

АБУ АБДУЛЛОҲ
МУҲАММАД ИБН ИСМОИЛ АЛ-БУХОРИЙ

ҳадиc

4

АЛ-ЖОМИЪ АС-САҲИҲ

(Ишонарли тўплам)

ҚОМУСЛАР БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 1997

10

Арабчадан АБДУЛҒАНИ АБДУЛЛОҲ таржимаси

Профессор НЕЪМАТУЛЛОҲ ИБРОҲИМ ва
шоир МИРЗО КЕНЖАБЕК таҳрири остида

ҚОМУСЛАР БОШ ТАҲРИРИЯТИ

Бош муҳаррир — Н. ТЎХЛИЕВ (иқтисод фанлари доктори, профессор)
Бош муҳаррир ўринбосари — Д. А. ШОРАҲМЕДОВ (фалсафа фанлари
номзоди)

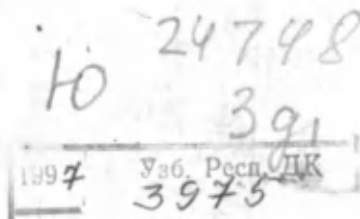
Маъзул котиб — Д. У. РАҲИМБЕКОВ

Муҳаррир — ХОЖА БАХТИЁР НАБИХОН ЎҒЛИ

Ишлаб чиқариш бўлими бошлиғи — И. Р. ХОДИЕВ

Рассомлик бўлими — А. БУРҲОНОВ, А. ЁҚУБЖОНОВ

Техмуҳаррир — М. ОЛИМОВ

0403000000

Б _____
358—97

ISBN 5—89890—131—0

© Қомуслар Бош таҳририяти, 1992 йил

© Қомуслар Бош таҳририяти, 1997 йил

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ БЕМОРЛАР ВА ТИБ ҲАҚИДА КИТОБ

1- боб. Беморлик каффорати ва Оллоҳ таолонинг «Кимнинг қилмиши ёмон эрса, жазо тортғусидир!» деган каломи шарифи хусусида

Ҳазрат Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг завжалари Оиша онамиз разияллоҳу анҳо бундай деган эрканлар: «Мусулмон кишига етадирган ҳар бир мусибат, ҳаттоки баданининг бирор ерига кирган тикан ҳам, унинг гуноҳига каффорат бўлғусидир!».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳудан бундай деб нақл қиладилар: «Мусулмон кишига етадирган ҳар бир машаққат — дард, ташвиш, қайғу, азият ёхуд ночорлик, ва ҳаттоки (баданига) кирган тикан ҳам, Оллоҳ таоло даргоҳида унинг гуноҳларига каффорат бўлғусидир!»

Абдуллоҳ ибн Казбнинг оталаридан нақл қилишларига кўра, Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деган эрканлар: «Мўмин одам шамолда гоҳ эгилиб, гоҳ қаддини тиклаб олғувчи сабза гиёҳ монанддир, мунофиқ эрса, мўртлиги сабабидан бир қаттиқ шамолдаёқ синиб кетгувчи арз (кедр) оғочига ўхшайди!»

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳунинг ривоят қилишларича, Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дебдилар: «Мўмин одам бало-қазоларга тоқат этмоқликда сабза гиёҳ монанддир. Чунким, мўмин ҳар тарафдин шамол эсганда эгилиб, сўнг яна қаддини тиклаб олғувчи сабза гиёҳ янглиғ бало-қазоларга чидаб, енгилмағайдир. Фожир (осий) одам эрса, мўрт арз оғочи кабидир, Оллоҳ таоло уни, истаса, бирданига синдира олур!».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳунинг ривоят қилишларича, Ҳазрат Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деган эрканлар: «Оллоҳ таоло қайси бандасига яхшиликни раво кўрса, ўшанга бирор мусибатни юборгайдир».

2- боб. Оғир касаллик ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо бундай деб айтганлар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдек қаттиқ дардга чалинган одамни кўрмаганман».

Абдуллоҳ ибн Аббос бундай дейдилар: «Жаноб Расу-

луллоҳни бетоб бўлиб қолганларида кўргани бордим. Ул зот жуда оғир дардга чалинган эрдилар. Шунда мен: «Сиз жуда оғир дардга чалинмишсиз, чунким, Оллоҳ таоло сизга (бунинг учун) икки баробар кўп савоб ато этгусидир» — деб эдим. «Жаноб Расулуллоҳ менга жавобан: «Қайси бир мусулмоннинг бошига мусибат тушгайдир, унинг гуноҳлари дарахт япроқлари янглиғ дув тўкилгусидир», — дедилар.

3- боб. Ўзгалардан кўра кўпроқ жабр тортгунчилар- пайғамбарлар эканлиги ҳақида

Абдуллоҳ (ибн Аббос) ривоят қиладилар: «Ҳазрат Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига кирдим, оғир бетоб бўлиб ётган эдилар. Шунда менга: «Тўғри, мен бетоб бўлсам, жуда оғир бетоб бўлгумдир, сизлардан икки кишига етгулик дард бир ўзимга юборилгусидир», — дедилар. Мен: «Чунким, сизга (бунинг эвазига) икки баробар кўп савоб ҳам берилгусидир», — деб айтдим.

4- боб. Беморнинг ҳолини сўраш хусусида

Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Очларни тўйғизингиз, беморлар ҳолини сўрангиз ва асоратга тушиб қолганларни озод айлангиз!» — деб айтганлар.

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга етти нарсага одат қилиб, етти нарсадан ҳазар қилмакни буюрдилар. «Қуйидагиларни одат қилингиз!» — дедилар:

1. Жанозага қатнашмоқни;
2. Касални бориб кўрмоқни;
3. Чақирилган жойга бормоқни;
4. Маълумга ёрдам бермоқни;
5. Қасам ичса, қасамида турмоқни;
6. Саломга алик олмоқни;
7. Акса урган киши «Алҳамду лиллоҳ» деса, унга «Йарҳамукаллоҳ» демоқни.

«Қуйидагилардан ҳазар қилингиз!» — дедилар:

1. Кумуш идиш тутмоқдан;
2. Тилла узук тақмоқдан;
3. Ипакли кийим киймоқдан (эркаклар назарда тутилган);
4. Дебож (гулдор ипакли кийим) киймоқдан;
5. Қасий (дағал матодан тикилган кийим) киймоқдан;
6. Истабрақ (атласга ўхшаган мато) киймоқдан;
7. (бу ривоятда 7-нчиси тушириб қолдирилган).

5-боб. Беҳуш (ҳушидан кетган) беморлар ҳолидан хабар олмоқ ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу бундай дейди: «Мен касал бўлиб ётган эрдим, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Бакр Сиддиқ бирлан бирга ҳолимдан хабар олгали кириб келдилар. Менинг ҳушимдан кетаётганимни кўриб, таҳорат олдилар-да, таҳорат сувини устимга сочдилар. Мен ҳушимга келгач, қарасам тепамда Жаноб Расулуллоҳ турибдилар. Шунда мен ул зотдин: «Мол-дунёمنى не қилгаймен?» — деб сўрадим. Расулуллоҳ жавоб бермадилар. Бу масаланинг (яъни, мерос қолдириш масаласининг) ҳукмини мерос ҳақидаги оят нозил бўлгач, билдик».

6-боб. Қорнига ел тўпланганда ҳушидан кетган бемор ҳақида

Ато ибн Абу Рабоҳ ривоят қиладилар: «Ибн Аббос: «Сенга бир жаннати аёлни кўрсатайми?» — деди. Мен: «Ҳа», — дедим. Ибн Аббос: «Мана шу қора танли аёл», — деди. Уша хотин Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бориб: «Мен гоҳо ҳушимдан кетиб, гоҳо ўзимга келиб тургаймен. Оллоҳ таолога илтижо айлаб, мени дуо қилингиз, дардимга шифо берсин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Истасанг, сабру тоқат қилгил, жаннатга кирурсен, истасанг, дуо айлай, Оллоҳ таоло сенга шифо ато этгай», — деб жавоб қилдилар. Аёл: «Яхшиси, сабр қилгоним афзал дурур, дуо айлангиз, дардимдан фориғ бўлмайин!» — деб айтди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам дуо қилдилар.

Ато ибн Абу Рабоҳ Ибн Язидга бундай деган эрканлар: «Мен Умму Зуфарни кўрганман, у новча, қора танли аёл бўлиб, ўшанда Каъбанинг деворига суяниб турган эрди».

7-боб. Икки кўзи ожиз кишининг фазилати ҳақида

Анас ибн Молик Жаноб Расулуллоҳнинг бундай деганларини эшитган эрканлар: «Оллоҳ таоло: «Агар мен бандамнинг икки маҳбубасидан маҳрум этсам-у, у бунга сабру тоқат айласа, бунинг бадалига унга жаннатдин жой ато этгайман!» — дейди. Икки маҳбубадин мақсад — икки кўз демакдир».

8-боб. Эркак беморларни аёлларнинг бориб кўрмоқ-лари хусусида

Умму Дардоъ масжид аҳлидан бўлмиш бир ансорий эркакни беморлигида ҳолин сўраб кўргали бориб эрдилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладирлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинага келганларида Абу Бакр билан Билол иситмалаб қолишди. Мен уларнинг ҳузурига кириб: «Эй падари бузруквор (яъни, оталари Абу Бакрга қарата айтяптилар)! Аҳволингиз нечукдир? Эй Билол! Ўзингизни нечук ҳис этмакдасиз?» — деб сўрадим. Абу Бакр иситма зўриққанда:

«Уйимда бўлсайдим жон чиқар маҳал,
Пойабзал ипидан яқиндир ажал»,—

дер эрдилар. Билол эрса, иситма бир оз пасайганда, йиғлаб:

«Тақдирим не эрур, билмасман э воҳ!
Бошимга ажалдин келурму сипоҳ?
Бир кеча бўлса ҳам, она водийим,
Қўйнида ётсайдим, меҳрибон Оллоҳ!
Қониб ичсам эрдим, шаффоф сувларин,
Қанийди, ташласам, унга бир нигоҳ!»—

дер эрдилар. Мен бу ҳақда Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бориб айтиб эрдим, ул киши: «Ё Оллоҳ! Бизга Мадинани Макка сингари, ёким ундан ҳам ортиқроқ маҳбуб этгил! Ё Оллоҳ! Унинг тошу тарозисига барака ато этгил, уни (аҳлини) ҳамиша бардаму соғлом қил, мана буларнинг безгагини эрса, Жухфага кўчиргил!» — дедилар (Жухфа Мисрда бўлиб, аҳолиси мушрик эди).

9-боб. Гўдак беморларнинг ҳолидан хабар олмоқ ҳақида

Усома ибн Зайд разияллоҳу анҳу ривоят қиладирлар: «Ҳазрат Расулуллоҳнинг қизлари Зайнаб: «Ўғлим жон таслим қилай деяпти, ота, тезроқ келингиз!» — деб Расулуллоҳга одам юбордилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эрса, бунга жавобан салом айтиб: «Фарзанд берадирган ҳам Оллоҳ, уни қайтиб оладирган ҳам Оллоҳ. Оллоҳнинг даргоҳида уларнинг умри аниқ белгилаб қўйилгандир. Ўзига Оллоҳдан сабру қаноат тилаб, унинг иродасига бўйинсунсин!» — деб айтиб юбордилар. Қизлари: «Отам албатта келсинлар!» — деб яна одам юбордилар. Бу гапни эшитиб, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўринлари-

дан турдилар, ул киши бирлан бирга Саъд ибн Убода, Маоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб, Зайд ибн Собит ва бир қанча кишилар ҳам туриб, йўлга тушдилар. Етиб боришгач, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга болани уза-тишди, бола ғарғара (жон бериш вақтидаги ҳолатда) эрди. Назаримда, бола суви йўқ мешдек қуриган-у, жон танасидан чиқиб кетайин, деб тургандек эрди. Буни кўриб, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муборак икки кўзларидан дувуллаб ёш оқди. Шунда Саъд: «Ё Расулаллоҳ, бу нимаси?!» — деди. «Бу кўз ёши — Оллоҳ таолонинг бандалари қалбига солган раҳматидир! Оллоҳ таоло раҳмдил бандаларига раҳм қилгайдир (яъни, бу дод-вой солиб йиғлагандаги кўз ёши эрмасдир)», — дедилар».

10-боб. Бадавийлар (кўчманчи араблар)нинг эътиқодлари ҳақида

Ибн Аббосдан нақл қилинишича, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир бадавий беморни кўргани кириб: «Ҳечқиси йўқ! Иншооллоҳ, бу дард — (гуноҳларни) ювувчи бир воситадир», — деб айтибдилар. Шунда бемор бадавий: «Сен дардни — (гуноҳларни) ювувчи восита, деб айтдинг. Йўқ, ундай эмас, бу — иситма, безгақдир, у мендек бир кекса одамни қабр ёқасига етаклаб турибди-ку, ахир!» — дебди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бўлмаса, шундоқ», — деб жавоб қилибдилар (яъни, гап уқдириб бўлмаслигини сезиб, шундай деганлар).

11-боб. Мушрик беморни бориб кўрмоқ хусусида

Анас ибн Моликдан нақл қиладилар: «Бир яҳудий Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга хизмат қилиб юрар эрди. Бир куни ул бетоб бўлиб қолганида Жаноб Расулуллоҳ кўргани бордилар ва уни исломга даъват қилдилар, ул исломга кирди».

12-боб. Беморни бориб кўргач, унинг имомлигида жамоат бўлиб намоз ўқилгани ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо бундай деганлар: «Жаноб Расулуллоҳ бетоб бўлиб қолганларида одамлар (яъни, саҳобалар) кўргани кирдилар. Шунда, Расулуллоҳ ўтирган ҳолларида

уларга имомлик қилиб намоз ўқидилар, улар эса тик турган ҳолларида ўқишди. Жаноб Расулуллоҳ уларга ўтиринглар, деб ишора қилдилар. Намоз тугагач: «Имом иқтидо қилмоқ учун имом қилингандир, агар ул рукуъ қилса, сиз ҳам рукуъ қилингиз, рукуъдан бошини кўтарса, сиз ҳам кўтарингиз, башарти ўтириб ўқиса, сизлар ҳам ўтириб ўқингиз!» — дедилар.

Имом Бухорий бундай дейдирлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам «Имом ўтириб ўқиса, ўтириб ўқингиз!» деган сўзларини бундан илгариги бетоблик пайтларида айтганлар, сўнгги касал бўлганларида эрса, Жаноб Расулуллоҳ ўтириб намоз ўқиганлар. Одамлар тик туриб ўқишган, уларга ўтирмоқни буюрмаганлар. Охиргиси ҳисобга олингайдир, зеро охиргиси Жаноб Расулуллоҳнинг табиатларига мосдир».

13-боб. Беморнинг пешонасига қўлни қўймоқ ҳақида

Оиша бинти Саъд ривоят қиладирлар: «Отам (Саъд ибн Абу Ваққос) Маккада қаттиқ касал бўлиб қолганларида Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўргани келдилар. Отам шунда: «Ё Набиййаллоҳ, мен ўлсам, бир қадар мол-дунё қолгайдир, аммо менинг бир қизимдан бошқа мерос оладирган одамим йўқ, молимнинг 1/3 қисмини эҳсон қилайинми?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ», — дедилар. Отам: «Ярмини садака қилайинми?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ», — дедилар-да, сўнг: «1/3... 1/3 қисми ҳам анча кўп нарсадир», — деб муборак қўлларини отамнинг пешоналарига қўйдилар, кейин қўллари бирлан менинг юзим ва қорнимни силаб туриб: «Э парвардигоро, Саъдга шифо ато этгайсен, саҳобаларимнинг хижратини эрса, беҳатар қилгайсен!» — деб қўйдилар. Ўшандан бери жигаримда ул зотнинг муборак қўлларининг тафти бордек туюлади».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладирлар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига кирдим. Ул зот бетоб эрдилар. Қўлимни (баданларига) теккизиб кўрдим-да: «Ё Расулаллоҳ, сиз қаттиқ бетоб бўлиб қолибсиз-ку!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, шундай, мен икки кишига ҳам етадирган дард бирлан касалландим», — дедилар. Мен: «Чунки, бунинг эвазига сизга икки баробар кўп савоб берилгусидир», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, шундай, мусулмон одам бирор дардга чалингайдир, унинг гуноҳлари дарахт япроқлари янглиғ дув-дув тўкилгусидир!» — дедилар.

14-боб. Беморга айтиладиган ва бемор айтадиган сўзлар хусусида

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Мен Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг касаллик вақтларида ҳузурларига кўргани кирдим ва ул зотнинг баданларига қўлимни теккизиб: «Сиз қаттиқ касалсиз, чунки сизга икки баробар кўп савоб берилгусидир» — деб айтдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, шундай. Мусулмон одам бирор дардга чалинса, унинг гуноҳлари дарахт япроқлари янглиг дув-дув тўкилгусидир», — деб айтдилар.

15-боб. Уловда ёки пиёда ёҳуд бировни эшакка мингаштириб касал кўргани бормоқ ҳақида

Усома ибн Зайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эшакларига Усомани мингаштириб Саъд ибн Убодани кўргани бордилар. Бу воқеа Бадр урушидан олдин бўлган эрди. Йўл-йўлакай Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салулнинг ҳузурида бўлаётган йиғинга кириб ўтдилар. Бу вақтда у ҳануз исломга кирмаган эрди. Йиғинда мусулмонлар, мушриклар ҳамда яҳудийлар иштирок этишаётган бўлиб, уларнинг орасида Абдуллоҳ ибн Рувоҳа ҳам бор эрди. Абдуллоҳ ибн Убай ҳайвон туёғидан кўтарилаётган чанг-тўзондан ридоси бирла бурнини тўсиб: «Ҳей, чангитмангизлар!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (эшакларини) тўхтатдилар-да, пастга тушдилар, сўнг йиғиндаги номусулмон кишиларни Оллоҳ таоло йўлига даъват этдилар ва Қуръондан бир оят тиловат қилдилар. Абдуллоҳ ибн Салул: «Эй фалончи, сенинг айтганингни қила олмайман, гар ҳақ гапни айтаётган эрсанг-да, бизнинг мажлисимизга ҳалал берма, йўлингдан қолма, биздан бирортамиз ҳузурингга борса, ана ўшанга ривоят қил!» — деди. Ибн Рувоҳа эрса: «Ё Расулаллоҳ, йиғинимизга келаверингиз, биз шуни истагайдирмиз!» — деб айтди. Натижада мусулмонлар, мушриклар ва яҳудийлар ўзаро жанжаллашиб қолдилар. Жаноб Расулуллоҳ уларни тинчлантирдилар-да, эшакларига миниб Саъд ибн Убоданинг уйига равона бўлдилар. Етиб борганларидан сўнг: «Эй Саъд, сен Абу Ҳубоб (яъни, Абдуллоҳ ибн Убай)нинг айтган сўзини эшитдингми?» — дедилар. Саъд: «Ё Расулаллоҳ, уни авф этингиз! Оллоҳ таоло сизга (пайғамбарликни) ато этмишдир. Абдуллоҳ ибн Убайни эрса, бу шаҳарнинг аҳолиси ўзига подшўх этмоқни ихтиёр айлаб, бошига тож кийдирмоқ ниятида эрди. Сизга Оллоҳ таоло йўллаган ҳақиқат (ҳидоят)

туфайли у бундан маҳрум бўлди, шу боисдан ҳам сизга ўзингиз шоҳиди бўлганингизча муомалада бўлди»,— деди.

Жобир ибн Абдуллоҳ оталаридан эшитганларини бундай деб ривоят қиладилар: «Мен бетоб бўлиб қолганимда Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўргани келдилар, аммо хачир ёким от миниб келганлари йўқ эрди».

16-боб. Беморнинг «Касалман» ёким «Вой бошим» ёхуд «Дардим зўрайди» деб айтмоғининг жоизлиги ҳақида ва Айюб алайҳиссаломнинг «Менга дард тегди, эй Оллоҳ, сен барча раҳимлилардан раҳимлироқдирсан!» деб айтганлари хусусида

Каъб ибн Ужра разияллоҳу анҳу бундай дедилар: «Мен бир куни ўчоққа ўт ёқаётган эрдим, ногаҳон Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ёнимиздан ўтаётиб: «Бошингдаги ҳашаротлар (битлар) сенга азоб беряптими дейман?» — дедилар. Мен: «Ҳа, шундоқ» — дедим. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ сартарошни чорлаб, сочимни олдирдилар-да, фидья бермоғимни амр қилдилар».

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо: «Вой бошим!» — дедилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар вақти-соатинг тугаб, кўзим очиклигида вафот этсанг, сенинг гуноҳларингни Оллоҳ таолодан тилаб, истиғфор айтгумдир, руҳингга дуо айлагумдир»,— дедилар. Оиша онамиз: «Вой шўрим, сиз менинг ўлимимни истағайдурмисиз?! Гар мен вафот этгумдир, сиз сўнгги кунларингизни бошқа хотинларингиз бирлан ўтказғайдурмисиз?!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Бундай дейдирган бўлсанг, унда мен вой бошим, дея қолай! Абу Бакр ва ул кишининг ўғилларига одам юбориб, кишилар ўртасида гап-сўзга сабаб бўлмоғига ҳамда қўпчиликнинг даъвогар эканлигига қарамай, халифаликни шуларга васият қилсаммикан? Чунким, Оллоҳ таоло улардан ўзгасини истамағайдир, ўзгасини мўминлар ҳам рад этгайдирлар»,— дедилар».

Ибн Масъуд разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бетоб ётганларида ҳузурларига кирдим. Қўлимни баданларига текказдим-да, «Е Расулаллоҳ, сиз қаттиқ бетоб бўлиб қолибсиз-ку!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, шундоқ, мен икки кишига ҳам кифоя қиладирган дардга ча-лингандирмен»,— дедилар. Мен: «Аммо, бунинг эвазига сизга икки баробар қўп савоб ҳам берилғусидир!» — дедим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳа, шундоқ, мусулмон одам бирор дардга мубтало бўлғайдир, унинг

гуноҳлари дарахт япроқлари каби дув-дув тўкилғусидир», — дедилар».

Амир ибн Саъд оталаридан эшитганларини ривоят қиладирлар. Ул киши бундай деган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қаттиқ бетоб бўлиб ётганимда кўргани келдилар. Бу воқеа Ҳажжат ул-Видоъ йилида бўлган эрди. Мен: «Ё Расулаллоҳ, кўриб турибсизки, мен оғир бетобман. Мен бадавлат кишиман, мол-дунё биргина қизимга мерос бўлиб қолғай. Бойлигимнинг $\frac{1}{3}$ қисмини садақа қилайинми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ!» — дедилар. Мен: «Ярмини эҳсон қилайинми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ!» — дедилар-да, сўнг: « $\frac{1}{3}$... $\frac{1}{3}$ қисми ҳам анча кўп нарсадир, албатта сен болаларингни одамлардан тиланадирган фақир қилиб қолдирганингдан кўра, бойроқ қилиб қолдирганинг яхшироқдир. Агар сен хайру садақа учун молингни сарфлайдирган бўлсанг, албатта бунинг эвазига Оллоҳдан савоб олғайсан, ҳатто хотинингнинг оғзига солиб қўйган луқманг учун ҳам», — деб қўшиб қўйдилар».

17-боб. Беморнинг «Мени ёлғиз қўйингиз!» деб айтганлиги ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладирлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ғарғара (ўлим олди талвасаси) ҳолатига тушиб қолганларида уйда бир неча киши мавжуд эрди. Жаноб Расулуллоҳ уларга: «Қоғоз-қалам келтирингиз, мен сизларга бир китоб (насиҳатнома) қолдирайки, уни ўқиб, зинҳор йўлдан адашмағайсиз!» — дедилар. Ҳазрат Умар: «Жаноб Расулуллоҳни дард енгиб қўйган кўринади, сизларнинг ихтиёрингизда Қуръон бордир, бизга Оллоҳнинг Китоби кифоя қилғайдир», — дедилар. Шунда у ерда мавжуд кишилар орасинда ихтилоф чиқиб, улардан айримлари: «Қоғоз-қалам келтирингиз, Жаноб Расулуллоҳнинг бизга айтмоқни ихтиёр қилгон сўзларини битиб олғаймиз, токи ул зотдин сўнг адашмағайсизлар» — дейишса, баъзилари Ҳазрат Умарнинг сўзларини такрорлашди. Гап-сўз кўпайгач, Жаноб Расулуллоҳ: «Турингизлар, кетингизлар!» — дедилар. Убайдуллоҳ (ибн Абдуллоҳ)нинг айтишларича, Ибн Аббос бундай дер эканлар: «Ўшанда мусибат устига мусибат бўлгон эрди, чунким, Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларида бўлганлар ўзларининг беъмани, бекорчи гаплари ва ўзаро тортишувлари билан пайғамбаримизнинг айтмоқни ихтиёр қилган насиҳатларини ёзиб олмоққа монёлик қилган эрдилар».

18-боб. Бемор болани (Жаноб Расулуллоҳ ҳузурларига) дуо қилсинлар деб олиб бормоқ ҳақида

Соиб ибн Язид ривоят қилади: «Холам мени Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб бориб: «Ё Расулаллоҳ, синглимнинг ўғли касал бўлиб қолди», — дедилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бошимни силадилар ва мени «Барака топғил!» деб дуо қилдилар, кейин таҳорат олдилар. Таҳоратдан тушган сувдан ичдим, кейин Жаноб Расулуллоҳнинг орқа томонларига ўтиб турдим, икки кураклари орасида олмадек келадиган Пайғамбарлик муҳрини кўрдим».

19-боб. Беморнинг ўзига ўлим тиламоғининг таъқиқланганлиги ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қилади: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (саҳобаларга хитоб қилиб): «Биронтангиз узоқ хасталаниб ётиб қолсангиз, (безор бўлганингиздан) ўзингизга ўлим тиламангиз! Башарти шундай қилмоғингиз зарур бўлса, «Эй парвардигоро, агар (бундан кейинги) яшамоғимнинг менга нафи бўлса, мени тирик қолдирғил, мабодо ўлмоғим афзал бўлса, омонатингни олғил, деб айтингиз!» — дедилар».

Абу Ҳозим ал-Бажлий ал-Куфий ривоят қилади: «Хаббоб (ибн ал-Арат) касал бўлганида, кўргани кирдик. (Қарасак), қорнининг етти жойига тамға босилган эркан. У бундай деди: «Бизнинг айрим дўстларимиз оламдин кўз юмдилар. Вале, улар қилган амали солиҳлари эвазига бу дунёда ажр олмоққа муяссар бўлмадилар, чунки Оллоҳ таоло уларга атаган ажрларини охиратга олиб қолди. Биз эрсак, беҳисоб мол-дунё жамғариб, уни туфрокдин ўзга нимарсага сарф қила билмадик. Агар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзига ўлим тиламоқни манъ қилмаганларида, мен ўзимга ўлим тилаган бўлар эрдим!». Биз Хаббобнинг ҳузурига иккинчи дафъа келганимизда, у девор ураётган эркан. Шунда бизга қарата бундай деди: «Мусулмон одам мана шу лойга сарфлаганидин ўзга барча қилган хайр-эхсонлари бадалига савоб олғусидир!».

Абу Ҳурайра ривоят қилади: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳеч кимса фақат тоат-ибодат қилгани билан жаннатга киравермайди» — дедилар. Саҳобалар: «Хаттоки, сиз ҳамми?» — деб сўрадилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа шундай, гар Оллоҳ таоло мени ўз фазлу раҳмати огушига олмас эркан, мен ҳам (ёлғиз тоат-ибодат

бирлан жаннатга кира олмасмен). Шу боисдин ҳам тўғри йўлдин озмангиз, қуюшқондин чиқмангиз, ўзингизга ўзингиз ўлим тиламангиз. Гар кишининг қилмиши яхшилиғ эрса, ажаб эрмаским, яхшилиғлари яна ҳам зиёда бўлса, ва гар ул ёмонлиқга моил эрса, шояд инсофга келиб, Оллоҳ таоло ризолиғин истаб қолса!» — дедилар.

Аббод ибн Абдуллоҳ ибн аз-Зубайрга Оиша онамиз разияллоҳу анҳо бундай деган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга суяниб туриб, «Эй парвардигоро, менинг гуноҳларимни афв этгил, мендан раҳматингни дариғ тутмагил ва мени рафиқ ул-аъло (малоикалар) жумласидан қилгил!» — дедилар».

20-боб. Бемордан ҳол-аҳвол сўрамоқ учун келган одамнинг унинг ҳаққиға дуо қилганлиғи хусусида

Оиша бинти Саъд: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (отам Саъдни кўргани келганларида), «Эй парвардигоро, Саъдга шифо ато этгил!» — деб дуо қилдилар», — дейдилар.

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо ривоят қиладирлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам, бирор касални кўргани борсалар, ёким бирор касални ул кишининг ҳузурларига олиб келишса, «Эй инсонларни яратган Оллоҳ! Уни дарддан фориғ айлағил, унга шифо бергил, сен шифо ато этгувчидирсен, сенинг шифоингдин ўзга шифо йўқ, сен шифо берсанггина дардлар маҳв ўлғусидир!» — дер эрдилар».

21-боб. Бемордан ҳол-аҳвол сўрамоқ учун келган одамнинг унга таҳорат сувидан сепганлиғи ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ разияллоҳу анҳо айтадилар: «Мен хасталаниб қолганимда, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўргани келдилар. (Ҳол-аҳвол сўрагач), таҳорат олдилар-да, қўлларидан томаётган сувни менга сепдилар («Таҳорат сувидан қуйинглар!» — деб айтган бўлишлари ҳам мумкин, дейди иккиланиб ровий). Шундан сўнг бироз ўзимга келгач, «Мендан мерос оладирган фақат биргина ўғлим ва отам бордирлар, меросни қандай тақсимлаб берай?» — деб сўрадим. Шу аснода Жаноб Расулуллоҳга мерос ҳақида оят нозил бўлди».

22-боб. Вабони даф қилишни сўраб дуо ўқиган одам ҳақида

Ошша онамиз разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинага келганларида Абу Бакр билан Билол иситмалаб қолишди. Мен уларнинг ҳузурига кириб: «Эй падари бузруквор (яъни, оталари абу Бакрга қарата айтяптилар), аҳволингиз нечук-дир, эй Билол, ўзингизни нечук ҳис этмакдасиз? » — деб сўрадим. Абу Бакр иситма зўриққанда:

«Уйимда бўлсайдим жон чиқар маҳал,

Пойабзал ипидан яқиндир ажал»,—

дер эрдилар. Билол эрса, иситма бир оз пасайганда, йиғлаб:

«Тақдирим не эрур, билмасман э воҳ,

Бошимга ажалдин келурму сипоҳ?

Бир кеча бўлса ҳам, она водийим,

Қўйнида ётсайдим, меҳрибон Оллоҳ!

Қониб ичсам эрдим, шаффоф сувларин,

Қанийди, ташласам, унга бир нигоҳ!»—

дер эрдилар. Мен бу ҳақда Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бориб айтиб эрдим, ул киши: «Ё Оллоҳ, бизга Мадинани Макка сингари, ёким ундан ҳам ортиқроқ маҳбуб этгил! Ё Оллоҳ, унинг тошу тарозисига барака ато этгил, уни (аҳлини) ҳамиша бардаму соғлом қил, мана буларнинг безгагини эрса, Жуҳфага кўчиргил!» — дедилар.

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

ТИБ КИТОБИ

1-боб. Оллоҳ таоло дард юборганда унинг давосини ҳам юборганлиги ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло ҳар қандай дард юборганда унинг давосини ҳам юборгандир»,— деганлар»,— деб ривоят қиладилар.

2-боб. Эркакнинг аёлни, аёлнинг эркакни даволамоғи хусусида

Рубаййаъ бинти Муаввид ибн Афроъ бундай дейдир: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга

ғазавотга чиққанımızда аскарларга сув келтириб берар, уларнинг яраларини боғлар, ўлганлар ва ярадорларни Мадинага ташир эрдик».

3-боб. Уч нарасада дардга даво борлиги ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу бундай деб ривоят қиладирлар: «Уч нарасада дардга даво мавжуддир — асал ичмоқ, қон олдирмоқ ҳамда ярага тамға қиздириб босмоқ. (Аммо), Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен умматимга ярага тамға қиздириб босмоқни манъ қилгайман»,— деганлар».

Мужоҳиднинг ибн Аббосдан ҳикоя қилишларига кўра, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Асал (ичмоқ) ва қон олдирмоқ дардга даво бўлғуси»,— деган эрканлар.

4-боб. Асал билан даволаш ҳақида

Оллоҳ таоло: «Унда (асалда) одамлар (дарди)га даво мавжуддир»,— деган.

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳалво билан асални ёқтирар эрдилар»,— деганлар.

Жобир ибн Абдуллоҳ айтадирлар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дори-дармонларингиз ичида энг нафи тегадиргани қортиқчининг қортиғи ёқим асалдир! Мен (жароҳатга) тамға қиздириб босмоқни хуш кўрмагаймен»,— деб айтганлар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладирлар: «Бир киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Менинг иним қорни (огриётгани)дан шикоят қилаётир»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Асал ичирғил!» — дедилар. Бояги киши қайтиб келиб, асал ичирса ҳам иниси тузалмаганини маълум қилди. Жаноб Расулуллоҳ бу гал ҳам: «Асал ичирғил!»— дедилар. Бояги киши яна қайтиб келиб, иниси тузалмаганини айтди. Жаноб Расулуллоҳ яна: «Асал ичирғил!» — дедилар. У яна қайтиб келиб, «Иним тузалмади»,— деган эрди, Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло (асалда одамлар дардига даво мавжуддир, деб) рост айтган, инингнинг қорни эрса, ёлғон сўзлайдир!» — деб жавоб қилдилар. Шундан сўнг, иниси дардига шифо топди».

5-боб. Туя сути билан даволаниш хусусида

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладирлар: «(Урайна қабиласига мансуб) бир гуруҳ одамлар бетоб эрди.

Улар: «Ё Расулаллоҳ, бизга шаҳар (Мадина) ҳавоси хуш келмади, бошқа бошпана бериб, ҳам таом бирла таъминласангиз!» — деб илтимос қилишди. Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни Ҳарра деган ерга жойлаштириб, ихтиёрларига бир қанча туяларни ҳам бериб қўйдилар-да, «Буларнинг сутидан ичиб туринглар!» — дедилар. Улар, касаллари ариб, дармонга кирганларидан сўнг, Жаноб Расулulloҳнинг туябоқарларини ўлдириб, туяларни ҳайдаб кетишди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уларнинг ортидан одам юбордилар, тутиб келишгач, қўл-оёқларини кесиб, кўзларига мил тортишди, сўнг офтобга ташлаб қўйишди, (оғриқдан) тош ғажиб ётишди».

Саллом айтадилар: «Менга айтишларига қараганда, Ҳажжож Жаноб Расулulloҳнинг ҳаётлари давомида жиноятчиларга қарши қўллаган энг қаттиқ чоралари ҳақида сўзлаб беришни Анасдан илтимос қилганида у мазкур воқеани ривоят қилган эркан. Бу гап Ҳасан (ал-Басрий)га етганида, «Ушбу ҳадисни унга айтмагани яхши эрди», — дебдилар».

6-боб. Туя сийдиги билан даволаниш ҳақида

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «(Урайна қабиласига мансуб) бир гуруҳ одамларга Мадина ҳавоси ёқмай, (бетоб бўлиб қолишди). Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни ўз туябоқарлари ҳузурига юбориб, туя сути ва сийдигидан даво сифатида тановул қилиб турмоқлари лозимлигини тайинладилар. Мазкур одамлар, туя сути ва сийдигидан ичиб баданлари сихат топгач, туябоқарни ўлдириб, туяларни ҳайдаб кетишди. Бу хабар Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга етгач, уларнинг ортидан одам юбордилар, ушлаб келишди, сўнг қўл-оёқлари кесилиб, кўзларига мил тортилди».

Муҳаммад ибн Сирин: «Бу ҳодиса ҳадд уриш ҳақидаги ҳукм нозил бўлмасидан бурун содир бўлган эрди», — дейдилар.

7-боб. Седана ҳақида

Холид ибн Саъд айтадилар: «Биз Ғолиб ибн Абжар билан бирга сафарга чиққан эрдик, у йўлда касалланиб қолди. Мадинага етиб келганимизда ҳам ҳануз тузалмаган эрди. Шунда, Ибн Абу Атиқ (Абу Бакр Сиддиқнинг набиралари): «Сиз седана истеъмол қилинг. Беш ёки етти дона седанани эзиб, ёгини димоғингизга томизинг, чунким

мен Оиша онамизнинг «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам «Седана сомдан бўлак барча дардга даводир» деб айтганлар деганларини эшитганман»,— деди. «Сом недур?» деб сўраганларида, «У ўлимдир!» — деб жавоб берди».

Абу Ҳурайра бундай деб хабар қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Седана сомдан бўлак барча дардга даводир» — деганлар. Ибн Шиҳоб: «Сом — ўлимдир» — деб айтганлар.

8-боб. Беморга сутли хўрда қилиб бериш хусусида

Урва ибн Зубайр Оиша онамиз разияллоҳу анҳо ҳақларида ривоят қиладиларки, ул зот касалга ёким бирор яқин кишиси вафот этган кимсага сутли хўрда ичиришни буюрар эрканлар, чунким, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сутли хўрда беморнинг дилига ором бериб, азадор кимсанинг қайғусини енгиллаштиргайдир», — дер эрканлар».

Ҳишом ўз оталари (Урва ибн Зубайр) дан нақл қилиб бундай дейдилар. «Оиша онамиз разияллоҳу анҳо беморга сутли хўрда ичирмоқ кўп манфаатли эканлиги ҳақида гапира туриб: «Сутли хўрда, бемор ёқтирадим, йўқми, дардига даводир!» — деб айтганлар».

9-боб. Бурунга дори томизмоқ хусусида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қортиқ солдиргач, қортиқчига ҳақ тўладилар, сўнг бурунларига дори томиздирдилар».

10-боб. Бурунга қусти ҳиндий ва қусти баҳрий томдириш ҳақида

Умму Қайс Миҳсан айтадилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мана шу ҳинд ёғочидан фойдаланингиз, чунким унда етти хил шифобахш модда бор, ундан (тайёрланган дорини) томоқ оғриганда ҳамда зотилжам бўлганда ичмоқ мумкиндир», — дедилар. (Ўшанда) мен эмизикли ўғилчамни олиб, Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига кирган эдим, кийимларига сийиб қўйди. Шунда пайғамбаримиз сув келтиртириб сийдик теккан жой устидан куйдилар».

11-боб. Қон олдирадиган вақт хусусида

Абу Мусо тунда қон олдирган эрди.

Ибн Аббос: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам рўзадор бўлсалар-да, қон олдирдилар», — дейдилар.

12-боб. Сафарда ва эҳромдалик чоғида қон олдирмоқ ҳақида

Ибн Бухайна бунинг жоизлиги ҳақида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан эшитган эркан.

Ибн Аббос: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эҳромдалик чоғларида ҳам қон олдирдилар»,— дейдилар.

13-боб. Касаллик чоғида қон олдирмоқ ҳақида

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан қортиқчига ҳақ тўламоқ борасида сўраган эрдим, ул зот Абу Таййибага қон олдирдилар-да, ҳақида икки соъ хурмо бердилар ва мавло (озод қилинган қул)ларига унинг қабиласидан олинадирган хирожни бироз камайтиришни тайинладилар. Сўнг: «Ҳижомат қилдирмоқ (қортиқ солдирмоқ) энг яхши даводир, қусти баҳрий истеъмол қилмоқ эрса, ундин ҳам афзалдир. Томоқ безларини эзиб, болаларингизни қийнамангиз!» — дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳнинг ривоят қилишларича, ул киши Муқаннаъ (ибн Синон ат-Тобиъий) ни зиёрат қилмоқ ниятинда ҳузурига борибдилар ва: «Токим менга қортиқ солмас эркансиз, ҳеч ерга жилмасмен, чунким, мен ҳижомат қилдирмоқда (қортиқ солдирмоқда) шифо мавжуд эрканини Жаноб Расулуллоҳдин эшитгандирмен»,— деб айтибдилар.

14-боб. Бошга қортиқ солдирмоқ хусусида

Абдуллоҳ ибн Бухайнанинг айтишларича, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Лаҳйу Жамал деган жойда бошларининг қоқ ўртасига қортиқ солдирибдилар. Ибн Аббос ҳам: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бошларига қортиқ солдирдилар»,— дейдилар.

15-боб. Бош оғриганда ёким шақиқа (мигрень) бўлганда қон олдирмоқ ҳақида

Ибн Аббос айтадилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бошлари оғриганда, эҳромда бўлатуриб бошларига қортиқ солдирдилар. Бу — Лаҳйу Жамал деган жойда бўлган эрди».

16-боб. Соч (иллатни йўқотмоққа) халал берганда олдириб ташламоқ хусусида

Каъб ибн Ужра бундай дейдилар: «Ҳудайбия (жанги) вақтида Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам

бизнинг олдимизга келдилар, мен қозон тагига ўт ёқаётган эдим, бошимдан битлар тўкилиб турган эди. Жаноб Расулуллоҳ буни кўриб, «Хашаротларинг озор беряптими?» — деб сўрадилар. Мен: «Ҳа, шундай»,— дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Сочингни олдириб (каффоратига) уч кун рўза тутғил, ёким олти мискинни тўйгазғил, ёхуд қурбонлиқ қил!» — дедилар. Абу Айюб: «(Қаъб) буларнинг қайси бирини адо этганлигини билолмадим»,— дейдилар.

17-боб. Тамға қиздириб босишни ёқтирмаган киши ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ айтадилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дори-дармонларингиздан энг нафи тегадиргани, у ҳам бўлса, қортиқчига қортиқ солдириш ёки ўтда куйдиришдир, аммо мен тамға қиздириб босишни хуш кўрмайман»,— дедилар».

Имрон ибн Ҳусайн: «Фақат кўз текканда ёки чаён чиққандагина дам солдириш мумкин»,— деб айтибдилар. Буни эшитган Саъид ибн Жубайр бизга: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бу хусусда қуйдагиларни айтганлар»,— дедилар: «(Оллоҳ таоло) менга барча умматларни кўрсатди. Баъзи пайғамбарлар ўз умматларини эргаштириб, айримлари эрса, бирорта ҳам умматсиз ёлғиз ўзлари (олдимдан) ўтдилар. Ногаҳон, кўзимга катта бир оломон кўринди. Мен: «Булар ким?» — деб сўраганимда, «Булар Мусо ва унинг умматларидир» — деб айтилди. Сўнг, «Уфққа қара!» — деб амр қилинди. Бир вақт қарасам, уфқни тўлдириб халқлар келаётир. Кейин, «Энди бу ёққа қара!» — деб буюрилди. Шунда ўгирилиб, бу ёқда ҳам уфқни тўлдириб тумонат одамлар келаётганини кўрдим. Сўнг, «Булар сенинг умматинг бўлиб, етмиш мингги савол-жавобсиз тўппа-тўғри жаннатга киради»,— дейилди».

Жаноб Расулуллоҳ ана шу гапларни айтдилар-да, хужраларига кириб кетдилар. Саҳобалар: «Биз жоҳилия даврида туғилиб, сўнг Оллоҳ таоло ва унинг расулига иймон келтирганмиз, биз ўшалар қаторида бўламмизми ёки ислом даврида туғилган авлодларимиз бўладими?» — дея пайғамбаримизнинг хужралари томон юрдилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ташқарида бўлаётган ғала-ғовурни эшитиб, хужраларидан чиқдилар ва бундай дедилар: «Улар дам солдирмайдиганлар, ирим-сиримларга ишонмайдиганлар, баданларига тамға қиздириб босмайдиганлар ҳамда Оллоҳ таолога таваккал қилгувчилардир». Шунда Уккоша ибн Миҳсан: «Ё Расулаллоҳ, мен ўшаларданманми?» — деб сўрадилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўшалардан-

сан» — дедилар. Бошқа бир саҳоба: «Менчи? » — деди. Пайгамбаримиз: «Уккоша сендан олдин сўради», — деб жавоб қилдилар.

18-боб. Кўз огриганда сурма қўйиш ҳақида

Умму Салама ривоят қиладилар: «Бир аёлнинг эри вафот этиб, йиғлайверганидан кўзлари огриб қолди. Шунда қариндошлари Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига келишди-да, даво учун кўзларига сурма қўйишга ижозат сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Сурма қўймасин (идда муҳлати ўтгунга қадар сабр қилсин!) Бир пайтлар (яъни, жоҳилият даврида) бирортангизнинг эрингиз ўлса, жулдур-жулдур кийимингизни кийиб олар эдингиз. Бир йил ўтгач, олдингиздан ит ўтиб қолса, унга тезак иргатар эдингиз. Нечун энди тўрт ойу ўн кунга сабр қилолмайсизлар?!» — дедилар».

Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (аёлнинг мотам даврида ўзига оро бериши хусусида) бундай деганлар: «Жоҳилия даврида бирортангизнинг эрингиз ўлса, эски-туски кийиб, энг хароб уйга кириб олиб мотам қилар эдингиз, агар ёнингиздан ит ўтиб қолса, унга тезак отиб, мотамингизни тугатар эдингиз. Энди бўлса, (азадор аёл) тўрт ой-у ўн кун давомида кўзига сурма қўймасин!».

19-боб. Жузом (мохов) ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деганлар: «Қасаллик ўзича юқмайди, тунги қушлар, жумладан бойқуш фалокат келтирмайди, Сафар (ойи) бехосият бўлмай, сафар (сариг) қасаллиги унга боғлиқ эмас. Жузом (мохов) дардига мубтало бўлган кимсадан арслондан кўрққандек қочингиз!»

20-боб. Қўзиқорин сувининг кўзга даво эканлиги хусусида

Саъид ибн Зайд: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан эшитдимки, қўзиқорин Оллоҳнинг неъматиде бўлиб, унинг суви кўзга даво эркан», — дейдилар.

21-боб. Бемор оғзининг бир чеккасидан дори томдириш ҳақида

Ибн Аббос ва Оиша разияллоҳу анҳумо ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этганларидан кейин Абу Бакр (ул зотнинг) юзларидан ўпдилар. Оиша онамиз бундай дейдилар: «Жаноб Расулulloҳнинг, хасталик вақтларида, оғизларининг бир чекка-

сидан дори томизган эрдик, ул киши «Бундай қилмангизлар!» деган маънода ишора қилдилар. Биз: «Бемор одам, одатда дори истеъмол қилмоқни ёқтирмайди»,— деб ўйладик. Ҳушларига келганларидан сўнг: «Мен сизларга оғизга дори қуймангизлар, демабмидим?!» — дедилар. Биз: «Касал, одатда дори истеъмол қилмоқни ёқтирмайди, деб ўйладик»,— дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Шу уйда турганлар орасида оғзига дори томизилмаган бирорта ҳам киши қолмайди. Қўриб турибманки, Аббос сизларнинг бу қилган ишларингизда иштирок этмаган»,— дедилар.

Умму Қайс ривоят қиладилар: «Ўғилчамни олиб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига кирдим, томоғи оғриб, (муртаги) йиринглаб кетган эрди. «Нега болаларингизни қийнай-сизлар? Қусти ҳиндийдан истеъмол қилдирингиз, чунким унда етти дардга даво мавжуддир. Жумладан (кусти ҳиндий) зотилжамга ҳам даво бўлиб, уни беморни ён бошига ётқизиб қўйиб, оғзига қуйилади»,— дедилар. Аз-Зухрийдан эшитдимки, Жаноб Расулуллоҳ (кусти ҳиндий) даво бўладиган етти дарддан икkitасини айтиб, бештасини айтмабдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам, дардлари оғирлашгач, тузалгунларича менинг уйимда ётмоқчи эканликларини айтиб ҳамма хотинларидан ижозат сўрадилар. Улар рози бўлишди. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ икки киши ёрдамида оёқларини зўр-базўр босиб менинг уйимга чиқдилар. Бир қўлтиқларидан Аббос ва иккинчи қўлтиқларидан яна бир киши ушлаб олиб чиқишди. «Оиша онамиз айтиб берган ҳадисни Ибн Аббосга ҳикоя қилиб бердим,— дейдилар Убайдуллоҳ,— у мендан: «Оиша онамиз тилга олмаган ўша кишининг ким эканлигини билурмисен?» — деб сўради. Мен: «Йўқ»,— дедим. Аббос: «У — Али ибн Абу Толиб эрдилар»,— деди».

Оиша онамиз бундай дейдилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйга киргач, дардлари яна ҳам оғирлашди. Шунда ул зот: «Оғзи боғлиқ еттита мешда устимга сув қуйингиз, токи мен одамларга васият қилиб олай!» — деб амр қилдилар. Биз Жаноб Расулуллоҳни тоғорага ўтқазиб, то «Бўлди, етарли!» демагунларича устларидан мешларда сув қуйдик. Шундан сўнг, Жаноб Расулуллоҳ одамлар ҳузурига (масжидга) чиқиб, биргаликда намоз ўқидилар ва амр маъруф қилдилар».

22-боб. Муртак дарди (ангина) ҳақида

Умму Қайс биринчи муҳожирлардан бўлиб, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга байъат қилган

эрди. (Бир куни) у томоғи оғриб қолган ўғлини ул кишининг ҳузурларига олиб келди. Жаноб Расулуллоҳ унга: «Нечун болаларингизни қийнаб муртагини ип билан боғлаб қўясизлар?! Бунинг ўрнига қусти ҳиндий билан даволаганингиз яхшироқдир, зотилжамни ҳам шу тариқа даволангиз!» — дедилар.

23-боб. Қорни оғриган беморни даволаш ҳусусида

Абу Саъид (ал-Худрий) ривоят қиладилар: «Бир киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Инимнинг ичи кетмоқда»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: «Асал ичиргил!» — дедилар. У бориб асал ичирди. Кейин, яна қайтиб келиб: «Асал ичирсам ҳам бўлмади»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло рост айтган, инингнинг қорни ёлғон сўзлайдир»,— деб жавоб қилдилар.

24-боб. Ички касаллик бўлмиш сафар (сариг) касаллиги сафар ойига боғлиқ эмас!

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолонинг иродасисиз бировнинг касали бировга (ўзича) юқмайди, бойқуш фалокат келтирмайди, сафар (ойи) беҳосият бўлмай, сафар (сариг) касаллиги унга боғлиқ эмас»,— дедилар. Бир бадавий: «Ё Расулаллоҳ, туяларимизга нима бўлган ўзи? (Аввалига) улар оҳудек соппа-соғ юришади, кейин эса ораларига бир қўтир туя келиб қўшилди дегунча барчаси қўтир бўлиб қолади»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «(Ўша) дастлабки қўтир бўлган туяни ким қўтир қилган? » — дедилар» (яъни, Оллоҳ таолонинг иродаси билан касалга чалинган).

25-боб. Зотилжамнинг давоси ҳақида

Умму Қайс бинти Миҳсан биринчи муҳожирлардан бўлиб, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга байъат қилган эрди. (Бир куни) у ўғлини томоғидаги муртаги ип билан боғланган ҳолда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб келди. Жаноб Расулуллоҳ унга: «Нега болаларингизни (муртагини) ип билан (боғлаб) қийнайсизлар?! Уди ҳиндий (қусти ҳиндий) истеъмол қилдирингизлар, унда етти хил дардга, жумладан зотилжамга ҳам даво бордир»,— деб айтдилар.

Ҳаммод разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Абу Талха

ва Анас ибн ан-Назр зотилжамдан даволамоқ мақсадида Анасининг баданига тамға қиздириб босдилар. Бу ишни Абу Талҳа шахсан ўз қўли билан қилди.

Анас ибн Молик айтадиларки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ансорларга мансуб хонадонлардан бирининг аҳлига (бирор нарса) чаққанда ва қулоқ оғриганда дам солишга изн берибдилар.

Анас бундай дейдилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳаётликларида зотилжамдан даволамоқ учун тамға қиздириб босган эдим. Буни Абу Талҳа, Анас ибн ан-Назр ва Зайд ибн Собит кўрган эди. Кейинчалик эса, Абу Талҳа (касал бўлганимда) менга тамға қиздириб босди».

26-боб. Қон оқишини тўхтатиш учун бўйрани куйдириб босиш лозимлиги ҳақида

Саҳл ибн Сабд ас-Созидий разияллоҳу анҳу ривоят қилдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бошларидаги дубулғалари мажақланиб, юзларига қон оқиб тушганда ҳамда тишлари синганда Али разияллоҳу анҳу қалқонларида сув келтирдилар. Фотима эса, пайғамбар алайҳиссаломнинг юзларидаги қонни ювиб қўйдилар. Лекин, пайғамбар алайҳиссаломнинг қонлари сувдан ҳам зиёда оқаётганини кўриб, бир бўйрани куйдирдилар-да, қулини жароҳатларига ёпиштириб қўйдилар, шундан кейингина қон кетиши тўхтади».

Ибн Умар разияллоҳу анҳу айтадилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Иситма жаҳаннам алангаси янглиғдир, уни сув билан ўчиришлар!» — дедилар».

Нофий разияллоҳу анҳу айтадилар: «Абдуллоҳ ибн Умар иситмалаганда: «Бизни бу азобдан қутқаргил!» — дер эрди».

Асмо бинти Абу Бакр, ҳузурларига иситмалаб қолган бирор аёлни олиб келишса, унинг ҳаққига дуо қилар ҳамда қўйлаги ёқасини ечиб, баданига сув пуркар эрдилар ва: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай қилмоқни буюрганлар», — дер эрдилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладиларки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Иситма — жаҳаннам алангаси янглиғдир, уни сув билан совутинглар!» — дер эрканлар.

Рофиъ ибн Худайж: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Иситма — жаҳаннам алангаси янглиғдир, уни сув билан совутинглар!» — деганларини эшитганман», — дейдилар.

27-боб. Об-ҳавоси ёқмаган ердан чиқиб кетганлар ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Укл ва Урайна қабиласига мансуб бир неча кишилар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, биз чорвадорлармиз, қишлоқ аҳли эмасмиз»,— дедилар ва Мадина об-ҳавосининг ёқмаганлигидан шикоят қилдилар. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир тўда туяларни туябони бирлан уларнинг тасарруфига топширдилар—да, саҳрога чиқиб туя сути ва сийдигидан даво тариқасида истеъмол қилмоқни буюрдилар. Улар Ҳарра тарафига боргач, қайта кофир бўлдилар (исломдан қайтдилар) ва Жаноб Расулуллоҳнинг туябоқарларини ўлдириб, туяларни ҳайдаб кетдилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ҳақда хабар топгач, уларнинг ордидан одамларни юбориб, кўзларига мил тортмоқни, қўлларини кесмоқни амр қилдилар. Уларни Ҳаррада ўз ҳолларига ташлаб келишди, ўша ерда ўлиб кетдилар».

28-боб. Тоун (вабо, ўлат) га доир ҳадислар хусусида

Усома ибн Зайд айтадиларки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирор жойда вабо борлигини эшитсангиз, у ерга кирмангиз ва бирор жойда турганингизда вабо бошланганини эшитсангиз, у ердан чикмангиз!»—деган эканлар.

Ҳабиб ибн Абу Собит Иброҳим ибн Саъдга: «Сен Усома ибн Зайднинг Саъдга шу ҳадисни айтиб бераётганини эшитдингми, у инкор қилмадими?» — деганларида, у: «Ҳа» — деб жавоб қилган экан.

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиладилар: «Умар ибн ал-Хаттоб разияллоҳу анҳу Шомга сафарга чиқдилар, Сарғ деган жойга етганларида лашкарлар амири Абу Убайда ибн ал-Жарроҳ ва унинг ҳамроҳлари қарши олиб, Шомда вабо тарқалганини хабар қилдилар. Шунда Ҳазрат Умар менга (яъни, ибн Аббосга) аввал муҳожирларни ҳузурларига чақириб келмоқни амр қилдилар. Улар тўплангач, Шомда вабо чиққанини айтиб, маслаҳатлашдилар. Муҳожирлар турли-туман фикрлар билдирдилар, баъзилари: «Муҳим вазифа билан йўлга чиққанмиз, орқага қайтмаймиз»,— десалар, айримлари: «Одамларнинг (лашкарларнинг) ва Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларининг бир қисми сиз билан қолади, уларни вабога рўпара қилмоғингизнинг ҳожати йўқ»,— дейишди. Ҳазрат Умар бу гапни эшитиб, «Сизларга руҳсат»,— дедилар, сўнг менга

ансорларни чақирмоқни буюрдилар. Мен чақириб келдим. Аммо, улар ҳам муҳожирлар айтган фикрларни билдиришди. Ҳазрат Умар уларга ҳам рухсат бериб юбордилар. Кейин менга: «Қурайшнинг шу ердаги фатҳ муҳожирларидан бўлган оқсоқолларини чақириб кел!» — дедилар. Мен чақириб келдим. Улар Ҳазрат Умарга мутлақо эътироз билдирмай, бир оғиздан: «Бизнинг фикримиз шулки, одамларни олиб, ортга қайтсангиз, уларни бу машъум вабога грифтор қилмасангиз!» — дейишди. Ҳазрат Умар одамларга хитоб қилиб: «Мен эрта билан ортга қайтаман, сизлар ҳам қайтинглар!» — дедилар. Абу Убайда ибн ал-Жарроҳ: «Оллоҳ таолонинг қазо-ю тақдирдан қочяспизми?» — деб эди, Ҳазрат Умар: «Бу сўзни сендан бошқа одам айтса эди... Эй Абу Убайда! Ҳа, Оллоҳ таолонинг тақдиридан Оллоҳ таолонинг тақдирига қочяпмиз! Агар сенинг бир туянг бўлса-ю, у бир ёғи ям-яшил ўтлоқ ва бир ёғи қовжираган водийда турган бўлса, туянгнинг улардан қайси бирида ўтлашини Оллоҳ таолонинг иродасига боғлиқ деб билмайсанми?» — дедилар. Шу вақт Абдуррахмон ибн Авф келиб қолди. У бир юмуш бирлан банд бўлгани учун бунгача бу ерда йўқ эди. У: «Бу ҳақда мен ҳам баъзи бир нарсаларни биламан. Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Вабо чиққан ерга кирмангиз ва сиз турган жойда вабо бўлса, у ерни тарк этмангиз!» деганларини эшитганман», — деб айтди. Шундан сўнг, Ҳазрат Умар Оллоҳ таолога ҳамду санолар айтиб, ортларига қайтиб кетдилар».

Абдуллоҳ ибн Омир ривоят қиладилар: «Умар ибн ал-Хаттоб Шомга сафарга чиққан эрдилар. Сарғ деган ерга етганларида Шомда вабо тарқалганлиги ҳақида хабар келди. Шунда Абдуррахмон ибн Авф: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар бирор жойда вабо тарқалса, у ерга кирмангиз ва сиз турган жойда вабо тарқалса, у ердан қочиб чиқмангиз!» — деб айтганлар», — деди».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мадинага Масих ад-Дажжол ва вабо киролмайди», — деганлар деб ривоят қиладилар.

Ҳафса бинти Сирин ривоят қиладилар: «Анас ибн Молик: «Яҳё ибн Сирин нимадан ўлди?» — деб сўради. Мен: «Вабодан ўлди», — деб айтдим. Шунда Анас: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Вабодан ўлган ҳар бир мусулмон шаҳид кетади», — деб айтганлар», — деди».

Абу Ҳурайра пайғамбар алайҳиссалом ҳақларида сўзлаётди: «Ул зот айтдиларки, қорин оғриғи ва вабодан ўлган киши шаҳид кетар экан», — дедилар.

29-боб. Вабо тарқаганда сабр қилганларга тегадиган савоб хусусида

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг заифалари — Оиша онамиз хабар берадиларки, ул зот пайғамбаримиздан вабо хусусида сўраганларида бундай деб жавоб қилган эрканлар:

«У (вабо) Оллоҳ истаган бандасига юборадиган азоб бўлган. (Эндиликда) эса, Оллоҳ уни мўмин бандаларга ўзининг бир раҳмати сифатида юборадиган бўлди. Бирор бандага вабо теккан бўлса-ю, у Оллоҳ пешонасига ёзганидан ўзгаси бўлмаслигига ишониб, ўз шаҳрида сабр қилиб қолса, албатта унга Оллоҳ йўлида жанг қилиб шаҳид бўлган бандага қанчалик савоб бўлса, шунчалик савоб бўлғусидир».

30-боб. Қуръон ва муаввизотни ўқиб дам солиш ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этмасларидан олдин бетоб бўлганларида муаввизотни ўқиб ўзларига ўзлари дам солар эрдилар. Дардлари овирлашиб қолганда эса, ул зотга мен ўзим дам солар, баракаси тегсин деб ўзларининг қўллари билан силар эрдим».

Маъмар: «Қандай қилиб дам солар эрдилар? » — деб Зухрийдан сўрасам, у: «Иккала қўлларига дам солиб, сўнг юзларини силар эрдилар», — деб айтди», — дейдилар.

31- боб. «Сураи Фотиҳа»ни ўқиб дам солмоқ, бу ҳақда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Ибн Аббосдан нақл этилган ҳадислари зикр қилинади

Абу Саҳид ал-Худрий разияллоҳу анҳу бундай деб ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобаларидан бир гуруҳи араб қавмларидан бирининг маҳалласига келиб тушди. Лекин уларга меҳмондорчилик кўрсатишмади. Шу аснода ўша қавм бошлиғини чаён чақиб олди. Улар саҳобаларга: «Сизда доридармон ёки дам солувчи шахс борми?» — дея мурожаат қилишди. Саҳобалар: «Сиз бизга меҳмондорчилик кўрсатмадингиз, энди токи бизга бирор ҳақ тўлашни ваъда қилмас экансиз, ҳеч нарса қилмаймиз! » — дейишди. Шунда улар бир тўда қўй бермоқни ваъда қилдилар. Дам солувчи «Қуръон онаси» (яъни, «Сураи Фотиҳа») ни ўқий бошлади ва тупугини йиғиб туриб, (чаён чаққан жойга) тупурди. Шундан сўнг, қавм бошлиғи тузалди. Кейин, (ваъда қилинган)

қўйларни олиб келишди. Лекин, саҳобалар: «Токи Жаноб Расулуллоҳдан сўраб, ижозат олмагунимизча, олмаймиз», — дейишди. Улар сўраган эрдилар, Жаноб Расулуллоҳ кулиб: «Сураи Фотиҳа»нинг даво эканлигини қаердан билдинг? Қўйларни олаверинглар ва менга ҳам насиба ажратинглар!» — дедилар».

32-боб. Дам солиш учун бир пода қўй берилиши шарт қилиб қўйилганлиги ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бир қанча саҳобалари қандайдир сув бўйидан ўтиб бораётган эрдилар. Бир одам, чаён чаққан бўлса керак (балким чақмагандир), сувга тушиб олганди. (У ерда бир тўда одамлар ҳам бўлиб), улардан бири саҳобаларга: «Ораларингизда бирорта дам соладиган шахс борми? Бир одам чаён чаққанми, билмайман, сувга тушиб олибди», — деди. Шунда саҳобалардан бири бир пода қўй эвазига «Сураи Фотиҳа»ни ўқиб, унга дам солган эди, тузалди. Кейин, дам солган саҳоба бир пода қўйни етаклаб шериклари ҳузурига келди. Шериклари унинг бу қилган ишини қоралаб: «Ҳали сен Оллоҳнинг Китоби учун ҳақ олдингми?!» — дейишди, ҳатто Мадинага келиб: «Ё Расулаллоҳ, у Оллоҳнинг Китоби учун ҳақ олди!» — деб айтиб беришди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга жавобан: «Олган ҳаққингизга Оллоҳнинг Китоби ҳақлироқдир!» — дедилар».

33-боб. Кўз текканда дам солмоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўз текканда дам солмоғимни буюрдилар ёки кўз текканда дам солмоқни амр қилдилар», — дейдилар.

Зайнаб бинти Абу Салама Умму Салама разияллоҳу анҳодан наъл қилиб, бундай дедилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг (Умму Саламанинг) уйида юзига қорамтир доғ тушган бир жорияни кўриб: «Унга дам солинглар, кўз тегибди!» — дедилар».

34-боб. Кўз тегмоғи ҳақиқатан ҳам бор нарса эканлиги ҳақида

Абу Ҳурайра айтадилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кўз тегмоғи ҳақиқатан ҳам бор нарсадир», — дедилар, лекин вашм (татуировка) қилмоқни қораладилар».

35-боб. Илон ва чаён чаққанда дам солмоқ ҳақида

Абдурраҳмон ибн ал-Асваднинг оталари бундай дедилар: «Мен Оишадан (бирор нарса чақиб) заҳарланганда дам солиш ҳақида сўрадим. Оиша: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳар қандай заҳар солувчига қарши дам солмоққа рухсат бердилар»,— деб айтдилар».

36-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўқиб дам соладиган дуолари хусусида

Абдулазиз разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен ва Собит Анас ибн Моликнинг ҳузурига кирдик. Шунда, Собит Анасга: «Эй Абу Ҳамза, менинг мазам йўқ!» — деб айтган эди, Анас: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўқиб дам соладиган дуоларини ўқиб сенга дам солайми?» — деди. У: «Майли»,— деди. Анас: «Оллоҳумма рабб ун-нос, музҳиб ул-баъс, ишфи, анташ-шофий, ло шофий илло анта, шифо ло йуғодир суқман!» («Эй парвардигоро, сен инсонлар парвардигорисан, дардларни аритгувчисан, шифо ато эт, сен шифо берувчисан, сендан бўлак шифокор йўқ, сен берган шифо ҳеч бир дардни қолдирмағай»),— деди».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам баъзи оила аъзоларига «Кул аъзузу»ни ўқиб дам солар, сўнг ўнг қўллари билан силаб: «Оллоҳумма рабб ун-нос, азҳиб ил-баъс ва-шфиҳи ва анташ-шофий, ло шифо илло шифоука, шифо ло йуғодир суқман!» («Эй парвардигор-о, сен инсонлар парвардигорисан, дардни аритиб унга шифо бергил, сен шифо ато этувчидирсан, сенинг шифоингдан бўлак шифо йўқ, сен берган шифо ҳеч бир дардни қолдирмағай!»),— дер эрдилар».

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам дам солаётганларида: «Имсаҳ ил-баъс рабб ун-нос, би-йадикаш-шифо, ло кошифа лаҳу илло анта!» («Эй инсонлар парвардигори, дардни кетказгил, шифо сенинг қўлингдасан, дардни сендан бўлак ҳеч ким кетказолмағай!»),— дер эрдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам беморга: «Бисмиллоҳи, турбату арзино ва рийқату баъзино йушфи сақийман» («Бисмиллоҳи, еримизнинг туфроғи ва баъзимизнинг тупугимиз беморга даво бўлғай»),— дер эрдилар».

Оиша онамиз айтадилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам дам солаётганларида: «Бисмиллоҳи, турбату арзино ва рийқату баъзино йушфи сақийман би-изни раббино» («Бисмиллоҳи, еримизнинг туфроғи ва баъзи-

мизнинг тупугимиз раббимиз изни билан беморга даво бўлғай»),— дер эрдилар».

37-боб. Дам солаётиб тупурмоқ хусусида

Қатода разияллоҳу анҳу: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Аниқ ва яхши туш Оллоҳдан, ёмон туш шайтондан содир бўлғай. Агар бирортангиз уйқунгизда ўзингиз ёқтирмаган, нохуш нарсани кўрсангиз, эрта билан уйғонганингизда уч марта (чап тарафингизга қараб) тупуринг ва Оллоҳ таолодан унинг ёмонлигидан ўзингизга паноҳ тиланг. Шунда кўрган ёмон тушингиз сизга зарар қилмайди» деганларини эшитдим»,— дедилар. Шунда Абу Салама: «Гарчи тоғдан ҳам оғир туш кўрсам ҳам, энди сира парво қилмайман!» — дедилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйқуга ётмоқчи бўлсалар, «Қул хуваллоҳу аҳад»ни ҳамда иккала «Қул аъузу» ни ўқиб икки кафтларига суфлар эрдилар. Сўнг, кафтларини юзларига тортар эрдилар, шунда кафтлари юзларига тегмас эрди. Бемор бўлиб қолганларида эса, шундай қилмоқни менга буюрар эрдилар».

Юнус: «Мен ибн Шихобнинг уйқуга ётганида шундай қилганини кўп кўрганман»,— дейдилар.

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бир гуруҳ саҳобалари сафарга чиқиб, йўл-йўлакай араб қавмларидан бирининг манзилгоҳига бориб қўнди. Кейин, ўша қавмдан ўзларини меҳмон қилишларини илтимос қилишди, лекин улар кўнишмади. Шу аснода мазкур қавмнинг оқсоқолини чаён чақиб олди. Улар барча чораларни кўришди, аммо фойдаси бўлмади. Шунда баъзилар: «Бизнинг манзилгоҳга келиб қўнган кишиларнинг бирортасида, эҳтимол, дори-дармон бордир?» — деди. Сўнг, улар саҳобалар ҳузурига боришиб: «Эй одамлар! Бизнинг оқсоқолимизни чаён чақиб олди, барча чораларни қилдик, аммо фойда бермади. Сизлардан бирортангизда дори-дармон борми?» — деди. Саҳобалардан бири: «Ҳа, худо ҳаққи! Мен дуохонман, лекин сизлардан бизни меҳмон қилишингизни илтимос қилганимизда, кўнмадингизлар. Энди, токи бизга ҳақ тўламаз экансизлар, дам солмайман»,— деди. Ниҳоят, ҳар икки томон бир пода қўйга келишишди. Бояги саҳоба бориб «Сураи Фотиҳа»ни ўқиб дам сола бошлади. Оқсоқол тўлғаниб ётган еридан туриб, юриб кетди. Сўнг, қавмдошларига келишилган қўйларни беришни амр қилди. Оқсоқолнинг баъзи қавмдошлари: «Қўйларни сизларга тақсимлаб берайликми?» — дейишган эди, дам

солган саҳоба: «Йўқ, бундай қилманглар, биз аввал Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи салламнинг ҳузурларига бориб, бўлган воқеани айтишлик, сўнг ул зот нимаики амр қилсалар, ўшанга амал қилайлик»,—деб айтди. Саҳобалар Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига бориб, бўлган воқеани айтишди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Унинг (яъни, «Сураи Фотиҳа» нинг) даво эканлигини қаердан билдингизлар? Тўғри иш қилибсизлар, қўйларни ўзаро тақсимлаб, менга ҳам улуш ажратинглар!» — дедилар».

38-боб. Дам солувчининг оғриқ жойни ўнг қўли билан силамоғи ҳақида

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам баъзиларга «Қул аъзузу»ни ўқиб дам солар ва ўнг қўллари билан силаб: «Азҳиб ил-баъс рабб ун-нос ва-шфи, анташ-шофий, ло шифо илло шифоука, шифо ло йуғодир суқман!» («Эй инсонлар парвардигори, дардни кетказиб шифо ато этгил, сен шифо ато этувчисан, сенинг шифоингдан бўлак шифо йўқ, сен берган шифо ҳеч бир дардни қолдирмағай!» — дер эрдилар».

39-боб. Аёлнинг эркакка дам солмоғи хусусида

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо бундай дейдилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этмасларидан олдин бетоб бўлган кезларида «Қул аъзузу»ни ўқиб, ўзларига ўзалари дам солар эрдилар. Дардлари оғирлашиб, ҳоллари қолмагач, ул зотга мен ўзим дам солар эрдим. Шунда, баракали бўлсин учун ўз қўллари билан ўзларини силар эрдим».

Маъмар айтадилар: «Жаноб Расулulloҳ қандай қилиб дам солар эрдилар? » — деб Ибн Шихобдан сўрасам, у: «Иккала қўлларида дам солиб, сўнг юзларини силар эрдилар»,— деб айтди».

40-боб. Сира ҳам дам солмаганлар ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Бир куни Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузуримизга чиқиб бундай деб айтдилар: «(Оллоҳ таоло) менга барча умматларни кўрсатди. Бир пайғамбар биргина уммати билан, иккинчи бир пайғамбар иккитагина уммати билан, баъзи пайғамбарлар бир қанча умматлари билан, яна бир пайғамбар ёлғиз ўзи олдимдан ўтди. Ногаҳон, уфқни тўлдириб келаётган қандайдир оломонни кўрдим. Қанийди, шулар

менинг умматим бўлса, деб умид қилдим, бироқ «Булар Ҳазрат Мусо ва унинг умматлари» деб хабар қилишди. Сўнг, менга: «Бу ёққа қара!» — дейилди, қарасам, уфқни тўлдириб бир оломон келаётир. Кейин, яна: «Анави ва манави томонларга ҳам қара!» — дейилди. Шунда, кўрсатилган томонлардан ҳам уфқ тўла оломон келаётганини кўрдим. «Ана ўшалар сенинг умматларинг бўлиб, улардан етмиш мингги сўроқсиз жаннатга киради», — дейилди». Кейин, одамлар тарқаб кетди, Жаноб Расулуллоҳ уларга бу ҳақда ҳеч нарса тушунтирмадилар. Ул зотнинг саҳобалари: «Биз бўлсак, жоҳилият даврида туғилиб, сўнг Оллоҳ таоло ва унинг расулига иймон келтирганмиз. Биз ўшалар қаторида бўламизми ёки ислом даврида туғилган авлодларимиз бўладими?» — дея ўзаро суҳбатлашишди. Жаноб Расулуллоҳ уларнинг гапидан хабар топиб, ташқарига чиқдиларда: «Улар ирим-сиримга ишонмайдиганлар, баданларига тамга қиздириб босмайдиганлар, дам солдирмайдиганлар ва Оллоҳ таолога таваккал қилганлардир», — деб айтдилар. Шунда Уккоша ибн Миҳсан ўринларидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, мен ўша жаннатга сўроқсиз кирадиганлар орасида бўламанми?» — деб сўрадилар. Жаноб Расулуллоҳ «Ҳа», — дедилар. Яна бошқа бир саҳоба ўринларидан туриб: «Мен ҳам бўламанми?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Уккоша сендан олдин сўради», — деб жавоб қилдилар.

41-боб. Ирим-сирим ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолонинг иродасиз бирорта ҳам касаллик ўзича юқмайди, (ҳеч нарса ўзича) ёмонлик келтирмайди. Уч нарсада: хотин, хонадон ва от-уловда фалокат яширинган бўлади», — дедилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «(Бирор нарсанинг бахтсизлик келтирмоғига инониб) ирим-сирим қилиш ярамайди, унинг (ирим-сиримнинг) яхшиси — фолдир» деганларини эшитдим. Шунда одамлар: «Фол нима?» — деб сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бирортангиз эшитадиган яхши сўздир (яъни, бирор киши сизга айтадиган хушхабардир)» — дедилар».

42-боб. Фол ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу айтадилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Бирор нарсанинг бахтсизлик келтирмоғига инониб) ирим-сирим қилмоқ ярамайди,

унинг яхшиси — фолдир», — дедилар. Шунда бир киши: «Ё Расулаллоҳ, фол нима?» — деб сўради. Жаноб Расулаллоҳ: «Бирортангиз эшитадиган яхши сўздир», — деб айтдилар.

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қасалликнинг юқумлилиги ҳам, ирим-сирим ҳам йўқ нарса. Менга яхши фол, яъни хуш сўз ёқади», — дедилар».

43-боб. Бойқушнинг фалокат келтирмаслиги ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қасаллик юқмайди (ҳеч қайси қасаллик Оллоҳнинг иродасисиз ўзича юқмайди), ирим-сирим беъманилик, бойқуш бахтсизлик келтирмайдир ва сафар (ойи) беҳосият эмас», — дедилар».

44-боб. Қоҳинлик ҳақида

Абу Ҳурайра айтадилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳузайл қабиласига мансуб икки аёлнинг жанжалини муҳокама қилдилар. Улардан бири иккинчисининг қорнига тош отиб, ҳомиласини ўлдириб қўйган эди. Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам аёлнинг ўлган ҳомиласи учун товон тарзида битта энг яхши қул ёким чўри ҳукм қилдилар. Шунда, боғи товондор бўлиб қолган аёлнинг эри: «Ё Расулаллоҳ, қандай қилиб ҳали еб-ичмаган, сўзламаган ва чирқираб йиғламаган (ҳомила) учун товон тўлайман?» — деди. Жаноб Расулаллоҳ: «Бу — қоҳинларнинг биродарларидан экан-ку!» (яъни, «Келажак илми — илми ғайбдан бохабарликни даъво қилувчи қоҳинлардан экан-ку!») — дедилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу айтадилар: «Иккита аёлдан бири иккинчисига тош отиб, қорнидаги ҳомиласини тушириб қўйди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бунинг учун битта энг яхши қул ёким чўри ҳукм қилдилар».

Саъид ибн ал-Мусайяб ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам онасининг қорнида ўлдирилган ҳомила учун товон тарзида битта энг яхши қул ёким чўри ҳукм қилдилар. Шунда, товон тўлаши лозим бўлган киши (ўлдирган аёлнинг эри): «Қандай қилиб ҳали еб-ичмаган, тилга кирмаган, чирқираб йиғламаган ҳомила учун товон тўлайман?» — деди. Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу қоҳинларнинг биродарларидан экан-ку!» — дедилар».

Абу Масъуд ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ит сотиб, фоҳишалик ҳамда коҳинлик қилиб топилган ҳазар қилмоқни амр қилдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо бундай дейдилар: «Одамлар Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан коҳинлар ҳақида сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳечқиси йўқ, сўрайверингизлар»,— дедилар. Одамлар: «Ё Расулаллоҳ, коҳинларнинг бизга айтган гаплари баъзан тўғри чиқиб қолади»,— дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Ўша ҳақ гапларни жинлар (ғоибдан) эшитиб олиб, ўз хожасининг (коҳиннинг) қулоғига етказди, у бўлса юз хил ёлғонни қўшиб-чатиб, сизларга айтади»,— дедилар».

45-боб. Сеҳр ҳақида

Оллоҳ таоло ўз ояти кариймасида бундай дейди: «Ва локиннаш-шайотийна кафаруу йуъллимуюнан-носас-сихра ва мо унзила алал-малакайни би-бобила ҳорута ва морута ва мо йуъаллимони мин аҳадин ҳатто йақуло иннамо наҳну фитнатун фало тақфур фа-йатаъалламууна минҳумо мо йуфарриқууна биҳи байнал-маръи ва завжиҳи ва мо ҳум би-зоррийна биҳи мин аҳадин илло би-изниллоҳи ва йатаъалламууна мо йазурруҳум ва ло йанфаъухум ва лақад алимуу ламани-штароҳу мо лаҳ фи-л-охирати мин халоқин».

Мазмуни: «Ва лекин шайтонлар кофир бўлдилар ва одамларга (ўз) сеҳр-жодуларидан ҳамда Бобилдаги Ҳорут ва Морут исмли икки фариштага нозил қилинган сеҳр-жодудан таълим берур эрдилар. Ул икки фаришта эрса, сеҳр-жодудан таълим олмоқ талабида бўлган ҳар бир кишига, таълим бермоқдин аввал: «Бу иш иймонингга нуқсон етказиб, тагин кофир бўлиб қолма!» — дер эрдилар ва улар ўз истаклари билан улардин эру хотинни бир-биридан жудо қилғувчи нарсаларни ўрганур эрдилар. Ҳолбуки, улар Оллоҳдан бе изн ҳеч кимга зарар етказа олмаслар, улар ўзларига зарарли, нафи тегмайдирган нарсаларни ўрганурлар. Улар аниқ биладиларки, албатта кимки сеҳр-жодуни сотиб олса, у охиратда бенасиб бўлур». Оллоҳ таолонинг бошқа кўпгина ояти кариймаларида ҳам сеҳр-жоду ҳақида зикр қилинади.

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Баний Зурайх қабила-сига мансуб Лабийд ибн ал-Аъсам исмли бир киши Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламни сеҳрлаб қўйди. Натижада, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга, аслида ҳеч нарса қилмаётган бўлсалар ҳам, нимадир қилаётгандек туюладиган бўлиб қолди. Кунлардан бир кун икким кечаларнинг бирида, Жаноб Расулulloҳ менинг ҳузуримда эканликларида узундан-узун дуо ўқидилар, сўнг

бундай дедилар: «Ё Оиша, сездингми? Оллоҳ таоло мен нима хусусида илтижо қилган бўлсам, ўшанга ижобат қилди. Икки киши (Жаброил ва Микоил) келиб, улардан бири бош томонимга, иккинчиси оёқ томонимга ўтирди. Улардан бири шеригига: «Бу одамнинг дарди қандай дард?» — деди. Шериги: «Сеҳрланган», — деди. Яна аввалгиси: «Ким уни сеҳрлади?» — деди. Шериги: «Лабийд ибн ал-Аъсам», — деди. Яна аввалгиси: «Нима билан?» — деди. Шериги: «Тароқ, соч толалари ва хурмо гулининг эркак уруғкуртаги қобиғи билан», — деди. Яна аввалгиси: «Ўша қаерда?» — деди. Шериги: «Зарвон қудуғида», — деди». Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир қанча саҳобаларини олиб ўша жойга бордилар. Қайтиб келгач: «Ё Оиша, қудук суви худди хина сувиға, атрофидаги хурмо дарахтларининг тепаси эса шайтоннинг бошига ўхшаб кетибди», — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, қудукдан чиқариб олиб ташладингизми?» — десам, Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, Оллоҳ таоло менга шифо ато этди, мен одамлар орасида бу ҳақда шов-шув бўлишини хоҳламадим», — дедилар. Кейин, қудукни кўмдириб юбордилар».

46-боб. Оллоҳ таолога ширк келтириш ва сеҳр-жоду қилишнинг оқибати ҳалокатли эканлиги ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолога ширк келтириш ва сеҳр-жоду қилишдек гуноҳи азимлардан қочингиз!» — деб айтганлар», — дейдилар.

47-боб. Сеҳрни қайтарса бўладими?

Қатода разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Саъид ибн ал-Мусайябдан: «Бир киши сеҳрланган ёким афсун ила боғлаб қўйилган-у хотини билан қўшила олмай қолган бўлса, қайтариқ қилиши мумкинми?» — деб сўрадим. Саъид ибн ал-Мусайяб: «Бунинг ҳеч қўрқинчли ери йўқ. Чунким, бундай одамлар қайтариқ қилдириш билан фақат ўз дардларидан нажот топмоқчи бўладилар. (Жаноб Расулуллоҳ) дарддан халос бўлмоққа нафи тегадирган амалларни сира ҳам манъ қилмаганлар», — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламни сеҳрлаб қўйишди. Ҳатто, ул зот аёллари билан яқинлик қилмаётган бўлсалар ҳам, шундай қилаётганлари кўзларига кўринадиган бўлиб қолди. Суфён: «Агар (киши) ана шундай ҳолатга тушиб қолса, жуда қаттиқ сеҳрланган бўлади», — дейдилар. «Эй Оиша, — деди-

лар Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам,— билдингми? Оллоҳ таоло мен нима хусусида илтижо қилган бўлсам, ўшанга ижобат қилди. Икки киши (Жаброил ва Микоил) келиб, улардан бири бош томонимга, иккинчиси оёқ томонимга ўтирди. Бош томонимдаги оёқ томонимдагига: «Бу одамнинг дарди қандай дард?» — деди. Оёқ томонимдаги: «Сеҳрланган»,— деб айтди. Бош томонимдаги: «Уни ким сеҳрлаган?» — деб сўради. Оёқ томонимдаги: «Баний Зурайх қабиласига мансуб Лабийд ибн ал-Аъсам исмли киши, у яҳудийлар билан тил бириктирган бўлиб, мунофиқ одамдир»,— деди. Бош томонимдаги: «Нима билан сеҳрлади?» — деб сўради. Оёқ томонимдаги: «Тароқ ва каноп тивити билан»,— деди. Бош томонимдаги: «Ўша қаерда?» — деб сўраган эди, шериги: «Хурмо гулининг эркак уругкуртаги қобиғи ичида, Зарвон қудуғидаги тош остида»,— деб айтди». «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам,— деб ривоятларини давом эттирдилар Оиша онамиз,— ўша қудуқ бошига бориб, сеҳр қилинган нарсаларни чиқариб олиб ташладилар-да, бундай дедилар: «Қудуқнинг бошига бориб қарасам, унинг суви хина сувига, атрофдаги хурмо дарахтларининг тепаси эса шайтоннинг бошига ўхшаб қолибди. Сеҳрланган нарсалар (қудуқдан) олиб ташланди». «Кушо-иш топдингизми? — деб сўрадим»,— дейдилар Оиша разияллоҳу анҳо. Жаноб Расулulloҳ: «Худо ҳақи, яратган менга шифо ато этди, мен одамларнинг бирортасига зарар етказиб қўймайин, дедим»,— деб айтдилар».

48-боб. Сеҳр боби

(Бу боб такроран келтирилган)

49-боб. Баёнда ҳам сеҳр борлиги ҳақида

Абдуллоҳ ибн Умар айтадилар: «Икки киши Машриқдан келиб нутқ сўзлади (хутба айтди). Уларнинг (ўз фикрини чиройли) баён қилиши одамларни мафтун қилиб қўйди. Шунда Жаноб Расулulloҳ: «Баёнда ҳам сеҳр мавжуд (ёки баъзи баённинг сеҳри бор)»,— дедилар».

50-боб. Сеҳрни ажва (олий нав хурмо) билан қайтармоқ ҳақида

Саъд ибн Ваққос ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ҳар куни эрта билан ажвадан еб турса, унга ўша куни тунгача заҳар ҳам, сеҳр ҳам таъсир қилмайди»,— дедилар».

Бошқа бир ровийнинг айтишига қараганда, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки эрта билан туриб, етти дона ажва еса, унга (ўша куни) заҳар ҳам, сеҳр ҳам зарар қилмайди»,— деган эканлар.

51-боб. Бойқушнинг фалокат келтирмаслиги ҳақида

Абу Ҳурайра дедилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Касал (ўзича) юкмайди, сафар ойи бехосият эмас, бойқуш бахтсизлик келтирмайди»,— деган эдилар, бир аъробий: «Ё Расулаллоҳ, туяларимиз чўлларда оҳулардек соппа-соғ юради. Ногоҳ, бир қўтир туя ораларига келиб қўшилди дегунча, ҳаммаси кўтир бўлиб қолади»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «(Ўша орага келиб қўшилган) биринчи туяни ким қўтир қилган?» — дедилар».

Абу Салама ривоят қиладилар: «Мен, кейинчалик, Абу Ҳурайранинг: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Касал туяни соғ туялар орасига киритмангиз!» — деганлар, деганини эшитдим. Абу Ҳурайра ўзи айтган аввалги ҳадисни инкор қилди. Шунда биз: «Сен, касал юкмайди, деб ривоят қилмаганимдинг?» — десак, у ҳабаши тилида бирнималар деб гўлдиради».

Абу Салама: «Абу Ҳурайранинг ўша ҳадисдан бошқасини унутганини кўрмадим»,— дейдилар.

52-боб. Ҳазрат Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламининг заҳарланганликлари ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу бундай деб айтиб бердилар: «Хайбар фатҳ қилинган куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга (кимдир) заҳарланган қўй гўшти тақдим этди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Шу ерда яшайдиган барча яҳудийларни йиғиб келинглар!» — дедилар. Улар йиғилгач, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен сизлардан бир нарса ҳақида сўрасам, тўғри жавоб қиласизларми?» — дедилар. Улар: «Ҳа, ё Абулқосим!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизларнинг отангиз ким?» — дедилар. Улар: «Отамиз фалончи»,— дейишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ёлғон айтяпсизлар, сизларнинг отангиз фалончи»,— дедилар. Улар: «Рост, жуда тўғри айтдингиз»,— дейишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен сизлардан бир нарса ҳақида сўрасам, тўғри жавоб қиласизларми?» — дедилар. Улар: «Ҳа, ё Абулқосим! Бундан аввал ёлғон гапирганимизни билганингиздек, бу гал ҳам ёлғон гапирсак, билиб қоласиз»,— дейишди. Расулуллоҳ

саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дўзах аҳли ким?» — дедилар. Улар: «Биз дўзахда озгина вақт бўламиз, кейин сизлар бизнинг ўрнимизга борасизлар», — дейишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизлар у ерда қоласизлар, Оллоҳ ҳақи, биз ўрнингизга бормаймиз!» — дедилар. Сўнг, улардан: «Сизларга бир нарса ҳақида савол берсам, тўғри жавоб қиласизларми? — деб сўрадилар. Улар: «Ҳа», — дейишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу қўй гўштига заҳар солдингларми?» — дедилар. Улар: «Ҳа», — дейишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизларни бунга нима мажбур қилди?» — дедилар. Улар: «Биз бу билан, агар ёлгончи бўлсангиз, сиздан қутуламиз, мабодо (ҳақиқатан ҳам) пайғамбар бўлсангиз, унда сизга зарар қилмайди, деб ўйладик», — дейишди».

53-боб. Заҳар ичиш ва заҳар ҳамда шунга ўхшаш ҳаёт учун ҳавфли ярамас нарсалар билан даволаниш ҳақида

Абу Ҳурайра *разияллоҳу анҳу* ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки тоғдан ташлаб ўзини ўлдирса, жаҳаннам ўтида ўзини у ёқдан бу ёққа ташлаб, абадул-абад куяди. Кимки заҳар ичиб ўзини ўлдирса, жаҳаннамда ҳам ўша заҳар қўлида бўлиб, ундан ича-ича абадул-абад ўтда куяди. Кимки ўзини (бирор) тиг билан ўлдирса, жаҳаннамда ўша тиг билан унга азоб берилиб, абадул-абад ўтда ёнади», — деб айтдилар».

54-боб. Эшак сути ҳақида

Абу Саълаба *ал-Хушаний* ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам озиқ тишли ҳайвон гўштини ейишни манъ қилдилар».

Аз-Зухрий: «Шомга боргунимга қадар бу ҳадисни сира эшитмагандим» — дедилар. Ибн Шихоб: «Мен Абу Идрисдан: «Эшак сутини ичгач ёки ҳайвон ўтини егач, ёким туя сийдигини ичгач, таҳорат қилишимиз лозимми?» — деб сўрадим. Абу Идрис: «Мусулмонлар бу нарсалардан даво сифатида фойдаланар ва бунинг ҳеч зарари йўқ деб ҳисоблар эрдилар. Эшак сутига келсак, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг эшак гўштини ейишдан қайтарганлари ҳақида бизга айтилган, аммо унинг сутини ичиш ёки ичмаслик хусусида амр қилганликларини билмаймиз. Аммо, ҳайвон ўти масаласига келсак, Абу Саълабанинг гапига қараганда, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳар қандай озиқ тишли ҳайвон гўштини ейишни манъ қилганлар», — деди.

55-боб. Идишга тушган паишпага нисбатан айтилган ҳукм ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангизнинг идишингизга паишпа тушса, уни бутунлай ботириб, сўнг олиб ташланг, чунким унинг бир қанотида шифо, иккинчисида дард мавжуд»,— дедилар».

**БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИМИ
ЛИБОС ҲАҚИДА КИТОБ**

1-боб.

Оллоҳ таолонинг шу тусусдаги қавли: «Қул, ман ҳарама зийнаталлоҳиллати ахража ли-ибодиҳи?» Мазмуни: «Айт! (Оллоҳ ўз) бандалари учун яратган зийнатни ким таъқиқлади?» Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Исроф қилмай ва кибр-ҳавога берилмай енглар, ичинглар, кийининглар ва садақа қилинглар!» — деганлар. Ибн Аббос эса: «Рухсат қилинган нарсалардан истаганингни еб, истаганингни кий, исроф қилмасанг ва кибр-ҳавога берилмасанг, бўлгани!» — деганлар. Ибн Умар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло кўйлаги этагини кибру ҳаво бирлан судраб юрадиган бандаларга марҳамат назарини ташламайди»,— деганлар»,— дейдилар.

2-боб. Изорини кибрланмай судраб юрадиганлар ҳақида

Салим ибн Абдуллоҳ оталаридан бундай деб нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки кўйлагини такаббуруна судраб юрса, Оллоҳ таоло қиёмат куни унга марҳамат назари бирлан қарамайди»,— дедилар. Абу Бакр: «Ё Расулаллоҳ, мен ўзим атайлаб қилмаган ҳолда изоримнинг бир тарафи осилиб қолсачи?» — деб сўрадилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Сиз ўзига бино қўядиганлардан эмассиз!» — деб жавоб қилдилар».

Абу Бакра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Қуёш тутилганда биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида эрдик, ул зот шоша-пиша кийимларини судраганларича масжидга чиқиб кетдилар. Одамлар йиғилгач, икки ракъат намоз ўқидилар. Қуёш тутилиб бўлди. Кейин, бизга ўгирилиб: «Дарҳақиқат, қуёш ва ой Оллоҳ

таоло мўъжизаларидан бўлмиш икки мўъжизадир (Оллоҳ таоло қудратини намоён қилувчи икки далилдир). Башарти, улардан қайси бирининг тутилганини кўрсангиз, дарҳол намоз ўқингиз ва то тутилиб бўлгунча дуо айтиб, Оллоҳ таолога илтижо қилингиз!» — дедилар».

3-боб. Кийимни шимариш ҳақида

Абу Жуҳайфа разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Билолнинг найза олиб келиб (қибла тарафга) санчиб қўйиб намозга иқомат (такбир) айтганини кўрдим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шимарилган ҳулла кийиб чиқиб, найзага қараб икки рақъат намоз ўқидилар. Шунда, одамлар ва от-улов найза ортидан бемалол ўтаверганди».

4-боб. Тўпигидан паст кийим кийган одамнинг жаҳаннамга тушмоғи ҳақида.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки изорини тўпигидан паст қилиб кийса, жаҳаннамга тушади», — дедилар».

5-боб. Димоғдорлигидан кийимини судраб юрган одамлар ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу айтадиларки, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Димоғдорлигидан изорини судраб юрганларга Оллоҳ таоло қиёмат куни марҳамат назари бирлан қарамайди», — деган эрканлар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий ёки Абулқосим саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ўзига ёққан кийим кийиб олган бир одам сочларини ёйиб елкасига ташлаб олиб, такаббуруна қадам ташлаб кетаётган эди. Оллоҳ таоло уни ер қаърига ташлади, у қиёматга қадар ер остида тўлғониб ва дод солиб азоб чекади», — деб айтдилар» (Қалободий: «Бу — Фиръавн вазири, золим, такаббур Қорун эди», — дейдилар).

Абдуллоҳ ибн Умар оталаридан эшитганларини наҳл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир одам изорини такаббуруна судраб кетаётган эди, Оллоҳ таоло уни ер қаърига ташлади. У қиёматга қадар ер остида тўлғаниб, дод солиб азоб чекади», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки кийимини такаббурлик бирлан судраб юрса, Оллоҳ таоло қиёмат куни унга марҳамат назарини ташламайди», — дедилар. Мен

Мухорибдан: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам изорни назарда тутиб гапирдиларми?» — деб сўраган эрдим, у: «Изорни ҳам, қўйлакни ҳам алоҳида айтиб таъкидламадилар», — деди».

6-боб. Попукли изор киймоқ ҳақида

Зухрий, Абу Бакр ибн Муҳаммад, Ҳамза ибн Абу Усайд, Муовия ибн Абдуллоҳ ибн Жаъфар — ҳаммалари попукли кийим кийишган, деб зикр қилинади.

Урва ибн Зубайр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг заифалари — Оиша онамиз: «Мен ва Абу Бакр Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларида ўтирганимизда Рифоат ал-Қуразийнинг хотини келиб: «Ё Расулаллоҳ, мен Рифоатнинг никоҳида эрдим, у мени талоқ қилди. Сўнг, мен Абдуррахмон ибн Зубайрга эрга тегдим. Худо ҳаққи, ё Расулаллоҳ, унинг олати мана шу попуқдек келади, холос», — деб жилбобининг (қўйлагининг) попугини кўрсатди. Эшик олдида турган Халид ибн Саъид (унга ичкарига киришга рухсат берилмаган эди) хотиннинг гапини эшитиб: «Ё Абу Бакр, бу хотиннинг Жаноб Расулуллоҳ ҳузурларида шундай гапларни айтишига қандай қилиб йўл қўйдингиз?!» — деди. Шунда, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам табассум қилиб қўйдилар-да: «Балким, сен яна Рифоатга тегмоқчидирсан? Йўқ, бўлмайди! Токи Абдуррахмон ибн Зубайр бирлан қўшилмас эркансан, бу мумкин эмас!» — дедилар. Шундан эътиборан, бу кўрсатма суннат бўлиб қолди».

7-боб. Ридолар (узун уст кийими) ҳақида

Анас: «Бир аъробий Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ридоларидан тортди», — деб айтгандилар.

Хусайн ибн Али оталаридан наъл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ридоларини олиб келишни буюрдилар-да, уни кийиб олиб, жўнаб кетдилар. Мен ва Зайд ибн Ҳориса орқаларидан эргашдик. Ҳамзанинг уйига етиб келгач, ичкарига киришга ижозат сўрадилар, у рухсат берди».

8-боб. Қўйлак кийиш ҳақида

Оллоҳ таолонинг Юсуф ҳақидаги ҳикоя ҳусусида айтган қавли: «Менинг мана бу қўйлагимни олиб бориб, отамнинг юзларига ёпинглар, кўр кўзлари очилади».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Бир киши: «Ё Расулаллоҳ,

ҳаж ва умра вақтида эҳром боғлаган одам яна қандай кийимлар киймоғи мумкин?» — деб сўради. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эҳром боғлаган одам кўйлак ҳам, сирвол ҳам, бурнус ҳам, маҳси ҳам киймайди. Агар (кавуш сингари тўпиқдан юқори бўлмаган) оёқ кийими топмаса, маҳсининг қўнжини тўпиғининг пастидан қирқиб ташлаб кияверади», — дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул қабрга қўйилгандан сўнг етиб келдилар. Кейин, маййитни қабрдан чиқармоқни буюрдилар. (Унинг бошини) икки тиззаларига қўйиб, дам солдилар ва унга ўз кўйлақларини кийдириб қўйдилар. Нега бундай қилганларини Оллоҳ билади».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн Убай ўлгач, унинг ўғли Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, кўйлагингизни менга берсангиз, мен у билан отамни кафанласам, дегандим. Кейин, у кишига гуноҳларини тилаб истиғфор айтсангиз!» — деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга кўйлақларини бериб: «Маййит тайёр қилинган, бизга хабар бер!» — деб айтдилар. У маййит тайёр қилинган, хабар берди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам жаноза ўқигани бордилар. Ҳазрат Умар Жаноб Расулуллоҳни тўхтатиб: «Мунофиқларга жаноза ўқимоқни Оллоҳ таоло сизга манъ қилмаганмиди?!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Улар учун истиғфор айтсанг ҳам, айтмасанг ҳам барибир, чунким, гарчи етмиш марта истиғфор айтганинг бирлан Оллоҳ таоло уларнинг гуноҳларидан ўтмайди», — дедилар. Шу пайт, «Улардан (мунофиқлардан) бирортаси ўлса, сира ҳам жаноза ўқима, қабри тепасига ҳам борма!» деган ояти карийма нозил бўлди. Шунда, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга жаноза ўқимадилар».

9-боб. Кўйлак ёқасини кўкрак олдидан бошлаб очмоқ ва бошқалар ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам баҳил бирлан сахий (садақа бергувчи) ни бамисоли темир жубба (совут) кийган икки кишига ўхшатдилар. Улар (темир жубба сиқаётганидан) қўллари билан кўкрагу бўғизларини чангаллаб олганлар. Сахий садақа бергани сари (жуббаси кенгая боради ва бўғзи бирлан кўкрагини чангаллаб турган) бармоқлари бўшашади, оёқларига жон киради. Баҳил эса, садақа беришга урингани сари жуббасининг ҳар бир халқаси

тобора сиқиб, торайиб боради (чунким, у садақани чин юракдан чиқариб бермайди)».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қўллари билан мана бундай қилиб ёқаларига ишора қила туриб: «Уни (жуббани) ҳарчанд кенгайтиришга уринмасин, барибир кенгайтиролмайдими!» — деяётганларини кўрдим».

10-боб. Сафарда енгги тор чопон кийган киши ҳақида

Муғийра ибн Шуъба ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳожатга бориб, қайтиб келдилар. Мен (обдастада) сув олиб, у кишига пешвоз чиқдим. Ул зот (шомий чопон кийиб олган эдилар) таҳорат олдилар: оғиз-бурун чайқадилар, юзларини ювдилар. Кейин, шомий тўнларининг енгидан қўлларини ташқарига чиқармоқчи бўлиб эрдилар, торлик қилди. Шунда, қўлларини енг ичидан тортиб чиқардилар-да, (тирсаккача қўшиб) ювдилар, бошларига ва маҳсиларига масҳ тортдилар».

11-боб. Ғазотда жундан қилинган чопон киймоқ ҳақида

Муғийра ибн Шуъба ривоят қиладилар: «Тунлардан бирида мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан сафарда эрдим. «Сенда сув борми?» — дедилар. Мен: «Ҳа», — деб эдим, туяларидан тушиб, тун қоронғусида кўзимдан ғоиб бўлдилар. Кейин, қайтиб келдилар. Идишдаги сувдан қуйиб турдим, юз-қўлларини ювдилар, кейин устларидаги жун чопоннинг енгидан қўлларини ташқарига чиқармоқчи бўлиб эрдилар, торлик қилди. Шунинг учун қўлларини енг ичидан чиқариб, билақларини (тирсак билан қўшиб) ювдилар. Сўнг, бошларига масҳ тортдилар. Мен маҳсиларини тортиб, ечиб қўймоқчи эдим: «Тегма, мен маҳсини таҳоратли оёққа кийганман», — дедилар-да, маҳсиларига масҳ тортдилар».

12-боб. Қабо ва ипак фарруж ҳақида

Ибн Абу Мулайка ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўлжа олинган қаболарни тақсимладилар, лекин Махрамага ундан бирортасини бериб юбормадилар. Шунда, Махрама менга: «Эй ўғлим, бизни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйларига олиб бор!» — дедилар. Мен олиб бордим. Кейин, Махрама: «Ичкарига кириб, ул кишини менга чақириб бер!» — дедилар. Мен чақириб бердим. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи

ва саллам ўша (тақсимланган) қаболардан бирини кийиб чиқиб: «Буни сенга олиб қўйган эдим»,— дедилар-да, Махрамага қараб: «Махрама рози бўлдим?» — дедилар».

Уқба ибн Омир ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳарир фарруж совға қилиб эрдилар, уни кийиб намоз ўқидилар. Намоз ўқиб бўлганларидан сўнг, ҳазар қилгандек, тезда уни ечиб ташладилар-да: «Бундай кийим аҳли тақвога (тақводорларга) ярашмайди!» — деб айтдилар».

13-боб. Бурнуслар ҳақида

Сулаймон ибн Тархон ат-Таймий: «Мен Анас ибн Моликнинг сариг хазз (жун аралаш ипак мато)дан бурнус (чопон) кийиб олганини кўрганман»,— дейдилар.

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Бир одам: «Ё Расулаллоҳ (ҳаж ёки умрага) эҳром боғлаган киши қандай кийимлар киймоғи мумкин?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Қўйлак ҳам, салла ҳам, чолвор ҳам, бурнус ҳам, маҳси ҳам киймангиз, башарти бирор киши кавуш топмаса, маҳсининг қўнжини тўпиғидан паст қилиб кесиб ташлаб, кийса бўлади. Заъфарон ва варс теккан кийим ҳам киймангиз!» — деб айтдилар».

14-боб. Чолворлар ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки изор топмаса, чолвор кийсин, кимки кавуш топмаса, маҳси кийсин!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Бир одам ўрнидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, эҳром боғлаганимизда бизга қандай кийимлар киймоғимизни амр қиласиз?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «На қўйлак, на чолвор, на салла, на бурнус ва на маҳси киймангиз. Кавуш топмаган киши маҳсининг қўнжини тўпиғидан паст қилиб кесиб ташлаб кийиши мумкин, холос. Заъфарон ёким варс теккан кийимларни ҳам кия кўрмангиз!» — дедилар».

15-боб. Саллалар ҳақида

Бу ерда Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қилган юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

16-боб. Ниқобланиш ҳақида

Ибн Аббос: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бошларини мато бирлан танғиб чиқдилар»,— дейдилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Бир гуруҳ мусулмонлар Ҳабашистонга жўнаб кетдилар. Абу Бакр ҳам сафарга ҳозирлик кўриб қўйдилар. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ул кишига: «Шошмай туринг, (ҳижрат қилмоғим учун) менга ижозат берилмоғини истаб, кутиб турибман»,— дедилар. Абу Бакр: «Отам ҳаққи, чинданам изн берилишини истаб, кутиб турибсизми?» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳа!» — дедилар. Абу Бакр Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳамроҳ бўлмоқ учун ушланиб қолиб, икки туяларини тўрт ой мобайнида акация барги билан яхшилаб боқиб турдилар».

Урва: «Оиша бундай деб эди»,— дейдилар: «Кунлардан бирида чошгоҳ вақтида биз уйимизда ўлтириб эрдик, бир киши келиб Абу Бакрга: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам никобланиб олиб биз томон келмоқдалар, бундай пайтда сира ҳам ташриф буюрмас эрдилар»,— деб хабар берди. Абу Бакр: «Ота-онам ул зотга фидо бўлсин! Оллоҳ таоло ҳаққи, бундай пайтда келмоқда эрканлар, демак жуда муҳим ишлари бор»,— дедилар. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам етиб келгач, изн сўраб ичкарига кирдиларда, Абу Бакрга: «Ҳузурингиздагилар ташқарига чиқиб турсин!» — дедилар. Абу Бакр: «Отам фидо бўлсин сизга, ё Расулаллоҳ! Улар сизга бегона эмас»,— дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Менга йўлга чиқмоғимга рухсат берилди»,— дедилар. Абу Бакр: «Ё Расулаллоҳ, мен ҳамроҳингиз бўлайми?» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳа»,— дедилар. Абу Бакр: «Анави икки туямдан бирини олинг, ё Расулаллоҳ!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Пулгами?» — дедилар».

Оиша онамиз бундай дейдилар: «Иккала туяни тездан йўлга тайёрлаб, хуржунга йўлда еб кетишлари учун егуликлар солиб қўйдик. Асмо бинти Абу Бакр белидаги камаридан озгинасини қирқиб олиб, хуржуннинг оғзини маҳкам қилиб боғлади. Шу боисдан ҳам уни Зот ун-нитоқ, яъни камарбанд деб аташарди. Сўнг, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан Абу Бакр Савр тоғидаги горга бориб, уч кеча яшириниб ётдилар. Абдуллоҳ ибн Абу Бакр улар билан бирга бўлиб, фаросатли йигитча эди. У (гордан) чиқиб кетар ва Маккага бориб тонг оттирар эди. Бу билан у Маккадаги қурайш (кофирлари)га гўё шаҳарда тунагандек бўлиб кўринар эди. Сўнг, улардан бирорта муғомбирона гап эшитса, дарров унинг мағзини қақиб қоронғу тушгач, Жаноб Расулulloҳ билан Абу Бакрга етказар эди. Абу Бакрнинг ғуломлари — Омир ибн Фухайра эса, ўзига боқиш учун бериб қўйилган қўйларни шомдан кейин соғиб, сутини уларга бериб келар эди. Жаноб Расулulloҳ ва Абу Бакр, Омир ибн

Фуҳайра эрталаб гира-шира пайтда келиб овоз қилмагунича, ғорда тинчгина ётишар эди. Омир ибн Фуҳайра ўша уч туннинг ҳар бирида мана шу тариқа уларнинг олдига келиб кетиб турди».

17-боб. Дубулға ҳақида

Анас разияллоҳу анҳу: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам, Макка фатҳ қилинган йили, бошларига дубулға кийиб Маккага кирдилар»,— дейдилар.

18-боб. Бурдалар, хабаралар ва шамла ҳақида

Хаббоб: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга шикоят қилганимизда ул зот бурдалари (йўл-йўл чопонлари) устида ёнбошлаб ётган эрдилар»,— дейдилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга кетаётган эрдим, ул зот жияги қаттиқ нажроний (Нажрон — Ямандаги шаҳар) чопон кийиб олган эрдилар. Бир бадавий орқаларидан етиб келиб, чопонларидан шунчалик қаттиқ тортдики, мен ҳатто чопонларининг жияги ботиб, бўйинларига из тушиб қолганини кўрдим. Бадавий: «Ё Муҳаммад, ўзингдаги (яъни, Байтулмол деб аталмиш ўша даврдаги давлат хазинасидаги) Оллоҳнинг молидан менга бермоқларини буюр!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ қайрилиб қарадилар-да, табассум қилдилар ва унга бирор нарса бериб юборишни амр қилдилар».

Абу Ҳозим разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Бир аёл бурда олиб келди. Саҳл: «Бурданинг нималигини биласанми?» — деб (ўша ердаги бир кишидан) сўради. У: «Ҳа, биламан, бурда — четига попук тўқилган шамладир»,— деди. Аёл: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ҳақи, буни сизга кийдираман деб ўз қўлим билан тўқиганман»,— деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзларига керак бўлгани учун ҳам уни олдилар, сўнг (ичкарига кириб), изор ўрнида кийиб бизнинг олдимизга чиқдилар. Шунда, қавмдош кишилардан бири бурдани қўл билан сийпалаб туриб: «Ё Расулаллоҳ, шуни менга кийдиринг!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бўпти!» — дедилар. Ўша киши Оллоҳ таоло истаганча мажлисда ўлтириб, сўнг қайтиб кетди. Жаноб Расулуллоҳ бурдани ўраб, кетидан унга бериб юбордилар. Кейинчалик, қавмдошлари унга: «Яхши иш қилмадинг, ул зотнинг бирор нарса сўраган кишига «йўқ» демасларини яхши билар эдинг-ку!» — дейишди. У: «Оллоҳ таоло ҳақи, мен бурдани ўлганимда ўзимга кафанлик бўлсин, деган

ниятдагина сўраган эдим!» — деди. Саҳл: «Дарҳақиқат, ўша бурда унга кафан бўлди», — деган эди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Менинг умматларимдан бир гуруҳи жаннатга (сўроқсиз) киради, уларнинг сони етмиш минг бўлиб, юзлари ой сингари балқиб туради», — деганларини эшитдим. Шунда, Уккоша ибн Миҳсан ал-Асадий эғнидаги шамласини тузата туриб: «Ё Расулаллоҳ, мени ўшалар тоифасидан бўлсин, деб дуо қилинг!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Оллоҳуммажъалҳу минҳум» (Парвардигор-о, уни ўшалар тоифасидан қилгайсен!) — деб дуо қилдилар. Сўнг, ансорлардан бири ўрнидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолодан мени ҳам ўшалар тоифасидан қилмоғини сўраб дуо қилинг!» — деб эди, Жаноб Расулulloҳ: «Уккоша сендан олдин айтди», — дедилар».

Қатода разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Анасдан: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қайси кийимни ёқтирадилар?» — деб сўрадим. У: «Ҳабарани», — деб айтди».

Анас ибн Молик: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг энг севган кийимлари — ҳабара эди», — дейдилар.

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо: «Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этганларида устларига ҳабара ёпишган эрди», — дейдилар (ҳабара ёки ҳибара — яманий бурда тури)».

19-боб. Кисо ва хамисалар ҳақида

Оиша ва Абдуллоҳ ибн Аббос разияллоҳу анҳумо ривоят қилишади: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бетоб ётганларида юзларини хамиса бирлан ёпиб олардилар, нафаслари қайтса, очиб ташлар эдилар. Шу аҳволда бўла туриб: «Яҳудийларга Оллоҳнинг лаънати бўлсин! Улар ўз пайғамбарларининг қабрларини ибодатхоналарга айлантириб юбордилар», — дедилар. Бу билан ул зот ўз умматларини огоҳлантирмоқчи бўлдилар».

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам турли белгилар (чизиқлар) туширилган хамиса кийиб намоз ўқидилар. Намоз ўқиётиб хамисаларининг чизиқларига бир назар ташлаб қўйиб, икки елкаларига салом бердилар-да: «Бунинг чизиқлари мени намоздан чалғитди, уни Абу Жаҳмга олиб бориб беринглар, ўрнига анбижония (гулсиз, сидирга кийим) олиб келинглар!» — дедилар».

Абу Бурда разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Оиша

бизга бир дағал кисо ва изор олиб чиқиб бердилар-да: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳга жон таслим қилганларида мана шу кийимда эрдилар»,— деб айтдилар».

20-боб. Бир елкасини мато бирлан беркитиб, иккинчи елкасини очиб юрмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам муломаса ва мунобаза қилмоқдан, тонгдан сўнг қуёш чиққунга қадар ва асрдан сўнг қуёш ботгунга қадар намоз ўқимоқдан, аврати очилиб қоладиган даражада калта кийим киймоқдан ҳамда бир елкасини мато бирлан ўраб, иккинчисини очиб юрмоқдан қайтардилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки кўринишдаги кийинмоқдан, икки тарздаги савдо-сотик — муломаса ва мунобазадан қайтардилар. Муломаса-бир кишининг бошқа бир кишининг кўйлагини, хоҳ кечаси ва хоҳ кундузи бўлсин, қўли билан ушлаб кўргандан кейин: «Кўйлагингни ушлаб кўрдимми, бўлди, уни менга сотасан ёки кўйлагимни ушлаб кўрдингми, бўлди, уни сотиб оласан!» деб туриб олмоқлигидир. Мунобаза эса, икки кишининг бир-бирига қараб ўз кўйлақларини отиб юбормоғи ва шу тариқа (молни) кўрмай ва аввалдан келишмай туриб савдо-сотик қилмоғидир (бундай савдо-сотик исломдан аввалги жоҳилия даврида бўлган). Икки кўринишда кийинмоқ хусусига келсак, улардан бирикўйлақ киймаган ҳолда бир елкасини мато бирлан ўраб, иккинчи елкасини очиб юрмоқликдир. Иккинчиси-биргина кўйлагига ўраниб олиб, авратини очиб ўлтирмоқдир».

21-боб. Қора хамиса хусусида

Умму Холид бинти Холид ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга бир неча кийим келтиришди. Уларнинг ичида битта кичкина қора хамиса ҳам бор эрди. Жаноб Расулуллоҳ: «Буни кимга кийдирамиз!» — дедилар. Қавм жавоб бермай сукут сақлади. Жаноб Расулуллоҳ: «Умму Холидни менинг ҳузуримга олиб келинглар!» — дедилар. Олиб келишгач, Жаноб Расулуллоҳ уни кўтариб, кўйлақни ўз муборак қўллари бирлан кийдириб қўйдилар-да: «Эй Умму Холид, йиртиб-йиртиб киявер!» — дедилар. Хамисанинг яшил (ёки сариғ) йўллари бор эрди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу — саноҳ, бу — саноҳ!» — дедилар. «Саноҳ» — ҳабашчасига «яхши» демакдир».

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «(Онам) Умму Салама (укамни) туғгач, менга: «Ё Анас, болага қараб тур, бирор азият етмасин, уни Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига олиб бор, танглайини кўтариб қўйсинлар!» — деб айтдилар. Мен уни олиб бордим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам боғда эгниларига ҳарисий хамиса кийиб олиб, Макка фатҳ қилинганда келтирилган туяларни тамғалаётган эрканлар».

22-боб. Яшил кийим ҳақида

Икрима бундай дейдилар: «Рифоат хотинини талоқ қилди. Унга Абдурраҳмон ибн аз-Зубайр ал-Қуразий уйланди». Оиша онамиз айтадилар: «Унинг бошида яшил ёпинчиғи бўлиб, кўкарган жойларини менга кўрсатиб шикоят қилди». «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам келганларида,— дейдилар Икрима,— хотинлар бир-бирларига ўз қисматларидан нолиб сўзлашиб туришган эрди. Оиша разияллоҳу анҳо: «Бирорта мўмина аёл баданининг мана бу аёл бадани сингари кийими рангидан ҳам кўпроқ кўкарганини кўрмаганман!» — дедилар. Хотинининг Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келганини эшитган Абдурраҳмон ибн аз-Зубайр ал-Қуразий ҳам ўзининг бошқа хотинидан туғилган икки боласини етаклаб (Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига) келди. Шунда унинг (шикоят қилиб келган хотини): «Эримга ҳеч қандай даъвом йўқ, даъвом — унинг олати хусусида холос»,— деди ва кийимининг этагини кўтариб: «Унинг олати мана шу латтадан ҳам заифроқ»,— деб қўшиб қўйди. Абдурраҳмон: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ ҳақи, у ёлғон гапиряпти, мен унинг пўстагини қоқиб қўяман ҳали! Аммо у, Рифоатга қайтиб тегаман, деб ҳеч қўймаяпти»,— деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам хотинга: «Агар шу гап рост бўлса, унда токи Абдурраҳмон сенинг асалдонингдан завқ олмас эркан, Рифоатга ҳалол бўлмайсан!» — дедилар (Бу ерда ҳалола қилмоқ назарда тутиляпти). Кейин, Жаноб Расулуллоҳ Абдурраҳмон билан турган икки болани кўриб: «Булар ўғилларингми?» — дедилар. У: «Ҳа»,— деб жавоб қилди. Жаноб Расулуллоҳ хотинга қараб: «Сенинг таъкидлаётганинг шуми?! Оллоҳ ҳақи, қарға қарғага ўхшагани янглиғ, булар ҳам унга нақадар ўхшайдилар-ку!» — дедилар».

23-боб. Оқ кийим ҳақида

Саъд ибн Абу Ваққос: «Мен Уҳуд жангги куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўнг ва чап

томонларида икки оқ кийим кийган одамнинг турганига кўзим тушган эрди. Уларни илгари ҳам, кейин ҳам кўрмаганман, улар фаришталар эрди!» — дейдилар.

Абу Зарр разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига борсам, оқ кийимда ухлаб ётган эрканлар. Кейин, мен яқинроқ бордим, ул зот уйғониб: «Ҳар банда «Ло илоҳа илладлоҳу» деб вафот этса, жаннатга киради», — дедилар. Мен: «Зино қилган бўлса ҳам-ми? Ўғирлик қилган бўлса ҳам-ми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Зино қилган бўлса ҳам, ўғирлик қилган бўлса ҳам», — дедилар. Мен (яна): «Зино қилган бўлса, ҳам-ми? Ўғирлик қилган бўлса ҳам-ми?» — деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Зино қилган бўлса ҳам, ўғирлик қилган бўлса ҳам», — дедилар. Мен: «Зино қилган бўлса, ҳам-ми? Ўғирлик қилган бўлса ҳам-ми?» — деб қайтариб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Абу Заррнинг хоҳишига қарамай, зино қилган бўлса ҳам, ўғирлик қилган бўлса ҳам», — дедилар.

Абу Зарр қачон шу хусусда сўз очса: «Абу Заррнинг хоҳишига қарамай», — деб қўярди.

Абу Абдуллоҳ: «Банда жон чиқар маҳалда ёким жон чиқиш арафасида астойдил тавба-тазарруъ қилиб «Ло илоҳа илладлоҳу» деса, Оллоҳ таоло гуноҳларини кечиргайдир», — дейдилар.

24-боб. Эркакларнинг ипак кийим киймоғи, ипак матода ётмоғи ҳамда ипак матолардан фойдаланмоқ имконияти ҳақида

Абу Усмон ан-Наҳдий ривоят қиладилар: «Биз Утба ибн Фарқад бирлан Озарбайжонда эканлигимизда Ҳазрат Умар ибн ал-Хаттобдан мактуб келди. Унда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг (эркак кишининг) ипак кийим киймоғини манъ қилганликлари ва икки муборак бармоқлари ила ишора қилиб: «Мана бундай йўл-йўл бўлса, майли» — деб айтганликлари ҳақида ёзилган эрди».

Осим разияллоҳу анҳу Абу Усмондан нақл қиладилар: «Биз Озарбайжонда эканлигимизда Ҳазрат Умар мактуб йўлладилар. Унда «Жаноб Расулуллоҳ ипак кийим киймоқни манъ қилдилар ва бизга муборак икки бармоқларини саф қилиб кўрсатиб: «Мана бундай (йўл-йўл) бўлса, майли» — дедилар» деб ёзилган эрди. Шунда Зухайр ўрта ва кўрсаткич бармоқларини ёзиб кўрсатди».

Абдулворис ат-Таймий Абу Усмондан нақл қиладилар: «Утба бирлан бирга эдик. Шунда Ҳазрат Умар разияллоҳу анҳу унга: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу дунёда

ипак кийим киймангиз, акс ҳолда охиратда ипак кийимлардан бирортасини ҳам киймассиз!» — дедилар», — деб хат ёзди».

Ибн Абу Лайло ривоят қиладилар: «Ҳузайфа Мадоинда эканлигида чанқаб сув сўради. Бир деҳқон кумуш идишда унга сув келтириб эрди, олиб отиб юборди-да: «Мен уни кумуш идишдан фойдаланмоқдан қайтариш мақсадидагина отиб юбордим, бўлмаса отмас эрдим. У бунга тушунмади. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Олтин, кумуш, ипак ва дебож бу дунёда улар (мушрик ва мунофиқлар) учун, охиратда эса сизлар (мўмин-мусулмонлар) учун», — деганлар», — деди».

25-боб. Ипак (кийимни) киймай, ушлаб кўриш ҳақида

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳарир кийим ҳадя қилинди. Биз уни ушлаб кўриб, (нафислигидан) таажжубландик. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ундан таажжубландингизми?» — дедилар. Биз: «Ҳа», — дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Саъд ибн Муознинг жаннатдаги рўмолчалари бундан яхшироқдир», — дедилар».

26-боб. Ипак (матони) кўрпа-тўшак қилмоқ ҳақида

Убайда: «Ипак кийим киймоқ каби бу ҳам макруҳдир», — дейдилар.

Ҳузайфа разияллоҳу анҳу: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам олтин ва кумуш идишда еб-ичмоқни, ҳарир ва дебож киймоқни ҳамда бундай матолар устида ўлтирмоқни бизга манъ қилдилар», — дейдилар.

27-боб. Қиссий (қассий) киймоқ ҳақида

Осим разияллоҳу анҳу Абу Бурдадан нақл қиладилар: «Мен Ҳазрат Алидан: «Қиссий қандай кийим?» — деб сўрадим. Ҳазрат Али: «Бизга Шом ёки Мисрдан келтирилдиган кийим бўлиб, ипак аралаш, лимон сурати туширилган. Мийсара эса аёллар эрлари учун тўқиб берадиган духобага ўхшаш мато бўлиб, уни сариқ рангга бўяшар эрди», — дедилар».

Барро ибн Озиб: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қизил мийсара ва қассий киймоғимиздан қайтардилар», — дейдилар.

28-боб. Қичима касалига мубтало бўлган эркакларга ипак кийим киймоққа рухсат қилингани ҳақида

Анас разияллоҳу анҳу: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Зубайр ва Абдурраҳмонга қичима бўлганида ипак кийим киймоққа ижозат бердилар»,— дейдилар.

29-боб. Ипак кийимлар (киймоқ) аёлларга жоиз эканлиги ҳақида

Али ибн Абу Толиб: «Ҳазрат Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга йўл-йўл чизикли кийим тақдим этдилар. Мен уни кийиб чиққан эрдим, Жаноб Расулуллоҳнинг юзларида ғазаб пайдо бўлганини кўрдим. Шунда, уни қирқиб, хотинларимга улашдим»,— дейдилар.

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умар разияллоҳу анҳу йўл-йўл чизикли ҳулла (изор ва ридо) сотишаётганини кўриб: «Ё Расулаллоҳ, агар сотиб олсангиз, меҳмон келганда ва жумъа кунлари кияр эдингиз»,— дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Бундай кийимни охиратдан насибаси йўқ кишилар кийгайдир!» — дедилар. Кейинчалик, Жаноб Расулуллоҳ Ҳазрат Умарга ҳулла тортиқ қилиб юбордилар. Шунда у киши келиб: «Ё Расулаллоҳ, ўзингиз ҳулла киймоқдан қайтарган эдингиз-ку, нечук менга ҳулла юбордингиз?!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Уни (ўзинг кийгин, деб эмас) сотиб ёким (бирор аёлга) кийдириб юбормоғинг учун тақдим қилиб эрдим»,— дедилар».

Анас ибн Молик: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг кизлари — Умму Кулсумнинг устига йўл-йўл чизикли ипак бурда ёпиб қўйилганини кўрганман»,— дейдилар.

30-боб. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бир хил кийим билан чекланмаганликлари хусусида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга қайсарлик қилмоққа ўзаро келишиб олган икки аёл хусусидаги гапларни Ҳазрат Умар ибн ал-Хаттобдан сўрашга бир йил давомида ботинолмай юрдим. Чунким, мен у кишидан ҳайиқар эрдим. Кунлардан бир кун Ҳазрат Умар бир ерда (уловларидан) тушиб, чакалакзорга кириб кетдилар. У ердан чиққанларидан кейин, ўша масала хусусида сўрадим. Ҳазрат Умар: «Улар — Оиша бирлан Ҳафса эди»,— дедилар. Кейин, яна бундай деб гапларида давом этдилар: «Жоҳилия даврида биз

аёлларни ҳеч нарсага арзимади, деб ҳисоблар эрдик. Ислоҳ келиб, Оллоҳ таоло аёллар хусусида зикр қилгач, уларни бирор ишимизга аралаштирамизми, йўқми, бундан қатъий назар, ҳақ-ҳуқуқларини тан олмоғимиз лозимлигини тушуниб етдик. Мен билан хотиним иккаламиз ўртамизда бир гап ўтиб, у менга қўполлик қилди. Мен: «Шу ерда туриб (яъни, кўзимга бакрайиб туриб) қўполлик қиласанми?!» — дедим. Хотиним: «Бу гапни менга айтяпсизми, қизингиз Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга озор беряпти-ку?!» — деди. Мен қизим Ҳафсанинг ҳузурига бордим-да: «Оллоҳ ва унинг расулига осийлик қилма!» — деб қаттиқ койидим. Кейин, Умму Саламанинг олдига бориб, унга ҳам шу гапни айтдим. У: «Эй Умар, биз аёлларнинг ишимизга аралашиб юрганинга ҳайронман! Энди, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан у кишининг хотинлари орасига аралашмоғинг қолди, холос!» — деб уришиб берди.

Бир ансорий киши бўлиб, у Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида бўлмаган бўлса, учратганимда бор гапни унга айтиб берар эрдим. Мен Расулulloҳнинг ҳузурларида бўлмаганимда эса у мени топиб, кўрган-эшитганларини сўзлаб берар эрди. Уша вақтларда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг теварак-атрофларида хавф-хатар қолмаган бўлиб, душманлардан фақат Шом подшоҳи Ҳассон куч сақлаб турар эрди. Биз унинг бостириб келиб қолишидан чўчирдик. (Бир куни) ансорий (дўстим) келиб, даб дурустан: «Бир воқеа содир бўлди», — деб эди, мен кўрқиб кетдим. Мен унга: «Нима бўлди, Ҳассоний бостириб келдими?» — дедим. У: «Бундан ҳам бадтар, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам хотинларини талоқ қилибдилар», — деди. Мен борсам, барча ҳужралардан йиғи овози келаяпти. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бўлсалар, болохонага чиқиб кетган эрканлар. Болохона эшиги олдида хизматкор турарди, унинг олдига бориб: «Ҳузурларига кирмоғимга ижозат берасанми?» — деб эдим, рухсат берди. Кирсам, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бўйра устида ётибдилар, бўйра биқинларига ботиб кетибди. Бошлари остига ичига похол тикилган теридан қилинган ёстиқ қўйиб олибдилар. Атрофда ошланмаган терилар осиглиқ, тери ошлашда қўлланадиган гиёҳлар ҳам шу ерда. Мен Ҳафса ва Умму Саламага айтган гапларимни ҳамда Умму Саламанинг менга қилган жавобини Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга сўзлаб бердим. Жаноб Расулulloҳ кулиб қўйдилар. Ушанда ул зот 29 кун деганда болохонадан қайтиб тушган эрдилар. (Чунким, хотинларидан бири ансорлар ҳақида бемаъни гап айтганида бир ой алоқа қилмасликларини таъкидлагандилар).

Умму Салама разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Тунлардан бирида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйғониб бундай дедилар: «Ло илоҳа иллаллоҳу! (Оллоҳ таоло) бу кеча қанчадан-қанча фитналар-у, қанчадан-қанча (раҳмат) хазиналари нозил қилди экан?! (Анави) ҳужраларда (ғафлат уйқусида) ётганларни ким уйғотади? Бу дунёда қанчадан-қанча кийим кийганлар қиёмат куни яланғоч қолғусидир!»

Зуҳрий разияллоҳу анҳу: «Ҳинд (Умму Ҳониъ)нинг кўйлаги енглари учида тугмалари бўлиб, бармоқлари орасидан ўтказиб қадаб олар эрди (қўлининг бармоқларидан юқорисини бегона кўзга кўрсатмаслик учун шундай қилган)», — дейдилар.

31-боб. Янги кийим кийган шахс ҳақида дуо қилмоқ ҳақида

Умму Холид бинти Холид ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига (янги) кийимлар олиб келишди. Уларнинг ичида қора хамиса ҳам бор эрди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу хамисани кимга кийдирмоғимизни лозим топасизлар?» — дедилар. Қавм сукут қилди. Жаноб Расулуллоҳ: «Умму Холидни менинг ҳузуримга олиб келинглар!» — деб амр қилдилар. Мени Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб келишгач, муборақ қўллари билан менга хамисани кийдириб қўйдилар-да, «Йиртиб-йиртиб, эскиртириб кийгин!» деб икки бор дуо қилдилар. Сўнг, хамисанинг гулларига бир назар ташлаб қўйиб, менга муборақ қўллари бирлан ишора қилдилар-да: «Эй Умму Холид, бу — саноҳ!» — дедилар. «Саноҳ» — ҳабашлар тилида «яхши» деган маънони англатади. Исҳоқ: «Менга қариндош бўлган аёллардан бири Умму Холиднинг ўша хамисани кийиб юрганлигини кўрганлигини айтган эрди» — дейдилар».

32-боб. Эркакларнинг заъфарон ишлатмоғи ҳақида

Абдулазиз Анасдан нақл қилиб: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эркакларнинг заъфарон ишлатмоғини манъ қилдилар» — дейдилар.

33-боб. Заъфарон бирлан бўялган кийим ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эҳром боғлаган одамнинг варс ёки заъфарон бирлан бўялган кийим киймоғини манъ қилдилар», — дейдилар.

34-боб. Қизил кийим ҳақида

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўрта бўйли киши эрдилар. Ул зотнинг қизил ҳулла (изор ва ридо) кийиб олганларини кўрдим. Ундан гўзалроқ нарсани ҳануз кўрмаган эрдим!».

35-боб. Қизил мийсара хусусида

Барро ибн Озиб: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга етти нарсани — беморнинг ҳолидан хабар олиб турмоқни, жанозага бормоқни, акса урган шахсга соғлиқ тиламоқни буюрдилар ҳамда бизни ҳарир, дебож, қассий, истабрақ ва қизил мийсаралар киймоқдан қайтардилар», — дейдилар (Юқорида буюрилган ва манъ қилинган нарсаларнинг умумий сони саккизта бўлиб, арабча нусхада шундай. Аммо, баъзилар: «Жаноб Расулulloҳ тўйга чақирилганда бормоқни, салом бермоқни, мазлумга ёрдам қўлини чўзмоқни, ваъданинг устидан чиқмоқни ҳам буюриб, олтин узук тақмоқ ва кумуш идиш тутмоқдан ҳам қайтарганлар», — дейишади).

36-боб. Сибтий чориқлар ва бошқалар хусусида

Саъид Абу Маслама: «Мен Анасдан: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам чориқларини кийиб намоз ўқир эрдиларми?» — деб сўрасам, у: «Ҳа», — деб айтди», — дейдилар.

Абдуллоҳ ибн Маслама Убайд ибн Журайж ҳақида Моликдан бундай деб нақл қиладилар: «У (Убайд ибн Журайж) Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анҳуга: «Мен сизнинг шерикларингиз қилмайдиган тўрт нарсани қилганингизни кўрдим», — деди. Абдуллоҳ ибн Умар: «Нима экан улар, эй Ибн Журайж?» — дедилар. Ибн Журайж: «Мен сизнинг Катъанинг фақат икки яманий рукнинигина силаб тавоф қилганингизни, сибтий чориқ кийганингизни, сариқ бўёқ (ранг) билан бўяганингизни ва Маккада бўлганингизда одамлар ойни (Зулҳижжа ойи кирганини) кўриб талбия айтишганда сизнинг тарвия кунигача талбия айтмаганингизни кўрдим», — деди. Абдуллоҳ ибн Умар бундай деб жавоб қилдилар: «Катъа рукнари хусусига келсак, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўша икки яманий рукнинигина силаб тавоф қилганларини кўрганман. Сибтий чориқ масаласига келсак, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юнгсиа теридан қилинган чориқ кийиб олиб таҳорат олганларини кўрганман, мен ҳам шундай чориқ

кийишни яхши кўраман. Сарик рангга келсак, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сарик рангга бўяганларини кўрганман, мен ҳам сарик рангга бўяшни ёқтираман. Аммо, талбия айтиш масаласига келсак, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг туяларига миниб (Мино йўлига чиқиб олмагунларича) талбия айтганларини кўрмадим».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эҳром боғлаган кишининг заъфарон ёки варс билан бўялган кийим киймоғини манъ қилдилар ва: «Кимки чориқ топмаса, маҳсисининг қўнжини тўпигидан паст қилиб қирқиб ташласин»,— дедилар».

Ибн Аббос айтадилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимнинг изори бўлмаса, чолвор кийсин ва кимнинг чориғи бўлмаса, маҳси (қўнжини қирқиб) кийсин»,— дедилар».

37-боб. Чориқни аввал ўнг оёқда киймоқ лозимлиги ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам таҳоратни ҳам, соч тарашни ҳам, чориқ кийишни ҳам ўнг томондан бошламоқни яхши кўрар эрдилар»,— дейдилар.

38-боб. Аввал чап оёқдаги чориқни ечмоқ лозимлиги ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки чоригини киймоқчи бўлса, аввал ўнг оёғига кийсин, кимки чоригини ечмоқчи бўлса, аввал чап оёғидагисини ечсин, токи биринчи бўлиб уларнинг ўнгдагиси кийиладиган ва чапдагиси ечиладиган бўлсин!» — дедилар».

39-боб. Бир пой чориқ кийиб юрмаслик лозимлиги хусусида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз бир пой чориқ кийиб юрмангиз, ёки иккаласини кийиб, ёки иккаласини ечиб юрингиз!» — дедилар».

40-боб. Бир пой чориқдаги икки тасма (боғич) ҳамда битта кенг тасмали чориқни кўрган киши хусусида

Анас разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи

ва салламнинг чориқларининг ҳар бир пойида иккитадан тасма бўлар эрди»,— дейдилар.

Исо ибн Таҳмон: «Анас ибн Молик ҳар бир пойи бир тасмали чориқ кийиб ҳузуримизга чиқди»,— дейдилар.

Собит ал-Буноний: «Бу — Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг чориқлари эрди»,— дейдилар.

41-боб. Теридан қилинган қизил чодир ҳақида

Абу Жуҳайфа қуйидаги ҳадисни оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келдим. Ул зот теридан қилинган қизил чодирда эрканлар. (У ерда) Билолни ҳам кўрдим, ул Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга таҳорат учун сув қуйиб бераётган эрди. Одамлар Жаноб Расулуллоҳнинг таҳорат сувларини талашиб олиб, табаррук қилиб ўзларига суртишар, ололмаганлар эрса, шеригининг қўлида қолган намни суртар эрди».

Ибн Шижоб: «Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу айтдики, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ансорларни чорлаб, теридан қилинган чодирга йиғибдилар»,— дейдилар.

42-боб. Бўйра ва шунга ўхшаш нарсалар устида ўлтирмоқ хусусида

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кечалари ўзларини бўйра бирлан пана қилиб қўйиб намоз ўқир эрдилар, кундузлари эрса, бўйрани тағларига солиб ўлтирар эрдилар. Буни кўрган одамлар ҳам у ерга тўпланишиб, Жаноб Расулуллоҳ ўқиганларидек намоз ўқий бошлашди, ҳатто бора-бора одам жуда кўпайиб кетди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ уларга рўбарў бўлиб: «Эй одамлар, қурбингиз етадирган ишни қилинглар, чунким тоат-ибодатингиз сизга малол келмаса, Оллоҳ таолога малол келмайди. Оллоҳ таоло, гарчи қисқа бўлса-да, кандасиз тоат-ибодатни хуш кўради!» — дедилар».

43-боб. Тилла тугмалар қадалган кийимлар ҳақида

Ибн Абу Мулайка ривоят қиладилар: «Унга (Мисвар ибн Махрамага) отаси: «Эй ўғлим, мен эшитдимки, Жаноб Расулуллоҳга бир қанча қабо келтиришибди, уларни одамларга улашаётган эрмишлар. Мени ҳузурларига олиб бор!» — деди. Мисвар ибн Махрама айтади: «Биз Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бордик, уйларида эрканлар.

Отам: «Эй ўғлим, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламни менга чақириб бер!» — дедилар. Мен эътироз билдириб: «Расулуллоҳни ҳузурингизга чақириб чиқаманми?!» — дедим. Отам: «Эй ўғлим, ул зот ўзларини катта олмайдилар», — дедилар. Шундан сўнг, мен Жаноб Расулуллоҳни чақирдим. Ул зот дебождан қилинган ва тилла тугмалар қадалган қабо кийиб чиқдилар. Сўнг, «Эй Махрама, буни сенга атаб олиб қўйган эрдим!» деб қабони отамга ечиб бердилар».

44-боб. Тилла узуклар хусусида

Барро ибн Озиб разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизни еттита нарсадан — тилла узук тақмоқ, ҳарир, истабрақ, дебож, қизил мийсара ва қассий киймоқ ҳамда кумуш идиш тутмоқдан қайтариб, еттита нарсани — касални бориб кўрмоқ, жанозага қатнашмоқ, акса урган кишига соғлиқ тиламоқ, саломга алик олмоқ, таклиф қилинган жойга бормоқ, қасамга вафо қилмоқ ва мазлумга ёрдам бермоқни буюрдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (эркакларни) тилла узук такмоқдан қайтардилар».

Набр ибн Анас: «Башир ҳам шу ҳадисни Абу Ҳурайрадан эшитганлигини айтган эди», — дейдилар.

Абдуллоҳ (ибн Умар) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тилла узук ясашиб кўзини кафт тарафга қаратиб тақиб олдилар. Буни кўриб, бошқалар ҳам шундай узук ясашиб олишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам узукни тақмай қўйдилар. Кейинчалик, кумуш ҳалли ёким соф кумуш узук ясашиб олдилар».

45-боб. Кумуш узук ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тилла (ёким кумуш) узук ясашиб, кўзини кафтларига қаратиб тақиб олдилар. Унга «Муҳаммад расулуллоҳ» деган сўзларни ўйдирган эрдилар. Буни кўриб бошқалар ҳам шундай узук ясашиб олишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бошқаларнинг ҳам шундай узук ясашиб олишганини кўргач, узукларини ташладилар-да: «Энди буни ҳеч қачон тақмайман!» — дедилар. Сўнг, кумуш узук ясашиб олдилар, бошқалар ҳам кумуш узук ясашиб олишди. Жаноб Расулуллоҳдан кейин мазкур узукни Абу Бакр, сўнг Умар, сўнг Усмон тақди. Усмоннинг қўлидан эса узук Арис қудуғига тушиб кетди».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тилла узук тақар эрдилар, кейин тақмай қўйдилар. «Буни энди ҳеч қачон тақмайман!» деб айтиб эрдилар, бошқалар ҳам узукларини тақмай қўйишди».

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу,— дейдилар Ибн Шижоб,— кунлардан бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қўлларида кумуш узук кўрганлигини, кейин бошқалар ҳам ўзларига кумуш узук ясатиб тақиб олганларини, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам узукларини тақмай қўйганларидан сўнг эса бошқалар ҳам узук тақишни тарк этганларини менга айтиб берган эрди».

47-боб. Узук кўзи ҳақида

Ҳумайд разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Одамлар Анасдан: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам узук таққанмидилар?» — деб сўрашди. Анас: «Тунлардан бирида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам хуфтон намозини ярим кечагача кечиктирдилар. Сўнг, бизга муборак юзларини буриб эрдилар, назаримда ул зотнинг қўлларидаги узук ярқирагандек бўлди. Жаноб Расулуллоҳ: «Одамлар намоз ўқиб бўлиб, аллақачон уйқуга кетдилар, сизлар эрсангиз ҳануз намоз ўқийман деб кутиб турибсизлар!» — дедилар».

Ҳумайд разияллоҳу анҳу Анас разияллоҳу анҳудан бундай деб нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг кумуш узуклари бўлиб, кўзи ҳам кумушдан эрди».

48-боб. Темир узук ҳақида

Саҳл разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Бир аёл Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Мен ўзимни сизга бағишламоқ учун келдим»,— деди-да, узук туриб қолди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга бир назар ташлаб, бошларини қуйи солдилар. Аёл узук туриб қолгач, бир киши туриб: «Башарти унга сизнинг эҳтиёжингиз бўлмаса, менга никоҳлаб бера қолингиз!» — деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: «Маҳрига берарлик бирор нарсанг борми?» — дедилар. У: «Йўқ»,— деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бор, қараб кўр!» — дедилар. Бояги киши чиқиб кетиб, яна қайтиб келгач: «Оллоҳ таоло ҳақи, бирор нарса тополган бўлсам, қошки эди!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ:

«Бор, яна бир ахтариб кўрчи!» — дедилар. У ахтариб қайтиб келгач: «Оллоҳ тасоло ҳақи, ҳатто темир узук ҳам йўқ!» — деди. Унинг эғнида изори бўлиб, ридоси йўқ эрди. Шу боисдан: «Шуни маҳрга берайми?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Изорингними?... агар изорингни у кийса, сенга ҳеч нарса қолмайди, агар сен кийсанг, унга ҳеч нарса қолмайди» — дедилар. Бояги киши (ноумид бўлиб) жойига бориб ўлтирди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам юраклари ачишиб унга: «Бери кел!» — деб амр қилдилар, сўнг: «Қуръондан нималарни ёд биласан?» — дедилар. У: «Фалон ва фалон сураларни» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Унга маҳр қилиб бермоғинг учун Қуръондан билган ана шу сураларингни сенга мулк қилиб бердим!» — дедилар.

49-боб. Узукка нақш ўйдирмоқ хусусида

Анас ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ажамлардан бир гуруҳига ёки ажам қавмларидан бирига мактуб ёзмоқчи бўлиб эрдилар. «Улар муҳр босилмаган мактубни қабул қилмайдилар», — деб айтишди. Шул сабабдин Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кумуш узук буюриб, унга «Муҳаммад расулуллоҳ» деган сўзларни нақш қилдирдилар. Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бармоқларидаги (ёким кафтларидаги) ўша узукнинг ярқираб турганини кўриб тургандекмен».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кумуш узук ясашиб қўлларига тақиб олган эрдилар. Ул зотдан сўнг узукни Абу Бакр, сўнг Умар, ундан сўнг Усмон қўлига тақиб юрди. Кейин у Арис қудуғига тушиб кетди. Унга «Муҳаммад расулуллоҳ» деган сўзлар нақш қилинган эрди».

50-боб. Жимжилоққа тақилган узук ҳақида

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзларига узук ясашиб олгач: «Биз узук ясашиб, унга нақш ўйдирдик, ҳеч ким унинг устига бошқа нақш ўйдирмасин!» — дедилар. Мен ўша узукнинг ул зотнинг жимжилоқларида ярқираб турганини кўриб тургандекмен».

51-боб. Бирор нарсага ёким аҳли китоблар ва улардан ўзгаларга битиладиган хатларга муҳр босмоқ учун узук ясашиб олмоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллал-

лоҳу алайҳи ва саллам Румга мактуб битмоқчи бўлганларида у кишига: «Мухр босилмаган хатингизни улар ўқишмайди»,— деб айтишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ бир кумуш узук ясади, унга «Муҳаммад расулуллоҳ» деган сўзларни нақш қилдирдилар. Мен ўша узукнинг қўлларида ярқираб турганини кўриб тургандекмен».

52-боб. Узукнинг кўзини кафтига қарата буриб олган шахс хусусида

Абдуллоҳ (ибн Умар) ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзларига тилла узук ясади олдилар. Уни қўлларига таққанларида кўзини кафтлари томон қаратиб (буриб) олар эрдилар. Кейин, одамлар ҳам ўзларига ана шундай тилла узук ясади олишди. Шунда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам минбарга чиқиб, Оллоҳ таолога ҳамду сано айтгач: «Мен ўзимга узук ясаттирган эрдим, энди уни сира ҳам тақмайман!» — дедилар—да, ташлаб юбордилар, одамлар ҳам узукларини ташлашди».

«У (Ибн Умар): «Ўнг қўлларига таққанлар» — деган бўлиши керак деб ҳисоблайман»,— дейдилар Жувайрия.

53-боб. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ўзугимнинг нақши устидан яна нақш ўйилмасин!» деганлари ҳақида

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кумушдан узук ясади олиб, унга «Муҳаммад расулуллоҳ» деган сўзларни нақш қилдирдилар—да: «Мен кумушдан узук ясади олдим ва унга «Муҳаммад расулуллоҳ» деган сўзларни нақш қилдирдим. Ҳеч ким унинг нақши устидан яна нақш ўймасин!» — деб айтдилар».

54-боб. Узукка уч сатр қилиб нақш ўйса бўладими?»

Сумома Анас ҳақида бундай деб айтган эрканлар: «Абу Бакр разияллоҳу анҳу (Анасни) ноиб қилиб юборганларида унга (закотлар миқдори) ҳақида ёзиб юбордилар. (Мактубга босилган муҳрнинг) узукнинг нақши уч сатр (қатор) бўлиб, «Муҳаммад» сўзи бир сатр, «Расул» сўзи бир сатр ва «Оллоҳ» сўзи яна бир сатрни эгаллаган эрди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам узукларини аввал ўзлари, у кишидан кейин Абу Бакр, ундан кейин Умар тақдилар. Усмон Арис қудуғи бошида ўлтирганларида (ўша) узукни бармоқларидан чиқа-

риб ўйнай бошлаган эрдилар, тушиб кетди. Биз Усмон бирлан бирга уч кунгача қудуққа тушиб қидирдик, сувини ҳам чиқариб ташладик, аммо узукни тополмадик».

55-боб. Аёллар узуги хусусида

Оиша онамизнинг бир неча тилла узуклари бўлар эрди.

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга ҳайит (ийд) намозида иштирок этдим. У зот хутбадан аввал намоз ўқидилар».

Абу Абдуллоҳ (Бухорий) айтадилар-ки, Ибн Ваҳб Ибн Журайждан нақл қилиб, (юқоридаги ҳадисга) қуйидагича қўшимча қилибди: «(Жаноб Расулуллоҳ) аёлларнинг қошига келиб, садақа бермоқни амр қилдилар. Шунда улар фатах (кўзсиз, узукка ўхшаш такинчоқ) ва узукларини Билолнинг этагига ташлай бошлашди».

56-боб. Аёллар мунчоги ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳайит (ийд) куни чиқиб, икки ракъат намоз ўқидилар. Бундай намозни илгари ҳам, кейин ҳам ўқимаганлар. Кейин, аёллар қошига келиб, садақа бермоқни амр қилиб эрдилар, улар хурс (тилла ёки кумушдан қилинган ҳалқа) ва мунчоқларини садақа қила бошладилар».

57-боб. Бировнинг маржонини вақтинча олиб тақмоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Асмонинг маржони (бўйнимдан узилиб тушиб) йўқолиб қолди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам уни топиб келиш учун одам юбордилар. Шу аснода намоз вақти бўлиб қолди. Улар (одамлар) бетаҳорат эрдилар. Қидириб сув топиша олмагач, таҳоратсиз намоз ўқишди, кейин бу ҳақда Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга айтишди. Шунда, Оллоҳ таоло таяммум ҳақида ўз ояти каримасини нозил қилди».

Ҳишом: «Оиша ўша маржонни вақтинча тақиб турмоқ учун Асмодан сўраб олганди»,— дейдилар.

58-боб. Аёллар сирғаси ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам аёлларга садақа қилмоқни амр қилдилар. Мен уларнинг қулоқларига қўлларини узатиб, сирғаларини олаётганларини кўрдим».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга Мадина бозорларидан бирида эрдим. Жаноб Расулulloҳ (бозордан) қайтдилар, мен ҳам қайтдим. Кейин: «Қани менинг кичкинтойим?!» — деб уч мартаба такрорладилар-да: «Ҳасан ибн Алини чақир!» — дедилар. Ҳасан ибн Али бўйнига мунчоқ таққан ҳолда ўрнидан туриб кела бошлади. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қучоқларини очиб: «Мана бундай қил!» — дедилар. Ҳасан ибн Али ҳам қучоғини очиб: «Мана бундай қилинг!» — деди-да, ул зотнинг бағрларига ўзини ташлади. Жаноб Расулulloҳ: «Эй худойим, мен бун жуда ҳам яхши кўраман, бун яхши кўрганни ҳам яхши кўраман!» — дедилар. Абу Ҳурайра: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шу гапни айтганларидан сўнг Ҳасан ибн Али менинг учун энг суюкли одам бўлиб қолди!» — дейдилар.

60-боб. Аёлчалиш эркаклар ва эркакчалиш аёллар ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам аёлларга тақлид қилувчи эркакларни ҳамда эркакларга тақлид қилувчи аёлларни лаънатладилар».

61-боб. Аёлчалиш эркакларни уйлардан ҳайдаб чиқармоқ лозимлиги хусусида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам хотинчалиш эркаклар бирлан эркакчалиш хотинларни лаънатлаб: «Уларни уйларингиздан ҳайдаб чиқарингиз!» — дедилар». Ибн Аббос: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам фалончини, Умар эрса пистончини уйдан ҳайдаб чиқарганлар», — дедилар.

Зайнаб бинти Абу Салама разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Умму Саламанинг ҳузурида эрдилар, уйда бир хунаса ҳам бор эди. Ўшал хунаса Умму Саламанинг биродарига: «Эй Абдуллоҳ, агар эртага Тоифни фатҳ қилмоқ сизларга насиб бўлса, мен сенга Ғайлоннинг бир қизини кўрсатурман, у тўрттаси бирлан аёллик қилиб, саккизтаси бирлан эркаклик қилур», — деди. Шунда Жаноб Расулulloҳ: «Бундайларни уйларингизга киритмангизлар.» — дедилар. (Абу Абдуллоҳ: «Мазкур хунаса «Тўрттаси бирлан аёллик қилур» деганда

қизнинг қорнидаги тўрт қават ёғ қатламини назарда тутган бўлиб, қиз ўшал ери бирлан аёллик қилган. «Саккизтаси бирлан эркаклик қилур» деганда эрса тўрт қават ёғ қатламининг ўзаро ёпишиб ҳосил қилган учларини назарда тутгандур. Аммо, «Саккизтаси бирлан» деса-да, «Унинг ҳаммаси бирлан» демоқчи эрмас, чунки ўшал учлардан биттасигина закардур. Закар эрса саккиз учли бўлмас»,— дейдилар).

62-боб. Мўйлабни қисқартирмоқ ҳақида

Ибн Умар мўйлабларини шунчалик калта қилиб оларди-ларки, хатто (мўйлаб остидаги) тери оқариб кўриниб қоларди. Иккаласини ҳам, яъни мўйлаб бирлан соқолни ҳам шундай калта қилиб олар эрдилар.

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўйлабни қисқартирмоқ фитратдандир (яъни, азалдан инсон яратилгандан бери суннатдир)»,— дедилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Беш нарса—хатна қилмоқ, аврат жунини қирмоқ, қўлтиқ жунини юлмоқ, тирноқ олмоқ ва мўйлабни қисқартирмоқ фитратдандир»,— дейдилар.

63-боб. Тирноқ олмоқ ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аврат жунини қирмоқ, тирноқ олмоқ ва мўйлабни қисқартирмоқ фитратдандир (азалдан суннатдир)»,— дедилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Беш нарса—хатна қилмоқ, аврат жунини қирмоқ, мўйлабни қисқартирмоқ, тирноқ олмоқ ва қўлтиқ жунини юлмоқ фитратдандир», — деганларини эшитдим»,— дедилар.

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мушриклар сингари иш тутманглар, соқолни мўл қўйиб, мўйлабни қисқартиринглар!» — дедилар».

Ибн Умар ҳаж ёким умра қилсалар, соқолларини тутамлаб, тутамлари (қабзалари)дан ортигини қирқиб ташлар эрдилар.

64-боб. Соқолни мўл қўймоқ ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўйлабни қисқартириб, соқолни мўл қўйинглар!» — дедилар».

65-боб. Сочнинг оқи ҳақида

Муҳаммад ибн Сирин ривоят қиладилар: «Мен Анасдан: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (сочларини) бўяганмилар?» — деб сўрадим. У: «(Сочларига) озгина оқ тушган, холос», — деб жавоб берди».

Собит разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам сочларини бўяганмилар?» — деб Анасдан сўрашди. У: «Сочлари бўяйдирган даражада оқармаган. Агар истасам, соқолларининг оқи қанчалигини бемалол санай олардим», — деб айтди».

Усмон ибн Абдуллоҳ ибн Мавҳиб ривоят қиладилар: «Аҳлим менга сув ичадиган қадаҳни бериб Расулуллоҳнинг завжалари — Умму Саламанинг ҳузурига юборди. Исроил Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг (асраб қўйилган) сочларидан уч чимдимини (қадаҳдаги сувга солиб чайиб олди ва бу билан қадаҳдаги сувни табаррук қилиб берди). Кўз теккан ёким бошқа қандайдир дардга чалинган шахс ўзининг сув идишларидан бирортасини (ундаги сувни табаррук қилиб беришлари учун) Умму Саламага юборар эрди. Мен идишнинг ичига кўз ташлаб эрдим, бир қанча қизгиш соч толаларининг мавжудлигини кўрдим».

Усмон ибн Абдуллоҳ ибн Мавҳиб: «Умму Саламанинг ҳузурларига кириб эрдим, бизга Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бўялган сочларидан олиб чиқиб бердилар», — дейдилар.

Нусайр ибн Абу ал-Ашъас айтадиларки, Умму Салама Ибн Мавҳибга Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қизил сочларини кўрсатган эрканлар.

66-боб. (Соч-соқолни) бўямоқ ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яҳудий ва насоролар (соч-соқолларини) бўямайдилар, сиз улар сингари иш тутмангиз!» — дедилар».

67-боб. Жингалак соч ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўзга ташланадиган даражада новча ҳам, паст бўйли ҳам, ўта оқ ҳам, қоп-қора ҳам эрмас эрдилар. Сочлари зрса, ўта жингалак ҳам, силлиқ ҳам эрмас эрди. Оллоҳ таоло ул зотни қирқ ёшга кирганларида (пайғамбар) қилиб юборди. Маккада ўн йил ва Мадинада ўн йил истиқомат қилдилар. Оллоҳ таоло ул зотни олтмиш ёшга

етганларида вафот эттирганида соч-соқолларининг лоақал йигирмата ҳам оқи йўқ эрди».

Абу Исҳоқ ривоят қиладилар: «Мен Барронинг: «Қизил ҳулланинг бирор кишига Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламдан кўра кўпроқ ярашганини кўрмаганман!» — дейётганини эшитдим. Баъзи дўстларим Моликдан нақл қилиб: «Ул зотнинг сочлари икки елкаларига тегай деб турар эрди»,— дейишади».

Абу Исҳоқ: «Мен (Барронинг) мазкур ҳадисни неча мартаба ривоят қилганини эшитганман, (негадир) у ҳар гал айтиб бўлиб, кулиб кўяр эрди»,— дейдилар.

Шуъба мазкур ҳадисга қўшимча қилиб: «Сочлари қулоқларининг юмшоқ еригача тушиб турар эрди»,— дейдилар.

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Бу кеча мен Каъба ёнида (ухлаб ётганимда) туш кўрдим. Тушимда бир бугдойранг кишини кўрдим. Сен бугдойранг одамлар ичида бундай гўзал кишини кўрмагансан. Унинг елкасига тушиб турган сочларидек гўзал сочни ҳам кўрмагансан. Паришон сочларидан сув томиб турибди, ўзи эса икки кишига (ёким икки кишининг елкасига) суянган ҳолда Каъбани тавоф қилаётир. Мен: «Бу ким?» — деб сўраган эрдим, «Марям ўғли Масихдир (Исо алайҳиссалом)»,— деб айтилди. Кейин, яна бир бошқа кишига кўзим тушди, унинг сочлари кўнғироқ-кўнғироқ, ўнг кўзи эса кўр бўлиб, каттакон узум донаси янглиғ бўртиб чиққан. Мен: «Бу ким?» — деб сўраган эрдим, «Масих Дажжолдир»,— деб айтилди».

Анас разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сочлари елкаларига тушиб турар эрди»,— дейдилар.

Қатода разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Анас ибн Молик разияллоҳу анҳудан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сочлари тўғрисида сўрадим. Анас: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сочлари тўлқинсимон бўлиб, силлиқ ҳам, жингалак ҳам эмас эрди, икки қулоқлари ва елкаларига тушиб турар эрди»,— деб айтди».

Анас разияллоҳу анҳу: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қўли катта одам эрдилар. Мен бундай қўли катта одамни кейин сира кўрмадим. Сочлари эrsa тўлқинсимон бўлиб, на жингалак ва на силлиқ эрди»,— дейдилар.

Анас разияллоҳу анҳу: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қўл-оёқлари катта одам эрдилар. Мен ул зот сингари қўл-оёқлари катта одамни илгари ҳам, кейин ҳам кўрмаганман. Кафтлари эrsa силлиқ эрди»,— дейдилар.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам оёқлари катта ва хушрӯй киши эрдилар. Мен ул зот янглиғ кишини сира кўрмаганман».

Анас разияллоҳу анҳу: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам оёқлари қўпол (катта) ва кафтлари дағал киши эрдилар»,— дейдилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам кафтлари ва оёқлари қўпол (катта) киши эрдилар, ул зотга ўхшаш одамни сира кўрмаганман»,— дейдилар.

Мужоҳид разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ибн Аббос разияллоҳу анҳунинг ҳузурида эрдик, Дажжол ҳақида гап кетди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Унинг икки кўзи оралиғига кофир деб ёзилган»,— дедилар. Ибн Аббос: «Мен бу ҳақда эшитмаган эрканман»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бироқ, у шундай»,— дедилар. Кейин, яна: «Аммо, Иброҳим алайҳиссаломнинг қиёфалари қандай эканлигини билмоқчи бўлсангиз, менга — дўстингизга қарангиз. Мусо алайҳиссалом эрсалар буғдойранг, сочлари жингалак киши эрдилар, арқон билан нўхталанган қизил туя миниб юрар эрдилар. Мен ул кишининг талбия айтиб водийга тушиб келаётганларини кўриб тургандекмен»,— дедилар».

68-боб. Сочни (тўзғимайдиган қилиб) ёпиштириб олмоқ хусусида

Абдуллоҳ ибн Умар: «Мен Ҳазрат Умар (ал-Хаттоб)нинг (ҳажда): «Кимки сочини ёпиштирамай, ўриб олган бўлса, бутунлай олдириб ташласин!» деб айтганларини эшитдим»,— дейдилар.

Ибн Умар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг (эҳромдалик кезларида) сочларини ёпиштириб олганларини кўрдим»,— дер эрдилар.

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сочларини ёпиштириб олиб баланд овоз билан қуйидагича талбия айтганларини эшитдим: «Лаббайка оллоҳумма лаббайка, лаббайка ло шарийка лака лаббайка, инна-л-ҳамда ва-н-ниъмата лака ва-л-мулк, ло шарийка лака!» Бу сўзлардан ортиқ ҳеч нарса демасдилар».

Ҳафса разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хотинлари: «Ё Расулаллоҳ, одамлар умра қилиб эҳромларини ечишди, сиз эрсангиз хануз эҳромдасиз? » — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мен сочимни (тўзғимайдиган қилиб) ёпиштириб олганман ва қурбонлиққа аталган жонлиғимга белги осиб қўйганман, энди уни забҳ қилмагунимча эҳромимни ечмагайман» — дедилар».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам (Оллоҳ таоло махсус оят нозил қилиб) амр қилмаган нарсалар хусусида аҳли китобларга мувофиқ иш тутмоқни яхши кўрар эрдилар. Аҳли китоблар сочларига фарқ очмай шундайича ташлаб юрар, мушриклар эрса фарқ очар эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ аввалига (аҳли китоблар сингари) сочларини шундайича ташлаб юрдилар, кейинчалик эрса фарқ очадиган бўлдилар».

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг эҳромдалик кезларида фарқларига суртиб олган хушбўйликнинг ялтираб турганини (ҳозир ҳам) кўриб тургандекмен».

70-боб. Кокиллар хусусида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Кечалардан бирида холам Маймуна бинти ал-Ҳорисникида тунаб қолдим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам шу ерда бўлиб, холамникида тунайдирган кечалари эрди. Жаноб Расулуллоҳ тунда уйғониб намоз ўқимоққа тутиндилар, мен ҳам чап ёнларига бориб турдим. Шунда ул зот мени кокилимдан ушлаб ўнг ёнларига турғизиб қўйдилар».

Абу Башар ҳам шул хусусда ривоят қилганида «кокилимдан ёки бошимдан ушлаб» деган иборани қўллаган эрди.

Ибн Умарнинг мавлолари Нофиъ ривоят қиладилар: «Ибн Умар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қазаъни манъ қилганларини эшитганликлари ҳақида айтибдилар. Шунда Убайдуллоҳ: «Қазаъ ўзи нима?» — деб сўрабдилар. Ибн Умар: «Боланинг сочини олаётганда бошининг дуч келган ерида соч қолдириб кетишдир», — деб жавоб қилибдилар. (Убайдуллоҳ пешоналарига тушиб турган бир тутам сочлари ва бошларининг икки чеккасига ишора қилдилар). Убайдуллоҳга: «Қиз ёки ўғил бола бўлсачи?» — деб айтишди. Убайдуллоҳ: «Буни билмадим, менга бола, деб гапиргандилар. Аммо, қайтариб сўраганимда, Ибн Умар: «Ўғил боланинг пешонаси тепасида ва бошининг орқасида соч қолдирилса, зарари йўқ. Бироқ, қазаъ, яъни пешона тепасидагина соч қолдириб, бошқа жойларини олиб ташлаш ярамайди», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Динор: «Ибн Умар айтдиларки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қазаъдан қайтарибдирлар», — дейдилар.

71-боб. Аёлнинг ўз қўли билан эрига хушбўйликлар сепмоғи (ёким суртмоғи) ҳақида

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Мен ўз қўлим бирлан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга хушбўйлик суртиб қўйдим. Бунинг Миндан жўнаб кетиш арафасида қилган эрдим».

72-боб. Бош ва соқолга хушбўйликлар суртмоқ хусусида

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга ўзлари топиб келган энг яхши хушбўйликлардан суртиб қўяр, сўнг бошлари ва соқолларидан ҳидлар эрдим».

73-боб.

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Бир киши девор ортидан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳовлиларига қаради. Жаноб Расулуллоҳ соч тўғноғич билан бошларини қашиб турган эрдилар: «Сенинг қараб турганингни билганимда шу тўғноғични кўзингга тикиб олар эрдим, дарҳақиқат кулоқ кўздан олдин яратилган!» — дедилар».

74-боб. Ҳайз кўрган аёлнинг ўз эрининг сочини тараб қўймоғи ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо: «Мен ой кўрган бўлсам-да, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сочларини тараб қўюр эрдим», — дедилар.

75-боб. Соч тарашни ўнг томондан бошламоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (барча ишни), ҳатто соч тарамоқ ва таҳорат олмоқни ҳам имкони борича ўнгдан бошламоқни хуш кўрар эрдилар», — дейдилар.

76-боб. Мушк ҳақида зикр қилинган гаплар

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деганлар: «Оллоҳ таоло: «Одам боласининг рўза тутмоқдин ўзга ҳар бир амали ўзи учундир, рўза тутмоғи эрса менинг учун бўлиб, бунинг учун

мен унга савоб ато этгумдир!» — дейди. Рўзадорнинг оғзидан келувчи бўй Оллоҳ таолонинг наздида мушқдан ҳам хушбўйроқдир!»

77-боб. Қандай хушбўйликлардан фойдаланмоқ афзал?

Оиша онамиз разияллоҳу анҳо: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга, эҳромдалиқ кезларида, энг яхши хушбўйликлардан қайси бирини топсам, ўшани суртиб қўярдим», — дейдилар.

78-боб. Хушбўйлик (ишлатмоқ)ни рад қилмаган кишилар хусусида

Сумома ибн Абдуллоҳ Анас, ҳақида сўзлаб: «У хушбўйлик (ишлатмоқ)ни рад қилмас эрди», — дедилар-да, «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам (ҳам) хушбўйлик (ишлатмоқ)ни рад қилмас эрдилар», — деб таъкидлаб қўйдилар.

79-боб. Зарира ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо: «Мен Ҳажжат ул-Видоъда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга эҳромдан чиққанларида ҳам, эҳром боғлаганларида ҳам ўз қўлим бирлан зарира (хушбўйлик тури) суркаб қўйдим», — дейдилар.

80-боб. Ҳусн учун тишлар орасини кенгайтирмоқ ҳақида

Абдуллоҳ бундай дейдилар: «Чиройли кўринсин деб игна бирлан аломатлар чизувчи ва чиздирувчи ҳамда киприкларини юлувчи ва тишлари орасини кенгайтирувчи (яъни, Оллоҳ таоло яратган аъзоларни ўзгартирувчи) аёлларга Оллоҳ таолонинг лаънати бўлсин! Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам лаънатлаганларни нечун мен лаънатламайин, ахир Оллоҳ таоло ҳам ўз Китобида уларни лаънатлаган-ку! Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам сизга нимаики келтирган бўлсалар, барчасини олингиз! (яъни, «Оллоҳ таоло пайғамбаримиз орқали сизга нимаики амр қилган бўлса, ўшанга амал қилингиз!»)

81-боб. Улама соч хусусида

Абдулраҳмон ибн Авф разияллоҳу анҳу Муовия ибн Абу Суфённинг ҳаж вақтида минбарга чиқиб қўлларида бир ўрим

соч ушлаган ҳолда қуйидаги гапларни айтганларини эшитган эрканлар: «Бу посбонимнинг қўлида эркан, уламоларингиз қаерда? Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг буни (улама соч тақишни) манъ қилганларини ҳамда: «Бану Исроил шуни (улама соч тақишни) одат қилгани учун ҳам ҳалокатга учраган»,— деганларини эшитганмен».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Улама соч тақиб қўювчи бирлан улама соч тақувчи, шунингдек (игна бирлан) аломатлар чизувчи ва чиздирувчи аёлларга Оллоҳ таолонинг лаънати бўлсин!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ансорлардан бўлган бир қизни эрга бердилар. Кейин у касал бўлиб, сочлари тўкилиб кета бошлади. Шунда унга улама соч тақиб қўймоқчи бўлдилар. Бу ҳақда Жаноб Расулуллоҳга айтиб эрдилар, ул зот: «Улама соч тақиб қўювчи ва улама соч тақувчи аёлларга Оллоҳ таолонинг лаънати бўлсин!» — дедилар».

Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «Бир аёл Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Мен қизимни эрга бериб эрдим, кейин у хасталаниб, сочлари тўкилиб кета бошлади. Эри эрса унинг улама соч тақиб олмоғини хоҳлайди, унга улама соч тақиб қўйсак майлими?» — деди. Шунда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам улама соч тақиб қўювчи бирлан улама соч тақувчи аёлларни қораладилар».

Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам улама соч тақиб қўювчи бирлан улама соч тақувчи аёлларни лаънатладилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Улама соч тақиб қўювчи бирлан улама соч тақувчи ҳамда (игна бирлан) аломатлар чизувчи ва чиздирувчи аёлларни Оллоҳ таоло лаънатлаган»,— дедилар».

Саъид ибн ал-Мусайяб ривоят қиладилар: «Муовия сўнгги бор Мадинага келиб, бизга қарата хутба ўқидилар, бир ўрим сочни кўрсатиб: «Яҳудийлардан бўлак бирор кишининг шундай қилганини кўрмаган эрдим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам буни, яъни улама сочни кўз-бўямачилик (қалбакилик) деб атаганлар»,— дедилар».

82-боб. Қош териш ҳақида

Алқама разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ҳусн учун игна бирлан аломатлар чизувчи, қош терувчи ва тишлар орасини кенгайтирувчи аёлларни, яъни Оллоҳ таоло

яратган аъзоларни ўзгартирувчи аёлларни лаънатладилар. Шунда Умму Яъқуб: «Бу қандай гап бўлди?!» — дедилар. Абдуллоҳ: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам томонларидан ҳамда Оллоҳ таолонинг Китобида лаънатланганларни нечун мен лаънатламайин!» — дедилар. Умму Яъқуб: «Оллоҳ таоло ҳақи, икки лавҳ (ер ва осмон) оралиғидаги жамики ёзувларни ўқиб ҳам бундай гапни тополмадим!» — деди. Абдуллоҳ: «Оллоҳ таоло ҳақи, агар ҳақиқатан ҳам ахтариб кўрганингда эрди, «Ва мо атокуму-р-расул фахузууҳу ва мо наҳокум анҳу фа-нтаҳуу!» («Расулуллоҳ Оллоҳ таолодан сизга нима келтирган эрса, барчасини қабул қилингиз ва нимадан қайтарган эрса, ундан қайтингиз!»)ни топиб ўқиган бўлар эрдинг!» — дедилар».

83-боб. Улама соч таққан аёл ҳақида

Бу ерда юқоридаги ҳадислар такроран келтирилган.

84-боб. Баданга игна бирлан аломатлар чизувчи аёллар ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кўз тегмоғи ҳақ нарсадир» — дедилар ҳамда игна бирлан аломатлар чизмоқдан қайтардилар».

Авн ибн Абу Жуҳайфа ривоят қиладилар: «Убайни кўрдим, у менга: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (қортиқ солиб) қон олганлик учун ҳақ олмоқдан, ит сотмоқдан, судхўрлик ва порахўрлик қилмоқдан ҳамда бу ишларда воситачи бўлмоқдан, игна бирлан аломатлар чизмоқ ва чиздирмоқдан қайтардилар», — деди».

85-боб. Баданига игна бирлан аломатлар чиздирувчи аёллар ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига игна бирлан аломатлар чизувчи бир аёлни олиб келдилар. Ҳазрат Умар ўринларидан туриб: «Оллоҳ таолога илтижо қилиб айтаманки, кимки Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг игна бирлан аломатлар чизмоқ хусусидаги ҳадисларини эшитган бўлса, айтиб берсин!» — дедилар. Шунда мен ўрнидан туриб: «Ё мўъминлар амири, мен эшитганман!» — дедим. Ҳазрат Умар: «Нима ҳақда эшитгансан?» — дедилар. Мен: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Баданга игна

бирлан аломатлар чизмангиз ҳам, чиздирмангиз ҳам!» деганларини эшитганмен»,— дедим».

Ибн Умар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам улама соч тақиб қўювчи ва улама соч тақувчи ҳамда баданга игна бирлан аломатлар чизувчи ва чиздирувчи аёлларни лаънатлаганлар»,— дейдилар.

Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу: «Хусн учун игна бирлан аломатлар чизувчи ва чиздирувчи, қош терувчи, тиш оралигини кенгайтирувчи аёлларга (яъни, Оллоҳ таоло яратган аъзоларни ўзгартирувчи аёлларга) Оллоҳ таолонинг лаънати бўлсин! Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам томонларидан ҳамда Оллоҳ таолонинг Китобида лаънатланганларни нечун мен лаънатламайин?!» — дедилар.

86-боб. Суратлар ҳақида

Абу Талҳа разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ит ёким суратлар мавжуд бўлган уйга (хонага) фаришталар кирмайди»,— дедилар».

87-боб. Сурат чизувчиларнинг қиёмат куни азоб чекомоғи ҳақида

Муслим ривоят қиладилар: «Биз Масруқ бирлан бирга Ясор ибн Нумайрнинг уйида эрдик. У супаси устидаги ҳайкалларга қарар эркан: «Мен Абдуллоҳнинг: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло даргоҳида қиёмат куни энг қаттиқ азоб чекувчилар — сурат чизувчилардир!» — деганларини эшитганман» деганидан вокифман»,— деди».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу суратларни чизувчилар қиёмат куни азоб чекадилар. Уларга: «Ўзингиз яратган нарсаларга жон ато этингиз!» — дейилади»,— дедилар».

88-боб. Суратларни йиртиб ташламоқ (йўқ қилмоқ) хусусида

Оиша разияллоҳу анҳо бундай деганлар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам хоч шакли туширилган бирорта ҳам нарсани уйларида қолдирмас, уни йўқ қилиб ташлар эрдилар».

Абу Зурға ривоят қиладилар: «Мен Абу Хурайра билан бирга Мадинадаги уйлардан бирига кирдим. Унинг томида бир рассомнинг сурат чизиб турганини кўрган Абу Хурайра: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Оллоҳ

таоло: «Менинг махлуқим янглиғ махлуқ яратмоққа уринган бандадан ҳам ўзига зулм қилғувчи роқ банда йўқдир! Бир дон донни яратиб кўрсинларчи! Бир заррани яратиб кўрсинларчи!» — дейди» деб айтаётганларини эшитдим», — дедилар. Сўнг, бир тоғорада сув келтирмоқни буюриб, икки кўлларини кўлтиқларига қадар ювдилар. Мен у кишига: «Ё Абу Хурайра, чиндан ҳам ушбу ҳадисни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан эшитганмисиз?» — дедим. Абу Хурайра: «Мутлақо рост айтяпман!» — деб жавоб қилдилар.

89-боб. Суратли (чойшаб) тўшамоқ ҳақида

Абу Суфён ривоят қиладилар: «Мен қуйидаги ҳадисни Абдуррахмон ибн Қосимдан эшитиб эрдим. Ўша вақтларда у Мадинанинг энг фозил кишиларидан бўлиб, «Оиша бундай деб айтган эрди», — деди: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам сафардан қайтдилар. Мен тахмонга суратлар туширилган бир чойшабни тўшаб қўйган эрдим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уни кўриб, йиртиб ташладилар-да: «Қиёматда энг кўп азоб тортувчилар — Оллоҳ таоло яратган махлуқларга ўхшаш махлуқлар яратмоққа уринувчилардир!» — дедилар. Кейин, биз бояги чойшабдан битта ёким иккита ёстиқ тикиб олдик».

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам сафардан қайтдилар. Мен суратлар солиб тўқилган бир шолчани (эшикка) осиб қўйган эрдим, (уни кўриб) олиб ташлашни буюрдилар, мен олиб ташладим. Мен ва Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир идишдан сув олиб гусл қилар эрдик», — дедилар.

90-боб. Суратлар устига ўлтирмоқни макруҳ деб ҳисоблаган шахс хусусида

Қосим разияллоҳу анҳу Оиша разияллоҳу анҳодан нақл қиладилар: «У суратлар солинган бир ёстиқ сотиб олган эрди, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (кўриб) ичкарига кирмай, эшик олдида туриб қолдилар. Шунда Оиша: «Қилиб қўйган гуноҳим учун Оллоҳ таолога тавба қилдим!» — деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу қандай ёстиқ?» — деб сўрадилар. Оиша: «Кўрпача ёким ёстиқ қилмоғингиз учун», — деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мана шу суратларни чизган кишиларга қиёмат куни азоб берилгусидир, уларга: «Ўзингиз яратган нарсаларга жон ато этингиз!» — деб айтилгусидир. Дарҳақиқат, фаришталар суратлар мавжуд уйга кирмағайлар», — дедилар».

Абу Талха — Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг дўстлари ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Фаришталар суратлар мавжуд уйга кирмайдилар»,— дедилар. Шунда Буср бундай деди: «Зайд бетоб бўлиб қолганда кўргани бордик. Қарасак, эшигига сурат солинган бир парда осиб қўйилган эркан. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг завжаи мухтарамалари бўлмиш Маймунанинг бокиб олган ўғли Убайдуллоҳга: «Зайд биринчи куниёқ бизга суратлар ҳақида айтмаганмиди?» — дедим. Убайдуллоҳ: «Матода рақамдан ўзга суратлар бўлмаслиги лозим, деганини эшитмаганми эрдинг?» — деди».

91-боб. Суратлар бор жойда намоз ўқимоқнинг макруҳлиги ҳақида

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Оишанинг бир чойшаби бўлиб, у билан уйининг бир тарафини тўсиб қўйган эрди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: «Уни кўзимдан йўқотгил, намоз ўқиётганимда суратлари кўз олдимдан кетмаяпти!» — дедилар».

92-боб. Фаришталар суратлар бор уйга кирмайдилар

Салим оталаридан нақл қиладилар: «Жаброил алайҳиссалом Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келмоқлари лозим бўлган вақтдан кечикдилар. Жаноб Расулуллоҳ безовта бўлиб ташқарига чиқиб эрдилар, Жаброил алайҳиссаломни учратдилар. Шунда безовта бўлганликларини айтган эрдилар, Жаброил алайҳиссалом: «Мен суратлар ва ит мавжуд бўлган уйга кирмасман»,— дедилар».

93-боб. Суратлар бор уйга кирмаган киши ҳақида

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша разияллоҳу анҳо суратлар солинган бир ёстиқ сотиб олганликлари ҳақида Қосим ибн Муҳаммадга хабар берган эрканлар. Алқисса, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўша ёстиқни кўриб ичкарига кирмай, эшик олдида туриб қолибдилар. Оиша онамиз Жаноб Расулуллоҳнинг юзларидаги жирканиш аломатини сезиб: «Ё Расулаллоҳ, қилиб қўйган гуноҳим учун Оллоҳ таоло ва унинг расулига тавба қилдим!» — дебдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу ёстиқ бу ерда нима қилиб турибди?!» — деб айтибдилар. Оиша онамиз: «Ўлтирасиз ёким бошингизга

ёстиқ қиласиз, деб сотиб олган эрдим»,— дебдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Мана шу суратларни чизган кишиларга қиёмат куни азоб берилғусидир, уларга: «Ўзингиз яратган нарсаларга жон ато этингиз!» — деб айтилғусидир»,— дебдилар. Кейин: «Фаришталар суратлар ва ит мавжуд уйга кирмағайлар» — деб қўшиб қўйибдилар».

94-боб. Сурат чизувчиларни лаънатлаган киши ҳақида

Авн ибн Абу Жўҳайфа ривоят қиладилар: «Отам бир қортиқчи қул сотиб олиб, бундай дедилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қортиқ солгани эвазига ва ит учун ҳақ олмоқни, фоҳишалик қилиб кун кўрмоқни манъ қилиб, судхўрлар ва уларнинг воситачиларини, игна бирлан аломатлар чизувчи ва чиздирувчиларни ҳамда сурат солувчиларни лаънатладилар».

95-боб. Кимки сурат чизса, қиёмат куни ундан суратга жон киргизиш талаб қилинади, у эрса, бунга қодир эрмас!

Қатода ривоят қиладилар: «Мен Ибн Аббоснинг ҳузурида эрдим. Одамлар унга турли масалалар хусусида савол беришар эрди-ю, аммо Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида бирор гап айтишмас эрди. Ниҳоят, (бир киши): «Мен Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Кимки бу дунёда сурат чизган эрса, қиёмат куни ундан чизган суратига жон киргизмоғи талаб қилинғусидир, у эрса бунга қодир эрмас!» — деганларини эшитганман»,— деди».

96-боб. Уловга мингашиб олмоқ ҳақида

Урва ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эгарига баҳмал (духоба) тўшалган эшакка Усомани мингаштириб олдилар».

97-боб. Уловга уч киши бўлиб мингашиб олмоқ ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Маккага келганларида Бану Абдулмутталиб қавмига мансуб болалар кутиб олишди. Шунда улардан бирини олдиларига, иккинчисини орқаларига мингаштириб олдилар».

98-боб. Улов соҳибининг бошқа бир кишини ўз олдига мингаштириб олмоғи ҳақида

Баъзилар: «Улов соҳиби олдинда ўтирмоққа ҳақлироқдир, агар ўзи рухсат бермаса, (бирор кишининг унинг олдига ўлтирмоққа ҳаққи йўқдир)»,— дейдилар.

Айюб ривоят қиладилар: «Икрима хузурида эрдик, уловга уч киши бўлиб миниб олмоқнинг ёмон эканлиги ҳақида гап кетди. Шунда Ибн Аббос: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Қусамни олдиларига, Фазлни эрса орқаларига ёким аксинча, Фазлни олдиларига, Қусамни эрса орқаларига мингаштириб келдилар. Хўш, буларнинг қайси бири ёмон-у, қайси бири яхши?!» — деди».

99-боб. Бир кишининг уловига иккинчи бир кишининг мингашиб олмоғи ҳақида

Маоз ибн Жабал ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг орқаларида уловларига мингашиб кетаётган эрдим. Бизни эгарнинг тугалланган қисмигина ажратиб турар эрди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Маоз!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга тайёрман!» — дедим. Бир соатча юрганимиздан сўнг, яна: «Ё Маоз!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга тайёрман!» — дедим. Яна бир соатча юриб эрдик: «Ё Маоз!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга тайёрман!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Биласанми, Оллоҳ таолонинг ўз бандаларида қандай ҳақи бор?» — дедилар. Мен: «Оллоҳ ва унинг расули яхшироқ билади», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолонинг ўз бандаларидаги ҳақи шуки, бандалар унга ибодат қилмоқлари ва ширк келтирмасликлари лозим», — дедилар. Яна бир соатча юрилгач: «Ё Маоз!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга тайёрман!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бандаларнинг Оллоҳ таолода қандай ҳақи борлигини билурмисан?» — дедилар. Мен: «Оллоҳ ва унинг расули яхшироқ билади», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бандаларнинг Оллоҳ таолодаги ҳақи — уларни азобламасликидир!» — дедилар».

100-боб. Аёлнинг эркак минган уловга мингашиб олмоғи ҳақида

Яҳё ибн Абу Исҳоқ ривоят қиладилар: «Анас ибн Моликдан эшитган эрдим, у менга бундай деганди: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга Хай-

бардан қайтаётган эрдик. Мен Абу Талҳанинг орқасига мингашиб олган эрдим, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг орқаларига эрса аёлларидан бири мингашиб олган эрди. Шунда тўсатдан туялари қоқилиб кетди. Мен: «Эй хотин, эҳтиёт бўл!»—деб туямдан тушдим. Жаноб Расулуллоҳ: «У сизнинг онангиздир!»—дедилар. Мен туянинг эгарини маҳкамлаб боғладим. Жаноб Расулуллоҳ яна миниб олдилар. Сўнг, Мадинага яқинлашгач (ёким уни узокдан кўриб): «Биз куфрдан қайтиб тавба қиляпмиз, раббимизга ибодат қилиб шуқр қиляпмиз»,—дедилар.

101-боб. Чалқанча оёқларни чалиштириб ётмоқ ҳақида

Аббод ибн Тамим ривоят қиладиларки, амакилари Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг масжидда чалқанча оёқларини чалиштириб ётганларини кўрган эрканлар.

**БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ
АДАБ КИТОБИ**

1-боб. Итоаткорлик ва меҳрибонлик ҳақида

Инсон ўз ота-онасига итоаткор ва меҳрибон бўлсин, деб васият қилдик!

Абу Амр аш-Шайбоний қўллари бирлан Абдуллоҳ (ал-Ансорий)нинг ҳовлисига ишора қилиб: «Мана шу ҳовлининг соҳиби менга бундай деб айтган эрди»,—дедилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламдаи: «Оллоҳ таоло азза ва жаллага қайси амал маҳбуброқдир?»—деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Намозни ўз вақтида ўқимоқдир»,—дедилар. Мен: «Яна қайси амал?»—деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ота-онага итоат қилмоқдир»,—деб айтдилар. Мен: «Яна қайси амал?»—дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилмоқдир»,—дедилар. Жаноб Расулуллоҳ менинг саволларимга шу тариқа жавоб қилдилар. Агар яна сўраганимда, яна жавоб берар эрдилар».

2-боб. Яхши муомала қилинмоғига ким ҳақлироқ?

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, менинг яхши муомала қилмоғимга ким

ҳақлироқдир?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Онанг!» — деб айтдилар. У: «Яна ким?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Онанг!» — дедилар. У: «Яна ким?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Онанг!» — дедилар. У: «Яна ким?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ (бу сафар): «Отанг!» — деб жавоб қилдилар.

3-боб. Ота-онаси ризо бўлмаса, жиҳод қилмайди

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Бир одам Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Жиҳод қилмоқчимен», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ота-онанг борми?» — дедилар. У «Ҳа» деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «(Аввал) ота-онангнинг хизматини қилиб, ризолигини олгин, сўнг жиҳод қилгин!» — дедилар».

4-боб. Одам ота-онасини ҳақорат қилмайди!

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Одам қиладирган гуноҳи азимлардан бири — ота-онасини ҳақорат қилмоқдир!» — дедилар. Шунда: «Ё Расулаллоҳ, одам ўз ота-онасини қандай қилиб ҳақорат қилмоғи мумкин?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бировнинг ота-онасини сўккан одам ўз ота-онасини ҳақорат қилган бўлур», — деб жавоб қилдилар».

5-боб. Ота-онасига итоат қилган одамнинг дуоси мустажоб бўлмоғи хусусида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб эрдилар: «Уч киши йўлда кетмоқда эрди, ёмғир ёғиб қолиб, тоғдаги бир ғорга қочиб кирди. Ногаҳон, тоғдан бир катта тош думалаб тушиб, ғорнинг оғзини тўсиб қўйди. Улар бирига: «Оллоҳ таоло йўлида бирор амали солиҳ қилган бўлсангиз, ўшани ўртага қўйиб Оллоҳга илтижо қилингиз, зора у ғорнинг оғзини очса!» — дейишди. Улардан бири: «Эй парвардигор-ро, менинг қари-қартанг ота-онам ҳамда бир неча гўдак болаларим бўлиб, уларни боқмоқ учун қўйчибонлик қилар эрдим. Уларнинг ҳузурига қайтгач, қўйларни соғиб, сутини болаларимдан аввал ота-онамга берар эрдим. (Кунлардан бир кун) қўйларни узоқроқ яйловга ҳайдаб кетган эрдим, қайтгунимча ота-онам ухлаб қолишибди. Одатдагидек, қўйларни соғиб, сутини ота-онамнинг ҳузурларига олиб бордим-у, уйғотишга ботина олмай бошларида туриб қолдим. Болаларим эрса (сут сўраб) оёқларим остида талпиниб

йиғлашар эрди. Шу аҳволда болаларим бирлан тонг оттирдик. Эй парвардиго-ро, агар билсанг, бу ишни сени юз-хотир қилиб қилган эрдим, бизга ғорнинг оғзини бироз очғил, токи биз у орқали осмонни кўрайлик!» — деб илтижо қилди. Шунда Оллоҳ таоло ғорнинг оғзини бироз очди, улар осмонни кўрдилар. Уларнинг иккинчиси: «Эй парвардиго-ро, амакимнинг бир қизи бўлиб, уни мен аёлларни яхши кўрадирган эркаклардан ҳам ортиқроқ яхши кўрар эрдим. Унга совчи қўйганимда юз динор бермагунимча тегишга рози бўлмади. Бир амаллаб юз динор тўпладим-да, унинг олдига бордим. Ўзимни оёқлари орасига олганимда у менга: «Эй Абдуллоҳ, Оллоҳдан кўркғил, мухрни ҳалоллик бирлан очғил!» — деб эрди, мен ўрнимдан туриб ундан нари кетдим. Эй парвардиго-ро, агар билсанг, мен бу ишни сени юз-хотир қилиб қилган эрдим, (ғорнинг) оғзини бизга (каттароқ) очиб берғил!» — деди. Оллоҳ таоло (ғорнинг) оғзини (каттароқ қилиб) очди. Уларнинг учинчиси: «Эй парвардиго-ро, бир кишини бир фарқ (16 ратл, 1 ратл — 449,28 гр) гуручга ёллаб эрдим, иш тугагач: «Ҳақимни бер!» — деди. Мен ҳақини бериб эрдим, олмай ташлаб кетди. Кейин, мен ўша гуручни экиб, ҳосилини сотдим-да, пулига бир сигир ва боқиш учун хизматкор харид қилдим. (Бир куни) у олдимга келиб: «Оллоҳ таолодан кўркғил, менга зулм қилмағил, менинг (ўшал) ҳақимни берғил!» — деди. Мен унга: «Бор, анави сигир бирлан унинг боқувчисини ҳам ола қолғил!» — дедим. У менга: «Оллоҳдан кўркғил, мени мазах қилмағил!» — деди. Мен унга: «Мен сени мазах қилаётганим йўқ, анави сигир бирлан унинг боқувчисини ҳам олғил» — дедим. Шундан сўнг у айтганларимни олиб чиқиб кетди. Э парвардиго-ро, агар билсанг, мен бу ишни сени юз-хотир қилиб қилган эрдим, ғорнинг оғзини бутунлай очғил!» — деб илтижо қилди. Оллоҳ таоло ғорнинг оғзини бутунлай очди».

6-боб. Ота-онага оққлик (итоатсизлик) қилмоқ гуноҳи азимлардандир

Ибн Амр буни Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламдан эшитган эрканлар.

Муғийра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло сизларга оналарингизга оққлик қилмоқни ҳаром қилиб, мумсик бўлмоқни ҳамда гўдак қизларни тириклайин ерга кўймоқни (исломдан аввал шундай одат бўлган) манъ қилди, шунингдек миш-миш гаплар тарқатмоқ, кўп савол бермоқ ва мол-дунёни беҳуда сарф қилмоқни макруҳ қилди», — дедилар».

Абдулрахмон Ибн Абу Бакра оталаридан нақл қиладилар,

ул киши бундай деган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Энг катта гуноҳи азимлар ҳақида сизларга айтайми?» — дедилар. Биз: «Ҳа, ё Расулаллоҳ!» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳга ширк келтирмоқ ва ота-онага оққлик (итоатсизлик) қилмоқ», — дедилар. Сўнг, ёнбошлаб ётган эрдилар, ўринларидан туриб ўтириб олдилар-да: «Тухмат қилмоқ ва ёлгон гувоҳлик бермоқ энг катта гуноҳи азимлардан эрмасми?! Тухмат қилмоқ ва ёлгон гувоҳлик бермоқ энг катта гуноҳи азимлардан эрмасми?!» — деб такрор-такрор айта бошладилар, ҳатто мен ул зот (ҳали-бери) жим бўлмасалар керак, деб ўйладим».

Убайдуллоҳ ибн Абу Бакр ривоят қиладилар: «Мен Анас ибн Моликдан эшитдимки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам гуноҳи азимлар ҳақида гапирибдилар ёким одамлар ўзлари Жаноб Расулуллоҳдан гуноҳи азимлар тўғрисида сўрашибди. Шунда пайғамбаримиз алайҳиссалом: «Оллоҳ таолога ширк келтирмоқ, ўз-ўзини ўлдирмоқ ва ота-онага оққлик (итоатсизлик) қилмоқ», — дедилар. Кейин, яна: «Энг катта гуноҳи азимлар ҳақида сизларга айтайми? Бу — тухмат қилмоқдир!» — деб қўшиб қўйибдилар. Ул зот: «Ёлгон гувоҳлик бермоқдир!» — деб айтган бўлишлари ҳам мумкин. (Чунким, Шуъба: «Ул киши: «Ёлгон гувоҳлик бермоқдир!» — деган бўлишлари керак, деб ўйлайман», — дейдилар».

7-боб. Мушрик ота-онага мурувват қилмоқ ҳақида

Асмо бинти Абу Бакр разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг замонларида онам мени соғиниб келган эрдилар, мен Жаноб Расулуллоҳга: «Онамга мурувват кўрсатайми?» — дедим (чунким, онаси мушрик эди). Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, албатта!» — дедилар».

Ибн Уяйна: «Оллоҳ таоло бу ҳақда «Оллоҳ таоло дин хусусида сиз бирлан уруш қилмаганларга мурувват қилмоғингизни таъқиқламайди» деган ояти кариймасини нозил қилди», — дейдилар.

8-боб. Эри бор аёлнинг ўз онасига мурувват кўрсатмоғи ҳақида

Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «Онам мушриклар бирлан мусулмонлар ўртасида сулҳ тузилган даврда (мени кўргани) келдилар. Онам мушрика бўлиб, (ҳануз исломга кирмаган эрдилар). Ўша пайтда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан онамнинг отаси (яъни, бобом)

ўзаро шартнома тузишган эрди. Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Онам мени соғиниб келибдилар, мурувват кўрсатайми, нима дейсиз?»—дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, онангга мурувват қил!»—деб жавоб қилдилар».

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиладилар: «Абу Суфённинг менга берган хабарига кўра, Ҳирақл унга одам юбориб ўз ҳузурига чорлабди-да: «У (яъни, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам) сизларни нималар қилмоққа буюради!»—деб сўрабди. Шунда Абу Суфён: «У бизни намоз ўқимоққа, садақа бермоққа, ифбатли бўлмоққа ва мурувват кўрсатмоққа буюради»,—деб айтибди».

9-боб. Мушрик укага мурувват кўрсатмоқ ҳақида

Абдуллоҳ ибн Динор ривоят қиладилар: «Ибн Умардан эшитдимки, Ҳазрат Умар йўл-йўл (ипак) матодан қилинган ҳулла сотишаётганини кўриб, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга уни сотиб олиб, жумъа кунлари ва меҳмон келганда киймоқни таклиф қилибдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Буни охиратда насибаси бўлмаганлар кийгайдир»,—деб айтибдилар. Бир куни Жаноб Расулуллоҳга ана шундай ҳуллалардан бир қанчасини тухфа қилиб келтирибдилар. Ул зот ҳуллалардан бирини Ҳазрат Умарга тортиқ қилиб бериб юборибдилар. Ҳазрат Умар келиб: «Ё Расулаллоҳ, илгари бу ҳулла ҳақида ўзингиз гапирган эдингизку, мен буни қандай киймоғим мумкин?!» —дебдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Мен буни ўзинг кий деб берганим йўқ, сотиб ёким бировга кийдириб юбор, деб берган эрдим»,—деб айтибдилар. Шундан сўнг, Ҳазрат Умар ҳуллани ҳали ислом динига кирмаган маккалик укаларига бериб юборибдилар».

10-боб. Қариндошларга мурувват кўрсатмоқнинг фазилатлари хусусида

Мусо ибн Талҳа Абу Айюбдан нақл қиладилар: «Бир одам: «Ё Расулаллоҳ, менга шундай бир амал ўргатингким, уни қилиб мен жаннатга қирайин!» — деган эркан».

Абу Айюб ал-Ансорий ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Менинг жаннатга кирмоғимга сабаб бўладирган амаллар ҳақида сўйлаб берсангиз!» — деди. Шунда қавм: «Унинг нима иши бор эркан, унинг нима иши бор эркан?» — дея қизиқиб сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бир зарурат бирлан келибдир»,—деб қўйдилар. Сўнг: «(Жаннатга кирмоғинг учун) Оллоҳ таолога ҳеч нарсани ширк келтирмай ибодат

қилмоғинг, намоз ўқимоғинг, закот бермоғинг ва қариндошларингга мурувват кўрсатмоғинг даркор»,— дедилар».

11-боб. Қариндошларига беоқибат кишининг гуноҳи ҳақида

Жубайр Ибн Мутъим Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Қариндошларига оқибатсиз одам жаннатга кирмағайдир» деганларини эшитган эрканлар.

12-боб. Қариндошларига меҳр-оқибатли одамнинг ризқи улуғ бўлмоғи ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Кимки ризқим улуғ, умрим узок бўлсин деса, қариндош-уруғларига меҳр-оқибатли бўлсин!» деганларини эшитганмен»,— дейдилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ризқим улуғ, умрим узок бўлсин деса, қариндош уруғларига меҳр-оқибатли бўлсин!» — деганлар».

13- боб. Кимки қариндош-уруғларига меҳр-оқибатли бўлса, Оллоҳ таоло ҳам унга меҳр-оқибатли бўлади!

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло одамни яратиб бўлгач, раҳм (бачадон) унга: «Қон-қариндошлик алоқаларининг узулмоғидан асрамоғингни тилайдирганнинг жойи ҳали шу бўлди-ми?!» — деди. Оллоҳ таоло: «Ҳа, шундай! Аммо, агар мен қон-қариндошлик муносабатларини мустаҳкамлаганларни ярлақасам-у, уни узганлардан эрса раҳматимни дариг тутсам, рози бўлғаймисан?» — деди. Раҳм: «Ҳа, ё раббий, розидурмен!» — деди. Оллоҳ таоло: «Сени деб шундай қилғумдир!» — деди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам «Раҳм (сўзи) раҳмон (сўзи) бирлан узвий боғлиқдир. Оллоҳ таоло: «Кимки қон-қариндошлик муносабатларини мустаҳкамлағайдир, мен уни раҳматимга муяссар қилғайдирмен ва кимки қон-қариндошлик муносабатларини узғайдир, мен ундан раҳматимни дариг тутғайдирмен» — дейди»,— деганлар».

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша разияллоҳу анҳо бундай дейдилар: «Жаноб Расулуллоҳ; «Раҳм (сўзи раҳмон сўзи бирлан)

узвий боғлиқдир. Кимки уни (яъни, қон-қариндошликни) мустақкамлағайдир, шафоатимга муяссар бўлғайдир ва кимки уни узғайдир, шафоатимдан бенасиб қолғайдир», — дедилар».

14- боб. Қон-қардошлик риштаси ила боғламоқ ҳақида

Амр ибн ал-Ос бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Убайнинг аҳлу аёли менга яқин кишилар эрмас, улар Оллоҳга яқин ва энг солиҳ мўмин бандалардир. Лекин, мен улар ўртасидаги муносабатларни қон-қариндошлик риштаси ила боғлагумдир!» — деб ҳеч яширмай, ошкора айтдилар».

15- боб. Қариндошларига оқибатсиз киши қариндош эрмас!

Абу Суфён ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қариндошларига оқибат қилмайдирган одам қариндош эрмас, балки узилиб қолган қариндошлик алоқаларини тикловчи одамгина қариндошдир!» — дедилар».

16- боб. Мушриклигида қариндошларига оқибатли бўлган ҳамда кейинчалик исломни қабул қилган одам ҳақида

Ҳаким ибн Хизом ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Ё Расулаллоҳ, менинг жоҳилият даврида қилгон хайрли ишларим хусусида не дерсиз? Мен қариндошларимга оқибат қилгондирмен, қул озод этгондирмен ва садақалар бергондирмен. Алардин менга бирор савоб текғайми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўша қилгон хайрли юмушларинг устига мусулмон ҳам бўлдинг!» — деб жавоб қилдилар».

17- боб. Ўзи билан бегона қизчанинг ўйнашмоғига қўйиб берган ёким уни ўпган ёким у билан ҳазил-ҳузил қилган киши хусусида

Умму Холид бинти Холид ибн Саъид ривоят қиладилар: «Отам бирлан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келдим. Эғнимга сариқ қўйлак кийиб олган эрдим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Санаҳ, санаҳ» — дедилар. (Абдуллоҳ: «Бу — ҳабашчасига чиройли

дегани», дейдилар). Кейин, мен бориб Жаноб Расулуллоҳнинг (икки кураклари орасидаги) Пайғамбарлик муҳрини ўйнай бошлаган эрдим, отам уришиб бердилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ отамга: «Қўя берингиз, ўйнай берсин!»— дедилар. Сўнг, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга: «(Қўйлагингни) роса йиртиб-йиртиб, эскиртириб-эскиртириб кийгил!» — деб айтдилар. Абдуллоҳ: «Кейин бу ҳақда узоқ вақт эслаб гапириб юришди». — дейдилар.

18- боб. Болага раҳмдиллик қилмоқ, уни ўпиб қучоқламоқ ҳақида

Собит Анасдан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Иброҳимни қўлларига олиб ўпдилар, қидладилар».

Ибн Абу Нуъм ривоят қиладилар: «Мен бир кишининг Ибн Умардан чивиннинг хуни ҳақида сўраганининг гувоҳи бўлдим. Ибн Умар ундан: «Қаерликсан?» — деб сўрадилар. У: «Ироқликман»,— деди. Ибн Умар: «Манави одамни қаранглар, мендан чивиннинг хуни ҳақида сўраётир! Ваҳоланки, Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўғилларидан бирини ўлдиришганда, ул зотнинг «Улар иккиси бу дунёдан (жаннатга риҳлат этган) икки даста райҳонларим эрди!» деганларини эшитганмен»,— деб айтдилар» («Улар иккиси» — деганларида вафот этган икки ўғилларини назарда тутяптилар).

Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша онамиз Урва ибн аз-Зубайрга бундай деб айтган эрканлар: «Бир аёл икки қизалоғини етаклаган ҳолда ҳузуримга тиламчилик қилиб келди. Уёқ-буёқни қараб бир дона хурмодан бўлак ҳеч нарса тополмадим. Ўша хурмони унга бериб эрдим, ўзи емай икки қизалоғига бўлиб берди. Сўнг, ўрнидан туриб чиқиб кетди. Шу аснода Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам кириб келган эрдилар, бўлган воқеани айтиб бердим. Жаноб Расулуллоҳ: «Кимки ана шундай қизалоқларга мурувват қўлини чўзғайдир, улар уни дўзах оташидан парда бўлиб тўсиб турғайдирлар»,— дедилар».

Абу Қатода ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Умома бинти Абу-л-Осни елкаларига миндириб олганларича бизнинг ҳузуримизга чиқиб келдилар-да, намоз ўқидилар. Рукуъ қилганларида уни елкаларидан тушириб қўяр, қиёмга турганларида эрса яна миндириб олар эрдилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳазрат Алининг

ўғиллари — Ҳасанни ўпдилар. Шунда ўша ерда ўлтирган Акраъ ибн Ҳобис ат-Таймий: «Менинг ўнта болам бор, уларнинг бирортасини ҳам ўпмагандирмен», — деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга бир нигоҳ ташлаб қўйдилар-да, сўнг: «Ким меҳрибонлик қилмас эркан, меҳрибонлик кўрмағайдир!» — деб айтдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо бундай дейдилар: «Бир аъробий (бадавий) Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Сизлар болаларни ўпар эркансизлар, бизлар эрсак ўпмағаймиз», — деди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга жавобан: «Оллоҳ таоло қалбингдан раҳм-шафқатни суғуриб олган бўлса, қандайин мен уни бағрингга жо қилгум?!» — деб айтдилар».

Умар ибн ал-Хаттоб разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бир қанча асирларни олиб келдилар. Уларнинг ичида бир аёл ҳам бўлиб, ўз ораларидан бирор гўдакни топиб олса, дарҳол, уни бағрига босиб эмизар эрди. Жаноб Расулуллоҳ (буни кўриб) бизга: «Нима дейсизлар, анави аёл ўз боласини ўтга ташлай олғайми?» — дедилар. Биз: «Йўқ, асло, ташлай олмас!» — дедик. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло ўз бандаларига боласига меҳрибончилик қилаётган манави аёлдан ҳам меҳрибонроқдир!» — дедилар» (Инсонки, ўз боласини ўтга ташлай олмас эркан, Оллоҳ таолога ҳам ўз бандасини дўзах ўтига ташламоқлик мушкулдир!)

19- боб. Оллоҳ таоло ўз раҳматини юз бўлак қилиб яратганлиги ҳақида

Абу Ҳурайра: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бундай деганларини эшитганмен», — дейдилар: «Оллоҳ таоло ўз раҳматини юз бўлак қилиб яратиб, тўқсон тўққиз бўлагини ўзида олиб қолди. Унинг бир бўлагинигина ерга нозил қилди. Оллоҳ таолонинг ерга нозил қилган ана шу бир бўлак раҳмати туфайли бутун борлиқ ўзаро раҳмдиллик қилғайдир. Хаттоки от ҳам ўз боласини майиб қилиб қўйишдан чўчиб туёқларини эҳтиёткорона кўтариб босғайдир», — дедилар».

20- боб. Овқатимга шерик бўлмасайди деб ўз боласини ўлдирмоқ хусусида

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Ё Расулаллоҳ, энг оғир гуноҳ қайсидир?» — деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўзингни яратган Оллоҳга ширк келтирмоқ», — дедилар. «Кейин қайсидир?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Овқа-

тимга шерик бўлмасайди деб ўз болангни ўлдирмоғинг», — дедилар. «Кейин қайсидир?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Қўшнингнинг жуфти ҳалоли бирлан зино қилмоғинг», — дедилар. Оллоҳ таоло Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сўзларини тасдиқлаб қуйидаги ояти кариймасини нозил қилди: «... ва-л-лазийна ло йадъууна маъа-л-лоҳи илоҳан оҳара...» («...Оллоҳдан ўзга тангрига ибодат қилмай-дирганлар...»).

21- боб. Ўғил болани тизза устига ўтқизмоқ ҳақида

Оиша онамиз бундай дейдилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам танглайини кўтариб қўймоқ мақсадида бир ўғил болани тиззаларига ўтқизиб эрдилар, сийиб қўйди. Шунда сув олдириб келтириб, сийдик устидан қуйиб юбордилар».

22- боб. Ўғил болани сон устига ўтқизмоқ ҳақида

Усома ибн Зайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам мени олиб бир сонларига, Ҳасанни эрса иккинчи сонларига ўтқазиб қўяр эрдилар. Сўнг, иккаламизни бағрларига босиб: «Ё парвардигоро, иккаласидан ҳам раҳматингни дариг тутма, мен ҳам уларни шафоат қилгаймен!» — дер эрдилар».

23- боб. Аҳдга вафо қилмоқ иймондандир!

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Хадичага рашк қилганимдек ҳеч бир аёлга рашк қилган эрмасмен. Хадича Жаноб Расулуллоҳ менга уйланмасларидан уч йил бурун вафот этган бўлиб, ҳар сафар у ҳақда эслаганларида рашким келур эрди. Оллоҳ таоло жаннатда Хадичага атаб шакар қамиш янглиғ гавҳар найчаларидан бир муҳташам уй қуриб қўйилгани ҳақида башорат қилмоқни Жаноб Расулуллоҳга буюрди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қўй сўйиб, унинг хотирасига қурбонлик қилиб юборганларида эрди!»

24- боб. Етим боққан одамнинг фазилати

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен ва етимнинг кафилини олган одам иккимиз жаннатда ёнма-ён яшаймиз» — деб кўрсаткич ва ўрта бармоқларини жуфт қилиб кўрсатдилар».

25- боб. Тул хотиннинг хизматини қилғувчи одам ҳақида

Сафвон ибн Салим ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тул хотин бирлан мискиннинг хизматини адо этғувчи одам Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилғувчи ёким кундузлари рўза тутиб, кечалари ибодат қилиб чиқғувчи одам янглиғдир», — дедилар».

26- боб. Мискиннинг хизматини қилғувчи одам ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тул хотин бирлан мискиннинг хизматини адо этғувчи одам Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилғувчи одам янглиғдир», — дедилар».

27- боб. Инсонларнинг ҳайвонларга раҳмдиллик қилмоғи ҳақида

Молик ибн ал-Ҳувайрис бундай дейдилар: «Биз Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келдик, барчамиз тенгқур йигитлар эрдик. Шунда биз ул зотнинг даргоҳларида йигирма кеча туриб қолдик. Жаноб Расулulloҳ бизни аҳлу аёлини соғиниб қолгандир деб ўйлаб, уйимизда кимларни қолдириб келганимиз ҳақида сўрадилар. Биз кимларни ташлаб келганимизни айтдик. Жаноб Расулulloҳ нозик таъб, меҳрибон одам эрдилар, бизга: «Болачақаларингиз олдига қайтингиз, уларга (ислом амалларини) ўргатингиз ва (ўргатганларингизни адо этмоқларини) буюрингиз ва мен ўқиганим каби намоз ўқингиз. Намоз вақти бўлса, бирингиз азон айтингиз, ораларингизда ёши каттангиз эрса имомлик қилсин!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Бир одам йўлда кетаётган эрди, чанқаб қолди, бир қудуқни топди-да, ичига тушиб сув ичди. Кейин, қудуқдан чиқиб эрди, бир итнинг чанқоқдан ҳарсиллаб туфроқнинг намини ялаётганини кўрди. Шунда у ўзига-ўзи «Бу ит ҳам менинг сингари чанқаб қолибди» дея қудуққа қайтиб тушиб, маҳсисининг қўнжида сув олиб чиқди-да, итга ичирди. Оллоҳ таоло (ҳайвонга қилган меҳрибончилиги учун) ундан миннатдор бўлиб, гуноҳларини афв қилди». Одамлар: «Ё Расулаллоҳ, бизга ҳайвонлардан савоб тегадирми?» — деб сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳар бир тирик жондан сизларга савоб теккусидир!» — деб жавоб қилдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам намоз ўқимоққа турдилар, биз ҳам турдик. Бир аъробий намоз ўқиётиб: «Ё парвардигоро, мен бирлан Мухаммаддан раҳматингни дариғ тутмағил, биз бирлан турган бўлак ҳеч бир кишига раҳм қилмағил!» — деб юборди. Жаноб Расулуллоҳ икки елкаларига салом берганларидан сўнг, аъробийга: «Барчага баробар тилак қилмай туриб, Оллоҳнинг раҳматига эришмоқчимисен?!» — дедилар».

Нуъмон ибн Башир бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўминларни ўзаро раҳмдиллик, дўстлик ва ҳамдардлик қилмоқликда бир аъзоси оғриси, қолган барча аъзолари биргаликда уни ҳимоя қилиб дарддан халос бўлмоғига кўмаклашгувчи бир тана янглиғ деб билғил!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирор мусулмон дарахт эккан эрса-ю, унинг мевасидин ўзга одамлар ёким ҳайвонлар тановул қилгон эрса, унга садақа берганлик савоби ёзилғусидир!» — деб айтдилар».

Жарир ибн Абдуллоҳ бундай дейдилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ким раҳмдиллик қилмас эркан, раҳмдиллик кўрмағай! — дедилар».

28- боб. Қўшнисига васийлик қилмоқ хусусида

Оллоҳ таоло: «Оллоҳ таолога ибодат қилинг, унга ширк келтирманг ва ота-онага эҳсон қилинг...» — дейди.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳазрат Жаброил алайҳиссалом қўшнига васийлик қилмоқ ҳақида шу қадар кўп таъкидладиларки, ҳатто мен қўшни қўшнидан мерос олармикан, деган хаёлга бордим» — дедилар».

29- боб. Кимки қўшнисини фалокатлардан ҳимоя қилмай, ҳалокат гирдобига ташлаб қўяр эркан, ўзи ҳам ана шундай безътибор қолиб, ҳалокатга учрағусидир!

Абу Шурайҳ ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло ҳақи, иймонсиздир, Оллоҳ таоло ҳақи, иймонсиздир, Оллоҳ таоло ҳақи, иймонсиздир!» — деб эрдилар, одамлар: «Ё Расулуллоҳ, ким иймонсиздир?» — деб сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қўшнисини фалокатлардан ҳимоя қилмайдирган одам», — деб жавоб қилдилар».

30- боб. Қўшни аёл ўзига қўшни аёлга, (гарчи қўй туёғини бўлса-да, ҳадя қилишдан) орланмасин!

Абу Ҳурайра: «Жаноб Расулуллоҳ: «Эй муслима аёллар, қўшни аёл ўзига қўшни аёлга, гарчи қўй туёғини бўлса-да, ҳадя қилишдан орланмасин!» — деб айтдилар»,— дейдилар.

31- боб. Оллоҳга ва охиратга ишонган инсон қўшнисига озор бермайди!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳга ва охират кунига ишонган одам қўшнисига озор бермағайдир. Оллоҳга ва охират кунига ишонган одам меҳмонини иззат-икром қилсин, Оллоҳга ва охират кунига ишонган одам яхши гапларни айтсин ёким жим ўлтирсин!» — дедилар».

Абу Шурайх ал-Адавий: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги гапларни айтаётганларини икки қулоғим билан эшитиб, икки кўзим ила кўргандирмен»,— дейдилар: «Кимки Оллоҳга ва охират кунига ишонса, қўшнисини иззат-икром қилсин, кимки Оллоҳга ва охират кунига ишонса, меҳмонини иззат-икром қилиб, мукофотини берсин!» — дедилар. «Ё Расулаллоҳ, мукофот нимадир?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уч кеча-кундуз иззат-икром ила зиёфат қилмоқдир, бундан ортиги унинг учун садақа бўлғайдир. Кимки Оллоҳга ва охират кунига ишонса, яхши гапларни айтсин ёким жим ўлтирсин!» — деб жавоб қилдилар».

32- боб. Қўни-қўшничилик ҳақи эшикларнинг бири-бирига яқинлигидадир!

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Ё Расулаллоҳ, менинг икки қўшним бордир, уларнинг қайси бирига тухфалар киргизиб турайин?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Эшиги эшигингга яқинига»,— деб жавоб қилдилар».

33- боб. Ҳар бир эзгу амал садақадир!

Жобир ибн Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳар бир эзгу амал садақадир!» — дедилар».

Сағид ибн Абу Бурда ўз ота-боболаридан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳар бир мусулмон садақа бермоғи лозимдир»,— деб айтдилар. Шунда одамлар: «Агар садақа қилгулик нарсa тополмасачи?» — деб

сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қўллари бирлан меҳнат қилиб, ўзи ҳам манфаатлансин, садақа ҳам берсин!» — дедилар. Одамлар: «Агар ишлашга қурби келмаса ёким ишламаса не қилгай?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ночор ва ҳожатманд кишиларга мадад берсин!» — дедилар. Одамлар: «Бунга ҳам қодир бўлмасачи?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бошқаларни яхшиликка чорласин!» — дедилар. Одамлар: «Бунга ҳам қодир бўлмасачи?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ёмонликдан ўзини тийсин, ўша унинг учун садақадир!» — деб жавоб қилдилар».

34- боб. Ширинсўз одам ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ширин сўз — садақадир!» — деганлар», — дейдилар.

Адий ибн Ҳотим ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам дўзах ҳақида эслар эрканлар, юзларини ўтдан пана қилгандек ҳаракат қилиб: «Аъзу биллоҳи» — деб кўйдилар. Сўнг, яна дўзах ҳақида гапириб, юзларини ўтдан пана қилгандек ҳаракат қилдилар-да: «Аъзу биллоҳи», — дедилар (Шуъба: «Икки марта шундай қилганларига шубҳам йўқдир», — дейдилар). Кейин: «Яримта хурмо садақа қилиб бўлса ҳам ўзингизни дўзах оташидан сақлангиз, агар шуни ҳам тополмасангиз, одамларга ширин сўз айтингиз!» — дедилар».

35- боб. Барча ишда хушмуомалалик даркорлиги ҳақида

Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари — Оиша разияллоҳу анҳо Урва ибн аз-Зубайрга бундай деб айтиб берган эрканлар: «Бир тўда яҳудийлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига кириб: «Ас-Сому алайкум!» (яъни, «Сизга ўлим!») — деди. Мен уларнинг гапини англаб: «Ва алайкуму-с-сому ва-л-лаъна!» (яъни, «Сизга ҳам ўлим ва лаънат!») — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Оиша, шошмай турғил! Оллоҳ таоло барча ишда хушмуомалаликни ёқтирғайдир», — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, уларнинг нима деганини эшитмай (англамай) қолдингиз!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Сизларга ҳам, дедим-ку, ахир!» — дедилар».

Анас ибн Молик бундай дейдилар: «Бир бадавий масжидга сийди. Одамлар уни койишди. Шунда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қўйингиз, ҳалал бермангиз!» — дедилар. Кейин, бир челақ сув олиб келтириб, сийдик устидан куйдилар».

**36- боб. Мўминларнинг бир-бирларига кўмаклашмоқ-
лари (лозимлиги) ҳақида**

Абу Мусо (ал-Ашъарий) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўмин мўмин учун бир-бирини суяб турган икки бино янглиғ (бўлмоғи лозим)!» — деб бармоқларини чалиштириб (кўрсатдилар)».

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам (уйда) ўлтирган эрдилар, бир киши кириб келиб, ниманидир сўраб илтимос қилди. Жаноб Расулуллоҳ бизга ўгирилиб қарадилар-да: «Кўмак қилингиз, савобга қолғайсиз! Оллоҳ таоло ўз расули-нинг тилидан унинг истаган нарсасини айттириб, ҳожатини чиқарғайдир!» — дедилар».

37- боб.

Оллоҳ таоло: «Яхшиликка кўмак берган киши яхши насиба олғусидир, ёмонликка кўмак берган киши ёмон насиба олғусидир! Оллоҳ ҳамма нарсага қодирдир!» — дейди.

Абу Мусо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам, агар бирор гадо ёким ҳожатманд киши ҳузурларига кириб келса: «Кўмак қилингиз, савоб топғайсиз! Оллоҳ таоло ўз расулининг тилидан унинг истаган нарсасини айттириб, ҳожатини чиқарғайдир!» — дедилар».

38- боб.

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бадхулқ ҳам, шалоқсўз ҳам эрмас эрдилар.

Масруқ бундай дейдилар: «Абдуллоҳ ибн Амр Муовия бирлан Куфага келганида ҳузурига кирдик. Шунда у Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламни эслаб: «Ул зот бадхулқ ҳам, шалоқсўз ҳам эрмас эрдилар», — деди. Кейин, яна: «Ораларингизда энг яхшингиз — хулқи яхшингиздир!» — деган эрдилар», — деди».

Абдуллоҳ ибн Абу Мулайка Оиша разияллоҳу анҳодан нақл қиладилар: «Бир тўда яҳудийлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ас-Сому алайкум!» — деди. Оиша: «(Ва) алайкум (ус-сому) ва лаънатуллоҳи ва ғазаб = уллоҳи алайкум!» — деб жавоб қилдилар (яъни, «Сизга ҳам ўлим, ва бунинг устига сизга Оллоҳнинг лаънати ҳамда ғазаби бўлсин!»). Жаноб Расулуллоҳ: «Шошмағил, ё Оиша, хушмуомала бўлғил, сенга қўполлик ва бадхулқлик ярашмайди!» — дедилар. Оиша: «Уларнинг нима деганини англамай қолдингиз шекилли?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Мен уларга нима деб

жавоб қилганимни эшитмадингми? Уларнинг менга айтган қарғиши мустажоб бўлмағай, билакс менинг уларга айтган қарғишим мустажоб бўлғай!» — дедилар».

Анас ибн Молик бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам сўконгич ҳам, бадхулқ ҳам, қарғовчан ҳам эрмас эрдилар. Бирортамизга танбеҳ бермоқчи бўлсалар: «Пешонанг турпоққа теккур!» — дер эрдилар».

Урва разияллоҳу анҳу Оиша онамиздан нақл қиладилар: «Бир киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига кирмоқ учун рухсат сўради. Жаноб Расулуллоҳ уни кўргач: «Бу одам — қабиланинг ёмон биродари, бу одам — қабиланинг ёмон фарзанди!» — дедилар. Сўнг, бояги киши келиб ўлтиргач, Жаноб Расулуллоҳ унга очиқ чеҳра билан юзландилар. У чиқиб кетгач, Оиша: «Ё Расулуллоҳ, уни кўришингиз биланок қўпол гапларни айтдингиз, кейин эрса очиқ чеҳра билан юзландингиз?!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Оиша, қачон менинг бадхулқ бўлганимни кўргансан?! Қиёмат куни Оллоҳ наздида энг ёмон банда — одамлар ёмонлигидан ҳазар қилиб қочадиган кишидир», — дедилар (Мантиқ: одамлар ёмонлигидан ҳазар қилиб қочадиган кишилар тоифасига кириб қолмаслик учун ўшандай тоифадаги кишига ҳам яхши муомала қилмоқ лозим бўлади)».

39- боб. Хушхулқ ва саховат ҳақида ҳамда бахилликнинг макруҳлиги ҳусусида

Ибн Аббос: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам энг сахий одам эрдилар, у кишининг саховатлари рамазон ойида бўладирган саховатдан ҳам ортиқ эрди», — дейдилар.

Абу Заррға Набий саллаллоҳу алайҳи салламнинг йўлга чиқадирган жойларининг қаердалигини айтишгач, укасига (ёким акасига): «Уловга миниб ўша водийга боргил-да, ул зотнинг гапларини эшитиб, билиб кел!» — деди. У қайтиб келиб: «Ул зотни кўрдим, одамларга улуғвор ахлоқли бўлмоқни амр қилаётган эрканлар», — деди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам энг яхши, энг сахий ва энг шижоатли одам эрдилар. Бир куни Мадина аҳли (душман ҳужумидан) хавотир бўлиб товуш келаётган томонга қараб йўл олди. Уларни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қарши олдилар, (чунким) ҳаммадан олдин ўша товуш келган томонга етиб борган эрдилар. «Кўрқмангизлар, кўрқмангизлар!» — дедилар Жаноб Расулуллоҳ. Ул зот Абу Талҳанинг отини яйдоқ миниб, бўйинларига қилич осиб олган эрдилар, отни мактаб: «Бу бамисоли денгиздек эркан!» — деб қўйдилар».

Жобир ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан нимаики сўрашмасин, ҳеч қачон йўқ демас эрдилар».

Масруқ ривоят қиладилар: «Бир куни биз Абдуллоҳ ибн Амр бирлан бирга ўлтирган эрдик, бундай деди: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бадхулқ ҳам, шалоқсўз ҳам эрмас эрдилар, ул зот: «Ораларингизда энг яхшингиз — хулқи яхшингиздир!» — дер эрдилар».

Абу Ҳозим Саҳл ибн Саъддан нақл қиладилар: «Бир аёл Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга бурда (кийим) олиб келди. Саҳл қавмга: «Бурда қандай кийим эрканлигин билурмисиз?» — деди. Қавм: «Бу — шамладир», — деб жавоб қилди. Саҳл: «Бу — четига жияк солиб тўқилган шамладир», — деди. Бояги аёл: «Ё Расулаллоҳ, бун сизга кийгизаман», — деди. Жаноб Расулуллоҳ бурдага муҳтожликлари бўлгани учун олиб кийдилар. Бир саҳоба кўриб: «Ё Расулаллоҳ, бирам чиройли эркан, менга кийгиза қолинг!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Хўп бўлади!» — дедилар. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўринларидан туриб кетгач, бояги кишини саҳобалар: «Яхши иш қилмадинг, ваҳоланки Жаноб Расулуллоҳ бурдани ўзларига керак бўлгани учун олиб эрдилар. Сен эрсанг, Жаноб Расулуллоҳнинг биров нарса сўраса, йўқ демасликларини била туриб сўрадинг!» — деб койишди. У: «Мен Жаноб Расулуллоҳ бурдани кийиб табаррук қилиб берсинлар деб эрдим, уни ўзимга кафанликка олиб қўймоқчиман», — деди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Келажакда) умр (вақт) тез ўтадирган бўлиб қолғай, ишсизлик кўпайғай, хасислик авж олиб, (саховат ўртадан кўтарилғай), ҳарж кўпайғай», — дедилар. Шунда: «Ҳарж недир?» — деб сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қотилликдир, қотилликдир», — деб жавоб қилдилар».

Анас разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга ўн йил хизмат қилдим. Шу давр мобайнида бирор марта мендан норози бўлиб уф тортмаганлар, ундай қилмабсан ёким бундай қилсанг бўлмайдим, деб айтмаганлар», — дейдилар.

40- боб. Эркак ўз оиласида (уйида) қандай бўлмоғи керак?

Асвад разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Оишадан: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам оилаларида (уйларида) не қилғай эрдилар?» — деб сўрадим. Оиша: «Уй-рўзғор юмушлари бирлан банд бўлур эрдилар,

намоз вақти бўлса, намозга чиқиб кетур эрдилар», — деб жавоб қилдилар.

41- боб. Муҳаббат Оллоҳ таолодандир!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло бирор бандасини (қилган амали солиҳлари туфайли) севгайдир, Жаброил алайҳиссаломга нидо қилиб: «Оллоҳ фалон бандасини севди, сен ҳам уни севгил!» — дегайдир, Жаброил алайҳиссалом ҳам ўшал бандани севгайдирлар. Сўнг, Жаброил алайҳиссалом осмон аҳлига нидо қилиб: «Оллоҳ таоло фалон бандасини севди, сиз ҳам севингиз!» — дегайдирлар. Осмон аҳли ҳам ўшал бандани севгайдир. Шундан сўнг, ер аҳлида унга нисбатан муҳаббат пайдо бўлгайдир».

42- боб. Оллоҳни деб яхши кўрмоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Одам токи ўзга бир одамни фақат Оллоҳни деб яхши кўрмас эркан ва Оллоҳ (куфрдан) кутқаргач, қайта кофир бўлмоқдан кўра жаҳаннам ўтига ташланмоқни афзал билмас эркан ҳамда Оллоҳ ва унинг расули унинг учун барчадан маҳбуброқ бўлмас эркан, иймон ҳаловатига эриша олмагайдир!» — дедилар».

43- боб.

Оллоҳ таолонинг «Ё аййуҳо-л-лазийна омануу ло йасхар қавмун мин қавмин асо ан йакунуу хайран минҳум...» деган қавлидан «...фа-уулоика ҳум-уа-золимууна» деган қавлигача (ўқинг!). («Эй мусулмонлар, бир қавм иккинчи бир қавмни масхара қилмасин, эҳтимол булар улардан яхшироқдир...» ва «... ана шулардир золимлар»).

Абдуллоҳ ибн Замъа ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одам ичидан чиқадирган нарса (ел)га кулмоқдан қайтардилар, сўнг: «Нечун айримларингиз хотинингизни айғирни ургандек урғайсизлар, балким уни кейин қучоқларсизлар ҳам?!» — дедилар.

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Минода турганларида: «Биласизларми, бу кун қандай кун?» — дедилар. «Оллоҳ ва унинг расули билгайдир», — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу кун муҳаррам (муқаддас) кундир!» — дедилар, сўнг: «Биласизларми бу шаҳарнинг қандай шаҳар эрканлигин?» — деб сўради-

лар. «Оллоҳ ва унинг расули билгайдир»,— деб жавоб қилишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу — муқаддас шаҳардир!» — дедилар. сўнг: «Биласизларми, бу ойнинг қандай ой эрканлигин?» — деб сўрадилар. «Оллоҳ ва унинг расули билгайдир»,— деб жавоб қилишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу ой муқаддас (муҳаррам) ойдир, чунким Оллоҳ таоло сизларга мана шу ойингиздаги кунингизни ва мана шу шаҳрингизни муқаддас қилганидек, бир-бирингизга молу жонингизни ва обрўйингизни ҳам муқаддас қилди»,— дедилар».

44- боб. Сўкмоқ ва лаънатламоқ манъ қилинганлиги ҳақида

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон одамнинг сўкмоғи — бузуқлик ва урушмоғи — кофирликдир!» — дедилар».

Абу Зарр: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бундай деганларини эшитганман»,— дейдилар: «Бузуқ ва кофир бўлмаган одамни бузуқ ва кофир деган одамнинг ўзи кофир ва бузуқдир».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бадхулқ ҳам, сўконғич ҳам эрмас эрдилар. Бировга танбеҳ берсалар: «Пешонанг туфроққа теккур!» — дердилар, холос».

Ҳудайбия сулҳи тузилганда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга байъат қилган Собит ибн Заҳҳок Абу Қилобага бундай деган эрканлар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки исломдан ўзга динни ўртага қўйиб ёлгондин қасам ичгайдир, ўша ўзи айтган динга мансуб бўлиб қолгайдир. Одам боласининг ўзи эга бўлмаган нарсани назр қилмоғи дуруст эрмас. Одам бу дунёда ўзини нима бирлан ўлдирган эрса, қиёматда унга ўша нарса бирлан азоб берилгайдир. Кимки мўминни лаънатлагайдир ёким кофирликда айблагайдир, уни ўлдирган баробарида гуноҳга қолгайдир!» — дедилар».

Адий ибн Собит Сулаймон ибн Сарддан бундай деб эшитган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида икки киши ўзаро сўкишиб қолди. Улардан бири шу қадар ғазабландиким, ҳатто юзлари шишиб, бўзариб кетди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мен шундай бир калимани билурменким, уни айтган одам дарҳол ғазабдин тушгай»,— дедилар. Бир киши бояги ғазаби ортиб кетган одамнинг қошига бориб, Жаноб Расулуллоҳнинг «Шайтоннинг ёмонлигинин Оллоҳдин ўзингга паноҳ тила!» деган сўзларини етказган эрди, у дарров ғазабидин тушиб:

«Менга не бўлди, мажнун бўлгон кўринурмен?! Сен энди боравер!» — деди».

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одамларга Лайлат ул-Қадр хусусида хабар бермоқ ниятида (уйдан) чиқиб эрдилар, (йўлда) икки киши жанжаллашиб қолди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Мен сизларга Лайлат ул-Қадр ҳақида хабар бермоқ қасдида чиқиб эрдим, (йўлда) фалончи бирлан пистончининг жанжаллашиб қолгани сабабидин ёдимдин кўтарилибдир. Шояд, сизлар учун бунинг охири бахайр бўлса, Лайлат ул-Қадрни 29, 27 ва 25-кечаларда кутингиз!» — дедилар».

Маърур ривоят қиладилар: «Мен Абу Заррнинг ҳам, ғуломининг ҳам бурда кийиб олганини кўрдим. Шунда мен: «Агар ғуломингизга бошқа кийим бериб, унинг бурдасини ҳам олиб кийсангиз эрди, сизга бошдин оёқ ҳулла (изор ва ридо) бўлган бўлур эрди», — дедим. Абу Зарр бундай дедилар: «Мен ила бир кишининг ўртамиздан бир гап ўтиб, онасини ҳақорат қилдим, онаси араб эрмас эрди (бу аёл Ҳазрат Билолнинг оналари бўлган). У Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга шикоят қилди. Жаноб Расулуллоҳ мендан: «Фалончи бирлан сўкишиб қолдингми?» — деб сўрадилар. Мен: «Ҳа, шундай», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Онасини ҳақорат қилдингми?» — дедилар. Мен: «Ҳа, шундай», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Сенда жаҳолатдан бор эркан!» — дедилар. Мен: «Шу ёшга кириб, қариган бўлсам ҳамми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, шундай. Улар сизларнинг биродарларингиздир, Оллоҳ таоло уларни сизларнинг қўлингизга топшириб қўйибдир. Кимники Оллоҳ таоло биродарининг қўлига топшириб қўйган эрса, еганидан едириб, кийганидан кийдирсин, кучи етмаган ишга буюрмасин, гар буюрган эрса унга ўзи кўмаклашсин!» — деб айтдилар».

45- боб. Одамлар айтадиган «новча» ёким «пакана» каби сўзлардан ишлатилмоғи жоиз бўлганлари

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишини «Зулядайн» — икки қўлли ёки қўли узун деганларида уни камситмоқчи бўлмаганлар.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам биз бирлан бирга пешин намозини икки рақъат ўқиб, салом бердилар-да, ўринларидан туриб масжид олдидаги бир ёғочга бориб қўлларини қўйиб суяндилар. Уша куни намозхонлар орасида Абу Бакр ва Умар ҳам бўлиб, ул зотга гапирмоққа ботина олмадилар. Намозхонлар: «Намоз қисқардимми?» — дея мас-

жиддан шошиб чиқиб кела бошлашди. Уларнинг орасида Жаноб Расулуллоҳ «Зулядайн» деб атайдирган бир киши ҳам бор эрди. Уша киши: «Ё Расулаллоҳ, ёдингиздан чиқардингизми ёҳуд намоз қисқардимми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ёдимдан чиққани ҳам йўқ, қисқаргани ҳам йўқ!» — дедилар. Зулядайн: «Лекин, унутдингиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Зулядайн тўғри айтаётирми?» — дедилар. (Намозхонлар: «Ҳа», — деб жавоб беришди). Шунда Жаноб Расулуллоҳ бориб икки рақъат намоз ўқидилар, сўнг салом бердилар, кейин такбир айтиб одатдагидек ёки ундан узоқроқ сажда қилдилар, сўнг такбир айтиб саждадан бошларини кўтардилар, кейин одатдагидек ёким ундан узоқроқ сажда қилдилар ва такбир айтиб саждадан бошларини кўтардилар».

46- боб. Ғийбатчилик ҳақида

Оллоҳ таоло: «Бир-бирингизни ғийбат қилмангиз! Бирортангиз ўлган биродарингизнинг гўштини ейишни хоҳлайсизми? Албатта рад этасиз! Оллоҳдан қўрқингиз, Оллоҳ тавбаларни қабул қилғувчи ва раҳмдилдир!» — дейди.

Ибн Аббос *разияллоҳу анҳу* ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки қабр ёнидан ўтаётиб: «Иккиси ҳам азобланаётир, аммо катта гуноҳ учун эрмас. Манавиниси сийдигидан эҳтиёт бўлмас эрди (яъни, таҳорат ушатгач, олатининг учини покламас эрди), буниси эрса ғийбатчилик бирлан машғул эрди», — дедилар. Сўнг, ҳўл новда олиб келтирдилар-да, уни иккига бўлиб, ҳар бир қабрга биттадан санчиб қўйдилар. Кейин: «Шояд, мана шу новдалар қуригунча уларнинг азоби енгиллашса!» — дедилар».

47- боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ансорларнинг ҳовлилари ичида энг яхшиси...» деб айтганлари ҳақида

Абу Усайд ас-Соғидий бундай деб ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ансорларнинг ҳовлилари ичида энг яхшиси — Баний Нажжор ҳовлисидир!» — деб айтдилар».

48- боб. Фасод ва шубҳа аҳлини ғийбат қилмоқнинг жоизлиги ҳақида

Оиша онамиз *разияллоҳу анҳа* ривоят қиладилар: «Бир киши келиб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг

ҳузурларига кирмоққа изн сўраб эрди, Жаноб Расулуллоҳ: «Қавмнинг ёмон биродари (ёким, ёмон ўғлони)га рухсат берингиз!» — дедилар. У ичкарига киргач эрса, яхши муоамла қилдилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, нечун бояги кишига аввал дағал сўзлаб, сўнг юмшоқ гапирдингиз?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Оиша, кишилар кимнинг ёмонлигидан қўрқиб қочса, ўшал одам энг ёмон одамдир!» — деб айтдилар».

49- боб. Чақимчилик (ғийбат) гуноҳи азимлардандир

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадина чорбоғларининг биридан чиқиб келаётиб, қабрда азоб чекаётган икки инсоннинг дод-фарёдини эшитиб қолдилар-да: «Иккиси ҳам азоб чекаётир, аммо катта гуноҳ учун эрмас. Улардан бири сийдигидан эҳтиёт бўлмас, иккинчиси эрса чақимчилик қилар эрди», — дедилар. Кейин, бир хурмо новдасини олдириб келтирдилар-да, ўртасидан бўлиб қабрларга санчиб қўйиб: «Шояд, шу новдалар қуригунча азоблари енгиллашса!» — дедилар».

50- боб. Гап ташимоқ макруҳ эканлиги хусусида

Оллоҳ таоло: «Гап ташиб юрғувчиларнинг кишилар қалбига наштар урувчи, уларни таҳқирловчи ва бадном қилувчи ҳар бир тухмат, бўхтон ва мазахлари учун ҳоллари вой бўлғай!» — дейди.

Ҳаммом разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ҳузайфа бирлан бирга эрдик, унга: «Фалончи Усмонга гап ташийди», — дейишди. Ҳузайфа: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ғийбатчи жаннатга кирмағайдир!» деб айтганларини эшитганман», — деди».

51- боб.

Оллоҳ таоло: «Тухмат қилмоқдан сақланинглар!» — дейди.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки тухмат қилмоқ ва тухматга ишониб иш кўрмоқдин тийилмай, жоҳилликда давом этаверар эркан, унинг еб-ичмоқдин тийилмоғининг (рўза тутмоғининг) Оллоҳ таолога ҳожати йўқдир!» — дедилар».

52- боб. Иккиюзламачи ҳақида айтилган гаплар

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни Оллоҳ таолонинг

даргоҳида бир одамга бу юзи бирлан, иккинчи одамга эрса бошқа юзи бирлан юзланувчи энг ёмон одамларни — икки-юзламачиларни учратасан», — дедилар»

53- боб. Ўз дўстига унинг хусусида нималар дейишаётганини айтиб берувчилар ҳақида

Ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўлжаларни одамларга тақсимлаб бердилар. Шунда ансорлардан бири: «Худо ҳақи, Муҳаммад бу борада Оллоҳ таолони юз-хотир қилмади», — деди. Мен бориб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга айтиб берган эрдим, ғазабдан юзлари ўзгариб: «Мусони Оллоҳ таоло раҳмат қилсин, унга бундан ҳам ортиқ озор берган эрдилар, у сабр қилган эрди!» — дедилар».

54- боб. Ўзини ўзига мақтамоқнинг макруҳлиги ҳақида

Абу Мусо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишининг иккинчи бир кишини ўзини ўзига мақтаб кўкларга кўтараётганини эшитиб қолиб: «Уни ўлдиригиз ёким белини синдиригиз!» — дедилар».

Абдуллаҳ ибн Бакра оталаридан нақл қиладилар: «Бир киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларида бошқа бир кишини мақтаб, кўкларга кўтарди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Вой, бурнинг ерга ишқалгур, дўстингнинг бўйини синдиридинг-ку!» — деб бир неча бор такрорладилар. Сўнг: «Агар бирортангиз кимнидир ҳақиқатан ҳам мақтовга сазовор деб билиб, мақтамоқчи бўлсангиз, у ҳолда: «Мен уни бундай ва бундай деб ҳисоблайман» — деб айтингиз. Чунким, Оллоҳ таоло уни (сиздан кўра яхшироқ) билғайдир, Оллоҳнинг бандасини Оллоҳнинг ўзига мақтамангиз!» — дедилар».

55- боб. Дўсти ҳақида билганларини айтиб мақтамоқ ҳақида

Сазд: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Абдуллоҳ ибн Саломдан бўлак ер юзида юрувчи бирор кимсани жаннати деб айтганларини эшитган эрмасман», — дедилар.

Солим оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам изор ҳақида бир қанча гапларни айтганларидан сўнг, Абу Бакр: «Ё Расулаллоҳ, изоримнинг бир тарафи (доим) осилиб туради?!» — дедилар. Жаноб

Расулуллоҳ: «Сиз улар тоифасидан эрмассиз!» — деб жавоб қилдилар.

56- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли: «Дарҳақиқат, Оллоҳ таоло адолатли бўлмоқни, қариндошларга эҳсон қилмоқни буюриб, беҳаёлик, бузуқлик ва қайсарлик қилмоқдан қайтарур ҳамда насиҳат қабул қиласизлар деб сизларга насиҳат қилур».

Урва разияллоҳу анҳу оталаридан, оталари эрса, Оиша онамиздан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламни бир қанча вақт (сеҳр-жоду бирлан) боғлаб қўйишди: ўзларида аёлларига яқинлик қилмоқ рағбати бордек ҳис қилардилар-у, аммо қўшила олмас эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ бир куни менга: «Ё Оиша, мен бир масала хусусида Оллоҳ таолодан фатво сўраб эрдим, менга ижобат қилди. Икки киши келиб, бири оёқ томонимга, иккинчиси бош томонимга ўлтирди. Оёқ томонимдаги бош томонимдагига: «Бу одамга нима бўлган?» — деди. Бош томонимдаги: «Сеҳрлаб қўйилган», — деб айтди. Оёқ томонимдаги: «Ким сеҳрлаб қўйган?» — деди. Бош томонимдаги: «Лубайд ибн Аъсам», — деб айтди. Оёқ томонимдаги: «Нима бирлан?» — деди. Бош томонимдаги: «Эркак хурмо гулкосаси ичида соч толалари ва тароқ бор, у эрса Зарвон қудуғи ичидаги тош тагидадир», — деб айтди», — дедилар. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам (ўша қудуқ бошига) бориб: «Менга аён қилинган қудуқ мана шу қудуқ эрди, атрофдаги хурмоларнинг тепаси шайтоннинг бошига, қудуқнинг суви эрса, хина сувига ўхшаб кетибди-я!» — дедилар. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ буюриб эрдилар, сеҳрланган нарсаларни қудуқдан олиб ташлашди. Мен (яъни, Оиша): «Ё Расулаллоҳ, шу билан тузалиб кетдингизми?» — деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло менга шифо ато этди, энди мен одамларга таъсир ўтказиб, ёмонлик қўзгамоқчи эрмасмен. Лубайд ибн Аъсам эрса, Баний Зурайх қабиласидан бўлиб, яҳудийлар бирлан тил бириктирган одамдир», — дедилар».

57- боб. Бир-бирига ҳасад қилмоқ ва бир-биридан аразламоқ манъ қилингани ҳақида

Оллоҳ таоло: «... ва мин шарри ҳосидин изо ҳасада» («... ҳасадчи ҳасад қилганда ёмонлиғидан (асра, дегил!)» — дейди.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бадгумон бўлманглар, бадгумонлик — энг ёлғон сўздир (яъни, бадгумонлик бирлан

айтилган сўз — энг ёлғон сўздир). Тирноқ остидан кир қидирманглар, гап пойламанглар, бир-бирингизга ҳасад қилманглар, бир-бирингиздан аразламанглар ва нафратланманглар. Ака-ука тутиниб, Оллоҳнинг (солиҳ) бандалари бўлинглар!» — дедилар».

Анас ибн Молик бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир-бирингизни ёмон кўрманглар, бир-бирингизга ҳасад қилманглар, бир-бирингиздан аразламанглар, ака-ука тутиниб, Оллоҳнинг (солиҳ) бандалари бўлинглар! Мусулмон одам ўз (диндош) биродари бирлан уч кундан ортиқ аразлашмасин!» — дедилар».

58- боб.

Оллоҳ таоло: «Эй мўминлар, бадгумонликдан ҳаддан имкон нарироқ қочинглар, баъзи бадгумонлик гуноҳдир. Гап пойламанглар!» — дейди.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бадгумон бўлманглар, бадгумонлик — энг ёлғон сўздир. Гап пойламанглар, тирноқ остидан кир қидирманглар, бир-бирингиз бирлан баҳслашманглар, бир-бирингизга ҳасад қилманглар, бир-бирингизни ёмон кўрманглар, аразлашманглар. Ака-ука тутиниб, Оллоҳнинг (солиҳ) бандалари бўлинглар», — дедилар».

59- боб. Нималар ҳақида гумон қилса бўлади?

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Фалончи бирлан пистончи динимизга оид бирор нарса билади, деб ўйламайман», — дедилар. Лайс: «Ўша иккаласи мунофиқ кишилар эрди», — дедилар.

Лайс шу хусусда гапларини давом эттириб, «Оиша бундай деди», — дейдилар: «Бир куни Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузуримга кириб: «Эй Оиша, мен фалончи бирлан пистончи биз эътиқод қилаётган динимиздан бирор нарса билади, деб ўйламайман», — дедилар».

60- боб. Мўмин одам ўз айбини яширмоғи лозим!

Солим ибн Абдуллоҳ Абу Ҳурайрадан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бундай деб айтганларини эшитган эрканлар: «Ҳар бир умматимнинг гуноҳлари кечирилгайдир, аммо (ҳаёсизларча) ўз гуноҳини ўзи ошкора қилувчи умматларим бундан мустаснодир. Масалан: бир киши тунда қандайдир (гуноҳ) иш қилса-ю, уни Оллоҳ

яширган бўлса, тонг отгач, у: «Эй фалончи, кеча мен ундай қилдим ва бундай қилдим, деб Оллоҳ яширган айбини ўзи ошкора қилса, гуноҳи кечирилмағайдир!».

Сафвон ибн Муҳриз ривоят қиладилар: «Бир одам Ибн Умардан: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан нажво (дил қаърига яширилган сир) ҳақида нималар эшитгансиз?» — деб сўради. Ибн Умар: «Ораларингиздан кимдир Оллоҳга биқини теккудек жуда яқин боради. Шунда Оллоҳ таоло: «Фалон ва фалон ишларни қилганмисан?» — дейди. У: «Ҳа»,— деб жавоб қилади. Оллоҳ таоло яна: «Фалон ва фалон ишларни қилганмисан?» — дейди. У: «Ҳа»,— деб жавоб қилади. Оллоҳ таоло унинг қилган ишларини бўйнига қўйгач: «Мен сенинг у дунёда қилган гуноҳларингни яширган эрдим, бугун эрса кечираман»,— дейди».

61- боб. Кибр ҳақида

Ҳориса ибн Ваҳб ал-Хузозий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аҳли жаннат кимлар эрканлигин айтайми?» — дедилар-да, одамлардан жавоб кутмай: «Ҳар бир заиф ва бечораҳол одамдир, у гар Оллоҳни ўртага қўйиб қасам ичгайдир, сўзсиз устидан чиқгайдир»,— дедилар, сўнг: «Аҳли дўзах кимлар эрканлигин (ҳам) айтайми? Ҳар бир қўпол, қуруқ, гердайдан, беқаноат ва димоғдор одам аҳли дўзахдир»,— дедилар».

62- боб. Ҳажр (ўз ҳолига ташлаб қўймоқ) ҳақида

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон одамнинг ўз (диндош) биродарини уч кундан ортиқ ўз ҳолига ташлаб қўймоғи мумкин эрмас!» — деб айтганлар.

Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша онамизнинг она бир, ота бошқа укаларининг ўғли Авф ибн Молик ибн ат-Туфайл (Ибн ал-Ҳарс) ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо бир ҳовлини сотмоқни ёким инъом қилмоқни ихтиёр қилиб эрдилар, (жиянлари) Абдуллоҳ ибн Зубайр: «Бундай қилмасинлар, акс ҳолда улар бирлан борди-келдимни узиб қўйгумдир!» — деб айтдилар. Оиша онамиз: «У шундай дедими?» — деб сўраган эрдилар: «Ҳа, шундай деди»,— дейишди. Оиша онамиз: «Мен Ибн Зубайр бирлан энди сира ҳам гаплашмасман, деб ойт ичаман!» — дедилар. Шундай қилиб, икки ўртадаги борди-келди узоқ вақт узилиб қолгач, Ибн Зубайр Оиша онамизнинг ҳузурларига одам юбориб, кечирмоқларини илтимос қилдилар. Шунда Оиша онамиз: «Йўқ-йўқ, Оллоҳ таоло

хақи, уни кечирмайман ҳам, онтимни бузмайман ҳам!» — деб жавоб қилдилар. Ораларидаги борди-келди ҳадеганда тикла-навермагач, Ибн Зубайр ўзларини қўярга жой тополмай, Мисвар ибн Махрама бирлан Абдуррахмон ибн ал-Асвад ибн Абд Йағусга (иккалалари ҳам Баний Зухра қабиласидан): «Азбарои худо, сизлардан ёлбориб илтимос қилурман, мени Оиша (холам)нинг ҳузурларига олиб киригиз, мен бирлан бундай аразлашиб юрмоқлари макруҳдир», — дедилар. Мисвар бирлан Абдуррахмон у кишининг илтимосларини қабул қилишди ва ридоларига ўраниб олишиб Оиша онамизнинг ҳузурларига равона бўлишди, етиб боришгач: «Ассалому алайки ва раҳматуллоҳи ва баракотуху! Кираверайликми?» — деб изн сўрашди. Оиша онамиз: «Киригиз!» — дедилар. Улар: «Ҳаммамизми?» — дейишди. Оиша онамиз Ибн Зубайрнинг улар билан бирга келганларидан беҳабар эрдилар, шу боисдан: «Ҳа, ҳаммангиз киригиз!» — деб айтдилар. Шунда Ибн Зубайр улар бирлан бирга ичкарига кирдилар, сўнг парда ортига ўтиб холаларини кучоқлаб олдилар-да, йиғлаб-сиқтаб кечирим сўрай бошладилар. Мисвар бирлан Абдуррахмон ҳам: «Уни авф этгайсиз, унинг бирлан сўзлашинг. Ахир, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам сиз каби борди-келдини узиб қўйиб, аразлашиб юрмоқни қоралаганлар-ку! Муслмон одамнинг ўз биродарини уч кеча-(кундуз)дан зиёд ўз ҳолига ташлаб қўйиб, аразлашиб юрмоғи мумкин эрмас!» — дея ёлборишди. Ниҳоят, йиғлаб-сиқтаб қилинган ёлборишлар таъсир қилиб, Оиша онамиз ҳам йиғлаб юбордилар. Оиша онамиз йиғи аралаш нуқул: «Мен онт ичгандурман, онтни бузмоқнинг оқибати ёмон бўлғай», — дер эрдилар. Мисвар бирлан Абдуррахмон эрса, Ибн Зубайр билан сўзлашасиз, деб Оиша онамизни ҳеч ўз ҳолларига қўймади. Оиша онамиз онтларини бузганлик-лари бадалига қирқ қулни озод қилдилар. Аммо, анча вақтгача онтларига хилоф иш тутганликларини ўйлаб, йиғлаб юрдилар, йиғлаганларида рўмоллари жикқа ҳўл бўлиб кетар эрди».

Абу Айюб ал-Ансорий бундай деб ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳеч бир инсон уч кеча-(кундуз)дан ортиқ ўз биродари бирлан аразлашиб, бир-бирини учратганда тескари қараб кетмасин. Қайси бири аввал салом берса, ўшал яхшироқдир!» — деб айтдилар».

63- боб. Гуноҳқордан аразламоқнинг жоизлиги ҳақида

Каъб Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам (даъват қилган газот)дан кечикиб қолгач, Набий саллаллоҳу алайҳи ва

саллам биз мусулмонларнинг у бирлан гаплашмоғимизни манъ қилдилар. Шунда «Эллик кун» деб таъкидлаган эрдилар.

Ҳишом ибн Урва оталаридан, оталари эрса, Оиша разияллоҳу анҳодан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Эй Оиша), мен сенинг жаҳлинг чиққанини ҳам, мамнун бўлганингни ҳам била олурман»,— дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, буни қандай билиб олғайсиз?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Сен мамнун бўлган вақтингда: «Ҳа, албатта Жаноб Муҳаммад!» — дейсан, жаҳлинг чиққанда эрса: «Йўқ, Жаноб Иброҳим!» — деб айтасан»,— дедилар. Мен: «Ҳа, тўғри айтдингиз, мен фақат исмингиздан аразлайман»,— дедим (Демак, Оиша онамиз мамнун бўлганларида пайғамбаримизнинг исмларини, жаҳллари чиққанда эрса, ўғилларининг исмини айтиб мурожаат қилар эрканлар).

64- боб. Дўстини куннинг истаган вақтида бориб кўрадимиз ёким ундан эрта билан ва кечқурун хабар оладими?

Оиша разияллоҳу анҳо бундай дейдилар: «Мен эсимни танибманки, ота-онамнинг динга эътиқод қилишларини биламан. (Ўша вақтларда) Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бизникига келмаган кунлари бўлмас эрди, ҳар куни икки маҳал — эрталаб ва кечқурун улардан хабар олиб кетар эрдилар. Бир куни туш вақтида биз (отам) Абу Бакрнинг ҳужраларида ўлтирган эрдик, бир киши: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одатдан ташқари вақтда келяптилар»,— деди. (Отам) Абу Бакр: «Бир зарур ишлари бўлмаса, бу вақтда келмас эрдилар»,— дедилар. (Жаноб Расулуллоҳ келиб): «Менга ҳижрат қилмоққа ижозат берилди»,— деб айтдилар».

65- боб. Зиёрат ҳақида ва бир қавмнинг зиёратига бориб, ўша ерда овқатланган шахс хусусида

Салмон (Форсий) Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг замонларида Абуддардоъни зиёрат қилгани бориб, унинг уйида таом тановул қилдилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ансорлардан бўлган бир оилани кўргани бориб, улар бирлан бирга овқатландилар, сўнг қайтмоқчи бўлганларида уйнинг бир жойини кўрсатиб эрдилар, ўша ерга палос (ёки бўйра) солиб, устига сув сочиб тозалаб беришди, намоз ўқиб уларнинг ҳақида дуо қилдилар».

66- боб. Меҳмонларни деб ўзига оро бермоқ хусусида

Абу Исҳоқ ривоят қиладилар: «Салим ибн Абдуллоҳ: «Истабрақ нима?» — деб сўради. Мен: «Дебожга нисбатан қалинроқ ва дағалроқ тўқилган (атлассимон) матодир», — дедим. У: «Мен Абдуллоҳнинг бундай деганини эшитганман», — деди: «Ҳазрат Умар бир кишида истабрақдан тикилган ҳулла кўриб, уни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб келдилар-да: «Ё Расулаллоҳ, шуни сотиб олсангиз, меҳмонлар келганда кияр эрдингиз», — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳарир кийимни охирати йўқ одам кийгайдир!» — деб айтдилар. Шу воқеадан сўнг бир мунча вақт ўтгач, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳазрат Умарга бир ҳуллани тортиқ қилиб юбориб эрдилар, у киши Жаноб Расулуллоҳга қайтариб олиб келиб: «Ё Расулаллоҳ, манавини менга юборибсиз, ваҳоланки унинг ҳақида бошқа гапларни айтган эрдингиз?!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Мен уни сенга бирор ҳожатингга яратарсан, деб юборган эрдим», — деб жавоб қилдилар».

Ибн Умар мана шу ҳадисни билганлари учун ҳам гулли кийим киймоқни макруҳ ҳисоблар эрдилар.

67- боб. Ака-ука тутинмоқ ва келишув ҳақида

Абу Жўҳайфа ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Салмон бирлан Абуддардоъни ака-ука тутинтириб қўйдилар. Абдурраҳмон ибн Авф: «Мадинага келганимизда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам мен бирлан Саъд ибн ар-Рабиъни ака-ука тутинтириб қўйдилар», — дейдилар».

Ҳумайд разияллоҳу анҳу Анас ибн Моликдан нақл қиладилар: «Абдурраҳмон бизнинг ҳузуримизга келгач, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам у бирлан Саъд ибн ар-Рабиъни ўзаро ака-ука тутинтириб қўйдилар-да: «Бир қўй сўйиб бўлса ҳам буни нишонлаш даркор!» — дедилар».

Осим ривоят қиладилар: «Мен Анас ибн Моликка: «Сен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Исломда келишув йўқ, (ака-ука тутинмоқ бор)» — деганларини эшитганмисан?» — дедим. У: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйимда Қурайш бирлан ансорларни ака-ука тутинтириб қўйдилар», — деб жавоб қилди».

68- боб. Табассум ва кулги ҳақида

Фотима алайҳоссалом: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга бир гап айтиб эрдилар, кулиб юбордим», — дейдилар.

Ибн Аббос: «Кулдирувчи ҳам, йиглатувчи ҳам Оллоҳ таолодир!» — дейдилар.

Урва Оиша разияллоҳу анҳодан нақл қиладилар: «Рифоат ал-Қуразий хотинини талоқ қилиб, паттасини қўлига берди. Кейин, унга Абдурраҳмон ибн аз-Зубайр уйланди. Бир куни ўша хотин Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, дастлаб мен Рифоатга тегиб эрдим, у мени уч талоқ қўйди. Кейин, мени Абдурраҳмон никоҳлаб олди. Оллоҳ таоло ҳақи, ё Расулаллоҳ, унинг олати нимчанинг попуғи янглиғ заифдир!» — деб нимчасининг попуғига ишора қилди. Шунда Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида Абу Бакр ҳам ўлтирган эрди, ҳужра эшиги олдида эрса, Ибн Саъид ибн ал-Ос ичкарига кирмоққа рухсат бермоқларини кутиб ўлтирар эрди. Иттифоқо, Холид: «Ё Абу Бакр, ё Абу Бакр, бу хотиннинг Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида шундай бепарда гапларни айтмоғига нега монелик қилмайсиз?» — деб нидо қилди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам буни эшитиб, табассум қилиб қўйдилар, холос. Кейин, хотинга қараб: «Сен Рифоатга қайта турмушга чиқмоқ ниятида кўринасан, аммо бу, токи сен Абдурраҳмоннинг, у эрса сенинг асалдонингдан татиб кўрмас эркан, сира мумкин бўлмағайдир», — дедилар».

Муҳаммад ибн Саъд оталаридан нақл қиладилар: «Умар ибн ал-Хаттоб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига кирмоққа рухсат сўрадилар, шунда ичкарида Қурайш қабиласига мансуб бир тўда хотинлар овозларини борица қўйиб Жаноб Расулulloҳга эзмаланиб саволлар бермоқда эрдилар, ул зотнинг товушлари эрса аранг қулоққа чалинар эрди. Ҳазрат Умар рухсат сўраганларида улар шоша-пиша ёпинчиғларига ўраниб олишди. Кейин, Жаноб Расулulloҳ рухсат бериб эрдилар, Ҳазрат Умар ичкарига кирдилар. Шунда ул зотнинг кулиб турганларини кўриб: «Ё Расулаллоҳ, ота-онам сизга фидо бўлсин, Оллоҳ таоло сизни умр бўйи кулдирсин!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Мен манави ҳузуримдаги аёллардан таажжубландим, сенинг овозингни эшитиб, улар шоша-пиша ёпинчиғларини ёпиниб олишди», — дедилар. Ҳазрат Умар: «Сиз аёлларнинг иззат-эҳтиром қилмоқларига ҳаммадан ҳам ҳақлироқ-сиз!» — дедилар. Сўнг, аёлларга ўгирилиб: «Эй ўзига-ўзи душманлар, нечун мени ҳурмат қиласизлар-у, Жаноб Расулulloҳни менсимайсизлар?» — деб айтдилар. Аёллар: «Сиз Жаноб Расулulloҳга нисбатан қўполроқ ва дағалроқ-сиз!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Эҳ, Ибн ал-Хаттоб! Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, агар сенинг йўлингдан ҳатто шайтон чиқиб қолса, (дағаллигингдан қочиб) бошқа йўлга бурилиб кетгай!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Тоифда эканликларида: «Иншооллоҳ, биз эртага қайтгаймиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳнинг айрим саҳобалари: «Шаҳарни қўлга кiritмагунимизча қайтмагаймиз!» — деб айтишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эрта тонгда жангга отланингиз!» — деб амр қилдилар. (Мушриклар) қаттиқ қаршилиқ кўрсатиб, кўп киши жароҳатланди. Жаноб Расулуллоҳ яна: «Иншооллоҳ, эртага қайтгаймиз!» — дедилар. (Бу гал) барча (саҳобалар) сукут сақлашди, Жаноб Расулуллоҳ кулиб қўйдилар». Хумайдий: «Суфён бу воқеани бизга тўла-тўқис айтиб берганди», — дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, энди мен ҳалок бўлдим, рамазонда кундузи аёлимга яқинлик қилиб қўйдим!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бир қул озод қилгил!» — дедилар. У: «Менинг қулим йўқдир», — деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай бўлса, икки ой муттасил рўза тутгил!» — дедилар. У: «Буни эплай олмагаймен», — деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай бўлса, олтмиш мискиннинг қорнини тўйгазгил!» — дедилар. У: «Бу ҳам қўлимдан келмағай», — деб айтди. Шу аснода бир замбил хурмо кўтариб келиб қолишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бояги савол берган одам қаердадир?» — дедилар. У: «Шу ердаман», — деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Буни олғилда, садақа қил!» — дедилар. У: «Мендан ҳам камбағалроқ одам борми эркан?! Мадинанинг у чеккасидан бу чеккасига қадар мендан қашшоқроқ инсон топилмағайдир», — деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ кулиб юбордилар, ҳатто озиг тишлари ҳам кўриниб кетди, сўнг: «Бунга ўзингиз ҳақлироқ эркансиз (яъни, сенинг оиланг ҳақлироқ эркан)», — дедилар.

Анас ибн Молик бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга кетаётган эрдик, ул зот эгниларига жияги қаттиқ бир чопон кийиб олган эрдилар. Бир бадавий орқаларидан етиб келиб, чопонларидан қаттиқ тортди. Шунда чопоннинг жияги ботиб, бўйинларида из қолдирганини кўрдим. Бадавий: «Ё Муҳаммад, қўлингдаги (ихтиёрингдаги) Оллоҳнинг молидан менга ҳам бергил!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ унга қараб кулиб қўйдилар-да, бирор нарса бериб юборишни амр қилдилар».

Жарир бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг исломга кирганимдан буён мендан аразлаганларини билмайман, доимо мени кўришлари бирланок табассум қилиб қўяр эрдилар. Бир куни Жаноб Расулуллоҳга уловда маҳкам ўлтира олмаслигимдан нолиб эрдим, кўксимга қўллари бирлан уриб: «Ё Оллоҳ, уни бардам

қилғайсан ҳамда тўғри йўлдан борғувчи ва тўғри йўлга бошлағувчилар тоифасидан қилғайсан!» — дедилар».

Зайнаб бинти Умму Салама ривоят қиладилар: «(Онам) Умму Салама: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ҳақиқатни айтишдан уялмагай, хотин киши булғаниб қолса, ғусл вожиб бўлурми?!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳа, агар нам чиққанлигин кўрса», — деб жавоб қилдилар. Умму Салама кулиб: «Хотинлар ҳам булғангайми?» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Нечун бола онасига ўхшагай?!» — деб жавоб қилдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳалқумларидаги тилчалари кўринадирган даражада оғизларини катта очиб кулганларини сира ҳам кўрмагандирман, ул зот табассум қилиб кўярдилар, холос», — дейдилар.

Анас (Ибн Молик) ривоят қиладилар: «Бир одам Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам жумъа куни Мадинада хутба айтиб турганларида келиб: «Ёмғир ёғмай қўйди, раббингиздан ёмғир сўраб беринг!» — деди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам осмонга бир нигоҳ ташлаб қўйдилар. Биз ҳам қараб, бирор парча булут кўрмадик. Жаноб Расулulloҳ Оллоҳ таолодан ёмғир сўраб илтижо қилдилар. Ногаҳон, осмонда парча-парча булутлар пайдо бўлиб, ўзаро қўшилди. Кейин, шундай ёмғир қуйиб бердики, ҳатто Мадина кўчаларидан ариқ-арик сув оқди. Ёмғир келаси жумъагача тинмади. Жумъа куни бояги одам (ёким бошқа бир одам) Жаноб Расулulloҳ хутба қилиб турганларида ўрнидан туриб: «Ғарқ бўлаёздики-ку, раббингизга айтинг, (ёмғирни) тўхтатсин!» — деди. Жаноб Расулulloҳ кулиб қўйдилар, сўнг: «Ё парвардигоро, устимизга эрмас, атрофимизга ёғдир!» — деб икки-уч такрорладилар. Шундан сўнг, Мадина устидаги булутлар ўнггу сўлга тарқаб кетиб, ёмғир атрофимизга ёға бошлади, шаҳарга бир томчи ҳам ёмғир тушмади. Оллоҳ таоло бу билан ўз расулининг каромат соҳиби эканлигини ҳамда унинг дуоסי мустажоб бўлажagini кўрсатиб қўйди».

69- боб.

Оллоҳ таоло: «Эй мўминлар, Оллоҳдан кўрқинглар ва ростгўй (ҳалол) кишилар бирлан бирга бўлинглар ҳамда ёлғончи қилиб қўймайдирган ишларга ёндошинглар!» — дейди.

Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ростгўйлик (ҳалоллик) яхшиликка олиб келгусидир, яхшилик эрса жаннатга

етаклағай. Ростғұй (халол) бўлайин дейдирган киши ростғұйлик (халоллик) қилаверсин! Ёлғончилик (алдамчилик) эрса бузуқликка (нопокликка) олиб келғусидир, бузуқлик (нопоклик) эрса жаҳаннамга етаклағай. Оллоҳ таолонинг даргоҳида ёлғончи (алдамчи) деган ном олиб, расво бўлайин дейдирган киши ёлғончилик (алдамчилик) қилаверсин!» — деб айтдилар.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мунофиқни қуйидаги уч белгисига кўра билиб олмоқ мумкин: ёлғон гапирғай, ваъдага вафо қилмағай ва омонатга хиёнат қилғай»,— дедилар».

Сумра ибн Жундуб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Икки кишининг (фариштанинг) кириб келганини кўрдим. Улар: «Оғзини (лунжини) тўлдириб гапирётган одамни кўрсанг, билгилки у ёлғончидир, у шунчалик ёлғон гапирғайки, ҳатто ёлғон гаплари уфққа қадар етиб борса, ажаб эрмас! Қиёматга қадар унинг лунжига темир чангак тиқиб азоб берилғай»,— дейишди».

70- боб.

Шақиқ разияллоҳу анҳу қуйидаги ҳадисни Ҳузайфадан эшитган эрканлар: «Ибн Умму Абд (Абдуллоҳ ибн Масъуд) юриш-туриши, шаклу шамоили ва хулқ-атворининг гўзаллиги жиҳатидан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга ўхшаш кишилар ичида энг ўхшаши эрди. У уйидан чиққандан то уйига қайтиб киргунга қадар ўзини ана шундай тутар эрди, аммо уйига кириб, ёлғиз ўзи қолгач, не қилғай, буни биз билмағаймиз».

Ториқ ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ менга: «Энг яхши хабар — Оллоҳ таолонинг Китобидир ва энг яхши хулқ-атвор — Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хулқ-атворларидир!» — деб айтган эрди».

71- боб. Азиятга сабр қилмоқ ҳақида

Оллоҳ таоло: «Сабрли бандаларга беҳисоб савоб (ажр) ато этилғусидир!» — дейди.

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳеч ким ёким ҳеч нарса ўзига етадирган азиятга Оллоҳ таолодек сабр қила олмағай! (Мушриклар) унинг ўғли бор, деб даъво қиладилар, аммо у уларни офият қилиб, ризқ ато қилғай»,— дедилар».

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу

алайҳи ва саллам баъзи бир нарсаларни одатдагидек қилиб тақсимлаб бердилар. Ансорлардан бири: «Оллоҳ таоло ҳақи, (бояги нарсалар) Оллоҳ таолони юз-хотир қилмай, тақсим қилинди»,— деди. Мен: «Аммо, бу гапни Жаноб Расулуллоҳга айтиб қўйишим лозим!» — дедим-да, Расулуллоҳнинг хузурларига йўл олдим. Борсам, ул зот ўз саҳобалари бирлан бирга ўлтирган эрканлар, бояги гапни секингина (қулоқларига) айтдим. Бу гап Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга жуда оғир ботиб, ғазабдан юзлари ўзгариб кетди, ҳатто мен айтганимга пушаймон қилдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Мусо алайҳиссаломга бундан ҳам қаттиқроқ озор берганларида у киши сабр қилган эрдилар»,— дедилар».

72- боб. Одамларни қаттиқ койимай, ғазабини босган киши ҳақида

Масруқ ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо бундай деб эрдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир иш қилиб, бошқаларга ҳам шундай қилмоққа рухсат бериб эрдилар. Аммо, улар бош тортдилар. Жаноб Расулуллоҳ бундан хабар топгач, Оллоҳ таолога ҳамду санолар айтиб, сўнг: «Нечун одамлар мен қилаётган нарсани қилавермай, бош тартадилар? Оллоҳ таоло ҳақи, мен Оллоҳни улардан кўра кўпроқ билурман ва ундан улардан кўра кўпроқ қурқурман!» — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ичкаридаги бокира қиздан ҳам ҳаёлироқ эрдилар, агар кўзлари бирор макруҳ нарсага тушса, (уялганларини) юзларидан билиб олар эрдик».

73- боб. Кимки ўз биродарини ўйламай-нетмай кофир деса, ўзи кофир бўлғай!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирор киши ўз биродарига: «Эй кофир!» — деса, бу сўз иккаласидан бирига тегишли бўлғай»,— дедилар (яъни, агар кофирликда айбловчи ҳақ бўлса, айбланувчи кофирлигича қолади, башарти ҳақ бўлмаса, у ҳолда ўзи кофир бўлади)».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ким бўлмасин, ўз биродарига «Эй кофир!» деса, бу сўз иккаласидан бирига тегишли бўлғай»,— дедилар».

Собит ибн аз-Заҳҳок ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Кимки исломдан бўлак динни ўртага қўйиб ёлғондан қасам

ичгайдир, ўша динга мансуб бўлиб қолғусидир. Кимки бирор қурол бирлан ўзини ўзи ўлдиргайдир, жаҳаннамда ўшал қурол бирлан унга азоб берилғусидир. Мўминни лаънатламоқ уни ўлдирмоқ бирлан баробар. Кимки бир мўминни кофирликда айблагайдир, уни ўлдирган баробарида гуноҳкор бўлур».

74- боб. Атайлаб ёким билмасдан кофирликда айбламоқ ҳақида

Ҳазрат Умар Ҳотибга: «Сен мунофиқсан!» — дедилар. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қаердан биласан, балким Оллоҳ таоло Бадр аҳлининг дилидагини билиб: «Сизларни кечирдим!» — дегандир?», — дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Маоз ибн Жабал разияллоҳу анҳу аввал Жаноб Расулуллоҳ бирлан намоз ўқиб олиб, сўнг ўз қавмига бориб имомлик қилур эрди. (Кунлардан бир кун) «Сураи Бақара»ни зам қилиб ўқиб эрди, намозхонлардан бири сафдан чиқиб, ўзи (алоҳида) қисқароқ намоз ўқиб олди. Бундан хабардор бўлган Маоз уни: «Мунофиқ!» — деди. Бу гапни унга етказишган эрди, Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, биз чиғирни қўлимиз бирлан айлантириб, (экин) суғорамиз. Кеча Маоз намозда «Сураи Бақара»ни ўқиди. Мен сафдан чиқиб ўзим алоҳида ўқиб олдим. Маоз эрса мени «Мунофиқ» дебди», — деди. Жаноб Расулуллоҳ Маозни чорлаб, уч бор: «Сен фитначисан!» — деб койидилар, сўнг: «ва-ш-шамсни, ва-з-зуҳони, саббих исма раббика-л-аълони ёким шу каби (қисқароқ) сураларни ўқи!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки сизга қасам ичиб «Биллоти валуззо» деса, «Ло илоҳа иллаллоҳ» десин, кимки дўстига «Кел, бир қимор ўйнайлик!» деса, садақа берсин!» — дедилар».

75- боб. Оллоҳ азза ва жалланинг амрига биноан (душмандан) ғазабланмоқ ва унга нисбатан шафқатсиз бўлмоқнинг жоизлиги ҳақида

Оллоҳ таоло: «Кофир ва мунофиқларга қарши жиҳод қил ва уларга нисбатан беаёв бўл!» — дейди.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузуримга кирдилар. Уйда сурат солиб тўқилган бир парда осиглиқ эрди, кўриб ранглари ўзгарди, кейин уни олиб йиртиб-йиртиб ташладилар-да: «Мана шундай суратларни чизувчилар қиёматда энг каттиқ азобга қолувчилардир!» — деб айтдилар».

Абу Масъуд разияллоҳу анҳу бундай дейдилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Фалончи (имом) намозни ҳаддан зиёд чўзиб юбораётганлиги сабабли мен бомдод намозига келмай қўйдим»,— деди. Мен Жаноб Расулуллоҳнинг ўша куни ваъз айтаётганларидагидек ғазабланганларини кўрмаган эрдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй одамлар, ораларингизда намозхонларни бездирувчилар мавжуд, қайси бирингиз жамоатга имомлик қилсангиз, намозни қисқароқ (енгилроқ) ўқингиз, чунким намозхонлар орасида беморлар, кексалар ва ҳожатманд кишилар бор!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам намоз ўқиётиб, масжиднинг қибла тарафидаги (девордаги) балғамга кўзлари тушди, қўллари бирлан ишқаб тушириб юбордилар-да, ғазаб бирлан: «Бирортангиз намоз ўқир эркансиз, қаршингизда Оллоҳ таоло турғай, шул боисдан рўпарангизга балғам ташламангиз!» — дедилар».

Зайд ибн Холид ал-Жуҳаний ривоят қиладилар: «Бир одам топиб олинган нарса ҳукми ҳақида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан сўраб эрди, Жаноб Расулуллоҳ: «Бир йил давомида топиб олган нарсанг ҳақида маълум қил, кейин унинг боғичини (ечиб), халтаси (ичидаги нарсалар) бирлан таниш, сўнг ундан фойдалан, башарти эгаси топилиб қолса, (тўлиқ) қайтариб бер!» — дедилар. Бояги одам: «Ё Расулаллоҳ, адашиб қолган қўй топиб олсак, не қилғаймиз?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уни олавер, сен олмасанг бошқа бир одам олғай ёким бўриники бўлғай»,— дедилар. Бояги одам яна: «Адашиб қолган туяни не қилғаймиз?» — деди. Шунда Жаноб Расулуллоҳнинг ғазабдан икки юзлари қизариб кетиб, унга: «Туя бирлан сенинг не ишинг бордир, унга тегма, эгаси топиб олгунча унинг ебичгулиги ўзи бирландир!» — дедилар».

Зайд ибн Собит ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бўйралар бирлан тўсиб ўзларига бир жой тайёрладилар-да, намоз ўқий бошладилар, у кишига эргашиб бошқалар ҳам намоз ўқий бошлашди. Тунлардан бирида улар намоз ўқимоқчи бўлиб ўша ерга келиб эрдилар, Жаноб Расулуллоҳ ҳадеганда чиқавермадилар. Шунда улар шовқин-сурон қилишиб, Жаноб Расулуллоҳнинг эшикларини тақиллата бошлашди. Жаноб Расулуллоҳ жаҳл бирлан чиқиб: «Бу не қилганларингдир? Мен ўқиётган намозимнинг сизларга фарз бўлиб қолмоғидан чўчиб чиқмаётган эрдим, намозни уй-уйларингизда ўқингиз, чунким фарз намозлардан ташқари ўқиладирган намозларнинг яхшиси уйда ўқиладирган намозлардир!» — дедилар.

Оллоҳ таолонинг шу хусусдаги қавли: «(Оллоҳ) гуноҳи азимлардан ва ғажиб ишлардан ўзини олиб қочувчиларни... ва ғазабланган тақдирда ҳам кечира олувчиларни... тангликда ҳам, мўлчиликда ҳам хайр-эхсон қилувчиларни, ғазабини ютувчиларни, одамларнинг гуноҳларидан ўтувчиларни... (яхши кўргайдир). Дарҳақиқат, Оллоҳ яхшилик қилувчиларни севади».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бировни (курашиб) йиқитган полвон эрмас, балким ғазабланган вақтида жаҳлини ютган одам полвондир!» — дедилар».

Сулаймон ибн Сурад ривоят қиладилар: «Икки киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида сўкишиб қолди, биз ҳам ул зот бирлан бирга ўша ерда ўлтирган эрдик. Улардан бири шеригини шу қадар ғазаб бирлан сўкар эрдик, ҳатто юзлари қизариб кетган эрди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Мен шундай бир сўзни билурманки, уни айтган кишининг ғазаби дарҳол босилғусидир. Бу — Аъзуз биллоҳи мин-аш-шайтон-ир-ражимдир», — дедилар. Сўнг, бояги ғазабнок кишига: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг айтган гапларини эшитмадингми?» — деб эрдилар, у: «(Жаҳлимни ютмай) жинни бўлибманми!» — деб жавоб қилди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Менга насиҳат қилингиз!» — деб эрди, Жаноб Расулуллоҳ: «Ғазабланмагил!» — деб бир неча бор айтдилар».

77- боб. Ҳаё ҳақида

Имрон ибн Ҳусайн: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳаё яхшиликсиз келмағай (яъни, ҳаё бор ерда яхшилик бор)», — деб айтдилар», — деб эрди, Башир ибн Каъб: «Илми ҳикматда ёзилганки, виқор ҳам, вазминлик ҳам ҳаё бирлан боғлиқдир», — деди. Имрон: «Мен сенга Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида сўзласам, сен ўзингнинг китобингдан гапирурсан!» — деди».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам укасини ортиқча ҳаёлиликда айблаб, «Сенга бу ҳатто зарар келтира бошлади!» деб турган бир одамнинг ёнидан ўтаётиб: «Уни ўз ҳолига қўй, ҳаё иймондандир!» — дедилар (яъни, иймон қанчалик кучли бўлса, ҳаё ҳам шунчалик кучли бўлади)».

Абдуллоҳ ибн Утба: «Абу Саъиддан эшитдимки, Расу-

луллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ичкаридаги бокира қиздан ҳам ҳаёлироқ эрканлар»,— дейдилар.

78- боб. Уялмасанг, билганингни қил!

Абу Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Собиқ пайғамбарлардан одамларга етиб келган бир ибора мавжуд, бу — «Беҳаё эрсанг, истаганингни қил!» деган иборадир»,— дедилар».

79- боб. Динни теран ўрганиб олмоқ учун ҳақиқатдан ҳаё қилмаслик керак!

Умму Салама разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Умму Сулайм Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ҳақиқатни айтишдан уялмайди, хотин киши булганиб қолса, ҳусн вожиб бўладирми?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, албатта, агар нам чиққанини кўрса»,— деб жавоб қилдилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўмин одам каби баргини тўкмайдирган доимо ям-яшил дарахт мавжуд»,— дедилар. Одамлар турлитуман дарахтларнинг номини аташди. Мен: «Бу — хурмо дарахти»,— деб айтмоқчи эрдим-у, лекин айтмадим. Чунки ёш бола эрдим, айтишга уялдим. Жаноб Расулуллоҳнинг ўзлари: «Бу — хурмо дарахтидир»,— дедилар» (Мантиқ: иймон, ҳаё, вафо, ростгўйлик, ҳалоллик, поклик каби фазилатлар мўмин одамнинг умр бўйи тўкилмайдирган баргларидир).

Анас ривоят қиладилар: «Бир аёл Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Менинг сизга ҳожатим борми?» — дея ўзини (хотинликка) таклиф қилди. Шунда қизим: «Қанчалик беҳаё эркан!» — деб эрди, мен: «У ўзини сендан афзал кўриб, Жаноб Расулуллоҳга хотин бўлмоқ ниятидадир!» — дедим».

80- боб.

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Осонлаштирингиз, қийинлаштирмангиз!» — деганлар. Ул зот доимо одамларга енгиллик ва қулайлик туғдириб бермоқни яхши кўрар эрдилар.

Абу Бурда оталари ҳамда боболаридан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам уни (яъни, боболарини) ва Маоз ибн Жабални (Яманга) юбораётиб: «Осонлаштирингиз, қийинлаштирмангиз, жалб қилингиз, бездирмангиз ва ҳамжиҳат бўлингиз!» — деб тайинладилар».

Абу Мусо: «Ё Расулаллоҳ, биз асалдан битъун ва арпадан мизрун деган ичимликлар қилинадирган бир ерда турибмиз»,— деди. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳар бир маст қилувчи нарса ҳаромдир!» — дедилар.

Анас ибн Молик: «Жаноб Расулulloҳ: «Осонлаштирингиз, қийинлаштирмангиз, хотиржам қилингиз, бездирмангиз!» — деб айтдилар»,— дейдилар.

Урвага Оиша онамиз бундай деган эрканлар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки ишдан бирини танламоқчи бўлсалар, гуноҳ бўлмайдирган осонроғини танлар эрдилар. Башарти бу гуноҳ бўладирган бўлса, бундай ишдан бошқалардан кўра тезроқ нари қочар эрдилар. Жаноб Расулulloҳ ўзлари учун ҳеч кимдан ўч олмадилар, бироқ Оллоҳ таолонинг ҳурматини жойига қўймаганлардан (Оллоҳ таоло учун) ўч олдилар».

Ал-Азрақ ибн Қайс ривоят қиладилар: «Аҳвон деган ердаги қуриб қолган бир дарё ўзани бўйида турган эрдик. Абу Барза ал-Асламий от миниб келди-да, ундан тушиб намоз ўқимоққа тутинди. Шу аснода оти ечилиб узоққа кетиб қолди. У намозни тарк этиб, отини қувиб тутиб келди-да, намознинг қолганини ўқиб тугаллади. Бизнинг орамингда бир нуфузли киши бўлиб, у: «Манави чолни қарангиз, отини деб намозини бузди!» — деди. Абу Барза: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан ажралганимдан буён мени ҳеч ким бунчалик таҳқирламаган эрди!» — деди. Сўнг, яна: «Менинг манзилим йироқдир, гар намозни деб отни қочириб юборсам, кечгача бола-чақам олдига бораолмай қолурман»,— деди-да, Жаноб Расулulloҳнинг (намозхонларга) қанчадан-қанча қулайликлар туғдириб берганликлари ҳақида сўзлади».

Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ибн Утба: «Абу Ҳурайра менга қуйидагини айтиб берган эрди»,— дейдилар: «Бир бадавий масжидда таҳорат ушатди, одамлар унга танбех бера бошладилар. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қўйингиз, тегмангиз, пешоби устидан бир челақ сув қуйиб юборингиз! Чунким, сизлар осонлаштирувчи қилиб юборилгансизлар, қийинлаштирувчи қилиб юборилган эрмассизлар»,— дедилар».

81- боб. Одамлар билан ҳазил-мутоиба ҳам қилиб турмоқ лозимлиги ҳақида

Ибн Масъуд: «Одамларга аралаш, ҳадеб динингдан гапираверма, оилангга динни тарғиб қилаверма, ҳазил-мутоиба ҳам қилиб тур!» — дейдилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллал-

лоху алайҳи ва саллам бизнинг даврамизга кириб келсалар, менинг кичик укамга ҳазиллашиб: «Эй Абу Умайр, не қилди булбулча?» — дер эрдилар (Бу ерда Жаноб Расулуллоҳ икки бор: бири — ҳали фарзанд кўрмаган болага «Эй Умайрнинг отаси!» деб, иккинчиси — «Не қилди булбулча?» деб ҳазил-мutoиба қилдилар).

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳужраларида қўғирчоқларимни ўйнар эрдим, мен бирлан бирга дугоналарим ҳам ўйнашар эрди. Агар Жаноб Расулуллоҳ кириб келсалар, улар дарҳол ўйинни тўхтатишар эрди. Ул зот эрсалар, хурсанд бўлиб уларни мен бирлан ўйинни давом эттиришга ундар эрдилар».

82- боб. Одамлар бирлан мураса-ю мадора қилмоқ ҳақида

Абуддардоъ: «Биз баъзи одамларнинг юзига жилмайиб қараймиз-у, аммо дилимизда уларни лаънатлағаймиз», — дейдилар.

Абдуллоҳ ибн Мулайка ривоят қиладилар: «Ҳазрат Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга тилла тугмалар қадалган ҳарир қаболар тақдим қилишиб эрди, уларни айрим саҳобаларига тақсимлаб бердилар. Шунда қаболардан бири-ни Маҳрамага атаб олиб қўйдилар. У ҳузурларига келганда: «Буни сенга атаб олиб қўйган эрдим», — дедилар. Айюб: «Жаноб Расулуллоҳ бу кийимни унга (Маҳрамага) муносиб кўрдилар, чунки унинг ҳулқида бир иллат бор эрди» — дейдилар».

83- боб. Мўмин одам бир қавакдан (чиққан илоннинг) иккинчи бор чақмоғига йўл қўймас!

Муовия: «Тажриба ҳосил қилмагунча доно бўлмас!» — дейдилар (мантиқ: мўмин одам, иймонининг тақозосига кўра, бир марта алдаган алдамчига иккинчи бор ишонмаслиги лозим!).

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўмин одам ўзини бир қавакдан икки марта илон чиқиб чақмоғига йўл қўймас!» — дедилар.

84- боб. Меҳмоннинг ҳам ҳақи бор эрканлиги ҳусусида

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менинг ҳузуримга кириб:

«Эшитдимки, сен кечалари рўза тутар эрмишсан?!» — дедилар. Мен: «Ҳа, шундай», — дедим. «Бундай қилмагил, — дедилар Жаноб Расулуллоҳ, — гоҳо кечаси уйғоқ бўл, гоҳо ухлагил, гоҳо рўза тут, гоҳо тутмагил! Чунким, аъзои баданингнинг ҳам, кўзинингнинг ҳам, сени кўргани келадирган одамларнинг ҳам, хотинингнинг ҳам сенда ҳаққи бордир. Ажаб эрмаским, умринг узоқ бўлса! Ҳар ойда уч кун рўза тутмоғинг кифоя қилғай. Шунда Оллоҳ таоло сенга ҳар бир амали солиҳинг учун ўн баробар кўп савоб ато этгуси, бу эрса, бутун умрингга етгуликдир». Биз шу хусусда анча тортишганимизга қарамай, мен: «Бундан ҳам кўпроқ тоатибодат қилмоққа қудратим етадир», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай бўлса, ҳар жумъадан бошлаб уч кун рўза тутғил», — дедилар. Мен бунга қўнмадим, ул зот ҳам менинг айтганимга қўнмадилар. Ниҳоят, мен: «Бундан ортиғига ҳам чидай олурман», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай бўлса, набиййуллоҳ Довуд алайҳиссалом сингари рўза тутғил», — дедилар. Мен: «Набиййуллоҳ Довуд алайҳиссалом қандай рўза тутганлар?» — деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ярим умрлари рўза тутиш бирлан ўтган», — деб жавоб қилдилар.

85- боб. Мезбоннинг меҳмонни иззат-икром қилмоғи ҳамда унга шахсан ўзи хизмат кўрсатмоғи даркорлиги ҳақида

Абу Шурайх ал-Каъбий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки Оллоҳга ва охиратга ишонган эрса, меҳмонини иззат-икром қилсин. Мезбоннинг бир кеча-кундуз кўрсатган иззат-икромни бирлан қилган зиёфати меҳмон учун бир мукофот тариқасида бўлсин, асли меҳмоннинг иззати уч кундир. Бундан ортиғи меҳмон учун садақа бўлиб, у мезбоннинг уйида то ҳайдаб чиқармагунларича туриб қолмасин!» — деб айтдилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки Оллоҳга ва қиёмат кунига ишонган эрса, қўшнисига озор бермасин, кимки Оллоҳга ва қиёмат кунига ишонган эрса, меҳмонини иззат-икром қилсин, кимки Оллоҳга ва қиёмат кунига ишонган эрса, яхши гап гапирсин ёки жим бўлсин!» — деб айтдилар».

Уқба ибн Омир ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Ё Расулаллоҳ, сиз бизни уёқ-буёқларга юбориб турасиз, шунда биз бирор қавмнинг манзилига бориб тушсак, улар бизни меҳмон қилишмайди, бунга нима дейсиз?» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ бизга: «Агар бирор қавмнинг манзилига бориб тушсангиз-у, улар

сизларга меҳмонларга қилиниши лозим бўлган такаллуфотларни қилсалар, қабул қилингиз, башарти бундай қилмасалар, улардан меҳмоннинг меҳмонда бўладирган ҳақини ундириб олингиз!» — дедилар».

86- боб. Таом тайёрлаб меҳмонга такаллуф кўрсатмоқ ҳақида

Абу Жуҳайфа ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Салмон бирлан Абуддардоъни ўзаро ака-ука тутинтириб қўйдилар. Шундан сўнг, Салмон Абуддардоъни кўргани уйларига борсалар, Абуддардоънинг хотинлари Уммуддардоъ эски кийим кийиб олган эрканлар. Салмон: «Сизга не бўлди, бунчалик хароб кийим кийиб олибдирсиз?» — деб сўрадилар. Уммуддардоъ: «Биродарингиз Абуддардоънинг дунёни сув босса, тўпиқларига чиқмағайдир», — дедилар. Абуддардоъ уйларига келгач, Салмонга овқат тайёрлаб: «Енг, мен рўзаман, емасман», — дедилар. Салмон: «Сиз емасангиз, мен ҳам емасман», — дедилар. Абуддардоъ ночор едилар. Кечаси Абуддардоъ уйғониб, ибодат қилмоқчи бўлиб эрдилар, Салмон: «Ўтингиз!» — дедилар, у киши ётдилар. Бир оздан сўнг яна турмоқчи бўлиб эрдилар, яна: «Ўтингиз!» — дедилар, у киши яна ётдилар. Тонг отай деб қолганда, Салмон: «Мана энди турунгиз!» — дедилар-да, ўзлари ҳам туриб, биргалашиб намоз ўқидилар. Сўнг, Салмон Абуддардоъга: «Сизда раббингизнинг ҳам, ўзингизнинг ҳам, оилангизнинг ҳам ҳақи бордир, сизнинг улардан бирортасининг ҳам ҳақига хиёнат қилмоққа ҳаддингиз йўқдир!» — дедилар. Кейин, Абуддардоъ бу воқеани Жаноб Расулulloҳга айтиб берганларида, ул зот: «Салмон ҳақ гапни айтибдир», — дедилар».

87- боб. Меҳмон ҳузурида даргазаб бўлмоқ ва тажанглик қилмоқ макруҳ эканлиги ҳақида

Абу Усмон Абдурраҳмон ибн Абу Бакрдан нақл қиладилар: «Абу Бакр (Сиддиқ) бир жамоани меҳмон қилаётиб, (ўғиллари) Абдурраҳмонга: «Меҳмонларга қараб тургил, мен бир юмуш бирлан Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бориб келгайман, келгунимча уларни овқатлантириб, зериктирмай ўлтиргил!» — деб тайинладилар. Абдурраҳмон ташқарига чиқиб, уйларида борини олиб келди-да, меҳмонларга: «Олингиз, енгиз!» — деди Меҳмонлар унга: «Хонадон соҳиби қаердалар?» — дейишди. Абдурраҳмон (жавоб бермай) яна: «Олингиз, енгиз!» — деди. Меҳмонлар: «Хонадон соҳиби келмагунича емаймиз», — дейишди. Абдур-

рахмон: «Бизнинг меҳмондорчилигимиздан юз ўғирмангиз, олингиз! Отам келиб, сизнинг таом емаганингизни кўрсалар, хафа бўладилар»,— деди. «Улар барибир кўнишмади,— дейди Абдуррахмон,— билдимки, улар мендан хафа бўлганлар. Отам келгач, мен ўзимни бир четга олдим. Отам меҳмонларга: «Не ҳол юз берди?» — дедилар. Улар бўлган гапни айтиб беришди. Отам: «Эй Абдуррахмон!» — деб икки бор чақирдилар, мен жим туравердим. Кейин, отам: Эй нодон, мен келиб, сени чақирганимда овозимни эшитган бўлсанг-у, (индамай турган бўлсанг), қасам ичаманки...»,— дедилар. Мен яширинган жойимдан чиқиб олдиларига бордим-да: «Меҳмонларингиздан сўранг!» — дедим. Меҳмонлар: «Тўғри айтяпти, бизга овқат келтирди»,— дейишди. Отам: «Ҳақиқатан ҳам мени кутиб турдингизми? Худо ҳақи, бу кеча мен таом емайман!» — дедилар. Меҳмонлар: «Сиз емасангиз, биз ҳам емағаймиз!» — дейишди. Отам: «Ҳаётимда менинг учун бунчалик бахтсиз кеча бўлмаган, нечун дастурхонимизга қўл узатмаяпсизлар, сизларга ўзи нима бўлди? Овқатингни олиб кел!» — дедилар. Сўнг: «Бисмиллоҳ, (ғазабланиб қасам ичганим) бу — шайтоннинг ишидир!» — дедилар-да, таомга қўл узатдилар, меҳмонлар ҳам қўл узатишди».

88- боб. Меҳмоннинг мезбонга: «Сен емагунингча мен ҳам емайман»,— деб айтмоғи ҳақида

Бу хусусда юқорида Абу Жухайфа айтиб берган ҳадис мавжуд.

Абдуррахмон ибн Абу Бакр разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «(Отам) Абу Бакр бир меҳмонни (ёким меҳмонларни) уйга олиб келдилар. Ўзлари эрса Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига кетиб, ўша ерда анча вақт ушланиб қолдилар. Қайтиб келганларидан сўнг, онам: «Бу кеча меҳмонингизни (ёким меҳмонларингизни) интизор қилиб қўйдингиз-ку!» — дедилар. Отам: «Уларни овқатлантирмадингми?» — деб сўрадилар. Онам: «Уларнинг олдига овқат қўйиб эрдик, ейишмади»,— деб жавоб бердилар. (Отам) Абу Бакр ғазабланиб сўкидилар ва таъблари тирриқ бўлиб: «Мен овқат емайман!» — деб қасам ичдилар. Шунда мен бир жойга беркиниб олган эрдим, отам: «Эй нодон, қаердасан?» — деб чақирдилар. Онам: «Сиз овқат, емасангиз, мен ҳам емайман!» — дедилар. Меҳмон (ёким меҳмонлар) ҳам отам овқат емагунларича овқат емаслигини (емасликларини) билдириб, қасам ичди. Шундан сўнг, отам: «Бизни шайтон васваса қилаётган кўринадир» — дедилар-да, овқатни олиб келишни буюрдилар. Ўзлари ҳам овқат едилар,

меҳмонлар ҳам ейишди. Шунда, идишдаги овқат, улар қанча ейишмасин, камайиш ўрнига тобора кўпайиб борарди. Буни кўриб отам: «Эй Баний Фироснинг синглиси, нечун бундай бўлаётир?» — дедилар. Онам: «Кўзларимга ишонгим келмайдир, емасимиздан илгари бунчалик эрмас эрди, жуда кўпайиб кетибдир!» — дедилар. Ҳамма овқатдан тўйгунича еди, ундан Жаноб Расулуллоҳга ҳам юборишди. Айтишлари-ча, пайғамбаримиз ҳам ўша овқатдан тановул қилибдилар».

**89- боб. Катталарни иззат-икром қилмоқ ҳақида;
биринчи бўлиб катталар гап бошлайди ва савол беради**

Рофиъ ибн Худайж ва Саҳл ибн Абу Ҳасма бундай деб ривоят қилишади: «Абдуллоҳ ибн Саҳл ва Муҳаййиса ибн Масъуд Хайбарга келиб, бир хурмозорга киришган эрди, у ерда Абдуллоҳ ибн Саҳлни ўлдиришди. Абдуррахмон ибн Саҳл, Ҳуваййиса ва Муҳаййиса (Масъуднинг ўғиллари) Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига боришиб, ўртоқларининг ўлдирилганини айтишди. Шунда уларнинг ичида энг ёши — Абдуррахмон гап бошлаб эрди, Жаноб Расулуллоҳ: «Катталарни ҳурмат қил!» — дедилар. Яҳё: «Катталар гап бошламоғи даркор!» — деб қўшиб қўйдилар. Сўнг, улар ўлдирилган ўртоқлари ҳақида гапир-ишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Элликангиз ўлдирилган дўстингиз учун ўч олмоққа қасамёд қила олурмисиз?» — дедилар. Улар: «Ё Расулаллоҳ, биз сира бундай қилмаганмиз!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Элликта яҳудий ўлдирилган одамингиз учун (ёким: «дўстингиз учун» — деган бўлишлари ҳам мумкин) хун тўлаймиз, деб қасам ичди», — дедилар. Улар: «Ё Расулаллоҳ, улар ахир, кофир қавмлар-ку!» — дейишди. Шундан сўнг, Жаноб Расулуллоҳ (ўлдирилганнинг) хунини ўзлари тўлаб юбордилар».

Саҳл: «Ўлдирилган одам хуни учун берилган туялардан бирини ушлаб, оғилхонага олиб кирган эрдим, мени тепиб юборди», — дейдилар.

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Менга шундай бир дарахтнинг номини айтингки, у мусулмонга ўхшаб Оллоҳ таолонинг иродаси билан доимо мева бериб, баргини сира тўкмайдирган бўлсин!» — дедилар. Шунда кўнглимга хурмо бўлса керак, деган фикр келди-ю, аммо айтмадим, чунким у ерда Абу Бакр билан отам Умар ҳам бор эрдилар. Ҳеч ким жавоб бермагач, Жаноб Расулуллоҳнинг ўзлари: «У — хурмо дарахтидир», — дедилар. Сўнг, отам бирдан ташқарига чиққанимизда: «Эй ота, боя мен хурмо бўлса керак, деб ўйлаб эрдим», — дедим.

Отам: «Нечун айтмадинг? Айтганингда эрди, менинг учун фалон ва фалон нарсалар хусусида яхши бўлган бўлур эрди!» — дедилар. Мен: «Сиз ҳам, Абу Бакр ҳам индамай турганингиз учун гапирмоққа журъат қила олмадим», — дедим».

90- боб. Шеър, ражаз ва худоънинг жоиз ҳамда макруҳ томонлари ҳақида

Убай ибн Каъб: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Шеърда ҳикмат мавжуд», — деб айтдилар», — дейдилар».

Асвад ибн Қайс: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам йўлда кетаётиб бир тошга қоқиниб кетиб эрдилар, бармоқлари қонади. Шунда қуйидаги шеърни айтдилар», — дейдилар:

«Қонини зое оқизган шунчаки бир бармоқсан,
Тўкмадинг қонингни Оллоҳ йўлида бироқ сан!»

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Шоир Лубайд «Оллоҳдан ўзга ҳар бир нарса ботил эрмасми?» деб энг тўғри сўзни айтганда Умайя ибн Абуссалтнинг исломга кирмоғига сал қолган эрди», — дедилар».

Салама ибн ал-Акваъ ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга Хайбар томон йўлга чиқдик. Тун бўйи юрдик. (Йўлда) ҳамсафар кишилардан бири Омир ибн ал-Акваъга: «Ражазларингдан (ражаз вазнида битилган шеърларингдан) бизга айтиб бермайсанми?» — деди. Омир шоир эрди, туясидан тушиб, одамларга қарата қуйидаги худоъни (туякашлар қўшиғини) айта кетди:

«Бўлмасанг сен ё Илоҳо, тўғри йўлни топмас эрдик,
Хайру эҳсон ҳам намозни ҳеч қачон биз билмас эрдик.
Айбимизни мағфират айлаб азобингдан нажот бергил,
Адаштирмай тўғри йўлдан бизга доим сабот бергил.
Пулсиротда қоқинтирма, висолингни кўрайлик биз,
Қалбимизга ишонч солгил, хоотири жамъ бўлайлик биз.
Ҳозир у нозир эруرمىз қилсалар гар бизни даъват,
Чунки даъват соҳибида бизга бордур ишонч, албат».

Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу туябоннинг исми недир?» — деб сўрадилар. «Омир ибн ал-Акваъ» — деб айтишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Унга Оллоҳ таолонинг раҳмати бўлсин!» — дедилар. Бир киши: «Вожиб бўлди. ё Расулаллоҳ, бизга ҳам Оллоҳ таолонинг раҳматини тиласангиз эрди!» — деди. Сўнг, биз Хайбарга етиб келиб, уни қамал қилдик. Хайбарликлар қаттиқ қаршилиқ кўрсатиб, қамал чўзилиб кетганлигидан егуликларимиз тугаб,

каттиқ оч қолдик. Кейин, Оллоҳ таоло инояти бирлан Хайбарни фатҳ қилмоққа муяссар бўлдик. Шаҳар фатҳ қилинган куни тунда одамлар кўплаб гулхан ёқишди. Жаноб Расулуллоҳ буни кўриб: «Анави гулханларни не сабабдин ёқишди?» — деб сўрадилар. «Гўшт пиширмақ учун», — деб жавоб қилишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қандай гўштни?» — деб сўрадилар. «Хонаки эшакларнинг гўштини», — деб жавоб қилишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қозонларни ағдариб, синдириб ташлангиз!» — дедилар. Бир одам «Қозонларни ағдариб, сўнг ювиб ташласак-чи?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Шундай қилсангиз ҳам бўлмай», — дедилар. Қавм саф тортиб турганда Омир бир яҳудийга зарб бирлан қилич солган эрди, тиғи калталигидан қайтиб келиб ўзининг тиззасини кесиб кетди, шундан у вафот этди. Хайбардан қайтгач, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менинг ғамгин юрганлигимни кўриб: «Сенга не бўлди?» — дедилар. Мен: «Сизга ота-онам фидо бўлсин, одамлар айтадиларки, Омирнинг қилган барча амали солиҳлари ҳабата бўлиб кетган эрмиш», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Хусусан ким айтди?» — дедилар. Мен: «Фалончи бирлан пистончи ҳамда Усайд ибн ал-Хузайр ал-Ансорий», — дедим. «Ёлғон айтибдилар, Омирга икки савоб тегадир», — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ ва бармоқларини чалиштириб кўрсатдилар-да: «У ғайратли ва тиришқоқ эрди, араблар орасида ана шундай хислатларга эга бўлганлар кам топилмай», — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам баъзи бир аёлларининг ҳузурига кирдилар. Умму Сулайм ҳам ўшалар орасида эрди. Шунда унга: «Эй Анжаша, (туяларни) секинроқ хайда, шишаларга эҳтиёт бўл!» — дедилар. Абу Қилоба: «Жаноб Расулуллоҳ шундай бир сўзни айтдиларки, агар уни бирортангиз айтсангиз, устидан кулган бўлур эрдингиз», — дейдилар. (Жаноб Расулуллоҳнинг Анжаша исмли бир қора туябонлари бўлиб, Умму Сулаймга ўшанинг исми бирлан мурожаат қиляптилар. Қолган аёлларни эрса, шишаларга қийсалаптилар. Чунким, Умму Сулайм қолган аёлларга нисбатан туябон янглиғ мавқега эга бўлиб, уларни ҳаёт йўлидан бир маромда етаклаб бормоғи, шишалар каби нозик аёлларни синдирмай манзилга етказмоғи даркор).

91- боб. Мушрикларни ҳажв қилмоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ҳассон ибн Собит Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан мушрикларни ҳажв қилмоғига ижозат сўраб эрди. Жаноб Расулуллоҳ: «Менинг уруғ аймоқларим не бўлмай?» — дедилар

(яъни, «Менинг уруғ-аймоқларимда ҳам мушриклар бор-ку, унда мени не қилгайсан?!»). Ҳассон: «Сизни мушрик уруғ-аймоқларингиз ичидан ҳамирдан қил суғуриб олганим янглиғ айириб олғумдир!» — деди».

Ҳишом ибн Урва оталаридан нақл қиладилар: «Мен Оишанинг ҳузурларида Ҳассонни сўка кетдим. Оиша: «Сўкма уни, чунким у Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга мадҳия ёзар эрди», — дедилар».

Абу Ҳурайра ўз ривоятларида Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида гапираётиб: «Жаноб Расулуллоҳ: «Сизнинг биродарингиз (Ибн Рувоҳа ўз шеърларида) ярамас гапларни айтмайди», — деб айтдилар», — дейдилар. Ибн Рувоҳа бундай деб ёзган эркан:

«Доимо Оллоҳ Китобин ўқир Ҳазрат Расулуллоҳ, Қоп-қаро тун бағрини юз пора қилган тонг гувоҳ. Кўрсатиб бизга хидоят, ҳақ йўлига бошлади, Биҳамдиллоҳ, сўқир кўзлар очилди, бўлмадик гумроҳ. Мушрикийлар жисмига парқу тўшак ҳам ботганида, Расулуллоҳ остлари қотди тўшаксиз тун бўйи, э воҳ!».

Абу Салама ибн Абдурраҳмон ибн Авф қуйидаги ҳадисни айтиб берганлар: «Ҳассон ибн Собит (шоир) Абу Ҳурайранинг гувоҳ бўлмоқларини сўраб: «Оллоҳ ҳаққи-ҳурмати, айтингиз-чи, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Эй Ҳассон! Илоҳи, Расулуллоҳга Рух ул-Қуддусни (Жаброил алайҳиссаломни) мададкор айлағил, деб (шеър) айт!» деганларини эшитганмисиз?» — деди. Абу Ҳурайра: «Ҳа, эшитганман», — дедилар».

Барро (ибн Озиб) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳассонга: «Уларни (мушрикларни) ҳажв қилғил, Жаброил сенга мададкор бўлсин!» — дедилар».

92- боб. Шеър (шеърият) инсонни Оллоҳ таолонинг зикридан ҳамда илму маърифат ва Қуръондан чалғитадирган даражада енгиб қўймаслиги лозим!

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қорнингиз шеър бирлан тўлгандан кўра, йиринг бирлан тўлгани афзалдир! (яъни, Оллоҳ таоло ва унинг расулини мадҳ этмайдирган шеърдан йиринг афзалроқ!)» — деб айтдилар».

93- боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Барака топкур!» ҳамда «Бизни йўлдан қолдирадиган бўлибсан-да!» деган қавллари ҳақида

Урва Оишадан нақл қиладилар: «Абулқуъайсининг укаси

Афлаҳ «Ҳижоб ояти» нозил бўлгач, менинг хузуримга кирмоққа изн сўради. Мен: «Худо ҳақи, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ижозат қилмагунларича, рухсат бера олмагаймен, чунким мени Абулқуъайснинг укасининг хотини эрмас, балким Абулқуъайснинг хотини эмизгандир!» — дедим. Шу аснода Жаноб Расулуллоҳ хузуримга кириб келиб эрдилар: «Ё Расулаллоҳ, мени анави кишининг хотини эрмас, балки унинг (акасининг) хотини эмизгандир», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Барака топкур, рухсат бергил, ахир у сенга амаки бўладир!» — дедилар».

Урва бундай дейдилар: «Оиша шунга кўра: «Туғишганлар бир-бирига маҳрам бўлгани каби, эмишганлар ҳам ўзаро маҳрам бўлгайдир», — дер эрдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам (йўлга чиқмоқчи бўлиб) шошиб турган эрдилар, Сафиййанинг бемавруд ҳайз кўриб қолганидан чодир эшиги олдида ғамгин ўлтирганини кўриб: «Бизни йўлдан қолдирадиган бўлибсан-да!» — дедилар. Сўнг: «Наҳр кунни тавоф қилган эрдингми?» — деб сўрадилар. Сафиййа: «Ҳа» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай бўлса, йўлга чиқгил!» — дедилар».

94- боб. «Таъкидладилар» деган сўз ҳақида

Умму Ҳониъ бундай деган эканлар: «Макка фатҳ қилинган йили Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига бордим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ғусл қилаётган ва қизлари Фотима эрса, бир нарса бирлан ул зотни пана қилиб турган эркан. Жаноб Расулуллоҳга салом бердим. «Бу ким?» — дедилар. «Мен Умму Ҳониъман, Абу Толиб қизиман», — дедим. «Хуш келибсан, Умму Ҳониъ!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ ғусл қилиб бўлганларидан кейин туриб бир кийимга ўралган ҳолда саккиз ракъат намоз ўқидилар. Намоз ўқиб бўлиб ўтирилдилар. Шунда мен: «Ё Расулаллоҳ, укам мен паноҳимга олганим фалончи ибн Хубайрни ўлдирурмен, деб таъкидлади», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Умму Ҳониъ, сен кимни паноҳингга олган эрсанг, биз ҳам ўшани паноҳимизга олдик», — деб айтдилар. Шу гапни айтганларида ауҳо (чошгоҳ) намози вақти бўлган эрди».

95- боб. Бир кишининг «Шўринг қурсин!» дегани ҳақида

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам туя ҳайдаб бораётган бир киши-

ни кўриб: «Уни миниб олсангчи!» — дедилар. У киши: «Бу қурбонликка аталган-ку!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ яна: «Миниб олсангчи!» — дедилар. У киши тагин: «Бу қурбонликка аталган-ку!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ учинчи марта: «Шўринг курсин, миниб олсангчи!» — дедилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишининг туя ҳайдаб кетаётганини кўриб: «Уни миниб олғил!» — деб айтдилар. У киши: «Ё Расулаллоҳ, ахир бу қурбонликка аталган-ку!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Шўринг курсин, миниб олғил!» — деб икки ёки уч бор қайтардилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам сафарда эрдилар. Анжаша деган бир қора қул ҳам ул зот бирлан бирга бўлиб, туябонлар қўшиғини айтиб кетаётган эрди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ унга: «Шўринг курсин, эй Анжаша, (туя устидаги) шишаларга эҳтиёт бўл!» — деб айтдилар». (Бу бирлан Жаноб Расулуллоҳ: «Туялар устидаги шиша янглиғ нозик аёлларни эҳтиёт қилғил, туяларни тез ҳайдамағил!» — демоқчилар).

Абу Бакра оталаридан нақл қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида бошқа бир одамни мақтади. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Шўринг курсин, биродарингнинг бўйнини синдириб қўйдинг!» — деб уч бор такрорладилар. Сўнг: «Бирортангиз кимнидир мақтамоқчи бўлсангиз, башарти уни яхши билсангиз ҳам: «Оллоқ таоло ҳақи, мен уни шундай (хислатларга эга) деб ҳисоблайман, лекин ҳеч кимни Оллоқ таолонинг олдида оқламоқчи эрмасман» — деб айтингиз!» — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўлжаларни тақсимлаб ўлтирган эрдилар, Баний Тамим қабиласидан бўлган Зулхувайсира деган киши: «Ё Расулаллоҳ, адолат қилингиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Шўринг курсин, мен адолат қилмасам, ким адолат қилғай?!» — дедилар. Шунда Ҳазрат Умар: «Ижозат қилингиз, калласини танидан жудо айлайин!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, асло! Унинг шундай дўстлари борки, бирортангиз ҳам улар бирлан на намоз ўқимоқни ва на рўза тутмоқни ўзингизга раво кўрғайсиз. Улар ов қилинадирган бирор жонзотнинг (ошқозонини) тешиб ўтиб кетган ўқ-ёй янглиғ, динга бирров кириб-чиқиб кетадирган одамлар бўлиб, ўқ-ёй пайконида тортиб то унинг патиға қадар кўз ташлаб, ошқозон ахлати-ю қон юкидан бўлак ҳеч нарсa тополмаган (сайёдга) ўхшайдирлар. Бундайлар одамлар ўртасида ихтилоф чиққанда пайдо бўладирлар. (Айрим нусхаларда: «Бундайлар яхши одамларга

қарши чиқади́рлар» — дейилган). Уларнинг белгиси шулки, бир қўли аёл кўкраги ёким бир бўлак гўшт янглиғ титраб турғайди́р»,— деб айтдилар.

Абу Саъид: «Мана шу гапларни Жаноб Расулуллоҳдан зшитдим деб гувоҳлик берурман ҳамда Али уларга қарши жанг қилганда мен бирга эрдим, ўликлардан бири ҳақиқатан ҳам Жаноб Расулуллоҳ тасвирлаб берганларидек эркан деб ҳам гувоҳлик берурман»,— дейдилар.

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Бир бадавий Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Ҳижрат қилмоқ ҳақида хабар берингиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Шўринг қурсин, ҳижрат қилмоқ мушкул иш, сенинг туяларинг борми?» — деб айтдилар. У: «Ҳа, бор»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Улар учун закот бериб турурсанми?» — деб сўрадилар. У: «Ҳа, закот бериб турурман»,— деб жавоб қилди. Жаноб Расулуллоҳ: «Денгизлар ортида туриб ҳам амали солиҳ қилавер, Оллоҳ таоло қилган амали солиҳларингни заррача камситмағайди́р!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир бадавий келиб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Ё Расулаллоҳ, қиёмат қачон бўлғай?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Шўринг қурсин, унга қандай тайёргарлик кўргансан?» — дедилар. Бадавий: «Оллоҳ ва унинг расулини севишимдан бўлак ҳеч қандай тайёргарлигим йўқ»,— деб жавоб қилди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сен (жаннатда) ўзинг севганлар бирла бўлғайсен!» — дедилар. Биз: «Ё Расулаллоҳ, биз ҳамми?» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа»,— дедилар. Шу куни биз ниҳоятда хурсанд бўлиб кетдик».

96- боб. Оллоҳ азза ва жаллага бўлган муҳаббатнинг аломатлари ҳақида

Оллоҳ таоло бу хусусда: «Агар Оллоҳни яхши кўрсангиз, менга эргашингиз, Оллоҳ сизни суюкли қилғай!» — дейди.

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Киши (жаннатда) ўзига суюкли одам бирлан бирга бўладир»,— дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, бир қавмни севиб, унга етиша олмаган киши ҳақида не дегаймиз?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Киши (жаннатда) ўзига суюкли одам бирлан бирга бўладир»,— деб жавоб қилдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Ё Расулаллоҳ, қиёмат қачон бўлғай?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Унга

кандай ҳозирлик кўриб қўйгансан?» — дедилар. Бояги одам: «Кўп ҳозирлик кўрганим йўқ, айтарли намоз ўқимадим, рўза тутмадим, садақа ҳам бермадим, аммо мен Оллоҳ бирлан унинг расулини яхши кўргайман» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Сен (жаннатда) ўзинг севганлар бирла бўлғайсен!» — деб айтдилар.

97- боб. Бир одамнинг иккинчи бир одамга: «Даф бўл!» — демоғи ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ибн Соидга: «Мен сенга бир гап айтмоқчиман, айтчи, у қандай гап?» — дедилар. Шунда Ибн Соид: «Тут...» — дейиши бирлан Жаноб Расулulloҳ унга: «Даф бўл!» — дедилар (чунким, жинлар бирлан алоқаси бўлган Ибн Соид Жаноб Расулulloҳнинг дилларидаги гапни билиб олган бўлиб, «Осмон тутун бирлан қопланадирган кунни кутгил!» деган ояти каримадаги «тутун сўзини айтишга эндигина оғиз жуфтлаган эрди»).

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умар Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга бир гуруҳ саҳобалар ҳамроҳлигида Ибн Сайёд яшайдирган томонга бордилар. Ибн Сайёдни Баний Муғола қалъасида болалар бирлан ўйнаб турганда учратишди. Ибн Сайёд балоғатга етиб қолаёзган эрди. У, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам муборак қўллари бирлан орқасига туртмагунарича, келганларини сезмади. Жаноб Расулulloҳ: «Менинг Оллоҳнинг элчиси эканлигимга гувоҳлик бергил!» — дедилар. Ибн Сайёд Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга қараб: «Гувоҳлик бергайман, сиз, дарҳақиқат, уммийларнинг (саводсизларнинг) пайғамбаридирсиз, лекин сиз ўзингиз ҳам менинг Оллоҳнинг элчиси эканлигимга гувоҳлик бергаймисиз?» — деди шаккоклик қилиб. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг гапини рад қилиб: «Мен Оллоҳ ва унинг пайғамбарларига ишонгаймен», — дедилар. Сўнг, Ибн Сайёддан: «Сенга нелар аён бўлғай?» — деб сўрадилар. Ибн Сайёд: «Менга (миямга) гоҳи чин, гоҳи ёлгон гаплар келгайди», — деб айтди. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сенинг миянг айниб қолган. Мен (ҳозир) сенга кўнглимдаги бир гапни айтайин», — дедилар. Ибн Сайёд: «Айтмоқчи бўлган гапингиз дух...» — деб эндигина оғиз жуфтлаб ҳам эрдик, Жаноб Расулulloҳ унинг гапини бўлиб: «Даф бўлгил, ҳаддингдан ошмагил!» — дедилар (Дарҳақиқат, Жаноб Расулulloҳ «Фа-ртақиб йавма таътийу-с-самоъу би-духонин мубийнин» деган оятни ўқимоқчи бўлган эрдилар. Ибн Сайёд

ана шу оятдаги «духон» (тутун) сўзига ишора қилган эрди. Оятнинг мазмуни: «Осмон тутун бирлан қопланадирган кунни кутгил!»). Шунда Ҳазрат Умар: «Уни менга қўйиб берингиз, калласини олиб ташлайин!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар у Дажжол бўлса, унга сиз ҳукмингизни ўтказа олмассиз (уни енга олмассиз), борди-ю, Дажжол бўлмаса, уни ўлдирмоғингиздан сизга не наф?» — дедилар».

«Кейинчалик,— дейдилар Ибн Умар,— Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Убай ибн Каъб ал-Ансорий бирлан бирга Ибн Сайёд бирлан учрашишган ўшал хурмозорга яширинча бордилар. Жаноб Расулуллоҳ бир хурмо дарахти панасидан туриб кузата бошладилар, чунким Ибн Сайёд кўриб қолмасидан илгари у айтадирган бирор гапни эшитиб олмоқчи эрдилар. Ибн Сайёд ўзининг бахмал кўрпасига (бурканиб) ётар, кўрпа ичидан эрса, унинг минғирлаган товуши эшитилар эрди. Шунда Ибн Сайёднинг онаси Жаноб Расулуллоҳнинг хурмо дарахти панасидан кузатиб турганларини кўриб қолиб: «Эй Соф (унинг асл исми шундай эрди), ана Муҳаммад!» — деди. Ибн Сайёд сўзламоқдан тўхтади. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар онаси индамай турганида, Ибн Сайёднинг сирини билиб олган бўлур эрдик»,— дедилар».

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одамлар орасида ўлтирган эрдилар, ўринларидан туриб Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтдилар, сўнг Дажжол ҳақида эслаб: «Мен сизларни ундан (эҳтиёт бўлингиз, деб) огоҳлантираман. Нухдан бўлак бирор пайғамбар ўз кавмини Дажжолдан эҳтиёт бўлмоққа чорламаган эрди. Мен эрсам, ҳозир сизларга унинг ҳақида ҳали бирор пайғамбар айтмаган бир гапни айтайин, билиб қўйинглар, унинг (бир) кўзи кўрдир, Оллоҳ таоло эрса кўр эрмас!» — дедилар».

98- боб. Одамнинг «Марҳабо!» демоғи ҳусусида

Оиша онамиз: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Фотима алайҳоссаломга: «Марҳабо, эй қизим!» — дедилар»,— дейдилар. Умму Ҳониъ: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бориб эрдим, «Марҳабо, эй Умму Ҳониъ!» — деб айтдилар»,— дейдилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: Абд ул-Қайс (қабиласининг) вакиллари Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келганда ул зот: «Тортинмай ва надомат қилмай ташриф буюрган вакилларга марҳабо!» — дедилар. Улар: «Ё Расулаллоҳ, биз Рабиъа қабиласининг бир уруғимиз, биз бирлан сизнинг ўртангизда Музар қабиласи тўсқинлик қилиб

турибди. Шул боисдан биз сизнинг хузурингизга муҳаррам ойидагина кела олурмиз, холос. Бизга шундай бир муайян ишни буюрингки, уни бажаргач, биз жаннатга кирайлик ва ўзимиздан кейингиларни ҳам шунга даъват этайлик!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Сизларга тўрт нарсани буюриб, тўрт нарсани манъ қилғаймен: намоз ўқингиз, закот берингиз, рўза тутингиз ва қўлга киритган ўлжангизнинг бешдан бир қисмини улашингиз! Сизларга дуббо, ҳантам, накийр ва музаффат (ичимлик тайёрланадиган идишлар номи)да ичимлик тайёрлаб ичмоқни манъ қилурмен!» — деб айтдилар.

99- боб. Қиёматда одамлар отасининг исми билан аталмоғи ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёматда аҳдига вафо қилмаган (хоин) одам учун (ҳамма уни кўриб, билиб қўйсин, деган мақсадда хоинлигини билдириб турадиган) байроқ тикиб қўйилгай ва: «Бу фалон ўғли фалоннинг байроғидир!» — дейилгай», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Динор Ибн Умардан нақл қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёматда аҳдига вафо қилмаган (хоин) учун байроқ тикиб қўйилиб: «Бу фалон ўғли фалоннинг (хоинлик) байроғидир!» — дейилгай», — дедилар».

100- боб. «Қусгим келяпти» дейилмасин!

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз «Қусгим келяпти» деб айтмангиз, «Кўнглим айнияпти» деб айтингиз!» — дедилар».

Абу Умома ибн Саҳл оталаридан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз «Қусгим келяпти» деб айтмангиз, «Кўнглим айнияпти» деб айтингиз!» — дедилар».

101- боб. Даҳр (замон, абадият, азалият)ни сўкмангиз!

Абу Ҳурайра ривоят қиладиларки, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло: «Одам боласи даҳрни сўкгайдир, даҳр эрса — мен эрурман, тун ҳам, кундуз ҳам менинг илгимдадир!» — дейди», — деб айтган эрканлар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллал-

лоҳу алайҳи ва саллам: «Узумни карм, даҳрни эрса ишончсиз демангиз, чунким Оллоҳнинг ўзи даҳрдир!» — деб айтдилар» («Карм» сўзи узум зангини англатиш бирлан бирга «саховат» ва «карам» деган маъноларга ҳам эгадир. Шул боисдан бўлса керак, «Узумни карм демангиз», — дейдилар).

102- боб.

Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Узумни карм демангиз), чунким карм мўминнинг қалбидир!» — дедилар (яъни, карм-саховат мўминнинг юрагидир. Демак, саховатсиз одам мўмин бўлмайди, мўмин эрса карм-саховатсиз яшай олмайди, чунким саховат унинг юрагидир!). Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳақиқий шарманда бу дунёда бор-йўгидан ажраб қолган одам эрмас, балки иймону эътиқодини бой бериб қиёматда Оллоҳ таолога рўбарў бўлган одамдир!» ва «Ҳақиқий ғолиб — ғзаби келганда ўзини боса олган одамдир!» — деб айтдилар. Сўнг, «Оллоҳнинг мулкидан бошқа мулк йўқдир!» — дейиш бирлан бирга Оллоҳни ягона мулкдор деб тавсифладилар. Кейин, подшоҳлар ҳақида гапираётиб: «Подшоҳлар, агар бирор қишлоққа кирсалар, уни хонавайрон қилгайлар», — деб ҳам айтдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Узумни) карм дейишади, ваҳоланки карм мўминнинг юрагидир!» — дедилар».

103- боб. «Ота-онам сенга фидо бўлсин!» — деган киши ҳақида

Али разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Саъддан бошқа бирор кишига ота-онам сенга фидо бўлсин, деб айтганларини эшитмадим. Менимча, Уҳуд жангида бўлса керак, Жаноб Расулуллоҳ Саъдга: «Ота-онам сенга фидо бўлсин, от, отсанг-чи!» — деб айтган эрдилар».

104- боб. «Оллоҳ таоло мени сизга фидо қилсин!» — деган киши ҳақида

Абу Бахр Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Ота-оналаримизни сизга фидо қилдик!» — деб айтганлар.

Анас ибн Молик ривоят қиладиларки, у киши бирлан Абу Талҳа бир туяда, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан Сафиййа эрса иккинчи бир туяда кетиб бормоқда эрдилар, Сафиййа Жаноб Расулуллоҳнинг орқаларида эрди.

Шунда туя қоқиниб кетиб, Сафиййа бирлан пайғамбаримиз йиқилиб тушишди. Абу Талҳа дарҳол ўзини туядан ташлаб, жанобимизнинг қошларига етиб борди-да: «Е Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло мени сизга фидо қилсин, лат емадингизми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, аммо аёлимнинг ҳолидан хабар олгил!» — дедилар. Абу Талҳа Сафиййа ётган томонга югуриб кетди, бориб ўз кийимини унинг устига ёпиб қўйди, Сафиййа (ўзига келгач) ўрнидан турди. Сўнг, Абу Талҳа туя эгар-жабдуғини яхшилаб боғлаб қўйди, Жаноб Расулуллоҳ бирлар Сафиййа унга миниб, яна йўлга равона бўлишди. Мадинага яқин қолганда Жаноб Расулуллоҳ: «(Куфрдан) қайтйпмиз, тавба қиялпмиз, раббимизга ибодат қилиб, шукр қиялпмиз», — деган сўзларни такрорлай бошладилар ва шу сўзларни айтган ҳолда Мадинага кириб бордилар».

105- боб. Оллоҳ азза ва жаллага энг маҳбуб бўлган исмлар ҳақида

Ибн ал-Мункадир Жобирдан нақл қиладилар: «Орамиздан бир киши ўғил кўриб, унга Қосим деб исм қўйди. Биз: «Сени Абулқосим деб атай олмаймиз!» — дедик. Шунда у Жаноб Расулуллоҳга бориб айтган эрди, ул зот: «Ўғлингга Абдурахмон деб исм қўйгил!» — дедилар».

106- боб.

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Болаларингизга исмимни қўйинглар, лақабимни қўйманглар!» — деб айтганлар.

Жобир разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Орамиздан бир киши ўғил кўриб, унга Қосим деб исм қўйди. Шунда одамлар: «Жаноб Расулуллоҳдан сўрамагунимизча, боланинг отасини Абулқосим деб атамаймиз», — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Болага исмимни қўйинглар, лақабимни эрмас!» — деб айтдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Абулқосим саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Болага исмимни қўйинглар, лақабимни эрмас!» — деб айтдилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Орамиздан бир киши ўғил кўриб, унга Қосим деб исм қўйди. Одамлар: «Биз сени юз-хотир қилиб, Абулқосим деб атай олмаймиз», — дейишди. Шунда у Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бориб бу гапни айтиб эрди, ул зот: «Ўғлингга Абдурахмон деб исм қўйгил!» — дедилар».

107- боб. Ҳузн (ғам) деган исм ҳақида

Ибн ал-Мусайяб оталаридан нақл қиладирларки, оталари Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига борганларида, ул зот: «Исминг недур?» — деб сўрабдилар. Оталари: «Исмим Ҳузн (ғам)» — дебдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Сенинг исминг Саҳл (яъни, Шодмон бўлсин!)» — деб айтибдилар. Оталари: «Отам қўйган исмни ўзгартира олмасман!» — дебдилар».

Ибн ал-Мусайяб: «Шу-шу бўлди-ю, бошимиздан ғам аримай қолди», — дейдилар.

108- боб. Исмни ўзгартириб ундан яхшироқ исм қўймоқ ҳақида

Саҳл разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мунзир ибн Абу Усайдни туғилганда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб келишди. Жаноб Расулуллоҳ уни тиззаларига ўтқизиб қўйдилар. Боланинг отаси Абу Усайд ҳам ўша ерда эрди. Жаноб Расулуллоҳ бир нарса бирлан машғул бўлиб, хаёллари қочди. Шунда Абу Усайд ишора қилиб эрди болани Жаноб Расулуллоҳнинг тиззаларидан кўтариб олиб кетишди. Жаноб Расулуллоҳ ўзларига келиб: «Бола қани?» — дедилар. Абу Усайд: «Ё Расулаллоҳ, (уйга) бериб юбордик», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Исми нима?»-дедилар. Абу Усайд: «Исми фалон», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ва лекин унинг исми Мунзирдир», — дедилар. Шу кундан эътиборан унинг исми Мунзир бўлиб қолди».

Абу Рофиъ Абу Ҳурайрадан нақл қиладилар: «Зайнабнинг исми аслида Барра (художўй, итоаткор) бўлган. Донг таратсин, деб унга шу исмни қўйишган эрди. Жаноб Расулуллоҳ унинг бу исмини Зайнаб (хушманзара ва хушбўй дарахтнинг номи) деб ўзгартирдилар».

109- боб. Болага пайғамбарлар исмини қўймоқ хусусида

Анас разияллоҳу анҳу: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўғиллари Иброҳимни ўпдилар», — дейдилар.

Исмоил разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ибн Абу Авфодан Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўғиллари Иброҳимни кўрганмисиз?» — деб сўрадим. У менга: «Гўдаклигида вафот этган, башарти Жаноб Расулуллоҳдан кейин ҳам пайғамбар бўлиши лозим бўлганда у яшаган бўлур эрди. Аммо, ул зотдан сўнг пайғамбар бўлмагайдир!» — деди».

Адий ибн Собит бундай дейдилар: «Барродан эшитдимки,

Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўғиллари Иброҳим алайҳиссалом вафот этганида: «Жаннатда уни эмизиб қўйувчи аёл бордир»,— деган эрканлар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ал-Ансорий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Болангизга) менинг исмимни қўйинглار, лақабимни эрмас, чунким мен қосимман (тақсимловчиман), сизларга (Оллоҳ таоло ни-маики йўлласса, ўшани) улашаман»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Болангизга) исмимни қўйинглар, лақабимни эрмас. Кимки мени тушида кўрса, ўзимни кўрибди, чунким шайтон менинг қиёфамга кириб кўрина олмайди. Кимки қасддан менинг ҳақимда ёлғон гапларни айтса, ўзига дўзахдан жой тайёрлайверсин!» — дедилар».

Абу Мусо (ал-Ашъарий) бундай дейдилар: «Мен ўғил кўрганимда уни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб бордим, унга Иброҳим деб исм қўйдилар. Кейин, бир дона хурмони олиб, у бирлан танглайини кўтариб қўйдилар-да, дуо қилиб қўлимга қайтариб тутқаздилар». Бу Абу Мусонинг тўнғич ўғли эрди».

Зиёд ибн Илоҳа ривоят қиладилар: «Муғира ибн Шуъбадан эшитдимки, Иброҳим (Жаноб Расулуллоҳнинг ўғиллари) вафот қилган куни қуёш тутилган эркан».

110- боб. Одамни гўдаклигида қўйилган исми бирлан атамоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам рақъатдан бошларини кўтаргач: «Эй парвардигоро, Валид ибн Валидга, Салама ибн Ҳишомга, Ийш ибн Абу Рабиъага ва Маккадаги мўмин ғарийбу ғураболарга ўзинг нажот берғил! Эй парвардигоро, Музар қабиласига нисбатан азобингни кучайтириб, уларга Юсуф алайҳиссалом даврларидагидек қаҳатчилик (йилларини) юборғил!» — дедилар».

111- боб. Дўстини чақирганда унинг исмини чала айтган киши хусусида

Абу Ҳурайра: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга: «Ё Абу Ҳур!» — дедилар»,— дейдилар.

Абу Салама ибн Абдурраҳмон ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша разияллоҳу анҳо айтадирларки, Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Оиша, Ҳазрат Жаброил сенга салом айтдилар, мен эрсам: «Сизга

ҳам Оллоҳнинг саломи ва раҳмати бўлсин!» — деб айтдим», — дебдилар. «Дарҳақиқат, — дейдилар Оиша онамиз, — Ҳазрат Жаброил бизни кўриб турадилар, биз эрсак ул зотни кўрмаймиз».

Анас ривоят қиладилар: «Умму Сулайм (туяга ўрна-тилган) кажавага ўлтириб олган эрди, Жаноб Расулуллоҳнинг гуломлари Анжаша эрса туяни ҳайдаб борарди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Анжаша, секинроқ ҳайда, шишаларни (яъни, туя устидаги аёлни) эктиёт қил!» — дедилар».

112- боб. Ҳали (уйланиб) бола кўрмаган гўдакка лақаб қўймоқ ҳақида

Анас ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам энг хушхулқ одам эрдилар. Менинг Умайр исмли укам бўлиб, у эмадиган ёшдан ўтган эрди. Жаноб Расулуллоҳ бизникига келганларида унга: «Эй Абу Умайр, булбулча не қилди?» — дер эрдилар. Шунда укам ўйинчоқ булбулчани ўйнаб ўлтирган бўлар эрди. Уйимизда бўлганларида намоз вақти бўлиб қолса, тағларидаги гиламчага сув сепиб супуришни буюрар эрдилар, сўнг намоз ўқимоққа тутинганларида биз орқаларида саф тортиб турар эрдик, ул зот бизга имомлик қилиб намоз ўқир эрдилар».

113- боб. Гарчи лақаби бўлса-да, «Абу Туроб» деган яна бошқа бир лақаб олган киши хусусида

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Ҳазрат Али рази-яллоҳу анҳу маҳбуб исмлар ичида ўз исмларини хуш кўрсалар-да, ўзларини Абу Туроб деб чақиришларини кўпроқ ёқтирар эрдилар. Чунким, бу лақабни у кишига Жаноб Расулуллоҳнинг ўзлари қўйган эрдилар. Воқеа бундай бўлган эрди: бир куни Ҳазрат Али хотинлари бўлмиш Фотимадан аразлаб чиқиб кетдилар-да, масжидга бориб деворга суяниб ўлтирдилар. Жаноб Расулуллоҳ у кишини излаб масжидга кириб келдилар, қарасалар деворга суяниб ўлтирибдилар, орқаларига туфроқ теккан. Шунда Жаноб Расулуллоҳ Ҳазрат Алининг орқаларига теккан туфроқни қоқаетиб: «Ўлтиравер, ё Абу Туроб!» — дедилар» (Туроб — туфроқ демакдир).

114- боб. Оллоҳ таоло ёқтирмайдирган энг хунук исмлар ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни Оллоҳ таоло даргоҳида-

ги энг хунук исм — кишининг подшоҳлар подшоҳи (шаҳаншоҳ) деган исмидир!» — дедилар.

Суфён: «Оллоҳ таоло даргоҳидаги энг хунук исм — кишининг подшоҳлар подшоҳи (шаҳаншоҳ) деган исмидир!» — деб бир неча бор айтдилар.

115- боб. Мушрикнинг лақаби ҳақида

Урва ибн аз-Зубайр Усома ибн Зайддан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам духоба тўқим ёпилган бир эшакка Усомани мингаштириб олиб Баний Ҳорис ибн ал-Хазраж қабиласидаги Саъд ибн Убодани кўргани бордилар. Бу воқеа Бадр урушидан илгари бўлган эрди. Йўл-йўлакай бир мажлис бўлаётган жойга кириб ўтдилар. Мажлисда Абдуллоҳ ибн Убай ҳам бор бўлиб, у ҳали исломга кирмаган эрди. Жаноб Расулуллоҳ мажлис аҳлига назар ташлаб, у ерда мусулмонлар бирлан бутпараст мушриклар, яҳудийлар борлигини ҳамда уларнинг орасида Абдуллоҳ ибн Рувоҳанинг ҳам ўлтирганини кўрдилар. Абдуллоҳ ибн Убай ҳайвон туғигидан кўтарилаётган чанг-тўзондан ридоси бирла бурнини тўсиб: «Ҳей, чангитмангизлар!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (эшакларини) тўхтатдилар-да, пастга тушдилар, сўнг йиғиндаги номусулмон кишиларни Оллоҳ таоло йўлига даъват этдилар ва Қуръон тиловат қилдилар. Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул: «Эй фалончи, сенинг айтганингни қилолмайман, гар ҳақ гапни айтаётган эрсанг-да, бизнинг мажлисимизга халал берма, йўлингдан қолма, биздан бирортамиз ҳузурингга борса, ана ўшанга ривоят қил!» — деди. Ибн Рувоҳа эрса: «Ё Расулаллоҳ, йиғинимизга келаверингиз, биз шуни истағайдирмиз!» — деб айтди. Натижада мусулмонлар, мушриклар ва яҳудийлар ўзаро жанжаллашиб қолдилар. Жаноб Расулуллоҳ уларни тинчлантирдилар-да, эшакларига миниб Саъд ибн Убоданинг уйига равона бўлдилар. Етиб борганларидан сўнг: «Эй Саъд, сен Абу Ҳубоб (яъни, Абдуллоҳ ибн Убай)нинг айтган сўзларини эшитдингми?» — дедилар. Саъд: «Ё Расулаллоҳ, уни афв этингиз, Оллоҳ таоло сизга (пайғамбарликни) ато этмишдир, Абдуллоҳ ибн Убайни эрса, бу шаҳарнинг аҳолиси ўзига подшоҳ этмоқни ихтиёр айлаб, бошига тож кийдирмоқ ниятида эрди. Сизга Оллоҳ таоло йўллаган ҳақиқат (ҳидоят) туфайли у бундан махрум бўлди, шу боисдан ҳам сизга ўзингиз шоҳиди бўлганингиздек муомала бўлди», — деди. Жаноб Расулуллоҳ унинг гуноҳини кечирдилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ва ул зотнинг саҳобалари мушриклар бирлан аҳли китобларни Оллоҳ таолонинг амрига биноан афв қилар ва

улар етказаётган азиятларга сабр этар эрдилар. Оллоҳ таоло: «Аҳли китобларга қулоқ солинглар...» ва «Аҳли китоблар орасида дўстона кайфиятдаги кишилар кўп...» — дейди. Жаноб Расулulloҳ Оллоҳ таолонинг юқоридаги қавлини: «Бу менга уларни афв қилмоғимга берилган ижозатдир», — деб тўғри тушундилар. Жаноб Расулulloҳ Бадрда ғазот қилганларида Оллоҳ таоло кофирларнинг паҳлавонларидан ҳамда Қурайш зодагонларидан кўпини ҳалок қилди. Жаноб Расулulloҳ бирлан ул зотнинг саҳобалари бу урушда ғалаба қозониб, кўплаб ўлжаларни қўлга киритдилар ҳамда кофирларнинг бир қанча раҳнаmolари бирлан Қурайш зодагонларини асир олиб қайтдилар. Асирга олинган Ибн Убай ибн Салул ва унинг бутпараст мушрик шериклари: «Ҳаммаси тугади, энди бошқа қиладирган ишимиз қолмади», — дейишди-да, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга байъат қилиб, исломга киришди».

Абдуллоҳ ибн ал-Ҳарас ибн Навфал ривоят қиладилар: «Аббос ибн Абдулмутталиб: «Ё Расулаллоҳ, Абу Толибга бирор нафингиз тегдими, чунким у сизни ҳимоя қилиб, меҳрибонлик кўрсатиб турар эрди?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳа, нафим тегди, у ҳозир дўзахнинг энг саёз жойида, акс ҳолда энг чуқур ерига тушган бўлар эрди», — дедилар».

116- боб. (Баъзида) ошкора айтгандан кўра пардали қилиб айтган маъқул

Анас ривоят қиладилар: «Абу Талҳанинг ўғли вафот этди. У бундан беҳабар, хотинидан: «Боланинг аҳволи қандай?» — деб сўради. Хотини Умму Сулайм: «Тинчиб қолди, шоядки ором олаётган бўлса» — деди. Абу Талҳа у рост сўзлаяпти деб ўйлади (Умму Сулаймнинг нега бундай дегани ҳақидаги ҳадис 1- китобда мавжуд).

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам сафарда эрдилар, худоъ (туябонлар қўшиғи) айтувчи худоъ айтиб борар эрди. Шунда Жаноб Расулulloҳ: «Эй Анжаша, секинроқ юрғил, шишаларга эҳтиёт бўлғил!» — дедилар».

(Бу ерда аввалги ҳадислардан бири такроран келтирилган)

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «(Бир куни аҳолиси душман ҳужумидан хавотирда бўлган) Мадинада ваҳима кўтарилди. Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Талҳанинг отига миниб (товуш келган томонга қараб) жўнадилар. (Одамлар орқаларидан етиб боргач), уларга: «Хавотир оладирган ҳеч нарса кўрмадик, аммо (манави) от денгиздек (елар) эркан!» — дедилар».

117- боб. Бир нарса хусусида «Бу ҳеч нарса эрмас!» деб, кейин ўзининг ноҳақлигини тан олган киши ҳақида

Ибн Аббос бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки қабрга ишора қилиб: «Катта (гуноҳ) учун азобланаётганлари йўқ, дарвоқеъ бу ҳам катта (гуноҳдир!)» — дедилар».

Яҳё ибн Урва оталари Урвадан нақл қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳонинг айтишларича, одамлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан коҳинлар ҳақида сўрашибди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ уларга: «Ҳеч нарса эрмас, гапириб ўлтиришга арзимади!» — дебдилар. Одамлар: «Ё Расулаллоҳ, уларнинг баъзи айтган гаплари рост бўлиб чиқади-ку!» — дейишибди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўша рост бўлиб чиққан гапларни жинлар хотифдан ўғринча эшитиб олиб, унга яна юзлаб ёлғонни қўшиб-чатиб ўз эгалари бўлмиш коҳинларнинг қулоғига товук қақағлагандек қақағлаб етказдилар», — деб жавоб қилибдилар».

118- боб. Нигоҳини осмонга қаратмоқ ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли: «Туяга қарамайдиларми, у қандай яратилган... Осмонга қарамайдиларми, у қандай (баланд) кўтарилган...»

Ибн Абу Мулайка Оиша онамиздан нақл қилиб: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бошларини осмонга кўтардилар», — дейдилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бундай деганларини эшитган эрканлар: «Кейин, менга ваҳий келмай қолди. (Бир куни) мен кўчада кетаётган эрдим осмондан келаётган бир товуш қулоғимга чалинди. Шунда нигоҳимни осмонга қаратиб эрдим. Хироъ тоғида менга йўлиққан ўша фаришта осмон бирлан ер оралигида курсида ўлтирганлигини кўрдим».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Мен Маймуна (хотин)нинг уйларида ётиб қолдим. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам ўша ерда эрканлар. Ярим кечаси ёким туннинг учдан бири ўтганда Жаноб Расулуллоҳ ўтириб олиб осмонга термулганларича «Осмонлар бирлан ернинг яратилишида ҳамда тун бирлан куннинг алмашинувида оқил кишилар учун ибратлар (аломатлар) мавжуд» деган оятни тиловат қилдилар».

119- боб. Чўп билан сув ва лойни қалқитган киши ҳақида

Абу Усмон ривоят қиладилар: «Абу Мусо Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга Мадина чорбоғларидан бирида эрди. Жаноб Расулуллоҳ (фикрга толган ҳолда) қўлларидаги чўп бирлан сув ва лойни қалқита бошладилар. Шу аснода кимдир эшикни очишни илтимос қилди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эшикни очғил ва унга жаннатга кирмоғини айтиб башорат қилғил!» — дедилар. Бориб қарасам, Абу Бакр эрканлар, эшикни очиб, жаннатга кирмоқларини айтиб башорат қилдим. Кейин, яна кимдир эшикни очишни илтимос қилди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эшикни очғил ва унга жаннатга кирмоғини айтиб башорат қилғил!» — дедилар. Қарасам, Ҳазрат Умар эрканлар, эшикни очиб, жаннатга кирмоқларини айтиб башорат қилдим. Сўнг, яна бир киши эшикни очмоғимизни илтимос қилди. Жаноб Расулуллоҳ ёнбошлаб олган эрдилар, ўринларидан туриб ўтирдилар-да: «Эшикни очғил ва гарчи (желгусида) унинг бошига бало тушса ҳам жаннатга кирмоғини айтиб башорат қилғил!» — дедилар. Бориб қарасам, Ҳазрат Усмон эрканлар, эшикни очиб, жаннатга кирмоқларини айтиб башорат қилдим ҳамда (Жаноб Расулуллоҳнинг бало хусусида) айтган гапларини ҳам етказдим. Шунда у киши: «Оллоҳ таоло ўз паноҳида асрасин!» — дедилар».

120-боб. Қўли (даги чўп) бирлан ерга бир нималарни чизган киши ҳақида

Ҳазрат Али бундай деб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга бир маййитнинг жанозасида эрдик, қўлларидаги чўп бирлан ерга бир нималарни чиза туриб: «Бирортангиз дўзахга тушиб чиқмай жаннатга кирмайсиз», — дедилар. Одамлар: «Умид қилмайликми?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Амал қилинглар, барчасига эришгайсиз! Оллоҳ таоло: «Кимки сахий ва тақводор эрса...», — деган», — дедилар».

121-боб. Бирор нарсадан ажабланган вақтда такбир ва тасбиҳ айтмоқ ҳақида

Умму Салама бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйқудан уйғониб: «Субҳоноллоҳ, Оллоҳ таоло қандай раҳмат хазиналарини ва қандай азобларни нозил қилди эркан! Хужраларда ғафлат босиб ётганларни (яъни, ўз хотинларини назарда тутяптилар) ким намозга

уйғотади? Бу дунёда кийим кийганлар охиратда яланғочдилар!» — дедилар».

Ибн Аббос Ҳазрат Умардан нақл қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва салламга: «Хотинларингизни талоқ қилдингизми?» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Йўқ», — дедилар. Мен: «Оллоҳу акбар!» — дедим».

Али ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Сафиййа бинти Ҳуаййа Рамазоннинг охирги ўн кунлигида ул зотни масжидда эътикофда ўлтирганларида кўргани бордилар. Сафиййа Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларида бир оз суҳбатлашиб ўлтирганларидан сўнг, уйга қайтиш мақсадида ўринларидан турдилар. Жаноб Расулulloҳ ҳам Сафиййа бирлан бирга туриб, масжиднинг эшиги олдиғача бирга бордилар. Шунда ансорлардан икки киши ўтиб кетаётиб, Жаноб Расулulloҳга салом беришди. Жаноб Расулulloҳ уларга: «Шошмангиз, бул Сафиййа бинти Ҳуаййа, — дедилар (яъни «Кўнглингизга бир нарса келмасин, бу — менинг хотиним» демоқчилар). Бояги икки кишига бу гап оғир ботиб: «Субҳонulloҳ» — дейишди. Набий саллалллоҳу алайҳи ва саллам: «Шайтон инсоннинг қон томирларида юриб васваса қилғайдир, шул боисдан сизларни ҳам шайтон васваса қилиб, хаёлингизга бўлмағур фикрни келтирмадимикан, деб хавотир олдим» — дедилар».

122-боб. Тош отмоқ манъ қилингани ҳақида

Абдуллоҳ ибн Муғфал ал-Музаний ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам тош отмоқни манъ қилиб: «У овладидирган жонзотни ўлдирмағай, душманни қулатмағай, аммо кўзни чиқариб, тишни синдирғай», — дедилар.

123-боб. Аксирган одам Оллоҳ таолога ҳамд айтмоғи лозим!

Анас ибн Молик бундай деб айтган эрканлар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида ўлтирган кишилардан иккитаси акса урди, улардан бирига: «Йарҳамукаллоҳ», — деб айтдилар, иккинчисига эрса, индамадилар. Шунда бунинг боисини сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Бири: «Алҳамду лиллоҳ», — деди, иккинчиси эрса, айтмади», — деб жавоб қилдилар».

124-боб. Акса урган киши: «Алҳамду лиллоҳ»,— деса, унга: «Йарҳамукаллоҳ ва йашфийк» — деб айтмоқ лозим!

Барро ибн Озиб разияллоҳу анҳу бундай дейдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга етти нарсани буюриб, етти нарсани манъ қилдилар: касални бориб кўрмоқни, жанозада қатнашмоқни, акса урган одамнинг Оллоҳ таолога айтган ҳамдига жавоб қайтармоқни, таклиф қилинган жойга бормоқни (даъват қилувчига жавоб қилмоқни), саломга алиқ олмоқни, мазлумга ёрдам қилмоқни ва қасамга вафо қилмоқни амр қилдилар ҳамда тилла узук (ёким тилла ҳалқа) тақмоқни, ҳарир, дебож, сундус ва мийсара (кийимлар) киймоқни манъ қилдилар (яна иккита манъ қилинган нарса ҳақида бу ерда айтилмаган)».

125-боб. Акса таҳсинга, эснов нафратга сазовор эрканлиги ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло аксани хуш кўриб, эсновни ёқтирмағайдир. Аксиргач, Оллоҳ таолога ҳамд айтган одамга унинг ҳамдини эшитган ҳар бир мусулмон: «Йарҳамукаллоҳ ва йашфийк» — демоққа мустаҳиқдир. Аммо, эснов эрса шайтондан содир бўладирган қилмиш бўлиб, киши имкон қадар уни қайтарсин, агар у ҳомуза тортса, шайтон (мазза қилиб) устидан кулғайдир», — дедилар».

126- боб. Акса урган киши нима деб жавоб қайтармоғи лозим?

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қайси бирингиз акса урсангиз, алҳамду лиллоҳ, деб айтингиз, (ёнингизда турган) биродарингиз ёким ўртоғингиз эрса, йарҳамукаллоҳ, деб жавоб қайтарсин. Агар сизга йарҳамукаллоҳ дейишса, уларга йаҳдийкумуллоҳ ва йуслиҳ болакум, деб жавоб қайтарингиз! (Алҳамду лиллоҳ — Оллоҳга шукр; йарҳамукаллоҳ — Оллоҳ сенга раҳм қилсин; йаҳдийкумуллоҳ ва йуслиҳ болакум — Оллоҳ сизга тўғри йўл кўрсатсин ва дилингизни тоат-ибодатга мойил қилсин)».

127-боб. Акса урган одам Оллоҳга ҳамд айтмаса, унга жавоб қилинмайди

(Бу ерда юқоридаги ҳадислар такроран келтирилган)

(Бу ерда ҳам юқоридаги ҳадислар такроран келтирилган)

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИМИ

ИЖОЗАТ СЎРАМОҚ КИТОБИ

1-боб. Салом бермоқ қандай бошланганлиги ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло Одам алайҳиссаломни ўз суратида (яъни, унга ўзида бор бўлган «тирик, билувчи, эшитувчи, кўрувчи, сўзловчи» каби сифатларни ато этиб) яратди ва бўйларини олтмиш зироъ (газ) қилди. Яратиб бўлгач, ул кишига «Анави ўлтирган бир нафар фаришталарнинг олдига боргил-да, салом бергил, сўнг уларнинг сенга оладирган алигини яхшилаб эшитиб олгил, чунким бу сенга ва сендан тарқаладирган зурриётларинга йўлланган салом бўлғайдир!» — деди. Одам алайҳиссалом бориб: «Ассалому алайкум! (Сизларга салом!)», — дедилар. Фаришталар: «Ассалому алайка ва раҳматуллоҳи! (Сенга ҳам салом ва Оллоҳнинг раҳмати бўлсин!)» — деб алик олишди, сўнг яна: «Ва раҳматуллоҳи фа-кулли ман йадхулу-л-жанната ало сурати одам! (Жаннатга Одам суратида кирадирган барча инсонларга ҳам Оллоҳнинг раҳмати бўлсин!)» — деб қўшиб қўйишди. Ўша вақтдан бошлаб ҳозиргача инсоннинг хилқати (табиати, қиёфаси, бўй-бастаи) камайиб бормоқда».

2-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли: («Ан-Нур» сураси): «Ё аййуҳоллазийна омануу ло тадхулуу буйуутан ғайра буйуутикум ҳатто тастаънисуу ва тусаллимуу ало аҳлиҳо золикум хайрун лакум лаъаллакум тазаккарууна фа ин лам тажидуу фийҳо аҳадан фа ло тадхулууҳо ҳатто йуъзана лакум ва ин қийла лакум уржиъуу фаржиъуу ҳува азко лакум валлоҳу бимо таъмалууна алиймун лайса алайкум жуноҳун ан тадхулуу буйуутан ғайра маскуунатин фийҳо матоъун лакум валлоҳу йаъламу мо тубдууна ва мо тактумууна» («Эй мўминлар, ўз уйлариңгиздан бошқа уйларга, хонадон аҳлидан ижозат олмагунингизча ва уларга салом бермагунингизча, кирмангиз, буни ёдда тутсангиз ўзингизга яхшироқ бўлғай! Бегона уйларда ҳеч кимни топмасангиз, ижозат

берилмагунча зинхор кира кўрмангиз ва агар сизга: «Қайтингиз!» — дейилса, қайтиб кетингиз, бу ўзингиз учун яхшироқ бўлғай, Оллоҳ барча ишларингизни яхши билур! Ҳеч кимса яшамайдирган уйларга кирсангиз бўлур, бу сизлар учун гуноҳ эрмас, у ердаги нарсалар сизникидир. Оллоҳ ошкора ва яширин қилган ишларингизни яхши билур!»).

Саъид ибн Абулҳасан Ҳасанга: «Ажам аёллари (араб бўлмаган аёллар) кўкракларини очиб, бошяланг юрадилар», — деди. Ҳасан: «Улардан нигоҳингни қочиргил, Оллоҳ таоло азза ва жалла: «Қул лил-муъминийна йағуддуу мин абсориҳим ва йаҳфазуу фуружаҳум» («Мўмин эркакларга айтгил, нигоҳларини қуйи қаратиб ва авратларини беркитиб юрсинлар!») — дейди», — деб айтди. Қатода: «Бу эркакларга нисбатан айтилган ҳукмдир, аёлларга нисбатан эрса, Оллоҳ таоло: «Ва қул лил-муъминот йағудна мин абсориҳинна ва йаҳфазна фуружаҳунна» («Мўмина аёлларга ҳам айтгил, нигоҳларини қуйи солиб ва авратларини беркитиб юрсинлар!») — дейди, чунким аёлларнинг Оллоҳ таоло кўрмоқни макруҳ қилган аъзолари эркаклар кўзини хоинликка чорлағувчидир», — деб айтди (юқоридаги оятлар ҳам «Ан-Нур» сурасидан).

Зухрий покдомон аёлларга қарамоқ хусусида гапираётиб: «Эркак кишининг бундай аёлларнинг, ҳаттоки қизалоқнинг ҳам бирор уят ерига шаҳват кўзи бирлан қарамоғи ярамайди» — дедилар ҳамда Маккада сотиладирган жорияларга ҳам, сотиб олиш нияти бўлмаса, қарамоқ макруҳ эканлигини айтдилар.

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қурбон ҳайити куни Фазл ибн Аббосни уловларига мингаштириб олдилар. Фазл чиройли йигит эрди. Жаноб Расулуллоҳ уловларини тўхта-тиб, одамларга фатво айта бошладилар. Шунда Ҳасъам қабиласидан бўлган бир гўзал аёл келиб Жаноб Расулуллоҳдан бир масала хусусида фатво сўради. Фазл унинг хуснига маҳлиё бўлиб, термулиб қолди. Жаноб Расулуллоҳ ўгирилиб Фазлнинг аёлга термулиб турганини кўрдилар-да, орқаларига қўлларини узатиб Фазлнинг жағидан ушлаб юзини бошқа томонга қаратиб қўйдилар. Аёл: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ҳаж қилмоқни фарз қилган вақт отамнинг кексайиб туя устида маҳкам ўлтира олмайдирган даврларига тўғри келиб қолди. Мен отамнинг ўринларига ҳаж қилсам, бўлурми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, бўлғай!» — деб жавоб қилдилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кўчаларда (бекорчиликдан эзмала-

ниб гаплашиб ўлтирмоқдин) қочингиз!» — дедилар. Одамлар: «Ё Расулаллоҳ, бундан бошқа нима ҳам қилардик!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар ўлтиришларингиз лозим бўлса, у ҳолда йўл ҳақини тўлангиз!» — дедилар. Одамлар: «Йўл ҳақи недир?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Кўчадан ўтаётганларга термулмай, бепарво бўлмоқ, уларга азият етказмаслик, ўтаётганлар саломига алик олмоқ, амр маъруф қилмоқ ва ёмонликдан қайтармоқдир», — деб жавоб қилдилар.

3-боб. Ас-Салом — Оллоҳ таолонинг исмларидан биридир! Салом берсангиз, яхшилаб салом берингиз, алик олсангиз, яхшилаб алик олингиз!

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга намоз ўқиганимизда: «Оллоҳ таолога бандаларидан салом! Жаброилга салом! Микоилга салом! Фалончи ва пистончиларга салом!» — дер эрдик. (Бир куни) Жаноб Расулуллоҳ намоз ўқиб бўлганларидан сўнг, бизга ўгирилиб: «Оллоҳ таолонинг ўзи Саломдир! Қайсинингиз намозда ўлтирган эрсангиз: «Ат-Таҳиййоту лиллоҳи вас-салавоту ват-таййибот, ас-салому алайка аййуҳаннабиййу ва раҳматуллоҳи ва баракотуҳ, ас-салому алайно ва ало ибодиллоҳис-солиҳийн» («Барча мадҳу олқишларимиз, тоат-ибодату эзгу амалларимиз Оллоҳ таоло учундир, эй пайғамбар алайҳиссалом, сизга Оллоҳ таолонинг саломи, раҳмати ва баракоти бўлсин, бизга ҳамда ҳамма солиҳ бандаларга эрса, Оллоҳ таолонинг саломи бўлсин!») — деб айтингиз. Агар шундоқ (ҳамма солиҳ бандаларга) десангиз, еру кўкдаги ҳамма солиҳ бандаларга савоби теккайдир, кейин: «Ашҳаду алло илоҳа иллаллоҳу вашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳу» («Оллоҳдан бошқа илоҳ йўқ деб гувоҳлик берғайдирмен, шунингдек Муҳаммад Оллоҳнинг бандаси ҳамда бизга юборган элчисидир деб ҳам гувоҳлик берғайдирмен»), — деб айтингиз, ундан кейин эрса, хоҳлаган тилагингизни айтсангиз, бўлғайдир», — дедилар».

4-боб. Озчиликнинг кўпчиликка салом бермоғи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кичик каттага, ўткинчи ўлтирганга ва озчилик кўпчиликка салом берғайдир», — дедилар».

5-боб. Суворийнинг пиёдага салом бермоғи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Суворий пиёдага, пиёда (ўткинчи) ўлтирганга ва озчилик кўпчиликка салом берғайдир»,— дедилар».

6-боб. Ўткинчининг ўлтирганга салом бермоғи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Суворий пиёдага, пиёда (ўткинчи) ўлтирганга ва озчилик кўпчиликка салом берғайдир»,— дедилар».

7-боб. Кичикнинг каттага салом бермоғи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кичик каттага, ўткинчи ўлтирганга ва озчилик кўпчиликка салом берғайдир»,— дедилар».

8-боб. Салом-аликни оммавийлаштирмақ хусусида

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга етти нарсани буюриб, етти нарсани манъ қилдилар: касални бориб кўрмоқни, жанозада қатнашмоқни, акса урган одамнинг ҳамдига жавоб қайтармоқни, кучсизга мадад бермоқни, мазлумга ёрдам бермоқни, салом-аликни оммалаштирмақни ва қасамга вафо қилмоқни буюрдилар ҳамда қумуш идишдан ичмоқни, олтин узук тақмоқни, уловга духоба тўқим ёпиб минмоқни, ҳарир, дебож, қиссий ва истабрақ киймоқни манъ қилдилар».

9-боб. Таниган ва танимаганга салом бермоқ хусусида

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Бир одам Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Исломда энг яхши амал қайсидир?»—деб сўради. Жаноб Расулulloҳ: «Очларни тўйгазмоғинг, таниган ва танимаган одамга салом бермоғинг»,— деб жавоб қилдилар».

Абу Айюб разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон одамнинг ўз биродаридан (яъни, мусулмоннинг мусулмондан) уч кундан ортиқ аразлаб, бир-бирини учратганда тескари қараб кетмоғи яхши эрмас. Уларнинг қайси бири аввал салом берса, ўшаниси яхши одамдир!» — дедилар. Суфён: «Мен бу ҳадиси Жаноб Расулulloҳдан уч марта эшитиб эрдим»,— дейдилар.

Ибн Шайхоб ривоят қиладилар: «Анас ибн Молик, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинага келганларида, ўзининг ўн яшар бола бўлганлигини менга айтиб бундай деганди: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга ўн йил хизмат қилдим. Ҳижоб ояти (аёлларни ичкарига олмоқ лозимлиги ҳақидаги оят) нозил бўлгандаги мавжуд кишилар ичида унинг ҳақида мендан яхшироқ биладиргани йўқ эрди. Убай ибн Каъб у ҳақда мендан кўп сўрай эрди. Бу оят Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Жаҳш кизи Зайнабга уйланганларида нозил бўлган бўлиб, ўшанда Жаноб Расулуллоҳ куёв бўлган эрдилар. Қавм дастурхонга таклиф қилинган эрди, улар ноз-неъматлардан тановул қилишган эрди. Кейин, қавм тарқаб, бир гуруҳигина Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларида қолган эрди. Улар узоқ ўтириб қолишгач, Жаноб Расулуллоҳ ўринларидан туриб чиқиб кетдилар, мен ҳам ўлтирганлар чиқиб кетармикин деган мақсадда кетларидан чиқдим. Жаноб Расулуллоҳ юрдилар, мен ҳам бирга юрдим, ҳатто Оишанинг ҳужраси остонасига қадар бордилар. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ меҳмонлар чиқиб кетгандир деб ортларига қайтдилар, мен ҳам бирга қайтдим. Ул зот Зайнабнинг ҳузурига кириб, меҳмонларнинг хануз тарқалишмаганини кўриб яна ортларига қайтдилар, мен ҳам бирга қайтдим, ҳатто Оишанинг ҳужраси остонасигача бордилар. Сўнг, меҳмонлар кетгандир деб ўйлаб яна ортларига қайтдилар, мен ҳам бирга қайтдим. Кириб қарасалар, улар чиқиб кетишган эркан. Шунда Оллоҳ таоло Ҳижоб оятини нозил қилди. Жаноб Расулуллоҳ мен бирлан ўзлари ўртамизга парда ташлаб қўйдилар».

Абу Мижлаз Анас ибн Моликдан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Зайнабга уйланганларида қавм кириб таом тановул қилди, сўнг ўзаро суҳбатлашиб ўлтираверди. Бир қараганда, қавм туриб чиқиб кетмоқчидек кўринса-да, ўрнидан қўзғолмас эрди. Жаноб Расулуллоҳ бунини кўриб ўринларидан турдилар, шунда қавмнинг бир қисми ҳам ўрнидан туриб чиқиб кетди, қолганлари эрса яна ўлтираверди. Жаноб Расулуллоҳ уйга қайтиб кирмоқчи бўлганларида боягилар хануз суҳбатлашиб ўлтирар эрди. Кейин, улар туриб чиқиб кетгач, мен ул зотга бу ҳақда хабар бериб эрдим, ичкарига кирдилар. Мен ҳам кирмоқчи эрдим, ўртамизга парда ташлаб қўйдилар. Шул вақт Оллоҳ таоло Жаноб Расулуллоҳга қуйидаги Ҳижоб оятини нозил қилди: «Ё аййуҳоллазийна омануу ло тадхулуу буйуутаннабий...» («Эй мўминлар, пайгамбарнинг уйларига кирмангиз...»).

Урва ибн аз-Зубайр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ

саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша разияллоҳу анҳо бундай дедилар: «Умар ибн ал-Хаттоб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Хотинларингизни ичкарига олсангиз (ташқарига чиқармасангиз) бўлмайдими!» — дер эдилар, аммо ул зот бундай қилмас эрдилар. Жаноб Расулуллоҳнинг хотинлари кечалари (қазои ҳожат учун) Маносиъ тарафига чиқар эрдилар. Бир куни Савда бинти Замъа ташқарига чиқди. Бўйи баланд хотин эрди. Шунда мажлисда ўлтирган Умар ибн ал-Хаттоб Савдани кўриб: «Ё Савда, биз сени танидик!» — деб хитоб қилдилар. Бу гапни хотинларни парда ичига олиш тўғрисида оят нозил бўлсаяди, деб айтиб эрдилар, Оллоҳ таоло Ҳижоб оятини нозил қилди».

11-боб. Қараш учун рухсат сўрамоқ ҳақида

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Бир киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳужраларидаги бегона кўздан пана қилиб турадирган тўсиқ оша ичкарига қаради. Шу пайт Жаноб Расулуллоҳ қўлларида тароқ ушлаб турган эрдилар, уни кўриб: «Агар қараб турганингни билганимда эрди, мана шу тароқ бирлан кўзингни ўйиб олган бўлур эрдим, зеро изн сўрамоқ (одати) қараш учун (ҳам) таъйин қилингандир!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳужраларидан бирининг ичкарисига қаради. Мен Жаноб Расулуллоҳнинг ўринларидан туриб, қўлларидаги шамшир учини унинг кўзига тикмоқчи бўлгандек ҳаракат қилганларини ҳозир ҳам кўриб тургандекмен».

12-боб. Аёлнинг асалдонидан бўлак аъзоларига зино қилмоқ ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу: «Абу Ҳурайра айтган гапдан кўра нохушроқ гапни эшитмаганмен», — дейдилар.

Ибн Аббос яна бундай дейдилар: «Абу Ҳурайранинг Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламдан нақл қилиб айтган қуйидаги гапидан нохушроқ гапни эшитмаганмен: «Оллоҳ таоло одам боласининг пешонасига азалдан зино қилмоқни тақдир қилган бўлиб, у бундан қочиб қутила олмағайдир. Кўзнинг зиноси — (бегона аёлга шахват бирлан) қарашдир, тилнинг зиноси — (бегона аёлни орзулаб) гапирмоқдир. Эркакнинг шахвоний нафси кўзиб, зинога чорлайверади, аммо буни рўёбга чиқаргувчи ҳам, барбод қилгувчи ҳам аёлнинг асалдонидир!»

13-боб. Уч бор салом бермоқ ва рухсат сўрамоқ ҳақида

Сумома ибн Абдуллоҳ Анас ибн Моликдан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам, агар салом берсалар, уч бор салом берар, бирор гап айтсалар, уч бор такрорлар эрдилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Ансорлар мажлисларидан бирида эрдим, шу пайт Абу Мусо бир нарсадан қўрққандек келиб: «Ҳазрат Умардан ҳузурларига кирмоққа уч марта рухсат сўраб эрдим, рухсат бермадилар, ортимга қайтиб кетдим»,— деди. Мен: «Не сабабдин бундай қилдилар?» — дедим. У: «Билмадим, уч марта рухсат сўрасам ҳам, ижозат бермадилар, сўнг қайтиб кетдим, чунки Жаноб Расулуллоҳ: «Агар бирортангиз уч бор изн сўрасангиз-у, ижозат ололмасангиз, қайтиб кетингиз!» — деб айтганлар»,— деди. Мен: «Оллоҳ таоло ҳақи, бу гапингга исбот келтирмоғинг лозим, бирортангиз Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг шундай деганларини эшитганмисиз?» — дедим». Убай ибн Каъб бундай дейдилар: «Ўшанда мен Абу Мусога: «Оллоҳ таоло ҳақи, қавмнинг энг ёши кичигигина сизнинг ёнингизни ола олади!» — дедим-да, қавмнинг энг ёши кичиги бўлганим учун ҳам у кишининг ёнларини олиб, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақиқатан ҳам шундай деб айтганлар, деб Ҳазрат Умарни хабардор қилдим».

14-боб. Таклиф қилинган киши ижозат сўраб киради-ми?

Абу Ҳурайра: «(Жаноб Расулуллоҳ) уларга (кирмоққа) ижозат берганлар»,— дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга (ҳужраларига) кирдим. Бир қадахда сут борлигини кўриб, (олиб ичдилар?). Сўнг, менга: «Ё Абу Ҳур, борғил, супада яшовчиларни чақириб келгил!» — дедилар. Мен чақириб келдим. Улар келиб кирмоққа изн сўрашди, ижозат бериб эрдилар, ичкарига киришди».

15-боб. Болаларга салом бермоқ ҳақида

Собит ал-Буноний Анас ибн Молик ҳақларида бундай деб ривоят қиладилар: «У (Анас ибн Молик) болалар ёнидан ўтиб кетаётиб, уларга салом берди-да: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай қилар эрдилар» — деб айтди».

16-боб. Эркакларнинг аёлларга, аёлларнинг эрса эркакларга салом бермоғи ҳақида

Ибн Абу Ҳозим оталаридан, у киши эрса Саҳлдан нақл қиладилар: «Биз жумъа кунлари хурсанд бўлар эрдик»,— деди Саҳл. Мен Саҳлга: «Қандай қилиб?» — дедим. Шунда у: «Бизнинг бир (таниш) кампиримиз бўлиб, у Бизоъага бориб...» — дейиши бирланоқ, Ибн Маслама: «Мадинага хурмозорга бориб...» — деб унинг гапига аниқлик киритди. Сўнг, Саҳл гапида бундай деб давом этди: «...лавлаги олиб келар эрди-да, уни арпа бирлан қозонга солиб қайнатиб кўяр эрди. Биз ҳар сафар жумъани ўқиб қайтаётганимизда унга салом берар эрдик, у бизга бояги таомни тортиқ қилар, биз эрсак уни еб хурсанд бўлар эрдик. Ўшанда биз жумъадан кейингина қайлула ва тушлик қилар эрдик».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ё Оиша, Ҳазрат Жаброил сенга салом айтяптилар»,— дедилар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга. Мен: «У кишига ҳам Оллоҳнинг саломи ва раҳмати бўлсин! Сиз биз кўролмайдиган нарсаларни ҳам кўра олурсиз»,— дедим» (Оиша: «Сиз» — деганда Жаноб Расулуллоҳни назарда тутяптилар).

17-боб. «Ким у?» деб сўраса, «мен» деб жавоб қилмоқ ҳақида

Муҳаммад ибн ал-Мункадир ривоят қиладилар: «Жобир разияллоҳу анҳунинг: «Отамнинг қарзлари хусусида гаплашмоқ учун Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига бордим-да, эшикни тақиллатдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ким у?» — дедилар. «Мен»,— дедим. Жаноб Расулуллоҳ менинг жавобим ёқинқирамагандек: «Мен... мен...» — деб қайтариб айтдилар».

18- боб. «Алайкассалом» деб алик олган киши хусусида

Оиша: «Ва алайҳиссалом ва раҳматуллоҳи ва баракотуҳу!» — дедилар. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Малоикалар Одамга: «Ассалому алайка ва раҳматуллоҳи!» — деб алик олишди»,— дедилар.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Бир одам масжидга кириб намоз ўқиди. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам масжиднинг бир чеккасида ўлтирган эрдилар, келиб салом берди. Жаноб Расулуллоҳ унга: «Ва алайкассалом, бориб бошқатдан намоз ўқигил,

чунким сен намоз ўқимадинг!» — дедилар. У қайта намоз ўқигач, келиб Жаноб Расулulloҳга салом берди. Жаноб Расулulloҳ унга: «Ва алайкассалом, бориб бошқатдан намоз ўқигил, чунким сен намоз ўқимадинг!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ иккинчи ёким учинчи бор қайтарганларида бояги киши: «Ё Расулаллоҳ, менга ўргатинг!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Намоз ўқимоқчи бўлганингда аввал яхшилаб таҳорат олғил, сўнг қиблага юзланиб такбир айтғил, кейин (Оллоҳ таоло) сенга нени Қуръондан билмоқни муяссар қилғон эрса, ўқигил, сўнг астойдил рукуъ қилғил, кейин астойдил қоматингни ростлағил, сўнг астойдил сажда қилғил, кейин астойдил бошингни саждадин кўтариб ўтирғил, сўнгра намозингнинг қолганини ҳам шу тариқа ўқиб тугатғил!» — дедилар».

Абу Усома: «Жаноб Расулulloҳ намознинг охирги ҳаракати ҳақида: «Кейин астойдил саждадин бошингни кўтариб қаддингни ростлағил» — деган бўлишлари керак», — дейдилар. Абу Хурайра: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кейин астойдил саждадин бошингни кўтариб ўтирғил» — деб айтганлар», — дейдилар.

19-боб. Агар: «Фалончи сенга салом айтяпти», — деса...

Абу Салама ибн Абдулрахмон Оиша онамиздан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга (Оишага): «Жаброил алайҳиссалом сенга салом айтяптилар», — дедилар. Оиша: «Ва алайҳиссалом ва раҳматуллоҳи», — деб алик олдилар».

20-боб. Мусулмонлар бирлан мушриклар аралаш ўлтирган мажлисда салом бермоқ ҳақида

(Бу ерда юқоридаги 115-боб такроран келтирилган)

21-боб. Гуноҳкор одамга салом бермаган ва ҳали тавбаси қабул бўлмаган одамга алик олмаган киши ҳақида ҳамда гуноҳкорнинг тавбаси қачонгача қабул қилинмаслиги хусусида

Абдуллоҳ ибн Умар: «Ичкилик ичувчиларга салом бермангиз!» — деганлар.

Абдуллоҳ ибн Каъб Каъб ибн Моликдан нақл қиладилар: «Каъб ибн Молик Табук урушига бормаганда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга у бирлан гаплашмоғимизни манъ қилдилар. Каъб Жаноб Расулulloҳ-

нинг қошларига келиб салом берди. Шунда мен ичимда: «Жаноб Расулulloҳ алик олиб лабларини қимирлатди-лармикан, ё йўқми?» — деб қўйдим. Эллик кеча (кундуз) дан сўнг Жаноб Расулulloҳ бомдод намози вақтида унинг тавбаси Оллоҳ таоло томонидан қабул қилинганлигини бизга маълум қилдилар».

22-боб. Аҳлуззимма (зиммийлар)нинг саломига қандай алик олинади?

Урва (ибн аз-Зубайр) Оиша онамиздан бундай деб эшитган эрканлар: «Бир тўда яҳудийлар Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига кириб келиб: «Ассому алайка!» — деб айтишди. Мен уларнинг гапини дарҳол фаҳмлаб: «Алайкум-сому вал-лаъна!» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Ошиқ-мағил, ё Оиша, Оллоҳ таоло барча ишларда мулойимликни хуш кўрғайдир!» — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, уларнинг нима деганини эшитмадингизми?» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Ва алайкум, деб айтдим-ку!» — дедилар» («Ассому алайка!» — «Сенга ўлим!» дегани).

Абдуллоҳ ибн Умар разияллоҳу анҳу бундай деб ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Башарти яҳудийлар сизга салом берса-ю, улардан бири: «Ассому алайка!» — деб қолса, сиз ҳам: «Ва алайка!» — деб алик олингиз!» — дедилар».

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аҳл ул-китоб сизга салом берса, «Ва алайкум!» — деб алик олингиз!» — дедилар».

23- боб. Мусулмонлар хусусида бирор яширин маълумот ёзилганими, йўқми, шунини аниқлаш учун бир хатни тафтиш қилган киши ҳақида!

Али (ибн Абу Толиб) разияллоҳу анҳу бундай деб айтган эрканлар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам мени, Зубайр ибн Аввом ва Абу Марсад ал-Ғанавийни жўнатдилар, барчамиз отлиқ эрдик. Жаноб Расулulloҳ бизга: «Йўлга чиқингиз, Хох деган боққа борингиз! У ерда бир мушрик хотин бор, унинг қўлида Ҳотиб ибн Абу Балтаа мушрикларга йўллаган мактуб мавжуд», — дедилар. Биз ўша хотинга Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам айтган жойда тўсиб миниб кетаётганда етиб олдик. «Хат қани?» — дедик. У: «Менда ҳеч қандай хат йўқ», — деди. Шунда биз унинг туясини чўктириб, юklarини титиб кўрдик, аммо хатни тополмадик. Шерикларим: «Хатни тополмадик, — дейишди.

Мен хотинга: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам рост айтганлар, мен буни яхши билурман. Оллоҳ таоло ҳақи, ё хатни ўзинг топиб берасан ёки сени ечинтириб кўраман!» — дедим. Шунда у менинг жиддий гапираётганимни билиб, қўлини лозимининг липпасига тикди-да, хатни олиб берди. Сўнг, биз хатни олиб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига равона бўлдик. Жаноб Расулуллоҳ хатни қўлларига олгач, Ҳотибни чақиртириб: «Эй Ҳотиб, не ниятда бундай қилдинг?» — дедилар. Ҳотиб: «Оллоҳ таоло ва унинг расулига иймонли бўлмоқдин ўзга ниятим йўқ! Мен (мактубни) ўзгартирмадим ҳам, алмаштириб қўймадим ҳам. Фақат мен бир нарсани, у ҳам бўлса қавмда Оллоҳ таоло инояти бирлан менинг бола-чақаларим ва молу-дунёمنى ҳимоя қилиб турғувчи бир мададкор шахс бўлмоғини истадим, холос. Ахир, сизнинг саҳобаларингизнинг ҳам у ерда бола-чақалари-ю, молу-дунёсини Оллоҳ таолонинг инояти бирлан ҳимоя қилиб турғувчи мададкор кишилари бор-ку!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Рост айтди, унга яхши гапиринглар!» — дедилар. Умар ибн ал-Хаттоб: «У Оллоҳ таоло бирлан унинг расулига ҳамда мўминларга хиёнат қилди, ижозат беринг, бўйинини узиб ташлай!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Умар, қаердан биласан, балким Оллоҳ таоло Бадр аҳлининг ҳолидан ўзи воқифдир?! Билганингизни қилинглар, ахир сизлар жаннатисизлар-ку!» — дедилар. Шунда Ҳазрат Умар кўзларига ёш олиб: «Оллоҳ ва унинг расули яхшироқ билғайдир!» — деди».

24-боб. Аҳл ул-китобларга мактуб қандай битилади?

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Абу Суфён ибн Ҳарб менга айтдики, Шомда савдогарлик қилиб турганларида Ҳирақл бир нафар қурайшликлар бирлан бирга уни ўз ҳузурига чорлабди. Сухбатдан сўнг, Ҳирақл Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг мактубларини келтиришни буюрибди-да, уни очиб ўқибди. Мактубда: «Бисмиллоҳир раҳмонир раҳийми, Оллоҳнинг бандаси ва элчиси бўлмиш Муҳаммаддан Рум подшоҳи Ҳирақлга. Ҳидоят йўлига юрганларга салом! Аммо баъд... (энди мақсадга ўтайлик...)» — деб ёзилган эркан».

25-боб. Мактубни кимнинг исмидан бошлаб битмоқ лозим?

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Баний Исроилга мансуб бир кишининг

ёғочни ўйиб ичига минг динор пул бирлан ўзидан ўртоғига битилган хатни ҳам солиб қўйгани ҳақида гапирган эрдилар».

Умар ибн Абу Саламанинг оталари Абу Ҳурайрадан бундай деб эшитган эрканлар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Бир одам) ёғочни ўйиб, ичига пулини жойлаштирди-да, «Фалончидан пистончига» деб хат ҳам ёзиб қўйди»,— дедилар».

26-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Бошлиғингиз келганда ўрнингиздан турунгиз!» — деганлари ҳақида

Абу Саъид бундай деган эрканлар: «Қурайза аҳли Саъднинг ҳукмига бўйсунди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Саъдни чақиртирдилар, у келгач, Қурайза аҳлига: «Бошлиғингизни иззат қилиб ўрнингиздан турунгиз!» — дедилар («Яхшингизни» — деб айтган бўлишлари ҳам мумкин). Саъд Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларига келиб ўлтирди. Жаноб Расулуллоҳ унга: «Булар сенинг ҳукмингга итоат этишди»,— дедилар. Саъд: «Мен уларнинг жангчиларини ўлдириб, бола-чақаларини асир олмоқни буюраман!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сен малик (ёким малак) сингари ҳукм қилдинг!» — дедилар» (малик — Оллоҳ таоло, малак — Ҳазрат Жаброилдир, деб шархлашади).

27-боб. Қўл бериб сўрашмоқ ҳақида

Ибн Масъуд: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам кафтимни икки кафтлари орасига олиб туриб менга ташаҳхудни ўргатдилар»,— дейдилар.

Қазб ибн Молик: «Масжидга кирсам, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўша ерда эрканлар. Бирдан Талҳа ибн Убайдуллоҳ ўрнидан туриб олдимга югуриб келди-да, қўл бериб сўрашиб, мени табриклади»,— дейдилар.

Қатода бундай дейдилар: «Мен Анасдан: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари ўртасида қўл бериб сўрашмоқ одати бор эрдими?» — деб сўрадим. У: «Ҳа» — деб жавоб берди».

Абдуллоҳ ибн Ҳишом: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга эрдик. Шунда Жаноб Расулуллоҳ Умар ибн ал-Хаттобнинг қўлини ушлаб турган эрдилар»,— дейдилар.

28-боб. Икки қўллаб сўрашмоқ ҳақида

Ҳаммод ибн Зайд Ибн ал-Муборак бирлан икки қўллаб сўрашди.

Ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кафтимни икки кафтлари орасига олиб туриб менга Қуръондан сура ўргатгандек ташахҳудни ўргатдилар («Ат-Таҳиййоту лиллоҳи вассалавоту ват-тай-йибот, ас-салому алайка аййуҳаннабиййу ва раҳматуллоҳи ва баракотух. Ас-салому алайно ва ало ибодиллоҳис-солиҳийн, ашҳаду алло илоҳа иллаллоҳу ваашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳу»). Ўшанда Жаноб Расулуллоҳ барҳаёт эрдилар, биз ул зотга вафот этганларидан сўнг «Ас-салом» дейдирган бўлдик (яъни, ташахҳуд ўқиётганда)».

29-боб. Қучоқлашиб сўрашмоқ ва «Яхши ётиб турдингизми?» — деб айтмоқ ҳақида

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиладилар: «Али, яъни Ибн Абу Толиб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафот этмасларидан бурунги касалликлари вақтида ҳузурларига кириб чиқди. Одамлар унга: «Ё Абу Ҳасан, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам яхши ётиб турдиларми?» — дейишди. Али: «Алҳамду лиллоҳ, тузалиб қолдилар», — деди. Аббос унинг қўлидан ушлаб: «Сен ул зотнинг юзларидаги ўлим аломатини сезмадингми? Оллоҳ таоло ҳақи, сен уч кундан сўнг асонинг қули бўлиб, ўзганинг амрига итоат этгайсен. Мен мана шу дард Жаноб Расулуллоҳни олиб кетса керак, деб ўйлайман, чунким Абдулмутталиб зурриётининг юзида ўлим шарпасини кўриб турибман. Бизни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб боргил, сўрайлик-чи, ўз ўринларига кимни таъйин қилар эрканлар?! Башарти, бизни таъйин қилмоқчи эрсалар, буни бизга маълум қилсинлар, мабодо биздан бошқани таъйинламоқчи бўлсалар, маслаҳатлашайлик, бизга васият қилсинлар», — деди. Али: «Оллоҳ таоло ҳақи, агар биз Жаноб Расулуллоҳдан халифалик ҳақида сўрасак, буни бизга манъ қиладилар, (бошқа) одамларга ҳам рухсат бермайдилар. Мен бу ҳақда Жаноб Расулуллоҳдан асло сўрамасмен!» — деди».

30-боб. Лаббайка ва саъдайка, деб жавоб берган киши ҳақида

Маоз ибн Жабал ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг уловларига мингашиб кетаётган

эрдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Маоз!» — дедилар. Мен: «Лаббайка ва саъдайка!» («Лаббай, хизматингизга тайёрмен!») — дедим. Сўнг, яна уч бор шундай деб мурожаат қилдилар-да, менга: «Оллоҳ таолонинг ўз бандаларида қандай ҳақи борлигини билурмисен?» — дедилар. Мен: «Йўқ», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолонинг ўз бандаларидаги ҳақи — бандаларнинг Оллоҳ таолога тоатибодат қилмоқлари ҳамда унга ҳеч нарсани ширк келтирмасликлари лозимлигидир», — дедилар. Шундан сўнг, яна бир соатча юриб: «Ё Маоз!» — дедилар. Мен: «Лаббайка ва саъдайка!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бандаларнинг Оллоҳ таолодаги ҳақи нима эрканлигин билурмисен? Агар бандалар бояги шартларни адо этсалар, Оллоҳ таолонинг уларга азоб бермаслиги лозимлигидир», — дедилар».

Абу Зарр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга хуфтон вақтида Мадинанинг тошлоқ ерида кетаётган эрдим. Олдимизда Уҳуд тоғи кўринди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Абу Зарр, менинг Уҳуд тоғидек тиллам бўлмоғини ҳамда бир ёким уч кеча бўлса-да, унинг бир динорининг ҳам менда қолмоғини истамас эрдим. Фақат қарзимга тўламоғимга етарлисини олиб қолиб, қолганини Оллоҳ таолонинг бандалари учун ундай ва бундай қилиб сарфлаган бўлар эрдим», — дедилар-да, қўллари бирлан ишора қилдилар. Сўнг, менга: «Ё Абу Зарр!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга тайёрмен!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу дунёда бойлик тўплаганлар охирадда савобдан маҳрум бўлғайлар, бойлигини Оллоҳ таолонинг бандалари учун ундай ва бундай қилиб сарфлаганлар бундан мустаснодир», — дедилар. Сўнг, менга: «Қайтиб келгунимча жойингдан жилма, ё Абу Зарр!» — деб кўздан ғойиб бўлдилар. Бироздан кейин ғалати бир товушни эшитиб, Жаноб Расулуллоҳга бир нарса бўлмадимикан, деб хавотир олдим. Олдиларига бормоқчи бўлдим-у, аммо «Жойингдан жилма!» деганлари ёдимга тушиб, бормадим. Жаноб Расулуллоҳ қайтиб келганларидан сўнг: «Ё Расулаллоҳ, бир товушни эшитиб, сизга бир нима бўлмадимикан, деб хавотир олдим, ортингиздан бормоқчи эрдим, бироқ айтган гапингиз ёдимга тушиб, жойимдан қимирламадим», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу — Жаброил алайҳиссалом эрдилар, умматларимдан кимки Оллоҳ таолога ҳеч нарсани ширк келтирмай ўлса, жаннатга кирмоғи ҳақида менга хабар келтирдилар», — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, зино ва ўғрилиқ қилган бўлса ҳамми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Зино ва ўғрилиқ қилган бўлса ҳам!» — дедилар».

31-боб. Бир одам иккинчи одамни ўлтирган жойидан турғизиб юбормаслиги лозим!

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир одам иккинчи одамни турғизиб юбориб, ўрнига ўзи ўтириб олмаслиги лозим!» — дедилар».

32-боб. Оллоҳ таолонинг қавли: «Агар сизга кўпчилик ўлтирган ерда: «Нариоқ сурилиб жой берингиз!» — дейилса, жой берингиз, Оллоҳ ҳам сизга жой бергай! Агар сизга: «Ўрнингиздан турингиз!» — дейилса, ўрнингиздан турингиз!»

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир одамнинг бошқа бир одамни турғизиб юбориб, ўрнига ўзи ўлтириб олмоғини манъ қилдилар. «Аммо: «Нариоқ сурилиб жой берингиз ва бироз сиқилишиброқ ўлтирингиз», — деглар!» — дедилар Жаноб Расулуллоҳ».

Ибн Умар бир одам ўрнидан туриб жой берса, унга бориб ўлтирмоқни ёқтирмас эрдилар.

33-боб. Саҳобаларидан ижозат сўрамай, ўлтирган ўрнидан ёким уйидан туриб чиқиб кетган ёҳуд одамлар чиқиб кетсайди, деган ўй билан ўрнидан турмоққа чоғланган киши ҳақида

(Бу ерда 10-бобдаги ҳадис тақроран келтирилган).

34-боб. Тиззасини қучоқлаб ўлтирмоқ ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Каъба ҳовлисида мана бундай қилиб тиззаларини қучоқлаб ўлтирганларини кўрдим».

35-боб. Саҳобалари олдида ёнбошлаб ётган киши ҳақида

Хаббоб ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келсам, ёнбошлаб ётган эрканлар. «Оллоҳ таолога илтижо қилиб, менинг ҳакимга дуо қилмай-сизми?» — деб эрдим, ўринларидан туриб ўлтирдилар».

Абдулраҳмон ибн Абу Бакра оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизларга энг катта гуноҳи азимлар ҳақида айтайми?» — дедилар. Улар: «Ҳа, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолога ширк келтирмоқ ва ота-онага оқлик қилмоқ (итоат қилмаслик)», — дедилар».

Мусаддад ривоят қиладилар: «Башир бизга юқоридаги ҳадисга ўхшаш қуйидаги ҳадисни айтди: «Жаноб Расулulloҳ ёнбошлаб ётган эрдилар, сўнг ўрниларидан туриб ўтирдилар-да; «Ғийбат қилмоқ ҳам гуноҳи азимлардандир» — деб ҳадеб такрорлайвердилар, ҳатто биз: «Сукут қилсалар эрди!» — дедик».

36-боб. Бирор ҳожат туфайли ёким бирор мақсадни кўзлаб қадамини тезлаштирмоқ хусусида

Уқба ибн Ҳарас: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам асрни ўқиб бўлгач, шошиб (тез юриб) уйга кириб кетдилар», — дейдилар.

37-боб. Чорпоя ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам чорпоянинг ўртасига қараб намоз ўқир эрдилар, мен эрсам ул зот бирлан қибла оралиғида (чорпояда) ёнбошлаб ётар эрдим. Шунда ўрнимдан туриб ҳожатга чиқмоқни макруҳ ҳисоблаб, чорпоядан секингина сирғалиб тушиб кетар эрдим».

38-боб. Жаноб Расулulloҳга тўшак солган киши ҳақида

Абу Қилоба ривоят қиладилар: «Отанг Зайд бирлан бирга, — дедилар Абулмулайх, — Абдуллоҳ ибн Амрнинг ҳузурига кириб эрдик, у бизга: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам менинг қандай рўза тутмоғимдан хабар топиб, олдимга кирдилар», — деди. «Мен Жаноб Расулulloҳга тўшак солиб эрдим, — деб гапида давом этди Абдуллоҳ ибн Амр, — ерга ўлтирдилар, тўшак эрса иккаламизнинг ўртасида қолди. Жаноб Расулulloҳ: «Сенга ҳар ойда уч кун рўза тутмоқ кифоя қилмағайми?» — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, бу оздир», — дедим. «Бўлмаса, беш кун», — дедилар. Мен: «Бу ҳам оздир», — дедим. «Бўлмаса, етти кун», — дедилар. Мен: «Бу ҳам оздир», — дедим. «Бўлмаса, тўққиз кун», — дедилар. Мен: «Бу ҳам оздир», — дедим. «Бўлмаса ўн бир кун», — дедилар. Мен: «Бу ҳам оздир», — дедим. Шунда ул зот: «Довуд алайҳиссаломнинг тутган рўзаларидан афзал рўза йўқдир, ул ярим умрга тенгдир. Бир кун рўза тутгил, бир кун оғзинг очиқ бўлсин!» — дедилар».

Иброҳим разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Алқама Шомга келгач, масжидга бориб икки рақъат намоз ўқиди, сўнг: «Ё парвардигоро, менга бир ҳамнишин дўст ато

қилғил!» — деб илтижо қилди-да, Абуддардоънинг ёнига бориб ўлтирди. Кейин, ундан: «Қаерликсан?» — деб сўради. Абуддардоъ: «Қуфаликман», — деди. Алқама: «Ҳеч ким билмайдирган сирдан воқиф киши, яъни Ҳузайфа сизларда эрмасми?! Ёким, Оллоҳ таоло ўз расули орқали шайтоннинг домидан қутқариб қолган киши, яъни Аммор сизларда эрмасми ёким, тўғрироғи, бўлган эрмасми?! Ёким, Жаноб Расулуллоҳнинг мисвоклари бирлан ёстиқларини кўтариб юрадирган киши, яъни Ибн Масъуд сизларда эрмасми?! Абдуллоҳ (ибн Масъуд) «Вал-лайли изо йағшо» ни қандай қироат қилар эрди!» — деди. Абуддардоъ: «Ваз-Закари вал-унсо» ни-чи! Мен талай вақтгача унинг буларни тўғри қироат қилаётганига шубҳаланиб юардим, аммо Жаноб Расулуллоҳдан эшитганимдан сўнг қаноат ҳосил қилдим», — деди».

39-боб. Жумъа намозидан кейинги қайлула ҳақида

Саҳл ибн Саъд: «Биз жумъа намозидан сўнг қайлула ҳамда тушлик қилар эрдик», — дейдилар.

40-боб. Масжидда қайлула қилмоқ хусусида

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Ҳазрат Али учун «Абу Туроб» деган исм (лақаб)дан кўра яхшироқ исм йўқ эрди. Агар уни шу исм бирлан атаб чақирсалар, жуда хурсанд бўлиб кетар эрди. (Унга «Абу Туроб» деган лақабнинг қўйилиш тарихи қуйидагича): бир куни Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қизлари Фотимани кўргани келиб, куёвлари бўлмиш Ҳазрат Алини уйдан топмадилар. Фотимага: «Амакингнинг ўғли (яъни, эринг) қаерда?» — дедилар. У: «Орамиздан бир гап ўтиб эрди, мендан аразлаб чиқиб кетдилар, уйда тунаганлари ҳам йўқ», — деди. Жаноб Расулуллоҳ бир кишига уни излаб топмоқни амр қилдилар. У қайтиб келиб: «Ё Расулаллоҳ, Ҳазрат Али масжидда эрканлар», — деди. Жаноб Расулуллоҳ масжидга бориб эрдилар, Ҳазрат Али ёнбошлаб ётган эрканлар, ридолари елкаларидан тушиб кетган, ҳаммаёқлари туфроқ. Жаноб Расулуллоҳ туфроқни қоқиб ташлаётди: «Ё Абу Туроб, турғил ўрнингдан, ё Абу Туроб, турғил ўрнингдан!» — дедилар» («Абу Туроб» — «Ҳаммаёғи туфроқ»).

41-боб. Бир қавмни кўргани бориб, ўша ерда қайлула қилган киши ҳақида

Анас ривоят қиладилар: «Умму Сулайм Жаноб Расу-

луллоҳга палос тўшаб берар, ул зот қайлула қилар эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ ухлаб қолсалар, у кишининг кокиллари ва сочларидан олиб хушбўйликларга қўшиб бир шиша идишга солиб қўяр эрди».

«Анас ибн Молик вафоти олдидан: «Жасадимга ўша хушбўйликдан сепинглар!» — деб васият қилди, кейин унга ўша хушбўйликдан сепдилар», — дейдилар Сумома рази-яллоҳу анҳу.

Абдуллоҳ ибн Абу Талҳа Анасдан бундай деб эшитган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Қубоъга (Ҳижозда) борсалар, Умму Ҳаром бинти Мил-хоннинг уйига қирар эрдилар, у меҳмон қилар эрди. Бу аёл Ибн Сомитнинг хотини бўлиб, бир куни Жаноб Расулуллоҳ унинг уйига кириб келдилар, у одатдагидек меҳмон қилди. Кейин, ул зот ухлаб қолдилар, сўнг уйғониб кулиб қўйдилар. Шунда аёл: «Ё Расулаллоҳ, кулгингизнинг боиси недир?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бир гуруҳ умматларимнинг Оллоҳ таоло йўлида ғазот қилмоқ учун кемага чиқиб олиб тахтда ўлтирган подшоҳлардек («Ёким подшоҳлар каби», — дейди Исҳоқ) денгизда сузиб кетаётганлари хобимда менга аён қилинди», — дедилар. Аёл: «Дуо қилинг, мен ҳам ўшалар жумласидан бўлайин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ дуо қилдилар-да, бошларини ёстикқа қўйиб, ухлаб қолдилар. Кейин, уйғониб яна кулиб қўйдилар. Аёл: «Ё Расулаллоҳ, не боисдин кулаётирсиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ яна: «Бир гуруҳ умматларимнинг Оллоҳ таоло йўлида ғазот қилмоқ учун кемага чиқиб олиб тахт узра ўлтирган подшоҳлардек (ёким подшоҳлар каби) денгизда сузиб кетаётганлари хобимда менга аён қилинди», — дедилар. Аёл: «Дуо қилинг, мен ҳам ўшалар жумласидан бўлайин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сен биринчи бўлиб ғазот қилғувчилардан-сен!» — дедилар. Кейин, ўша аёл Муовия замонида кемага чиқиб ғазотга борди ва қуруқликка тушгач, туясидан йиқилиб ҳалок бўлди».

42-боб. Қандай хоҳласа, шундай ўлтирмоқ ҳақида

Абу Саъид Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки кўринишда кийинмоқни ва икки тарзда савдо-сотиқ (муломаса ва мунобаза) қилмоқни манъ қилдилар. Икки кўринишда кийинмоқ — бу (қўйлак киймаган ҳолда) бир елкасини мато бирлан ўраб, иккинчи елкасини очиб юрмоқлик ҳамда биргина қўйлақда авратини очиб ўлтирмоқликдир».

43-боб. Юрагидаги сирни кўпчиликка эшиттирмай, астагина бировга айтган одам ҳақида ҳамда дўстининг сирини у вафот этгандан кейингина ошкор қилган шахс хусусида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Биз — Жаноб Расулуллоҳнинг барча жуфти ҳалоллари ул зотнинг ҳузурида эрдик, бирортамиз ҳам ташқарида эрмас эрдик. Шул вақт Фотима алайҳоссалом келиб қолди. Оллоҳ таоло ҳақи, унинг қадам ташлаши бирлан Жаноб Расулуллоҳнинг қадам ташлашлари шу қадар ўхшаш эрдик, сира фарқлаб бўлмас эрди! Жаноб Расулуллоҳ уни кўргач: «Марҳабо, эй қизим!» — деб олқишлаб қаршиладилар. Сўнг, ўнг ёким чап ёнларига ўтқазиб, унга охишта бир сир айтиб эрдилар, у ҳўнграб йиғлаб юборди. Жаноб Расулуллоҳ унинг қайғуга тушиб қолганини кўриб, яна бир гап айтдилар. Бу сафар у кулиб юборди. Шунда мен унга: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг энг сирдош хотинлариман, ул зот биз — хотинларига айтмаган сирни сенга айтдилар, сен йиғлаб юбординг», — дедим. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ туриб чиқиб кетганларидан кейин: «Сенга қандай сир айтдилар?» — деб сўрадим. Фотима: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сирларини ошкор қилмоқни истамайман!» — деди.

Жаноб Расулуллоҳ вафот қилганларидан кейин мен унга: «Сенга ҳаддим сиққани учун яна ўша гапни сўрамоққа жазм қилдим», — дедим. «Майли, энди айтаман, — деди Фотима, — Жаноб Расулуллоҳ дастлаб: «Ҳазрат Жаброил менга Куръонни ҳар йили бир марта ваҳий қилар эрдилар, энди бўлса йилига икки марта ваҳий қилмоқдалар. Шу боисдан ҳам ажалим яқинлашган, деб ўйлайман. Оллоҳ таолодан тақво қилгил, сабру тоқатли бўлгил, менинг сенга олдиндан айтадирган энг яхши насиҳатим шудир!» — деган эрдилар, шунда мен ўзингиз кўрганингиздек, йиғлаб юборган эрдим. Кейин эрса, менинг хафа бўлиб қолганимни кўриб: «Ё Фоти-ма, мўмина аёлларнинг саййидаси ёким мана шу уммат аёлларининг саййидаси бўлмоқни истайсанми?» — деб айтган эрдилар».

44-боб. Чалқанча ётмоқ ҳақида

Аббос ибн Тамим амакиларидан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг масжидда чалқанча оёқларини чалиштириб ётганларини кўрдим».

45-боб. Уч киши бор жойда икки киши учинчи кишидан беркитиқча ўзаро суҳбатлашмаслиги лозим!

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Мужодаला» сураси): «Ё аййухал-лазийна омануу, изо таножайтум фало татаножуу бил-исми вал-удвони ва маъсийатир-расуули ва таножуу бил-бирри ват-тақво ват-тақуул-лоҳаллазий илайҳи тухша-руун, иннамон-нажво минаш-шайтони ли-йаҳзуналлазийна омануу ва лайса би-дорриҳим шайъан илло би-изнил-лоҳи ва алал-лоҳи фал-йатаваккалил-муъминууна». **Мазмуни:** «Эй мўминлар, қачон ўзаро махфий сўзлашсангизлар, гуноҳ ва ҳаддан ошмоқ ва пайғамбарга итоатсизлик хусусида махфий сўзлашманглар, балким яхшилик ва тақво хусусида махфий сўзлашингизлар, ўзингиз ҳузурига йиғиладирган Оллоҳдин қўрқингизлар! Дарҳақиқат, махфий сўзлашмоқ мўминларни хафа қилмоқ учун шайтондин содир бўладирган қилмишдир. Аммо у мўминларга Оллоҳнинг изнисиз ҳеч қандай зарар еткази олмас, мўминлар Оллоҳга таваккал қилсинлар!»

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Мужодаला» сураси): «Ё аййухал-лазийна омануу, изо ножайтумур-расуула, фақаддимуу байна йадай нажвокум садақатан, золика хайрун лакум ва атҳару, фа-ин лам тажидуу, фа-иннал-лоҳа ғафуруун раҳиймун, а ашфақтум ан туқаддимуу байна йадай нажвокум садақотин, фа-из лам тафъалуу ва тобал-лоҳу алайкум, фа-ақиймуус-салота ва отууз-закота ва атийъуул-лоҳа ва расуулах, вал-лоҳу хабийрун би-мо таъмалуун». **Мазмуни:** «Эй мўминлар, қачон сизлар пайғамбар саллаллоҳу алайҳи ва салламга махфий сўз қилмакчи бўлсангизлар, махфий сўзларингиздин аввал садақа беринглар, бу нарса сизлар учун яхшироқ ва покизароқдур, ва агар (садақа қилмакка бирор нарса) топмасангизлар, ул ҳолда Оллоҳ мағфиратли меҳрибон. Башарти, махфий сўзларингиздин аввал (молингизга) ачиниб садақа бера олмаган бўлсангизлар-у, Оллоҳ сизларнинг бу қилмишингизни афв этса, у ҳолда намоз ўқиб, закот берингизлар, Оллоҳ ва унинг расулига итоат қилингизлар, Оллоҳ ҳамма ишларингиздан хабардордир!»

Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Уч киши бор жойда икки киши учинчи кишидан беркитиқча ўзаро суҳбатлашмасин!» — дедилар.

46- боб. Сир сақламоқ ҳақида

Анас ибн Молик: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга бир сир айтиб эрдилар, уни ҳеч кимга ошкор

қилмадим, ҳатто Умму Сулайм сўраганда ҳам айтмадим», — дейдилар.

47-боб. Уч кишидан кўп одам бор жойда икки кишининг беркитиқча ўзаро суҳбатлашмоғи мумкин!

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар уч киши турган бўлсангиз, учинчи одамни ҳам суҳбатингизга жалб қилмагунингизча, иккинги ўзаро хуфия суҳбатлашмангиз, башарти шундай қилмасангиз, суҳбатингиздан четда қолган одам хавотир олиб, хафа бўлиб қолгайдир!» — дедилар».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Бир куни Жаноб Расулуллоҳ ўлжаларни тақсимладилар. Шунда одамлардан бири: «Адолат бирлан тақсим қилинмади!» — деб нолиди. Мен: «Оллоҳ таоло ҳақи, бу гапни Жаноб Расулуллоҳга етказгумдир!» — дедим-да, йўлга равона бўлдим. Борсам, Жаноб Расулуллоҳ бир гуруҳ одамлар даврасида ўлтирган эрканлар, секингина қулоқларига айтдим. Шунда Жаноб Расулуллоҳ ниҳоятда газабландилар, ҳатто юзлари қизариб кетди. Сўнг: «Оллоҳ таоло раҳмат қилсин Мусони, ул кишига бундан ҳам кўпроқ озор беришганда сабр қилган эрдилар!» — дедилар».

48-боб. Узундан-узоқ хуфия гап ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Намозга такбир айтилди, шу пайт бир одам Жаноб Расулуллоҳга узундан-узоқ қандайдир хуфия гапни айта бошлади, ҳатто саҳобалар ухлаб қолишди. Жаноб Расулуллоҳ унинг гапи тугагач, туриб намоз ўқидилар».

49-боб. Уйдаги оловни ўз ҳолига ташлаб қўйиб, ухламаслик лозим!

Солим оталаридан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ухлаётганларингизда уйлариңгиздаги оловни ўз ҳолига ташлаб қўймангиз!» — дедилар».

Абу Мусо разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мадинадаги уйлардан бири одамлари бирлан ёниб кетди. Бу ҳақда Жаноб Расулуллоҳга айтиб эрдилар, ул зот: «Бу — олов деган нарса, сизларнинг душманиңгиздир. Уйкуга ётмоғиңгиздин аввал уни ўчириб қўйиңгиз!» — дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Идишларнинг оғзини ёпиб, эшикларни тамбалаб ва чирокларни

ўчириб ётинглар, чунким сичқон пиликни тортиб юборса, пиликдан (бошқа нарсаларга) ўт туташиб, бутун уй одамлари бирлан ёниб кетмоғи мумкиндир!» — дедилар».

50-боб. Кечаси эшикларни тамбалаб қўймоқ ҳақида

Жобир (ибн Абдуллоҳ) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кечаси уйқуга ётмоқчи бўлсангиз, аввал чироқларни ўчириб, эшикларни тамбалаб, сув идишлари ва овқатлар устини беркитиб қўйингиз!» — дедилар».

Ҳамом: «(Эшикларни) бир чўп бирлан (тираб) бўлса ҳам ёпиб қўйингиз, деб айтдилар шекилли», — дейдилар.

51-боб. Катта бўлгач, хатна қилмоқ ва қўлтиқ жунини юлмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бешта суннат мавжуд: хатна қилмоқ, жинсий аъзолар юнгини қирмоқ, қўлтиқ юнгини юлмоқ, мўйлабни калта қилиб қирмоқ ва тирноқларни олмоқ», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Иброҳим алайҳиссалом саксон ёшга кирганларидан сўнг хатна қилинган эрдилар, хатна қилишда ёғоч йўнадирган асбобдан фойдаланилган эрди», — дедилар».

Саъид ибн Жубайр ривоят қиладилар: «Ибн Аббосдан: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этганларида неча ёшда эрдинг?» — деб сўрашди. Ибн Аббос: «Хатна қилинган вақтим эрди», — деб жавоб қилди. Ўша вақтларда бола балоғатга етмагунча хатна қилинмас эрди».

Ибн Идрис: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этганларида Ибн Аббос хатна қилинган бола эрди», — дейдилар.

52-боб. Оллоҳ таолога тоат-ибодат қилмоққа ҳалал берадирган, кишининг вақтини ўғирлайдирган ҳар қандай кўнгилочар ўйин макруҳдир ҳамда ўртоғига: «Кел, бир қимор ўйнайлик!» — дейдирганлар ярамас одамлардир!

Оллоҳ таолонинг қавли («Луқмон» сураси): «Ва минан-носи ман йаштарий лаҳвал-ҳадийси ли-йузилла ан сабий-лил-лоҳ». **Мазмуни:** «Тоат-ибодатдин чалғитадирган беҳуда нарсаларни сотиб олгувчи одамлар Оллоҳнинг йўлидин оздирилсин!»

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизлардан кимки ал-Узза ва ал-Лот ҳақи деб қасам ичса, дарҳол, ло илоҳа иллаллоҳу деб айтсин! Ва кимки ўртоғига: «Кел, бир қимор ўйнайлик!» — деса, садақа берсин!» — дедилар» (Ал-Узза ва Ал-Лот — маъбудалар).

53-боб. Иморат қурмоқ ҳақидаги ҳадислар ҳақида

Ибн Умар Саъидга: «Ёмғир ва офтобдан сақлағай деб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга уй қурганимни кўргансан, Оллоҳ бандаларидан бирортаси менга ёрдам бермаган», — деган эрканлар.

Ибн Умар: «Оллоҳ таоло ҳақи, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот қилганларидан бери битта ҳам ғишт термадим ва битта ҳам хурмо экмадим», — деган эрканлар.

Суфён ривоят қиладилар: «(Ибн Умарнинг) хонадонидангилардан баъзиларига (Ибн Умарнинг) айтганини эслатиб эрдим, улар: «Оллоҳ ҳақи, у уй қурган эрди!» — дейишди. Мен: «Эҳтимол, у бу гапни уй қурмасидан илгари айтгандир?» — дедим».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ДУОЛАР КИТОБИ

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Муъмин» сураси): «Удъууний, астажиб лакум! Иннал-лазийна йастакбирууна ан ибодатий са-йадхулууна жаҳаннама дохирийна». **Мазмуни:** «Сизлар менга дуо қилинглар, мен дуоларингизни қабул қилурман! Дарҳақиқат, менинг ибодатимдан бош тортувчилар тез кунда хор бўлиб, жаҳаннамга тушгайлар».

Ҳар бир пайғамбарнинг ўз мустажоб дуоси бор. Бу ҳақда Абу Ҳурайра: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳар бир пайғамбарнинг (айтса, мустажоб бўладирган) ўз дуоси бор. Мен ўз дуомни қиёмат куни умматимга шафоат қилмоғим учун асраб қўймоқчиман» — деб айтдилар», — дейдилар».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳар бир пайғамбарнинг (Оллоҳ таолога) айтса, мустажоб бўладирган илтимоси (дуоси, деб айтган бўлишлари ҳам мумкин) бўлади, мен ўз дуомни қиёмат куни умматимга шафоат қилмоғим учун олиб қўйдим», — дедилар».

1-боб. Энг афзал истиғфор ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Нух» сураси): «Истағфируу раббакум, иннаҳу кона ғаффоран йурсилис-самоа алайкум мидроран ва йумдидкум би-амволин ва банийна ва йажъал-лакум жаннотин ва йажъал-лакум анҳоран». **Мазмуни:** «Мағфират талаб қилинглар раббингиздан, албатта ул мағфират қилғувчидир, юборур осмондан сизларга пайдарпай ёғинни ва мадад берур сизларга моллар ва ўғиллар ила ва ато қилур сизларга боғларни ва оқизиб берур сизларга дарёларни».

Оллоҳ таолонинг қавли («Оли Имрон» сураси): «Ва-л-лазийна изо фаъалуу фоҳишатан ав заламуу анфусаҳум закаруу-л-лоҳа фа-с-тағфаруу ли-зунуубихим ва ман йағфиру-з-зунууба илла-л-лоҳу ва лам йусирруу ало мо фаъалуу ва ҳум йаъламууна». **Мазмуни:** «Ва ул одамларки, қачон бирор гуноҳи фаҳш қилсалар ёким ўзларига ўзлари зулм этсалар, Оллоҳ таолони ёд этиб, ундан гуноҳларини мағфират қилмоқни сўрарлар, гуноҳларни Оллоҳ таолодин бошқа ким мағфират этгай?! Улар (илгариги) қилмишларининг (гуноҳ эрканлигин) билиб туриб, энди бундай қилмайдилар».

Шаддод ибн Авс разияллоҳу анҳу Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида ривоят қиладилар: «Ул зот бундай дедилар: «Истиғфорнинг саййиди (зўри) — «Оллоҳумма анта раббий, ло илоҳа илло анта халақтаний ва ано абдука ва ано ало аҳдика ва ваъдика, мо-статаъту аъуузу бика мин шаррин мо санаъту, абууъу лака би-ниъматика алайҳа ва абууъу би-занбий фа-ғфир лий фа-иннаҳу ло йағфиру-з-зунууба илло анта». **Мазмуни:** «Ё парвардигоро, сен раббимдурсен, мени ўзинг яратгандурсен, мен сенинг бандангдурмен, мен сенга берган аҳду ваъдамда турибдурмен. (Аммо) қилиб қўйган гуноҳ ишларим ёмонлигининг (ўз вақтида) сендин паноҳ тилай олмадим. Менга ато этган неъматларингни эътироф қилиб, сенга шукроналар айтурмен ва гуноҳларимни тан олурмен. Мени мағфират қилгил, сендан бўлак гуноҳларни мағфират қилғувчи зот йўқдир!». Жаноб Расулulloҳ яна бундай дедилар: «Кимки кундузи ихлос қилиб шундай деса-ю, кеч киргунча вафот этиб қолса, жаннат аҳлидан бўлғай ва кимки тунда ихлос қилиб шундай деса-ю, тонг отгунча вафот этиб қолса, у ҳам жаннат аҳлидан бўлғай».

2-боб. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг кечаю-кундуз истиғфар айтишлари ҳақида

Абу Ҳурайра: «Мен Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва

салламнинг: «Оллоҳ таоло ҳақи, мен Оллоҳ таолога ҳар куни етмиш мартадин зиёд истигфор айтиб, тавба қилурмен!» — деганларини эшитдим», — дейдилар.

3-боб. Тавба ҳақида

Қатода: Оллоҳ таолога астойдил тавба қилинглар, астойдил тавба қабул бўлгусидир!» — дейдилар.

Ҳорис ибн Сувайд ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн Масъуд бизга иккита ҳадис айтиб берди, бирини Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан нақл қилди, иккинчисини эрса ўзига нисбат берди: 1) «Мўмин одам ўз гуноҳини қулаб тушай деб турган тоғ этагида ўлтиргандек ҳис қилғайдир, разил одам эрса, ўз гуноҳини бурнининг устидан учиб ўтган бир пашша каби билғайдир». 2) «Оллоҳ таоло бандаси тавба қилганда еб-ичгуликларини туясига ортиб олиб, бир хатарнок ерга борганда тушиб бошини қўйиб ухлаб қолган ҳамда уйғонганида туяси қочиб кетиб, еб-ичгуликсиз қолганини фаҳмлагач, яна ётиб ухлаган, сўнг уйғонганида туясининг қайтиб келганини кўриб хурсанд бўлиб кетган одамдан кўра зиёдроқ мамнун бўлғайдир!».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло бандаси тавба қилганда бирортангиз туянгизни саҳрода йўқотиб қўйиб, сўнг топиб олганингизда хурсанд бўлганингиздан кўра зиёдроқ мамнун бўлғайдир!» — дедилар».

4-боб. Ўнг томони бирлан ёнбошламоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тунда ўн бир рақъат намоз ўқир эрдилар, тонг отгач, енгилгина икки рақъат намоз ўқиб, муаззин келиб азон айтгунча ўнг томонларини босиб ёнбошлар эрдилар».

5-боб. Таҳорат олиб ўринга ётгач...

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга: «Агар ўринга ётмоқчи эрсанг, аввал намозга олгандек таҳорат олғил, сўнг ўнг қўлингни босиб ётғил-да, «Оллоҳумма асламту нафсий илайка ва фаввазту амрий илайка ва алжаъту захрий илайка раҳбатан ва рағбатан илайка, ло малжаъа ва ло манжо минка илло илайка. Оманту би-китобикаллазий анзалта ва би-набиййикаллазий арсалта», — дегил, агар вафот этиб қолсанг, комил иймон бирла вафот қилган бўлурсен. Бу дуони энг

сўнггида айтгил!» — дедилар. Мен: «Бўпти, эслаб қоламан, би-расуликаллазий арсалта» — деб эрдим, Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, ундай эрмас, би-набиййикаллазий арсалта», — дедилар».

Дуонинг мазмуни: «Илоҳи, ўзимни ҳам, кори-боримни ҳам ўзингга топширдим, азобингдан қўрқиб ва савобингдан умид қилиб сенга суяндим, сенинг нажотингдан ўзга нажот йўқдир, сенинг паноҳингдан ўзга паноҳ йўқдир. (Илоҳи), нозил қилган Китобингга ишондим ва юборган пайғамбарингга иймон келтирдим».

6-боб. Ухламоқчи бўлганда не демоқ даркор?

Хузаифа бундай дейдилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўринларига ётганларида: «Сенинг номингни айтиб ўлғаймен ва тирилғаймен!» — дер эрдилар. Ўринларидан турганларида эрса: «Бизни ўлдиргандан сўнг қайта тирилтирган Оллоҳга шукр. (Қабрдан) чиқарилиб, унинг даргоҳига қайта тирилиб борғаймиз!» — дер эрдилар. (Жаноб Расулуллоҳ ўлимни уйқуга, уйқуни ўлимга қиёслаптилар)».

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир одамга буюриб (ёким васият қилиб): «Агар уйқуга кетмоқчи эрсанг, Оллоҳумма асламту нафсий илайка ва фаввазту амрий илайка ва важжаҳту важҳий илайка ва алжаъту захрий илайка рағбатан ва раҳбатан илайка, ло малжаъа ва ло манжо минка илло илайка, оманту би-китобикаллазий анзалта ва би-набиййикаллазий арсалта, деб айтгил. Агар вафот этиб қолсанг, комил иймон бирла вафот этган бўлурсен», — дедилар». **Дуонинг мазмуни:** «Илоҳи, ўзимни ҳам, кори-боримни ҳам ўзингга топширдим, савобингдан умид қилиб ва азобингдан қўрқиб сенга юзимни қаратдим, сенга суяндим, сенинг нажотингдан ўзга нажот йўқдир, сенинг паноҳингдан ўзга паноҳ йўқдир. (Илоҳи), нозил қилган Китобингга ишондим ва юборган пайғамбарингга иймон келтирдим».

7-боб. Ўнг қўлни ўнг ёноқ остига қўйиб ётмоқ ҳақида

Хузаифа ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳечаси ухламоқчи бўлсалар (ўнг) қўллари (ўнг) ёноқларининг остига қўйиб ётар эрдилар-да, «Ё парвардигоро, сенинг номингни айтиб ўлғаймен ва тирилғаймен!» — дер эрдилар, уйғонганларида эрса, «Бизни ўлдиргандан сўнг қайта тирилтирган Оллоҳга шукр, унинг даргоҳига қайта тирилиб борғаймиз!» — дер эрдилар».

8-боб. Ўнг ёни бирлан ётиб ухламоқ ҳақида

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам ухламоқчи бўлсалар, ўнг ёнлари бирлан ётиб, сўнг: «Илоҳи, ўзимни ҳам, кори-боримни ҳам ўзингга топширдим, савобингдан умид қилиб ва азобингдан қўрқиб сенга юзимни қаратдим, сенга суяндим, сенинг нажотингдан ўзга нажот йўқдир, сенинг паноҳингдан ўзга паноҳ йўқдир. (Илоҳи), нозил қилган Китобингга ишондим ва юборган пайғамбарингга иймон келтирдим», — дер эрдилар. Жаноб Расулulloҳ: «Кимки шундай дегач, ўша кечаси вафот этиб қолса, комил иймон бирлан вафот этгай», — деб ҳам айтганлар».

9-боб. Кечаси уйғонганда ўқиладирган дуо ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Холам Маймунаникида тунаб қолдим. Набий саллalloҳу алайҳи ва саллам ўринларидан туриб қазои ҳожатга чиқдилар, сўнг келиб юз-қўлларини ювиб уйқуга ётдилар. Кейин, туриб мешнинг оғзини ечдилар-да, енгилгина таҳорат олиб намоз ўқий бошладилар. Мен ҳам ўрнимдан турдим-да, кўриб қолмасинлар деб биқиниб бориб таҳорат олдим. Сўнг, чап ёнларига келиб турган эрдим, қулоғимдан ушлаб ўнг ёнларига ўтказиб қўйдилар. Жаноб Расулulloҳ ўн уч ракъат ўқиб намозни тугатдилар, кейин ёнбошлаб ухлаб қолдилар, ҳатто хуррак ҳам отдилар, ул зот ухласалар, одатда хуррак отар эрдилар. Сўнг, Билол намозга азон айтиб эрдилар, таҳорат олмай намоз ўқидилар. Жаноб Расулulloҳ дуо ўқиб, бундай дердилар: «Оллоҳумма-жъал фи қалбий нуран ва фи басарий нуран ва фи самъий нуран ва ан йамийний нуран ва ан йасорий нуран ва фавқий нуран ва таҳтий нуран ва амомий нуран ва халфий нуран ва-жъал лий нуран». **Дуонинг мазмуни:** «Ё парвардигоро, қалбимни мунаввар қилгил, қўзу қулоқларимга нур ато қилгил, ўнгу сўлимни, тепа-ю пастиمنى олду ортиمنى ҳамда ўзимни ҳам нурафшон қилгил!».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам тунда уйғонсалар, таҳажжуд қилиб: «Оллоҳумма лака-л-ҳамду, анта нуру-с-самавоти ва-л-арзи ва ман фийҳинна ва лака-л-ҳамду, анта қаййиму-с-самавоти ва-л-арзи ва ман фийҳинна ва лака-л-ҳамду, анта-л-ҳаққу ва ваъдука ҳаққун ва қавлука ҳаққун ва лиқоука ҳаққун ва-л-жаннату ҳаққун ва-н-нору ҳаққун ва-с-соъату ҳаққун ва-н-набиййуна ҳаққун ва Муҳаммадун ҳаққун, Оллоҳумма лака асламту ва алайка таваккалту ва бика оманту ва илайка

анабту ва бика хосамту ва илайка ҳокамту, фағфирлий мо қаддамту ва мо аххарту ва мо асрарту ва мо аъланту, анта-л-муқаддаму ва анта-л-муаххару, ло илоҳа илло анта ав ло илоҳа ғайрука»,—деб дуо ўқир эрдилар». Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигор-о, жамики мақтовлар сенга хосдир! Еру осмонлар ва ундаги борлиқнинг ёруғлиги сендандир, жамики мақтовлар сенга хосдир! Сен еру осмонларнинг ва ундаги борлиқнинг яратувчиси ва бошқариб турувчисидирсен, жамики мақтовлар сенга хосдир! Сен ҳақдирсен, ваъданг ҳам ҳақдир, сўзинг ҳам ҳақдир, охиратда сени кўрмоқ ҳам ҳақдир, жаннат ҳам ҳақдир, дўзах ҳам ҳақдир, қиёмат ҳам ҳақдир. Жамики пайғамбарлар ҳам ҳақдир, Муҳаммад ҳам ҳақдир. Ё парвардигоро, сенга бўйсундим ва сенга таваккал қилдим, сенга иймон келтирдим ва дилдан сенга тавба қилдим, сени деб (душманларинг бирлан) курашдим, уларга ўзинг жазо бергайсен, ўтган ва келгуси гуноҳларимни, хуфёна ва ошкора хатоларимни ўзинг кечиргил, сен якка-ю ягонадирсен, сендан бўлак илоҳ йўқдир!».

10-боб. Уйқудан олдин такбир ва тасбиҳ айтмоқ ҳақида

Али (ибн Абу Толиб) ривоят қиладилар: «Фотима алайҳоссалом ёруғочнинг қўлларини қавартириб бераётган азобидан шикоят қилиб ҳамда ўзларига бир хизматкор сўраш мақсадида Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб эрдилар, ул зотни топмадилар. Кейин, шу ҳақда Оишага тайинлаб айтдилар. Оиша Жаноб Расулуллоҳ келганларида Фотиманинг илтимосларини етказдилар. Жаноб Расулуллоҳ уйимизга (яъни, куёвлари Ҳазрат Алининг уйларига) келдилар, биз ухлаб ётган эрдик. Мен ўрнимдан турмоқчи бўлиб эрдим: «Қимирлама!» — дедилар. Сўнг, иккаламизнинг ўртамизга (кўрпанинг этак томонидан) кириб ўтирдилар, ҳатто мен кўкрагимга тегиб турган оёқларининг совқотиб кетганини ҳис қилдим. Кейин, бизга: «Бир хизматкорга эга бўлмоғингиздан кўра яхшироқ амални сизларга ўргатайми? Ўринга ётганингизда ўттиз уч марта «Оллоҳу акбар», ўттиз уч марта «Субҳоналлоҳ» ва ўттиз уч марта «Алҳамду лиллоҳ» деб айтингизлар, бу сизлар учун бир хизматкорга эга бўлмоғингиздан кўра яхшироқ бўлғайдир!» — дедилар».

Шуъба (иккиланиб): «Субҳоналлоҳ — ўттиз тўрт марта» — дейдилар.

11-боб. Уйқудан олдин икки «Қул аъузу» ни қироат қилмоқ ҳақида

Оиша разъаллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўринларига ётганларида икки «Қул аъузу» ни қироат қилиб, қўлларига дам солар эрдилар-да, баданларига суртар эрдилар».

12-боб.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар бирортангиз ўринга ётмоқчи эрсангиз, аввал изорингизнинг ички тарафи бирлан кўрпа-ёстигингизни қоқиб ташлангиз, чунким у ерда нималар борлигини билмайсиз. Сўнг: «Ё раббий, сенинг исмингни айтиб (ўнг) ёнимни босиб ётдим, сенинг исмингни айтиб ўрнимдан турғумдир! Башарти, руҳимни (жонимни) олсанг, унга раҳмат қилгил, мободо олмасанг, барча солиҳ бандаларингнинг руҳини сақлаганингдек, менинг руҳимни ҳам ҳимоя қилгил!» — деб айтингиз» — дедилар».

13-боб. Ярим кечада дуо ўқимоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Раббимиз таборақ ва таоло ҳар кеча туннинг учдан бир қисми қолганда осмоннинг энг қуйи қаватига тушиб: «Қимки дуо ўқиб менга илтижо қилса, дуосини мустажоб қилгайман, кимки мендан тилак тиласа, тилагини бажо этгайман, кимки менга истиғфор айтса, кечиргайман!» — дейди», — дедилар».

14-боб. Ҳожатхонада дуо ўқимоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳожатхонага кирсалар, «Оллоҳумма инний аъузу бика мина-л-хубси ва-л-хабоиси» — дер эрдилар». Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, ифлослик (тубанлик) ва нопок қилмишлардан сендан паноҳ тилайман!» (Ушбу дуо 1-китобда бошқачароқ талқин қилинган).

15-боб. Эрталаб уйқудан уйғонгач, нима демоқ лозим?

Шаддод ибн Авс ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Истиғфорнинг саййиди (зўри) — «Оллоҳумма анта раббий, ло илоҳа илло анта халақтаний ва ано

абдука ва ано ало ахдика ва ваъдика, мо-статаъту абууъу лака би-ниъматика ва абууъу лака би-занбий, фа-ғфир лий фа-иннаҳу ло йағфиру-з-зунууба илло анта, аъуузу бика мин шаррин мо санаъту!» бўлиб, уни ўқиб ётган одам тунда вафот этиб қолса, жаннатга киргайдир (ёким эрталаб туриб ўқиса-ю, кундузи вафот этиб қолса ҳам жаннати бўлгайдир)», — дедилар». **Дуонинг мазмуни:** «Ё парвардигоро, сен раббимдурсен, мени ўзинг яратгандурсен, мен сенинг бандангдурмен, мен сенга берган аҳду ваъдамда турибдурмен. Аммо (ўз вақтида) менга ато этган неъматларингни эътироф қилиб, сенга шукроналар айта олмадим ва гуноҳларимни бўйнимга ололмадим, мени мағфират қилгил, сендан бўлак гуноҳларни мағфират қилғувчи зот йўқдир, қилган гуноҳларим ёмонлиғидан ўз паноҳингда асрагил!».

Ҳузайфа ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ухламоқчи бўлсалар, «Би-смика Оллоҳумма амууту ва аҳйо!» — дер эрдилар, уйғонганларида эрса, «Ал-Ҳамду ли-л-лоҳи-л-лазий аҳйоно баъда мо амотано ва илайҳи-н-нушуур!» — дер эрдилар».

Абу Зарр разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам тунда ўринларига ётсалар: «Оллоҳумма би-смика амууту ва аҳйо!» — дер эрдилар, уйғонганларида эрса, «Ал-Ҳамду ли-л-лоҳи-л-лазий аҳйоно баъда мо амотано ва илайҳи-н-нушуур!» — дер эрдилар». **Дуоларнинг мазмуни:** Ё раббий, сенинг исмингни айтиб ўлғайман ва тирилғайман!» ва «Бизни ўлдиргандан сўнг қайта тирилтирган Оллоҳга шукр, унинг даргоҳига қайта тилириб борғаймиз!».

16-боб. Намозда ўқиладирган дуо ҳақида

Абу Бакр ас-Сиддиқ разияллоҳу анҳу ривоят қиладиларки, ул киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Намозимда ўқимоғим учун бир дуо ўргатингиз!» — деб илтимос қилибдилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳумма инний заламту нафсий зулман касийран ва ло йағфиру-з-зунууба илло анта, фа-ғфир лий мағфиратан мин индика ва-рҳамний, иннака анта-л-ғафууру-р-раҳийму» — деб айтгил!», — дебдилар. **Дуонинг мазмуни:** «Ё парвардигоро, дарҳақиқат мен (гуноҳ ишлар қилиб) ўзимга кўп зулм қилдим, гуноҳларни эрса сендан бўлак кечғувчи зот йўқдир, мени кечиргил, мағфиратингдан бенасиб қилмагил, менга раҳм қилгил, мағфиратли раҳмдил зот ўзинг эурсен!»

Оиша разияллоҳу анҳо: «Оллоҳ таолонинг: «Ва ло тажҳар бисалотика ва ло тухофит би-ҳо!» — деган ояти каримаси дуо ҳақида нозил бўлгандир» — деб айтган

эрканлар. Оятнинг мазмуни: «Намозингни баланд овоз бирлан ҳам, овоз чиқармай ҳам ўқимагил!».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Биз намозда Оллоҳга салом, фалончига салом, деб айтар эрдик. Бир куни Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга: «Оллоҳнинг ўзи Саломдир! Агар бирортангиз намозда ўлтирган бўлсангиз, «Ат-Таҳиййот» ни «ас-солиҳийн» деган жойигача ўқингиз, шундай қилсангиз, Оллоҳ таолонинг еру қўкдаги барча солиҳ бандаларига савоби теккайдир. Шундан сўнг: «Ашҳаду алло илоҳа иллаллоҳу ва-шҳаду анна Мухаммадан абдуҳу ва расулуҳу» — деб айтингиз, кейин ҳамду санолардан истаганингизни айтсангиз, бўлаверади», — дедилар».

17-боб. Намоздан сўнг ўқиладирган дуо ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ё Расулаллоҳ, бойлар юқори мартабаларга ҳамда доимий неъматларга эга бўлдилар», — дейишди одамлар. Жаноб Расулуллоҳ: «Қандай қилиб?» — дедилар. Одамлар: «Бойлар биз каби намоз ўқишади, биз сингари жиҳод қилишади ва мол-дунёларидан садақалар беришади. Аммо, бизда эрса садақа қилгулик ҳеч вақо йўқдир», — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сизларга шундай бир ишни ўргатайки, уни қилиб ўзингиздан олдиндагиларга етиб олингиз, кетма-кет келаётганлардан эрса ўзиб кетингиз! Агар менинг айтганимни қилсангиз, сизга ҳеч ким тенглаша олмай, фақат сиз қилган ишни қилганларгина тенглашмоғи мумкиндир. Ҳар намознинг сўнгида ўн марта «Субҳоналлоҳ», ўн марта «Алҳамду лиллоҳ» ва ўн марта «Оллоҳу акбар» деб айтингиз!» — дедилар».

Муғийра ибн Шуббаннинг мавлоси (озод қилинган қули) — Варрод ривоят қиладилар: «Муғийра разияллоҳу анҳу Муовия ибн Абу Суфёнга мактуб ёзиб, унда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳар намознинг сўнгида (икки елкаларига) салом берганларидан кейин: «Ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу, ло шарийка лаҳу, лаҳу-л-мулк ва лаҳу-л-ҳамду ва ҳува ало кулли шайъин қадийр. Оллоҳумма ло монйа лимо аътайта ва ло муътия лимо манаъта вало йанфаъу зо-л-жадди минка-л-жадду» — деб айтишлари ҳақида хабар берди». Дуонинг мазмуни: «Оллоҳдан бошқа тангри йўқдир, унинг ёлғиз ўзигина мавжуддир, унинг шериги йўқдир, жамики мулк уникидир, барча мақтовлар унга хосдир ва у ҳар бир нарсага қодирдир! Ё парвардигоро, сен ато қилмоқни истаган нарсангга монъелик қила оладирган ҳамда сен ато қилмоқни истамаган нарсани бера

оладирган зот йўқдир, сенинг даргоҳингда мол-дунёга эга бўлганлар эрмас, балким сенга тоат-ибодат қилганлар обрў-эътибор қозонгайлар».

18-боб. Оллоҳ таолонинг «Уларга (ўзингдан бошқаларга Оллоҳдин) раҳмат тила!» деган қавли хусусида ҳамда ўзини қўйиб, биродарининг шаънига Оллоҳ таолодин раҳмат тилаб дуо қилган киши ҳақида

Абу Мусо ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ё парвардигоро, Убайд Абу Омирнинг гуноҳини кечиргил, ё парвардигоро, Абдуллоҳ ибн Қайснинг гуноҳини кечиргил!» — деб дуо қилдилар».

Салама ибн ал-Акваъ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга Хайбарга бордик. Шунда одамлардан бири: «Ё Абу Омир, (ражаз вазнидаги) шеърларингдан бизга айтиб берсанг-чи!» — деб илтимос қилди. У туясидан тушиб: «Оллоҳ ҳақи, Оллоҳ бўлмаганда биз ҳидоят топмас эрдик!» — деб шеър айтди. Кейин, яна бошқа шеърлар ҳам айтиб эрди, лекин менинг ёдимдан кўтарилибди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу туябон кимдир?» — дедилар. «Омир ибн ал-Акваъ» — деб жавоб қилишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло уни раҳмат қилсин!» — дедилар. Одамлардан бири: «Ё Расулаллоҳ, бизни ҳам дуо қилингиз!» — деди. Кейин, қавм саф тортиб, жангга кирди. Кеч киргач, одамлар кўплаб гулхан ёқишди. Жаноб Расулуллоҳ бунни кўриб: «Бу қандай ўт бўлди, нега ўт ёқмоқдалар?» — дедилар. Одамлар: «Хонаки эшакнинг гўштини пиширмак учун», — деб айтишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қозонларни ағдариб, сўнг синдириб ташлангиз!» — дедилар. Бир киши: «Ё Расулаллоҳ, қозонларнинг ичидагини тўкиб, ювиб ташласак бўлмайдимиз?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ёким шундай қилингиз!» — дедилар».

Ибн Абу Авфо разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирор киши закот олиб келса: «Ё парвардигоро, фалончининг аждод-авлодларини ярлақагайсан!» — дер эрдилар. Бир куни отам ҳам закот олиб келиб эрдилар: «Ё парвардигоро, Абу Авфонинг аждод-авлодларини ярлақагайсен!» — дедилар».

Жарир ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга: «Мени Зулхулайсадан қутқармагаймисен?» — дедилар. (Зулхулайса «Ал-Каъба ал-Йамонийя» деб ҳам аталиб, Қора Тошни ўраб қурилган тўртбурчак бинодан иборат бўлган. Қурайш қабиласи исломдан аввал ўшанга сизинган. Кейин, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам уни бутпарастлардан тозалаганлар). Мен:

«Ё Расулаллоҳ, мен от устида маҳкам ўлтира олмайдирган бир одам бўлсам, қўлимдан нима ҳам келарди?! — дедим. Жаноб Расулаллоҳ кўкрагимга нуқиб: «Ё парвардигоро, уни саботли ва ҳидоятли қилгилким, ўзгаларни ҳам ҳидоятга етакловчилардин бўлсин!» — дедилар. Сўнг, мен эллик чоғлик энг жасур қавмдошларим бирлан Зулхулайсага бориб, ўт қўйдим-да, қайтиб келиб Жаноб Расулаллоҳга: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ тало ҳақи, мен уни қўтир туяга ўхшатиб келдим!» — деб айтдим». «Жаноб Расулаллоҳ унинг жасоратига таҳсинлар айтиб, отлиқ шерикларининг ҳам ҳаққига дуо қилдилар», — дейдилар Имом Бухорий.

Анас Ибн Молик ривоят қиладилар: «Умму Сулайм Жаноб Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Анас сизнинг хизматкорингиздир (яъни, уни сизнинг хизматингизга топширдим)», — деди. Жаноб Расулаллоҳ: «Ё парвардигоро, уни бадавлат ва серфарзанд қилиб, унга ато этадирган неъматларингга барака бергайсен!» — деб дуо қилдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир одамнинг масжидда қироат қилаётганини эшитиб: «Оллоҳ таоло уни ярлақасин, у фалон ва фалон суралардаги ёдимдан чиққан оятларни эсимга солди!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўлжаларни тақсимладилар. Шунда бир киши: «Оллоҳ таоло ҳақи, мен бундай тақсимланишидан норозиман!» — деди. Мен Жаноб Расулаллоҳни унинг бу гапидан хабардор қилиб эрдим, шу қадар газабландиларки, ҳатто буни мен юзларидан билиб олдим. Ул зот: «Оллоҳ таоло Мусони раҳмат қилсин, унга бундан ҳам оғирроқ озор беришганда, сабр қилган эрди!» — дедилар».

19-боб. Дуони сажъ билан (қофияли қилиб) айтмоқ макруҳдир!

Ибн Аббос бундай дейдилар: «Ҳар жумъада одамларга бир марта сўзлағил, агар бу кам десанг, икки марта ёким қўпи бирлан уч марта сўзлағил. Одамларни Қуръондан бездириб қўймағил, бориб-бориб улар зерикканларидан олдингга келмай қўйишади, лекин ўзлари хоҳлаб сенга буюришса, гапиравер, лекин дуони сажъ бирлан айтишдан қочғил! Мен Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан саҳобаларининг дуони сажъда айтмасликларини яхши билурман».

20-боб. Оллоҳ таолодин қатъий ишонч бирлан сўрасин, у рад этмайди!

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз дуода тилак тиласангиз, қатъий ишонч бирлан тилайверингиз, «Ё парвардигоро, истасанг, менга (бирор неъмат) ато этгайсен!» — деб ноумидлик қилмангиз, дарҳақиқат, у рад этмағайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз: «Ё парвардигоро, истасанг, мени мағфират қилгил, ё парвардигоро, истасанг, менга раҳм қилгил!» — деб айтмангиз, ундан қатъият бирлан сўрайверингиз, дарҳақиқат, у рад этмағайдир!» — дедилар».

21-боб. Банда ошиқмаса, тилаги мустажоб бўлғайдир!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳдин дуода тилак тилаб эрдим, мустажоб бўлмади» — деб ошиқмасангиз, тилагингиз мустажоб бўлғайдир!» — дедилар».

22-боб. Дуода икки қўлни кўтариб (очиб) тилак қилмоқ ҳақида

Абу Мусо ал-Ашъарий: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки қўлларини кўтариб (очиб) дуо қилдилар, шунда мен қўлтиқларининг оппоқлигини кўрдим», — дейдилар.

Ибн Умар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки қўлларини кўтариб (очиб): «Ё парвардигоро, Холиднинг гуноҳларини кечиргайсен!» — дедилар».

Яҳё ибн Саъид ва Шарийк иккалалари Анас ибн Моликнинг: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қўлларини кўтариб дуо қилдилар, ҳатто мен қўлтиқларининг оппоқлигини кўрдим» — деб айтганини эшитган эрканлар.

23-боб. Қиблага қарамай дуо қилмоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Жумъа куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ваъз айтаётган эрдилар, бир одам ўрнидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, дуо қилиб Оллоҳ таолога илтижо қилингиз, бизга ёмғир берсин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ дуо қилиб эрдилар, осмонни булут босиб, шундай ёмғир қуйиб бердики, ҳатто уйларимизга аранг етиб олди. Ёмғир келаси жумъагача тинмади. Шунда

ўша одам ёким бошқа бир одам ўрнидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолодин сўрангиз, ёмғирни тўхтатсин, ғарқ бўлаёздик-ку!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё парвардигоро, атрофимизга ёғдиргил, устимизга ёғдирмагил!» — деб дуо қилиб эрдилар, булутлар парчаланиб Мадина атрофига тарқалиб кетди, шаҳар аҳли устига ёғмади».

24-боб. Қиблага қараб дуо қилмоқ ҳақида

Абдуллоҳ ибн Зайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таолодин ёмғир сўрамоқ ниятида мана шу мусалло (намоз ўқийдирган жой)га чиқдилар, сўнг қиблага юзландилар-да, ридоларини тузатиб олдилар».

25-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўз хизматкорларини «Умринг узоқ бўлсин, бой-бадавлат бўлгил!» деб дуо қилганлари ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Менинг онам: «Ё Расулаллоҳ, Анас сизга хизмат қилғай, унинг шаънига дуо қилинг!» — деб эрдилар, Жаноб Расулуллоҳ: «Ё парвардигоро, уни бой-бадавлат ва серфарзанд қилгайсен, унга ато этадирган неъматларингга барака бергайсен!» — деб дуо қилдилар».

26-боб. Ғам-қайғу вақтида қилинадирган дуо ҳақида

Муслим ибн Иброҳим Ибн Аббосдан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ғам-қайғу вақтида: «Ло илоҳа иллаллоҳу-л-азийму-л-ҳалийму, ло илоҳа иллаллоҳу раббу-с-самавоти ва-л-арзи ва раббу-л-арши-л-азийми» — дер эрдилар». Дуонинг мазмуни: «Буюк ва сабр-тоқатли бўлмиш Оллоҳдин бўлак тангри йўқдир, еру осмонлар ҳамда буюк арш соҳиби бўлмиш Оллоҳдин бўлак тангри йўқдир!».

Мусаддан Ибн Аббосдан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ғам-қайғи вақтида: «Ло илоҳа иллаллоҳу-л-азийму-л-ҳалийму, ло илоҳа иллаллоҳу раббу-л-арши-л-азийми, ло илоҳа иллаллоҳу раббу-с-самавоти ва раббу-л-арзи ва раббу-л-арши-л-карийми», дер эрдилар». Дуонинг мазмуни: «Буюк ва сабр-тоқатли бўлмиш Оллоҳдин бўлак тангри йўқдир, буюк арш соҳиби бўлмиш Оллоҳдин бўлак тангри йўқдир, осмонлар соҳиби, ер соҳиби ҳамда саховатли арш соҳиби бўлмиш Оллоҳдин бўлак тангри йўқдир!».

27-боб. Балолар машаққатидан паноҳ тиламоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам балолар машаққатидан, бошга бахтсизлик тушмоғидан, ёмон ўлим топмоқдан ва душманлар ичиқоралигидан паноҳ тилар эрдилар».

28-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ар-рафийқ ал-аъло!» деб дуо қилганлари ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам соғ вақтларида: «Ҳеч бир пайғамбарнинг жони, унинг жаннатдаги жойи кўрсатилмай туриб, олинмағайдир, унга шундай имконият берилмайдир»,— дер эрдилар. Дард келгач, бошлари тиззам устида эрди, бир соатча беҳуш бўлиб ётдилар, сўнг ўзларига келиб, шифтга тикилганча: «Оллоҳумма ар-рафийқ ал-аъло! («Парвардигоро, сен буюк дўстсен!»)» — дедилар. Мен: «Демак, бизнинг (ҳузурларида бўлмоғимизни) ёқтирмаяптилар»,— деб қўйдим. Билдимки, соғлик пайтларида бизга айтган гаплари шу эркан (яъни, ҳозир ўзлари айтганларидек, жаннатдаги жойлари кўрсатилаётган ҳолатдалар)». Оиша онамиз: «Оллоҳумма ар-рафийқ ал-аъло!» ул зотнинг энг сўнгги айтган сўзлари бўлди»,— дейдилар.

29-боб. Ўлим ва ҳаётни орзулаб дуо айтмоқ ҳақида

Қайс ривоят қиладилар: «Хаббобнинг ҳузурига борсам, қорнини чангаллаганча: «Агар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга ўлимни орзулаб дуо айтмоқни манъ қилмаганларида эрди, ўлимни орзулаб дуо айтган бўлур эрдим!» — деди».

Исмоил Қайсдан нақл қиладилар: «Мен Хаббобнинг ҳузурига борганимда қорнини чангаллаганча: «Агар Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга ўлимни орзулаб дуо айтмоқни манъ қилмаганларида эрди, ўлимни орзулаб дуо айтган бўлур эрдим!» — деяётганини эшитдим».

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз бошингизга тушган қандайдир кулфат туфайли ўзингизга ўлим тиламангиз, башарти ўлимни орзуламоғингиз зарур бўлиб қолса, у ҳолда: «Ё парвардигоро, агар бундан буён яшамоғим менинг учун хайрли эрса, тирик қолдирғил, мободо ўлмоғим афзалроқ эрса, унда даргоҳингга чақирғил!» — деб айтсин!» — дедилар».

30-боб. Гўдакларга барака тилаб дуо қилмоқ ва бошини силамоқ ҳақида

Абу Мусо: «Мен ўғил кўрган эрдим, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга барака тилаб дуо қилдилар»,— дейдилар.

Соиб ибн Язид ривоят қиладилар: «Холам мени Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб бордилар-да: «Ё Расулаллоҳ, синглимнинг ўғли бетоб бўлиб қолди»,— дедилар. Жаноб Расулulloҳ бошимни силадилар ва менга барака тилаб, дуо қилдилар. Сўнг, тоҳарат олдилар, таҳорат сувидан ичдим. Кейин, ортларига ўтиб турдим, шунда икки кураклари ўртасида келинчақлар чодирини тугмасидек (ёким, каклик тухумидек) Пайғамбарлик муҳрини кўрдим».

Саъид ибн Абу Айюб Абу Ақийлдан нақл қиладилар: «Ақийлнинг бобоси Абдуллоҳ ибн Ҳишом бозорга чиқиб, таом сотиб олар эрди. Йўлда уни Ибн Зубайр бирлан Ибн Умар учратиб: «Бизни шерик қилгил, чунким Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам сенга барака тилаб, дуо қилганлар!» — дейишар эрди. У иккаларини шерик қилар эрди. Шунда у туяси баробар фойда кўриб, уни уйга жўнатиб юборар эрди».

Ибн Шижоб: «Менга Маҳмуд ибн ар-Рабиъ хабар берди, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг болалигида қудуқдан сув олиб, (табаррук қилиб қўйиш мақсадида) юзига пуркаган эрдилар»,— дейдилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига гўдакларни олиб келишар эрди, ул зот уларнинг ҳақиға дуо қилар эрдилар. Бир куни гўдаклардан бири этакларига сийиб қўйди. Шунда сув олиб келтириб, сийдик теккан жой устидан қўйиб юбордилар, ювадилар (чунким, бу ўғил бола эрди)».

Зухрий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Абдуллоҳ ибн Саълаба ибн Суъайрнинг (бошини) силаб, барака тилаганлар. У Саъд ибн Абу Ваққоснинг витр намозини бир рақъат ўқиб тугатганини кўрган».

31-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламга салават айтмоқ ҳақида

Абдулрахмон ибн Абу Лайло ривоят қиладилар: «Қаъб ибн Ужра мени учратиб бундай деди: «Сенга ҳадя берайми? (яъни, сенга билмаган нарсангни айтайми?)» Набий саллал-

лоху алайҳи ва саллам бизнинг ҳузуримизга чиққанларида: «Ё Расулаллоҳ, сизга қандай салом йўллаб, қандай салавот айтмоқни бизга ўргатингиз!» — деб эрдик, Жаноб Расулаллоҳ: «Оллоҳумма салли ало Муҳаммадин ва ало оли Муҳаммад камо саллайта ало оли Иброҳийм, иннака ҳамийдун мажид, Оллоҳумма борик ало Муҳаммадин ва ало оли Муҳаммад камо боракта ало оли Иброҳийм, иннака ҳамийдун мажид» — деб айтингиз», — дедилар» (Бу ерда «камо саллайта ало Иброҳийма» бирлан «камо боракта ало Иброҳийма» тушиб қолган, ёким ўзи асли шундай).
Салавотнинг мазмуни: «Ё парвардиरो, Ҳазрат Иброҳимнинг аждод-авлодларига салоту салом қилганинг каби, Жанобимиз Ҳазрат Муҳаммадга ва ул зотнинг аждод-авлодларига ҳам салоту салом айла! Муҳаққак, Сен ҳамид ва мажидсан! Ё парвардигоро, Ҳазрат Иброҳимнинг аждод-авлодларига баракотлар эҳсон этганинг каби, Жанобимиз Ҳазрат Муҳаммад ва ул зотнинг аждод-авлодларига ҳам баракотлар эҳсон айла! Муҳаққак, Сен ҳамид ва мажидсан!».

32-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламдан бўлак пайғамбарларга ҳам салавот айтиладими?

Оллоҳ таоло: «Ва салли алайҳим, инна салотака саканун лаҳум», — дейди. **Мазмуни:** «Уларга (бошқа пайғамбарларга) ҳам салавот айт, чунким сенинг салавотинг улар учун таскиндир».

Ибн Абу Авфо бундай дейдилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бирор одам закот олиб келса: «Ё парвардигоро, унга салавот (рахмат) қилгайсен!» — дер эрдилар».

Абу Ҳомид ас-Соъидий айтадиларки, улар: «Ё Расулаллоҳ, сизга қандай салавот айтайлик?» — дейишибди. Жаноб Расулаллоҳ: «Оллоҳумма салли ало Муҳаммадин ва азвожиҳи ва зуррийятиҳи, камо саллайта ало оли Иброҳийм ва борик ало Муҳаммадин ва азвожиҳи ва зуррийятиҳи камо боракта ало оли Иброҳийм, иннака ҳамийдун мажид», — деб айтингиз!» — дедилар. **Мазмуни:** «Ё парвардигоро, Ҳазрат Иброҳимнинг аждод-авлодларига салоту салом қилганинг каби, Жанобимиз Ҳазрат Муҳаммадга ва ул зотнинг завжаи мухтарамаларига ҳамда зурриётларига ҳам салоту салом айла ва Ҳазрат Иброҳимнинг аждод-авлодларига баракотлар эҳсон этганинг каби, Жанобимиз Ҳазрат Муҳаммадга ва ул зотнинг завжаи мухтарамаларига ҳамда зурриётларига ҳам баракотлар эҳсон айла! Муҳаққак, Сен ҳамид ва мажидсан!».

33-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ё парвардигоро, мен кимга азият етказган эрсам, ўшал одамни (азиятим туфайли) закот тўлаган деб билгайсан ва уни раҳматингга сазовор қилгайсан!» деганлари ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Ё парвардигоро, мен қайси бир мўминни сўккан эрсам, ўшал одамни (сўкканим туфайли) қиёмат куни ўзингга яқин қилгайсан!» — деб айтганларини эшитдим», — дейдилар.

34-боб. Фитналардан ўзига паноҳ тиламоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Одамлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга шу қадар эзмаланиб саволлар беришардики, ҳатто ул зот ғазабланиб минбарга чиқдилар-да: «Бугун мендан илгари сизларга айтмаган нарсаларим ҳақидагина сўрангиз!» — дедилар. Мен ўнггу сўлимга қараб барча одамларнинг бошларини кийимлари бирлан ўраб олиб (юзларини кийимлари бирлан тўсиб олиб) ҳўнг-ҳўнг йиғлашаётганини кўрдим. Ногоҳон, одамлар кўрганда отасининг номини атамай чақирадиган бир киши: «Ё Расулуллоҳ, менинг отам кимдир?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳузофадир» — деб жавоб қилдилар. Кейин, Ҳазрат Умар туриб, (хафа қилиб қўйдик, деган ўй бирлан): «Оллоҳни раббимиз деб, исломни динимиз деб ва Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламни пайғамбаримиз деб тан олдик, Оллоҳ таолодан бизни фитналардан асрамоғини илтижо қилгаймиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирваракайига яхшилик ҳам ёмонлик ҳам намоён бўлган бугунгидек кунни кўрмагандирмен! (Бугун менга) жаннат ҳам дўзах ҳам тасаввур қилинди, ҳатто мен уларни (анави) девор ортида кўрдим», — дедилар. Қатода ана шу ҳадисни айтганда «Ё аййуҳаллазийна омануу, ло тасъалуу ан ашйоъа, ин тубдалакум тасуъкум» деган ояти каримани эслар эрди».

Оятнинг мазмуни: («Ал-Моида» сураси): «Эй мўминлар, ранжиб қолишингизга (ёмон аҳволда қолишингизга) сабаб бўлмоғи маълум қилинган нарсалар ҳақида сўрамангизлар!».

35-боб. Одамлар қаҳридан (зўравонлигидан) паноҳ тиламоқ хусусида

Амр ибн Абу Амр — Мутталиб ибн Абдуллоҳ ибн Ҳантабнинг мавлоси (озод қилинган қули) ривоят қилади-

лар: «Мен Анас ибн Моликнинг бундай деганларини эшитдим: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Талҳага: «Қулларингиздан бири бизга хизмат қилсин!» — деб илтимос қилдилар. Сўнг, Абу Талҳа мени уловига мингаштириб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига олиб борди. Мен Жаноб Расулуллоҳ қаерда тушиб дам олсалар, ўша ерда хизматларини қилар эрдим. Мен ул зотнинг: «Ё парвардигоро, мени ғаму қайғудан, нотавонлик ва ялқовликдан, бахиллик ва қўрқоқликдан, қарздорлик ва одамлар қахридан ўз паноҳингда асрағайсен!» — деб жуда кўп марта айтганларини эшитганман. Шу тариқа мен хизматларини қилиб юравердим. Кейин, Хайбардан қайтишда Жаноб Расулуллоҳ Сафиййа бинти Хўйайни кийим бирлан ўраб-чирмаб туяларига мингаштириб олдилар-да, Саҳбо деган жойга келганимизда ерга палос ёзиб, мени одамларни чақириб келмоққа юбордилар. Одамлар келгач, зиёфат қилдилар. Шу куни ул зот Сафиййага қўшилдилар. Кейин, йўлга чиқиб, Уҳуд тоғи кўрингач: «Бу тоғ бизни яхши кўрғай, биз ҳам уни яхши кўрғаймиз!» — дедилар. Мадинага яқинлашгач: «Ё парвардигоро, Иброҳим Маккани муқаддас қилгани янглиғ, мен ҳам Мадинанинг икки тоғи ораллиғидаги ерларни муқаддас қилдим! Ё парвардигоро, Мадина аҳлининг тошу тарозусига барокот ато этгайсен!» — дедилар».

36-боб. Қабр азобидан паноҳ тиламоқ ҳақида

Умму Холид бинти Холид: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қабр азобидан ўзларига паноҳ тилаётганларини эшитганман», — дедилар.

37-боб. Бахилликдан паноҳ тиламоқ хусусида

Мусъаб ривоят қиладилар: «Саъд (ибн Ваққос) беш нарсадан паноҳ тиламоқни букюар эрди-да, Жаноб Расулуллоҳнинг ҳам шундай қилганларини эслаб: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳумма инний аъузу бика минал-бухли ва аъузу бика минал-жубни ва аъузу бика мин ан урадда ила арзалил-умри ва аъузу бика мин фитнатид-дунёо, йаъний мин фитнатид-дажжол ва аъузу бика мин азобил-қабри!» — дер эдилар» деб айтар эрди».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, бахилликдан, қўрқоқликдан, хор-зор бўлмоқдан, дунё фитналаридан (яъни, Дажжол фитналаридан) ҳамда қабр азобидан мени ўз паноҳингда асрагил, деб илтижо қилгаймен!».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Мадиналик икки яҳудий кампир ҳузуримга кириб: «Қабрдаги май-йитларга азоб бериладир» — деб айтиб эрди, мен буни кўр-кўрона рад қилдим, чунким уларнинг гапига инонгим келмади. Кейин, улар чиқиб кетди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйга келганларида бўлган гапни айтиб эрдим, ул зот: «Улар тўғри айтибдилар, қабрдаги маййитларга шундай азоб берилгайким, уларнинг дод-фарёдларини бутун жонзотлар эшитгайдир!» — дедилар. Мен Жаноб Расулуллоҳнинг намозда қабр азобидан паноҳ тилаб илтижо қилмай қўйганларини кўрмаганмен».

38-боб. Тириклик ва ўлим фитналаридан паноҳ тиламоқ ҳақида

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳумма инний аъузу бика минал-ажзи вал-касали вал-жубни вал-ҳарами ва аъузу бика мин азобил-қабри ва аъузу бика мин фитнатил-маҳйо вал-мамоти»,— дер эрдилар».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, нотавонликдан, ялқовликдан, қўрқоқликдан, мункиллаб қолмоқдан, қабр азобидан, тириклик ва ўлим чоғида бўладирган фитналардан мени ўз паноҳингда асрағил!».

39-боб. Гуноҳкор ва қарздор бўлмоқдан паноҳ тиламоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳумма инний аъузу бика минал-касали вал-ҳарами вал-маъсами вал-мағрами ва мин фитнатил-қабри ва азобил-қабри ва мин фитнатин-нори ва азобин-нори ва мин шарри фитнатил-ғино ва аъузу бика мин фитнатил-фақри ва аъузу бика мин фитнатил-масийҳид-дажжол! Оллоҳумма иғсил анний хатойоа бимоис-салжи вал-баради ва наққи қалбий минал-хатойо камо наққайтус-савбал-абйаза минад-данаси ва ботид байний ва байна хатойоа камо боъадта байнал-машриқ вал-мағриб» — дер эрдилар».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, ялқовликдан, мункиллаганликдан, гуноҳкор ва қарздор бўлмоқдан, қабр фитнаси ва қабр азобидан, жаҳаннам фитнаси ва жаҳаннам азобидан, бойлик фитнаси ёмонлигидан мени ўз паноҳингда асрағил, шунингдек қашшоқлик фитнасидан ва Масиҳ Дажджол фитнасидан ҳам мени ўз паноҳингда асрағил! Ё парвардигоро, оппоқ кўйлакка теккан ифлосни ювиб кетказганимдек,

хатоларимни қор ва дўл суви бирлан ювиб ташлагил, қалбимни хатолардан поклагил ва мен бирлан хатоларим оралигини машриқ бирлан мағриб оралигини узоқ қилганинг янглиғ узоқ қилгил!».

40-боб. Қўрқоқлик ва ялқовликдан паноҳ тиламоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳумма инний аъузуз бика минал-ҳамми вал-ҳузни вал-ажзи вал-касали вал-жубни вал-бухли ва залаъ-иддаини ва ғалабат-ир-рижоли», — дер эрдилар».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, ғаму ташвишдан, мусибатдан, мункиллаганликдан, ялқовликдан, қўрқоқликдан, бахилликдан, қарзга ботмоқдан ҳамда одамлар қаҳридан мени ўз паноҳингда асрагил!».

41-боб. Бахилликдан паноҳ тиламоқ ҳақида

Мусъаб ибн Саъд ривоят қиладилар: «Саъд ибн Абу Ваққос куйидаги беш нарсадан паноҳ тиламоқни буюриб, буни Жаноб Расулуллоҳга нисбат берар эрдилар: «Оллоҳумма инний аъузуз бика минал-бухли ва аъузуз бика минал-жубни ва аъузуз бика мин ан урадда ила арзалил-умри ва аъузуз бика мин фитнатид-дунёо ва аъузуз бика мин азобил-қабри» (37-бобда таржимаси мавжуд).

42-боб. Хор-зор бўлмоқдан паноҳ тиламоқ ҳақида

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳумма инний аъузуз бика минал-касали ва аъузуз бика минал-жубни ва аъузуз бика минал-ҳарами ва аъузуз бика минал-бухли», — дер эрдилар».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, ялқовликдан, қўрқоқликдан, мункиллаганликдан ва бахилликдан мени ўз паноҳингда асрагил!».

43-боб. Вабо ва дарддан халос қилмоқни сўраб дуо ўқимоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳумма ҳаббиб илайно-л-Мадийната камо ҳаббабта илайно Макката, ав ашад-ду, ванқул ҳамоҳо илал-Жуҳфати! Оллоҳумма борик лано фи муддино ва соъино!»—дер эрдилар.»

Дуонинг музмуни: «Ё парвардигоро, бизга Маккани қандай маҳбуб қилган эрсанг, Мадинани ҳам шундай ёким ундан кўпроқ маҳбуб қилгил ва ундаги (Мадинадаги) безгак дардини Жухфага кўчиргил! (чунки Жухфа аҳолиси ўша вақтда мушрик эрди). Ё парвардигоро, бизнинг тошу тарозумизга баракот ато этгил!».

Омир ибн Саъднинг оталари бундай деган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам, мен Ҳажжат ул-Видоъда дардга чалиниб ўлай деб ётганимда, кўргани келиб эрдилар: «Ё Расулаллоҳ менинг оғир дардга чалинганимни кўриб турибсиз, мен эрсам бадавлат одамман, биргина қизимдан бўлак меросхурим йўқ. Молимнинг учдан бир қисмини эҳсон қилайинми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ «Йўқ», — дедилар. Мен: «Бўлмаса, ярмини садақа қилайинми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Учдан бир қисми ҳам анча кўплик қиладир, албатта сен меросхўрларингни одамлардан тиланадирган фақир қилиб қолдирганингдан кўра, бойроқ қилиб қолдирганинг яхшироқдир. Агар сен хайру садақа учун молингни сарф қилсанг, албатта бунинг эвазига Оллоҳ таолодан савоб олғайсан, ҳатто хотинингнинг оғзига солиб қўйган бир луқма таоминг учун ҳам», — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, мен саҳоба биродарларим ортида қолармиканман (яъни, тузалиб кетармиканман)?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Сен борди-ю, ўлмай қолиб, амали солиҳлар қилсанг, бунинг учун Оллоҳ таоло даргоҳида даража ва мартабанг улуғ бўлғай, шоядки, тузалиб кетсангу, сендан бир қанча мўминлар фойдалансалар ва бир қанча мушриклар зарар топсалар. Илоҳи, саҳобаларимнинг ҳижрати бехатар қилгил, уларни орқага қайтармагил» — дедилар».

«Аммо, бечора Саъд ибн Хавла Маккада вафот этиб, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўп қайғурдилар», — дейдилар Омир ибн Саъд.

44-боб. Хор-зор бўлмоқдан, дунё фитнасидан ва қабр азобидан паноҳ тиламоқ ҳақида

Мусъаб ибн Саъд оталари (Саъд ибн Абу Ваққос) дан наъл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таолодан паноҳ тилаб айтадирган қуйидаги сўзларни айтиб ўзингизга паноҳ тилангиз: «Ё парвардигоро, қўрқоқликдан, бахилликдан, хор-зор бўлмоқдан, дунё фитнасидан (Масих Дажжол фитнасидан) ва қабр азобидан ўз паноҳингда асрагил!».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтар эрдилар:

«Оллоҳумма инний аъузу бика минал-касали вал-ҳарами вал-мағрами вал-маъсами! Оллоҳумма инний аъузу бика мин азобин-нори ва фитнатин-нори ва фитнатил-қабри ва азобил-қабри ва шарри фитнатил-ғино ва шарри фитнатил-фақри ва мин шарри фитнатил-масийҳид-дажжولي! Оллоҳумма иғсил хатойоа би-моис-салжи вал-баради ва наққи қалбий минал-хатойо камо йунаққос-савбул-абйазу минад-данаси ва боъид байний ва байна хатойоа камо боъадта байнал-машриқи вал-мағриби».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, ялқовлиқдан, мункил-лаганлиқдан, қарздорлиқ ва гуноҳкорлиқдан мени ўз паноҳингда асрағил! Ё парвардигоро, дўзах азоби ва дўзах фитнасидан, қабр фитнаси ва қабр азобидан, бойлиқ фитнаси ёмонлигидан ва қашшоқлиқ фитнаси ёмонлигидан ҳамда Масиҳ Дажжол фитнаси ёмонлигидан мени ўз паноҳингда асрағил! Ё парвардигоро, хатоларимни қор ва дўл суви бирлан ювғайсан ва оплоқ кўйлақка теккан ифлос тозалангани каби қалбимни хатолардан тозалағайсан ҳамда мағрибу машриқ оралиғини қандай узоқ қилган эрсанг, мен бирлан хатоларим оралиғини ҳам шундай узоқ қилғайсан!».

45-боб. Бойлиқ (мол-дунё) фитнасидан паноҳ тиламоқ ҳақида

Ҳишом оталаридан, оталари эрса холаларидан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб Оллоҳ таолодан паноҳ тилар эрдилар: «Оллоҳумма инний аъузу бика мин фитнатин-нори ва мин азобин-нори ва аъузу бика мин фитнатил-қабри ва аъузу бика мин азобил-қабри ва аъузу бика мин фитнатил-ғино ва аъузу бика мин фитнатил-фақри ва аъузу бика мин фитнатил-масийҳид-дажжولي». **Дуонинг мазмуни:** «Ё парвардигоро, дўзах фитнасидан ва дўзах азобидан, қабр фитнасидан ва қабр азобидан, бойлиқ фитнасидан ва қашшоқлиқ фитнасидан ҳамда Масиҳ Дажжол фитнасидан мени ўз паноҳингда асрағил!».

46-боб. Қашшоқлиқ фитнасидан паноҳ тиламоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб паноҳ тилар эрдилар: «Оллоҳумма инний аъузу бика мин фитнатин-нори ва азобин-нори ва фитнатил-қабри ва азобил-қабри ва шарри фитнатил-ғино ва шарри фитнатил-фақри! Олло-

ҳумма инний аъузуз бика мин шарри фитнати-л-масийҳид-дажжол! Оллоҳумма игсил қалбий би-моис-салжи вал-баради ва наққи қалбий минал-хатойо камо наққайтус-савбал-абйаза минад-данаси ва боъид байний ва байна хатойоа камо боъадта байнал-машриқи вал-мағриби! Оллоҳумма инний аъузуз бика минал-касали вал-маъсами вал-мағрами!». **Дуонинг мазмуни:** «Ё парвардигор-о, дўзах фитнасидан ва дўзах азобидан, қабр фитнасидан ва қабр азобидан, бойлик фитнаси ёмонлигидан ва қашшоқлик фитнаси ёмонлигидан мени ўз паноҳингда асрагил! Ё парвардигоро, Масиҳ Дажжол фитнаси ёмонлигидан мени ўз паноҳингдан асрагил! Ё парвардигоро, қалбимни қор ва дўл суви бирлан ювгил, оппоқ қўйлакни ифлосдан тозалаганимдек қалбимни хатолардан тозалагил, мағрибу машриқ оралиғини узоқ қилганингдек мен бирлан хатоларим оралиғини ҳам узоқ қилгил! Ё парвардигоро, ялқовликдан ҳамда гуноҳкорлик ва қарздорликдан мени ўз паноҳингда асрагил!».

47-боб. Уни бадавлат ва серфарзанд қилгайсан ҳамда унга берадирган неъматларингга баракот ато этгайсан, деб дуо қилмоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «(Холам) Умму Сулайм: «Ё Расулаллоҳ, Анас сизнинг хизматингизни қилгай, уни дуо қилингиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё парвардигоро, уни бадавлат ва серфарзанд қилгайсан, унга ато этадирган неъматларингга баракот бергайсан!» — деб дуо қилдилар».

48-боб. Уни серфарзанд қилгайсан, унга ато этадирган неъматларингга баракот бергайсан, деб дуо қилмоқ ҳақида

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «(Холам) Умму Сулайм: «Анас сизга хизмат қилгай, уни дуо қилингиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё парвардигоро, уни сердавлат, серфарзанд қилиб, берадирган неъматларингга баракот ато этгайсан!» — дедилар».

49-боб. Истихора (ўзинг билган нарсадан мени ҳам огоҳ қилгайсан, деб Оллоҳ таолога илтижо қилмоқ) вақтида айтиладиган дуо ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга Қуръони Карийм сураларини ўргатганларидек ҳар бир ишда истихора айтмоқ-

ни ҳам ўргатар эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ бизга: «Агар бир ишга бел боғласангиз, аввал икки рақъат фарзсиз намоз ўқингиз, сўнг мана бу дуони айтингиз»,— дедилар: «Оллоҳумма астахийрука би-илмика ва астақдирука би-қудратика ва асълука мин фазлик-ал-азийм, фа-иннака тақдиру ва ло ақдиру ва таъламу ва ло аъламу ва анта аллому-л-ғуйууб, Оллоҳумма ин кунта таъламу анна ҳоза-л-амр хайрун лий фи дийний ва маъоший ва оқибати амрий (ав қола фи тожили амрий ва ожилиҳи) фа-қдирху лий ва йассирху лий, сумма борик лий фиҳи ва ин кунта таъламу ҳозал-амр шаррун лий фи дийний ва маъоший ва оқибати амрий (ав қола фи тожили амрий ва ожилиҳи) фа-срифху анний ва-срифний анҳу ва-қдир лийи-л-хайр ҳайсу кона, сумма раззиний биҳи». «Мазкур дуони айтиб бўлгач,— дедилар Жаноб Расулуллоҳ,— Оллоҳ таолога ўз тилагингизни (ҳожатингизни) айтгайсиз».

Дуонинг мазмуни: «Илоҳи, мени илмингдан огоҳ қилгил, қудратинг ила мени бардам қилгил, чексиз фазлу карамингдан мени баҳраманд этгил! Сен қодирдурсан, мен ожиздурман, сен донодурсан, мен нодондурман ва сен барча ғайбдан воқифдурсан! Илоҳи, мен бел боғлаган иш динимга, ҳаётимга ҳамда касбу коримга яхшилиғ келтирадирми, йўқми, ўзинг билгайдирсен. Агар яхшилиғ келтирадирган бўлса, уни менга насиб айлаб, осон қилгил ва унга баракот ато этгил! Илоҳи, мен бел боғлаган иш динимга, ҳаётимга ва касбу коримга ёмонлик келтирадирми, йўқми, ўзинг билгайдирсан. Агар ёмонлиғ келтирадирган бўлса, уни мендан, мени ундан йироқ қилгил! Менга яхшилиғ келтирадирган ишни раво кўриб, рози қилгил!».

50-боб. Таҳорат қилаётганда ўқиладиган дуо ҳақида

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам сув келтиришни буюриб, таҳорат олдилар, сўнг қўлларини кўтариб: «Оллоҳумма-ғфир ли-Убайд Аби Омир! Оллоҳумма-жъалху йавмал-қийома фавқа касийрин мин халқика минан-носи!» — дедилар. Мен қўлларини дуога кўтарганларида қўлтиқларининг оппоқлигини кўрдим». **Дуонинг мазмуни:** «Ё парвардигоро, Убайд Абу Омирнинг гуноҳларини кечиргайсан! Ё парвардигоро, қиёмат кунини уни яратган бандаларингнинг кўпидан улуғроқ қилгайсан!».

51-боб. Довонга кўтарилганда ўқиладиган дуо

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга сафарда

эканлигимизда бирор баландликка кўтарилдик дегунча, такбир айтар эрдик. Шунда Жаноб Расулуллоҳ бизга: «Эй одамлар, ўзингизни аянгизлар, бу қадар овозингизни баланд қилмангизлар, чунким сизлар бирор қар ёким бу ерда ғойиб одамни даъват қилаётганингиз йўқ, балким доимо эшитиб ва кўриб турғувчи зотни (Оллоҳ таолони) даъват қилмоқдасизлар!» — дедилар. Кейин, мен ичимда: «Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ!» — деб турганимда, олдимга келиб: «Эй Абдуллоҳ ибн Қайс, «Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ!» — деб айтғил, чунким бу жаннат ганжиналаридандир» — дедилар, ёким: «Сенга жаннат ганжиналаридан бири бўлмиш бир сўзни, яъни ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳни ўргатайми?» — дедилар, шекилли».

52-боб. Водийга тушганда дуо айтмоқ ҳақида

Бу ҳақда Жобир айтган ҳадис мавжуд.

53-боб. Сафарга чиқмоқчи бўлганда ёким сафардан қайтганда дуо айтмоқ ҳақида

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ғазот, ҳаж ёким умра қилиб қайтаётганларида ҳар бир тепаликда такбир айтиб, сўнг: «Ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу, ло шарийка лаҳу, лаҳул-мулку ва лаҳул-ҳамд ва ҳува ало кулли шайъин қадийр. Биз қайтйпмиз, тавба қилйпмиз, Оллоҳга ҳамд айтйпмиз. Оллоҳ ваъдасига содиқ, бандасининг қўлини баланд қилиб, бир ўзи мушрикларни енгди», — дер эрдилар».

54-боб. Уйланган одамни дуо қилмоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Абдурраҳмон ибн Авфда бир сариқ нарсани кўриб: «Бу нима?» — дедилар. У: «Мен данакдек келадиган тилло сарфлаб бир аёлга уйландим», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло муборак қилсин, бир қўй сўйиб бўлса ҳам тўй қилгин!» — дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Отам ҳалок бўлдилар. У кишидан еттита (ёким тўққизта) қиз қолди. Кейин, мен бир аёлга уйландим. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Жобир, уйландингми?» — дедилар. Мен: «Ҳа», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бокирагами ё аёлгами?» — дедилар. Мен: «Аёлга», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бокирага уйланганингда эрди, ўзаро чақчақлашиб яшар эрдингиз» — деб ҳазиллашдилар. Мен: «Отам ҳалок бўлдилар, уйда еттита

(ёким тўққизта) қиз етим қолди, мен ўшалар тенги қизга уйлангим келмай, уларга оналик қила оладирган ёшдаги аёлга уйландим»,— дедим. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло муборак қилсин!» — деб дуо қилдилар.

55-боб. Аёлига қўшилмоқчи бўлганда нима демок лозим?

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар бирортангиз аёлингизга қўшилмоқчи бўлсангиз: «Бисмиллоҳи, Оллоҳумма жаннибнош-шайтона ва жаннибиш-шайтона мо разактанол!» — деб айтингиз, шунда Оллоҳ таоло иккингизга фарзанд тақдир қилган бўлса, унга шайтон мутлақо зарар етказа олмағайдир»,— дедилар».

56-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Раббано отино фид-дунёо ҳасанатан!» деганлари ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўпинча: «Оллоҳумма отино фид-дунёо ҳасанатан ва фил-охирати ҳасанатан ва қино азобан-нор!» — деб дуо ўқир эрдилар».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, бу дунёда ҳам, охиратда ҳам бизга яхшилиқлар ато қилгил ва бизни дўзах азобидан асрагил!».

57-боб. Дунё (Дажжол) фитнасидан паноҳ тиламоқ ҳақида

Саъд ибн Ваққос оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга хат-савод ўргатган каби қуйидаги сўзларни ўргатар эрдилар: «Оллоҳумма инний аъузу бика минал-бухли ва аъузу бика минал-жубни ва аъузу бика ан нурадда ило арзалил-умри ва аъузу бика мин фитнатид-дунёо ва азобил-қабри!».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигоро, бахилликдан, қўрқоқликдан, хор-зор бўлмоғимиздан, дунё (Дажжол) фитнасидан ҳамда қабр азобидан ўз паноҳингда асрагил!».

58-боб. Дуони қайтармоқ ҳақида

Бу ерда Жаноб Расулуллоҳни сеҳрлаб қўйишгани ҳақидаги ҳадис тақрибан келтирилган.

Ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам: «Ё парвардигоро, Юсуф алайҳиссалом қавмига юборганинг каби уларга ҳам қурғокчилик юбориб, менга ёрдам бергил!», кейин, яна: «Ё парвардигоро, Абу Жаҳлнинг устидан ўзинг ҳукм чиқар!» — деб дуои бад қилдилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Набий саллalloҳу алайҳи ва саллам намозда: Ё парвардигоро, фалон ва фалонни лаънатлагайсен!» — деб дуои бад қилиб эрдилар, Оллоҳ таоло азза ва жалла: «Лайса лака минал-амри шайъун» — деб ваҳий нозил қилди. **Мазмуни** («Оли Имрон» сураси): «Бу соҳада (ишда) сенга ихтиёр берилмаган».

Ибн Абу Авфо разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам мушрикларни дуои бад қилиб: «Ё парвардигоро, сен Китоб нозил қилғувчи ҳамда охират ҳисоб-китобини тез бажарғувчисан! Мушрикларни тор-мор этиб, кунфаякун қилгил!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам ҳуфтон намозининг охири рақъатида «Самияллоҳу лиман ҳамидаҳу» деганларидан сўнг, дуои Қунутни ўқиб: «Ё парвардигоро, Ийош ибн Рабийъага нажот бергайсан, ё парвардигоро, Валид ибн Валидга нажот бергайсан, ё парвардигоро, Салама ибн Ҳишомга нажот бергайсан, ё парвардигоро, мўмин заифларга нажот бергайсан, ё парвардигоро, Музар қабиласига нисбатан қаҳрингни янада қаттиқроқ қилгайсан, ё парвардигоро, Юсуф алайҳиссалом қавмига юборганинг янглиғ уларга ҳам қаҳатчилик юборгайсан!» — дер эрдилар».

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам Қурроъ (қори-лар) деб аталмиш бир гуруҳ отлиқларни (Раъл ва Зақвон қабилаларини исломга даъват қилмоқ чун) юбориб эрдилар, уларни ўлдиришди. Шунда Жаноб Расулulloҳ шунчалик қаттиқ куйиб кетдиларки, мен ул зотнинг ҳеч кимга бунчалик қайғурганларини кўрмаган эрдим. Ўшанда Жаноб Расулulloҳ бир ой давомида бомдод намозида дуои Қунутни ўқиб: «Усайя (қабиласи) Оллоҳ таоло ва унинг расулига қарши бош кўтарди!» — дер эрдилар».

Бу ерда яҳудийларнинг Жаноб Расулulloҳга: «Сизга ўлим!» — деб салом бергани ҳақидаги ҳадис такроран келтирилган.

Али ибн Абу Толиб разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Биз Хандақ жангги куни Набий саллalloҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга эрдик, шунда ул зот: «Оллоҳ таоло

мушрикларнинг қабрлари бирлан уйларини, улар қуёш ботиб кетгунча бизни банд қилиб, оралиқ намоздан қолдиргани учун, оташга лиммо-лим қилсин!» — дедилар. Оралиқ намоз эрса — аср намозидир.

60-боб. «Илоҳи, мушрикларга ҳидоят қилғайсан!» деб дуо қилмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Туфайл ибн Амр Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, Давс қабиласи бош кўтариб, исломдан юз ўгирди, уларни дуои бад қилингиз!» — деди. Шунда одамлар Жаноб Расулуллоҳ дуои бад қилсалар керак, деб ўйлашди. Аммо ул зот: «Ё парвардигоро, Давс қабиласига ҳидоят кўрсатиб, уларни ислом йўлига бошлағил!» — деб дуо қилдилар».

61-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ё парвардигоро, менинг ўтган ва келгуси гуноҳларимни мағфират қилғайсан!» деб айтганлари ҳақида

Абу Мусо оталаридан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қуйидаги дуони айтиб илтижо қилар эрдилар: «Рабби, игфир лий хатийъатий ва жаҳлий ва-срофий фи амрий куллиҳи ва мо анта аъламу биҳи минний! Оллоҳумма-ғфир лий хатойойа ва амдий ва жаҳлий ва ҳазлий ва куллу золика индий! Оллоҳумма-ғфир лий мо қаддамту ва мо аххарту ва мо асрарту ва мо аъланту, антал-муқаддаму ва антал-муаххару ва анта ало кулли шайъин қадирун!».

Дуонинг мазмуни: «Ё парвардигорим, гуноҳларимни, жаҳолатимни, меъёрдан ортиқча қилган барча ишларимни ва ўзинг мендан яхшироқ хабардор бўлган қилмишларимни мағфират қилғайсан! Ё парвардигоро, хатоларимни, билиб-билмай қилган гуноҳларимни, жузъий камчиликларимни мағфират қилғайсан, буларнинг ҳаммаси менда мавжуддир! Ё парвардигоро, илгариги ва келгуси ҳамда хуфия ва ошкора гуноҳларимни мағфират қилғайсан, сен истаган бандангга ато-ю иноят қилғувчи ҳамда истамаган бандангга ато-ю иноятингни дариг тутғувчидурсан, ва сен барча нарсага қодирдурсан!».

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ё парвардигоро, гуноҳларимни, жаҳолатимни, меъёрдан ортиқча қилган ишларимни ва ўзинг мендан яхшироқ хабардор бўлган қилмишларимни мағфират қилғайсан! Ё парвардигоро, жузъий ва жиддий камчиликларимни, билиб-билмай қилган гуноҳларимни

мағфират қилғайсан, буларнинг ҳаммаси менда мавжуд-дир!» — дедилар».

62-боб. Жумъа кунин муайян вақтда дуо ўқимоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Абулқосим саллаллоҳу алайҳи ва саллам (яъни, Жаноб Расулуллоҳ): «Жумъа кунинда бир муайян вақт бордир. Мусулмон банданинг намоз ўқиб турган вақти ўша вақтга тўғри келиб қолмоғи кийиндир, борди-ю тўғри келиб қолғайдир-у, банда Оллоҳ таолодин бирор нарса сўрағайдир, тилағи мустажоб бўлғайдир», — дедилар. Сўнг, муборак қўллари бирлан ўша вақтнинг қисқа эканлигига ишора қилдилар».

63-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Бизнинг яҳудийларни қилган дуои бадимиз мустажоб бўлғайдир, аммо яҳудийларнинг бизни қилган дуои бади ижобатсиз қолғайдир!» деганлари ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Бир тўда яҳудийлар Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ас-Сому алайка! (Сенга ўлим!)» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сизларга ҳам!» — деб жавоб қилдилар. Оиша онамиз эрса: «Сизларга ҳам ўлим, ҳам Оллоҳ таолонинг лаънати ва ғазаби бўлсин!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Оиша, қўйсанг-чи, дағаллик қилмағил, хушмуомала бўлғил!» — дедилар. Оиша онамиз: «Уларнинг гапини эшитмадингизми?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Уларга қандай жавоб қайтарганимни эшитмабсан-да?! Менинг уларни қилган дуои бадим албатта мустажоб бўлғайдир, аммо уларнинг мени қилган дуои бади ижобатсиз қолғусидир!» — дедилар».

64-боб. «Омин!» деб айтмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қори «Омин!» деганда сизлар ҳам «Омин!» денглар, шунда малоикалар ҳам «Омин!» — дейишгай. Кимнинг «Омин!» дегани малоикаларнинг «Омин!» деганига тўғри келиб қолса, Оллоҳ таоло ўша одамнинг илгари қилган гуноҳларини мағфират қилғайдир», — дедилар».

65-боб. Таҳлил айтмоқнинг фазилати ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ҳар куни «Ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу, ло шарийка лаҳу, лаҳул-мулку ва лаҳул-ҳамду ва ҳува ало кулли шайъин қадийрун» деб юз марта айтса, ўнта қул озод қилганлик савобини олғайдир ва унга юзта хайрлик иш қилганлик савоби ёзилиб, юзта ёмонлиғи (гуноҳи) ўчирилғайдир. Шунингдек, бу ўша куни кечгача уни шайтон васвасасидан ғов бўлиб тўсиб турғайдир. Ҳеч кимса, гарчи у қанчалик хайрли ишлар қилган бўлмасин, кунига юз марта таҳлил айтган одамдан кўпроқ савоб ололмағайдир!» — деб айтдилар».

66-боб. Тасбиҳ айтмоқнинг фазилати ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки бир кунда юз марта «Субҳоналлоҳи ва би-ҳамдиҳи» деб айтса, унинг гуноҳлари, гарчи денгиз кўпиктошидан кўп бўлса ҳам, кечирилғайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тил бирлан айтмоқ осон, аммо ўзи салмоқли, Раҳмонга маҳбуб икки сўз мавжуддир. Бу — Субҳоналлоҳил-азийми ва субҳоналлоҳи ва би-ҳамдиҳи», — дедилар».

67-боб. Оллоҳ азза ва жаллани зикр қилмоқнинг фазилати ҳақида

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Раббини ёд этадирган одам бирлан раббини ёд этмайдирган одам, гўёким тирик одам бирлан ўлик одамга монанддир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолонинг шундай фаришталари борким, улар кўчаларни кезиб, раббини ёд қилгувчиларни қидиргайлар. Агар Оллоҳ таолони ёд этиб турган қавмни учратиб қолсалар, бир-бирларини чақиришиб: «Келинглар, излаганимизни топдик!» — дейишгайдир ва ўша қавмни қанотлари бирлан олқишлаб, сўнг осмоннинг дастлабки қаватига учиб чиқишгайдир. Оллоҳ азза ва жалла, гарчи ўзи улардан яхшироқ билса-да: «Бандаларим менинг ҳақимда нелар дейишаётир?» — деб сўрагайдир. Фаришталар: «Шаънингга тасбиҳу такбир, ҳамду санолар айтишиб, сени улуғламоқдалар», — дейишгайдир. Шунда Оллоҳ таоло:

«Улар мени кўрганмилар?» — дегайдир. Фаришталар: «Йўқ, якка-ю ягоналигинг ҳақи, кўрмаганлар!» — дейишгайдир. Оллоҳ таоло: «Мени кўрсалар, не бўлгай?» — дегайдир. Фаришталар: «Агар сени кўрсалар, сенга янада кўпроқ тоат-ибодат қилиб, сени кўпроқ улуғлаб, кўпроқ тасбиҳ айтишган бўлур эрдилар», — дейишгайдир. Оллоҳ таоло: «Мендан қандай тилак қилмоқдалар?» — дегайдир. Фаришталар: «Жаннатни тиламоқдалар» — дейишгайдир. Оллоҳ таоло: «Уни кўрганмилар?» — дегайдир. Фаришталар: «Агар кўрганларида эрди, уни сендан янада кўпроқ тилаб, кўпроқ иштиёқ билдирган бўлур эрдилар», — дейишгайдир. Оллоҳ таоло: «Нимадан паноҳ тиламоқдалар?» — деб сўрагайдир. Фаришталар: «Дўзах оташидан», — деб айтгайлар. Оллоҳ таоло: «Уни кўрганмилар?» — деб сўрагайдир. Фаришталар: «Йўқ, якка-ю ягоналигинг ҳақи, кўрмаганлар!» — деб жавоб қилгайлар. Оллоҳ таоло: «Агар уни кўрсалар, не бўлгай?» — деб сўрагайдир. Фаришталар: «Агар кўрганларида эрди, ундан янада нарироқ қочиб, янада кўпроқ қўрққан бўлур эрдилар», — дейишгайдир. Оллоҳ таоло: «Сизларнинг гувоҳлигингизда айтурменким, мен уларнинг гуноҳларини мағфират айладим!» — дегайдир. Фаришталардан бири: «Уларнинг орасида фалончи ҳам бўлиб, бошқалар каби сени ёд этмоқ ниятида эрмас, балким сендан ўз хожатини раво қилмоғингни илтижо қилгани келгандир», — дейишгайдир. Оллоҳ таоло: «Мени ёд этиб ўлтирганлар бирлан уларнинг ҳамнишини ҳам кулфат тортмагайдир!» — деб айтгайдир».

68-боб. «Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ!» деган қавл ҳақида

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам довонга кўтарила бошладилар. Бир киши довонга кўтарилиб бўлгач, бор овозини қўйиб: «Ло илоҳа иллаллоҳу вал-лоҳу акбар!» — деб такбир айтди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам хачирларида ўлтирган ҳолда: «Ахир, сизлар бир кар ёким бу ерда ғоиб одамни даъват қилаётганингиз йўқ-ку!» — дедилар. Сўнг: «Эй Абу Мусо (ёким, эй Абдуллоҳ), сенга жаннат ганжиналаридан бўлмиш бир сўзни башорат қилайми?» — деб айтдилар. Мен: «Ҳа», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу — Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳдир!» — дедилар».

69-боб. Оллоҳ таолонинг бир кам юз исми бордир

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Оллоҳ таолонинг бир кам юз, яъни тўқсон тўққизта исми бўлиб, кимки уни ёддан

билса, жаннатга киргайдир. У тоқ сонни яхши кўргувчи бўлиб, ўзи ҳам тоқ (ягона)дир!».

70-боб. Вақти-вақти бирлан ваъз айтмоқ ҳақида

Шақиқ ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ (Ибн Масъуд)ни кутиб ўлтирган эрдик, шу пайт Язид ибн Муовия келиб қолди. Биз унга: «Ўлтирмайсанми?» — дедик. У: «Йўқ, ҳозир ўлтирмайман, аввал ичкарига кириб дўстингизни айтиб чиқаман, кейин келиб ўлтираман», — деди. Бироздан сўнг, Абдуллоҳ ибн Масъуд Язидни қўлидан ушлаб ичкаридан чиқиб келди-да, тепамизга келиб: «Мен сизнинг ваъз тинглаймиз деб шу ерда кутиб ўлтирганингизни Жаноб Расулуллоҳга етказишим мумкин эрди-ю, аммо ул зотнинг бизга малол келиб қолмасин деб вақти-вақти бирлан ваъз айтмоқлари менга монъелик қилгайдир», — деди».

ЛАТИФ СЎЗЛАР КИТОБИ

(Тансиҳатлик ва бўш вақт; охиратдаги ҳаётдан ўзга ҳаёт йўқдир!)

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Икки неъмат мавжуд бўлиб, кўпчилик одамлар уни қўлдан бой берадилар. Бу — тансиҳатлик бирлан бўш вақтдир», — дер эрдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам:

«Охиратдин йўқ эрур ўзга ҳаёт, парвардигор.

Муҳожир бирла ансорларга қил иймонни ёр!» — дер эрдилар».

Саҳл ибн Саъд ас-Созидий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга (Хандақ жанги вақтида) хандақда эрдик, ул зот кавлар эрдилар, биз туфроқ ташир эрдик. Шунда ёнимиздан ўтиб кетаётиб:

«Ё илоҳо, бор эрур танҳо ҳаёт — ул охират,

Муҳожирлар бирла ансорларни қилғил мағфират!» — дедилар».

1-боб. Дунёнинг охиратдаги кадр-қиймати ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Ҳадийд» сураси): «Инна-мал-хайотуд-дунйо лаъибун ва лаҳвун ва зийнатун ва

тафохурун байнакум ва такосурун фил-амволи вал-авлоди ка-масали ғайсин аъжабал-куффора наботух, сумма йаҳижу фа-тароҳу мусфарран, сумма йакууну ҳутоман ва фил-охирати азобун шадийдун ва мағфиратун миналлоҳи ва ризвонун ва мо-л-ҳайотуд-дунёо илло матоъул-ғуруури».

Оятнинг мазмуни: «Дунё ҳаёти шунчаки бир ўйинчоқ, эрмак, зийнат, ўзаро керилиб мақтанмоғингиз ҳамда бойлик ва бола-чақа хусусида бир-бирингиздан ўтмоққа интилмоғингиз бўлиб, ул бир ёғин кабидурким, (ундирган) экин-текини, ўт-ўланлари деҳқонларни таажжубга соладир, кейин эрса, қарасанг, қуриб, сарғайиб синиқ-синиқ чўп бўлиб ётадир. Охиратда қаттиқ азоб берилмоғи ва Оллоҳ таолонинг мағфират қилиб, ризо бўлмоғи бордир. Дунё ҳаёти алданмоққа сабаб бўладирган нарсадан ўзгаси эрмас!».

Саҳл ривоят қиладилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Жаннатдаги бир қамчи сиққудек жой бутун дунё ва ундаги жамики нарсалардан ҳам яхшироқдир. Оллоҳ таолони деб тонг саҳарлаб чиқиб кетиб, тун қоронғусида қайтиб келмоқ бутун дунё ва ундаги барча нарсалардан ҳам яхшироқдир!» деб айтганларини эшитдим».

2-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Сен дунёда бир ғарибдек ёким бир йўловчидек бўл!» деганлари ҳақида

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам елкамдан ушлаб туриб: «Сен дунёда бир ғарибдек ёким бир йўловчидек бўл! (яъни, сен бу дунёда ўзингни ҳеч кими йўқ бир кимсадек ёким бир йўловчидек хис қил!)» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умарнинг ўзлари эрса: «Кунни кеч қилсанг, қачон тонг отаркин деб интизор бўлмағил ва тонг оттирсанг, қачон кеч бўларкин деб пойламағил (яъни, доимо илдам юраверғил, бир лаҳза ҳам қадамингни сусайтирмағил, гар сусайтирсанг, мақсудинг ҳосил бўлмағайдир), соғлигингдан касаллигингга ва тириклигингдан ўлимингга чегириб олиб қўйғил! (яъни, тириклигингни ғанимат билғилки, қошингга ўлим сипоҳи қилич яланғочлаб келгач, саросима ва ғафлатда қолиб, ҳеч нарса қилиб улгурмағайсен!))», — дер эрдилар.

3-боб. Умид ва унинг муддати ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Оли Имрон» сураси): «Фа-ман зуҳзиҳа анин-нори ва удхилал-жанната фа-қад фоза ва мо-л-ҳайотуд-дунёо илло матоъул-ғуруури».

Оятнинг мазмуни: «Дўзахдан узоқ қилиниб, жаннатга киритилган ҳар бир банда муродига етибдир ва бу дунё ҳаёти алданмоққа сабаб бўладирган нарсадан ўзгаси эрмас!».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Ҳазар» сураси): «Зарҳум йаъкулуу ва йатаматтаъуу ва йулҳиҳимул-амалу фа-савфа йаъламууна».

Оятнинг мазмуни: «Уларга насиҳат таъсир қилмай, ғафлатдан уйғонмасалар, қўя берингиз, бир неча вақт ҳайвонлар каби еб-ичиб, дунё роҳатларидан баҳра олаверсинлар, дунёвий орзу-умидлари чалғитаверсин, тез кунда бунинг оқибати ёмон эканлигини билиб, қўзалари очилур!».

Ҳазрат Али разияллоҳу анҳу: «Бу дунё биздан юз ўгирди, охират эрса чехрасини қаратди. Ҳар иккаласининг ҳам ўзига мансуб одамлари мавжуд бўлиб, сизлар охиратга мансуб одам бўлинглари, дунёга мансуб бўлманглари. Бугун амал мавжуд, ҳисоб-китоб йўқдир, эртага эрса ҳисоб-китоб мавжуд, амал эрса йўқдир!» — деб айтган эрканлар.

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам тўртбурчак шакл чизиб, унинг ўртасидан учини ташқарига чиқариб яна бир чизик ўтказдилар, сўнг ана шу ўртадан ўтган чизикнинг ёнига калта чизиклар тортдилар-да: «Мана бу ўртадан ўтган чизикнинг тўртбурчак ичидаги қисми инсондир, уни ўраб турган тўртбурчак эрса, инсоннинг ажалидир, ўртадан ўтган чизикнинг ташқарига чиққан қисми эрса инсоннинг орзу-умидларидир. Мана бу калта чизиклар эрса ҳодисотлар бўлиб, инсон унисининг бўлмаса, бунисининг жабрини тортгайдир», — дедилар».

4-боб. Кимки олтмиш ёшга кирган бўлса, демек Оллоҳ таоло уни шунча вақт кечириб келган!

Оллоҳ таоло («Ал-Малоика» сураси): «Авалам нуъам-миркум мо йатазаккару фиҳи ман тазаккара ва жоъаку-мун-назийру!» — дейди.

Оятнинг мазмуни: «Эй бандаларим, биз сизларга эсингизни йиғиб олиб, ҳидоят йўлига кирмоғингизга кифоя қиладирган умр бермадикми ва бунинг устига сизларни огоҳлантирмоқ учун пайғамбар ҳам юбормадикми?!».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло бандасининг ажалини олтмиш ёшга киргунига қадар кечиктириб, инсофга келмоғини кутади!» — деб айтдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ёши улғайган одамнинг қалби икки нарса хусусида қаримайди, бири — унинг дунёга

нисбатан бўлган муҳаббати, иккинчиси — орзу-умидининг бениҳоятлигидир!» деб айтганларини эшитдим».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Одам боласининг ёши бирлан бирга икки нарса ҳам улгайиб боргайдир, бири — унинг бойликка нисбатан бўлган муҳаббати, иккинчиси — узоқ умр кўрмоқ орзусидир!» — дедилар».

5-боб. Оллоҳ таолони ризо қиладирган амал ҳақида

Атбон ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат кунни банда Оллоҳ таолонинг ризолиги учун «Ло илоҳа иллаллоҳу!» деб айтса, Оллоҳ таоло унга дўзах оташини ҳаром қилгайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло: «Агар мен мўмин бондамнинг бу дунёдаги бирор суюкли кишисидан ажратган эрсам, унга берадирган жазоим йўқдир, кейин мен уни жаннатга таъйин қилгумдир!» — дейди», — дедилар».

6-боб. Дунё лаззатларига берилмоқдан ҳамда уларни деб ўзаро рақобатлашмоқдан ҳазар қилмоқ лозимлиги ҳақида

Мисвар ибн Маҳрама ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Убайда ибн Жарроҳни жия (ғайридинлардан олинадирган жон солиғи) йигиб келмоқ учун Баҳраинга жўнатдилар. Бунга қадар Жаноб Расулуллоҳ Баҳраин аҳли бирлан сулҳ тузиб, Ало ибн ал-Ҳазрабийни уларга амир қилиб таъйин этган эрдилар. Абу Убайда Баҳраиндан жия йигиб келди. Ансорлар унинг қайтиб келганидан хабар топдилар. Шул вақт Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга бомдод ўқиладиган эрди. Намоздан сўнг, ансорлар Жаноб Расулуллоҳни қарши олиб эрдилар, ул зот уларга қараб кулиб қўйдилар-да: «Билдимки, сизлар Абу Убайданинг қайтиб келганини ва ўзи бирлан бирор нарса келтирганини эшитгансизлар!» — дедилар. Ансорлар: «Шундай, ё Расулаллоҳ!» — деб тасдиқлашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Нимаики сизни хурсанд қилса, ўшани умид қилиб, хурсанд бўлаверингиз! Мен сизларнинг қашшоқлашиб қолмоғингиздан қўрқмағаймен, балким қўлингизга мол-дунё тушиб, ўзингиздан илгаригилар қўлига мол-дунё тушганида унга хирс қўйиб, ўзаро рақобатлаганлари янглиғ рақобатлашмасангиз эрди ҳамда мол-дунё уларни тоат-ибодатдан чалғитгани каби сизни ҳам чалғитмаса эрди, деб қўрқмағаймен», — дедилар».

Уқба ибн Омир ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир куни масжидга чиқиб, Уҳуд жангида шаҳид бўлганларга жаноза намози ўқидилар, сўнг минбарга кўтарилиб: «Мен сизлардан илгари (у дунёга) бориб, сизлар учун Ҳавзи Кавсарни тайёрлаб тургумдир, мен (у дунёда) сизларга гувоҳдирмен. Мен ҳозир, Оллоҳ таоло ҳақи, Ҳавзи Кавсарни кўриб турибмен, мен ер хазиналари калидларини (ёким ер калидларини) (сизларга) топширдим. Энди мен, Оллоҳ таоло ҳақи, вафот қилганимдан кейин қайта мушрик бўлиб кетасизлар деб сизлардан хавотир олмағаймен, аммо мен сизларнинг ер бойликларини деб ўзаро рақобатлашмоғингиздан қўрқғаймен!» — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен кўпроқ Оллоҳ таоло ердан сизларга чиқариб берадирган баракот хусусида сизлардан хавотир олғаймен», — дедилар. Шунда: «Ер баракоти недур?» — деб сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Дунё лаззатларидир», — дедилар. Бир одам: «Яхшилик ҳам ёмонлик келтирғайми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ шу қадар жимиб қолдиларки, ҳатто биз ул зотга ваҳий нозил бўлаётир деб хаёл қилдик. Сўнг, пешоналарини арта туриб: «Бояги савол берган одам қаерда?» — дедилар. У: «Шу ердамен», — деди. Биз Жаноб Расулуллоҳнинг унинг саволига жавоб топганларини кўриб, Оллоҳ таолога ҳамд айтдик. Жаноб Расулуллоҳ: «Яхшилик фақат яхшилик келтирғусидир! Бу мол-дунё деган нарса ҳайвоннинг кўзини ўйнатадирган ям-яшил ва ширин ўт-ўлан янглиғ инсонга жилва қилғайдир. Ариқ бўйида унган ҳар қандай ўт-ўлан, гар ҳайвон уни очкўзлик қилиб ҳаддин зиёд егайдир, ўлдирғайдир ёким ўлгандин берироқ қилғайдир. Шундай қилган ҳайвон бўққанидан ичи ўтиб, бавл қилиб, офтобда кавшаниб ётғайдир, сўнг кўзи очлик қилиб, яна қайта бориб егайдир. Бу мол-дунё деган нарса ҳалол топиб, ҳалолга сарф қилғувчи одамгагина ширин татиб, ҳузур бахш этғайдир. Аммо, уни ҳаром йўл билан топғувчи одам ўшал мечкай ҳайвон кабидир!» — дедилар».

Имрон ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Менинг энг яхши умматларим-менга асрдош бўлган умматларимдир, сўнг улардан кейингилар ва яна улардан кейингилардир». Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деб икки ёким уч бор қайтардиларми, билмайман, кейин яна бундай дедилар: «Улардан сўнг шундай қавм дунёга келадирикми, гувоҳлик бериб, кейин тонадирлар, омонатга хиёнат қилиб, ишончларини йўқотадирлар, ваъда бериб, вафо қилмайдилар. Уларнинг ораларида семиз одамлар кўпайғайдир».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Энг яхши одамлар-менга асрдош бўлган одамлардир. Сўнг, улардан кейингилар ва яна улардан кейингилардир. Улардан ҳам кейин эрса, гувоҳлиги иймонидан ва иймони гувоҳлигидан устун турадирган қавм дунёга келгайдир»,— дедилар».

Исмоил Қайсдан нақл қиладилар: «Ўша куни қорнининг етти жойига тамга қиздириб босганлигини Хаббобнинг ўзидан эшитган эрдим. Ўшанда у: «Агар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзига ўлим тиламоқни бизга манъ қилмаганларида эрди, мен ўзимга ўлим тилаган бўлур эрдим. Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари бу дунёдан ўтдилар, вале бу дунё охиратда уларга бериладирган ажру савобларни заррача камайтира олмади. Биз эрсак, беҳисоб мол-дунё жамғариб, унинг учун туфроқдин ўзга жой топа билмадик»,— деб айтган эрди».

Қайс ривоят қиладилар: «Хаббобнинг ҳузурига борган эрдим, девор ураётган эркан. Шунда у бизга қарата: «Охиратга рихлат этган саҳобаларимизнинг оладирган ажру савобларини бу дунё заррача камайтира олмади. Биз эрсак, улардан кейин бойлик орттириб, унинг учун туфроқдан ўзга жой топа билмадик»,— деди».

7-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Фотир» сураси): «Ё аййуханнос, инна ваъдаллоҳи ҳаққун, фало тағурраннаку-мул-хайотуд-дунйо ва ло йағурраннакум биллоҳил-ғарууру, иннаш-шайтона лакум адуввун, фаттахизууху адувван, иннамо йадъу ҳизбаҳу ли-йакуунуу мин асҳобис-саъийри!». **Оятнинг мазмуни:** «Эй инсонлар, Оллоҳнинг ваъдаси албатта ҳақдур! Шундай эркан, дунё ҳаёти сизларни мағрурлантирмасин ва шайтон сизларни алдаб Оллоҳдан бегона қилиб қўймасин! Дарҳақиқат, шайтон сизларга душмандур, сизлар ҳам уни ўзингизга душман деб билинглар. Ҳақиқат шулдурки, ул ўз жамоасини дўзахийлардан бўлмоқлари учун даъват қилгайдир».

Ибн Аббон Маоз ибн Абдурахмонга бундай деб айтган эрканлар: «Усмон ибн Аффонга таҳоратга сув келтирдим, ўриндиққа ўлтириб олиб яхшилаб таҳорат олдилар-да, бундай дедилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг мана шу ўриндиқда ўлтириб таҳорат олганларининг шохиди бўлганмен. Ул зот ўшанда яхшилаб таҳорат олгач: «Кимки мана шундай таҳорат олгач, масжидга чиқиб икки рақъат намоз ўқиғайдир-у, сўнг ўлтирғайдир, Оллоҳ таоло унинг собиқ гуноҳларини мағфират қилғайдир»,—

дедилар. Сўнг: «(Дунё ҳаётидан) мағрурланиб кетмангизлар!» — деб қўшиб қўйдилар».

8-боб. Солиҳ бандаларнинг бу дунёдан ўтиб кетмоқлари ҳақида

Мирдос ал-Асламий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Солиҳ бандалар бирма-бир бу дунёдан ўтиб кетгайлар. Улардан фақат арпа ёким хурмо чиқиндиси янглиғ чиқинди қолғайди, Оллоҳ уларга сира ҳам ачинмағайди», — дедилар».

9-боб. Мол-дунё фитнасидан паноҳ тиламоқ ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли: «Иннамо амволукум ва авлодукум фитнатун!». *Оятнинг мазмуни:* «Дарҳақиқат, мол-дунёнгиз бирлан фарзандларингиз фитнадир!».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Динор ва дирҳамга ҳамда бахмал ва кимҳоб кийимларга ўзини қул қилганлар тубан тушиб сендан тиланадилар. Агар берсанг, сендан рози — бермансанг, норози бўладилар», — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Одам боласи, икки водий тўла мол-дунёси бўлса ҳам, мол-дунё тўла учинчи водийни орзу қилғайди. Унинг қорнини фақат туфроқ тўйдира олғайди. Оллоҳ таоло тавба қилган бандасининг тавбасини қабул қилғайди!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар одам боласининг бир водий тўла мол-дунёси бўлар эркан, у яна ана шундай бошқа бир водийни орзу қилғайди, одам боласининг кўзини фақат туфроқ тўйдира олғайди. Оллоҳ таоло тавба қилган бандасининг тавбасини қабул қилғайди!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ бу гапни Қуръони Кариймдан олганмилар ё йўқми, билмағайдирмен».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Маккада Ибн аз-Зубайр минбарда туриб: «Эй одамлар, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дер эрдилар», — деди: «Гар одам боласига бир водий тўла олтин берилса-да, у бари-бир иккинчи бир шундай водийни орзу қилғайди, уни ҳам берилса, учинчисини кўнгли тусағайди. Инсон қорнини фақат туфроқ тўйдира олғайди. Оллоҳ тавба қилган бандасининг тавбасини қабул қилғайди!».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Гар одам боласининг бир водий тўла

олтини бор эрса-да, у икки яна шундай водийни ораулағайдир, унинг оғзини фақат туфроқ тўйдира олғайдир. Оллоҳ таоло тавба қилган бандасининг тавбасини қабул қилғайдир!» — дедилар».

Анас: «Алҳокумут-такосур» сураси нозил бўлгунга қадар биз буни Қуръондан деб тушунар эрдик», — дейдилар.

10-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Бу мол-дунё деган нарса (ҳайвоннинг кўзини ўйнатадирган ям-яшил ва ширин ўт-ўлан янглиғ) жозибадордир!» деганлари ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Оли Имрон» сураси): «Зуййина лин-носи ҳуббуш-шаҳавоти минан-нисои вал-банийна вал-қанотийрил-муқантарати миназ-заҳаби вал-фиддати вал-хайлил-мусавваммати вал-анъоми вал-ҳарси золика матоъул-ҳайотид-дунё».

Оятнинг мазмуни: «Инсонларга хотинлар, бола-чақа, олтин ва кумуш хазиналари, тамғаланган йилқи ва чорвалар ҳамда экин-текинларнинг муҳаббати хушнамо туюладиган қилинди, бу — ҳаёт-дунё неъматидир».

Умар разияллоҳу анҳу: «Ё парвардигоро, биз ўзимизга хушнамо туюладиган нарсалар бирлангина шодлана олурмиз, холос! Ё парвардигоро, менинг бу нарсаларни ҳалолга сарфламоғимни насиб айлағил деб сенга ёлборурмен!» — дер эрдилар.

Ҳаким ибн Ҳизом ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан инъом тилаб эрдим, бердилар, яна тилаб эрдим, яна бердилар, яна тилаб эрдим, яна бердилар, сўнг: «Бу мол-дунё деган нарса (ҳайвон кўзини ўйнатадирган кўм-кўк, ширин ўт-ўлан янглиғ) фусункор ва лаззатлидир. Кимки нафсини тийиб, эҳтиёжига ярашасини олса, баракали бўлғайдир ва кимки очкўзлик қилиб, эҳтиёжидан ортиғини олса, бебарака бўлғайдир. Бундай одам мечкай ҳайвон янглиғдир, кўтарилган қўл (меҳнат қиладирган қўл) туширилган кўлдан (тиламчи кўлдан) яхшидир», — дедилар».

11-боб. Киши бойлигининг қанчасини инъом (сарф) қилган эрса, ўша ўзиникидир!

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қайси бирингиз меросхўрингизнинг молини ўзингизнинг молингиздан кўра яхшироқ кўрғайдирсиз?» — дедилар. Одамлар: «Ё Расулаллоҳ, ора-мизда ўз молидан ўзганинг молини яхшироқ кўрадирган

одам йўқдир!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Киши молининг қанчасини инъом (сарф) қилган эрса, ўша ўзиникидир, сарф қилмай эҳтиётлаб олиб қолган қисми эрса, меросхўриникидир!» — дедилар».

12-боб. Бадавлат кишилар аини ҳолда қашшоқ кишилардир!

Оллоҳ таолонинг қавли («Худ» сураси): «Ман кона йурийдул-ҳайота-дунё ва зийнатаҳо нуваффи илайҳим аъмолахум фиҳо ва ҳум фиҳо ло йубхасуун увлоикаллазийна лайса лаҳум фил-охирати иллан-нору ва ҳабита мо санаъуу фиҳо ва ботилун мо конуу йаъмалуун!». **Оятнинг мазмуни:** «(Бу) дунё ҳаёти бирлан анинг зийнатларин орзулағонларнинг барча истакларин биз анда муҳайё қилгайдурмиз ва алар анда ҳеч зориқтирилмагайдурлар ва алар охиратда дўзах оташидин ўзга насиба олмагайдурлар ва анда қилгон ишлари ҳабата ўлиб, қилиб тургон ишлари бекор эрурдур!».

Абу Зарр разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Тунлардан бирида ташқарига чиқиб эрдим, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзлари танҳо айланиб юрган эрканлар, ёнларида ҳеч кимса йўқ эрди. Шунда мен: «Жаноб Расулуллоҳ ёлғизликни тусаган кўринадилар» — деб ой шуъласидан холи бўлган тарафга қадам ташлаб эрдим, менга ўгирилиб қараб: «Бул кимдир?» — дедилар. Мен: «Абу Зарр эрурмен, Оллоҳ таоло мени сизга фидо қилсин!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Абу Зарр, бу ёққа келгил!» — дедилар. Мен Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга бир мунча вақт суҳбатлашиб юрдим, шунда ул зот: «(Бу дунёда) бадавлат кишилар қиёмат куни (савоб олганлик жиҳатидан) қашшоқ эрурлар, Оллоҳ таоло бойлик ато этган ва бу бойликни чор тарафига эҳсон қилиб сочиб, яхшиликлар қилган кишилар бундан мустаснодурлар», — дедилар. Кейин, яна бир мунча вақт бирга юрдик, шунда ул зот: «То қайтгунимча мана бу ерда ўлтира тургил!» — деб бир овлоқроқ жойни кўрсатдилар-да, ўзлари мени кўрмасин деб бир сайхонлик томон кетиб, кўздан ғойиб бўлдилар. У ерда узоқ қолиб кетдилар. Сўнг: «Ўғирлик қилса ҳам, зино қилса ҳам» — деб гапириб келаётганларини эшитдим. Ул зот яқинлашганларидан сўнг, чидаёлмай: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло мени сизга фидо қилсин, ялангликда ким бирлан сўзлашдингиз, мен бирор кимсанинг сизга жавоб қилганини эшитмадим-ку?!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ул Ҳазрат Жаброил эрдилар, яланглик чеккасида менга: «Умматингга башорат қилгилки, Оллоҳ таолога ширк келтирмай жон таслим қилганлар жаннатга киргайдир!» — деб ваҳий баён

қилдилар. Шунда мен: «Ё Ҳазрат Жаброил, ўғирлик қилса ҳамми, зино қилса ҳамми?» — деб сўраб эрдим, «Ҳа!» — деб жавоб қилдилар. Кейин мен: «Ўғирлик қилса ҳамми, зино қилса ҳамми?» — деб қайтариб сўраганимда, яна: «Ҳа!» — деб айтдилар. Мен тагин: «Ўғирлик қилса ҳамми, зино қилса ҳамми?» — деб сўрадим. Шунда Ҳазрат Жаброил: «Ҳа, ҳаттоки ичкилик ичса ҳам!» — деб айтдилар».

Абу Абдуллоҳ (Имом Бухорий): «Абу Заррнинг айтган ҳадиси тўғридур, аммо Абу Дардоънинг ҳадисига «Ло илоҳа иллаллоҳу» деб жон таслим қилса» деган иборани қўшиб айтмоқ лозимдур», — дейдилар.

13-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Менинг уҳуд тоғидек олтиним бўлмоғини истамаймен!» деганлари ҳақида

Абу Зарр разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга Мадина-нинг тошлоқ ерида кетаётган эрдим, қаршимиздан Уҳуд тоғи чиқиб қолди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ (тўхтаб): «Ё Абу Зарр!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Абу Зарр, менинг Уҳуд тоғидек олтиним бўлмоғини ҳамда унинг бир динорининг ҳам бир кеча ёким уч кеча бўлса-да, менда қолмоғини истамас эрдим, фақат қарзимга тўламоғим учун етарлисини қолдириб, қолганини Оллоҳ таолонинг бандалари учун ундай ва бундай қилиб сарф қилинглар, деган бўлур эрдим», — дедилар-да, чор тарафларига ишора қилдилар (яъни, чор тарафга эҳсон қилиб сочардим, демоқчи бўлдилар, шекилли). Сўнг, йўлга тушгач: «Бу дунёда бадавлат кишилар қиёмат куни (савоб олганлик жиҳатидан) қашшоқдирлар, аммо: «Молимни ундай ва бундай қилиб чор атрофга эҳсон қилинглар!» — деганлар бундан мустасно бўлиб, уларнинг кимлиги айтилгайдир», — дедилар. Кейин, менга: «Мен қайтиб келгунимча жойингдан жилмагил!» — деб тун қоронғусида кўздан ғойиб бўлдилар. Бироздан кейин, бегона бир товушни эшитиб, Жаноб Расулуллоҳга бир гап бўлмадимикан деб хавотир олдим. Олдиларига бормоқчи бўлдим-у, аммо «Жойингдан жилма!» — деганлари ёдимга тушиб бормадим, қайтиб келганларидан сўнг: «Ё Расулаллоҳ, бир бегона товушни эшитиб, хавотир олдим, лекин гапингиз ёдимга тушиб, жойимдан жилмадим», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Эшитдингми?» — дедилар. Мен: «Ҳа», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу — Жаброил алайҳиссалом эрдилар, менга келиб: «Умматларингдан қайси бири Оллоҳ таолога заррача ширк келтирмай жон таслим қилгайдир, жаннатга

киргайдир!» — деб айтдилар. Шунда мен: «Ўғрилиқ қилган бўлса ҳамми, зино қилган бўлса ҳамми?» — деб сўраб эрдим, «Ўғрилиқ қилган бўлса ҳам, зино қилган бўлса ҳам!» — деб жавоб қилдилар», — дедилар».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар Уҳуд тоғидек олтиним бўлганда унинг уч кеча бўлса-да, менда қолмоғи мени хурсанд қилмас эрди, мен ундан фақат қарзимга етарлисини олиб қолиб, қолганини эҳсон қилган бўлур эрдим», — дедилар».

14-боб. Ҳақиқий бой — нафси тўқ одамдир!

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Муъминуун» сураси): «А йаҳсабуна аннамо нумиддуҳум биҳи мин молин ва банийна, нусориъу лаҳум фил-хайроти, бал ло йашъурууна, инналлазийна ҳум мин хашйати раббихим мушфиқууна валлазийна ҳум би-ойоти раббихим йуъминууна валлазийна ҳум бираббихим ло йушрикууна валлазийна йуътууна мо отав ва қулуубуҳум важилатун аннаҳум ило раббихим рожиъууна, увлоика йусориъууна фил-хайроти ва ҳум лаҳо собиқууна ва ло нукаллифу нафсан илло вусъаҳо ва ладайно китобун йантиқу бил-ҳаққи ва ҳум ло йузламуун бал қулуубуҳум фи ғамратин мин ҳоза ва лаҳум аъмолун мин дууни золика ҳум лаҳо омилууна». Оятларнинг мазмуни: «Биз аларга кўмак қилиб ато этаётган мол-дунё ва фарзандларнинг, пайдар-пай етказиб турган ноз-неъматларнинг (бизнинг марҳаматимиз эрканлигин) гумон қилурми-канлар, балким билмаслар?! Дарҳақиқат, парвардигорларининг ҳайбатидан қўрқувчилар, анинг оятларига иймон кетиргувчилар, анга ширк келтирмайдирганлар, хайр-эҳсон қилгувчилар ҳамда бир кун эрмас, бир кун албатта парвардигорларининг даргоҳига қайтиб бормоқларидан дилларида қўрқинчлари бўлганларгина хайрлик ишларни қилмоққа ошиқгайлар ва ўшаларгина барчадин илгари хайрлик ишларга қўл ургайдирлар. Биз ҳеч кимга тоқатидан ортиқ вазифа юкламағаймиз ва бизнинг даргоҳимизда ҳақиқатдин сўзлагувчи Китоб мавжуд ўлиб, алар зулматда қолмағайлар, балки алар бундин ғафлатдадурлар ва дунёнинг бошқа ишлари бирлан машғулдурлар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мол-дунёси кўп одам бадавлат эрмас, балки нафси тўқ одам бадавлатдир!» — дедилар».

15-боб. Камбағалликнинг фазилати ҳақида

Саҳл ибн Саъд ас-Соъидий ривоят қиладилар: «Расу-

луллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларидан бир киши ўтиб кетиб эрди, ул зот ҳузурларида ўлтирган бир кишидан: «Бу одам тўғрисида қандай фикрдасен?» — деб сўрадилар. У: «Бу киши зодагонлардан бўлиб, Оллоҳ таоло ҳақи, ўзи истаган аёлга уйланмоққа қодир ва бировга сўзини ўтказа оладирган одамдир»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ бироз сукут қилдилар. Шунда яна бир одам ўтиб эрди: «Мана бу одам тўғрисида не фикрдасен?» — дедилар. У: «Ё Расулаллоҳ, бу киши камбағал мусулмонлардан бўлиб, ўзи истаган аёлга уйланмоққа қудрати етмайдирган, сўзини бировга ўтказа олмайдирган ва сўзласа, ҳеч ким қулоқ солмайдирган одамдир»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мана шу одам ер юзи лиқ тўла бояги тоифадаги кишилардан ҳам афзалдир!» — дедилар.

Хаббоб разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Оллоҳ таолонинг ризолиғини истаб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга ҳижрат қилдик. Оллоҳ таоло бизга ажру савоблар ато этмоқни охиратга қолдирди. Орамиздан ул дунёга рихлат этганлардан бирортаси ҳам бу дунёда заррача ажру савоб ололмади. Улардан бири — Мусъаб ибн Умайр Ухуд жангида ўлдирилди, ундан бошини ёпсак, оёғи, оёғини ёпсак, боши очилиб қоладирган биргина чопон қолган эрди, холос. Шунда, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга бош томонини чопони бирлан, оёғини эрса изхир (хушбўй ўсимлик) бирлан ўраб дафн қилмоқни буюрган эрдилар. Аммо, айримларимизга бу дунё ўз меваларини пишириб, инъом қилмоқдадир».

Имрон ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннатга боқиб, унинг кўпчилик аҳли камбағаллар эрканлигин ва дўзахга боқиб, унинг кўпчилик аҳли аёллар эрканлигин кўрдим»,— дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этгунларига қадар хонтахтада овқатланмадилар ва юмшоқ нон тановул қилмадилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этганларида токчамда бироз арпадан бўлак тирик жон егулик ҳеч вақо қолмаган эрди. Мен уни анчага етсин деб тақсимлаб қўйиб эрдим, Оллоҳ таоло баракасини берди».

16-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳамда саҳобаларининг ҳаёт тарзи ва уларнинг бу дунё муҳаббату лаззатларидан юз ўгирганликлари хусусида

Мужоҳид: «Абу Ҳурайра бундай дер эрдилар»,— дейди-

лар: «Оллоҳ таолодин ўзга тангри йўқдир! Агар очликдан бағримни ерга бериб ётсам ҳам, агар очликдан қорнимга тош боғлашга тўғри келса ҳам мен шундай дея бергумдир! Кунлардан бир кун саҳобалар ўтадирган йўл бўйида ўлтирган эрдим, Абу Бакр келиб қолдилар. Бирор нарса бериб қорнимни тўйгазармиканлар, деган мақсадда ул кишини тўхтатиб Оллоҳ таолонинг оятларидан қироат қилиб бермоқларини илтимос қилдим, аммо ниятимни сезмай ўтиб кетабердилар. Кейин, Ҳазрат Умар келиб қолдилар. Мен бояги мақсадда ул кишини ҳам тўхтатиб, Қуръони Карийм оятларидан ўқиб бермоқларини илтимос қилдим, бироқ ул киши ҳам ниятимни сезмай ўтиб кетабердилар. Сўнг, Абулқосим саллаллоҳу алайҳи ва саллам келиб қолдилар, мени кўриб табассум қилдилар-да, қўнғлимдаги мақсадимни ва юзимдаги изтироб аломатини ўқиб: «Ё Абу Ҳур!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ!» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Менинг ортимдан юрғил!» — деб йўлга тушдилар, мен ортларидан эргашдим. Юриб-юриб, бир хонадон эшиги олдига келдилар-да, ичкарига кирмоққа изн сўрадилар, менга ҳам изн берилди. Ичкарига киргач, қадаҳдаги сутни кўриб: «Бу қандай сут?» — дедилар. «Фалончи юборибди», — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Ё Абу Ҳур!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ!» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Борғил, супа аҳлини айтиб келгил!» — дедилар (супа аҳли-масжиддаги супада яшайдирган ислом меҳмонлари бўлиб, на бола-чақалари, на мол-дунёлари ва на бир ҳимоячилари бор эрди. Жаноб Расулulloҳ бирор жойдан садақа келса, ўзлари емай, шуларга юборар, ҳадя олиб нелишганда эрса, аввал ўзлари татиб кўриб, сўнг улар бирлан баҳам кўрар эрдилар). Бу гап менга ёқмади, чунким «Озгина сут супадагиларга етармиди, мен уни бир ўзим ичсам, бироз танамга қувват кирар эрди, супадагилар келса Жаноб Расулulloҳ сутни уларга қуйиб беришимни буюрадилар ва мен насибасиз қолгаймен», — деб ўйладим. Лекин, Оллоҳ таолога ва унинг расулига итоат этмоқдин ўзга иложим йўқ эрди, бориб уларни чақириб келдим. Улар келиб ўлтирмоққа рухсат сўраб эрдилар, рухсат бердилар. Барча ўзига муносиб жойга бориб ўлтирди. Сўнг, Жаноб Расулulloҳ: «Ё Абу Ҳур!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ!» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Қадаҳни олиб, уларга узатгил!» — дедилар. Мен қадаҳни олиб улардан бирига узатдим, ул тўйгунча ичиб, менга қайтариб берди. Шул тариқа, қадаҳни бирма-бир ҳаммага узатиб чиқдим, барчалари тўйгунча сут ичишди. Ниҳоят, Жаноб Расулulloҳга навбат келди, ул зот қадаҳни қўлларига олиб, менга бир табассум қилиб қўйдилар-да: «Ё Абу Ҳур!» — дедилар.

Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Энди, мен бирлан сен иккимиз қолдик», — дедилар. Мен: «Рост айтдингиз, ё Расулаллоҳ!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўлтиргил, ич!» — дедилар. Мен ўлтириб, ичдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Яна ич!» — дедилар, мен яна ичдим. Жаноб Расулуллоҳ шул тариқа қайта-қайта «Ич!» деявердилар. Ниҳоят мен: «Сизни пайгамбар қилиб юборган Оллоҳ таоло ҳақи, бошқа ичолмайман, вужудимда бўш жой қолмади!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай бўлса, менга бергил!» — дедилар. Мен қадахни узатиб эрдим, Оллоҳ таолога ҳамду санолар айтдилар, сўнг бисмиллоҳ деб қолганини ичдилар.

Қайс: «Қуйидагини Саъддан эшитганмен, ул бундай дер эрди», — дейдилар: «Мен Оллоҳ таоло йўлида биринчи бўлиб ўқ отган арабдурмен! Биз газот қилиб юрган чоғларимизда ҳубла ва самр дарахтларининг баргидин ўзга емак бўлмай, ҳар биримизнинг ичимиз қўй қумалоғи янглиғ эрди. Кейин, Бану Асад мени ислом аҳкомларига риоя қилмоққа даъват қила бошлади, мен қайсарлик қилмай, итоат этдим».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хонадонидагилар Мадинага келганидан то ул зот вафот қилгунларига қадар ҳам лоақал уч кеча тўйиб бугдой таоми ейишмаган».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хонадонидагилар бир кунда икки маҳал таом емагандирлар, еган бўлсалар ҳам унинг бири хурмо бўлар эрди».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг кўрпа-тўшаклари теридан қилинган бўлиб, ичи похол бирлан тўлдирилган эрди».

Қатода ривоят қиладилар: «Биз Анас ибн Моликнинг уйига борсак, нонвойи нон ёпаётиб: «Нондан енглар!» — деди. Мен эрсам, Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафот қилгунларига қадар ҳам юмшоқ нон еганларини билмағайдирмен ва ул зот димлама қўй гўштининг не эрканлигин ўз кўзлари бирлан кўрмаганлар ҳам!».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Биз бир ойда бир марта бўлса ҳам ўчоққа ўт ёқолмас эрдик, агар аҳён-аҳёнда ҳадя қилинадирган озроқ гўштни ҳисобга олмасак, ейишимиз нукул хурмо, ичишимиз сув эрди».

Язид ибн Румон ривоят қиладилар: «Оиша синглимнинг ўғли Урвага: «Биз икки ой мобайнида уч марта янги ой чиққанини кўрган бўлсакда, ҳануз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг (аёлларининг) уйларида ўчоқларга ўт ёқилмаган бўлар эрди», — дебдилар. Урва: «Унда нима-нинг ҳисобига кун кўрар эрдингизлар?» — деб сўрабди.

Оиша: «Жуда қашшоқлик бирлан кун кўрар эрдик, ейишимиз нукул хурмо, ичишимиз сув эрди. Лекин, баъзида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ансорлардан бўлган қўшнилари Жаноб Расулуллоҳга таом чиқариб турар эрдилар, ул зот эрсалар уни бизга берур эрдилар»,— деб жавоб қилибдилар».

Абу Ҳурайра: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Е парвардигоро, Муҳаммад хонадонигагиларга ўзинг қут (ризқ) ато этгайсен!» — дер эрдилар»,— дейдилар.

17-боб. Мўътадил ва муттасил тоат ибодат ҳақида

Масруқ ривоят қиладилар: «Мен Оиша разияллоҳу анҳодан: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қандай тоат-ибодатни хушлар эрдилар?» — деб сўрадим. Оиша онамиз: «Узлуксиз тоат-ибодатни»,— деб жавоб қилдилар. Мен: «Қай вақт уйқудан турар эрдилар?» — деб сўрадим. Оиша онамиз: «Хўроз қичқирганини эшитгач, уйқудан турар эрдилар»,— деб жавоб қилдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга энг ёқадирган тоат-ибодат — киши узлуксиз бажарадирган тоат-ибодатдир!»,— дедилар.

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Хеч қайсинингизни қилган тоат-ибодатларингиз қутқариб қололмағайдир!» — дедилар. «Сизни ҳамми, ё Расулаллоҳ?» — дейишди. «Агар,— дедилар Жаноб Расулуллоҳ, Оллоҳ таоло ўзи раҳматига олмас эркан, менга ҳам қилган тоат-ибодатларим нажот бера олмағайдир. Тоат-ибодатларингизни тўғри, мўътадил (ўртача) адо этингизлар, эрталаб, кечқурун ва туннинг бир қисмида тоат-ибодат қилингизлар, тоат-ибодат қилмоқда мўътадил (ўртача) йўлни танласангизлар, мақсудингизга етгайдирсизлар!».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Тоат-ибодатларингизни тўғри, мўътадил адо этингизлар, билингларки бирортангизни қилган тоат-ибодатингиз жаннатга киритмайди, Оллоҳ таоло хушлайдирган тоат-ибодат, қисқа бўлса-да, узлуксиз адо этиладирган тоат-ибодатдир!».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Оллоҳ таолога энг маҳбуб тоат-ибодат қайсидир?» деб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан сўрашди. Шунда ул зот: «Қисқа бўлса-да, муттасил адо этиладирган тоат-ибодатдир, тоат-ибодатни қурбингиз етганча қилингизлар!» — дедилар».

Алқама ривоят қиладилар: «Мўминлар онаси Оиша разияллоҳу анҳодан: «Ё мўминлар онаси, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг тоат-ибодатлари қандай эрди, тоат-ибодатларидан бирортасини бошқа кунга қолдирарми эрдилар?» — деб сўрадим. Оиша онамиз: «Йўқ, сира бундай қилмас эрдилар, барча амалларни ўз вақтида муттасил адо этиб борар эрдилар, қайси бирингиз Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қилган ишларини қила олурсиз?!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тоат-ибодатларингизни тўғри, мўътадил адо этингизлар, ўзгаларга айтингларки, бирор киши қилган тоат-ибодат эвазига жаннатга кирмағайдир!» — дедилар. «Ё Расулаллоҳ, ҳаттоки сиз ҳамми?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳатто мен ҳам, гар Оллоҳ таолонинг ўзи мағфират қилиб, раҳматиға олмас эркан!» — деб жавоб қилдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга имомлик қилиб, намоз ўқидилар, сўнг минбарга чиқиб масжиднинг қибла тарафига қўллари бирлан ишора қилдилар-да: «Ҳозиргина мен, сизлар бирлан намоз ўқиб бўлишим бирланок, анави девор томонда жаннат ва дўзахнинг намоен қилинганини кўрдим, бугунгидек яхшилик бирлан ёмонликни кўрмагандурмен, бугунгидек яхшилик бирлан ёмонликни кўрмагандурмен!» — деб айтдилар».

18-боб. Хавф бирлан ражоз (умид) ҳақида

Суфён: «Қуръони Кариймда менинг учун қуйидаги оятдан зўрроқ оят йўқдир»,— дейдилар: «Қул, ё аҳлал-китоби, ластум ало шайъин ҳатто туқиймуут-таврота вал-инжийла ва мо унзила илайкум мин раббикум».

Оятнинг мазмуни («Ал-Моида» сураси): «Айтингиз, эй аҳли китоб, сизлар токи Таврот ва Инжилга ҳамда парвардигорингиз тарафидан нозил қилинган бошқа нарсаларга амал қилмасангизлар, тўғри йўлга кирмаган бўласизлар!».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Оллоҳ таоло ўз раҳматини яратган куни юз раҳматдан иборат қилиб яратди ва унинг тўқсон тўққизтасини ўзида олиб қолиб, биттасинигина бутун махлуқларига ато этди. Агар кофир Оллоҳ таолонинг қанчалик кўп раҳматга эга эканлигин билганда эрди, жаннатдан умидини узмаган бўлур эрди! Агар мўмин Оллоҳ таолонинг барча азобларидан воқиф бўлганда эрди, ўзини

дўзахдан қутулган деб бунчалик ишонмас эрди!» — деб айтганларини эшитганмен».

19-боб. Оллоҳ таолонинг таъқиқларига сабр-тоқат қилмоқ ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Аз-Зумар» сураси): «Иннамо йуваффас-собирууна ажрахум биғайри ҳисобин». **Оятнинг мазмуни:** «Сабрли бандалар беҳисоб ажр олурлар».

Ҳазрат Умар: «Яхши ҳаётимизга сабр бирлан эришдик», — дейдилар.

Абу Саъид ривоят қиладилар: «Бир гуруҳ ансорлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан бир нарсани сўрашди. Ул зот ким нима сўраса, йўқ демай берар эрдилар, ўзларига ҳеч нарсани олиб қолмас эрдилар. Олдиларида беришга ҳеч нарса қолмагач: «Қўлимда нимаики яхши нарса бўлса, сизлардан аямағайдурмен, аммо кимки ҳаёли бўлмоқни истаса, Оллоҳ таоло уни ҳаёли қилғайдир, кимки сабр қилса, Оллоҳ таоло унга сабр-қаноат берғайдир, кимки муҳтожлик-ка кўникса, Оллоҳ таоло уни бемуҳтож қилғайдир. Сабрдан кўра улуғроқ ва яхшироқ неъматга эриша олмағайдурсизлар!» — дедилар».

Муғйира ибн Шўъба ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шунчалик кўп намоз ўқир эрдиларки, ҳатто икки оёқлари шишиб кетар эрди. «Нега бундай қилғайсиз?» — дейишганда, «Оллоҳ таолога шукр қилгувчи бандалардан бўлмаинми?!» — дер эрдилар».

20-боб. Кимки Оллоҳ таолонинг ўзига таваккал қилғайдир, Оллоҳ таоло буни ҳисобга олиб қўйғайдир!

Ҳусайн ибн Абдурраҳмон ривоят қиладилар: «Саъид ибн Жубайрнинг ҳузурида ўлтирган эрдим, у Ибн Аббосдан нақл қилиб: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтганлар», — деди: «Умнатларимдан етмиш минг киши савол-жавобсиз жаннатга кирғайдир. Улар ўзларига дам солдирмайдирган, ирим-сирим қилдирмайдирган ва Оллоҳ таолонинг ўзига таваккал қиладирган кишилардир!».

21-боб. Миш-мишнинг макруҳлиги ҳақида

Муғйира ибн Шўъбанинг котиби Варрод ривоят қиладилар: «Муовия «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан эшитган ҳадисларингдан менга ёзиб юборғил!» деб Муғйирага мактуб йўллади. Муғйира унга бундай деб жавоб ёзди:

«Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг намоздан фориғ бўлгач, «Ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу, ло шарийка лаҳу, лаҳул-мулку ва лаҳул-ҳамду ва ҳува ало кулли шайъин қадийрун» деган дуони уч бор қайтариб ўқиганларини эшитганмен. Ул зот миш-миш тарқатмоқни, змалик қилмоқни, мол-дунёни исроф қилмоқни, очқўзлик қилмоқни, оналарга итоатсизлик қилмоқни ва қизларни тириклайин кўмиб ташламоқни (қадимги арабларда шундай одат бўлган) манъ қилганлар».

22-боб. Тилни тиймоқ ҳақида

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки Оллоҳ таолога ва қиёмат кунига ишонгайдир, фақат яхши гапларни айтсин ёким сукут сақласин!» — деганлар.

Оллоҳ таолонинг қавли: «Мо йалфиз мин қавлин илло ладайҳи ракийбун атийдун».

Оятнинг мазмуни: «Киши ноўрин айтилган бир сўз бирлан ўзига абадий душман орттиргайдир».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки икки жағи бирлан икки оёғи орасидагиларни (ёмонликка ишлатмайман, деб) кафолат берса, мен ҳам унга жаннатни (Оллоҳ таолодан сўраб бергаймен, деб) кафолат бергаймен!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки Оллоҳ таолога ва қиёмат кунига ишонгайдир, фақат яхши сўз айтгайдир, йўқса сукут қилгайдир, кимки Оллоҳ таолога ва қиёмат кунига ишонгайдир, қўшнисига озор бермагайдир, кимки Оллоҳ таолога ва қиёмат кунига ишонгайдир, меҳмонини ҳурмат қилгайдир!» — дедилар».

Абу Шурайх ал-Хузоъий ривоят қиладилар: «Қулоқларим эшитиб, қалбим ўз онгига жо қилдиким, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Меҳмоннинг иззати уч кундир, мукофоти эрса бир кеча-кундуздир», — дедилар. «Мукофоти недир?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Дастлабки кеча-кундузда яхшилаб меҳмон қилмоқдир», — дедилар, сўнг: «Кимки Оллоҳ таолога ва қиёмат кунига ишонгайдир, меҳмонини ҳурмат қилгайдир, кимки Оллоҳ таолога ва қиёмат кунига ишонгайдир, фақат яхши гап гапиргайдир, йўқса, жим ўлтиргайдир!» — деб қўшиб қўйдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Банда ўйламай-нетмай бир сўзни айтиб қўйгайдир-да, кейин дўзахда машриқ бирлан (мағриб) оралигидек олис жойда сарсону саргардон бўлиб, азоб чекгайдир», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир банда Оллоҳ таоло ризо бўладирган сўзни айтиб, натижасини ўйламай юравергайдир, аммо Оллоҳ таоло ўзи билиб, унинг мартабасини улуғ қилгайдир, яна бир банда Оллоҳ таолони норози қиладирган бир сўзни айтиб, оқибатини ўйламай юравергайдир, бироқ Оллоҳ таоло буни ҳам ўзи билиб жаҳаннам қаърига ташлагайдир»,— дедилар».

23-боб. Оллоҳ таолодан ҳайиқиб йигламоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло (қиёмат куни) етти тоифа кишиларни ўз соясига олгайдир, улардан бири — (хилватда) Оллоҳ таолони ёд этиб, ҳўнг-ҳўнг йиглаган одамдир»,— дедилар».

24-боб. Оллоҳ таолодан қўрқмоқ ҳақида

Ҳузайфа ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизлардан илгари яшаб дунёдан риҳлат этган бир одам ўзи қилиб юрган амалларининг тўғри ёким нотўғрилигидан гумонсираб юрар эрди. Бир куни ул ўз аҳлига: «Башарти дунёдин кўз юмсам, жазирама кунлардан бирида кулимни денгизга сочинглар!» — деб васият қилди. Улар айтганидек қилдилар. Оллоҳ таоло унинг кулини жамлаб, ўз ҳолига келтиргач: «Нечун бундай қилдинг?» — деб сўради. У: «Сендан қўрққанимдан шундай қилдим»,— деб эрди, Оллоҳ таоло уни мағфират қилди»,— дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам илгари дунёдан ўтган кишилардан бирини эслаб бундай дедилар: «Оллоҳ таоло унга мол-дунё ва фарзандлар ато этган эрди. Улар чоғи яқинлашгач болаларига: «Мен сизларга қандай оталик қилдим?» — деди. Болалари: «Яхши оталик қилдингиз»,— дейишди. Ул: «Аммо, Оллоҳ таоло наздида бирор хайрлик иш қила олмадим, агар ўлсам, танамни куйдириб, кулимни шамолга совуринглар!» — деб васият қилди. Болалари айтганидек қилишди. Сўнг, Оллоҳ таоло «Қун!» («Қайта жонлан!») деб амр қилиб эрди, у тирилиб, ўрнидан турди. Оллоҳ таоло унга: «Эй бандам, нечун бундай қилдинг?» — деб сўради. Ул: «Сендан қўрққанимдан»,— деди. Оллоҳ таоло унга танбиҳ бермай, ўз раҳматига олди».

25-боб. Қулоқ осмасликнинг оқибати ҳақида

Абу Мусо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Бир одам мен сингари (ёким Оллоҳ таоло мени юборгани сингари) қайси бир қавмнинг ҳузурига келди-да: «Мен ўз кўзим бирлан қўшин келаётганини кўриб, сизларни огоҳлантиргани ошиқдим, қочиб қолингизлар, қочиб қолингизлар!» — деб хабар қилди. Бир гуруҳ одамлар унга қулоқ солиб, қочиб қолдилар-да, нажот топдилар, иккинчи бир гуруҳ эрса, унинг гапига ишонмай, жойидан жилмади, натижада қўшин етиб келиб, барчасини қириб ташлади».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен бирлан одамлар ўт ёққан киши бирлан парвоналар кабидир. Чунким, бир киши ўт ёқса, атрофи ёришгач, парвоналар учиб келиб ўзларини ўтга ура бошлайдилар, ул киши харчанд ҳайдамасин, барибир ўзларини ўтга ураверадилар. Мен ҳам ўша киши сингари сизларни ўтдин қочирмоққа қанчалик уринмайин, ҳануз ўзингизни ўтга урмоқдасизлар!» — дер эрдилар».

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон — қўли бирлан тилидан бошқа мусулмонларга озор бермаган одамдир, муҳожир — Оллоҳ таоло таъқиқлаган нарсалардан ўзини тия билган одамдир!» — дедилар».

26-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Мен билган нарсаларни билганингизда эрди, камроқ кулиб, кўпроқ йиғлаган бўлур эрдингиз!» деганлари ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу бундай дер эрдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен билган нарсаларни сизлар ҳам билганларингизда эрди, камроқ кулиб, кўпроқ йиғлаган бўлур эрдингизлар!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен билган нарсаларни сизлар ҳам билганларингизда эрди, камроқ кулиб, кўпроқ йиғлаган бўлур эрдингизлар!» — дедилар».

27-боб. Жаҳаннам шахватларга берилганлик оқибатида тўлиб кетганлиги ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дўзах шахватларга берилганлик

оқибатида, жаннат эрса шахватлардан тийилганлик натижа-
сида тўлди», — дедилар».

**28-боб. Сизга жаннат пойабзалингиз ипидан ҳам
яқинроқдур, дўзах ҳам худди шундай эрур!**

*Абдуллоҳ ибн Масъуд разияллоҳу анҳу ривоят қилади-
лар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизга
жаннат пойабзалингиз ипидан ҳам яқинроқдур, дўзах ҳам
шундай эрур!» — деб айтдилар».*

*Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу
алайҳи ва саллам: «Шоирнинг «Оллоҳдин ўзга ҳар бир нарса
ботил эрмасми?!» деб айтган байти жуда тўғридур!» —
дедилар».*

**29-боб. Ўзидан улуғроққа эрмас, ўзидан тубанроққа
назар солсин!**

*Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллал-
лоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангизнинг назарингиз
ўзингиздан бадавлатроқ ҳамда омадлироқ одамга тушганда
ўзингиздан камбағалроқ ва омадсизроқ одамга ҳам бир назар
ташлаб қўйингиз!» — дедилар».*

**30-боб. Яхшилиқ ёким ёмонлик қилмоқни қасд
қилганлар ҳақида**

*Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу
алайҳи ва саллам Оллоҳ таоло азза ва жалла ҳақида бундай
деб айтдилар: «Оллоҳ таоло хайрли ишлар бирлан ёмон
ишларни бандаларининг пешонасига тақдири азал қилиб
битгач, улар ҳақида бундай деб бирма-бир баён қилди:
«Кимда-ким бир савоб иш қилмоқни қасд айлагайдир-у, аммо
(бирор сабабга кўра) қилолмай қолгайдир, Оллоҳ таоло ўша
қилинмай қолган хайрли ишни қилинган ҳисоблаб, унга
ўз даргоҳида тўлиқ савоб ёзиб қўйгайдир. Кимда-ким бир
хайрли ишга бел боғлагайдир-у, уни амалга оширгайдир,
Оллоҳ таоло унга ўз даргоҳида ўндан етти юзгача ва бундан
бир неча баробар кўп савоб ёзиб қўйгайдир. Кимда-ким бир
ёмон иш қилмоқни қасд айлагайдир-у, аммо ўзини тийиб
қилмагайдир, Оллоҳ таоло (ёмонликдин қайтгани учун) унга
ўз даргоҳида тўлиқ савоб ёзиб қўйгайдир. Кимда-ким бир
ёмонликни кўзлагайдир-у, уни амалга оширгайдир, Оллоҳ
таоло унга ўз даргоҳида бир ёмонлик қилганлик гуноҳини
ёзиб қўйгайдир».*

31-боб. Заррача гуноҳ қилмоқдин ҳам қўрқмоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Сизлар кўзингизга қилчалик туюладирган гуноҳларни ҳеч тап тортмай қила-вергайсизлар, аммо Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг замонларига қайтиб, бир эслаб кўрсак, бундай гуноҳларни ҳалокатли гуноҳлардан деб ҳисоблаганимиз ёдимизга туш-гайдир!».

32-боб. Натижасига кўра баҳоланадирган ишлар ва уларнинг хавфли томонлари ҳақида

Саҳл ибн Саъд ас-Созидий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам мушрикларга қарши жанг қилаётган, аммо ўзи мусулмонлар орасида энг бой бўлган бир кишига кўзлари тушиб: «Кимда-ким дўзахий одамни кўрмоқ ниятида эрса, ана шу одамга қарасин!» — дедилар. Шул аснода бояги одам яраланиб, оғриққа чидамай ўз кўкрагига қилич солган эрди, икки кураги орасидан тешиб чиқди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Бир банда жаннат аҳли қиладирган ишни қилса-да, дўзахий бўлгайдир ва бошқа бир банда дўзах аҳли қиладирган ишни қилса-да, жаннатий бўл-гайдир. Зеро, ишлар натижасига кўра баҳолангайдир!» — дедилар».

33-боб. Ёмонлик қилмоқдин кўра тарки дунё қилмоқ жонга роҳатдир!

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Бир бадавий Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, одамларнинг энг яхшиси кимдур?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Нафси бирлан мол-дунёсига қарши жиход қилгувчи ҳамда одамларга ёмонлигим тегма-син деб тоғу тошларга бош олиб чиқиб кетиб, раббига тоат-ибодат этгувчи одамдир!» — деб жавоб қилдилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Одамлар бошига шундай бир замон келадики, ўшанда мусулмон дину зътиқодини фитналардан асрамоқ учун тоғу тошларга қўй ҳайдаб чиқиб кетмоқни афзал кўргайдир!» — деб айтганларини эшитган-мен».

34-боб. Виждон (ҳалоллик)нинг йўқолиб кетмоғи ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳалоллик

йўқолиб кетганда қиёмат бўлмоғини кутавергил!» — дедилар. «Ҳалоллик қай тариқа йўқолиб кетгайдир?» — деб сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Иш нолайик одамларга топширилганда қиёмат бўлмоғини кутавергил!» — деб жавоб қилдилар.

Ҳузайфа ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга икки ҳадис айтдилар, бирининг амалга ошганининг шохиди бўлдим, иккинчисининг бўлмоғини кутиб юрибдурмен. Ўшанда Жаноб Расулulloҳ бизга виждон (ҳалоллик)нинг кишилар қалб томирларида нозил қилингани, сўнг кишилар Қуръон ва суннатни ўрганганликлари ҳамда виждоннинг йўқолиб кетмоғи ҳақида сўзлаб бундай деган эрдилар: «Киши бир ухлаб турганда қалбидаги виждони чиқиб кетиб, ўрнида бир рангсиз нарсадаги нуқтадек из қолгайдир, сўнг яна бир ухлаб тургач, қолгани ҳам чиқиб кетиб, чўғни яланг оёғинг бирлан тепиб юборганинга ҳосил бўладирган қабарикдек нуқта қолгайдир, кейин эрса пуфакча пайдо бўлганини ёким ҳеч нарса қолмаганини кўргайдурсен. Кейин, одамлар ўзаро аҳдлашадирлар-у, аммо бирорталари бунга амал қилмайдирган бўлиб қоладилар. Шунда фалон қавмда ҳалолу пок киши бор эрмиш, у қанчалар доно, хушнамо ва матонатли эрмиш деб сўзлайдирган бўлишгайдир, аммо ҳақиқатда эрса, ул одамнинг қалбида хардал уруғичалик ҳам иймон бўлмагайдир». Ҳозир шундай замонда яшамоқдадурменким, барчангиз бирлан байъатлашавергаймен (аҳдлашавергаймен), байъатлашгувчи исломга содиқ мусулмонми ёким ўз соъийсига (волийсига) вафодор насронийми, бунинг аҳамияти йўқдур. Аммо, шундай эрсада, бугун мен фалон ва фалон кишилар бирлангина аҳдлашган бўлур эрдим!».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Мен Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Одамлар бамисоли орасида бирорта ҳам минишга яроқлиси йўқ юзта туяга ўхшайдир!» — деб айтганларини эшитганмен».

35-боб. Риё ва шуҳратпарастлик ҳақида

Жундуб разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимда-ким хайрли ишларини шуҳрат топмоқ ниятида овоза қилгайдир, Оллоҳ таоло ҳам қиёматда уни шарманда қилиб, овоза қилгайдир, кимда-ким хайрли ишларини одамлар мени кўриб қўйсинлар деб кўз-кўз қилгайдир, Оллоҳ таоло ҳам қиёматда уни барча бандалари ўртасида изза қилгайдир», — дедилар.

**36- боб. Оллоҳ таолога тоат қилиб, ўз нафсига қарши
жиҳод қилган одам хусусида**

Маоз ибн Жабал ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг уловларига мингашиб кетаётган эрдим, мен бирлан ул зотнинг ўртамизда эгарнинг орқа қисмидан бўлак нарса йўқ эрди. Ногаҳон, Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Маоз!» — деб қолдилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга тайёрмен!» — дедим. Сўнг, бироз юргач, яна: «Ё Маоз!» — дедилар. Мен тагин: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга ҳозирмен!» — дедим. Кейин, яна бироз юргач: «Ё Маоз ибн Жабал!» — дедилар. Мен бу гал ҳам: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга ҳозирмен!» — деб жавоб қилдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолонинг ўз бандаларида қандай ҳақи борлигини билурмисен?» — дедилар. Мен: «Оллоҳ ва унинг расули яхшироқ билгайдир!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолонинг ўз бандаларидаги ҳақи — бандаларнинг унга ибодат қилиб, ҳеч нарсани ширк келтирмасликлари лозимлигидир!» — дедилар. Кейин, яна бироз юрилгач: «Ё Маоз ибн Жабал!» — дедилар. Мен: «Лаббай, ё Расулаллоҳ, хизматингизга тайёрмен!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар бандалар Оллоҳ таолонинг ўзларидаги ҳақини тўла-тўқис берсалар, уларнинг Оллоҳ таолодаги ҳақлари не эрканин билурмисен?» — дедилар. Мен: «Оллоҳ ва унинг расули яхшироқ билгайдир!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бандаларнинг Оллоҳ таолодаги ҳақлари — Оллоҳ таолонинг ўз бандаларига азоб бермаслиги лозимлигидир!» — дедилар».

37- боб. Тавозеъ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Ал-Азбоъ деган туялари бўлиб, бирор марта ҳам пойгада енгилмаган эрди. Бир аъробий ёш бир туя миниб келиб, ундан ўзиб кетди. Бундан ранжиган мусулмонлар: «Ал-Азбоъ ютқазиб қўйди!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу дунёдаги бирор нарсани обрўсизлантирмоққа фақат Оллоҳ таолонинг ўзигина ҳақлидур!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло бундай дейди», — дедилар: «Кимда-ким менга дўст бўлмиш бандамга душманлик қилгайдир, мен унга уруш эълон қилгайдурмен! Бандам менинг учун энг маҳбуб бўлмиш мен унга фарз қилган нарса бирлан менга яқин бўлмади, агар бандам нафл тоат-

ибодатлар бирлан менга яқин бўлмоқда давом этгайдир, мен уни яхши кўрғайдирмен. Мен агар бирор бандамни яхши кўриб қолгайдирмен, унинг эшитмоғи учун қулоқ, кўрмоғи учун кўз, ишламоғи учун қўл, юрмоғи учун оёқ бўлгаймен, ул мендан бирор нарса тилагайдир, тилагини раво қилгайдирмен, мендан паноҳ тилагайдир, паноҳ бергайдирмен. Мен ўлимни ёқтирмайдирган мўминнинг жонини олмоққа иккиланмаганимдек, бирор нарса хусусида иккиланмагайдирмен, уни дарҳол бажаргайдирмен, мен бандамга ёмонликни раво кўрмагайдирмен».

38- боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Мен пайғамбар қилиб юборилганимда қиёматнинг манави икки бармоғим орасини очиб ёпганимчалик тез фурсатда содир бўлиб ўтмоғи аён қилинди, Оллоҳ таоло: «Қиёматнинг иши кўз очиб юмгунчалик ёким шунга яқин фурсатда содир бўлиб ўтгайдир, Оллоҳ барча нарсага қодирдур!» — дейди» деб айтганлари хусусида

Саҳл ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен пайғамбар қилиб юборилганимда қиёматнинг мана бундай (тез фурсатда бўлиб ўтмоғи аён қилинди)» — деб икки бармоқларини айри қилиб кўрсатдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен пайғамбар қилиб юборилганимда қиёматнинг манави икки (бармоғим орасини очиб ёпганимчалик тез фурсатда содир бўлиб ўтмоғи аён қилинди)», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен пайғамбар қилиб юборилганимда қиёматнинг манави иккитанинг, яъни икки бармоғимнинг (орасини очиб ёпганимчалик тез фурсатда бўлиб ўтмоғи аён қилинди)» — дедилар».

39- боб.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Қуёш ботадирган томонидан чиқмагунча қиёмат бўлмагайдир. Қуёшнинг ўша томондан чиққанини кўрган барча одамлар иймон келтира бошлагайдирлар, аммо энди, уларнинг иймон келтирганларидан фойда бўлмагайдир, чунким улар бундан илгарироқ иймон келтирмагандирлар ва иймонли бўлиб бирор хайриятга эришмагандирлар. Қиёмат шул қадар тез содир бўлғайдирким, ҳатто сотмоқ бўлиб кийимларини бир-

бирларига ёйиб кўрсатиб турган икки киши савдолашиб ҳам, уни ўраб бериб ҳам улгурмагайдир. Қиёмат шул қадар тез содир бўлгайдирким, ҳатто киши туясини соғиб, сутини ичолмай қолгайдир. Қиёмат шул қадар тез содир бўлгайдирким, ҳатто киши ҳовузчасига сув тўлдирмоқ бўлиб (ариқнинг сувини) тўсиб улгурмагайдир. Қиёмат шул қадар тез содир бўлгайдирким, ҳатто киши кўлига таом олиб, оғзига солиб улгурмагайдир!»

40- боб. Кимда-ким Оллоҳ таолонинг висолини кўрмоқ орзусида эрса, Оллоҳ таоло ҳам уни кўрмоқни истагайдир!

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимда-ким Оллоҳ таолонинг висолини кўрмоқ истагида эрса, Оллоҳ таоло ҳам уни кўрмоқни хоҳлагайдир. Кимда-ким Оллоҳ таолонинг висолини кўрмоқни истамагайдир, Оллоҳ таоло ҳам уни кўрмоқни хоҳламагайдир»,— дедилар. Шунда Оиша онамиз ёким ул зотнинг завжаи мухтарамаларидан бири: «Дарҳақиқат, биз ўлмоқни истамагайдирмиз»,— дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Йўқ, ундай эрмас! Аммо, мўмин одам учун, қошига ўлим келиб, Оллоҳ таолонинг ризолиги ҳамда марҳаматидан башорат қилинганда, олдида турган ўлимдан кўра суюклироқ нарса бўлмагайдир ва ул Оллоҳ таолонинг висолини кўрмоқни истаб қолгайдир, Оллоҳ таоло ҳам уни кўрмоқни хоҳлагайдир. Кофир учун эрса, қошига ўлим келиб Оллоҳ таолонинг азоб-уқубатидан башорат қилинганда, олдида турган ўлимдан кўра ёмонроқ нарса бўлмагайдир ва ул Оллоҳ таолонинг висолини кўрмоқни истамагайдир, Оллоҳ таоло ҳам уни кўрмоқни хоҳламагайдир»,— дедилар».

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимда-ким Оллоҳ таолонинг висолини кўрмоқ истагида эрса, Оллоҳ таоло ҳам уни кўрмоқ истагида бўлгайдир, кимда-ким Оллоҳ таолонинг висолини кўрмоқни хоҳламагайдир, Оллоҳ таоло ҳам уни кўрмоқни хоҳламагайдир»,— дедилар».

Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг завжаи мухтарамалари — Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам соғ-саломат юрган чоғларида: «Ҳеч қайси пайғамбарнинг жаннатдаги жойи кўрсатилмай туриб, жони олинмагайдир»,— дер эрдилар. Бемор бўлиб қолганларида муборак бошлари тиззамга қўйилган ҳолда бир мунча вақт беҳуш ётдилар, сўнг ўзларига келиб шифтга тикилганча: «Оллоҳумма ар-рафийқ ал-аъло»,— дедилар. Шундан мен билдимки, бизни кўрмоққа ихтиёрлари бўлмай,

ўша ўзлари бизга айтиб юрган гаплари мана шу эркан (яъни, «Мўмин одам учун қошига ўлим келиб, Оллоҳ таолонинг ризолиги ҳамда марҳаматидан башорат қилинганда, олдида турган ўлимдан кўра суюклироқ нарса бўлмагайдир»,— деб айтган гаплари). «Оллоҳумма ар-рафийқ ал-аъло!» Жаноб Расулуллоҳнинг энг сўнгги айтган сўзлари бўлди».

41- боб. Ўлим талвасаси ҳақида

Оиша онамизнинг озод қилган қуллари — Абу Амр Заъвон ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо бундай дер эрдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг рўпараларида суви бор бир қаҳважўш (ёким, «Қутича бўлса керак»,— дейдилар Ҳазрат Умар) бўлиб, ичига қўлларини тикиб, намини юзларига суртар эрдилар-да, нуқул: «Оллоҳдин ўзга тангри йўқдир, ўлимнинг талвасалари мавжуддир!» — дер эрдилар. Сўнг, қўлларини фотиҳага кўтариб, «Ар-Рафийқ ал-аъло!» деб такрор-такрор айтавердилар, ҳатто жон таслим қилганларида қўллари фотиҳага кўтарилганча қолди».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Бир гуруҳ бадавийлар оёқ яланг ҳолда Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб, нуқул: «Қиёмат қачон бўлгайдир?» — деб сўрайвердилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ улардан энг ёшига қараб: «Оллоҳ таоло мана шунга умр берса, ул қаримай туриб сизларнинг қиёматингиз бўлгайдир»,— дедилар. (Ҳишом: «Яъни, ўлгайдирлар»,— дейдилар)».

Қатода ибн Рубъий ал-Ансорий бундай дер эрдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларидан бир жаноза ўтиб эрди, ул зот: «Мустарийҳ ва мустароҳ минҳу»,— дедилар. Шунда одамлар: «Мустарийҳ ва мустароҳ минҳу не демакдир?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мўмин банда бу дунё азоб-уқубатларидан қутулиб, Оллоҳ таоло азза ва жалланинг раҳматиға сазовор бўлгач, роҳат топгайдир. Нопок (осий) бандадин эрса бошқа бандалар, шаҳарлар, дарахтлар ва ҳайвонлар қутулиб, роҳатлангайдир»,— дедилар».

Ибн Казб Абу Қатодадан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мустарийҳ ва мустароҳ минҳу, ал-муъмин йастарийҳ»,— дедилар (яъни, мўмин банда бу дунё азобларидан қутулиб роҳат топади, осий бандадан эрса бошқалар қутулиб, роҳат топади, мўмин банда роҳат топгайдир)».

Анас ибн Молик бундай дер эрдилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Маййитга уч нарса эргашгай-

дир, ундан иккисигина қайтиб, биригина ўзи бирлан қолгайдир: унга бола-чақалари, бойлиги ҳамда қилган ишлари эргашиб боргайдир, аммо бола-чақалари, бирлан мол-дунёсигина ортга қайтгайдир, ўзи бирлан эрса биргина қилган ишларигина қолгайдир»,— дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз ўлсангиз, қабрингизда эрта-ю кеч жаннатми, дўзахми, борар жойингиз кўрсатиб турилгайдир ва: «Қиёматда, қайта тирилганингдан сўнг, борар жойинг ана шулдир!» — дейилгайдир»,— дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ўлганларни сўкмангизлар, чунким улар қилмишларига (жавоб бергали) кетдилар!» — дедилар».

42- боб. Қиёматда сур (карнай) чалинмоғи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Икки киши, бири — мусулмон, иккинчиси — яҳудий ўзаро сўкишиб қолди. Мусулмон: «Оллоҳ таоло Муҳаммад алайҳиссаломни бутун дунёга мустафо (мухтор) қилиб юборгандур! — деди. Яҳудий эрса: «Оллоҳ таоло Мусони бутун дунёга мустафо (мухтор) қилиб юборгандур!—деди. Шунда мусулмоннинг ғазаби келиб, яҳудийнинг юзига бир шапалоқ урди. Яҳудий Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бориб икки ўртада бўлиб ўтган гапни айтиб, шикоят қилди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мени Мусодин юқори қўймангизлар! Қиёмат куни одамлар (сур овозидан) беҳуш бўлиб йиқилгайдирлар, шунда мен, Мусо Арш ёнида турганида, биринчи бўлиб ўзимга келгайдирмен. Балким, ул ҳам барча баробар беҳуш бўлиб, мендан илгари ўзига келгандир ёким ул Оллоҳ таоло истисно қилганлардандир, буни билмагайдирмен»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Сур чалинғач), одамлар беҳуш бўлиб қоладилар, мен эрсам Мусо Арш ёнида турганида биринчи бўлиб ўзимга келгайдирмен. Балким, ул ҳам барча баробар беҳуш бўлгандир, буни билмагайдирмен»,— дедилар».

43- боб. (Қиёмат куни) Оллоҳ таоло ерни (қўли бирлан) эзгайдир!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Қиёмат куни) Оллоҳ таоло ерни эзиб, осмонни ўнг (қўли) бирлан букиб ташлагайдир-да, «Мен подшоҳдурмен, ернинг подшоҳлари қаердадир?» деб айтгайдир»,— дедилар».

Абу Сағид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни ер битта нон зувласи каби бўлиб, сафарда сиз хамир қориб зувала қилганингиз янглиғ Оллоҳ таоло уни қўли бирлан зувала қилгайдир, сўнг жаннат аҳлига таом қилиб йўллагайдир»,— дедилар (яъни, Оллоҳ таоло ер таркибини ўз қудрати ила ўзгартириб, егулик ҳолига келтиргайдир). Шу аснода бир яҳудий келиб: «Ё Абулқосим, Оллоҳ таоло сизга баракот ато қилсин! Қиёмат куни жаннат аҳлига юбориладиган егулик ҳақида сизга айтиб берайинми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, айтгил!» — дедилар. Яҳудий: «Ҳа, тўғри, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам айтганларидек, қиёмат куни ер битта нон зувласи каби бўлгайдир»,— деди. Шунда Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга бир кулиб қараб қўйдилар, ҳатто муборак озиқ тишлари кўриниб кетди, сўнг: «Уни хушхўр қилгувчи хурушлари ҳақида сенга айтиб берайинми? У лом ва нун бирлан хушхўр бўлгайдир»,— дедилар. Саҳобалар: «У недир?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Хўкиз ва наҳанг бўлиб, уларнинг жигар ўсимтасидан етмиш минг киши егайдир»,— дедилар».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Қиёмат куни одамлар тоза ундан қилинган нондек туфроғи оппоқ жойда тўплангайдирлар» деб айтганларини кўп эшитганмен».

44- боб. Одамлар маҳшарга қай тариқа тўплангайдир?

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Қиёмат куни) одамлар (Оллоҳ таолонинг висолини тезроқ кўрмоқни) иштиёқ қилиб, қўрққанларидан титраб-қақшаб бир туяга иккитадан, учтадан, тўрттадан ва ўнтадан мингашиб олган ҳолда уч тариқа маҳшарга тўплангайдирлар, қолганлари эрса жаҳаннамга йиғилиб, туну кун ётадирган жойлари ўт бўлгайдир, тонг оттирсалар ҳам, кунни кеч қилсалар ҳам, ҳамиша ўт ичида қолгайдирлар»,— дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир одам: «Ё Расулаллоҳ, кофир қандай қилиб маҳшарга юзи бирлан юриб келгайдир?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу дунёда инсонни оёғи бирлан юргизмоққа қудрати етган зотнинг қиёмат куни уни юзи бирлан юргизмоққа қудрати етмагайдирми?!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни сизлар ялангоёқ, ялангоч, пиёда ва хатна бўлмаган ҳолда Оллоҳ таолога рўбарў бўлгайдирсизлар»,— дедилар».

Саъид ибн Жубайр Ибн Аббосдан нақл қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг минбарда туриб: «Қиёмат куни сизлар ялангоёқ, яланғоч ва хатна бўлмаган ҳолда Оллоҳ таолога рўбарў бўлгайдирсизлар»,— деганларини эшитганмен».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга ваъз айтаётиб бундай дедилар: «Қиёмат куни сизлар ялангоёқ, яланғоч ва хатна қилинмаган ҳолда маҳшарга тўплангайдирсизлар. Бу хусусда Оллоҳ таоло ўз ояти каримасида: «Дастлаб қай ҳолда яратган эрсак, ўша ҳолда тирилтиргайдурмиз»,— дейди. Қиёмат куни халоиқдан биринчи бўлиб Иброҳим халилуллоҳга кийим кийдирилгайдир ва ул киши менинг умматимга мансуб кишилар бирлан келтирилиб, чап томонга тургазиб қўйилгайдир. Мен уларни кўриб: «Ё рабб, бечора саҳобагиналарим-ей!» — дейдирмен. Шунда Оллоҳ таоло: «Уларнинг сендан кейин не қилғонларин билмассен!» — дегайдир. Мен бир бандаи солиҳ каби (уларнинг ёнини олиб) гапиргаймен. Шунда менга жавобан: «Улар ортларига қайтишда (гуноҳ қилмоқда) давом этгандирлар»,— дейилгайдир».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизлар маҳшарга ялангоёқ, яланғоч ва хатна бўлмаган ҳолда тўплангайдурсизлар»,— дедилар. Шунда мен: «Ё Расулаллоҳ, эркаклар бирлан аёллар бир-бирларига шу аҳволда рўбарў бўладирларми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўшал кун одамлар шундай аҳволга тушиб қоладирларки, уларнинг бу нарсаларга эътибор бермоққа майллари қолмагайдир!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга чодирда ўлтирган эрдик. Шунда Жаноб Расулуллоҳ бизга: «Аҳли жаннатнинг тўртдан бир қисми сизлардан иборат бўлмоғига рози бўлгайдирсизларми?» — дедилар. Биз: «Ҳа!» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Аҳли жаннатнинг учдан бир қисми сизлардан иборат бўлмоғига рози бўлгайдирсизларми?» — дедилар. Биз: «Ҳа!» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Аҳли жаннатнинг ярми сизлардан иборат бўлмоғига рози бўлгайдирсизларми?» — дедилар. Биз: «Ҳа!» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган зот номи бирлан қасамёд қилгайдирменким, мен сизларнинг жаннат аҳлининг ярмини ташкил қилмоғингиздан умидвормен, чунким жаннатга мусулмон руҳдин ўзгаси кирмагайдир. Сизлар мушриклар орасинда гўёким қора ҳўкиз жуналари аро оппоқ ёким қизил ҳўкиз жуналари аро қоп-қора туклар монанддурсизлар»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллал-

лоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Қиёмат куни биринчи бўлиб Одам алайҳиссалом чақирилғайдирлар, ундан сўнг ул кишидан тарқалган зурриётлар зоҳир бўлиб, уларга: «Бу — отангиз Одам алайҳиссаломдир», — дейилғайдир. Ул кишининг зурриётлари: «Лаббай, хизматингизга ҳозирдурмиз!» — дегайлар. Оллоҳ таоло Одам алайҳиссаломга: «Зурриётларингдан дўзахийларини ажратиб бергил!» — дегайдир. Одам алайҳиссалом: «Ё рабб, қанчасини ажратайин?» — дегайдирлар. Оллоҳ таоло: «Ҳар юзтасидан тўқсон тўққизтасини ажратгил!» — дегайдир». Одамлар: «Ё Расулаллоҳ, агар бизнинг ҳар юз нафаримиздан тўқсон тўққизтасини ажратсалар, унда қанчамиз қолғаймиз?» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Менинг умматларим бошқа умматлар орасинда қора ҳўкиз жунлари аро оппоқ тукларга монанддир!» — деб жавоб қилдилар.

45- боб. Оллоҳ таолонинг «Қиёмат кунининг зилзила-си буюк ишдир!» деган қавли хусусида

Абу Сағид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Ё Одам!» — дейди. Одам алайҳиссалом: «Лаббай, ҳамisha мен хизматингга тайёр ва илгингдадур хайрият бисёр!» — дейдилар. Оллоҳ таоло: «Дўзахийларни ажратгил!» — дейди. Одам алайҳиссалом: «Дўзахийлар қанчадир?» — дейдилар. Оллоҳ таоло: «Ҳар мингтадан тўққиз юз тўқсон тўққизтаси», — дейди. Шунда одамлар ёшларнинг сочи оқариб кетгудай ва ҳар қандай ҳомиладор ҳомиласини ташлагудай аҳволга тушғайдирлар, улар ичкилик ичмай туриб масту девона бўлғайдирлар, аммо-лекин Оллоҳ таолонинг азоби ниҳоятда қаттиғ бўлғайдир!». Бу гапларни эшитиб таъблари тирриқ бўлган саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, ўша жаннатга тушадирган бир киши қайси биримиздир?» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Сизларга илгари башорат қилинган-ким, Яъжуж ва Маъжуждан минг киши, сизлардан бир киши», — дедилар. (Яъни, пайғамбаримизга замондош умматнинг ҳар мингтасидан тўққиз юз тўқсон тўққизтаси жаннати ва биттаси дўзахи бўлган чоғда ул зотдан илгариги ҳамда кейинги барча умматларнинг ҳар мингтасидан тўққиз юз тўқсон тўққизтаси дўзахи ва биттаси жаннати бўлғайдир. Яна, Оллоҳ таолонинг ўзи яхшироқ билғайдир!). Сўнг: «Жоним илгида бўлмиш зот номи бирлан қасамёд қилғайдурменким, мен сизларнинг жаннат аҳлининг учдан бирини ташкил қилмоғингиздан умидвормен!» — дедилар. Шунда биз енгил тортиб, Оллоҳ таолога ҳамду такбир айтдик. Кейин, Жаноб Расулulloҳ: «Жоним илгида бўлмиш

зот номи бирлан қасамёд қилғайдурменким, мен сизларнинг жаннат аҳлининг ярмини ташкил қилмогингиздан умидвормен, сизлар умматлар аро, гўёким, қора ҳўкиз терисидаги оппоқ туклар ёким эшак оёғидаги оппоқ холсизлар!» — дедилар».

46- боб. Оллоҳ таолонинг «Улар инсонлар Оллоҳ таолонинг қатъий ҳукмини эшитмоқлари учун қабрларидан тик турадирган кун бўлмиш буюк кун туфайли қайта тирилтирилажақлари ҳақида ўйлайдиларми?!» деган қавли хусусида

Ибн Аббос: «Ҳаёт воситалари узилди, дегани — бу дунёдан насибаси узилди, демакдир», — дейдилар.

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Инсонлар Оллоҳ таолонинг қатъий ҳукмини эшитмоқлари учун қабрларидан тик турадирган куни . . . қайси бирингиздир қулоқларингизнинг ярмига қадар терга ботиб қабрингиздан турғайсиз», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни инсонлар шул қадар кўп терлайдирким, ҳатто терлари етмиш газ чуқурликда ерга сингиб, қулоқларига қадар чиқғайдир», — дедилар».

47- боб. Қиёмат куни олинадирган қасос ҳақида

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Энг биринчи бўлиб одамларнинг ўзаро тўккан қонлари хусусида ҳукм чиқарилғайдир», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки бу дунёда бировга зулм қилгон эрса, охиратга қолдирмай қилгон гуноҳидан қутилсин, акс ҳолда кейин на динор ва на дирҳам бериб қутилиб бўлмайдирган чоғда мазлумга унинг савобларидан олиб берилғусидир, гар савоблари бўлмағайдир, мазлумнинг гуноҳларидан бир қисми унга юкланғайдир!» — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўминлар дўзахдан қутилгонларидан сўнг, жаннат бирлан дўзах оралиғидаги кўприк устига келганларида тўхтатилғайдирлар. Шунда улар бу дунёда бир-бирларига нисбатан қилгон зулмлари учун ўзаро ўч олиб, гина-қудуратлардан фориғ бўлиб олғайлар, сўнг уларга жаннатга дохил бўлмоқларига ижозат берилғайдир. Муҳаммаднинг жони илгида бўлгон зот номи бирлан қасамёд қилғайдурменким, улар бу дунёдаги уйлари-

дан кўра жаннатдаги ўз жойларини тезроқ топиб олғайдирлар!» — дедилар».

48- боб. Кимки ҳисоб-китоб қилинғайдир, азоб тортғайдир!

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ҳисоб-китоб қилинғайдир, азоб тортғайдир!» — дедилар. Мен: «Ахир, Оллоҳ таоло «Фа-савфа йўҳсабу ҳисобан йасийро!» деб айтган эрмасми?!» — дедим («Ал-Иншиқоқ» сураси; «Тез фурсатда осон ҳисоб-китоб қилинғайдир!»). Жаноб Расулуллоҳ: «Бу — арздур!» — дедилар (яъни, Оллоҳ таоло бир банданинг гуноҳини бу дунёда яширган эрса-да, охиратда барибир ўша бандага номаи аъмолини кўрсатиб гуноҳини бўйнига қўйғайдир)».

Ибн Абу Мулайка Оиша онамиздан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни ҳисоб-китоб қилинғач, ҳалокатга (дўзах азобига) гирифтор қилинмаган бирорта ҳам банда бўлмағайдир!» — дедилар. Шунда мен: «Ё Расулаллоҳ, ахир Оллоҳ таоло «Фа-аммо, ман уутийа китобаҳ би-йамийниҳи фа-савфа йўҳсабу ҳисобан йасийро!» деб айтган эрмасми?!» — дедим («Ал-Иншиқоқ» сураси; «Кимники номаи аъмоли ўнг қўлига тутқазилғайдир, тез фурсатда осон ҳисоб-китоб қилинғайдир!»). Жаноб Расулуллоҳ: «Дарҳақиқат, бу арздир (номаи аъмолини, яъни қилмишлари битилган рўяхатини кўрсатмоқдир), қиёмат куни ҳисоб-китоб қилинғач, азоб тортмайдирган бирорта ҳам банда бўлмағайдир!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни бир кофир бандани олиб келишғай-да, ундан: «Агар сенинг ер юзи тўла олтининг бўлғайдир, гуноҳларинг бадалига тўлағайми эрдинг?» — деб сўралғайдир. Ул: «Ҳа!» — деб жавоб қилғайдир. Шунда унга: «(У дунёда) сенга бундан осонроқ талаб қўйилгон эрди!» — дейилғайдир», — дедилар».

Адий ибн Ҳотим ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Қиёмат куни Оллоҳ таоло барчангиз бирлан сўзлашғайдир, шунда Оллоҳ таоло бирлан ўртангизда тилмоч бўлмағайдир, рўпарангизга қараб ҳеч нарсани кўрмағайсиз. Кейин, яна ўша тарафга қараб дўзах оташидан ўзга нарсага кўзингиз тушмағайдир. Яримта хурмо садақа қилиб бўлса ҳамки, ўзингизни дўзах оташидан сақлангиз!».

Адий ибн Ҳотим ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дўзах оташидин кўрқинглар!» —

дедилар-да, алангадан пана қилаётгандек юзларини қўллари бирлан тўсдилар. Уч бор шундай деб, шундай ҳаракат қилдилар, ҳатто биз Жаноб Расулуллоҳ дўзахни кўриб турган бўлсалар керак, деб ўйладик. Сўнг: «Яримта хурмо садақа қилиб бўлса ҳамки, ўзингизни дўзах оташидан сақлангиз, гар шуни ҳам тополмассиз, бир оғиз яхши гап айтингиз!» — дедилар».

49- боб. Етмиш минг одам жаннатга бесўроқ киргайдир!

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Барча умматлар назаримдан ўтказилди. Бир пайғамбар ўзининг кўпчилик уммати бирлан, бошқаси бир нафар уммати бирлан, яна бири ўн нафар уммати бирлан, яна бир бошқаси беш нафар уммати бирлан, бир пайғамбар эрса, ўзи танҳо назаримдан ўтказилди. Шу аснода узоқдан келаётган бир аламон кўринди. Мен Ҳазрат Жаброилга: «Улар менинг умматимми?» — дедим. Ҳазрат Жаброил: «Йўқ, асло, лекин сен уфққа бир қарагил!» — дедилар. Шунда мен уфққа қараб, катта бир аламонни кўрдим. Ҳазрат Жаброил: «Ана ўшалар сенинг умматинг бўлиб, етмиш минг чоғлиқдур, уларни охиратда на савол-жавоб ва на азоб кутмагайдир!» — дедилар. Мен: «Не боисдан?» — дедим. Ҳазрат Жаброил: «Улар (касал бўлганларида) ўзларига тамға қиздириб босмас, куф-суф қилмас ва ирим-сиримга берилмас эрдилар, Оллоҳ таолонинг ўзига таваккал қилур эрдилар», — дедилар». Бу гапни эшитган Уккоша ибн Миҳсан ўрнидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолодан илтижо қилингиз, мени ҳам ана ўшалар тоифасидан қилсин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё парвардигоро, уни ана ўшалар тоифасидан қилгайсен!» — деб дуо қилдилар. Кейин, яна бир киши туриб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолодан илтижо қилингиз, мени ҳам ана ўшалар тоифасидан қилсин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уккоша бул хусусда сендан илдамлик қилди!» — дедилар» (яъни, фақат Уккошага нисбатан дуолари мустажоб бўлмоғи ваҳий қилинган).

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Умматимдан бир гуруҳи жаннатга ҳисоб-китобсиз киргайдир, улар етмиш минг чоғлик бўлиб, юзлари ойдин кеча тўлин ой балқиган янглиғ порлаб тургайдир!» деганларини эшитдим. Шунда Уккоша ибн Миҳсан ал-Асадий қўлидаги бир дона хурмони баланд кўтарди-да: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолодан илтижо қилингиз, мени ана ўшалар тоифасидан қилсин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё парвардигоро, уни ана ўшалар тоифасидан

қилғайсен!» — деб дуо қилдилар. Сўнг, ансорлардан бир киши туриб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолога илтижо қилингиз, мени ҳам ана ўшалар тоифасидан қилсин!» — деди. Жаноб Расулаллоҳ: «Уккоша бу хусусда сендан илдамлик қилди!» — дедилар».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Умматимдан етмиш минг (ёким етти юз минг, деб иккиланади ровий) киши бир-бирларининг қўлларини ушлашиб, бирин-кетин биринчисидан то охиригига қадар (сўроқсиз) жаннатга киргайлар, шунда уларнинг юзлари ойдин кеча тўлини ой балқиган янглиғ порлаб тургайдир!» — дедилар».

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннат аҳли жаннатга, дўзах аҳли дўзахга киргач, эълон қилғувчи фаришта келиб: «Эй дўзах аҳли, энди сизларга ўлим йўқдир, эй жаннат аҳли, энди сизларга ўлим йўқдир, бундан буён абадиятдир!» — деб жар солгайдир», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннат аҳлига: «Эй жаннат аҳли, энди ўлим йўқдир, бундан буён абадиятдир!» ва дўзах аҳлига: «Эй дўзах аҳли, энди ўлим йўқдир, бундан буён абадиятдир!» — деб эълон қилингайдир», — дедилар».

50- боб. Жаннат ва жаҳаннам тавсифи ҳақида

Абу Саъид бундай дейдилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннат аҳли ейдирган дастлабки таом — наҳанг жигарининг ўсимтасидир!» — дедилар».

Имрон ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннатга назар солиб, унинг аҳлининг аксарияти фақирлар эрканини кўрдим, дўзахга назар солиб, унинг аҳлининг аксарияти аёллар эрканини кўрдим», — дедилар».

Усома ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннат қопқаси оstonасига келиб турдим, у ерга (биринчи бўлиб) кираётган омма мискинлар бўлиб, бойлар эрса, тўхтатиб қўйилган эрди. Аммо, дўзах аҳлини дўзахга ҳайдамоққа аллақачонлар амр қилинган бўлиб, мен унинг қопқаси оstonасига келиб турдим. У ерга кираётган омма аёллар эрди», — дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннат аҳли жаннатга, дўзах аҳли дўзахга киритилгач, ўлимни жаннат бирлан дўзах оралиғига олиб келиб, бўғизлағайдирлар, сўнг: «Эй жаннат аҳли, энди ўлим йўқдур, эй дўзах аҳли, энди ўлим йўқдур!» — деб нидо

қилинғайдир. Жаннат аҳли бундан янада шоду хуррам бўлғайдур, дўзах аҳли эрса, бадтарин ғамга ботғайдур»,— дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло аҳли жаннатга: «Эй аҳли жаннат!» — деб мурожаат қилғайдир. Улар: «Лаббай, ё Раббимиз, хизматингга тай-ёрмиз!» — деб жавоб қилғайдирлар. Оллоҳ таоло: «Розимидурсизлар?» — дегайдир. Улар: «Нечун рози бўлмағайдурмиз, ўзга бандаларингга қилмаган марҳаматингни бизга қилдинг!» — дегайдирлар. Оллоҳ таоло: «Сизларга бундан ҳам ортиқроқ марҳамат кўрсатғайдурмен!» — дегайдир. Улар: «Ё Рабб, бундан ортиқроқ марҳаматинг қайсидур?» — дегайдир. Оллоҳ таоло: «Мен сизлардан рози бўлиб, бундан буён қаҳримга сира дучор қилмағайдурмен!» — дегайдир».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Ҳориса Бадр жангида шаҳид бўлди, у ўшанда ёш йигитча эрди. Унинг онаси Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурлариға келиб: «Ё Расулаллоҳ, Ҳорисанинг менинг учун қанчалик азиз эрканлигин ўзингиз яхши билғайсиз. Башарти, у жаннатга дохил эрса, сабр-тоқат қилғумдир, акс ҳолда не қилмоғимни кўрурсиз!» — деб дағдаға қилди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эсинг оғиб қолган кўринадур, жаннат бир эрмас, бир нечадур. Ўғлинг ҳозир жаннат ул-Фирдавсдадур!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кофирнинг икки елкаси оралиғи чопқир чавандоз уч кунда босиб ўтадирган масофачалик кенгдур»,— дедилар» (яъни, жаҳаннам оташида кўпроқ азобу алам чекмоғи учун, яна Оллоҳ таоло ўзи яхшироқ билғайдир!).

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннатда бир дарахт мавжуд бўлиб, отлиқ одам юз йилда ҳам унинг соясининг поёниға етолмағайдур!» — дедилар».

Абу Саъид ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннатда бир дарахт мавжуд бўлиб, чопқир от минган чавандоз юз йилда ҳам унинг соясининг поёниға етолмағайдур!» — дедилар».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Умматимдан етмиш мингги (Ровий иккиланиб: «Балким, юз мингги, деб айтгандурлар»,— дейди) сўроқсиз жаннатга кирғайдир. Улар ўзаро қўл ушлашиб, олдинда тургани энг кейинда тургани кирмагунча кирмағайдир (яъни, бир-бирларини иззат-икром қилиб баравар киришғайдир). Шунда уларнинг юзлари ойдин

кечадаги тўлин ой янглиғ маҳлиқо бўлғайдир!» — дедилар».

Саҳл ибн Сағд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннат аҳли жаннатдаги кўшкларида осмондаги порлок юлдузлар монанд чарақлаб ўлтирғайлар!» — дедилар».

Абу Сағид ал-Худрий: «Шарқий ва ғарбий уфққа ботаётган юлдузларни кўрганингиздек (чарақлаб ўлтирғайлар), — дейдилар.

• *Анас ибн Молик ривоят қиладилар:* «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Қиёмат кунини Оллоҳ таоло энг кам азоб тортадирган дўзахийлардан бирига: «Ер юзидаги жамики нарсалар сеники бўлган тақдирда уни гуноҳларинг эвазига тўларми эрдинг?» — дейди. Ул: «Ҳа!» — деб айтади. Оллоҳ таоло: «Мен сендан, ҳали сен Одам алайҳиссаломнинг пушти камарида бўлган чоғингда бундан осонроқ нарсани — менга заррача ширк келтирмасликни талаб қилган эрдим, сен эрсанг, саркашлик қилиб менга ширк келтирдинг!» — дегайдир».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бандалар дўзахдан шафоат туфайли сағорийр униб чиққани янглиғ чиқиб келғайдилар», — дедилар. Мен: «Сағорийр недур?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Зағобийсдур (бодрингдур), — дедилар. Дастлаб сўзни тўғри айта олмадилар, чунким тишлари тушган эрди».

Абуннуъмон: «Мен Амр ибн Динорга «Сен Жобир ибн Абдуллоҳнинг «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бандалар дўзахдан шафоат туфайли чиқиб келадилар», — дер эрдилар» деганини эшитганмисен?» деб эрдим, ул: «Ҳа!» — деб жавоб қилди», — дейдилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир қавм, дўзах алангаси уларни сийпалагач, ташқарига чиқиб, сўнг жаннатга кирғайдурлар. Шунда жаннат аҳли уларни кўриб «Жаҳаннамийлар!» деб атағайдир», — дедилар».

Абу Сағид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аҳли жаннат жаннатга, аҳли дўзах дўзахга киритилгач, Оллоҳ таоло: «Қалбида хардал уруғичалик иймони бўлгонларни дўзахдан чиқарингизлар!» — дегайдир. Сўнг, уларни баданлари куйиб кўмирга айланган ҳолда чиқаришиб, ҳаёт дарёсига ташлағайдурлар. Шунда улар селдан сўнг қоладирган лойқадан униб чиқадирган уруғ ниҳолидек навниҳол бўлиб чиқғайдурлар, уруғнинг буралиб-буралиб чиқаётган сарғиш ниҳолини сира ҳам кўрмагандурмисизлар?» — дедилар».

Нуъмон ибн Башир ал-Ансорий ривоят қиладилар:

«Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни энг кам азоб тортадирган дўзахнинг мияси оёқлари остидаги оташ туфайли қозон ёким қумгонда қайнаётган сув каби қайнаб турғайдир», — дедилар».

Адий ибн Хотим ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам дўзах ҳақида гапирдилар-да, алангадан пана қилгандек юзларини қўллари бирлан тўсиб туриб: «Ё парвардигоро, дўзах оташидан ўз паноҳингда асрағайсен!» — дедилар. Сўнг, бизга: «Яримта хурмо садақа қилиб бўлса ҳамки, дўзах оташидан ўзингизни сақлангиз, гар шуни ҳам тополмассиз, бир оғиз яхши гап айтингиз!» — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Мен Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва салламнинг амакилари Абу Толиб ҳақларида эслаб бундай деганларини эшитганмен: «Шоядки, шафоатим нафъ берса-ю, ул кишига дўзах оташининг тўпиқларигагина чиқадиран саёзроқ жойидан насиб этса! Шунда ул кишининг фақат мияларига қайнағайдур».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло қиёмат куни жамики инсонларни (маҳшарга) тўплагач, улар: «Бизни бу маконимиздан халос қилиб, ўзга яхшироқ жой ато этмоғи учун раббимиздан шафоат тилайлик!» — дейишгайдир. Сўнг, Одам алайҳиссаломнинг қошларига бориб: «Оллоҳ таоло сизни ўз илги бирлан яратиб, ўз руҳидан жон ато этгандир, сизга фаришталарнинг сажда қилмоқларини амр қилгандир, раббимиздан бизга шафоат тилаб берингиз!» — деб айтишгайдир. Одам алайҳиссалом уларга: «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» — деб қилгон гуноҳларини эслаб гапирғайлар-да: «Нухнинг ҳузурлариға борингизлар, ул киши Оллоҳ таоло юборган биринчи пайғамбар бўладилар!» — дегайлар. Улар Нухнинг қошларига борғайлар. Ул киши ҳам: «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» — деб қилган гуноҳлари ҳақида эслагайлар-да: «Иброҳимнинг қошларига борингизлар, Оллоҳ таоло ул кишини «халилим» (дўстим) деб атаган!» — дегайлар. Улар Иброҳимнинг ҳузурларига борганларида, ул киши ҳам: «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» — деб қилган гуноҳларини эслагайлар-да: «Мусонинг қошларига борингизлар, ул киши бирлан Оллоҳ таоло сўзлашгандир!» — дегайлар. Улар Мусонинг ҳузурларига борғайлар. Ул киши ҳам: «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» — деб қилган гуноҳларини эслагайлар, сўнг: «Исонинг қошларига борингизлар!» — дегайлар. Шунда улар Исонинг ҳузурларига боргайдирлар. Ул киши ҳам: «Мен

сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» — деб қилган гуноҳларини эслагайлар-да: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қошларига борингизлар, чунким Оллоҳ таоло ул зотнинг собиқ ҳамда келгуси гуноҳларини мағфират қилгандир!» — дегайлар. Шундан сўнг, улар менинг ҳузуримга келгайдирлар. Мен раббимдан изн сўрағайдурмен, раббимни кўргач, унга сажда қилгайдурмен. Раббим мени ўзи хоҳлаганча саждада қолдиргайдир. Сўнг, менга: «Бошингни кўтаргил, сўрагил, сўраганинг берилгайдур, сўзлагил, сўзингга қулоқ солингайдур, шафоат тилагил, шафоат қилингайдур!» — дейилгайдур. Шунда мен бошимни кўтариб, раббимни ўзи менга ўргатган ҳамдларни айтиб олқишлагайдурмен. Шундан кейин, шафоат тилагайдурмен, Оллоҳ таоло менга муайян қавмларга шафоат қилмоқ ҳуқуқини бергайдур. Сўнг, уларни дўзахдин чиқариб, жаннатга дохил қилдиргайдурмен. Кейин, Оллоҳ таолонинг даргоҳига қайтиб бориб, токим Қуръон ҳукми ила ҳибсга олинганлардан (Оллоҳ таолонинг ўзигина шафоат қила оладирганлардан) бошқа бирорта ҳам одам дўзахда қолмагунча узоқ сажда қилиб тургайдурмен».

Имрон ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қавм Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг шафоати бирлан дўзахдан чиқарилиб, жаннатга киритилгайдур, уларни жаҳаннамийлар деб аташгайдур», — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Умму Ҳориса Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келди. (Унинг ўғли) Ҳориса Бадр жангида дайди ўқ тегиб шаҳид бўлган эрди. Ул: «Ё Расулаллоҳ, Ҳорисанинг менинг учун қанчалар азиз эрканлигин яхши билгайсиз, башарти ул жаннатга дохил эрса, унга йиғлаб аза тутмагайдурмен, акс ҳолда нима қилмоғимни кўргайдурсиз!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Эсинг бормидур ўзи, жаннат бир эрмас, бир нечадур, ҳозир ўғлинг Фирдавс ул-Аълодадур!» — дедилар. Сўнг, яна бундай деб қўшиб қўйдилар: «Оллоҳ таолони деб тонг саҳарлаб йўлга чиқмоқ ёким тун қоронғусида қайтмоқ бу дунё ва ундаги жамики нарсалардан ҳам афзалроқ эрур! Бир дон а ўқ-ёйингиз ёким бир оёгингизнинг кафти сиққудек жаннатдаги жой бу дунё ва ундаги жамики нарсалардан ҳам афзалроқ эрур! Гар жаннат аёлларидан бири (рўмолин тортиб) ер узра ўз жамолини намоён қилгайдур, жаннат ила ер аросини мунаввару муаттар қилгайдур, унинг рўмоли бу дунё ва ундаги жамики нарсалардан ҳам афзалроқ эрур!»

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирорта ҳам одам, кўпроқ шукр қилсин деган мақсадда, гуноҳ қилган бўлганида тушмоғи

лозим бўлган дўзахдаги ўрни кўрсатилмай туриб, жаннатга киритилмағайдир ва бирорта ҳам одам, кўпроқ хасратнадомат чексин деган мақсадда, савоб ишлар қилган бўлганида тушмоғи лозим бўлган жаннатдаги ўрни кўрсатилмай туриб, дўзахга киритилмағайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Ё Расулаллоҳ, қиёмат куни сизнинг шафоатингизга эришмоқ бахтига қандай одамлар сазовор бўлғайдир?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Абу Ҳурайра, сенинг ҳадис тингламоққа иштиёқинг баланд эрканлигини кўриб, бу ҳадисни сендан илғари ҳеч ким сўрамаса керак, деб ўйлаб эрдим! Қиёмат куни менинг шафоатимга эришмоқ бахтига муяссар бўладирган шахс — жон-дилидан ҳолисона «Ло илоҳа иллагаллоҳу» деган шахсдир», — дедилар».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мен дўзахдан энг кейин чиқадирган шахсни ҳам, жаннатга энг кейин кирадирган шахсни ҳам билурмен. (Қиёматда) бир одам дўзахдан зўр-базўр эмаклаб чиқиб келғайдир. Оллоҳ таоло унга: «Борғил, энди жаннатга кирғил!» — дегайдир. Ул бориб, жаннат одамга тўла эркан, деган ҳаёлда қайтиб келғайдир-да: «Ё рабб, жаннат тўла эркан-ку!» — дегайдир. Оллоҳ таоло яна: «Борғил, жаннатга кирғил!» — дегайдир. Ул яна бориб, жаннат одамга тўла эркан, деган ҳаёлда қайтиб келғайдир-да: «Ё Рабб, жаннатга бориб қараб эрдим, тўла эркан!» — дегайдир. Оллоҳ таоло учинчи бор: «Борғил, жаннатга кирғил, сенга бир дунё ва ундан ўн баробар зиёд жой мавжуддир (ёким «Сенга ўнта дунё сиғадирганчалик жой бордир»)!» — дегайдир. Ул эрса: «Подшоҳ бўла туриб мени масҳара қилурмисен (ёким «Мендан кулурмисен»)!» — дегайдир».

Абдуллоҳ ибн Масъуд: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шу гапларни айтаётиб кулиб қўйдилар, шунда мен ул зотнинг озик тишлари кўриниб кетганининг шохиди бўлдим. Айтадирларки, мазкур банда жаннат аҳли аро энг тубан шахс эркан».

Ҳарас ибн Навфал айтадиларки, Ибн Аббос Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Абу Толибга бирор-бир манфаат етказа олдингизми?» — деган эрканлар» (яъни, Жаноб Расулуллоҳдан: «Амакинғиз Абу Толибга Оллоҳ таолодин раҳмат тилаб илтижо қилганингизнинг бирор-бир манфаати бўлди?» — деб сўраяптилар).

51- боб. Сирот — жаҳаннам кўприги хусусида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир гуруҳ одамлар:

«Ё Расулаллоҳ, қиёмат куни раббимизни кўргаймизми?» — деб сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Булутсиз куни қуёшдан зарар кўруرمىсизлар?!» — дедилар. Улар: «Йўқ, асло, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Булутсиз тунда ойдан зарар кўруرمىсизлар?!» — дедилар. Улар: «Йўқ, асло, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ бундай дедилар: «Сизлар қиёмат куни раббингизни кўриб, ана шундай зарар кўрмағайсизлар. Ушал кун Оллоҳ таоло инсонларни тўплаб: «Ким нега сиғинган эрса, ўшанга эргашиң!» — деб амр қилғайдир. Шунда ҳар ким ўзи сиғинган нарса ортидан, бировлар қуёшнинг, бировлар ойнинг ва яна бировлар бут-санамларнинг (ёким шайтоннинг) кетидан эргашиб кетғайдир, фақат бу уммат (менинг умматим) жойида қолғайдир, аммо ораларида мунофиқлари ҳам бўлғайдир. Сўнг, Оллоҳ таоло (ораларидаги мунофиқлар билиб қолмасин, деган мақсадда) ўзгача қиёфага кириб, уларнинг олдиға келғайдир-да: «Мен сизнинг раббингиздурмен!» — деғайдир. Улар: «Оллоҳнинг ўзи сендан асрасин, биз то раббимиз келгунга қадар ана шу жойимиздан жилмағаймиз, келса, биз уни таниғаймиз!» — деғайлар (хато қилиб қўймайлик деб шундай деғайлар). Кейин, Оллоҳ таоло улар таниб оладирган қиёфада келиб: «Мен сизнинг раббингиздурмен!» — деғайдир. Улар: «Ҳа, сен бизнинг раббимиздурсен!» — деб ортидан эргашиғайдурлар. Сўнг, жаҳаннам устига кўприк ташланғайдир».

«Мен биринчи бўлиб кўприкдан ўтгаймен, — дедилар Жаноб Расулulloҳ, — ўша куни пайғамбарлар нуқул: «Оллоҳумма саллим, саллим (Ё парвардигоро, ўзинг асрағил, ўзинг асрағил)!» — деб дуо ўқиғайдирлар. Пулсиротнинг янтоқ тиканлари янглиғ илмоқлари бўлғай, янтоқ тиканларини кўрганмисизлар?». Улар: «Ҳа, кўргандурмиз, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ бундай дедилар: «Унинг илмоқлари янтоқ тикани каби эрса-да, қанчалик катталигини биргина Оллоҳ таолонинг ўзи билғайдир. Ана ўшал илмоқлар сиротдан ўтаётган одамларни қилган ёмонликларига яраша санчиб-санчиб илинтириб олғайдир, уларнинг ҳар бири қилмишига мувофиқ тилка-пора бўлиб, жаҳаннамға қулағайдир. Сўнг, улар нажот топғайдирлар. Оллоҳ таоло барча бандалари устидан ўз ҳукмини чиқариб бўлғач, ло илоҳа иллаллоҳу деб шаҳодат келтирган бандаларидан ўзи истаганларини дўзахдан чиқармоқни ирода қилиб, фаришталарға амр қилғайким, улар бундай бандаларни уларнинг баданларидаги Оллоҳ таоло дўзах ўтига куйдирмоқни манъ қилган сажда изларидан таниб олғайлар. Фаришталар уларни таналари куйиб кўмир бўлган ҳолда дўзахдан чиқариб олиб, устларидан ҳаёт суви деб аталмиш

сув қуйғайлар, шундан сўнг улар сел лойқасидан униб чиққан уруғ ниҳоли янглиғ навниҳол бўлиб қолғайлар. (Энг охири) юзи жаҳаннам оташига қаратилган бир банда қолғайдир, ул: «Ё рабб, мени жаҳаннамнинг тутини заҳарлаб, алангаси куйдираётир, юзимни ўтдин ўзга томонга қаратғил!» — деб илтижо қилаверғайдир. Оллоҳ таоло: «Агар айтганингни бажо келтирсам, мендан яна бир бошқа тилак қилғайсен!» — дегайдир. Ул: «Йўқ, асло, иззатинг ҳақи, бошқа тилак қилмағаймен!» — дегайдир. Оллоҳ таоло унинг юзини жаҳаннамдан ўзга томонга қаратиб қўйғач, ул: «Ё рабб, мени жаннат қопқасига яқинлаштириб қўйғил!» — деб айтғайдир. Оллоҳ таоло: «Сен бошқа тилак қилмағаймен деб таъкидлаб эрмабмидинг, шўринг курсин, эй Одам боласи, нечоғлик беқарорсен?» — дегайдир. Ул эрса, Оллоҳ таолога ўзининг мазкур тилагини айтиб, илтижо қилмоғини қўймағайдир. Оллоҳ таоло: «Тилагингни бажо келтирсам, яна бир ўзга тилак қиладирган кўринурсен», — деб айтғайдир. Ул: «Йўқ, асло, иззатинг ҳақи, ўзга тилак қилмағаймен!» — деб Оллоҳ таолога ваъда берғайдир. Оллоҳ таоло уни жаннат қопқасига яқинлаштириб қўйғайдир. Ул жаннатдаги нарсаларни кўргач, Оллоҳ таоло истаганича жимиб қолғайдир. Сўнг: «Ё раббим, мени жаннатга киргизғил!» — дегайдир. Оллоҳ таоло: «Сендан ўзга нарса сўрамағаймен деб таъкидлаб эрмабмидинг, шўринг курсин, эй Одам боласи, нақадар беқарорсен!» — дегайдир. Ниҳоят, Оллоҳ таоло унинг: «Ё раббим, мени энг бахтиқаро банда қилиб қўймағил!» — дея илтижо қилаверганидан кулиб юборғайдир, Оллоҳ таолонинг кулиб юборгани эрса унга жаннатга кирмоғига изн берганининг аломати бўлғайдир. Ул жаннатга киргач, фалон нарсаларни ҳам тилайверғил, дейилғайдир, ул тилағайдир. Сўнг, яна фалон ва фалон нарсаларни ҳам тилайверғил, деб айтилғайдир, ул жамики тилакларини айтиб тугатмагунча, тилак қилаверғайдир. Шундан сўнг, Оллоҳ таолонинг ўзи: «Мана бу ҳам сенга, анави ҳам сенга!» — деб неъматлар ато этғайдир».

Абу Ҳурайра: «Бу одам энг кейин жаннатга кирган жаннат аҳлидандир» — дейдилар.

52- боб. Ҳавзи Кавсар ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Кавсар» сураси: «Инно аътайнокал-кавсара». Оятнинг мазмуни: «Биз сенга (Ҳавзи) Кавсарни ато этдик».

Абдуллоҳ ибн Зайд ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен бирлан Ҳавзи Кавсар бўйида учрашгунингизга қадар сабр қилингизлар!» — дедилар».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен Ҳавзи Кавсар бўйига сизлардан илгари бориб тургаймен»,— дедилар».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен Ҳавзи Кавсар бўйига сизлардан илгари бориб тургаймен. Шунда сизлардан бир қанчангиз қўрқувдан титраб-қақшаб менга йўлиқғайсиз, мен: «Ё рабб, бечора саҳобаларим, дегаймен. Оллоҳ таоло: «Ўзингдан кейин уларнинг не қилғонларин билмассен!»— дегайдир»,— дедилар.

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қаршингизда Жарбоъ бирлан Азруҳ қишлоқлари оралиғичалик Ҳавзи Кавсар бўлғайдир»,— дедилар».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу: «Ҳавзи Кавсар чексиз хайру баракот бўлиб, Оллоҳ таоло уни пайғамбаримизга ато этгандир»,— дейдилар.

Абу Бишр ривоят қиладилар: «Мен Саъид ибн Жубайрга: «Одамларнинг таъкидлашига қараганда, Ҳавзи Кавсар жаннатдаги бир дарё эрмиш»,— дедим. Ул: «Ҳавзи Кавсар жаннатдаги хайру баракот дарёси бўлиб, Оллоҳ таоло уни пайғамбаримизга ато этгандир»,— деди».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳавзи Кавсаримнинг (бўйи ва эни) бир ойлик йўлчалик бўлиб, суви сутдан ҳам оқроқ ва хиди мушкдан ҳам муаттарроқ, кўзалари эрса, фалакдаги юлдузлар янглиғдир. Ундан ичган одам сира ташна бўлмағайдир!»— дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳавзи Кавсаримнинг катталиги Айла (Қизил денгиз бўйида) бирлан Ямандаги Санъо оралиғичалик бўлиб, (қирғоғида) фалакдаги юлдузлар сонича кўзалар мавжуддир»,— дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: Мен жаннатда кетаётиб икки қирғоғига ичи говак дурлар ётқизилган бир дарё бўйидан чикиб қолдим. Шунда Ҳазрат Жаброилга: «Бу нима?»— дедим. Ҳазрат Жаброил: «Бу — раббинг сенга тортиқ қилган Ҳавзи Кавсардир, унинг лойи (ёким бўйи) мушкдан ҳам хушбўйроқдир!»— дедилар».

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Саҳобаларимдан бир қанчаси ҳузуримга, Ҳавзи Кавсар бўйига келадилар, мен уларнинг қўрқувдан титраб-қақшаб турганларини кўриб: «Бечора саҳобаларим!»— дегаймен. Шунда Оллоҳ таоло:

«Ўзингдан кейин уларнинг не қилгонларин билмассен!» — дегайдир», — дедилар».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен Ҳавзи Кавсар бўйига сиздан илғари бориб тургаймен. Кимки қошимга келса, унинг сувидан ичгайдир, ичган одам эрса, сира ташна бўлмагайдир! Ҳузуримга қавмлар келгайлар, мен уларни таниб олгайдурмен, улар ҳам мени таниб олгайдурлар. Кейин, мен бирлан уларнинг ораси тўсиб қўйилгайдур», — дедилар».

Абу Ҳозим ривоят қиладилар: «Нуъмон ибн Абу Ийош менинг айтганларимни эшитиб бўлгач: «Сен бу ҳадисни Саҳлдан эшитганингдек қилиб ривоят қилдингми?» — деди. Мен: «Ҳа!» — дедим. Ул: «Аммо, мен қасамёд қилурменким, Абу Саъид ал-Худрий бу ҳадисга қўшимча қилиб, «Жаноб Расулуллоҳ: «Улар менинг саҳобаларимдур!» — дегаймен, шунда менга: «Ўзингдан кейин сен уларнинг не қилгонларин билмассен!» — дейилгайдир, кейин мен: «Мендан кейин йўлдан озганлар кўзимдан даф бўлсинлар, даф бўлсинлар!» — дегаймен, деб айтганлар», — деган эрди», — деди.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Қиёмат куни бир гуруҳ саҳобаларим (Ҳавзи Кавсар сувидан ичмоқ бўлиб) қошимга келганларида ҳайдаб юборилгайдурлар. Шунда мен: «Ё рабб, бечора саҳобаларим!» — дегаймен. Оллоҳ таоло: «Ўзингдан кейин уларнинг не қилгонларин сен билмассен, улар йўлдин озиб, ортлариға қайтгандурлар!» — дегайдир».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мен ўзимга таниш бир гуруҳ одамлар олдида турганимда мен бирлан улар ўртасида бир одам пайдо бўлиб, уларга: «Юринглар, кетдик!» — дегайдир. Мен: «Қаерга?» — деб айтгаймен. Шунда ул: «Жаҳаннамга!» — дегайдир. Мен: «Оллоҳ таоло ҳақи, айтгил, не гуноҳ қилганлар?» — дегаймен. Ул: «Сендан кейин улар йўлдан озиб, ортлариға қайтганлар!» — дегайдир. Кейин, яна ўзимга таниш бўлмиш бир гуруҳ одамлар олдида турганимда ўртамизда бир одам пайдо бўлиб, уларга: «Юринглар, кетдик». — дегайдир. Мен: «Қаерга?» — дегаймен. Ул: «Жаҳаннамга!» — дегайдир. Мен: «Оллоҳ таоло ҳақи, айтгил, гуноҳлари недур?» — дегаймен. Ул: «Сендан кейин улар йўлдан озиб, ортлариға қайтганлар!» — дегайдир. Шунда билгайменким, уларнинг кўпчилиги эгасиз туялар яглиғ халос бўла олмагайлар (яъни, мазкур гуруҳ орасида икки тоифа кишилар — кофирлар бирлан гуноҳкорлар мавжуд бўлиб, биринчи тоифага мансублари дўзах ўтидан халос бўла олмагайлар)».

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расу-

луллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Менинг уйим бирлан минбарим оралигида жаннат боғларидан бири жойлашгайдир, минбарим эрса, Ҳавзи Кавсарим бўйида бўлгайдир!» — дедилар».

* *Жундуб ривоят қиладилар:* «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Мен сизлардан илгари Ҳавзи Кавсар бўйида бўлғумдир!» деб айтганларини эшитганмен».

Уқба (ибн Омир) ривоят қиладилар: «Кунлардан бир кун Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Уҳуд жангида шаҳид бўлганларга (оддий) маййитга ўқиган янглиғ жаноза ўқидилар, сўнг минбарга чиқиб: «Мен сизлардан илгари (Ҳавзи Кавсар бўйига) боргаймен ва сизларга гувоҳ бўлгаймен, ҳозир эрсам, Оллоҳ таоло ҳақи, Ҳавзи Кавсарни шундоққина кўриб турибмен. Мен ер хазиналари калидларини (ёким, ер калидларини сизларга) топширдим, Оллоҳ таоло ҳақи, мен сизлардан вафотимдан кейин мушрик бўлиб кетасизлар, деб эрмас, балким (ер хазиналари калидларини, яъни бойликни) ўзаро талашиб, рақобатлашмасангизлар эрди, деб хавотирдамен!» — дедилар».

Ҳориса ибн Ваҳб ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Ҳавзи Кавсар ҳақида: «Ул Мадина бирлан Санъо оралиғичадир!» — деганларини эшитганмен».

Ибн Холид бундай дейдилар: «Ҳориса ибн Ваҳб Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ҳавзи Кавсарим Мадина бирлан Санъо оралиғичадир!» деганларини эшитганмен, деганида, Муставрид: «Сен Жаноб Расулуллоҳнинг унинг бўйидаги кўзалар ҳақида гапирганларини эшитмабми эрдинг?» — деб сўрабди. Ул: «Йўқ», — деб жавоб қилибди. Муставрид: «Унинг бўйида юлдузлар ададича кўзалар мавжудлигини кўргайсен!» — дебди.

Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мен Ҳавзи Кавсар бўйида туриб, сизлардан қайсиларингизнинг қошимга келаётганингизни кузатиб тургаймен, шунда хузуримга келган одамларни олиб кетишгайдир. Буни кўриб, мен: «Ё рабб, ахир улар қариндошларим ва саҳобаларим-ку!» — дегаймен. Менга: «Сен уларнинг ўзингдан кейин не қилганларин билурмисен, улар йўлдан озиб, ортларига қайтишда давом этаверганлар?!» — дейилгайдир».

Ибн Абу Мулайка нуқул: «Ё парвардигоро, бизни йўлдан озиб, ортга қайтмоғимиздан ёким динимиздан айнимоғимиздан ўзинг асрагайсен!» — дер эрдилар.

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ТАҚДИР КИТОБИ

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Бизга содиқул-масдуқ бўлмиш Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Ҳар бирингиз (отангиз пушти камаридан) онангиз қорнига тушганингиздан сўнг, қирқ кун давомида яхлит ҳолатга келгайсиз, сўнг шунча вақт ичида алаққа (лахта қонга) айлангайсиз, кейин яна шунча вақт ўтгач, бир парча эт шаклига келгайсиз. Шундан сўнг, Оллоҳ таоло фариштани юбориб, (пешонангизга) тўрт нарсани — ризқингизнинг қанчалигини, қачон ўлишингизни, бахтсиз ёким хушбахт бўлмоғингизни (тақдир қилиб битиб қўймоқни) амр қилгайдир. Оллоҳ таоло ҳақи, қайси бирингиздир ёким бирор бошқа одам дўзах аҳлига мансуб иш қилаётганда унинг бирлан жаҳаннам оралиғида бир қулоч ёким бир неча қулоч масофа қолди дегунча пешонасига битилган тақдири азал пешвоз чиқиб, унга жаннат аҳлига муносиб ишни насиб этгайдир ва ул жаннатга киргайдир. Ёким, аксинча, бир одам жаннат аҳлига мансуб иш қилаётганда унинг бирлан жаннат оралиғида бир қулоч ёким икки қулоч масофа қолди дегунча пешонасига битилган тақдири азал пешвоз чиқиб, унга дўзах аҳлига лойиқ ишни насиб айлагайдир ва ул дўзахга тушгайдир».

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло бир фариштани бачадонга вакил қилиб киритгач, ул: «Ё рабб, маний (нутфа) бўлди, лахта қон (алақ) бўлди, бир парча эт бўлди», — дегайдир. Оллоҳ таоло (ўшал бир парча этни) одам қилиб яратмоқни ирода қилса, фаришта ундан: «Ё рабб, ўғил бўлсинми, қиз бўлсинми, бахтли бўлсинми, бахти қаро бўлсинми? Ризқи қанча бўлсин, умри қанча бўлсин?» — деб сўрагайдир. Мана шуларнинг барчаси она қорнида тақдир қилиб битилгайдир!» — дедилар».

1- боб. Оллоҳ таоло билганини тақдир қалами битиб қўйгандир!

Оллоҳ таолонинг қавли: «Оллоҳ таоло ўз билганини банда тополмайдирган қилди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам мента: «Оллоҳ таоло сенга муяссар қилган нарсани тақдир қалами битиб қўйгандир!» — дедилар».

Имрон ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Бир одам: «Ё Расулаллоҳ, жаннат аҳли дўзах аҳлининг кимлигини билгайми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа!» — дедилар».

Ул одам: «Нега унда улар (била туриб баъзан ёмон ишларни ҳам) қилиб қўйгайлар?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳар ким пешонасига битилган ва ўзига муяссар қилинган ишларни қилгайдир!» — дедилар».

2- боб. Оллоҳ таоло уларга не қилмоқлари лозимлигини айтгандир!

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан мушрикларнинг болалари хусусида сўрашди, шунда ул зот: «Оллоҳ таоло (уларнинг руҳларини яратган вақтда) не қилмоқлари лозимлигини айтгандир!» — дедилар».

Ато ибн Язид ривоят қиладилар: «Абу Ҳурайрандан эшитдимки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан мушрикларнинг зурриётлари ҳақида сўрашганда, ул зот: «Оллоҳ таоло (уларнинг руҳларини яратган вақтда) не қилмоқлари лозимлигини айтгандир!» — деган эрканлар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳар бир бола табиатан мусулмон бўлиб туғилгайдир, бироқ ота-онаси уни, ҳайвондан ҳайвон дунёга келгандек, яҳудий ёким насоро ёҳуд мажусий қилиб қўйгайдир. Айтингиз-чи, ҳайвон боласининг, агар кейин ўзингиз кесмасангиз, бирор аъзоси кесик ҳолда туғилганини кўрганмисизлар? Уни ўзингиз кесиб нуқсонли қилиб қўйгайсизлар!» — дедилар. «Ё Расулаллоҳ, ёш вафот этиб кетганлар ҳақида не дерсиз?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло (уларнинг руҳини яратган вақтда) не қилмоқлари лозимлигини айтгандир!» — дедилар».

3- боб. Оллоҳ таолонинг амри — тақдири азалдир!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирорта ҳам аёл иккинчи бир аёлнинг талоқ қилинмоғини ҳамда унинг ризқига чанг солиб, ўрнига ўзи никоҳланиб олмоғини орзу қилмасин, чунким унга ҳам кўз тиккан бало бордир!» — дедилар».

Усома (ибн Зайд) ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида эрдим, ногаҳон қизларидан бирининг чопари келиб қолди. Саъд, Убай ибн Каъб ва Маоз ҳам шу ерда эрдилар. Чопар: «Қизингизнинг ўғилчиси жон таслим қилай деяпти!» — деб хабар қилди. Жаноб Расулуллоҳ бир одам орқали: «Фарзанд берадирган ҳам, уни қайтиб оладирган ҳам Оллоҳ таолонинг ўзидир, ул ҳар кимни ажалига мувофиқ ўз даргоҳида чақириб олгайдир. Сабру-тоқат қилиб, унинг иродасига бўйсунсин!» — деб айтиб юбордилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида ўлтирган эрдим, ансорлардан бири келиб: «Ё Расулаллоҳ, биз жангда асир ва ўлжалар қўлга киритгаймиз, азл (жинсий алоқа вақтида аёлни ҳомиладор бўлмоқдан сақлаш) ҳақида не дерсиз?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сизлар шундай қилурмисизлар? Сира бундай қила кўрманглар, чунким Оллоҳ таоло дунёга келмоғини тақдир айлаган ҳар бир жон туғилмоғи даркордур!» — дедилар».

Ҳузайфа ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга хутба айтаётиб қиёматга қадар содир бўладирган нарсаларнинг бирортасини ҳам қолдирмай сўзлаб бердилар. Шунда ул зотнинг гапларини уқиган уқиб олди, уқимаган жоҳиллигича қолди. Мен бирор нарсани унутсам, яна қайтиб кўрганимда ёдимга тушгайдир. Бу — гўёким, илгари кўриб юрган одамни, анча вақтдан кейин яна кўриб, таниган кабидир».

Али (ибн Абу Толиб) ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга ўлтирган эрдик, ул зот қўлларидаги чўп бирлан ерни чизаётиб: «Орала-рингизда хоҳ жаннат бўлсин, хоҳ дўзах бўлсин, борадирган жойи азалдан ёзиб қўйилмаган бирорта ҳам одам йўқдир!» — дедилар. Шунда қавм аъзоларидан бири: «Ундай эрса, таваккал қилиб юраверайлик-да!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, ундай эрмас, (ислом арконларига) амал қилинглар, барчаси муяссар бўлғай!» — деб, «Фа аммо ман аъто ваттақо...» («Кимда-ким хайр-эхсон қилиб, Оллоҳ таолодан кўрқса...») деган оятни ўқидилар.

4- боб. Амаллар натижасига қараб баҳоланадир

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга Хайбар жангида қатнашдик. Жаноб Расулуллоҳ ўзини мусулмон деб даъво қилиб юрган бир одамни кўрсатиб: «Бу — дўзах аҳлидандур!» — дедилар. Сўнг, жанг бошлангач, ўшал одам жон-жаҳди бирлан жанг қилиб, кўп жойидан жароҳатланди. Жаноб Расулуллоҳнинг саҳобаларидан бири келиб: «Ё Расулаллоҳ, ўзингиз дўзах аҳлидан деб айтган одамнинг Оллоҳ таоло йўлида қаттиқ жанг қилиб, кўп жойидан яраланганини кўрдингизми?!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Барибир у дўзах аҳлидандур!» — дедилар. Шунда баъзи мусулмонларнинг ул зотнинг бу гапларига шубҳа билдиришларига оз қолди. Шу аснода бояги одам танасидаги жароҳатлар оғриғига чидамай, ўқдонидан бир ўқ олиб, ўзини ўлдирди. Буни кўрган мусулмонлар Жаноб Расулуллоҳ-

нинг ҳузурларига югуриб келиб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло гапингизни ростга чиқарди, фалончи ўзини ўзи ўлдирди!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Ё Билол, тургил, жаннатга фақат мўминлар кирмоғини айтиб жар солгил, Оллоҳ таоло ислом динини фожир (ярамас, осий) одам воситаси бирлан ҳам қўллаб-қувватлағайдур!» — дедилар».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзлари бирлан бирга ғазотга чиққан энг бадавлат мусулмонлардан бирига бир назар ташлаб қўйдилар-да: «Кимда-ким дўзах аҳлига мансуб одамни кўрмоқ орзусида эрса, мана шу одамга қарасин!» — дедилар. Қавм аъзоларидан бири мушрикларнинг ашаддий душмани бўлмиш бояги одамни жанг вақтида кузатиб турди. Ул (азбарои жон-жаҳд бирлан жанг қилганидан) кўп жойидан жароҳатлангач, (оғрикқа чидай олмай) қиличи учини зарб бирлан ўз кўкрагига санчиб эрди, икки кураги ўртасидан тешиб чиқди. Ул бу бирлан ўз ажалини тезлаштириб, (Оллоҳ таолодин илгари ўзи ўз жонини олди). Уни кузатиб турган мазкур одам Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қошларига югуриб келиб: «Сизнинг Оллоҳ таолонинг расули эрканлигингизга гувоҳлик бергаймен! (яъни, сизнинг айтганингиз тўғри бўлиб чиқди)» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Не воқеа содир бўлди?» — дедилар. Ул: «Сиз боя: «Кимда-ким дўзах аҳлига мансуб одамни кўрмоқ орзусида эрса, мана шу одамга қарасин!» — деб эрдингиз, ул орамизда энг бадавлат мусулмонлардан бўлиб, ҳеч қачон муҳтожликдан ўлмаслигини билар эрдим. Жароҳатлангач, ўз ажалини тезлаштириб, ўзини ўзи ўлдирди», — деди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир банда жаннат аҳлига мансуб ишларни қилиб юриб, пиравардида дўзах аҳлига мансуб ишни қилиб қўйгай ва бир банда дўзах аҳлига мансуб ишни қилиб юриб, пиравардида жаннат аҳлига мансуб ишни қилиб қўйгай. Дарҳақиқат, амаллар хотимасига кўра баҳолангайдур!» — дедилар».

5- боб. Банда назрга эрмас, тақдирга ишонмоғи лозим!

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам назр қилмоқдан қайтариб: «Назр бериб тақдирдан қутилиб бўлмағайдир, бунинг бирлан фақат бахил одамдан бирор нарса ундириб олингайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Назр Одам боласига ҳеч қандай манфаат бермағайдур, унинг пешонасига ёзилганини ўзгар-

тира олмағайдур, лекин азалдин тақдир қилинғон нарсаларни тақдирнинг ўзигина унга насиб айлағайдир, холос!»— дедилар».

6- боб. Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ! (Оллоҳдан ўзга куч-қудрат йўқдир!)

Абу Мусо (ал-Ашъарий) ривоят қиладилар: «Биз Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга бир ғазотда бўлганимизда, бирор тепаликка чиқсак ёким бирор водийга тушсак, бор овозимизни қўйиб такбир айтар эрдик. Шунда Жаноб Расулulloҳ олдимизга келиб: «Эй одамлар, ўзингизга ачинсангизлар-чи, ахир сизлар бирор кар ёким бу ерда номавжуд бўлган шахсга эрмас, балким доимо эшитиб ва кўриб турғувчи зотга илтижо қилмоқдасизлар-ку!» — дедилар. Сўнг, яна: «Эй Абдуллоҳ ибн Қайс, сенга жаннат хазиналаридан бўлмиш бир сўзни ўргатайми, ул — «Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ»дур!» — деб айтдилар».

7- боб. Оллоҳ таолонинг ўзи гуноҳдан асраган бандасигина гуноҳкор бўлмағайдур!

Мужоҳид: «Ҳақ йўлдан озиб, бора-бора залолат ботқоғига ботиб кетғайдурлар»,— дейдилар.

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қайси бир халифа бўлмасин, унинг икки нафси бўлиб, бири яхшилик қилмоқни буюриб, яхшиликка ундаса, иккинчиси — ёмонлик қилмоқни буюриб, ёмонликка ундағайдир. Оллоҳ таолонинг ўзи гуноҳдан асраган бандасигина гуноҳ ишларга қўл урмағайдир!»— дедилар».

8- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Анбиё» сураси): «Ва ҳаромун ало қарйатин аҳлақноҳо аннаҳум ло йаржиъуна». **Оятнинг мазмуни:** «Қайси бир қавмни ҳалокатга дучор қилган эрсак, ул қавм ҳаргиз ўз куфру исёнидан воз кечиб ва тавба қилиб Оллоҳ таоло тарафига қайтғувчи эмасдурлар».

Оллоҳ таолонинг қавли («Худ» сураси): «Аннаҳу лан йуъмина мин қавмика илло ман қад омана». **Оятнинг мазмуни:** «Энди қавмингнинг бунгача иймон келтирганларидан ўзгалари иймон келтирмаслар».

Оллоҳ таолонинг қавли («Нух» сураси): «Ва ло йалидуу илло фожиран каффоран». **Оятнинг мазмуни:** «Ва алар қабиху дин бузғунчиларидан ўзгаларни дунёга келтирмаслар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қуйидаги ҳадисларида айтилган ноҳуш гапдан кўра ноҳушроқ гапни билмайман: «Оллоҳ таоло Одам боласи пешонасига зино қилмоқни азалдин тақдир қилгандур, ул бундан қочиб қутила олмағайдур. Кўзнинг зиноси — (ўзга аёлга) қарамоқдур, тилнинг зиноси зрса, (ўзга аёлни орзулаб) гапирмоқдур. (Эркаклар) нафси таманно қилиб, шаҳвоний рағбат билдираверади, аммо буни рўёбга чиқарувчи ҳам, борбод қилувчи ҳам аёллар асалдонидур!».

9- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Баний Исроил» сураси): «Ва мо жаъалнор-руъйол-латий арайнока илло фитнатан лин-носи». **Оятнинг мазмуни:** «Биз сенга (меърож кечаси) намоён қилгон рўъёни одамлар учун бир имтиҳон тариқасидагина кўрсатиб эрдик».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу юқоридаги оятни ўқиб: «Оллоҳ таоло бу рўъёни Жаноб Расулуллоҳга Байт ул-Муқаддасга исроъ (тунги саёҳат) қилдирилган кечалари намоён қилгон эрди», — дедилар. «Қуръонда (мевасин еганлар) ланъатланган дарахт-чи? » — дейишди. «Ул — Заққум дарахтидур!» — дедилар».

10- боб. Одам ва Мусонинг Оллоҳ таоло даргоҳида ўзаро тортишиб қолганлари ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Одам алайҳиссалом бирлан Мусо алайҳиссалом ўзаро тортишиб қолишди. Мусо алайҳиссалом Одам алайҳиссаломга: «Эй Одам, сен отамиз бўла туриб, бизнинг барча умидларимизни барбод қилдинг, бизнинг жаннатдан қувулмоғимизга сабаб бўлдинг!» — деб таъна қилдилар. Одам алайҳиссалом Мусо алайҳиссаломга: «Эй Мусо, Оллоҳ таоло сени ўзига суҳбатдош қилиб танлади, сенга ўз қудрат қўли ила (Таврот лавҳларини) ёзиб берди, энди сен менга Оллоҳ таоло мени яратмасидан қирқ йил бурун тақдир қилгон ишни айтиб таъна қилурмисен!» — дедилар. Одам алайҳиссалом уч бор шундай деб Мусо алайҳиссаломга танбих бердилар».

11- боб. Оллоҳ таоло ато этмоқни истаган нарсага ҳеч ким монёълик қила олмағайдур!

Варрод — Муғийра ибн Шуъбанинг озод қилинган қулла-

ри ривоят қиладилар: «Муовия Муғийрага: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг намоздан сўнг ўқиган дуоларидан эшитганларингни менга ёзиб юборгил!» — деб мактуб йўллади. Муғийра менга айтиб туриб қуйидагича жавоб хат ёздирдилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг намоздан сўнг: «Ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу, ло шарийка лаҳу, Оллоҳумма ло мониъа лимо аътайта ва ло муътияа лимо манаъта ва ло йанфаъу зо-л-жадди минка-л-жадду» — деб дуо ўқиганларини эшитганмен».

Ибн Журайж бундай дейдилар: «Юқоридаги ҳадисни менга Варрод айтиб берган эрди. Кейин, Муовиянинг ҳузурига борганимда унинг одамларга мазкур дуони ўқимоқни буюраётганини эшитдим».

12- боб. Кулфатлардан, тақдир қабоҳатларидан паноҳ тилаб Оллоҳ таолога илтижо қилмоқ ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Фалақ» сураси): «Қул аъузу бираббил-фалақи мин шарри мо халақа ва мин шарри ғосиқин изо вақаба ва мин шаррин-наффосоти фил-уқади ва мин шарри ҳосидин изо ҳасада». **Суранинг мазмуни:** «Мен ўзимни субҳ парвардигори бўлмиш Оллоҳ таолонинг паноҳига олгайменким, ул ўзи яратган барча нарсалар ёмонлигидан, тун зим-зиё бўлганда содир бўладирган ёмонликдан, нарсаларга дам солиб, иссиқ-совуқ қиладирган хотинлар ёмонлигидан ва ҳасадчининг ҳасад қилғондаги ёмонлигидан мени асрасин!» дегил!»

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Балолардан, қора кунлардан, тақдир қабоҳатларидан ва душманларнинг ҳасадидан ўзингизга паноҳ тилаб Оллоҳ таолога илтижо қилингизлар!» — дедилар».

13- боб. Киши бирлан унинг қалби ўртасида монеълик қилғай!

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўпинча: «Йўқ, қалбларни ўзгартирувчи ҳақи!» — деб қасамёд қилар эдилар».

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ибн Сайёдга: «Сенга кўнглимдаги бир гапни айтайинми?» — дедилар. Ул: «Дух (тутун сўзининг дастлабки бўғини)» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Овозингни ўчиргил, ҳақдингдан ошмағил!» — дедилар. Ҳазрат Умар: «Уни менга қўйиб берингиз, буйинини чопиб ташлайин!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Қўй, тегмағил,

агар ул (Дажжол эрса), унга кучинг етмагайдир, башарти (Дажжол) эрмаса, унинг ўлиmidан сенга не манфаат?!» — дедилар.

14- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ат-Тавба» сураси): «Қул лан йусийбано илло мо катабаллоҳу!». **Оятнинг мазмуни:** «Оллоҳ таоло тақдир айлаган нарсагина бизга насиб бўлғайдур!».

Яҳё ибн Яъмур ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан ўлат (вабо) ҳақида сўрадилар. Шунда ул зот: «Вабо Оллоҳ таоло истаган бандасига юборадиган азоб эрди. Эндиликда Оллоҳ таоло уни мўъмин бандаларга ўзининг бир раҳмати сифатида юборадирган бўлди. Бирор бандага вабо теккан эрса-ю, ул Оллоҳ таоло пешонасига ёзганидан ўзгаси бўлмаслигига ишониб ўз шахрида сабр қилиб қолса, албатта унга Оллоҳ йўлида жанг қилиб шаҳид бўлган бандага тегадирган савоб теккайдур» — дедилар»

15- боб.

«Агар Оллоҳ бизни йўлга солмаганда эрди...» («Ал-Аъроф» сураси), тўғри йўлни топмаган бўлур эрдик, «Агар Оллоҳ мени ҳидоят қилса эрди, албатта тақводорлардан бўлур эрдим» («Аз-Зумар» сураси).

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Хандақ жанги куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг биз бирлан бирга туфроқ ташиётиб қуйидаги шеърни айтганларининг шохиди бўлдим:

«Худо ҳаққи, худовандим қилмаганда хидоятлар,
Адо этмас эдик бизлар рўза бирла ибодатлар!
Эсонликни ато этгил, мудом бизга худовандим,
Рўбарў келганда душман бизга баҳш эт матонатлар!
Тажовузла чиқиб бизга уруш қилди неча мушрик,
Агар фитна тилар, урдик етказиб биз жароҳатлар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ҚАСАМЛАР ВА НАЗРЛАР КИТОБИ

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Моида» сураси): «Ло йуохизукумуллоҳу биллағви фи аймоникум валокин йуохизукум бимо аққадтумул-аймона, фа-каффоратух итёому ашарати масокийна мин авсати мо тутъимууна аҳлийкум ав

кисватухум ав тахрийру рақабатин, фа ман лам йажид, фасийому салосати аййомин, золика каффорату аймоникум изо ҳалафтум, ваҳфазуу аймонакум, казолика йубаййинуллоҳу лакум ойотиҳи лаъаллакум ташқурууна». **Оятнинг мазмуни:** «Оллоҳ таоло сизларни беихтиёр оғзингиздан чиқиб кетган қасамларингиз учун жазоламағайдур, аммо ул астойдил айтган қасамингиз учун сизларни жазолағайдур. (Астойдил айтган) қасамингиз эвазига берадиган каффоратингиз шулким, ўнта мухтожни ўз бола-чақангизга едирадирган ўрта миёна таом бирлан тўйғазғайсиз ёким уларни кийинтирғайсиз ёхуд бир қул ё чўрини озод қилғайсиз. Кимники булар қўлидан келмаса, уч кун рўза тутмоғи лозимдур. Бу сизга ҳар қачон қасам ичсангиз, каффорат бўлғайдир. Қасам ичмоқдан ўзингизни тийингиз! Оллоҳ шукр қилғайсиз деб шул тариқа сизларга ўз ҳукмларини баён қилур».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Абу Бакр, Оллоҳ таоло қасам каффорати ҳақида ўз ояти каримасини нозил қилгунга қадар, ичган қасамларини сира бузмас эрдилар ва ул оят нозил бўлганда: «Мен қасам устига қасамёд қилмағаймен, ундан бошқа қасамни афзалроқ кўрсам, (илгари ичган) қасамимга каффорат берғаймен-да, ўшал афзалроқ қасам бирла қасамёд қилғаймен»,— дедилар».

Абдурраҳмон ибн Сумра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Эй Абдурраҳмон ибн Сумра, амирликни талаб қилмағил, гар талабингга мувофиқ бу мансабга қўйилғайсен, унга суянғайсен (ундан фойдаланғайсен) ва гар талаб қилмай (ўз лаёқатинг бирла) эришғайсен, унга мададкор бўлғайсен. Башарти, қасамёд қилгон эрсанг-у, ундан бошқа қасамни афзалроқ кўрсанг, (илгари ичган) қасамингга каффорат бериб, ўшал афзалроқ қасам бирла қасамёд қилғил!».

Абу Бурда оталаридан нақл қиладилар: «Мен бир гуруҳ ашъарийлар бирлан бирга Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб, миниб ва юк ортиб кетмоғимиз учун улов сўрадим. Ул зот: «Оллоҳ таоло ҳақи, менда сизларга яроқли бирорта ҳам улов йўқдур!»— дедилар. Шунда биз (нима қиларимизни билмай) Оллоҳ таоло ирода қилганча вақт туриб қолдик. Сўнг, учта катта туяни етаклаб келишиб, бизни миндириб, юklarимизни ортиб қўйишди. Йўлга тушганимиздан сўнг, ўзаро: «Оллоҳ таоло ҳақи, яхши иш бўлмади! Биз Жаноб Расулуллоҳнинг қошлариға улов сўраб бориб эрдик, ул зот аввал бизга яроқли улов йўқ деб, сўнг улов топдириб бердилар. Келинлар, ортимизга қайтайлик-да, Жаноб Расулуллоҳга бу ҳақда айттайлик!» — дедик-да, орқамизга қайтиб, ул зотнинг олди-

ларига бордик. Жаноб Расулуллоҳ: «Сизларга уловни мен берганим йўқ, Оллоҳ таоло берди. Оллоҳ таоло ҳақи, иншооллоҳ мен қасамим устига қасам ичмағаймен, бирор қасамни афзалроқ кўрсам, илгариги қасамимга каффорат бериб, сўнг ўшал афзалроқ қасам бирла қасамёд қилғаймен!» — дедилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Биз (бу дунёда) охиргилармиз, қиёматда эрса биринчилармиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ яна: «Оллоҳ таоло ҳақи, бирортангиз хотинингизга ётмаймен деб қасам ичгач, каффорат бермай туриб қасамингизни бузсангиз, бунинг учун сиз Оллоҳ таоло даргоҳида Оллоҳ таоло каффорат бермоқни фарз қилган қасамни ичиб, гуноҳкор бўлгандин ҳам оғирроқ гуноҳкор бўлғайсиз!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки аёлига ётмаймен деб қасам ичгач, каффорат бермай туриб қасамини бузса, каффоратта-лаб қасам ичиб гуноҳкор бўлгандан ҳам ортиқроқ гуноҳкор бўлғайдур!» — дедилар».

1- боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Оллоҳ таоло ҳақи!» деганлари ҳақида

Абдуллоҳ ибн Динор Ҳазрат Умардан нақл қиладилар, ул киши бундай деб айтган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир гуруҳ одамларни (бир юмуш бирлан) жўнатар эрканлар, уларга Усома ибн Зайдни бошлиқ қилиб тайинладилар. Баъзи бир одамлар унинг бошлиқ қилинганига норозилик билдирдилар. Шунда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўринларидан туриб: «Гар унинг бошлиқ бўлганига эътироз билдирурсиз, демак бундан илгари унинг отаси бошлиқ бўлганига ҳам эътироз билдирурсиз. Оллоҳ таоло ҳақи, гар ул бошлиқ қилинмоққа муносиб кўрилган эркан, демак ул менинг учун энг маҳбуб кишидур ва бундан кейин ҳам шундай бўлиб қолғайдур!» — дедилар».

2- боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қандай қасамёд қилур эрдилар?

Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи!» — дедилар».

Абу Қатода ривоят қиладилар: «Абу Бакр Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларида: «Ло ҳоллоҳи! (Бу бўлмағурдур!)» — дедилар. «Валлоҳи!», «Биллоҳи!», «Таллоҳи!» (Худо ҳақи!) деб ҳам қасам ичилади».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Йўқ, қалбларни ўзгартирувчи ҳақи!» — деб қасам ичар эрдилар».

Жобир ибн Сумра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар қайсар ҳалок бўлса, ундан кейин қайсар бўлмағайдир, агар кисро ҳалок бўлса, ундан кейин кисро бўлмағайдир. Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, уларнинг бойликлари Оллоҳ таоло йўлида сарф қилинғайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар кисро ҳалок бўлса, ундан кейин кисро бўлмағайдир, агар қайсар ҳалок бўлса, ундан кейин қайсар бўлмағайдир. Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, уларнинг бойликлари Оллоҳ таоло йўлида сарф қилинғайдир!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй Муҳаммад уммати, Оллоҳ таоло ҳақи, агар сизлар мен билган нарсаларни билганингизда эрди, кўпроқ йиглаб, камроқ кулган бўлур эрдингизлар!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Ҳишом ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга эрдик, ул зот Ҳазрат Умарнинг қўлларини ушладилар. Шунда Ҳазрат Умар: «Ё Расулаллоҳ, сиз менинг учун жонимдан бўлак ҳамма нарсадан ҳам маҳбуброқсиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, жоним қўлида бўлган зот ҳаққи, токи мен сенинг учун жонингдан ортиқроқ маҳбуб бўлмас эрканман, (иймони комил бўлмағайсен)!» — дедилар. Шундан сўнг, Ҳазрат Умар: «Дарҳақиқат, ҳозир, Оллоҳ таоло ҳақи, сиз менинг учун жонимдан ҳам маҳбуброқсиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Мана энди, ё Умар (иймонинг комил бўлди)!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Икки одам ўзаро хусуматлашиб, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келди. Улардан бири: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолонинг Китоби бўйича бизга ҳукм чиқарингиз!» — деди. Иккинчиси эрса, фақиҳроқ бўлиб: «Ҳа, шундай, ё Расулаллоҳ, бизга Оллоҳ таолонинг Китоби бўйича ҳукм чиқарсангиз ҳамда менга сўзламоғимга ижозат берсангиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сўзлагил!» — дедилар. Ул: «Менинг ўғлим бунга асифлик қилиб қўйди (Молик: «Асиф — бу даъвогарнинг хотини бирлан ўйнашиб қўйган шахсдир», — дейдилар). Менга: «Ўғлинг тошбўрон қилиниши лозим!» — деб айтишди, юз қўй ва бир канизак бериб, ўғлимни қутқариб олдим. Сўнг, мен илм аҳлидан сўраб эрдим, улар: «Ўғлинг юз дарра урилиб, бир йилга бадарга

қилинмоғи, даъвогарнинг хотини эрса тошбўрон қилинмоғи лозим эрди»,— дейишди. Жаноб Расулulloх: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, Оллоҳ таолонинг Китоби бўйича сизларга ҳукм чиқаргаймен! Қўйларинг бирлан канизагинг ўзингга қайтариб берилгай»,— дедилар. Кейин, унинг ўғлига юз дарра уриб, бир йилга бадарга қилишди. Унайс ал-Асламийга даъвогарнинг хотинини олиб келмоқни буюриб, агар ул бўйнига олса, тошбўрон қилинмоғини айтдилар, хотин тан олиб эрди, тошбўрон қилинди».

Абдурраҳмон ибн Абу Бакра ривоят қиладилар: «Расулulloх саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Кўрдингиэми, Аслам, Ғифор, Музайна ва Жуҳайна қабила-лари Тамим, Омир ибн Саъсаъа, Ғатафон қабилаларидан яхшироқ бўлса, умидсизланиб мағлуб бўларми эрди?» — дедилар». Саҳобалар: «Ҳа, шундоқ!» — дейишди. Жаноб Расулulloх: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, булар улардан яхшироқдир!» — дедилар».

Абу Ҳумайд ас-Соғидий ривоят қиладилар: «Расулulloх саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишини закот йиғувчи қилиб тайинладилар, ул ўз ишини адо этиб келди-да: «Ё Расулаллох, бу — сизга, мана бу эрса, менга ҳадя қилинди»,— деди. Жаноб Расулulloх: «Ота-онангнинг уйида ўлтириб, ўзингга ҳадя олиб келмоқларини кутсанг бўлмасми эрди?!» — дедилар. Сўнг, кечқурун туриб намоздан кейин ташаҳҳуд қилдилар, Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтдилар. Кейин, «Андин сўнг эрса» (аммо баъд) дегач: «Биз бирор кишини закот йиғувчи қилиб таъйин этсак, нечун ул қошимизга келиб: «Бу — сизга, мана бу эрса, менга ҳадя қилинди»,— дейди?! Ул, яхшиси, ота-онасининг уйида ўзига ҳадя келтирадирларми, йўқми, кутиб ўлтирса, бўлмасми эрди?! Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, гар бирортангиз (ўзгалар ҳақиға) хиёнат қилур бўлсангиз, ўшал ноҳақ олган нарсангизни қиёмат кун илкангизда кўтариб келгайсиз. Башарти, ул туя эрса ўкириб, сигир эрса бўкириб, қўй эрса маъраб тургайдир. Мен сизларни огоҳлантирдим!» — деб айтдилар-да, қўлларини баланд кўтардилар. Шунда қўлтиқларининг оқлигига назарим тушди. Жаноб Расулulloхнинг юқорида айтган гапларини мен бирлан бирга Зайд ибн Собит ҳам эшитган эрди, ундан сўраб кўрсангиз бўлгайдир».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Абулқосим саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган зот ҳақи, гар сизлар мен билган нарсаларни билгайсиз, кўпроқ йиғлаб, камроқ қўлгайсиз!» — дедилар».

Абу Зарр ривоят қиладилар: «Расулulloх саллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъбанинг соясида ўлтирган эрдилар,

кошларига бордим. Шунда ул зот: «Каъба рабби ҳақи, улар завол топғайдурлар, Каъба рабби ҳақи, улар завол топғайдурлар!» — дедилар. Мен: «Бу гапни мендаги бирор камчиликни назарда тутиб айтмаяптилармикан?» — деган ҳаёлга бордим. Сўнг, ёнларига бориб ўлтирдимда, кўнглим гаш бўлиб кетаверганидан, сабр қилолмай: «Ё Расулаллоҳ, ота-онам сизга фидо бўлсин, улар кимлардур?!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Улар молу дунёси кўп бўлган одамлардур, аммо бойлигини чор тарафга эҳсон қилиб сочганлар, бундан мустаснодурлар!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Сулаймон (ибн Довуд) алайҳиссалом: «Мен бул кеча тўқсонга аёл бирлан мулоқот қилғаймен, уларнинг ҳар бири биттадан чавандоз туғиб берғай, улар Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилғайлар!» — дедилар. Ёнларида турганлар: «Иншооллоҳ!» — дейишди, ўзлари эрсалар: «Иншооллоҳ!» — демадилар. Ўша кеча Сулаймон алайҳиссалом аёлларнинг барчаси бирлан мулоқот қилган бўлсалар-да, уларнинг биттасигина ҳомиладор бўлди, у ҳам бўлса, маймоқ бола туғиб берди. Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган зот ҳақи, агар Сулаймон алайҳиссалом: «Иншооллоҳ!» — деганларида эрди, тўқсонга чавандознинг барчаси Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилган бўлур эрди!».

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга бир кийимлик ипак мато ҳадя қилинди. Одамлар уни қўлларига олиб кўриб, гўзаллиги ва нафислигидан кўп таажжуб қилишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Сизларга ёқдими?» — дедилар. Улар: «Ҳа, шундоқ!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, Саъднинг жаннатдаги дастрўмоли бундан яхшироқдур!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ҳинд бинти Утба ибн Рабийъа: «Ё Расулаллоҳ, илгарилари мен ер юзидаги чодирларда яшовчиларнинг турмуши сизнинг чодирингизда ҳаёт кечирувчиларнинг турмушидан ёмонроқ бўлмоғини истамас эрдим. Энди, бугун эрса ер юзидаги чодирларда яшовчиларнинг турмуши сизнинг чодирингизда ҳаёт кечирувчиларнинг турмушидан яхшироқ бўлмоғини хоҳламаймен!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Яна ҳам!» — дедилар (яъни, Иймон қалбингизга мустаҳкам ўрнашиб, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан ул зотнинг саҳобаларига муҳаббатингиз ортса, бундан ҳам зиёда бўлғайсиз!). Ҳинд: «Ё Расулаллоҳ, Абу Суфён мумсик одамдир, агар мен унинг молидан болаларимга сарф қилсам, бўлғаймидур?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, асло, ўзи хайр-эҳсон қилмаса, сенга ҳалол бўлмағайдур!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам теридан қилинган яманий ёстиққа суяндилар-да, саҳобаларига қараб: «Сиз ўзингизнинг жаннат аҳлининг тўртдан бири бўлмоғингизни истагаймисиз?» — дедилар. Саҳобалар: «Ҳа, албатта!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сиз ўзингизнинг жаннат аҳлининг учдан бири бўлмоғингизни истагаймисиз?» — дедилар. Саҳобалар: «Ҳа, албатта!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган зот ҳақи, мен сизларнинг жаннат аҳлининг қоқ ярмини ташкил қилмоғингиздан умидвормен!» — дедилар».

Абу Саъид ривоят қиладилар: «Бир одам бошқа бир одамнинг «Кул хуваллоҳу аҳад»ни ўқиб такрор қилаётганини эшитиб, тонгда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келди-да, бу ҳақда менсимай гап қотди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, (бу сура) Қуръоннинг учдан бирига баробардир!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Рукуъ ва саждаларни маромига етказиб адо этингизлар, жоним қўлида бўлган зот ҳақи, мен сизларнинг қандай рукуъ ва сажда қилаётганингизни тескари қараб туриб ҳам билиб тургаймен!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир ансория аёл болаларини етаклаб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келди. Жаноб Расулуллоҳ уларга: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, сизлар менинг учун энг маҳбубсизлар!» — деб уч бор такрорладилар».

3- боб. Оталарингиз номини ўртага қўйиб қасам ичмангиз!

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам оталарининг номини ўртага қўйиб қасам ичаётган бир жамоа ўртасида кетаётган Ҳазрат Умар ибн ал-Хаттобга етиб олдилар-да: «Оллоҳ таоло оталарингиз номини ўртага қўйиб қасам ичмоқни сизларга манъ қилган эрмасми эрди?! Кимки қасамёд қилмоқ ниятида эркан, Оллоҳ таоло номини атаб қасамёд қилсин, ёким яхшиси, жим бўлсин!» — дедилар».

Ибн Умар Ҳазрат Умардан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло сизларга оталарингиз номи бирла қасам ичмоғингизни манъ қилгандур!» — деб эрдилар. Ҳазрат Умар: «Оллоҳ таоло ҳақи, ушбуни Жаноб Расулуллоҳдан эшитганимдан буён, айтган-

лари хоҳ эсимда бўлсин, хоҳ бўлмасин, бирор марта ҳам отамнинг номларини атаб қасам ичмадим!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Динор Абдуллоҳ ибн Умрдан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оталарингиз номини атаб қасам ичмангизлар!» — дедилар».

Заҳрам ривоят қиладилар: «Биз Абу Мусо ал-Ашъарийнинг ҳузурларида бўлдик. Биз бирлан Жарм қабиласига мансуб бу маҳалла аҳли ўртасида ака-укаларча муносабат мавжуд эрди. Ўшанда Абу Мусо дастурхонга товук гўштидан тайёрланган таом келтириб қўйдилар. Ўлтирганлар орасида афти-ангори қизғиш бир киши ҳам бўлиб, у Абу Мусо келтирган таомга ҳадеганда қўл узатавермади. Шунда Абу Мусо: «Ол, егил! Мен Жаноб Расулуллоҳнинг шундай таом еганларини кўрганман», — дедилар. Бояги киши: «Мен товукнинг нажосат еганини кўрганмен, шул боис унинг гўштидан ҳазар қилурман, товук гўшти емасликка қасам ичганман», — деди. Абу Мусо: «Ундай бўлса, қасам ичмоқ хусусида бир ҳадис айтиб берайин!» — деб қуйдагини ривоят қилдилар: «Мен ашъарийлар бирлан бирга Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бордим. Қарасам, ул зот закотга берилган нарсаларни тақсим қилаётирлар. Биз ул зотдан улов сўрадик. Шунда ул зот улов бера олмасликлари-ни айтиб онт ичдилар. Бир оздан сўнг ўлжа олинган туяларни етаклаб келиб қолишди. Жаноб Расулуллоҳ (буни кўриб): «Бояги ашъарийлар қани?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ бизга бешта оқ ўркачи туя бердилар. Сўнг, биз унчалик узоқ юрмай тўхтадик, мен ҳамроҳларимга: «Жаноб Расулуллоҳ онт ичганларини унутдилар. Оллоҳ таоло ҳақи, агар биз туфайли онт ичганларини унутган бўлсалар, сира ҳам омадимиз юришмас!» — дедим. Кейин, биз қайтиб бордик-да: «Ё Расулаллоҳ, сиздан улов сўраб эрдик, сиз онт ичиб улов бера олмаслигингизни айтгандингиз, онт ичганингизни унутган кўринасиз», — дедик. Шунда ул зот: «Сизларни туяларга миндириб юборган Оллоҳ таолодур. Мен эрсам, иншооллоҳ, токи илгариги қасамимни каффорат бериб ҳалоллаб олмагунимча, бошқа бир қасамни афзалроқ кўриб қасам устига қасам ичмасман!» — дедилар».

4- боб. Лот, уззо ва шайтон номини атаб қасам ичилмағай!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки (билмай) лот ва уззо (маъбудалар номи)ни атаб қасам ичғайдир, (дарҳол) «Ло илоҳа иллаллоҳ» демоғи лозим бўлғайдир ва кимки бировга:

«Келгил, бир қимор ўйнайлик!» — дегайдир, садақа қилиб юбормоғи даркор бўлғайдир!» — дедилар».

5- боб. Қасам ичмоғи лозим бўлмаса ҳам қасам ичган шахс хусусида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (муҳр кўзали) олтин узук ясатиб, кўзини кафтларига қаратиб тақиб юрдилар, одамлар ҳам шундай қилишди. Шундан сўнг, ул зот минбарга чиқиб узукларини бармоқларидан чиқариб олдилар-да: «Мен бу узукнинг кўзини кафтимга қаратиб тақиб юрган эрдим» — деб отиб юбордилар. Кейин: «Оллоҳ таоло ҳақи, энди мен сира ҳам уни тақмағаймен!» — дедилар. Одамлар ҳам узукларини тақмай қўйишди».

6- боб. Исломдан ўзга динни атаб қасам ичмоқ ҳақида

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимдаким лот ва уззони (билмай) тилга олиб қасам ичғайдир, (дарҳол) «Ло илоҳа иллаллоҳу» деб калима келтирмоғи лозим бўлғайдир!» — дедилар, аммо буни куфрга йўймадилар».

Собит ибн аз-Заҳҳок ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки исломдан ўзга динни тилга олиб қасам ичғайдир, ўша ўзи айтган динга мансуб бўлиб қолғайдир! Кимки ўзини бирор нарса бирлан ўлдирғайдир, унга ўша нарса бирлан жаҳаннамда азоб берилғайдир! Мўмин одамни лаънатламоқ — уни ўлдирмоқ бирлан баробардир! Кимки мўмин одамни кофирликда айблаб тухмат қилғайдир, уни ўлдирган ҳисобида бўлғайдир!» — дедилар».

7- боб. «Оллоҳнинг хоҳлагани ва сенинг хоҳлаганинг (бўлғай!)» — дейилмағайдир; «Мен фақат Оллоҳнинг, сўнгра сенинг мададинг бирлангина мақсадимга эришгумдур!» — дейилғайми?

Абу Ҳурайра қуйидаги ҳадисни «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан эшитганмен»,— дейдилар: «Оллоҳ таоло Бану Исроилдан уч кишига (дард юбориб, эътиқодларини) синаб кўрмоқни ирода қилди, сўнг уларнинг олдига бир фариштани жўнатди. Фаришта моховнинг қошига келгач, мохов унга: «Аъзои баданим уваланиб кетди, энди мен фақат Оллоҳнинг, сўнгра сенинг мададинг бирлангина эришгумдир (дарддан халос бўлгумдур)! — деди».

Оллоҳ таолонинг қавли: «Бор иймонингиз бирлан Оллоҳга қасам ичингизлар!»

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Абу Бакр: «Оллоҳ таоло ҳақи, ё Расулаллоҳ, тушни таъбир қилишда йўл қўйган хатоимни менга тушунтириб берингиз!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Қасам ичмағил!» — дедилар».

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга қасамга вафо қилмоқни амр қилдилар».

Абу Усмон Усома ибн Зайддан нақл қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қизлари, ул зотнинг ҳузурларида Усома ибн Зайд, Саъд ва Убай мавжуд эрди, чопар юбориб, ўғилчасининг вақти-соати битай деб қолганлигини хабар қилди. Жаноб Расулulloҳ бунга жавобан салом айтиб: «Фарзанд берадирган ҳам Оллоҳ, уни қайтиб оладирган ҳам Оллоҳ. Оллоҳнинг даргоҳида барча бандаларнинг умри аниқ белгилаб қўйилгандир. Ўзига Оллоҳдан сабру қаноат тилаб, унинг иродасига бўйинсунсин!» — деб айтиб юбордилар. Қизлари (рост айтаётганига) қасам ичиб, чопарни ортига қайтарди. Шундан сўнг, Жаноб Расулulloҳ ўринларидан турдилар, ул киши бирлан бирга биз ҳам турдик. Етиб боргач, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга болани узатиб эрдилар, уни олиб бағирларига босдилар, бола ўхтин-ўхтин нафас олар эрди. Буни кўриб Жаноб Расулulloҳнинг икки муборақ кўзлари жикқа ёшга тўлди. Шунда Саъд: «Ё Расулаллоҳ, бу не қилгонингиз?!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Бу кўз ёши — Оллоҳ таолонинг бандалари қалбига солган раҳматидир! Оллоҳ таоло раҳмдил бандаларига раҳм қилғайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қасамига вафо қилгон мусулмоннинг уч боласи ўлган эрса, унга дўзах оташи тегмағайдир!» — дедилар».

Ҳориса ибн Ваҳб ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаннат аҳлининг қандай кишилар эрканин сизларга айтайинми? Барча чор-ночор, зўр-базўр турмуш кечирғувчи, Оллоҳ таолонинг номини атаб қасам ичса, унга вафо қилғувчи кишилар — жаннат аҳлидир! Дўзах аҳли эрса, барча курук, қўпол ва калон димоғ кишилардир!» — дедилар».

9- боб. Агар: «Оллоҳ таолонинг номи бирлан гувоҳлик бергаймен!» ёким «Оллоҳ таолонинг номи бирлан гувоҳлик бердим!» — деса...

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Энг яхши одамлар қайсидур?» — деб сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Менга асрдош бўлганлар, кейин улардан кейингилар, сўнггра улардан кейингилар, ундан кейин эрса аввал гувоҳлик бериб қўйиб, сўнг ундан тониб қасам ичадирган ҳамда аввал қасам ичиб қўйиб, сўнг ундан тониб гувоҳлик берадирган қавмлар дунёга келгайдир!» — дедилар. Иброҳим: «Ўспиринлик вақтимизда саҳобалар бизни гувоҳлик ҳамда ваъда бериб қасам ичмоқдин қайтарар эрдилар»,— дейдилар».

10- боб. Оллоҳ таолога онт ичмоқ ҳақида

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки бир мусулмон одамнинг (ёким бир мусулмон биродарининг) молини ўзлаштириб олмоқ мақсадида ёлгон қасам ичгайдир, Оллоҳ таоло уни ўз ғазабига гирифтор қилгайдир!» — дедилар. Сулаймон: «Оллоҳ таоло бунинг тасдиқи учун: «Оллоҳ таолонинг номини сотиб онт ичғувчилар...» — деган ояти каримасини нозил қилган»,— дедилар. Ашъас ибн Қайс ўтиб кетаётиб: «Абдуллоҳ сизларга не деяётир?» — деди. Одамлар ўртада бўлган гапни айтишди. Ашъас: «Бу оят мен бирлан ўртоғим иккимизга тегишли қудуқ ҳақида нозил бўлган»,— деди».

11- боб. Оллоҳ таолонинг иззати, сифатлари ҳамда қавллариини ўртага қўйиб қасам ичмоқ хусусида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аъузу би-иззатика!» — деб айтар эрдилар. Абу Ҳурайра Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қиёмат ҳақидаги ҳадисларини эслаб: «Бир одам жаннат бирлан дўзах оралиғида туриб қолгайдир, кейин ул: «Ё рабб, юзимни жаҳаннамдан ўзга тарафга қараттириб қўйгил, иззатинг ҳақи, сендан бундан бўлак тилак қилмагаймен!» — дегайдир»,— дедилар. Абу Саъид: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло: «Бу ҳам сенга, ундан ўн баробар кўп мана бу нарсалар ҳам сенга!» — дегайдир»,— деганлар»,— деди. Айюб: «Иззатинг ҳақи, баракотингдан бенасиб қилмагил!» — дегайдир»,— деди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллал-

лоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Иззат соҳиби бўлмиш Оллоҳ таоло барча оташбопларни жаҳаннамга ташлаб бўлгунига қадар, жаҳаннам: «Яна борми, яна борми?» — деявергайдир. Сўнг: «Иззатинг ҳақи, бўлди-бўлди, етарли!» — деб юмилиб қолгайдир».

12- боб. «Оллоҳ таолонинг умри ҳақи!», яъни «Оллоҳ таолонинг ҳамиша тирик ва мавжудлиги ҳақи!» деб қасам ичмоқ ҳақида

Ибн Аббос: «Умринг ҳақи — ҳаётинг ҳақи, демакдир» — дейдилар.

Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша онамиздан нақл қиладилар: «Тухматчилар Оиша онамизни иғво қилганларида Оллоҳ таолонинг ўзи оқлади. Шунда ҳар ким турли гапларни айтди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўринларидан туриб Абдуллоҳ ибн Убайга: «Узр айтғил!» — дедилар. Усайд ибн Ҳузайр ўрнидан туриб Саъд ибн Убодага: «Оллоҳ таолонинг умри ҳақи, уни албатта ўлдирғаймиз!» — деди».

13- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Бақара» сураси): «Ло йуохизукумуллоҳу биллағви фи аймоникум ва локин йуохизукум би-мо касабат қулуубукум ва-л-лоҳу гафуурун ҳалиймун!». Оятнинг мазмуни: «Оллоҳ таоло сизларни беихтиёр оғзингиздан чиқиб кетган қасамларингиз учун жазоламагайдур, аммо ул сизларни дилларингиз қасд қилгон қасам учун жазоламагайдур. Оллоҳ таоло буюк мағфират соҳиби бўлмиш бир бардошли зотдир!»

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Оллоҳ таоло сизларни беихтиёр оғзингиздан чиқиб кетган қасамларингиз учун жазоламагайдур» деган оят «Йўқ, Оллоҳ ҳақи!» ва «Ҳа, Оллоҳ ҳақи!» каби қасамлар хусусида нозил бўлгондур».

14- боб. Билмай қасамни бузиб қўйса...

Оллоҳ таоло: «Билмай қилгон ишингиз учун гуноҳкор бўлмағайсиз» ва «Билмай қилгон ишим учун мени жазоламағил! (деб айтингиз)», — дейди.

Абу Ҳурайра Оллоҳ таолонинг юқоридаги қавлини изоҳлаб: «(Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Оллоҳ таоло умматимни, кўнгли қилмоқни ёким айтмоқни васваса

қилғон нарса учун, гар уни қилмағон ёхуд айтмоғон эрса, мағфират қилгайдур!» — деганлар», — дедилар».

Амр ибн ал-Ос ривоят қиладилар: «Расулulloх саллalloху алайҳи ва саллам қурбон ҳайити кунни ваъз қилиб турғон эрдилар, бир одам ўрнидан туриб: «Ё Расулalloх, мен (билмай) фалон ва фалон нарсаларни фалон ва фалон нарсалардан олдин қилмоқ лозим деб ҳисоблар эдим?!» — деди. Яна бир одам туриб: «Ё Расулalloх, мен (билмай) фалон ва фалон нарсаларни анави уч нарсадан илгари қилмоқ керак деб ҳисоблар эрдим?!» — деди. Шунда Жаноб Расулulloх: «(Қолган ҳаж амалларини) давом эттиравер, (Оллох таоло) сени гуноҳкор қилмағай!» — дедилар. Ўшал кун ким не ҳақда сўрамасин, Жаноб Расулulloх барчасига: «(Қолган ҳаж амалларини) давом эттиравер, гуноҳи йўқдур!» — деб айтдилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Бир киши Расулulloх саллalloху алайҳи ва салламга: «Тош отишдан олдин (билмай) Каъбани тавоф қилиб қўйибмен?» — деди. Жаноб Расулulloх: «Гуноҳи йўқдур!» — дедилар. Яна бир одам: «Жонлиғимни қурбон қилишдан илгари (билмай) соч олдириб қўйибмен?» — деди. Жаноб Расулulloх: «Гуноҳи йўқдур!» — дедилар. Яна бир одам: «Тош отишдан олдин (билмай) жонлиғимни қурбон қилиб қўйибмен?» — деди. Жаноб Расулulloх унга ҳам: «Гуноҳи йўқдур!» — деб айтдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир одам намоз ўқиш учун масжидга кирди, Жаноб Расулulloх бир чеккада ўлтирган эрдилар. Намоз ўқиб бўлгач, келиб салом берди. Жаноб Расулulloх: «Қайта намоз ўқигил, чунки сен намоз ўқимадинг!» — дедилар. Ул жойига қайтиб бориб аввалгидек намоз ўқиди. Сўнг, келиб, салом берди. Жаноб Расулulloх яна: «Қайтғил, қайта бошдан намоз ўқигил, чунки сен намоз ўқимадинг!» — дедилар. Уч марта шундай қилдилар. Ул киши охири: «Менга ўргатингиз!» — деди. Жаноб Расулulloх: «Гар намоз ўқиш ниятида эрсанг, аввал яхшилаб таҳорат олғил, сўнг қиблага юзланиб такбир айтғил, сўнг Қуръондан ўзингга билмоқ муяссар бўлғон ояту сураларни ўқигил, кейин шундай рукуъ қилғилки, унинг тўла-тўқислигига амин бўлғил, сўнг рукуъдан бошингни кўтарғилким, қаддинг расо бўлсин, сўнгра шундай сажда қилғилким, унинг тўла-тўқислигига амин бўлғил, кейин саждадан бошингни кўтариб ўтирғил, бунинг ҳам тўла-тўқислигига амин бўлғил, сўнг тўла-тўқислигига амин бўладирғон даражада сажда қилғил, сўнгра қаддинг расо қилиб қиёмга турғил, намозингнинг қолганини ҳам худди шундоқ қилиб ўқигил!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Уҳуд (жанги) куни мушриклар тор-мор бўлиб мағлубиятга учрагач, Иблис мусулмонларга қарата: «Эй Оллоҳнинг бандалари, ортингизда турганлардан эҳтиёт бўлингизлар, уларни ўлдилингизлар!» — деб қичқирди (бу бирлан ул мусулмонларни чалғитиб, ўзаро бир-бирларини ўлдиришларини хоҳлади). Шунда олдинги сафда жанг қилаётган мусулмонлар чалғиб қолганидан ортларидаги ўз биродарларига қарши жанг қилишга киришди. Ибн Ҳузайфа ўзига келиб отасига кўзи тушди, шунда у: «Бу менинг отам, бу менинг отам, ўлдирмангизлар!» — деб хитоб қилди. Бироқ Оллоҳ таоло ҳақи, унинг отасига қарши жанг қилаётганларни тўхтатиб бўлмади, улар уни ўлдириб қўйишди. Кейин, Ҳузайфа отасини ўлдириб қўйганларга: «Оллоҳ таоло сизларни кечирсин!» — деди. Урва: «Оллоҳ таоло ҳақи, Ҳузайфа бу ҳодисани ўла-ўлгунича юрагидан чиқара олмади!» — дейдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки рўза тутгайдир-у, билмай таом еб қўйгайдир, рўзасини давом эттиргайдир, чунким уни Оллоҳ таоло едириб-ичиргандир!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Буҳайна ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга имомлик қилиб намоз ўқидилар. Шунда дастлабки икки рақъатдан сўнг ўлтирмай қиёмга турдилар-да, намозни давом эттиравердилар. Намозни тугатганларидан кейин одамлар икки елкаларига салом бермоқларини кутган эрдилар, бироқ ул зот бунинг ўрнига такбир айтиб сажда қилдилар. Сўнггра, бошларини кўтариб яна такбир айтдилар-да, сажда қилдилар. Шундан кейингина бошларини кўтариб икки елкаларига салом бердилар».

Ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам пешин намозига имомлик қилаётиб, унинг рақъатларини ё ортиқча ёким кам ўқидилар. Мансурми, Иброҳимми ёхуд Алқамами, улардан бири шубҳаланиб: «Ё Расулаллоҳ, намозни қисқартирдингизми ёким унинг бирор рақъатини унутдингизми?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Не бўлди?» — дедилар. Одамлар: «Шундай ва шундай қилиб ўқидингиз», — дейишди. Сўнг, Жаноб Расулulloҳ қавм бирлан бирга икки марта сажда қилиб: «Бу икки сажда намозда унутиб қолдирилган ёким ортиқча ўқиб қўйилган рақъат учун саждаи саҳв бўлғайдур!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Бизга Убай ибн Каъб бундай деди: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ё парвардигоро, унутиб қўйган нарсам учун мени жазоламайсен, менга тоқатим етмайдирган ишни юкламайсен,

Мусо алайхиссаломнинг дастлабки хатолари унутиш оқиба-тида содир бўлгон эрди!» — дедилар».

Абу Абдуллоҳ (ал-Бухорий) бундай дейдилар: «Қуйидаги ҳадисни менга Муҳаммад ибн Башшор ёзиб юборган эрди, Маоз ибн Маоз эрса ривоят қилиб берган эрди, Ибн Авн эрса Шаббийдан нақл қилиб айтиб берган эрди: «Барро ибн Озиб айтдики, бир куни унинг уйига меҳмонлар келган эркан. Шунда ул бола-чақаларига: «Мен бир юмуш бирлан кетаё-тирмен, қайтгунимга қадар қўйни сўйиб, меҳмонларга едиринглар!» — дебди. Улар қўйни ҳайит намозидан олдин сўйиб қўйибдилар. Жаноб Расулуллоҳга бул ҳақда айтиш-ганда, ул зот қурбонлик учун бошқа қўй сўймоқни амр қилибдилар. Шунда Барро ибн Озиб: «Ё Расулаллоҳ, менда икки ёшдан каттароқ бир эчки бор, хануз сут эмгайдир, гўшти иккита қўйнинг гўштидан ҳам афзалроқдир!» — дебди». Ибн Авж ушбу ҳадисни шул ерига қадар айтиб, кейин Муҳаммад ибн Сиридан шунга ўхшаш яна бир ҳадисни нақл қилди-да: «Билмадим, Жаноб Расулуллоҳ ўшанда Барродан бошқаларга ҳам эчкини қурбонлик қилмоққа ижозат бердиларми, йўқми, ёдимда йўқ», — деди».

Жундуб ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳайит намозини ўқиб, сўнг хутба қилганларини кўрдим. Шунда ул зот: «Кимки ҳайит намозидан илгари қурбонлик қилган эрса, намоздан сўнг қурбонлик учун бошқа жонлиг сўйсин ва кимки ҳали сўйиб улгурмаган эрса, Оллоҳ номини айтиб қурбонлик қилсин!» — дедилар».

15- боб. (Бу дунёда гуноҳкор қилиб, охиратда дўзах оташига мубтало қилувчи) ёлгон қасам ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Наҳл» сураси): «Ва ло таттахизуу аймонакум даҳалан байнакум фатазилла қада-мун баъда субуутиҳо ва тазууқус-суъа бимо сададтум ан сабийлиллоҳи ва лакум азобун азиймун!». **Оятнинг мазмуни:** «Қасамларингизни ўзаро макру ҳийла учун бир тадбир қилмангизларки, (сиротга) қўйилгач, оёқлар тойиб кетгайдир ва Оллоҳ йўлидан озиб қилган ишингиз туфайли бало таъминотиб кўргайсизлар ва қаттиқ азобларга мубтало бўлгайсизлар!»

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳга ширк келтирмоқ, ота-онага оқлик қилмоқ, одам ўлдирмоқ ва ёлгон қасам ичмоқ — гуноҳи азимлардандур!» — дедилар».

Оллоҳ таолонинг қавли («Оли Имрон» сураси): «Инналлазийна йаштарууна би-аҳдиллоҳи ва аймониҳим саманан қалийлан увлоика ло халоқа лаҳум фил-охирати ва ло йукаллимуҳумуллоҳу ва ло йанзуру илайҳим йавмал-қийомати ва ло йузаккийҳим ва лаҳум азобун алиймун!»

Оятнинг мазмуни: «Оллоҳ таолога берган ваъдалари бирлан қасамларини (бу дунёдаги) арзимас бир матоҳга алмаштиргувчилар охират неъматларидан бенасиб қолғайлар ва Оллоҳ таоло қиёмат куни уларга сўзламас ҳам, қиё боқиб қарамас ҳам, гуноҳларини мағфират қилмас ҳам, улар дардли азобга мубтало бўлғайлар!».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Бақара» сураси): «Ва ло тажъалууллоҳа урзатан ли-аймоникум ан табарруу ва таттақуу ва туслиҳуу байнанноси валлоҳу самийғун алиймун!». **Оятнинг мазмуни:** «Яхшилик ва тақво қилмоқ учун ҳамда одамларни яраштириб қўймоқ учун Оллоҳ номини қурол қилиб олмангизлар, Оллоҳ ҳамиша эшитиб, билиб турғайдир!»

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Наҳл» сураси): «Ва ло таштаруу би-аҳдиллоҳи саманан қалийлан иннамо индаллоҳи ҳува хайрун лакум ин кунтум таъламууна» ва яна: «Ва авфуу би-аҳдиллоҳи изо оҳадтум ва ло танқузуул-аймона баъда тавкийдиҳо ва қад жаъалтумуллоҳа алайкум кафийлан». **Оятларнинг мазмуни:** «Оллоҳга берган ваъдангизни (бу дунёдаги) арзимас бир матоҳга алмаштирмангизлар, ҳақиқат шулдурким, Оллоҳ даргоҳида бериладирган неъматлар, гар билмоқчи эрсангиз, сизлар учун яхшироқдур!» ва яна: «Оллоҳга ваъда бердингизми, унга вафо қилингизлар ва Оллоҳни ўзингизга кафил қилиб қатъий қасам ичдингизми, уни бузмангизлар!»

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Кимки бирор мусулмоннинг молини юлиб олмоқ ниятида атайлаб қасам ичғайдур, Оллоҳ таоло уни ғазаб бирлан қарши олғайдур! Оллоҳ таоло бунинг исботи учун қуйидаги ояти каримасини нозил қилғондур: «Оллоҳ таолога берган ваъдалари бирлан қасамларини (бу дунёдаги) арзимас бир матоҳга алмаштиргувчилар охират неъматларидан бенасиб қолғайлар ва Оллоҳ қиёмат куни уларга сўзламас ҳам, қиё боқмас ҳам, гуноҳларини мағфират қилмас ҳам, улар дардли азобга мубтало бўлғайлар!». Ашъас ибн Қайс кириб: «Абу Абдурахмон сизларга неларни сўзлаб берди?» — деб сўради. «Фалон ва фалон нарсалар ҳақида», — деб айтишди. Ул бундай деди: «Мазкур оят менинг ҳақимда нозил бўлғондур, амакимнинг

ўғлига қарашли ерда менинг бир қудугим бўлар эрди. Мен Жаноб Расулуллоҳнинг қошларига бориб эрдим, ул зот менга: «Ундан талаб қилгил ёким ул қасамёд қилсин!» — дедилар. Мен: «Агар қасам ичгайдур, унга вафо қилгаймидур?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Қимки бирор мусулмоннинг молини тортиб олмоқ ниятида атайлаб қасам ичгайдур, Оллоҳ таоло қиёмат куни уни дарғазаб бўлиб қарши олгайдур!» — дедилар».

17- боб. Ўзида мавжуд бўлмаган нарса ёким бирор гуноҳ иш юзасидан ёҳуд дарғазаб бўлиб қасам ичмоқ ҳақида

Абу Мусо (ал-Ашъарий) ривоят қиладилар: «Шерикларим мени улов сўраб олмоқ учун Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига жўнатишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ ҳақи, менда улов йўқдур, сизларга улов бера олмагаймен!» — дедилар. Шунда мен гапларига кўниб, қайтиб чиқиб кетаётганимда ул зотнинг ғазабнок эрканликларини сездим. Яна қайтиб кирсам: «Шерикларингга бориб, Оллоҳ таоло (ёким Расулуллоҳ) сизларга улов муҳайё қилгайдур, деб айтгил!» — дедилар».

Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ибн Утба Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша онамиздан эшитганларини бундай деб ривоят қиладилар: «Тухматчилар Оиша онамизни маломат қилиб турли гапларни айтишганда Оллоҳ таолонинг ўзи ул покдомон бандасини иғво-ю бўҳтонлардан фориғ айлаб, оқлади. «Ўшанда менга ҳар ким турли гапларни айтган эрди, — дейдилар Оиша онамиз, — кейин, Оллоҳ таоло менинг поклигим хусусида «Инналлазийна жоъуу бил-ифки...» деб бошланадирган ояти каримаси сингари ўнта оят нозил қилди». Абу Бакр Сиддиқ Мистаҳ деган кишига, ўзларига қариндошлиги бўлгани учун, инъом-эҳсон қилиб ёрдам бериб юрар эрдилар, у қизлари — Оиша онамизга тухмат қилгандан сўнг: «Оллоҳ ҳақи, энди унга сира ҳам хайр-эҳсон қилиб ёрдам бермагаймен!» — дедилар. Шунда Оллоҳ таоло қуйидаги ояти каримасини нозил қилди («Ан-Нур» сураси): «Ва ло йаътали уулул-фазли минкум вассаъати ан йуътуу уулил-қурбо!» («Ораларингиздаги фазлу қарам соҳиблари қариндошларига хайру эҳсон қилмайман деб қасам ичмасинлар!»). Шунда Абу Бакр: «Ҳа, албатта, Оллоҳ таоло ҳақи, мени парвардигорим мағфират қилсин!» — дедилар ва Мистаҳга мадад қилмоқда давом этиб: «Энди сира ҳам унга мадад бермоқдин тўхтамагаймен!» — деб айтдилар».

Заҳдам (ал-Жармий) ривоят қиладилар: «Биз Абу Мусо

ал-Ашъарий хузурида эрдик. Ул бундай деди: «Биз — бир гуруҳ ашъарийлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига улов сўраб борган эрдик, даргазаб бўлиб турган эрканлар, қасам ичиб улов бера олмасликларини айтдилар. Сўнг: «Оллоҳ таоло ҳақи, иншооллоҳ, мен токим илгари ичган қасамимни каффорат бериб ҳалоллаб олмагунимга қадар, бирор қасамни ундан афзалроқ кўрсам, қасам устига қасам ичмағаймен!» — дедилар».

18- боб. Агар «Бугун сира ҳам гапирмайман!» деб қасам ичган эрса-ю, кейин намоз ўқиса, қироат қилса, тасбиҳ, такбир, ҳамд ва таҳлил айтса, қарорини бузмағайдир!

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сўзларнинг афзали тўрттадир, булар — Субҳоналлоҳ, Алҳамду лиллоҳ, Ло илоҳа иллаллоҳ ва Оллоҳу акбардур!» — дедилар. Абу Суфён: «Жаноб Расулуллоҳ Ҳирақлга «Келинглар, ҳаммамизга — сизларга ҳам, бизларга ҳам баб-баробар аҳамиятли бўлган сўзни айтайлик!» деб мактуб йўлладилар», — дедилар. Мужоҳид: «Бу сўз — Ло илоҳа иллаллоҳ бўлиб, тақво калимасидур!» — дедилар».

Саъид ибн Ал-Мусайяб оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (амакилари) Абу Толибнинг ўлими яқинлашганда унинг хузурига бориб: «Мен Оллоҳ таоло даргоҳида сизнинг ёнингизни олмоғим учун «Ло илоҳа иллаллоҳ» деб калима келтирингиз!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Айтганда тилга сира оғирлиги тушмайдирган, аммо (охират) тарозусида тош босадирган ҳамда Раҳмонга махбуб бўлган икки калима мавжуддир, булар — Субҳоналлоҳ ва биҳамдихи, Субҳоналлоҳил-азийм!» — дедилар».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир сўз айтдилар, мен ҳам бир сўз айтдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Кимки Оллоҳ таолога ширк келтириб ўлғайдир, жаҳаннамга киритилғайдир!» — дедилар. Мен эрсам: «Кимки Оллоҳ таолога ширк келтирмай ўлғайдир, жаннатга киритилғайдир!» — дедим».

19- боб. «Оилам олдига бир ой кирмаймен!» деб қасам ичган киши тўғрисида ҳамда ўша ойнинг йигирма тўққиз кун бўлиб чиққанлиги ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам аёлларидан ийлоъ қилдилар (бир ой

яқинлик қилмасликка қасам ичдилар). Ўшанда (отдан йиқилиб) оёқлари чиққан эрди, болохонада (ёлғиз ўзлари) йигирма тўққиз кун турдилар. Кейин, аёллари қошига кирган эрдилар, улар: «Ё Расулаллоҳ, бир ойга ийлоъ қилмабми эрдингиз?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Баъзи ой йигирма тўққиз кун бўлғайдир!» — деб жавоб қилдилар».

20- боб. Киши набиз ичмасликка қасамёд қилиб, сўнг узум ёким хурмо шарбати ичғайдир, баъзи одамлар: «Бу бирлан қасам бузулмағайдир»,— дейдилар, чунки улар юқоридаги ичимликларни мусаллас деб ҳисобламағайдилар

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг дастёрлари бўлмиш Абу Усайд уйланди. Шунда ул Жаноб Расулуллоҳни тўйга таклиф этди. Келиннинг шахсан ўзи одамларга хизмат қилди. Саҳл меҳмонларга: «Биласизларми, келин сизларга қандай ичимлик тортиқ қилди? Бир тоғора хурмога сув қуйиб ивитиб қўйғон эрдим, ул туни бирлан қолиб эрди, ҳозир сизларга ўшани тортиқ қилди»,— деди».

Ибн Аббос Жаноб Расулуллоҳнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Савдадан нақл қиладилар: «Бизнинг бир қўйимиз ҳаром ўлиб қолди. Биз унинг терисини набиз бирлан ошлайверганимиздан юмшаб мешкобга айланди».

21- боб. Нонга хуруш қўшиб емасликка онт ичиб, сўнг нонга хурмо қўшиб еса ва ундан бўлак хуруш бўлмаса...

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хонадонидагилар ул зот оламдан кўз юмгунларига қадар ҳам уч кун бўлса-да, хуруш қўшилган бугдой нонни тўйиб еган эрмаслар!».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Абу Талҳа Умму Сулаймга: «Менга Жаноб Расулуллоҳнинг муборак товушлари чамамда бироз заифроқ эшитилди, очиликдан толиққан кўринадирлар, бирор егулик нарсанг бормидур?» — дедилар. Умму Сулайм: «Ҳа, бордур!» — дедилар-да, бир неча арпа нонни олиб, рўмолларига тугиб бердилар. Сўнг, Умму Сулайм мени (Анасни) Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига жўнатдилар, борсам, ул зот бир гуруҳ одамлар бирлан бирга масжидда ўлтирган эрканлар, тепаларига бориб турдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Сени Абу Талҳа юбордими?» — дедилар. Мен: «Ҳа!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ ўзлари бирлан бирга ўлтирган одамларга:

«Қани, турингизлар, кетдик!» — дедилар. Ҳаммалари йўлга тушишди, мен йўл кўрсатиб олдинда кетдим. Етиб боргач, Абу Талҳага хабар бериб эрдим, ул киши: «Ё Умму Сулайм, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ва ул зот бирлан бирга бир неча одамлар ҳам етиб келишди, бизда уларни меҳмон қилғулик бирор егулик бормидур?» — дедилар. Умму Сулайм: «Оллоҳ таоло ва унинг расулига яхшироқ аёндур!» — дедилар. Абу Талҳа ташқарига чиқиб Жаноб Расулуллоҳни қарши олдилар. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга Абу Талҳа ичкарига киришди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Умму Сулайм, борингни келтиргил!» — дедилар. Шунда Умму Сулайм бояги нонларни дастурхонга келтириб қўйдилар. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ нонхуруш сўрадилар. Умму Сулайм ёғдонга мева солиб, нонхуруш қилиб қўйган эрдилар, ўшани дастурхонга келтириб қўйдилар. Жаноб Расулуллоҳ уни мақтаб-мақтаб тановул қилдилар, сўнг ўзлари бирлан келганлардан ўн кишини дастурхонга таклиф қилмоққа изн бердилар. Улар тўйгунча еб, сўнг чиқиб кетишди. Кейин, яна ўн кишини таклиф қилмоққа изн бердилар, улар ҳам тўйгунча ейишди. Шул тариқа барча меҳмонлар тўйиб овқатланиб олишди, улар етмиш ёким саксон чоғлик эди».

22- боб. Не ниятда онт ичган эрса, ўшанга муяссар бўлғусидир!

Умар ибн ал-Хаттоб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қилинадирган амалларнинг натижаси не ниятда қилинғонига боғлиқдур. Кимки Оллоҳ таоло ва унинг расулини деб ҳижрат қилғон эрса, Оллоҳ таоло ва унинг расули учун ҳижрат қилғонлик савобини олғайдур, кимки бойлик орттирмоқ ёким хотин олмоқ ниятида ҳижрат қилғон эрса, ўша ният қилғонига эришғайдур, ҳуллас, не ниятда ҳижрат қилинғон эрса, ўша муяссар бўлғайдур!» — дедилар».

23- боб. Бойлигини назр учун ёким тавба-тазарруъ қилмоқ учун эҳсон қилган эрса...

Қазб ибн Моликнинг кўр бўлиб қолганда етаклаб юрган ўғилларидан бири — Абдулраҳмон ибн Абдуллоҳ ибн Қазб ибн Молик ривоят қиладилар: «Мен (отам) Қазб ибн Моликнинг гаплашиб ўлтириб: «Ўшал (Табук жангига) бормаган уч киши (тавба қилиб ўз молидан эҳсон қилмоғи) лозим!» — деб айтганларини эшитдим. Кейин, сўзларининг сўнггида: «Менинг тавбам шул бўлғайким,

Оллоҳ таоло бирлан унинг расули йўлида молимни эҳсон қилиб ўзимни халос қилгаймен!» — дедилар. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Озроқ молингдан олиб қолсанг, ўзингга яхши бўлғайдир» — дедилар.

24- боб. Ўзини ўзи таомдан маҳрум қилса...

Оллоҳ таолонинг қавли («Ат-Таҳриим» сураси): «Ё аййухан-набиййу, лима тухарриму мо аҳаллаллоҳу лака табтағий марзота азвожика валлоҳу ғафуурун раҳиймун, қад фаразаллоҳу лакум таҳиллата аймоникум» **Оятнинг мазмуни:** «Эй набий, не учун Оллоҳ сизга тановул қилмоқни рухсат этган неъматдан хотинларингизнинг раъйига қараб ўзингизни маҳрум қилурсиз? Оллоҳ кечирувчан меҳрибон зотдур! Оллоҳ қасамларингизга каффорат бермоқни сизлар учун фарз қилди».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Моида» сураси): «Ло тухарримуу таййиботи мо аҳаллаллоҳу лакум». **Оятнинг мазмуни:** «Оллоҳ сизларга тановул қилмоқни рухсат этган покиза неъматлардан (ўзингизни) маҳрум этмангизлар!»

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (хотинларидан бири бўлмиш) Зайнаб бинти Жаҳшнинг ҳузурида асал тановул қилиб, узок вақт қолиб кетадирган одат чиқардилар. Шунда мен ва (хотинларидан бири бўлмиш) Ҳафса иккимиз ул зот қайси биримизнинг бўлмасин, ҳузуримизга кирсалар, «Нима бало, қандайдир елим едингизми, сиздан сассиқ елим ҳиди келяпти деб айтамыз» деб келишиб олдик. Жаноб Расулуллоҳ иккимиздан биримизнинг ҳузуримизга кирганларида ўшал келишиб олинган гапни айтдик. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўғэй, мен Зайнаб бинти Жаҳшнинг ҳузурида асал тановул қилгон эрдим, энди сира ҳам асал емағаймен!» — дедилар. Шунда: «Ё аййухан-набиййу, лима тухарриму мо аҳаллаллоҳу лака... ин татуубо илаллоҳи...» деган ояти карималар нозил бўлди». **Оятларнинг мазмуни:** «Эй набий, не учун Оллоҳ сизга тановул қилмоқни рухсат этган неъматдан ўзингизни маҳрум қилурсиз?... (Эй пайғамбарнинг икки хотини), агар сизлар Оллоҳга тавба қилсангизлар...»

25-боб. Назрга вафо қилмоқ ҳақида

Оллоҳ таоло: «Назрга вафо қиладилар», — дейди.

Саъид ибн Ҳарас ривоят қиладиларки, Ибн Умар разияллоҳу анҳу: «Еки улар назр қилмоқдан қайтарилмадиларми?» — дер эрканлар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Назр бирор нарсани тезлаштирамағай ҳам, ке-

чиктирмағай ҳам, унинг орқали бахил одамдан бирор нарса ундириб олинғайдир, холос!»—дедилар.

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам назр қилмоқдан қайтариб: «У балонинг олдини ололмағайдир, унинг орқали бахилдан бирор нарса ундириб олинғайдир, холос!»—дедилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Назр Одам боласига тақдир қилинмаган нарсани насиб эта олмағайдир, балки ул азалдин тақдир қилингон нарсанигина унга рўпара қилғайдир. Оллоҳ таоло назр йўли бирлан илгари хайр-эхсон қилмай юрган бахилдан хайр-эхсон ундириб олғайдир!» — дедилар».

26- боб. Назрга вафо қилмайдирган одамнинг гуноҳи ҳақида

Заҳдам ибн Музарриб Имрон ибн Ҳусайндан бундай деб эшитган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизларнинг яхшиларингиз (умматларимнинг яхшиси) — менга асрдош бўлган умматларимдур, сўнг ундан кейингилар, сўнг ундан кейингилардур»,— дедилар. Шунда ўзлари яшаб турган асрдан кейинги икки-уч асрни назарда тутдиларми, билмағаймен, аммо сўнг айтдиларки, «Ундан кейин, назр қилмоқ бўлиб вафо қилмайдирган, хоинлик қилиб ишончини йўкотадирган, гувоҳлик бериб гувоҳлигидан тонадирган қавмлар дунёга келғайдур. Уларнинг орасида семиз одамлар кўпайғайдур!»

27- боб. Оллоҳ таолога таот қилмоғини назр қилмоқ хусусида

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Бақара» сураси): «Ва мо анфақтум мин нафақатин ав назартум мин назрин фанналлоҳа йаъламуҳу ва мо лиззолимийна мин ансорин». **Оятнинг мазмуни:** «Оллоҳ сизларнинг қанча хайр-эхсон қилганингизни ёким қай тариқа ва қай турли назр берганингизни билиб турғайдур, золимларга охиратда ҳеч бир мадақкор йўқдур!»

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки Оллоҳ таолога таот қилмоғини назр қилғайдир, назр қила берсин ва кимки Оллоҳ таолога осий бўлмоғини назр қилғайдир, бундай қилиб Оллоҳ таолога осий бўлмасин!» — дедилар («Оллоҳ таолога осий бўлмоғини назр қилғайдир»,— яъни, «Оллоҳ таолога гуноҳкор бўладирган ғаразли ишни назр қилғайдир»).

28-боб. Жоҳилият даврида ҳеч ким бирлан сўзлашмасликка (яъни, эътикоф қилмоққа) онт ичиб ёким биров бирлан сўзлашмасликни (яъни, эътикоф қилмоқни) назр қилиб, сўнг ислом даврида мусулмон бўлса...

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Ё Расулаллоҳ, жоҳилият даврида мен бир кеча масжидда эътикоф қилмоғимни назр қилгон эрдим»,— дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Назрингга вафо қилгил!» — дедилар».

29-боб. Назр қилмоғи лозим бўла туриб вафот этганлар ҳақида

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиладилар: «Саъд ибн Убода ал-Ансорий Жаноб Расулуллоҳдан онасининг бўйнида қарз бўлиб қолган назр хусусида сўраган эрди, ул зот мазкур назрни адо этмоқни унинг ўзига топширдилар. Шу-шу бўлди-ю, ота-она адо этолмаган назрни уларнинг фарзандлари ўтамоқлиги суннат бўлиб қолди».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Менинг синглим ҳаж қилмоқни назр қилгон эрди, афсуски вафот этиб қолди»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар унинг бўйнида қарзи бўлганда тўларми эрдинг?» — дедилар. Ул: «Ҳа!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Назр — Оллоҳ таолога тўланадирган қарздор, уни адо этгил, чунким Оллоҳ таоло қарзнинг узулмоғига барчадан ҳам ҳақлироқдур!» — дедилар. (яъни, энг аввало Оллоҳ таолога берилмоғи лозим бўлган қарзни узмоқ даркордур!)».

30-боб. Ўз ихтиёрида бўлмаган ва гуноҳовар ишларни назр қилувчилар хусусида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки Оллоҳ таолога тоат қилмоғини назр қилғайдир, назр қила берсин ва кимки Оллоҳ таолога осий бўлмоғини назр қилғайдир, бундай қилиб Оллоҳ таолога осий бўлмасин!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки ўғли икки қўлтиғидан ушлаб етаклаб кетаётган бир кекса одамни кўриб: «Оллоҳ таоло бу одамнинг ўзини қийнамоғидан манфаатдор эрмас!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу

алайҳи ва саллам бир одамни тасма бирлан етаклаб Каъбани тавоф қилдираётганларини кўриб, тасмани қирқиб ташлади-лар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъбани тавоф қилаётиб бир одамнинг иккинчи бир одамни тасма бирлан етаклаб кетаётганини кўриб қолдилар-да, тасмани ўз қўллари бирлан қирқиб ташладилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ваъз айтаётганларида рўпараларида бир одамнинг ўлтирмай тик турганини кўриб: «Ул кимдур?» — дедилар. Одамлар: «Бул одам Абу Исроил бўлиб, ўлтирмай тик туриб, сояда турмай (офтобда туриб) ҳамда биров бирлан сўзлашмай рўза тутмоқни назр қилгондур», — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Буюринглар, сўзлашсин, ўзини сояга олсин, ўлтирсин ва рўзасини тугатсин (очсин)!» — дедилар».

31-боб. Бир неча кун рўза тутмоқни назр қилгон эрса-ю, аммо ўшал кунлар Қурбон ёким Рамазон ҳайитига тўғри келиб қолса...

Абу Ҳарра ал-Асламий ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн Умардан рўза куни келмай туриб бир неча кун рўза тутмоқни назр қилиб қўйган ва ўшал ният қилган кунлари Қурбон ёким Рамазон ҳайитига тўғри келиб қолган киши хусусида сўрашди. Абдуллоҳ ибн Умар: «Бул хусусда Жаноб Расулуллоҳ сизларга яхши ибрат бўлғайлар, ул зот Қурбон ҳайити бирлан Рамазон ҳайити кунлари сира ҳам рўза тутмас ҳамда ўшал кунларни рўза кунлари деб ҳисобламас эрдилар», — деди».

Зиёд ибн Жубайр ривоят қиладилар: «Мен Ибн Умар бирлан бирга турган эрдим, бир одам ундан: «Мен ўла-ўлгунимча ҳар сешанба ёким чоршанба кунлари рўза тутгаймен деб назр қилиб эрдим, аммо ўшал кун Қурбон ҳайитига тўғри келиб қолди, энди не қилгаймен?» — деб сўради. Ибн Умар: «Оллоҳ таоло назрга вафо қилмоқни амр қилгон эрса-да, Қурбон ҳайити куни рўза тутмоғимиз манъ қилингондур», — деди. Бояги одам ўз саволини яна такрор-лаб эрди, Ибн Умар аввал не деган эрса, шундай жавоб қилди».

32-боб. Ер, қўй, экин ва нарсалар хусусида қасам ичмоқ ва уларни назр қилмоқ мумкинмидур?

Ибн Умар ривоят қиладилар: «(Отам) Умар ибн ал-Хаттоб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Мен шундай

бир ер олдимки, бундай ажойиб ерга ҳеч ким эга эрмас!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар истасанг, уни ўзингда олиб қолиб, ҳосилини садақа қилмоғинг мумкиндур!» — дедилар. Абу Талҳа Жаноб Расулуллоҳга: «Менинг мулкларим ичида боғи масжид қаршисида жойлашган Байруҳо энг севимлидур!» — деди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга Хайбар жанги куни чиқиб кийим-кечак ва латта-путтадан бўлак на олтин ва на кумуш ўлжа ололмадик. Шунда Забиб қабиласига мансуб Рифоат ибн Зайд исми бир киши Жаноб Расулуллоҳга Мидъам деган бир ғулом ҳадя қилди. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ Водий ул-Қурога йўл олдилар. У ерга етиб борганларидан кейин Мидъам туяларини чўктираётган эрди, бир дайди ўқ тегиб ўлди. Одамлар: «Унга жаннат қутлуғ бўлсин!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Асло ундай эрмас, жоним қўлида бўлмиш зот ҳақи, бул ғулом Хайбар жанги куни ўлжа олинган кийимлардан бири — шамлани, ўзига теккан улуш эрмаслигига қарамай, ўғирлаб олган эрди. Ўшал шамла жаҳаннамда унга ўт қўймағаймидур!» — дедилар. Одамлар бу гапни эшитгач, бир киши ўғирлаб олган битта (ёким бир жуфт) пойабзал боғичини Жаноб Расулуллоҳга олиб келиб берди-да: «Бу боғич ҳам жаҳаннамда ўт қўйғаймидур?» — деди».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ҚАСАМЛАР КАФФОРАТЛАРИ БОБИ

1-боб.

Оллоҳ таолонинг «Қасамнинг кэффорати — ўнта мискиннинг қорнини тўйғазмоқдур!» деган қавли хусусида ҳамда Оллоҳ таоло қасам ичганлик гуноҳини ювиш учун «Рўза тутиб ёким садақа қилиб ёким қурбонлик қилиб фидя (товон) берилғайдур» деган қавлини нозил қилганда Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг одамларга берган фармонлари ҳақида, шунингдек Ибн Аббос, Ато ва Икриманинг «Қасам ичганлик гуноҳини ювиш учун бериладирган кэффоратлар хусусида Қуръонда айтилган уч кэффоратдан қайси бирини адо этмоқ қасам соҳибининг ўз ихтиёридадур» деганлари зикр қилинадур. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Қазбга уч кэффоратдан истаганини адо этмоғи мумкинлигини айтганлар.

Қазб ибн Ужра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ

саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб эрдим: «Берироқ келгил!» — дедилар. Мен яқинроқ бордим. Шунда: «Ҳашоратларинг (яъни, бошингдаги битлар) озор беряптими?» — дедилар. «Ҳа!» — дедим. «(Битлаб кетганингнинг каффорати учун) рўза тутгил ёким садақа бергил ёҳуд қурбонлик қилгил!» — дедилар. Ибн Авн менга Айюбдан нақл қилиб айтдики, каффорат учун уч кун рўза тутмоқлик ёким бир қўй қурбонлик қилмоқлик ёҳуд олти мискинни тўйғазмоқлик даркор бўлур эркан».

2-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ат-Таҳриим» сураси): «Қад фаразаллоҳу лакум таҳиллата аймоникум валлоҳу мавлокум ва ҳувал-алиймул-ҳакийму». **Оятнинг мазмуни:** «Оллоҳ қасамларингизга каффорат бермоқни сизлар учун фарз қилди ва Оллоҳ сизларнинг эгаларингиздур ва ул билгувчи ҳикматли зотдур». Бой ва фақир кишилар учун қачон каффорат вожиб бўлғай?

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бир киши келиб Рамазонда ўз аёли билан жимоъ қилиб қўйганини айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қилган гуноҳинг бадалига бир қул озод қилмоққа қодирмисен?» — дедилар. Ул: «Йўқ», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Икки ой муттасил рўза тутмоққа қодирмисен?» — дедилар. Ул: «Йўқ», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Олтмиш мискиннинг қорнини тўйғазма олурмисен?» — дедилар. Ул: «Йўқ», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўлтиргил!» — дедилар, ул ўлтирди. Шулар аснода Жаноб Расулуллоҳга бир катта саватда лик тўла хурмо олиб келиб қолишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Буни олиб муҳтожларга едиргил!» — дедилар. Ул: «Мендан ҳам муҳтожроқ одам бормидур?!» — деди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ кулиб юбордилар, ҳатто муборақ тишлари кўриниб кетди, сўнг: «Ундоқ бўлса, буни ўз оилангга едиргил!» — дедилар».

3-боб. Камбағалнинг каффорат бермоғига кўмаклашган киши хусусида

Бу ерда Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қилган юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

4-боб. Каффорат учун, хоҳ қариндоши бўлсин, хоҳ бегона бўлсин, олтмиш мискиннинг қорнини тўйғазмоғи лозимдур!

Бу ерда ҳам Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қилган юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

5-боб. Мадина соъи бирлан Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муддлари ва унинг баракоти ҳамда Мадина аҳлига булардан қайсилари асрлар оша мерос бўлиб келаётгани ҳақида

Соиб ибн Язид ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг замонларидаги бир соъ (тахм. 2,5 кг) бугунги кунда бир-у чорак муддга (бир мудд — бир-у чорак ратл) тенг келгайдур. Умар ибн Абдулазиз замонида эрса, ул бироз кўпайтирилган эрди».

Молик Нофиздан нақл қиладилар: «Ибн Умар Рамазон закотини Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муддлари ҳисобида, ўшал дастлабки мудд ўлчовида берар эрди. Қасам каффоратини ҳам Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муддлари ҳисобида тўлар эрди».

Абу Қутайба бундай дер эрдилар: «Бизнинг муддимиз сизларнинг муддларингиздан ортиқроқ эрди, биз Жаноб Расулulloҳнинг муддларинигина афзал кўрар эрдик. Молик менга: «Агар сизларга янги амир тайинланса-ю, ул аввалгисидан кичикроқ муддни жорий қилса, қайси бир муддни ўзингизга ўлчов қилиб олур эрдингизлар?» — деди. Мен: «(Албатта) Жаноб Расулulloҳнинг муддларини ўлчов қилиб олур эрдик!» — дедим. Ул: «Кўрдингми, барибир Жаноб Расулulloҳнинг муддларига қайтиляпти!» — деди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Е парвардигоро, буларнинг (Мадина аҳлининг) тошу тарозусига — соъу муддига баракот ато этгайсен!» — дедилар».

6-боб. Оллоҳ таолонинг «...ёким бир қулни озод қилмоқ...» деган қавли хусусида. Қандай қулни озод қилмоқ афзалроқдур?

Абу Қурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки бир мусулмон жорияни озод қилгайдир, Оллоҳ таоло ўшал жориянинг озод бўлган ҳар бир аъзоси бадалига унинг ҳам ҳар бир аъзосини, ҳаттоки аврат аъзоси эвазига аврат аъзосини ҳам дўзах оташида куймоқдин халос қилгайдур!» — дедилар».

7-боб. Соҳиби вафот этгач, озод қилмоқни ваъда қилган қулни, болали онани, нархини оқласа, озод қилинмоғи ўзи бирлан шартлашилган қулни ва зинодан туғилган болани каффорат тариқасида озод қилмоқ ҳақида

Ҳаммод ибн Зайд ривоят қиладилар: «Ансорийлардан

бири ўз мамлукини (оқбадан қулини): «Вафот этсам, озодсен!» — деб ваъда бериб қўйгон эрди, лекин шул қулдан ўзга ҳеч қандай бисоти йўқ эрди. Бундан хабар топган Жаноб Расулуллоҳ: «Ўшал қулни мендан ким сотиб олғай?» — дедилар (Жаноб Расулуллоҳ ўшал қулни сотиб олиб, каффорат тариқасида озод қилмоқчилар ва пулини қулдан ўзга бисоти бўлмаган камбағал ансорийга бермоқчилар). Шунда уни Нуъайм ибн ан-Наҳҳом саккиз юз дирҳамга сотиб олди. Кейин, Жобир ибн Абдуллоҳдан эшитдимки, ўшал қул қибтийлардан (Мисрнинг туб халқидан) бўлиб, бурунги йил вафот этган эркан».

8-боб. Каффорат тариқасида озод қилинган қулнинг валояти кимга ўтади?

Асвад ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо Барира исмли бир чўрини сотиб олиб, каффорат тариқасида озод қилмоқчи бўлдилар. Аммо унинг эгалари валоят ҳуқуқини (сотиб олиб озод қилинган қулга ҳомийлиқ қилмоқ ҳуқуқини) ўзларида сақлаб қолинмоғини шарт қилиб қўйдилар. Оиша онамиз бу гапни Жаноб Расулуллоҳга айтиб эрдилар, ул зот: «Сотиб олаверғил, чунким валоят ҳуқуқи сотиб олган шахс ихтиёрига ўтгайдур!» — дедилар».

9-боб. Қасамдаги истисно

Бу ерда Абу Мусо ал-Ашъарийнинг бир гуруҳ ашъарийлар бирлан Жаноб Расулуллоҳдан улов сўраб борганликлари ҳақидаги ҳадис такроран келтирилган.

Ҳаммод: «Илгари ичган қасамимга каффорат бергач, ундан афзалроқ қасамни ичганим маъқулми ёким яхшироқ қасамни ичгач, аввалги қасамимга каффорат берганим маъқулми?» — дейдилар.

Бу ерда Абу Ҳурайра ривоят қилиб берган Сулаймон алайҳиссаломнинг тўқсонга ўгил кўрмоқ ниятида бўлганлари ҳақидаги ҳадис такроран келтирилган.

10-боб. Қасамни бузишдан илгари ва бузгандан кейинги каффорат ҳақида

Заҳдам ривоят қиладилар. «Биз Абу Мусо ал-Ашъарийнинг ҳузурларида бўлдик. Биз бирлан Жарм қабиласига мансуб бу маҳалла аҳли ўртасида ака-укаларча муносабат мавжуд эрди. Ўшанда Абу Мусо дастурхонга товуқ гўштидан

тайёрланган таом келтириб қўйдилар. Ўлтирганлар орасида афти-ангори қизғиш бир киши ҳам бўлиб, у Абу Мусо келтирган тоамга ҳадеганда қўл узатавермади. Шунда Абу Мусо: «Ол, егил! Мен Жаноб Расулуллоҳнинг шундай таом еганларини кўрганман»,— дедилар. Бояги киши: «Мен товукнинг нажосат еганини кўрганмен, шул боис унинг гўшtidан ҳазар қилурман, товук гўшти емасликка қасам ичганман»,— деди. Абу Мусо: «Ундай бўлса, қасам ичмоқ хусусида бир ҳадис айтиб берайин!» — деб қуйидагини ривоят қилдилар: «Мен ашъарийлар бирлан бирга Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бордим. Қарасам, ул зот закотга берилган нарсаларни тақсим қилаётирлар. Биз ул зотдан улов сўрадик. Шунда ул зот улов бера олмасликларини айтиб онт ичдилар. Бир оздан сўнг ўлжа олинган туяларни етаклаб келиб қолишди. Жаноб Расулуллоҳ (буни кўриб): «Бояги ашъарийлар қани?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ бизга бешта оқ ўркачли туя бердилар. Сўнг, биз унчалик узоқ юрмай тўхтадик, мен ҳамроҳларимга: «Жаноб Расулуллоҳ онт ичганларини унутдилар. Оллоҳ таоло ҳақи, агар биз туфайли онт ичганларини унутган бўлсалар, сира ҳам омадимиз юришмас!» — дедим. Кейин, биз қайтиб бордик-да: «Ё Расулаллоҳ, сиздан улов сўраб эрдик, сиз онт ичиб улов бера олмаслигингизни айтгандингиз, онт ичганингизни унутган кўринасиз»,— дедик. Шунда ул зот: «Сизларни туяларга миндириб юборган Оллоҳ таолодур. Мен эрсам, иншооллоҳ, токи илгариги қасамимни каффорат бериб ҳалоллаб олмагунимча, бошқа бир қасамни афзалроқ кўриб қасам устига қасам ичмасман!» — дедилар».

Абдулраҳмон ибн Сумра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Амирликни талаб қилмағил, гар унга талабингга биноан таъйин қилинғайсен, ундан фойдаланғайсен ва гар унга ўз лаёқатингга мувофиқ эришғайсен, унга мадад бериб, ривожлантирғайсен. Башарти қасам ичган эрсанг, ўшал қасамингга каффорат бериб ҳалос бўлмагунингча, бирор бошқа қасамни афзал кўриб қасам устига қасам ичмағил!» — дедилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ФАРОИЗ (МЕРОС) КИТОБИ

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисо» сураси): «Йуусийку-муллоҳу фий авлодикум лиззакари мислу ҳаззил-унсаййини

фа-ин кунна нисоан фавқаснатайни фалаҳунна сулусо мо тарака ва ин конат воҳидатан фа-лаҳон-нисфу ва ли-абавайҳи ли-кулли воҳидин минҳумос-судусу миммо тарака ин кона лаҳу валадун фа-ин лам йакун лаҳу валадун ва вари-саҳу абавоҳу фа-ли-уммиҳис-сулусу фа-ин кона лаҳу ихва-тун фа-ли-уммиҳис-судусу мин баъди васиййатин йуусий би-ҳо ав дайнин обоукум ва абноукум ло тадрууна аййухум ақрабу лакум нафъан фарийзатан миналлоҳи инналлоҳа кона алийман ҳакийман ва лакум нисфу мо тарака азвожукум ин лам йакун лаҳунна валадун фа-ин кона лаҳунна валадун фа-лакумур-рубуъу миммо таракна мин баъди васиййатин йуусийна биҳо ав дайнин ва лаҳуннар-рубуъу миммо тарактум ин лам йакун лакум валадун фа-ин кона лакум валадун фа-лаҳуннас-сумуну миммо тарактум мин баъди васиййатин туусууна биҳо ав дайнин ва ин кона ражулун йуурасу калолатан ав имраатун ва лаҳу ахун ав ухтун фа-ли-кулли воҳидин минҳумос-судусу фа-ин конуу аксара мин золика фаҳум шуракоу фис-сулуси мин баъди васиййатин йуусо биҳо ав дайнин ғайра музоддин васиййатан миналлоҳи валлоҳу алиймун ҳалиймун». **Оятларнинг мазму-ни:** «Оллоҳ таоло ўзингиздан кейин қоладирганлар хусусида сизларга бундай деб буюрур: Бир эркакнинг улуши икки аёлнинг улушига тенгдур. Бас, шундай эркан, иккитадан ортиқ хотини бўлган маййитнинг, фарзандлари бўлмаган чоғда, қолдирган молининг учдан икки ҳиссаси хотинларига берилур ва агар унинг биргина хотини бўлса, унга молнинг ярми берилур, ота-оналарининг ҳар бирига эрса, барча молнинг олтидан бир ҳиссаси берилур. Агар маййитнинг фарзандлари бўлмай, ота-онасидан бўлак меросхўри йўқ эр-са, у ҳолда онасига молнинг учдан бир ҳиссаси берилур (қолгани отасига) ва агар маййитнинг бирдан ортиқ ака-ука, опа-сингиллари бўлса, унинг васият ва қарзи адо этилгач, онасига молининг олтидан бир ҳиссаси берилур, (қолгани-нинг ҳаммаси отасига, ака-ука ва опа-сингилларига мерос берилмағай). Оталарингиз бирлан ўғилларингиздан қайси бири Оллоҳ таоло тарафидан буюрилғон фарзларни адо этиб сизларга манфаат етказғай, билмассизлар. Албатта, Оллоҳ таоло буюк дониш ва ҳикмат соҳибидур! Ва агар хотинла-рингизнинг фарзандлари бўлмаса, улар қолдирган молнинг ярми сизларга берилур, башарти фарзандлари бўлса, уларнинг васияти бирлан қарзи адо этилгандан сўнг, қолдирган молининг тўртдан бир ҳиссаси сизларга берилур. Хотинларга эрса, агар сизларда фарзанд бўлмаса, қолдирган молинингизнинг тўртдан бир ҳиссаси берилур, агар фарзандла-рингиз бўлса, васиятингиз бирлан қарзингиз адо этилгач, уларга қолдирган молинингизнинг саккиздан бир ҳиссаси

берилур. Башарти, мерос қолдирган бир эр ёким хотиннинг ота-онаси бўлмай, бир онадан туғилган битта биродари ёким битта синглиси бўлса, уларнинг ҳар бирига молнинг олтидан бир ҳиссаси берилур, агар улар биттадан ортиқ бўлса, ул ҳолда уларнинг ҳаммалари, қилинган васият бирлан қарз адо этилгач, молнинг учдан бир ҳиссасига шерик бўлур, башарти бул васиятда бошқа меросхўрларга зарар бўлмаса. Бул нарсалар Оллоҳ таоло тарафидан чиқарилган ҳукмдур ва Оллоҳ таоло беҳад билимдон ҳамда ниҳоятда бардошли зотдур!».

Муҳаммад ибн ал-Мункадир ривоят қиладилар: «Жобир ибн Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу бундай дер эрди: «Мен бетоб бўлганимда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан Абу Бакр пиёда кўргани келдилар. Жаноб Расулуллоҳ таҳорат олиб, сувини менинг устимдан қуйиб эрдилар, ўзимга келиб: «Ё Расулаллоҳ, мол-мулкимни не қилғумдур, уни қандай ҳал қилғумдур?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ менга жавоб қилмадилар. Шунда мерослар ҳақидаги ояти карима нозил бўлди».

1-боб. Фароиз (мерос) илмини ўргатмоқ хусусида

Уқба ибн Омир: «Шубҳачилардан, яъни шубҳа бирлан сўзловчилардан илгари ўрганингизлар!» — дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Гумонсирамангизлар, гумондин ёлғонроқ сўз йўқдур, бадгумонлик қилиб, тирноқ остидан кир қидирмангизлар, жосуслик қилмангизлар, ўзаро нафратланиб бир-бирингизга ёв қараш қилмангизлар, ўзаро урушмангизлар ва Оллоҳ таолонинг ўзаро иноқ биродар бандалари бўлингизлар!».

2- боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Биз мерос қолдирмағаймиз, биз қолдирган нарса садақадур!» деб айтганлари ҳақида

Урва Оиша разияллоҳу анҳодан нақл қиладилар: «Фотима бирлан Аббос алайҳумоссалому Абу Бакрнинг ҳузурларига келиб Жаноб Расулуллоҳдан қолган меросни талаб қилдилар. Улар Фадакдаги ерлар билан Хайбардаги ер улушларини сўрамоқда эрдилар. Абу Бакр уларга: «Жаноб Расулуллоҳ: «Биз (пайғамбарлар) мерос қолдирмағаймиз, биз қолдирган нарса садақадур!» — деганларини эшитганмен. Оллоҳ таоло ҳақи, мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қайси ишни қилганларини кўрган эрсам, ўшанигина қилғаймен!» — дедилар. Шундан сўнг, Фотима

умидларини узиб, то вафот этгунларига қадар ҳам бу ҳақда лом-мим демадилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Биз мерос қолдирмағаймиз, биз қолдирган нарса садақадур!» — дедилар».

Молик ибн Авс ибн ал-Ҳадасон ривоят қиладилар: «Муҳаммад ибн Жубайр ибн Мутъим менга шул ҳақда (мерос ҳақида) бир вақтлар эслатиб эрди, яхшироқ билиб олмоқ учун унинг ҳузурига бордим. Ул менга бундай деди: «Мен Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига бориб, ичкарига кирдим. Шунда эшикбонлари қошларига келиб: «Усмон, Абдуллоҳмон, Зубайр ва Саъдни кўрмоққа раъйингиз бормидур?» — деди. Ҳазрат Умар: «Ҳа»,— дедилар. Эшикбон уларга ичкарига кирмоққа изн берди. Кейин, яна қайтиб келиб: «Али ва Аббосни кўрмоққа раъйингиз бормидур?» — деди. Ҳазрат Умар: «Ҳа»,— дедилар. Ичкарига киришгач, Аббос: «Ё Амир ал-Мўминин, мен бирлан мана бу киши (яъни, Ҳазрат Али) иккимизнинг ишимизни ҳал қилиб берсангиз!» — деди. Ҳазрат Умар: «Еру осмонларнинг мавжудлиги изнига боғлиқ бўлган Оллоҳ таолонинг номи бирлан сизлардан ўтиниб сўрайдурмен, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Биз мерос қолдирмағаймиз, биз қолдирган нарса — садақадур!» — деганларини билурмисизлар? Жаноб Расулуллоҳ бу бирлан ўзларини назарда тутганлар»,— дедилар. Ҳузурларидагилар: «Ҳа, шундай деб айтганлар»,— дейишди. Ҳазрат Умар Али бирлан Аббосга юзланиб: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг шундай деганларини сизлар ҳам билурмисизлар?» — дедилар. Улар: «Ҳа, шундай деганлар»,— дейишди. Ҳазрат Умар бундай дедилар: «Мен сизларга шул ҳақда сўзлаб берайин, Оллоҳ таоло ўз расули саллаллоҳу алайҳи ва салламга урушсиз махсус мол ато этган эрдиким, бундай неъматни илгари ўзгаларга инъом қилмагандир. Парвардигор азза ва жалла: «Оллоҳ таоло ўз расулига улардан (кофирлардан) уруш қилдирмай олиб берган мол (ер-сув) учун сизлар на от ва на туя чоптириб (меҳнатингиз синган эрмас), лекин Оллоҳ таоло ўзи истаган бандаларига пайғамбарларини ҳукмдор қилғайдур. Оллоҳ таоло ҳар нарсага қодирдур!» — дейди. Оллоҳ таоло бу молни (ер-сувни), унга сизлар эга бўлиб олмақларингиз учун эрмас, балким Жаноб Расулуллоҳнинг ўзларига махсус ато этгандир. Жаноб Расулуллоҳ уни холисона сизларга бўлиб бердилар, мана энди ундан ана шул молгина қолди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам йил бўйи ўшал мол орқали оилаларини боқар эрдилар ва ортиқчасини Оллоҳ таоло йўлида сарфлар эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ умр бўйи шундай қилиб яшаганлар. Оллоҳ таоло

номи бирлан сизлардан ўтиниб сўраймен, шул айтганларимни билурмисизлар?». Барчалари: «Ҳа»,— дейишди. Сўнг, Ҳазрат Умар Али бирлан Аббосга: «Оллоҳ таоло номи бирлан сизлардан ўтиниб сўраймен, шул айтганларимни сизлар ҳам билурмисизлар?» — дедилар. Улар: «Ҳа»,— дейишди. Ҳазрат Умар бундай дедилар: «Оллоҳ таоло ўз расулини даргоҳига чақириб олгач, Абу Бакр «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ворисларидурмен!» деб Оллоҳ таоло пайғамбаримизга махсус ато этган молни (ер-сувни) қўлларига олдилар ва уни Жаноб Расулуллоҳ қандай тасарруф қилган эрсалар шундай тасарруф қилдилар. Сўнг, Оллоҳ таоло Абу Бакрни ҳам ўз даргоҳига чақириб олди. Шунда мен «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ворисларининг вориси мендурмен!» деб ўшал молни ўз қўлимга олдим. Мана икки йилдурким, уни Жаноб Расулуллоҳ ва Абу Бакр сингари тасарруф қилмоқдамен. Сиз иккингиизнинг эрса, тилингиз бир, мақсадингиз ҳам бирдур. Сен (яъни, Аббос) эрсанг, акангнинг ўғлидан қолган молдан улуш бермоғимни талаб қилиб олдимга келдинг. Мана бул (яъни, Али) эрса, хотини учун отасидан қолган молдан улуш бермоғимни талаб қилиб келган. Менинг қатъий сўзим шулдур: агар истасангиз, Расулуллоҳ сингари тасарруф қилмоқ шарти бирлан улушларингизни бергаймен, аммо кейинчалик бошқача ҳукм чиқариб бермоғимни талаб қилсангизлар еру осмонларнинг мавжудлиги изнига боғлиқ бўлган зот ҳаққи, қиёматга қадар ҳам бунга юрмагаймен. Башарти, шартимни эплай олмасангизлар, уларни (ер-сувларни) менга қайтариб бергайсизлар, мен эрсам, сизларни бу мушкилотдин халос қилгаймен».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Меросхўрларим мендан қолган нарсаларнинг бир динорини ҳам бўлиб олмасинлар, хотинларимнинг тирикчилиги ҳамда дастёримнинг таъминотидан ортгани эрса садақадур!» — дедилар».

Урва Оиша разияллоҳу анҳодан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг (Оиша онамиздан бўлак) хотинлари ул зот вафот қилганларидан сўнг Ҳазрат Усмонни Абу Бакрнинг ҳузурларига юбориб мерос талаб қилмоқчи бўлдилар. Шунда Оиша онамиз: «Жаноб Расулуллоҳ «Биз мерос қолдирмаймиз, биз қолдирган нарса — садақадур!» деб айтган эрмасмидилар?! — дедилар».

3-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Кимки ўзидан кейин мол қолдирган эрса, ул болачақалариникидур!» деганлари ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллал-

лоҳу алайҳи ва саллам: «Мен мўминларга уларнинг ўзларидан кўра (яқинроқдурмен) ғамхўрроқдурмен (яъни, мўминлар ўзлари ҳақларида менчалик кўп қайғурмағайлар)! Кимки вафот қилиб, қарзи қолган эрса, уни ўтамоқ бизнинг бўйнимиздадур ва кимки ўзидан кейин мол қолдирган эрса, ул меросхўрлариникидур!» — дедилар».

4-боб. Ўғил боланинг ота-онасидан қолган мероси ҳақида

Зайд ибн Собит: «Агар эркак ёким аёл вафот қилиб, ундан бир қиз қолган эрса, мероснинг ярмини олғай ва агар икки ёки ундан кўпроқ қиз қолган эрса, учдан икки қисмини олғай. Агар улар бирлан ўғил (бола) ҳам қолган эрса, даставвал ота ёким оналаридан қолган молга шерик бўлмиш ўшал ўғилнинг улуши берилғайдур, ўғилга бериладирган улуш эрса, икки қизга бериладирган улушга баробардур», — дедилар».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Фароизларни (меросларни) ўз соҳибларига топширингизлар, қолгани эрса, энг яқин эркак кишиникидур! (бу ерда ўғил бола эрмас, том маънода улғайган эркак киши назарда тутиляпти)», — дедилар».

5-боб. Қиз болаларнинг мероси ҳақида

Саъд ибн Ваққос оталаридан нақл қиладилар: «Мен Маккадалигимда ҳаққа етишгудек даражада бетоб бўлиб қолдим. Шунда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам мени кўргани келдилар. Мен ул зотга: «Ё Расулаллоҳ, мен бадавлат одаммен, аммо биргина қизимдан бўлак меросхўрим йўқдур. Мол-мулкимнинг учдан икки қисмини эҳсон қилайинми?» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Йўқ!» — дедилар. Мен: «Ярминичи?» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Йўқ!» — дедилар. Мен: «Учдан бириничи?» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Учдан бири ҳам кўпдур, сен фарзандингни одамлардан тиланадирган қилиб қолдирганингдан кўра бойроқ қилиб қолдирганинг маъқулдир. Сен нимаики эҳсон қилғайсен, албатта Оллоҳ таолодан унинг ажрини олғайсен, ҳаттоки хотинингнинг оғзига солиб қўйган бир лўқма таомнинг эвазига ҳам!» — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, ҳижрат қилолмай Маккада (ўлиб) қолғайменми?» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Мендан кейин қололмайсен, қолганингда эрди, Оллоҳ таоло ризолигини истаб хайрли ишлар қилган ва бу бирлан унинг даргоҳида обрў эътиборинг ортган

бўлур эрди, балким мендан кейин қоларсан ва баъзи қавмлар (мусулмонлар) сендан фойдаланиб, қолганлар (кофирлар) зарар топар?! — дедилар. Аммо, бечора Саъд ибн Хавла Маккада вафот этиб, Жаноб Расулуллоҳ унга марсия ўқидилар (кўп ачиндилар)».

Асвад ибн Язид ривоят қиладилар: «Маоз ибн Жабал бизга устозлик ва амирлик қилмоқ учун Яманга келдилар. Шунда биз ўлганидан кейин бир қизи ва бир синглиси етим қолган киши хусусида сўраб эрдик: «Ундан қолган мероснинг ярми қизига, ярми синглисига берилгайдур», — дедилар».

6-боб. Ўғил бўлмаган чоғда ўғилнинг ўғлига тегадирган мерос ҳақида

Зайд: «Маййитнинг бошқа ўғли бўлмаган чоғда марҳум ўғлининг фарзандлари фарзанд ўрнида бўлиб, улар эркак эрса, ўғилга, аёл эрса қизга тегадирганчалик мерос олгайдурлар ва мерос масаласида ўғил ҳамда қизга қандай чекловлар қўлланса, буларга ҳам шундай чекловлар қўллангайдур. Маййитнинг ўғли тирик бўлган чоғда унинг фарзандига мерос берилмагайдур», — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Меросларни тегишли эгаларига берингизлар, қолгани энг яқин (қариндош) эркак кишиникидур!» — дедилар».

7-боб. Маййитнинг қизи бирлан ўғлининг қизига тегадирган мерос ҳақида

Ҳузайл ибн Шарҳабийл ривоят қиладилар: «Абу Мусодан маййитнинг қизи, ўғлининг қизи ва синглисига тегадирган мерос ҳақида сўрашди. Ул: «Мероснинг ярми қизига, ярми синглисига берилгайдур. Ибн Масъуднинг ҳузурига бориб сўрангизлар, ул менинг фикримни тасдиқлағай!» — деди. Ибн Масъуддан шул ҳақда сўраб, уни Абу Мусонинг айтганларидан воқиф қилишганда, ул: «Агар мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳукм чиқарганларидек, мероснинг ярми қизига, олтидан бири эрса ўғлининг қизига (учдан икки қисми қўшимча), қолгани эрса синглисига берилгай деб ҳукм чиқармас эрканмен, ҳидоятга эришмай, тўғри йўлдан озган бўлурмен», — деди. Шундан сўнг, Абу Мусонинг олдида қайтиб бориб, уни Ибн Масъуднинг айтганларидан бохабар қилдик. Ул бизга: «Модомики ўзингиз билар эркансиз, бул ҳақда мендан сўраб нетгайсиз?! — деди».

8-боб. Бобо бирлан ота ва ака-укалар мероси ҳақида

Абу Бакр, Ибн Аббос ва Ибн Зубайр бобони ота дейишди. Ибн Аббос «Ё баний Одам, мен оталарим миллатини Иброҳим, Исҳоқ ва Яъқубга боғладим!» деб ўқиди, аммо Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари кўп бўла туриб, бирор кишининг ўша вақтда Абу Бакрга қаршилиқ қилгани эслатиб ўтилмаган. Ибн Аббос: «Мен ака-укаларимга эрмас, ўғлимнинг ўғлига мерос қолдирғаймен, ўзим эрсам ўғлимнинг ўғлидан мерос олмағаймен»,— деди. Бул ҳақда Умар, Али, Ибн Масъуд ва Зайддан турли ривоятлар нақл қилинган.

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Меросларни тегишли эгаларига берингизлар, қолгани энг яқин (қариндош) эркакниқидур!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар ўзимга мана шу уммат орасидан (Оллоҳ таолодан бўлак яна бир) дўст танлаб олмоғим мумкин бўлганда, Абу Бакрни танлаган бўлур эрдим, аммо бул мумкин бўлмай, ислом биродарлиги афзалдур!» — деганларига қарамай, Абу Бакр бобони отага тенглаштирдилар (ёким бобони ота деб ҳукм чиқардилар)».

9-боб. Эр бирлан бола ва бошқаларнинг мероси ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Илгарилари маййитнинг мол-мулки фарзандига қолар эрди, ота-онасига эрса васиятига мувофиқ мерос берилар эрди. Кейин, Оллоҳ таоло бу тартибнинг қаерини хоҳласа, ўша ерини бекор қилиб, эркакнинг улушини икки аёлнинг улушига тенг қилди ҳамда ота-онанинг ҳар бирига мол-мулкнинг олтидан бири, хотинга саккиздан бири ва тўртдан бири, эрга ярим ва тўртдан бири тарзида мерос таъйин этди».

10-боб. Эру хотин бирлан болалар ва бошқаларнинг мероси ҳақида

Абу Хурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Бану Лиҳён қабиласига мансуб бир аёлнинг боласини тушириб қўйишгани учун товонига бир яхши қул ёким жория (чўри) ҳукм қилдилар. Кейин, ўшал аёл вафот этгач, Жаноб Расулуллоҳ унинг мулкани фарзандлари бирлан эрига таъйин қилдилар. Аёлнинг бўйнидаги товонни эрса, унинг яқин қариндошлари тўлағайдур».

11-боб. Маййитнинг она бошқа сингиллари бирлан қизларининг мероси ҳақида

Асвад ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва салламнинг замонларида Маоз ибн Жабал маййитдан қолган мулкнинг ярмини қизига ва ярмини синглисига бермоқни бизга амр қилар эрдилар. Кейин, Сулаймон: «Бизга ҳам шундай ҳукм қилинар эрди»,— деди-ю, аммо Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва салламнинг замонларидами, йўқми, бунӣ айтмади».

Ҳузайл ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ: «Мен мерос хусусида Жанoб Расулulloҳ сингари ҳукм чиқаргум-дур!»— деб айтди ёким: «Набий саллalloҳу алайҳи ва саллам: «Мероснинг ярми қизга ва олтидан бири ўғилнинг қизига, қолгани сингилга»,— деганлар» — деди».

12-боб. Опа-сингиллар ва ака-укалар мероси ҳақида

Муҳаммад ибн ал-Мункадир ривоят қиладилар: «Жобир разияллоҳу анҳунинг бундай деб айтганини эшитдим: «Жанoб Расулulloҳ менинг ҳузуримга келдилар, мен бетoб ётган эрдим. Шунда таҳоратга сув келтирмоқни буюрдилар, сўнг таҳорат олиб, сувини менга сепдилар. Мен ўзимга келдим-да: «Ё Расулalloҳ, менинг сингилларим бордур»,— дедим. Шунда «Фарoиз» (мерос) oяти нoзил бўлди».

13-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисo» сураси): «Йастафтуу-нака қулиллоҳу йуфтийкум фил-калолати инимруъун ҳала-ка лайса лаҳ валадун ва лаҳ ухтун фалаҳo нисфу мо тарака ва ҳува йарисуҳo ин лам йакун лаҳo валадун фа-ин кoнатoсна-тайни фа-лаҳумoс-сулусoни миммо тарака ва ин кoнуу ихватан рижoлан ва нисoан фа-лиззакари мислу ҳаззил-унсайайни йубаййинуллоҳу лакум ан тазиллуу валлоҳу би-кулли шайъин алиймун». **Оятнинг мазмуни:** «Одамлар сиздан ҳукм сўранлар, сиз айтингки, Оллоҳ таоло сизларга кимсасиз қолганлар ҳақида қуйидаги ўз ҳукмини баён қилур: агар бир киши ўлса-ю, унинг фарзандлари бўлмай, фақат бир синглиси қолган эрса, унга барча мероснинг ярмиси берилур. Фарзанди бўлмаган сингилга эрса унинг биродари ворислик қилур. Агар маййитнинг икки синглиси бўлса, барча мероснинг учдан иккиси берилур ва агар уларнинг бири эркак-у бири аёл эрса, ул ҳолда эркагига икки аёлнинг улушига тенг улуш берилур. Оллоҳ таоло адашман-гилар деб сизларга буларни баён қилур. Оллоҳ таоло ҳар нарсани билгувчи зотдур!».

14-боб. Амакининг икки ўгли — бири онага ака (ёким ука), иккинчиси эр

Ҳазрат Али: «Мероснинг ярми эрга, олтидан бири онанинг акасига берилгайдур, қолгани иккисининг ўртасида тенг иккига бўлингайдур»,— дедилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен мўминларга уларнинг ўзларидан ҳам яқинроқмен. Агар бирор киши вафот этиб, ўзидан кейин мулк қолдирган эрса, ул ўшал кишининг фарзандлари бирлан ота томондан қариндошлариникидир. Кимники, вафот этгач, норасида ёким қаровсиз боласи қолгайдур, уни мен ўз ҳимоямга олиб, тарбият қилгаймен!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Меросларни тегишли эгаларига берингизлар, қолгани эрса маййитнинг энг яқин эркак қариндошиникидур!» — дедилар».

15-боб. Қариндошлар ҳақида

Ибн Аббос Оллоҳ таолонинг «Ва ли-куллин жаъално маволийа миммо таракал-волидони вал-ақрабууна валлазийна ақадат аймонукум» («Ан-Нисо» сураси: «Ва ҳар бир одам учун биз ворислар таъйин қилгандурмиз унинг ота-она ва қариндошлари қолдирган молу мулкка ва ул одамларики, алар ила сизлар аҳду паймон қилгандурсизлар...») деган қавлини ўқиди-да: «Муҳожирлар Мадинага келганларида, ансорийлар қариндош бўлмасалар ҳам, уларни ўзларига меросхўр қилдилар, чунким Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни ўзаро ака-ука тутинтириб қўйган эрдилар. Оллоҳ таолонинг «Ва ҳар бир одам учун биз ворислар таъйин қилгандурмиз...» деган қавли нозил булгач, кетидан унинг «...ва ул одамларики, алар ила сизлар аҳду паймон қилгандурсизлар...» деган қавли нозил бўлиб, аввалгисини мансух қилди»,— деди».

16-боб. Мулоанат қилинган аёлнинг мероси ҳақида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам замонларида бир киши ўз хотинини мулоанат қилди (зино қилганликда айблади) ва у туққан боладан тонди. Жаноб Расулulloҳ уларни ажратиб қўйиб, болани онаси билан бирга (меросдан) маҳрум қилдилар».

17-боб. Фарзанд, унинг онаси хоҳ озод ва хоҳ жория бўлсин, тўшак соҳибиникидур!

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Утба ўз укаси Саъд ибн Ваққосга ўлар чоғида: «Замъа чўрисининг боласи мендан бўлгандур, уни сенга топширамен!» — деб васият қилди. (Макка) фатҳ қилинган йили Саъд болани ўз қарамоғига олиб: «Бул акамнинг боласи, қарамоғимга олмоғимни менга васият қилганлар!» — деди. Замъанинг ўғли Абд ибн Замъа ўрнидан туриб: «Бул менинг укам ҳамда отамнинг жориясининг ўғли, ул отамнинг тўшагида дунёга келган!» — деди. Шундан сўнг, Саъд бирлан Абд ибн Замъа Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига боришди. Саъд: «Ё Расулаллоҳ, бул акамнинг ўғли бўлиб, уни ўз қарамоғимга олмоғимни васият қилганлар!» — деди. Абд ибн Замъа эрса: «Бул менинг укам ҳамда отамнинг жориясининг ўғли, ул отамнинг тўшагида бунёд бўлган!» — деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Абд ибн Замъа, бул сеники, зеро фарзанд тўшакники бўлғайдур, фоҳиша эрса, маҳрум этилгай!» — дедилар. Сўнг Савда бинти Замъанинг Утбага ўхшашлигини кўриб: «Эй Савда, боладан қочғил (яъни, уни номаҳрам билғил)!» — деб айтдилар. Бола Оллоҳ таоло даргоҳига равона бўлгунга қадар ҳам Савдани кўрмади».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Фарзанд тўшак соҳибиникидур!» — дедилар».

18-боб. Қулга ҳомийлик қилмоқ ҳуқуқи уни озод қилган шахсники эканлиги ҳамда ташландиқ боланинг мероси ҳақида

Ҳазрат Умар: «Ташландиқ бола — озоддур!» — дейдилар.

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Жория Барирани сотиб олиб, озод қилмоқчи бўлганимда Жаноб Расулуллоҳ: «Уни сотиб олавергил, чунким унга ҳомийлик қилмоқ ҳуқуқи уни озод қилган шахсга ўтгайдур!» — дедилар. Бир куни Барирага кўй гўшти инъом қилишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Бул гўшт Барирага садақадур, бизга эрса ҳадядур!» — дедилар. Ҳакам: «Унинг эри озод эрди», — дейдилар, аммо ул кишининг гаплари тўғри бўлмай, Ибн Аббос: «Чамамда ул қул эрди», — деганлар».

Ибн Умар Жаноб Расулуллоҳдан нақл қилиб: «Қулга ҳомийлик қилмоқ ҳуқуқи уни озод қилган шахсга ўтгайдур!» — дейдилар.

19-боб. Кулликдан озод қилинган, ўз ихтиёри ўзида бўлган шахснинг мероси ҳақида

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Ислом аҳли кулларини озод қилгач, уларни ўз ҳолларига ташлаб қўймайдилар, жоҳилият даври аҳолиси эрса, уларни ўз ҳолларига ташлаб қўяр эрдилар».

Иброҳим ибн ал-Асвад ривоят қиладилар: «Оиша разияллоху анҳо озод қилмоқ ниятида жория Барирани сотиб олдилар. Шунда унинг эгалари ҳомийлик ҳуқуқини ўзларида қолдирмоқни шарт қилиб қўйдилар. Оиша онамиз: «Ё Расулаллоҳ, мен Барирани озод қилмоқ учун сотиб олдим, аммо унинг эгалари ҳомийлик ҳуқуқини ўзларида қолмоғини шарт қилиб қўймоқдалар!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Уни озод қилавергил, ҳомийлик ҳуқуқи уни озод қилганникидур!» — дедилар. Шунда Оиша онамиз уни озод қилиб, ўз ихтиёрини ўзига бердилар (яъни, Бариранинг эри кул бўлиб, унинг никоҳида қолиш ёким қолмаслик ихтиёри)».

20-боб. Ўзининг озод қилган кулларида тонмоқликнинг гуноҳи ҳақида

Иброҳим ат-Таймий оталаридан нақл қиладилар: «Ҳазрат Али разияллоху анҳу: «Бизнинг қўлимизда, мана бу варақларни ҳисобга олмаганда, Оллоҳ таолонинг Китобидан ўзга бирорта ҳам ўқиғулик китоб йўқдур», — деб бир қанча варақларни кўрсатдилар. Қарасак, уларда турли жароҳатларнинг давоси ва туяларни боқиш йўллари ҳақида ёзилган бўлиб, Мадинанинг Айрдан то Савр деган еригача муқаддас қилинганлиги хусусида бундай дейилган эркан: «Мадинанинг Айр (Оир) тоғидан то Савр тоғига қадар ерлари муқаддас бўлиб, кимки ўшал муқаддас ерда исломга хилоф ишларни қилса ёким бирор бидъатчининг ёнини олиб жой бериб ҳурматласа, унга Оллоҳ таоло, фаришталар ва барча одамларнинг лаънати бўлсин! Қиёматда унинг тавбаси ҳам, фидяси (гуноҳни ювмоқ учун бериладирган тўлов) ҳам қабул қилинмағайдур ва кимки бирор қавмга унинг ҳомийлари изнидан ташқари ҳомийлик қилса, унга ҳам Оллоҳ таоло, фаришталар ва барча одамларнинг лаънати бўлсин! Қиёматда унинг тавбаси ҳам, фидяси ҳам қабул қилинмағайдур. Мусулмонларнинг бирдан-бир зиммаси (мусулмонлар ғайридинларни ўз ҳимоясига олиб тузилган шартнома) бор, унга барча баробар риоя қилмоғи лозимдур. Кимки бул аҳднома-ни бузса, унга ҳам Оллоҳ таоло, фаришталар ва барча одамларнинг лаънати бўлсин! Қиёматда унинг на тавбаси ва на фидяси қабул қилинмағайдур».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам озод қилинган қулга ҳомийлик қилмоқ ҳуқуқини сотмоқдан ҳамда ундан воз кечмоқдан қайтардилар».

**21-боб. Қулини бировга ўз қўли билан топширса...
Ҳасан Басрий бундай одамда қулга ҳомийлик ҳуқуқи қолмайди деб ҳисоблар эрдилар**

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қулга ҳомийлик қилмоқ ҳуқуқи уни озод қилган шахсникидур!» — деганлар.

Тамим ад-Дорий: «Қулни озод қилиб, унга ҳомийлик қилмоқ ҳуқуқини қўлга киритган одам ўшал озод қулнинг энг яқин кишиси бўлиб қолғай ва ул унинг ҳаёту мамотига жавобгардур», — деб айтдилар ва буни Жаноб Расулуллоҳга нисбат бердилар. Бул хабарнинг тўғри ёким тўғри эмаслиги хусусида уламолар ўртасида ихтилоф мавжуд».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Мўминлар онаси бўлмиш Оиша разияллоҳу анҳо бир чўрини сотиб олиб, озод қилмоқчи бўлдилар. Шунда унинг эгаси қулга валийлик ҳуқуқини ўзида қолдирмоқни шарт қилиб қўйди. Оиша онамиз бул ҳақда Жаноб Расулуллоҳга хабар бериб эрдилар, ул зот: «Бул нарса қулни сотиб олмоғингга монелик қилолмағай, чунким валийлик ҳуқуқи озод қилган кишига ўтгайдур!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Мен жория Барирани сотиб олдим. Унинг эгаси валийлик ҳуқуқини ўзида олиб қолмоқни шарт қилиб қўйди. Бул ҳақда Жаноб Расулуллоҳга айтган эрдим: «Уни озод қилавер, чунким валийлик ҳуқуқи пул тўлаган кишига ўтгайдур!» — дедилар. Мен уни озод қилдим. Жаноб Расулуллоҳ уни олдиларига чорлаб, эри бирлан қолмоғи ёким қолмаслигини ўз ихтиёрига топширдилар. Шунда ул: «Фалон ва фалон нарсаларни менга берганда эрди, унинг ҳузурида тунамас эрдим!» — деб ўзи ёлғиз яшамоқни ихтиёр қилди».

22-боб. Аёлларнинг валийлик қилмоққа ҳуқуқлари борлиги ҳақида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо Барирани сотиб олмоқчи бўлдилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳга: «Унинг эгалари валийлик ҳуқуқини ўзларида олиб қолмоқни шарт қилиб қўймоқдалар», — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Сотиб олаверғил, чунким қулга валийлик қилмоқ ҳуқуқи уни озод қилган шахсникидур!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Валийлик ҳуқуқи пул тўлаб мулкка эга бўлган шахсниқидур!» — дедилар».

23-боб. Қавмнинг озод қилган қули ҳам, сингилнинг фарзанди ҳам ўшал қавмдандур!

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қавмнинг озод қилган қули ўшал қавмдандур (яъни, бирор қавм томонидан озод қилинган қул ўшал қавмнинг тенг ҳуқуқли аъзосига айланиб, мерос ҳуқуқига эга бўлғайдур)! — дедилар».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қавм сингилсининг ўғли ўшал қавмдандур (яъни, бирор қавмга мансуб киши сингилсининг ўғли ўшал қавм аъзоларига нисбатан ўз ўғлидек бўлиб, уларнинг барчалари каби мерос ҳуқуқига эгадур)!» — дедилар».

24-боб. Асирнинг мероси ҳақида

Шурайх кофирлар қўлига асир тушиб қолган кишига мерос васият қилар эрдилар-да: «Ул менга барчадан ҳам зарурдур!» — дер эрдилар.

Умар ибн Абдулазиз: «Асирнинг васиятини адо этингизлар, унинг озод қилган қулларига ғамхўрлик қилингизлар, мол-мулкидан хабар олиб, қарзларини тўлангизлар, чунки ул асирликда бўлиб, ўз ихтиёри ўзида эрмасдур!» — дер эрдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қимки вафот қилиб, мол-мулк қолдирган эрса, меросхўрлариникидур кимники норасида етим-есирлари қолган эрса, бизникидур!» — дедилар».

25-боб. Мусулмон кофирдан ва кофир мусулмондан мерос олмағайдур!

Мерос тақсим қилинмасидан бурун мусулмон бўлган шахс ҳам мерос олмағайдур (Чунким, унга мерос тақсим қилмоғи лозим бўлган шахс кофирдур. Мерос тақсим қилингандан сўнг мусулмон бўлган шахс эрса, маълумки, кофирлик чоғидаёқ мерос олиб бўлган бўлур).

Усома ибн Зайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон кофирдан ва кофир мусулмондан мерос олмағайдур!» — дедилар».

26-боб. Насроний қулнинг ва нархини оқласа, озод қилинмоғи ўзи бирлан шартлашилган насроний қулнинг мероси ҳамда ўз боласидан тонган шахснинг гуноҳи ҳақида

27- боб. «Укам» ёким «Акаминг ўғли» деб даъво қилган шахс ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Саъд ибн Абу Ваққос бирлан Абд ибн Замъа бир ўғил бола хусусида жанжаллашиб қолишди. Саъд: «Бул бола, ё Расулаллоҳ, Утба ибн Абу Ваққоснинг фарзанди бўлиб, акам унинг ўз ўғиллари эканлигини айтиб менга васият қилганлар, унинг акамга ўхшашлигини кўряпсиэми?! — деди. Абд ибн Замъа эрса: «Бул бола, ё Расулаллоҳ, менинг укам бўлиб, отамнинг тўшагида ўз жорияларидан бунёд бўлгандур!» — деди. Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам болага қараб, унинг чиндан ҳам Утбага ўхшашлигини кўрдилар-да: «Бул бола сенга, эй Абд, зеро фарзанд тўшак соҳибиники бўлиб, фоҳиша ундан маҳрум қилинғайдур. Эй Савда бинти Замъа, бу боладан қочгил (уни ўзингга номаҳрам билгил)!» — дедилар. Шундан сўнг, бола Савданинг (юзини) мутлақо кўрмади».

28-боб. Отаси бўлмаган одамни отам деб даъво қилса...

Саъд разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Жаноб Расулаллоҳдан бундай деб эшитдим: «Қимки отаси эмаслигини била туриб, атайлаб бировни отам деб даъво қилса, жаннат унга ҳаромдур!» — дедилар. Бу ҳадисни Абу Бакрга айтганимда, ул киши: «Мен буни Жаноб Расулаллоҳдан икки қулоғим бирлан эшитиб, қалбимга жо қилганмен», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оталарингиздан тонмангизлар, қимки отасидан тонғайдур, кофир бўлғайдур!» — дедилар».

29-боб. Агар аёл бегона болани ўғлим деб даъво қилса...

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулаллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Икки аёл бўлиб, ҳар бири ўз ўғилчасини етаклаб кетаётган эрди. Ногаҳон, бир бўри келиб, улардан бирининг ўғилчасини олиб қочди. Шунда ўша аёл дугонасига: «Бўри олиб қочган бола сенинг

боланг эрди!» — деди. Дугонаси эрса: «Йўқ, ул сенинг боланг эрди!» — деди. Кейин, улар жанжаллашиб Довуд алайҳиссаломнинг хузурларига боришди. Ул киши аёллардан ёши каттасининг фойдасига ҳукм чиқардилар (чунким, омон қолган бола ўшанинг қўлида бўлиб, ёши кичик аёлнинг боласига ўхшамас эрди). Шундан сўнг, улар Сулаймон ибн Довуд алайҳиссаломнинг хузурларига боришди. У киши: «Пичоқ келтирингизлар, болани иккингиизга бўлиб бергаймен!» — деб эрдилар, ёши кичик аёл: «Худо хайрингизни берсин, бундай қила кўрмангиз, бу унинг боласидур!» — деб ёлборди (чунким, ул ўз боласига ачиниб, ҳатто тирик қолмоғи учун ундан воз кечишга тайёр эрди). Шунда Сулаймон ибн Довуд алайҳиссалом ёши кичик аёл фойдасига ҳукм чиқардилар».

30-боб. Топқир киши ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам нечоғлик хурсандликларидан чеҳралари чарақлаб хузуримга кириб келдилар-да: «Кўрмайсанми Мужаззазнинг (топқирлигини), ул (бошларини кийимлари бирлан ўраб бурканиб олган) Зайд ибн Ҳориса бирлан Усома ибн Зайдга қараб: «Бул оёқлар бири иккинчисидандур», — деб айтди-я!» — дедилар (яъни, Зайд ибн Ҳориса бирлан Усома ибн Зайд ота-бола бўлиб, жоҳилият даврида одамлар отанинг қоп-қоралигидан, ўғилнинг эрса пахтадан ҳам оқлигидан кулиб, мазах қилишар эрди. Мужаззаз уларни оёқлари рангидан таниб олиб: «Бул оёқлар бири иккинчисидандур», — дейиш бирлан уларнинг ота-бола эканликларига ишора қилганлар)».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам хурсанд ҳолда хузуримга кириб келдилар-да: «Эй Оиша, Мужаззаз ал-Мадлажийнинг топқирлигини қара-я! Ул хузуримга кириб келганда бошларини кийимлари бирлан ўраб бурканиб олган, фақат оёқларигина кўриниб турган Усома бирлан Зайдни кўриб: «Бул оёқлар бири иккинчисидан (бунёд) бўлгандур», — деди-я!» деб айтдилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ҲАДД УРМОҚ ВА ҲАДД УРИЛМОҒИДАН АСРОВЧИ ФЕЪЛУ АТВОР ҲАҚИДА КИТОБ

1-боб. Маст қилғувчи ичимликлар ичмаслик лозимлиги ҳақида

Ибн Аббос: «Зино қилаётган одамнинг (қалбидан) иймон нури маҳв қилингайдур!» — дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Зинокор айни вақтда мўмин бўлолмайди, чунким ул зино қилаётганида иймонидан ажрағайдур, ичимлик ичғувчи айни вақтда мўмин бўлолмайди, чунким ул ичимлик ичаётганида иймонидан ажрағайдур, ўғри айни вақтда мўмин бўлолмайди, чунким ул ўғрилиқ қилаётганида иймонидан ажрағайдур ҳамда қароқчи айни вақтда мўмин бўлолмайди, чунким ул одамларни бақрайтириб қўйиб талончилик қилаётганида иймонидан ажрағайдур!».

2-боб. Ичимлик ичғувчини калтаклаб жазоламоқ лозимлиги хусусида

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ичкилик ичган бир одамни хурмо новдаси ҳамда ковуш бирлан калтакладилар. Абу Бакр эрса, қирқ дарра урдилар».

3-боб. Уйда ҳадд урмоқни амр қилган киши ҳақида

Уқба ибн ал-Ҳарас ривоят қиладилар: «Нуаймон (ёким Ибн Нуаймон) ни маст ҳолда олиб келишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ уйда ўлтирган барча кишиларга уни калтакламоқни амр қилиб эрдилар, улар калтаклашди. Мен уни ковуш бирлан калтаклаганлардан бири эрдим».

4-боб. Хипчин ва ковуш бирлан калтакламоқ ҳақида

Уқба ибн ал-Ҳарас ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига Нуаймон (ёким Ибн Нуаймон) ни маст ҳолда етаклаб келишди. Шунда ул зот уйда мавжуд одамларга уни калтакламоқни амр қилдилар, улар хипчин ва ковуш бирлан калтаклашди. Мен ҳам калтаклаганлар орасида бор эрдим».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам маст бир одамни хипчин ва ковуш бирлан калтакладилар. Абу Бакр эрса, унга қирқ дарра урдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига ичкилик ичган бир одамни олиб келишган эрди, уни калтакламоқни амр қилдилар. Шунда уни баъзимиз қўл бирлан, баъзимиз ковуш бирлан ва баъзимиз кийим бирлан калтакладик. Ул ҳадд урилгач, чикиб кетди. Шунда айримлар унинг ортидан: «Оллоҳ таоло сени сазойи қилсин!» — деб қолишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай демангизлар, (бул қарғишингиз бирлан) унга қарши шайтонга мадад бермангизлар!» — дедилар».

Умайр ибн Саъд ан-Наҳъий ривоят қиладилар: «Али ибн Абу Толиб разияллоҳу анҳунинг бундай деганларини эшитганмен: «Мастдан бўлак бирорта ҳам одамнинг ҳадд урганимда ўлиб қолмоғини ва кейин унга ачиниб юрмоғимни истамасдим. Маст ўлиб қолса-чи, бунинг учун товон тўлаб қўя қолар эрдим. Чунким, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (ўлгунча урмоқни) буюрмаганлар».

Соиб ибн Язид ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саодатли замонларида ва Абу Бакрнинг ҳукмдорлик йилларида ҳамда Умарнинг дастлабки халифалик қилган чоғларида мастни тутиб келиб, қўлимиз, ковушимиз ва кийимларимиз бирлан калтаклаб жазолар эрдик. Умар халифалигининг сўнгги йилларига келиб қирқ дарра уриладиган бўлди. Одамлар орасида фисқу фасод кучайгач эрса, саксон даррага етказилди».

**5-боб. Ичкилик ичгувчиларни лаънатламоқнинг мак-
руҳ жиҳатлари мавжуд, чунким улар диндан чиқма-
ганлар**

Умар ибн ал-Хаттоб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг замонларида «эшак» лақабини олган Абдуллоҳ исмли бир киши бўлиб, Жаноб Расулуллоҳни кулдириб юрар эрди. Ул зот уни ичкилик ичганда калтаклаган эрдилар. Бир куни уни маст ҳолда келтиришиб эрди, калтаклаб жазо берилди. Шунда қавм аҳлидан бири: «Ё парвардигоро, уни лаънатлагайсен, унга берилаётган жазо, чамаси, камлик қилаётган кўринадур!» — деди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Уни лаънатламангизлар, Оллоҳ таоло ҳақи, менга аёнки, ул Оллоҳ таоло бирлан унинг расулини яхши кўрғайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига маст бир кишини олиб келишди. Уни калтакламоқни амр қилдилар. Биримиз қўлимиз бирлан, биримиз ковушимиз бирлан ва яна биримиз кийимимиз бирлан калтакладик. Ул чикиб кетгач, бир киши ортидан: «Оллоҳ

таоло уни сазойи қилсин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «(Бул қарғишингиз бирлан) биродарингизга қарши шайтонга мадад бермангизлар!» — дедилар».

6-боб. Ўғри ўғрилик қилаётганида...

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Зинокор айна вақтда мўмин бўлолмайди, чунким ул зино қилаётганида иймонидан ажрағайдур ҳамда ўғри айна вақтда мўмин бўлолмайди, чунким ул ўғрилик қилаётганида иймонидан ажрағайдур!» — дедилар».

7-боб. Ўзини қадрламайдирган (Ўғрилик оқибатида қўлидан ажрайдирган) ўғрига лаънат ўқимоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дубулға ўғирлаб ёким қандайдир бир арқон ўғирлаб пиравардида қўли қирқиб ташланадирган ўғрига Оллоҳ таолонинг лаънати бўлсин!» — дедилар».

8-боб. Ҳадд (шаръий жазо) — каффоратдур!

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларидаги бир йиғинда эрдик. Шунда ул зот: «Оллоҳ таолога заррача ширк келтирмағаймен, ўғрилик қилмағаймен ва зинокор бўлмағаймен деб менга байъат қилингизлар (қасамёд қилингизлар)!» — дедилар-да, қуйидаги ояти каримани ўқидилар: «Сизлардан қайси бирингиз (байъатига) вафо қилғайдур, унинг ажру савоби Оллоҳнинг бўйнидадур ва кимки ундан (байъатидан) бирортасини бузғайдур, бунинг узун жазо олғайдур ва бул жазо унинг учун каффорат бўлғайдур ва кимки ундан (байъатидан) бирортасини бузган эрса-ю, Оллоҳнинг ўзи (унинг бул гуноҳини) яширган эрса, хоҳласа уни мағфират қилғай ва хоҳласа унга азоб берғай!».

9-боб. Ҳадд уриб жазо берилмоғидан ҳамда ҳақ талаб қилинмоғидан ўзга ҳолларда мўмин мўминга ҳимоя-чидур!

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳажжат ул-Видоъда (Видолашув ҳажида): «Қайси ойни энг ҳурматли ой деб билурсизлар?» — дедилар. «Биз ҳозир яшаб турган мана шул ой эрмасмудур?!» — дейишди. «Қайси шаҳарни энг ҳурматли шаҳар деб билурсизлар?» — дедилар. «Мана шул шаҳримиз

эрмасмудур?!» — дейишди. «Қайси кунни энг ҳурматли кун деб билурсизлар?» — дедилар. «Биз ҳозир яшаб турган мана шул кун эрмасмудур?! — дейишди. «Дарҳақиқат, Оллоҳ таборак ва таоло қонингиз, молингиз ва обрўйингизни бир-бирингизга нисбатан ана шул муқаддас кунингиз, ана шул муқаддас шахрингиз ва ана шул муқаддас ойингиз янглиғ муқаддас айлади. Аммо, ҳақлиғ ҳолатлар бундан мустасно-дур!» — дедилар-да, «Буларни сизларга тушунтира олдим-ми?» — деб уч бор такрорлаб эрдилар, одамлар ҳар гал: «Ҳа!» — деб жавоб қилишди. Сўнг: «Мендан кейин бир-бирингизнинг бўғзингизга тиг урадирган кофир бўлиб кетмангизлар!» — деб айтдилар».

10-боб. Ҳадд (жазоси) нинг қўлланиши ва Оллоҳ таоло муҳаррам қилган нарсалар учун ўч олмоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ихтиёрларида икки ишдан бирини қилмоқ имкони бўлганда улардан гуноҳ бўлмайдирган осонроғини танлар эрдилар, агар гуноҳ бўладирган эрса, ундан ҳаддан имкон йироқ юрар эрдилар. Оллоҳ таоло ҳақи, ул зот ўзларига етказилган озор ёким бирор зарар учун сира ҳам ўч олмас эрдилар, Оллоҳ таоло муҳаррам қилган нарсаларга дахл қилингандагина ўч олар эрдилар».

11-боб. Зодагон ва бечораҳолга нисбатан ҳадд (жазоси) нинг қўлланиши ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Усома Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга ўғрилиқ қилган бир аёл ҳақида сўзладилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Сизлардан олдинги қавмлар ҳадд жазосини бечораҳолларга нисбатан қўллаб, зодагонларга тегмаганликлари оқибатида ҳалокатга юз тутдилар. Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, агар (қизим) Фотима шул ишни қилганда қўлини қирққан бўлур эрдим!» — дедилар».

12-боб. Гуноҳжорни авф этмоқни сўраб келинганда ҳукмдорнинг шафоат қилмоқдан бош тортганлиги ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Қурайш қабиласи аҳли Махзум уруғига мансуб ўғрилиқ қилган бир аёл хусусида не қилмоқларини билмай кўп ўйга толдилар. Ниҳоят, улар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга

бул хусусда (ул зотнинг) эркатойлари бўлмиш Усомадан бўлак ким журъат қилиб сўзлай олур?! — деган хулосага келдилар. Усома бориб Жаноб Расулуллоҳдан ўшал аёлни авф қилмоқларини илтимос қилди. Шунда ул зот: «Оллоҳ таолонинг ўзи жорий қилган ҳадд (жазоси) ни менсимай, ул аёлни шафоат қилмоғимни истайдурмисен?! — дедилар. Сўнг, ўринларидан турдилар-да, ҳузурларидагиларга қарата: «Эй одамлар, дарҳақиқат, сизлардан илгариги қавмлар залолатга юз тутиб, зодагон ўғрилиқ қилса, унга тегмай, бечораҳол ўғрилиқ қилганда ҳадд урдилар. Оллоҳ таолога қасамёд қилурменким, Муҳаммаднинг қизи бўлмиш Фотима ўғрилиқ қилса, Муҳаммаднинг ўзи шахсан унинг қўлини кесгайдур!» — деб хитоб қилдилар».

13-боб. Оллоҳ таолонинг «Ўғрилиқ қилган эркакнинг ҳам, аёлнинг ҳам қўлини кесингизлар!» — деган қавли хусусида

Ўғрилиқ қилган одам қўлининг қаеридан кесмоқ лозим бўлади? Ҳазрат Али кафтидан кесдилар. Қатода ўғрилиқ қилган бир аёл хусусида гапираётиб: «Унинг чап қўлини кесдилар, худди шундай қилмоқ керак!» — дедилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Чорак динор ва ундан зиёд пул учун қўл кесилгайдур!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Чорак динор учун ўғрининг қўли кесилгайдур!» — дедилар».

Умра бинти Абдурраҳмон ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга чорак динор учун қўл кесилмоғи ҳақида айтдилар», — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг замонларида ўғрининг қўли теридан ёким пўлатдан қилинган қалқон қийматига тўғри келадиган нарса ўғирласагина кесилар эрди», — дейдилар.

Оиша разияллоҳу анҳо: «Теридан ёким пўлатдан ясалган қалқон қийматидан кам қийматга эга бўлган нарсани ўғирлаган ўғрининг қўли кесилмас эрди. Бу қалқонларнинг ҳар бири муайян нархга эга бўлган», — дейдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг замонларида теридан ёким пўлатдан ясалган қалқон қийматидан кам қийматга эга бўлган нарсани ўғирлаган ўғрининг қўли кесилмас эрди. Бу қалқонларнинг ҳар бири муайян қийматга эга бўлган».

Абдуллоҳ ибн Умар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва

саллам қиймати уч дирхам турадирган теридан ясалган қалқонни ўғирлаган ўғрининг қўлини кестирган эрдилар»,— дейдилар.

Нофиз Ибн Умардан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қиймати уч дирхам бўлган тери қалқонни ўғирлаган ўғрининг қўлини кестирган эрдилар».

Убайдуллоҳ Нофиздан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қиймати уч дирхам бўлган тери қалқонни ўғирлаган ўғрининг қўлини кестирган эрдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дубулға ёким қандайдир бир арқон ўғирлаб, пиравардида қўли кесиладирган ўғрига Оллоҳ таолонинг лаънати бўлсин!» — дедилар».

14-боб. Ўғрининг тавбаси ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир ўғри аёлнинг қўлини кестирдилар. Шундан кейин ўшал аёл тез-тез келиб турадирган бўлиб қолди, мен унинг ҳожатини Жаноб Расулуллоҳга ҳар гал етказиб турдим. Ниҳоят, ул тавба қилиб, тўғри йўлни топиб олди».

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Бир жамоа бирлан биргаликда Жаноб Расулуллоҳга байъат қилдим. Шунда ул зот бундай дедилар: «Оллоҳ таолога заррача ширк келтирмасликларингизга, ўғрилиқ қилмасликларингизга, болаларингизни ўлдирмасликларингизга, иродасизлик қилиб бировга бўҳтон қилмаслигингизга ва хайру эҳсон борасида менинг олдимда гуноҳкор бўлиб қолмаслигингизга мен ҳам сизларни байъат қилдиргаймен (қасамёд қилдиргаймен). Қайси бирингиз байъатингизга вафо қилсангиз, ажру савобингиз Оллоҳ таолонинг бўйнидадур ва кимки булардан бирортасини бузса-ю, бунинг учун бу дунёда жазоланса, шул жазо унга каффорат бўлиб, қилган гуноҳи ювилгайдур ва кимники гуноҳини Оллоҳ таоло бу дунёда шарманда қилмай яширган эрса, бу унинг ишидур, хоҳласа, азоблагай, хоҳласа, мағфират қилгай».

Абу Абдуллоҳ (ал-Бухорий): «Қўли кесилгандан кейин астойдил тавба қилган собиқ ўғрининг гувоҳлиги қабул қилингайдур ва ҳадд жазоси қўлланилган ҳар бир шахс, агар чин юракдан тавба қилган бўлса, гувоҳликка ўта олгайдур»,— дейдилар.

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ МУСУЛМОНЛАРГА ҚАРШИ УРУШ ОЛИБ БОРУВЧИ КОФИРЛАР ВА ДИНДАН ҚАЙТГАНЛАР ҲАҚИДА КИТОБ

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Моида» сураси): «Иннамо жазоуллазийна йухорибууналлоҳа ва расуулаҳ ва йасъавна фил-арзи фасодан ан йуқатталуу ав йусаллабуу ав туқаттаъа айдийҳим ва аржулуҳум мин хилофин ав йунфав минал-арзи».

Оятнинг мазмуни: «Оллоҳ ва унинг расулига қарши уруш олиб борғувчи ва мамлакатда бузғунчилик қилғувчи одамларнинг жазоси шулдурким, улар қатл қилинсинлар ёким дорга осилсинлар ёҳуд қўлу оёқлари қарама-қарши тарафидан (чап қўл, ўнг оёқ) кесилсин ё улар мамлакатдан бадарға қилинсинлар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига Укл қабиласидан бир гуруҳ одамлар келиб мусулмон бўлдилар. Аммо, уларга Мадина обу-ҳавоси ёқмай, хасталаниб қолдилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ закотга берилган туялар турган жойга бориб, уларнинг сийдиги бирлан сутидан ичиб даволанмоқни уларга амр қилдилар. Улар шифо топгач, кўрнамаклик қилиб диндан қайтдилар ва Жаноб Расулуллоҳнинг туябонларини ўлдириб, туяларни ҳайдаб кетдилар. Ортларидан одам юборилиб, тутиб келтирилгач, қўлу оёқлари кесилди, кўзлари ўйилди, сўнг шундайича ўз ҳолларига ташлаб қўйилди, ўлиб кетдилар».

1-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг диндан қайтиб мусулмонларга қарши уруш қилганларни (қўл-оёқлари кесилгач, қонини тўхтатмай) ўз ҳолларига ташлаб қўйганликлари ва уларнинг ўлиб кетганликлари ҳақида

Анас ибн Молик: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир гуруҳ Урайна қабиласи аъзоларининг қўл-оёқларини кестириб, қонини тўхтаттирмадилар, улар ўша аҳволда ётганларича ўлиб кетдилар»,— дейдилар.

2-боб. Диндан қайтиб мусулмонларга қарши урушганларга сув берилмаганлиги ва уларнинг ўлиб кетганликлари ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Укл қабиласидан бир гуруҳ одамлар Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб, супада яшаб турдилар. Сўнг, Мадина об-ҳавоси илғаб

хасталандилар. Шунда улар: «Ё Расулаллоҳ, бизга сут топдириб берсангиз!» — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Мен сизларга сут топдириб бермаймен, (яхшиси) пайғамбар алайҳиссаломнинг туялари қошига борингизлар!» — дедилар. Улар бориб туя сути бирлан сийдигидан ичишиб шифо топдилар ва ҳатто семириб кетдилар. Сўнг, туябонни ўлдириб туяларни ҳайдаб кетдилар. Жаноб Расулulloҳ бундан хабар топгач, уларнинг ортидан одам юбордилар, кун ёйилмай тутиб келишди. Кейин, уларнинг кўзига мил тортишди, қўлу оёқларини кесишди, аммо қон тўхтатиш чораларини кўришмади. Сўнг, уларни Ҳарра даштига олиб бориб ташлашди, ташналикдан сув сўрасалар, сув беришмади, шул тариқа улар азобда ўлиб кетдилар».

Абу Қилоба: «Улар ўғрилиқ қилдилар, одам ўлдирдилар ва Оллоҳ таоло бирлан унинг расулига қарши уруш қилдилар», — дейдилар.

3-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг мусулмонларга қарши уруш қилганларнинг кўзига мил тортирганликлари ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Укл (ёким Урайна) қабиласидан бир гуруҳ одамлар Мадинага келишди. Жаноб Расулulloҳ туялар турган ерга бориб, уларнинг сийдиги, сутидан ичиб даволанмоқни амр қилдилар. Улар ичишиб шифо топишди, ҳаттоки тўлишиб кетишди. Кейин, туябонни ўлдириб туяларни олиб қочишди. Бундан хабар топган Жаноб Расулulloҳ ортларидан одам юбордилар, кун ёйилмай тутиб келишди. Сўнг, қўллари бирлан оёқларини кесиб, ҳамда кўзларига мил тортиб шу аҳволда чўлга ташлаб келишди, ташналикдан қийналиб ўлиб кетишди».

Абу Қилоба: «Мазкур қавм ўғрилиқ қилди, одам ўлдирди, иймон келтиргач, диндан қайтиб Оллоҳ таоло бирлан унинг расулига уруш қилди», — дейдилар.

4-боб. Фаҳш ишлардан қочган кишининг фазилати ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло ўзининг соясидан бўлак соя бўлмайдирган кун, яъни қиёмат кун қуйидаги етти тоифа бандасини ўз соясига олур: одил имомни (одил раҳбарни), Оллоҳ таолога ибодат қилиб вояга етган йигитни, хилватда Оллоҳ таолони ёд этиб кўзи жикқа ёш бўлган кишини, қалби доимо масжид бирлан боғлиқ бўлган кишини, Оллоҳ таолони деб бир-бирига муҳаббат

қўйган икки мўмин кишини, мансабдор гўзал аёл зинога даъват қилганда, «Мен Оллоҳ таолодин қўрқаймен!» деб айтган кишини ҳамда садақа қилса, садақа қилганини яширган, ҳатто ўнг қўли нима иш қилганини чап қўлига билдирмаган кишини».

Саҳл ибн Саъд ас-Соъидий ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки икки оёғи орасидаги бирлан мўйлабу соқоли орасидагини ёмонлиққа ишлатмағаймен деб менга кафолат бергайдур, мен ҳам унга жаннатнинг кафолатини бергайдурмен!» — дедилар».

5-боб. Зинокорларнинг гуноҳи ҳақида

Оллоҳ таоло: «(Солиҳ бандалар) зино қилмайдилар, зинога яқин юрмангизлар, дарҳақиқат, зино фаҳш ва ёмон йўлдур!» — дейди.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Мен сизларга шундай бир ҳадис айтиб берайки, уни мендан бўлак кишидан эшитмағайсизлар! Жаноб Расулulloҳдан бундай деб эшитган эрдим: «Қиёмат қоим бўлмоғи арафасида содир бўладирган шарт-шароитлар шулдурким, ўртадан (дин) илми кўтарилғай, жаҳолат, ичкиликбозлик, зино кучайғай ҳамда эркаклар камайиб, аёллар кўпайиб кетганидан ҳатто элликта аёлга бир эркак тўғри келғай!».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Зино қилғувчи банда зино қилаётган чоғида мўмин бўлиб қололмагайдур (чунким, ўшал чоғда унинг иймони тортиб олингайдур), ўғрилиқ қилғувчи банда ўғрилиқ қилаётган чоғида мўмин бўлиб қололмагайдур (чунким, ўшал чоғда унинг иймони тортиб олингайдур), ичкилик ичғувчи банда ичкилик ичаётган чоғида мўмин бўлиб қололмагайдур (чунким, ўшал чоғда унинг иймони тортиб олингайдур) ва қотиллик қилғувчи банда қотиллик қилаётган чоғида мўмин бўлиб қололмагайдур (чунким, ўшал чоғда унинг иймони тортиб олингайдур)».

Иkrima ривоят қиладилар: «Мен ибн Аббосдан: «Гуноҳ қилғувчи банданинг иймони гуноҳ қилаётган чоғида қай тариқа суғуриб олингайдур?» — деб сўрадим. Ул: «Мана бундай» — деб бир қўлининг бармоқларини иккинчи қўлининг бармоқлари орасига суқди-да, суғуриб олди. Сўнг: «Агар тавба қилса, иймони мана бундай қилиб яна қайта қалбига суқиб қўйилгайдур», — деди-да, бармоқларини бармоқлари орасига суқди».

Абу Хурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ бундай дедилар: «Зино қилғувчи зино қилаётган чоғида

мўмин бўлиб қололмағайдур, ўғри ўғрилиқ қилаётган чоғида мўмин бўлиб қололмағайдур ва ичкилик ичғувчи ичкилик ичаётган чоғида мўмин бўлиб қололмағайдур. Тавба эрса, қабул бўладирми, йўқми, охиратда маълум бўлғайдур».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Ё Расулаллоҳ, энг оғир гуноҳ қайсидур?» — дедим мен. Ул зот: «Ўзингни яратган Оллоҳ таолога ширк келтирмоғингдур!» — дедилар. «Яна қайсидур?» — дедим мен. Ул зот: «Овқатимга шерик бўлмасин деб ўз болангни ўлдирмоғингдур!» — дедилар. «Яна қайсидур?» — дедим. Ул зот: «Қўшнингнинг жуфти ҳалоли бирлан зино қилишмоғингдур!» — дедилар».

6-боб. Хотини бўлатуриб зино қилган кишини тошбўрон қилмоқ ҳақида

Ҳасан (Басрий): «Кимки ўз синглиси бирлан зино қилғайдур, унга зино учун белгиланган ҳадд жазоси қўлланилғайдур!» — деб айтдилар».

Шағбий ривоят қиладиларки, Ҳазрат Али ул кишига жумъа куни бир зинокор аёлни тошбўрон қилдирганликлари ҳақида гапираётиб: «Мен уни Жаноб Расулulloҳнинг суннатларига мувофиқ тошбўрон қилдирдим!» — деб айтибдилар.

Шағбий ривоят қиладилар: «Мен Абдуллоҳ ибн Абу Авфодан: «Жаноб Расулulloҳ ражм (тошбўрон) қилдирганмилар?» — деб сўрадим. Ул: «Ҳа», — деди. Мен: «Сураи Нур» нозил бўлмоғидан илгарими ёким кейинми эрди?» — дедим. Ул: «Билмасмен», — деб жавоб қилди».

Жобир ибн Абдуллоҳ ал-Ансорий ривоят қиладилар: «Аслам қабиласидан бир киши Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига келди-да, ўзининг зино қилиб қўйганлигини айтиб, бунинг исботи учун тўртта далил келтирди. Жаноб Расулulloҳ уни олиб бориб тошбўрон қилмоқни амр қилдилар. Ўшал одамнинг хотини бор эрди!».

7-боб. Зино қилган жинни эркак ва жинни аёлнинг тошбўрон қилинмаслиги ҳақида

Ҳазрат Али Ҳазрат Умарга: «Жинни тузалмагунча ва уйқуда ётган уйғонмагунча унга гуноҳ ёзилмаслигини билмасми эрдинг?! — дедилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам масжидда эрканликларида бир киши келди-да, ул зотга нидо қилиб: «Ё Расулаллоҳ, мен зино қилиб қўйдим!» — деди. Шунда Жаноб Расулulloҳ ундан нафрат қилиб юзларини ўгириб олдилар, ҳаттоки ул

ўз гапини тўрт бор такрорлашга мажбур бўлди. Жаноб Расулulloҳ бояги киши ўзининг зино қилганлигининг исботи учун тўртта далил келтиргандан сўнггина унга ўгирилиб қарадилар-да: «Жинни эрмасмисен?» — дедилар. Ул: «Йўқ»,— деди. Жаноб Расулulloҳ: «Уйланганмисен?» — дедилар. Ул: «Ҳа»,— деди. Жаноб Расулulloҳ: «Буни олиб бориб, тошбўрон қилингизлар!» — деб амр қилдилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ: «Тошбўрон қилганлар орасида мен ҳам бор эрдим. Уни намозгоҳга олиб бориб тошбўрон қилган эрдик. Ўшанда ул биринчи тош тегиши бирланоқ қочиб кетган эрди, биз уни Ҳаррада қувиб етиб тошбўрон қилган эрдик»,— дейдилар.

8-боб. Фоҳишанинг (боладан) маҳрум қилинмоғи ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Саъд бирлан Ибн Замъа жанжаллашиб қолишди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй Абд ибн Замъа, бул бола сеникидур, бола тўшак соҳибиники бўлғай. Эй Савда, бул болани кўрганингда юзингни яширғил (ул сенга номаҳрамдур)!» — дедилар». Қутайба бунга қўшимча қилиб бизга: «Фоҳиша эрса, боладан маҳрум этилғай»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ: «Фарзанд тўшак соҳибиникидур, фоҳиша эрса боладан маҳрум этилғай»,— дедилар».

9-боб. Саҳнига тош терилган ҳовлида тошбўрон қилингани ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига ўзаро зино қилишган бир яҳудий эркак бирлан яҳудий аёлни олиб келишди. Жаноб Расулulloҳ уларга: «Китобларингизда бул хусусда не дейилгон?» — дедилар. Улар: «Коҳинларимиз сазойи қилишар эрди»,— дейишди. Шунда Абдуллоҳ ибн Салом: «Уларга таврот келтирмоқни буюрингиз!» — деди. Таврот олиб келинди. Улардан бири «Ражм» ояти («Тошбўрон» ояти) устига қўлини қўйиб, унинг боши бирлан охирини ўқий бошлаган эрди, Ибн Салом унга: «Қўлингни олғил!» — деди. Ул қўлини олиб эрди, «Ражм» оятининг керакли ерини атайлаб қўли бирлан беркитиб турганлиги аён бўлди. Жаноб Расулulloҳ уларни тошбўрон қилмоқни амр қилдилар, улар тошбўрон қилинди». Ибн Умар бундай дейдилар: «Улар саҳнига тош ётқизилган ҳовлида тошбўрон

қилинди. Шунда мен яхудий эркакнинг яхудий аёлни бағрига босиб (ўз гавдаси бирлан уни тўсиб) олганини кўрдим».

10-боб. Намозгоҳда тошбўрон қилмоқ ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Аслам қабиладан бир киши Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб зино қилиб қўйганлигини эътироф этди. Жаноб Расулуллоҳ нафратланганларидан юзларини ўгириб олдилар, ҳатто ул ўзига тўрт бор далил келтиришига тўғри келди. Шундагина Жаноб Расулуллоҳ: «Жиннилик дардинг йўқмидур?» — дедилар. Ул: «Йўқ», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уйланганмисен?» — дедилар. Ул «Ҳа», — деди. Жаноб Расулуллоҳ амр қилдилар, уни намозгоҳга олиб чиқиб тошбўрон қилишди. Биринчи тош тегиши бирланоқ қочиб қолган эрди, етиб олиб ўлгунча тошбўрон қилинди. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ охирати бахайр бўлсин деб унга ўзлари жаноза ўқидилар».

11-боб. Ҳадд жазоси берилмайдирган гуноҳ иш қилиб қўйгач, имомдан фатво сўраб тавба қилиб келган кимсага жазо чораси қўлланилмаслиги ҳақида

Ато разияллоҳу анҳу: «Жаноб Расулуллоҳ бундай кишига жазо бермадилар», — дейдилар.

Ибн Журайж: «Рўза ҳолида ўз аёлига яқинлик қилиб қўйган кишига ҳам жазо берилмайди. Ҳазрат Умар эҳромда бўла туриб кийик овлаган кишини ҳам жазоламадилар», — дейдилар (қилиб қўйган гуноҳидан имомни воқиф қилиб, тавба қилса).

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Бир киши рўза ҳолида (билмай) хотинига яқинлик қилиб қўйиб, Жаноб Расулуллоҳдан фатво сўраб келди. Шунда ул зот: «Бир кул озод қила олурмисен?» — дедилар. Ул: «Йўқ», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Икки ой муттасил рўза тута олурмисен?» — дедилар. Ул: «Йўқ», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай эрса, олтмишта мискинни тўйғазил!» — деб амр қилдилар».

Абдулраҳмон ибн ал-Қосим Оиша разияллоҳу анҳодан нақл қиладилар: «Бир киши Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига масжидда эрканликларида келиб: «Куйиб қолдим!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сени куйдирган недур?» — дедилар. Ул: «Рўза бўла туриб хотинимга яқинлик қилиб қўйдим» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Садақа қилгил!» — дедилар. Ул: «Садақа қилмоғим учун ҳеч вақом йўқдур», — деди-да, ўлтириб олди. Шул аснода бир киши Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига қандайдир егулик

ортилган эшак етаклаб келиб қолди. Мен унинг Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига не иш бирлан келганин билолмадим. Шунда Расулуллоҳ: «Бояги куйиб қолган одам қаерда?» — дедилар. Ул: «Мен шул ердамен!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мана буни олгил-да, садақа қилгил!» — дедилар. Ул: «Мендан ҳам мухтожроқ киши бормикан, ахир бола-чақам оч-наҳор ўлтирибди-ку?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай эрса, буни ўзингиз енгизлар!» — дедилар». Абу Абдуллоҳ (ал-Бухорий): «Илгари (биринчи жилдда) келтирилган ҳадис бундан кўра аниқроқ бўлиб, унда «Бола-чақангга едиргил!» — дейилган», — дейдилар.

12-боб. Киши ҳадд урилмоғига лойиқ гуноҳ қилганига иқрор бўлиб келганда имом унинг қандай гуноҳ қилганини суриштирмай пинҳон қолдирмоғи мумкинми?

Анас ибн Молик разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида эрдим, бир киши қошларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, мен ҳадд жазоси берилмоғига лойиқ гуноҳ қилиб қўйдим, мени жазолангиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ унинг не қилганин суриштирмадилар. Шул вақт намоз бошланиб қолиб ул одам Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга намоз ўқиди. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ намозни тугатишлари бирланоқ қошларига бориб: «Ё Расулаллоҳ, мен ҳадд урилмоғига лойиқ гуноҳ қилиб қўйдим, менга Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ жазо берингиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сен ҳозир биз бирлан намоз ўқимадингми?!» — дедилар. Ул: «Ҳа», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло гуноҳингни мағфират қилди (ёким, ҳадд урилмоғини бекор қилди)!» — дедилар».

13-боб. Гуноҳига иқрор бўлиб келган кишига имом: «Балким, сен тегишгандурсен ёким кўз қисиб қўйгандурсен?» — деб айтадирми?

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Моиз ибн Молик Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига (қилган гуноҳига иқрор бўлиб) келганида, ул зот унга: «Эҳтимол, сен ўпгандурсен ёким кўзингни қисгандурсен ёхуд бир нигоҳ ташлаб қўйгандурсен?» — дедилар. Ул: «Йўқ, ё Расулаллоҳ, жимот қилиб қўйдим!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ шундан кейингина уни тошбўрон қилмоқни амр қилдилар».

14-боб. Гуноҳига иқрор бўлиб келган кишидан имомнинг: «Уйланганмисен?» — деб сўрамоғи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам масжидда ўлтирганларида бир киши келиб: «Ё Расулаллоҳ, мен зино қилиб қўйдим!» — деб айбига иқрор бўлди. Шунда Жаноб Расулulloҳ (нафратланиб) юзларини ўгириб олдилар. Бояги одам: «Ё Расулаллоҳ, мен зино қилиб қўйдим!» — деб гапини такрорлаб эрди, ул зот яна ўгирилиб олдилар. Шул тариқа ул тўрт бор айбини тан олиб ўзига ўзи гувоҳлик берди. Ниҳоят, Жаноб Расулulloҳ уни ёнларига чақириб: «Жиннилик дардинг йўқмидур?» — дедилар. Ул: «Йўқ, ё Расулаллоҳ!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Уйланганмисен?» — дедилар. Ул: «Ҳа, ё Расулаллоҳ!» — деди. Шундан сўнг, ул зот: «Олиб чиқиб тошбўрон қилингизлар!» — деб амр қилдилар. Жобир: «Ушанда тошбўрон қилганлар ичида мен ҳам бор эрдим. Намозгоҳга олиб чиқиб тошбўрон қилаётганимизда дастлабки тош тегиши бирланоқ қочиб қолган эрди, биз уни Ҳаррада қувиб етиб тошбўрон қилган эрдик», — дейдилар.

15-боб. Зино қилганликни эътироф қилмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ва Зайд ибн Холид ривоят қиладилар: «Биз Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида эрдик. Бир киши ўрнидан туриб: «Сиздан ўтиниб сўрайменким, бизнинг ишимиз юзасидан Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ҳукм чиқариб берингиз!» — деди. Ундан шикоят қилиб келган киши фақиҳроқ бўлиб, ул ҳам ўрнидан турди: «Бизнинг ишимизни Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ажрим қилсангиз ва менга гапирмоққа ижозат берсангиз!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Сўзлагил!» — дедилар. Ул: «Менинг ўғлим бул одамнинг хизматини қилиб юрар эрди, бир куни унинг хотини бирлан ўйнашиб қўйди. Мен товонига юзта қўй ва бир хизматкор бериб ўғлимни қутқариб олдим. Кейин, уламолардан суриштириб эрдим, улар: «Ўғлингни юз дарра уриб бир йилга бадарға этмоқ, бунинг хотинини эрса тошбўрон қилмоқ лозим эрди» — дейишди», — деди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, сизларнинг ишингизни Оллоҳ таоло Китобига мувофиқ ҳал қилғумдур! Берган юз қўйинг бирлан бир хизматкоринг ўзингга қайтарилғайдур ва ўғлинг юз дарра урилиб, бир йилга бадарға қилинғайдур. Эй Анис, бунинг хотини олдиға борғил, агар (зино қилганини) эътироф қилса, тошбўрон қилғил!» — дедилар. Анис ўшал хотиннинг олдиға бориб эрди, ул эътироф этди, кейин уни тошбўрон қилишди».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умар бундай деб айтдилар: «Мен кўрқаменким, замонлар ўтиб одамлар: «Оллоҳ таолонинг Китобидан ражм (тошбўрон қилмоқ) ҳақида ҳеч гап топмадик» — деб залолатга юз тутиб, Оллоҳ таоло нозил қилган фарзни бажармай қўймасалар эрди! Ражм ҳар бир зино қилган одамга — хотини бўла туриб зино қилганга ҳам, зино қилганлиги исботланган шахсга ҳам ёким бировдан ҳомила орттирган ёҳуд зино қилганини ўзи эътироф қилганга ҳам беистисно қўлланмоғи зарурдур!». Суфён: «Мен Ҳазрат Умарнинг гапларининг сўнггида: «Ахир, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ражм қилган эрмасми эрдилар, ул зотдан кейин биз ҳам ражм қилдик-ку?!» — деб айтганларини шундоққина ёдлаб қолганмен», — дейдилар.

16-боб. Эри бўла туриб зинодан ҳомиладор бўлиб қолган аёлни ражм қилмоқ ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Мен муҳожирлардан бўлмиш бир гуруҳ кишиларга, жумладан Абдурраҳмон ибн Авфга Қуръон тиловат қилмоқни ўргатар эрдим. Бир куни мен унинг Минодаги ўйида, унинг ўзи эрса, Ҳазрат Умар ибн ал-Хаттобнинг сўнгги ҳажларида бирга эрди. Ногаҳон, Абдурраҳмон менинг олдимга қайтиб келиб қолди-да: бундай деди: «Бугун Амир ал-Муъминийннинг ҳузурларига келган кишини бир кўрганингда эрди, ўшал одам: «Ё Амир ал-Муъминийн, сиз фалончига нима ёмонлик қилган эрдингиз, ул сизнинг ҳақингизда: «Агар Умар ўлса, мен фалончига байъат қилган бўлур эрдим, Оллоҳ таоло ҳақи, Абу Бакрга қилган байъатим эрса, умри қисқа эркан, тез фурсатда тугади!» — деб айтди» — деди. Шунда Ҳазрат Умар дарғазаб бўлиб: «Иншооллоҳ, мен бугун кечқурун кимлар иғво қилиб одамларни чалғитишга уринаётганини барчага ошкор қилгаймен!» — дедилар. Шунда мен: «Ё Амир ал-Муъминийн, бундай қила кўрмангиз, чунким ҳозир ҳаж мавсуми бўлиб, кўплаб жоҳил ва иғвога тез учадирган одамлар тўплангандур, одамларга сўзлаётган вақтингизда ўшал тоифадаги кишилар сизни қуршаб олишиб, енгиб қўйишмаса эрди! Мен кўрқаменким, бирор ноҳўя сўз оғзингиздан чиқса, улар илиб олишиб, дарҳол чор атрофга таркатгайлар ва одамлар бунга ўйлаб-нетмай ишониб қўя қолгайлар. Сира ошиқмангиз, аввал Мадинага эсон-омон қайтиб борингиз, чунким бул шаҳар ҳижрат ва суннат қароргоҳи бўлиб, ул ерда сиз фақиҳу ашрофлар бирлан ҳолис суҳбат қуриб, ўзингиз айтмоқчи бўлган гапларни айтгайсиз, улар эрса, гапингизни ақл тарозусига солиб кўриб, ноқис ерларини

тузатғайлар!» — дедим. Ҳазрат Умар: «Ғапинг маъкул, Оллоҳ таоло ҳақи, иншооллоҳ, Мадинаға боришим бирланоқ дастлаб шул ишни қилғаймен!» — дедилар. Биз Зулҳижжа ойининг охирида Мадинаға келдик. Ушал кун жумъа куни бўлиб, қуёш ботиб қоронғу тушиб қолмасидан етиб олмоққа ошиқдик. Мен Саъид ибн Зайд ибн Амр ибн Нуфайлни минбар рукнига суяниб ўлтирган ҳолда учратдим, тиззам тиззасига тегадирган даражада унга яқин бориб ўлтирдим. Гапга оғиз жуфтлаб ҳам эрдимки, Ҳазрат Умар ибн ал-Хаттоб ичкаридан чиқиб келдилар. Ул кишининг биз томон келаётганларини кўриб Саъид ибн Зайд ибн Амр ибн Нуфайлга: «Бугун кечқурун халифа бўлганларидан буён айтмаган гапларини айтдилар», — дедим. Ул менга ишонмай: «Бўлмағур гап, шул вақтга қадар айтмай, энди айтарми эрдилар!» — деди. Ҳазрат Умар минбарга чиқиб ўлтирдилар. Муаззинлар сукут қилгач, ўринларидан туриб Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтдилар, сўнг «аммо баъд» деб мақсадга ўтдилар: «Мен бугун сизларга айтмоғим тақдир қилинган бир гапни айтғаймен, эҳтимол бул ажалим арафасидаги сўнгги нутқимдур! Гапимни фаҳмлаб мағзини чақа олганлар уловларининг қадами етганча ерга бориб одамларни воқиф қилсинлар, кимки идроки етмай гапимнинг мағзини чақа олмаганлигидан хавфсираса, менинг хусусимда бўхтон қилмоғига йўл қўймағаймен. Оллоҳ таоло Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳақиқатни юзага чиқармоқ учун юборгандур, ул зотга Китоб нозил қилгандур. Нозил қилган қавли карималаридан бири «Ражм» ояти бўлиб, биз уни ўқиб, фаҳмлаб, мағзини чаққанмиз, шул боисдан ҳам Жаноб Расулуллоҳ ражм қилдилар, ул кишидан кейин биз ҳам ражм қилдик (тошбўрон жазосини қўлладик). Қўрқаменким, замонлар ўтиб одамлар Оллоҳ таолонинг Китобидан ражм ҳақида ҳеч гап тополмадик дейишиб залолатга юз тутмасалар ва Оллоҳ таоло нозил қилган фарздан воз кечмасалар эрди! Хотини бўла туриб зино қилган ҳар қандай эркакни ва эри бўла туриб зино қилганлиги исботланган ёки номаҳрам бирлан ўйнашиб ҳомила орттирган ҳар қандай аёлни ёҳуд зино қилганлигини ўзи эътироф этган ҳар бир шахсни ражм (тошбўрон) қилмоқ Оллоҳ таолонинг Китобида ҳақлиг дейилгандур. Кейин, биз Оллоҳ таолонинг Китобидаги ояти карималарни ўқиб билиб олдиким, оталарингиздан юз ўғирмаслигингиз лозим, чунким оталарингиздан юз ўғирмоғингиз куфрдур. Ёдингизда тутингизким, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мени Исо ибн Марямни мақтаганлари сингари мақтамай, Оллоҳнинг бандаси ва расули деб айтингизлар!» — деганлар. Менга айтишдиким, ораларингиздан бир киши: «Оллоҳ

таоло ҳақи, агар Умар ўлса, фалончига байъат қилган бўлур эрдим!» — деган эрмиш. Киши: «Абу Бакрга қилган байъатим, умри қисқа эркан, тез фурсатда тугади!» — деб ҳам мактангайми? Агар ҳақ бўлганида ҳам бундай демаслиги лозим! Ҳеч қайсингиз Оллоҳ таолонинг йўлида Абу Бакрчалик мўл юриб кўплаб туя нобуд қилган эрмассиз! Кимки мусулмонлар бирлан маслаҳатлашмай бировга байъат қилса, қатл қилинмоғидан қўрқиб байъат қилганни ҳам, байъат қабул қилганни ҳам ҳеч ким тан олмағайдур. Бизга маълумки, Оллоҳ таоло ўз расули саллаллоҳу алайҳи ва салламни даргоҳига қақриб олгач, ансорлар бизга қарши чиқиб бутун оилалари бирлан Бану Соъида айвониغا тўпланишган эрди. Али, Зубайр ва уларнинг тарафдорлари ҳам бизга қарши чиқишган эрди. Муҳожирлар эрса, Абу Бакрнинг ҳузурларига йиғилган эрди. Шунда мен Абу Бакрга: «Ё Ҳазрат Абу Бакр, бизни ёнингизга олиб биродарларимиз бўлмиш ансорларнинг олдига борингиз!» — дедим. Кейин, биз йўлга тушдик. Ансорлар тўпланган ерга яқин қолганда икки солиҳ киши қаршимизга чиқди-да, уларнинг ниятларидан бизни воқиф қилиб: «Эй муҳожирлар, қаерга кетмоқдасизлар?» — деди. Биз: «Биродарларимиз бўлмиш ансорлар ҳузурига», — дедик. Улар: «Уларга яқин бормангизлар, ўзингиз билиб ишларингизни қилаверингизлар!» — дейишди. Мен: «Оллоҳ таоло ҳақи, уларнинг олдига бормасак бўлмагай!» — дедим. Биз йўлда давом этиб, ниҳоят Бану Соъида айвонида тўпланган ансорлар ҳузурига етиб бордик. Қарасак, уларнинг ўртасида кийимига ўраниб бир киши ўлтирибди, мен: «Бул ким?» — дедим. «Бул — Саъд ибн Убодадур», — дейишди. Мен: «Унга не қилгон?» — дедим. «Бетобдур», — дейишди. Бироз ўлтирганимиздан сўнг уларнинг хатиби калимаи шаҳодатни ўқиб Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтди-да: «Аммо баъд (энди мақсадга кўчайлик), биз Оллоҳ таолонинг ердаги таянчи ҳамда ислом лашкарларидурмиз! Сизлар эрсангиз, бир ҳовуч муҳожирлар бўлиб, камбағаллигингиздан ўз қавмингиздан ажралиб бу ерга келиб қолгансизлар. Ўшал қавмингиз илдизимизни қирқиб, бизни ҳокимиятдан четлатмоқ ниятидадур», — деди. Ул гапидан тўхтаб сукут қилган вақтда мен ўзимга маъқул кўринган бир гапни миямда чиройли сўзлар бирлан безаб, пардали қилиб тайёрлаб олдим-да, Абу Бакрнинг ҳузурларида айтиб олгим келди, чунким бир қадар ул кишига ўзимни кўрсатгим келган эрди. Эндигина гапга оғиз жуфтлаб ҳам эрдимки, Абу Бакр: «Шошмай турсангчи!» — дедилар. Мен ул кишининг ғазабларини келтиргим келмай, жим бўлдим. Шунда Абу Бакрнинг ўзлари гап бошладилар, ул киши мендан кўра юмшоқ табиат ва хушмуомалароқ эрдилар.

Оллоҳ таоло ҳақи, менинг ҳозиргина ўзимча маъқул кўриб айтмоқчи бўлган гапимни ул киши бирорта ҳам сўзини қолдирмай ва мендан ҳам чиройлироқ қилиб айтдилар-да, сукут қилдилар. Сўнг, Саъдга қараб: «Сиз ансорийлар ҳақида нимаики яхши гаплар айтган эрсангиз, бариси ҳақлиг равишда уларга муносибдур. Аммо, халифалик мансаби Қурайш қабиласининг мана шул хижрат қилган уруғига берилсагина эътироф қилинғайдур, чунким улар араб қабилалари ичида насаб ва турмуш даражаси жиҳатидан ўртачадурлар. Мен сизларга мана бул икки кишидан бирига рози бўлмоғингизни таклиф қилурмен. Улардан ўзингиз истаганингизга байъат қилмоғингиз мумкин»,— дедилар-да, мен бирлан Абу Убайда ибн ал-Жарроҳнинг қўлимизни ушладилар. Шунда Абу Убайда иккаламизнинг ўртамизда ўлтирган эрди. Мен бошқа бир кишини таклиф қилганларида инкор қилмаган бўлур эрдим. Аммо, Оллоҳ таоло ҳақи, Абу Бакр ҳазратларидек зот ораларида бўлган қавмга бош бўлганимдан кўра, бўйнимни чоптириб ташлаб гуноҳдан нарироқ бўлганим афзалроқдур! Мен ҳозир ўлимим олдида эсласам арзигулик ўзим қилган бундан бўлак яхши амални қидириб сира топа олмаётирмен! Ансорлардан бири: «Оёқларингиз остига поёндоз бўлайин, оёқларингиз чангини кўзларимга тўтиё қилайин, эй Қурайш жамоаси, сизлардан бир киши ва бизлардан бир киши амир бўлсин!» — деди. Шунда одамлар орасида ғала-ғовур кўтарилиб эрди, мен ихтилоф чиқмасайди деб хавотир олдим-да: «Ё Абу Бакр, қўлингизни узатингиз!» — дедим, ул киши қўлларини узатдилар. Мен қўлларини олиб ул кишига байъат қилдим, муҳожирлар ҳам байъат қилишди. Кейин, ансорлар ҳам ул кишига байъат қилишди. Шундай қилиб, биз Саъд ибн Убодани устидан ғалаба қилдик. Ансорлардан бири: «Саъд ибн Убодани ўлдирдингизлар (пичоқсиз сўйдингизлар)»,— деди. Мен унга: «Саъд ибн Убодани Оллоҳ таоло ўлдирди»,— дедим. Ҳазрат Умар: «Биз ҳозир Абу Бакрга байъат қилиб жуда зўр иш қилдик, қавмнинг биздан ажралиб чиқиб кетмоғидан қўрққан эрдик. Агар уларнинг ораларидаги ўзимиз рози бўлмаган кишига байъат қилмоғимиз тўғри келиб қолганда, қарши чиққан бўлур эрдик, бу эрса икки ўртада фасод чиқмоғига сабаб бўлур эрди. Кимки муслмонлар бирлан маслаҳат қилмай кимгадир байъат қилса, қатл қилинмоғидан қўрқиб байъат қилганга ҳам, байъат қабул қилганга ҳам ҳеч ким эргашмағайдур!» — дедилар».

17-боб.

Зино қилган бокира ва бўйдоққа дарра урилғайдур ҳамда

зино қилган аёл бирлан эркак бадарға қилинғайдур. Уларнинг ҳар бирига юз даррадан урингизлар, Оллоҳ таоло бирлан қиёматга иймон келтирган эрсангиз, Оллоҳ таоло динида букюрилган ҳадд жазосини беаёв уларга қўллангизким, кўпчилик мўминлар азобланаётганларини кўриб ибрат олсинлар. Мўмин бўла туриб зино қилган эркак фақат зинокор ёким мушрик аёлгагина уйланмоғи мумкинмур, шунингдек мўмин бўла туриб зино қилган аёл ҳам фақат зинокор ёким мушрик эркаккагина турмушга чиқиши мумкинмур. Мўмин бўла туриб зино қилиб қўйган эркак ёким аёл мўминлар учун энди бутунлай ҳаромдур!

Зайд ибн Холид ал-Жухайний: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг уйланмаган бир кишини зино қилиб қўйганида юз дарра урдириб, бир йилга бадарға қилганларини эшитганмен», — дейдилар.

Урва ибн аз-Зубайр: «Ҳазрат Умар ибн ал-Хаттоб зино қилган эркакларни бадарға қилдилар ва бу пайғамбаримиздан қолган суннат сира канда қилинмади», — дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйланмаган зинокор бир кишини ҳадд урилгач, бир йилга бадарға қилмоқни амр қилдилар».

18-боб. Осий ва хунасаларни бадарға қилмоқ ҳақида

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам хотинчалиш эркаклар бирлан эркакчалиш аёлларни лаънатлаб: «Уларни уйлариңгиздан қувиб чиқариңгизлар!» — дедилар ва фалончини ҳайдаб юбордилар, Ҳазрат Умар ҳам фалончини қувиб чиқарди».

19-боб. Имомнинг ўзи бормай, ҳадд уриб келмоқни имом бўлмаган бир кишига топширганлиги ҳақида

Абу Ҳурайра ва Зайд ибн Холид ривоят қиладилар: «Бир бадавий Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам масжидда ўлтирганларида қошларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ҳукм чиқариб берингиз!» — деди. Шунда унинг хасми: «Тўғри айтяпти, ё Расулаллоҳ, унинг ишини Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ҳал қилиб берингиз! Менинг ўғлим унинг хизматини қилиб юрур эди. Бир куни унинг хотини бирлан ўйнашиб қўйди. Одамлардан суриштирган эрдим, бунинг учун ўғлимнинг ражм (тошбўрон) қилинмоғи лозимлигини айтишди. Шунда мен юзта қўй ва бир жория товон тўлаб ўғлимни қутқариб олдим. Кейинчалик, уламолардан сўраган эрдим, улар ўғлимнинг юз дарра урилиб, бир йилга бадарға қилинмоғи кераклигини таъ-

кидлашди», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, сизларнинг можароларингизни Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ҳал қилиб бергумдур! Сен берган юз қўй бирлан жория ўзингга қайтарилгай, ўғлинг эрса, юз дарра урилиб, бир йилга бадарға этилгусидур. Эй Анас, сен эрсанг, бориб ўшал хотинни ражм (тошбўрон) қилгил!» — дедилар. Анас бориб, уни ражм қилди».

20-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисо» сураси): «Ва ман лам йастатиъ минкум тавлан ан йанкиҳал-муҳсанотил-муъмино-ти фа мин мо малакат аймонукум мин фатайотикумул-муъминоти валлоҳу аъламу би-иймоникум баъзукум мин баъзин фанкиҳууҳунна би-изни аҳлиҳинна ва отууҳунна ужуурахунна бил-маъруфи муҳсанотин ғайра мусофиҳотин ва ло муттаҳизоти аҳдонин фа-изо уҳсинна фа-ин атайна би-фоҳишатин фа-алайҳинна нисфу мо алаал-муҳсаноти минал-азоби золика ли-ман хашийаланата минкум ва ан тасбируу хайрун лакум валлоҳу ғафуурун раҳиймун!». **Оятнинг мазмуни:** «Ва ораларингиздан кимки озод мусулмон аёллар-ни никоҳига олмоққа қодир бўлмаса, ул одам қўлларингизда-ги мусулмон чўрилардан бирини никоҳига олсин, Оллоҳ таоло сизларнинг қай даражада иймонли эрканлигингизни барчадан ҳам яхшироқ билгайдур. Сизлар ҳаммангиз бир инсондурсизлар, шунинг учун чўриларни эгаларининг ижо-зати ила, агар улар илгари зино қилмай покдомон юрган эрсалар ҳамда хуфёна ўйнаш орттирмаган эрсалар, нико-ҳингизга олиб, қоидага мувофиқ маҳрларини берингизлар. Башарти, никоҳингизга олганингиздан сўнг фаҳш йўлига кирсалар, ул ҳолда уларга зино қилган эрли озод хотинларга белгиланган жазонинг ярми берилур. Бу ортиқча жазо бериб қўйиб, гуноҳкор бўлиб қолмоқдан чўчиганлар учундур. Бардошли бўлсангизлар, ўзингиз учун яхшироқ бўлгайдур, Оллоҳ таоло гуноҳларни кечувчан ва раҳмдил зотдур!».

21-боб. Агар чўри зино қилса...

Абу Ҳурайра ва Зайд ибн Халид ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Эри йўқ чўри зино қилиб қўйса, не қилгаймиз!» — деб сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар зино қилса, дарра урингизлар, кейин яна зино қилса, дарра урингизлар, кейин яна зино қилса, дарра урингизлар, сўнг бир калава ип нархига бўлса ҳам сотиб юборингизлар!» — дедилар. Ибн Шихоб: «Учинчи ёким тўртинчи марта зино қилганидан сўнг сотиб юборила-дими, буни билолмадим», — дейдилар».

**22-боб. Зино қилган чўри уришиб-нетиб ўтирилмағай
ҳамда бадарға ҳам қилилмағай**

Саъид ал-Мақъурий оталаридан нақл қиладилар, ул киши эрса, Абу Хурайрадан эшитган эрканлар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар чўри зино қилса-ю, гуноҳи исботланса, уришиб-нетиб ўтирмай, дарра уриб қўя қолингизлар, агар яна зино қилса, уришиб-нетиб ўтирмай, яна дарра уриб қўя қолингизлар. Башарти, учинчи марта зино қилса, бир жун арқон баҳосида бўлса ҳам сотиб юборингизлар!» — дедилар».

**23-боб. Зинокор зиммийларни жазога ҳукм қилмоқ
ҳамда зино қилиб иши имомга оширилган икки
зиммийни бошқа зиммийлар ҳимоя қилганликлари
ҳақида**

Шайбоний ривоят қиладилар: «Мен Абдуллоҳ ибн Абу Авфодан ражм (тошбўрон қилмоқ) ҳақида сўраган эрдим, ул: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ражм қилганлар», — деб айтди. Кейин, мен: «Нур сураси нозил бўлмасидан илгарими, кейинми?» — десам: «Билмаймен», — деди. Баъзилар ражмга «Моида» сураси тааллуқли деб ҳисоблашади, аммо дастлабкиси тўғрироқдур».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Бир тўда яҳудийлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб ўзларидан бир эркак бирлан аёлнинг зино қилганлигини айтишди. Жаноб Расулуллоҳ уларга: «Ражм хусусида тавротда не дейилган?» — дедилар. Улар: «Сазойи қилиб, дарра урилмоғи лозимлиги айтилган», — дейишди. Шунда Абдуллоҳ ибн Салом: «Ёлғон айтяпсизлар, тавротда ражм қилмоқ кераклиги айтилган!» — деди. Таврот келтирилгач, яҳудийлардан бири уни очиб, ражм ояти устига қўлини қўйди-да, оятнинг бошланиши бирлан охирини ўқий бошлади. Абдуллоҳ ибн Салом бунни сезиб: «Қўлингни ол!» — деди. Ул қўлини олиб эрди, ражм оятининг энг керакли ерини атайлаб қўли бирлан беркитиб турганлиги аён бўлди. Яҳудийлар ўзларини анқовликка солиб: «Муҳаммад, рост бўлиб чиқди, тавротда ражм ҳақида ёзилган эркан!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ зинокор яҳудийларни ражм қилмоқни амр қилдилар, улар ражм қилинди. Шунда мен (зинокор) эркак яҳудийнинг ўз маъшуқасини гавдаси бирлан тошдан ҳимоя қилиб турганини кўрдим».

24-боб. Бир эркак, ҳоким ва одамлар олдида ўз хотинини ёким бировнинг хотинини зинокорликда айбласа, ҳоким ўшал хотинга одам юбориб, қўйилган айб ҳақида суриштирадими?

Абу Ҳурайра ва Зайд ибн Халид ривоят қиладилар: «Икки киши ўзаро даъволашиб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келди. Шунда улардан бири: «Ё Расулаллоҳ, бизнинг ишимизни Оллоҳ таолонинг Китобига биноан ҳал қилиб берингиз!» — деди. Кейин, фақиҳроғи туриб: «Тўғри айтяпти ё Расулаллоҳ, бизнинг можаромизни Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ҳал қилсангиз ҳамда менга сўзламоққа ижозат берсангиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Майли, гапиравергил!» — дедилар. Ул: «Менинг ўғлим манавининг хизматкори эрди, хотини бирлан ўйнашиб қўйди. Одамлар ўғлимнинг ражм қилинмоғини айтишди. Мен юзта қўй ва бир чўри товон тўлаб, ўғлимни қутқариб олдим. Кейин, мен уламолардан суриштириб билсам, бунинг учун ўғлим юз дарра урилиб, бир йилга бадарга этилмоғи, манавининг хотини эрса, ражм қилинмоғи даркор эркан», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, сизларнинг ишингизни фақат Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ажрим қилиб бергумдур! Сен берган юзта қўй бирлан жория ўзингга қайтарилғай, ўғлинг эрса, юз дарра урилиб, бадарга қилинғай!» — дедилар. Сўнг, Анис ал-Асламийга: «Манавининг хотинининг олдига бориб суриштиргил, агар зино қилганини эътироф қилса, ражм қилгил!» — деб амр қилдилар. Хотин эътироф қилиб эрди, ражм қилинди».

25-боб. Султон (ҳукмдор) дан берухсат ўз боласининг ёким бошқа бировнинг адабини берган киши хусусида

Абу Саъиднинг айтишларига кўра, «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки намоз ўқиётганда бирор киши олдидан ўтмоқчи бўлса, уни қайтарсин, қайтмай қаршилиқ қилса, у бирлан жанг қилсин!» — деб айтган эрканлар. Шул боисдан Абу Саъид ҳам шундай қилган эрканлар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «(Отам) Абу Бакр разияллоҳу анҳо олдимга келганларида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам муборақ бошларини тиззамга қўйиб ором олаётган эрдилар. Отам: «Қилган ишингни қара-ю, Жаноб Расулуллоҳ бирлан одамларни йўлдан қолдирдинг, ваҳоланки уларнинг суви йўқ!» — деб қўллари бирлан биқинимга нуқиб-нуқиб қойий бошладилар, мен

эрсам Жаноб Расулуллоҳ уйғониб кетмасайдилар, деб қимирлай олмас эрдим. Шу аснода Оллоҳ таоло «Таяммум» оятини нозил қилди».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Отам Абу Бакр олдимга келдилар-да: «Маржонингни деб одамларни йўлдан қолдирдинг!» — деб мени қаттиқ нуқий бошладилар. Мен эрсам, жоним оғриганига қарамай, Жаноб Расулуллоҳни безовта қилиб қўймайин деб қимирламас эрдим. Ул зотни безовта қилмоқдин кўра, менинг учун ўлим афзалроқ эрди!».

26-боб. Хотини бирлан бирга бегона эркакни кўрган-да уни ўлдирмоқ ҳақида

Муғййра ривоят қиладилар: «Саъд ибн Убода: «Башарти хотиним бирлан бирга бегона эркакни кўрсам, уни қилич бирлан беаёв чопиб ташлар эрдим!» — деди. Бу гапни Жаноб Расулуллоҳга етказишганда, ул зот: «Саъднинг рашикдан таажжуб қилдингизларми? Мен ундан ҳам рашклироқмен, Оллоҳ таоло эрса, мендан ҳам рашклироқдур!» — дедилар.

27-боб. Ётиғи бирлан, кенгроқ тушунтирмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир бадавий Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, менинг хотиним қоп-қора бола туғди!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Туяларинг борми?» — дедилар. Ул: «Ҳа, бор», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ранглар қандай?» — дедилар. Ул: «Қизғиш», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Орасида кулрангги борми?» — дедилар. Ул: «Ҳа, бор», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қандай қилиб улардан кулранг туя вужудга келди?» — дедилар. Ул: «Асли зотига тортган бўлса керак-да!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўғлинг ҳам асли зотига тортгандур!» — дедилар».

28-боб. Нечоғлик таъзир ва адаб бермоқ даркор?

Абу Бурда ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Таъзир ва адаб тариқасида) ўн даррадан ортиқ урилмағайдур, чунким бул ҳаддни (жазони) Оллоҳ таолонинг ўзи таъйин қилгандур!» — дер эрдилар».

Абдулраҳмон ибн Жобир ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Таъзир ва адаб тариқасида) ўн даррадан ортиқ уриб жазо берилмағайдур, чунким бул ҳаддни Оллоҳ таолонинг ўзи таъйин қилгандур!» — дедилар».

Абу Бурда ал-Ансорий ривоят қиладилар: «Набий

саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «(Таъзир ва адаб тариқасида) ўн даррадан ортиқ урмангизларки, бул ҳадд Оллоҳ таолонинг ҳаддларидандур!» — деб айтганларини эшитганмен».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам узлуксиз рўза тутмоқдан қайтариб эрдилар, бир гуруҳ мусулмонлар: «Ё Расулаллоҳ, ўзингиз узлуксиз рўза тутғайсиз-ку?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қайси бирингиз мен каби бўла олғайсиз?! Ахир, мени ҳар кеча раббимнинг ўзи еб-ичириб турғайдур!» — дедилар. Улар: «Узлуксиз рўза тутаверғаймиз!» — деб кўнмагач, Жаноб Расулуллоҳ бир неча кун биргаликда узлуксиз рўза тутдилар. Яхши ҳамки, янги ой чиқиб қолди (рўза тугаб қолди), акс ҳолда ул зот уларни бош тортганлари учун жазолаган бўлур эрдилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Бирор озуқани (егуликни) ўзлари яшайдирган жойга олиб бориб сотмоқ ниятида кўтара харид қилган одамлар уловларига миниб улгурмасларидан калтакланар эрдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таоло таъқиқ қилган нарсаларга қўл урганлардангина ўч олар эрдилар, аммо ўзларига етказилган озор учун сира ўч олмаганлар».

29-боб. Аёлнинг фоҳишалик қилганини ҳамда унга қўйилган айбнинг рост эканлигини гувоҳу далилсиз исботлаган шахс хусусида

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Мен бир эру хотиннинг ўзаро бир-бирини зинокорликда айблаб лаънатлаганлигининг шоҳиди бўлганмен. Ўшанда ўн беш ёшларда эрдим. Жаноб Расулуллоҳ уларни ажратиб қўйган эрдилар. Хотиннинг эри: «Агар уни хотин қилсам, тухматчи бўлиб қолғаймен!» — деб айтган эрди. Зухрий ўшал киши ҳақида: «Агар хотиним қорачадан келган бола туғса, менинг гапим тўғри чиққай, башарти сарғиш бола туғса, унда айбсиз бўлғайдур!» — деганди, кейин хотини қорачадан келган бола туғиб қўйган эрди», — дейдилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида бир эру хотиннинг ўзаро бир-бирини зинокорликда айблаб лаънатлагани ҳақида гап бўлди. Шунда Осим ибн Адий шул ҳақда бир гап айтди-да, кейин чиқиб кетди. Уйида ўлтирганида бир киши ҳузурига келиб хотинини бир бегона эркак билан тутиб олганини айтиб шикоят қилди. Осим: «Тилимдан илиниб ўзимга бало орттириб ўлтирибмен!» — деди-да, бояги кишини эргашти-

риб Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига борди, ул зотни бор гапдан воқиф қилди. Хотинидан шикоят қилиб келган киши сарғиш, қотма, сочлари мулойим ва силлиқ эрди. Хотинининг ўйнаши эрса, қорачадан келган, семиз киши эрди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё парвардигоро, ўзинг фош қилғайсен!» — дедилар. Кейин, ўшал хотин эри белгиларини айтган кишига ўхшаш бола туғди. Жаноб Расулуллоҳ уларни ажратиб юбордилар».

30-боб. Покдомон аёлларга туҳмат қилғувчилар ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли: «Покдомон аёлларга туҳмат қилиб қўйиб, сўнг тўртта гувоҳ тополмаганларга саксон дарра урингизлар ва зинҳор танҳо ўзларининг гувоҳлигини қабул қилмангизлар! Улар фосиқ бўлиб, шундан кейин тавба қилиб тузалганлари бундан мустаснодурлар. Оллоҳ таоло мағфират қилғувчи раҳмдил зотдур!»; «Беғуноҳ, покдомон мўмина аёлларга туҳмат қилғувчилар икки дунёда лаънати бўлғайлар, қиёматда қаттиқ азобга дучор қилинғайлар!»; «Ўз хотинларига туҳмат қилиб, қўйиб сўнг (гувоҳ) тополмайдирганлар... ».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Ҳалокатовар етти нарсадан қочингизлар!» — дедилар. «Ё Расулаллоҳ, улар нимадур?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолога ширк келтирмоқ, сеҳр-жоду қилмоқ, ноҳақ бировни ўлдирмоқ, судхўрлик, етимнинг ҳақини емоқ, жанг майдонидан қочмоқ ва беғуноҳ, покдомон мўмина аёлларга туҳмат қилмоқдур!» — дедилар».

31-боб. Қулга туҳмат қилмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Абулқосим саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ўз қулига ул пок бўлгани ҳолда туҳмат қилғайдур, қиёмат куни дарраланғайдур, башарти гапи рост эрса, унда қули айбига яраша жазосини тортғайдур!» — дедилар».

32-боб. Имом ўзининг ўрнига дарра урмоқни бировга буюра оладирми?

Бу ерда 19-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ТОВОНЛАР КИТОБИ

Оллоҳ таоло: «Кимки қасддан мўминни ўлдиргайдур, жойи жаҳаннамдур!» — деган.

Амр ибн Шарҳабийл ривоят қиладилар: «Бир киши: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолонинг даргоҳида энг катта гуноҳ қайсидур?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўзингни яратган Оллоҳ таолога ширк келтирмоғингдур!» — дедилар. Ул: «Яна қайсидур?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ризқимга шерик бўлмасин деб ўз болангни ўлдирмоғингдур!» — дедилар. Ул: «Кейин-чи?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қўшнингнинг жуфти ҳалоли бирлан дом олишмоғингдур! Бунинг тасдиқи учун Оллоҳ таоло «Оллоҳга ширк келтирмайдирганлар, ҳақ бўлган ҳоллардан ташқари вақтда Оллоҳ ўлдирмоқни манъ қилган инсонни ўлдирмайдирганлар ва зино қилмайдирганлар... ва кимки буни қилса, азобга қолур» деган ояти каримасини нозил қилган», — дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ноҳақ қон тўкмаган мўмин ўз динида доимо роҳатланиб юрғайдур!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар: «Қутилиб бўлмайдирган мушkil ҳолатлардан бири — кишининг ноҳақ қон тўкиб қўйган ҳолатидур!» — дейдилар.

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни инсонлардан даставвал тўкилган қон ҳақида сўралиб, ҳукм чиқарилгайдур», — дедилар».

Убайдуллоҳ ибн Адий ривоят қиладилар: «Бану Заҳра иттифоқчиси бўлмиш ҳамда Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга Бадр ғазотида қатнашган Миқдод ибн Амр ал-Киндий: «Ё Расулаллоҳ, агар бир кофирга дуч келиб қолсам-у, ўзаро жанг бошласак ва ул қиличи бирлан қўлимни чопиб ташлагач, бир дарахтнинг ортига қочиб ўтиб: «Оллоҳ таолога таслим бўлдим!» — деса, шул гапидан кейин, уни ўлдиргаймен-ми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, уни ўлдирмағил!» — дедилар. Ул: «Ё Расулаллоҳ, ахир ул менинг бир қўлимни чопиб ташлагандан сўнг шундай дедик-ку, уни ўлдирмағаймен-ми!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, ўлдирмағил, агар уни ўлдирсанг, унда ул сенинг уни ўлдирмасингдан олдинги ҳолатингда, сен эрсанг унинг ўшал гапини айтмасидан илгариги ҳолатида бўлиб қолгайсен!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Миқдодга: «Кофир қавмлар орасида яшайдирган бир мўмин ўз иймонини улардан беркитиб

юрган эрса-ю, кейин ошкор қилганда уни ўлдирсанг?! Ўзинг ҳам илгари Маккада шул тариқа иймонингни яшириб юрур эрдинг-ку!» — дедилар».

1-боб.

Оллоҳ таоло: «Унга ким жон ато қилган?!» — дейди. Ибн Аббос: «Барча инсонларга жон ато қилгани каби уни ноҳақ ўлдирмоқни ҳам манъ қилган зотдур!» — дейдилар.

Абдуллоҳ разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ноҳақ одам ўлдиргайдур, Одам алайҳиссаломнинг (инсоният тарихида) биринчи бўлиб одам ўлдирган) тўнгич ўгиллари (Қобилнинг) гуноҳини бўйнига олган бўлур!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мендан кейин бир-бирингизнинг бўғзингизга тиг урадирган кофир бўлиб кетмангизлар!» — деб айтдилар».

Абу Зуръа ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳажжат ул-Видоъда одамларни огоҳлантириб: «Мендан кейин бир-бирингизнинг бўғзингизга тиг урадирган кофир бўлиб кетмангизлар!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолога ширк келтирмоқ ва ота-онага оққлик қилмоқ (ёким «Ёлғондан қасам ичмоқ» деб айтган бўлишлари ҳам мумкин, дейдилар Шуъба) гуноҳи азимлардандур!» — дедилар».

Маоз бундай дейдилар: «Бизга Шуъба айтдики, Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолога ширк келтирмоқ, ёлғондан қасам ичмоқ, ота-онага оққлик қилмоқ (ёким одам ўлдирмоқ деган бўлишлари ҳам мумкин) гуноҳи азимлардандур!» — деган эрканлар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолога ширк келтирмоқ, одам ўлдирмоқ, ота-онага оққлик қилмоқ, ёлғон гувоҳлик бермоқ (туҳмат гап айтмоқ) энг катта гуноҳи азимлардандур!» — дедилар».

Усома ибн Зайд ибн Ҳориса ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизни Жухайна қабиласининг ал-Хурақа уруғига қарши урушга жўнатдилар. Биз тонг чоғида ҳужум қилиб, уларни енгдик. Мен ва яна бир ансорий улардан қочиб улгурган бир кишини қувиб етганимизда «Ло илоҳа иллаллоҳу» деб калима келтирди. Шунда ансорий унга тегмади, мен эрсам найза санчиб уни ўлдириб қўйдим. Оптимизга қайтгач, бул ҳақда Жаноб Расулуллоҳга айтиб эрдик, ул зот: «Ло илоҳа иллаллоҳу»

деганига қарамай ўлдирдингми!» — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, ул жон сақламоқ ниятида калима келтирди!» — дедим. Жаноб Расулulloҳ: «Ло илоҳа илаллоҳу» деганига қарамай ўлдирдингми!» — деб такрор-такрор айтавердиларки, ҳатто мен ўшал кундан олдин мусулмон бўлганимга пушаймонлар едим».

Убода ибн ас-Сомит разияллоҳу анҳу бундай дейдилар: «Мен Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга қўл бериб Оллоҳ таолога заррача ширк келтирмасликка, зино қилмасликка, ўғрилик қилмасликка, Оллоҳ таоло ўлдирмоқни манъ қилган инсонни ўлдирмасликка, бировларнинг молини талон-тарож қилмасликка, жаннатга ҳилоф ишларни қилмасликка байъат қилган қабила оқсоқолларидан бири эрдим. Булардан бирортасига амал қилмасак, Оллоҳ таолонинг ўзи бизни жазоласин!»

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бизга қарши қўлига қурол олган шахс биздан эмасдур!» — дедилар».

Аҳнаф ибн Қайс ривоят қиладилар: «Бир кишининг ёнини олиб ёрдам бергани кетаётган эрдим, йўлда Абу Бакр йўлиқиб: «Қаерга кетаётирсан?» — дедилар. Мен: «Бир кишининг ёнини олиб ёрдам бергани кетаётирман», — дедим. Абу Бакр бундай дедилар: «Қайтгил, чунким Жаноб Расулulloҳ икки мусулмон бир-бирига қарши қилич кўтарса, ўлдирган ҳам, ўлган ҳам дўзахи бўлмоғини менга айтган эрдилар. Шунда мен: «Ё Расулаллоҳ, ўлдирган-ку... тушунарли, аммо ўлган нега дўзахи бўлғай?» — деб эрдим, ул зот: «Ўлган ҳам рақибини ўлдирмоққа қасд қилган-дур!» — дедилар».

2-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Бақара» сураси): «Ё аййуҳоллазийна омануу кутиба алайкум ул-қисосу фил-катло ал-хурру бил-хурри вал-абду бил-абди вал-унсо бил-унсо фа-ман уфийа лаҳ мин ахийҳи шайъун фаттибоъун бил-маърууфи ва адоун алайҳи би-ихсонин золика тахфийфун мин раббикум ва раҳматун фа-маниътадо баъда золика фа-лаҳ азобун алиймун!». Оятнинг мазмуни: «Эй мўминлар, ўлдирилган озод одам бадалига озод одамни, қул бадалига қулни, хотин бадалига хотинни ўлдирмоқ сизларга фарз қилинди. Бас, кимки ўлдирилган одамнинг ворислари тарафидан афв қилинса, ул бунинг учун қоидага мувофиқ яхшиликлар қилсин ва бул сизларга парвардигорингиз тарафидан ато этилган енгиллик ва марҳаматдурким, кимки бундан буён ҳам қотиллик қилмоқда давом этса, ул аламли азоб-уқубатга дучор қилингайдур!».

3-боб. Қотилни айбига иқрор бўлгунига қадар сўроқ қилмоқ ва унга ҳадд жазосининг ҳақлиғ эканлигини тан олдирмоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир яҳудий бир чўрининг бошини тош билан уриб ёриб қўйди. Шунда ундан: «Ким сени бундай қилди, фалончими ёким пистончими?» — деб сўрашавергач, ул ниҳоят ўшал яҳудийнинг номини айтди. Уни олиб келишгач, Жаноб Расулуллоҳ иқрор бўлгунига қадар сўроқ қилавердилар. Иқрор бўлгач, унинг бошини ҳам тош билан уриб ёришди».

4-боб. Тош ёким асо бирлан уриб ўлдирса ...

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир чўри кумуш тақинчоқ тақиб Мадина бўйлаб кетаётган эрди, бир яҳудий тош отиб бошини ёриб қўйди. Уни рамақижон ҳолатда Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига олиб келишди. «Сени фалончи ўлдирдими?» — дедилар Жаноб Расулуллоҳ. Шунда чўри бошини кўтарди, иккинчи бор сўраб эрдилар, бошини янада баландроқ кўтарди, учинчи марта сўраганларида эрса, бошини қуйи туширди. Жаноб Расулуллоҳ ўшал яҳудийни чақиртириб келтирдиларда, айбини бўйнига олгач, бошини икки тош орасига олиб ўлдиртирдилар».

5-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Моида» сураси): «... аннан-нафса биннафси вал-айна бил-айни вал-анфа бил-анфи вал-узуна бил-узуну вас-синна бис-синни вал-журууҳа қисосун фа-ман тасаддақа биҳи фаҳува каффоратун лаҳ ва ман лам йаҳкум бимо анзалаллоҳу фауулоика ҳумуззолимууна!».

Оятнинг мазмуни: «... жон учун жон (олинғай), кўз учун кўз (ўйилғай), бурун учун бурун ва қулоқ учун қулоқ (қирқилғай), тиш учун тиш (синдирилғай) ва жароҳатларга яраша жароҳатлар (етказилғай). Кимки афв этибдур, бул унинг учун каффоратдур ва Оллоҳ таоло нозил қилган ҳукмга мувофиқ ҳукм қилмаганлар золимлардур!».

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳдан бўлак тангри йўқлигига ҳамда менинг Оллоҳнинг элчиси эканлигимга гувоҳлик берган мусулмоннинг қонини уч ҳолдагина — одам ўлдирган, зино қилган ва диндан қайтиб ўз жамоасини тарк этган чоғдагина тўқмоқ мумкиндур»,— дедилар».

6-боб. Тош бирлан қотиллик қилган шахсдан тош бирлан қасос олган шахс ҳақида

Бу ерда 4-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

7-боб. Бирор кимсаси ўлдирилган одамга икки қасос йўлидан бирини танламоқ ихтиёри берилғай!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Макка фатҳ қилинган йили Хузоза қабиласи Баний Лайс қабиласидан бир кишини ўлдирди, яъни жоҳилия даврида қабиладошларидан бир кишини ўлдиришгани учун қасос олди. Бу хабар Жаноб Расулulloҳга етказилди. Шунда ул зот туяларига миниб туриб ваъз айтдилар: «Оллоҳ таоло фил минган аскарларни Маккага қўймади, ўз расули бирлан мўминларнинг қўлини баланд айлаб, уларни мағлуб этди. Огоҳ бўлингиз, Маккада уруш қилмоқ ва одам ўлдирмоқ мендан аввал ҳам ҳалол бўлмаган ва мендан кейин ҳам ҳеч кимга ҳалол бўлмағай. Менга кундузи бир соатгина уруш қилмоққа изн берилди. Шул соатдан эътиборан бу ерда уруш қилмоқ, одам ўлдирмоқ, бу ернинг ўт-ўланларини юлмоқ, дарахтларини кесмоқ, йўқотилган (тушиб қолган) нарсани эгасини қидириб топширмоқдан ўзга ниятда олмоқ ҳаромдур. Бирор кимсаси ўлдирилган киши икки қасос йўлидан бирини танлағайдур, ё хун ҳақини ёким қасосини олғайдур!». Шунда Абу Шоҳ исмли яманлик бир киши туриб: «Ё Расулаллоҳ, ушбу гапларингизни менга ёзиб берингиз!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Абу Шоҳга ёзиб берингизлар!» — деб амр қилдилар. Кейин, Қурайш қабиласидан бир киши туриб: «Ё Расулаллоҳ, «Ўт-ўланлари юлинмағай, дарахтлари кесилмағай», — дедингиз, бироқ изхирни ўриб уйларимизга олиб борғаймиз ҳамда қабрларимизга қўйғаймиз!» — деди. Ул зот: «Изхирдан бошқасини юлмангизлар!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Баний Исроилда ўлдирилган одам учун қасос олинар эрди-ю, аммо хун ҳақи олинмас эрди. Кейин, Оллоҳ таоло бу умматга (мусулмонларга) қуйидаги ояти каримасини нозил қилди: «Эй мўминлар, ўлдирилган озод одам бадалига озод одамни, қул бадалига қулни, хотин бадалига хотинни ўлдирмоқ сизларга фарз қилинди. Бас, кимки ўлдирилган одамнинг ворислари тарафидан афв қилинса, ул бунинг учун қоидага мувофиқ яхшиликлар қилсин ва бул сизларга парвардигорингиз тарафидан ато этилган енгиллик ва марҳаматдурким, кимки бундан буён ҳам қотиллик қилмоқда давом этса, ул аламли азоб-уқубатга дучор қилинғайдур!».

8-боб. Бировнинг қонини ноҳақ тўкмоқ талабида бўлганлар ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло ҳаромни (таъқиқланган нарсаларни) тан олмайдирган, мусулмон бўлатуриб жоҳилият одатларини қўмсайдирган ҳамда бировнинг қонини ноҳақ тўкмоқ талабида бўлган уч тоифа бандасини ҳаддан зиёд ёмон кўрғайдур», — дедилар».

9-боб. Янглишиб ўлдириб қўйгани афв қилмоқ хусусида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ухуд жангида мушриклар мағлуб бўлдилар. Шунда иблис мусулмонларни чалғитмоқ ниятида: «Эй Оллоҳнинг бандалари, ортингиздагилардан эҳтиёт бўлингизлар!» — деб хитоб қилди. Натижада олдинги қаторда жанг қилаётган мусулмонлар чалғиб қолиб ортларига ўгирилдилар-да, ўз мусулмон биродарлари бўлмиш Ямонни ўлдириб қўйдилар. Ҳузайфанинг ҳам «Отам, отам!» деганига қарамай, отасини ўлдирдилар. Бўлар иш бўлгач, Ҳузайфа уларга: «Сизларни Оллоҳ таоло мағфират қилсин!» — деди. Сўнг, афсусланиб «Мушрикларнинг бир қисми мағлуб бўлиб Тоифга кетиб бўлган эрди-я!» деб қўйди».

10-боб.

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисо» сураси): «Ва мо конали-муъминин ан йақтула муъминан илло хатаъан ва ман қатала муъминан хатаъан фа-тахрийру рақабатин муъминатин ва дийатун мусалламатун ило аҳлиҳи илло ан йасаддақуу фа-ин кона мин қавмин адуввин лакум ва ҳува муъминун фа-тахрийру рақабатин муъминатин ва ин кона мин қавмин байнакум ва байнаҳум мийсоқун фа-дийатун мусалламатун ило аҳлиҳи ва тахрийру рақабатин муъминатин фа-ман лам йажид фа-сийому шахрайни мутатобийъайни тавбатан миналлоҳи ва коналлоҳу алийман ҳакийман!»
Оятнинг маъмуни: «Ва ҳеч бир мўминнинг ўзи каби мўминни ўлдирмоғи дуруст эрмаски, башарти билмай ўлдириб қўйган бўлмаса ва кимки бир мўминни билмай ўлдирган эрса-ю, ўлдирилган шахснинг ворислари унинг бул гуноҳини афв қилган эрсалар, ул ҳолда қотил бир мўмин қул ё чўри озод қилсин ҳамда ўлдирилган шахснинг ворисларига хун ҳақи берсин ва агар ўлдирилган одам сизларга душман жамоадан бўлиб, ўзи мўмин эрса, ул ҳолда унинг ворисларига хун ҳақи

берилур ва бир мўмин ғулом ҳам озод қилинур ва кимники ғуломи бўлмаса, тавбаси Оллоҳ таоло тарафидан қабул бўлмоғи учун ул икки ой муттасил рўза тутғайдур. Оллоҳ таоло билгувчи ва ҳикматли зотдур!».

11-боб. Одам ўлдирганига бир марта иқрор бўлса бас, шу бирлан ўлдириб юборилаверғайдур!

Бу ерда 4-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

12-боб. Эркакни аёлни ўлдиргани учун ўлдирмоқ ҳақида

Бу ерда ҳам 4-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

13-боб. Эркагу аёлларнинг ўзаро етказилган жароҳатлар учун қасос олмоқлари ҳақида

Уламолар: «Эркакни ўлдирган аёл ўлдирилғайдур!» — дейдилар. Ҳазрат Умардан нақл қилинишига кўра, эркакнинг жонига қасд қилган аёл, қандай жароҳат етказганига қарамай, ўлдирилмоғи даркор эркан.

Абуззаноҳ айтадиларки, Рабийънинг синглиси бир одамга жароҳат етказганда Жаноб Расулуллоҳ: «Қасос!» — деган эрканлар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Биз, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бетоб ётганларида, оғизларининг бир чеккасидан қўярда-қўймай дори томиздик. Шунда ул зот: «Мени мажбур қилиб оғзимга дори томизмангизлар!» — дедилар. Биз: «Одатда касалнинг дорига тоқати йўқлигидан шундай деяптилар-да!» — деб қўйдик. Кейин, ўзларига келгач: «Шул уйдагилар орасида Аббосдан бўлак оғзига дори томизилмаган бирорта ҳам одам қолмағайдур, чунки ул сизларнинг бул қилмишингизда иштирок этгани йўқдур!» — дедилар (яъни, бу дунё қасосли дунёдир). »

14-боб. Ҳукмдорнинг изнисиз ўз ҳаққини ёким ўчини олган кимса ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Биз бу дунёда охиргилармиз, аммо охиратда биринчилармиз!» — дедилар. Шунга биноан: «Биров рухсатингсиз уйингга мўраласа-ю, тош отиб кўзини чиқарсанг, гуноҳкор бўлмагайсан!» — дейдилар».

Яҳё (ибн Саъид ал-Қаттон) ривоят қиладилар: «Ҳамид (ат-Тавил): «Бир киши Набий саллаллоҳу алайҳи ва

салламнинг уйларига мўралаб эрди, ул зот қўлларидаги тиг бирлан унинг кўзини мўлжалладилар», — деди. Мен: «Сенга буни ким айтди?» — деб эрдим, ул: «Анас ибн Молик айтди», — деди».

15-боб. Тўс-тўполонда ўлган ёким ўлдирилган бўлса...

Бу ерда 9-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

16-боб. Билмай ўзини ўлдириб қўйган одам учун товон берилмайди

Салама разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга Хайбарга чиқдик. Шунда бир киши : «Эй Омир, бизга қўшиқларингдан айтиб берсанг-чи!» — деди. Омир туябонлар қўшиғидан бирини айта бошлади. Жаноб Расулуллоҳ: «Бу туябон кимдур?» — дедилар. «Омир», — деб айтишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уни Оллоҳ таоло раҳмат қилсин!» — дедилар. Одамлар: «Ё Расулаллоҳ, (ул ўлмай туриб нега бундай дегайсиз), бизга тушунтириб бермайсизми?» — дейишди. Ўша кеча тонгида Омир (бир яҳудийга қилич ураётиб) билмай ўзини чошиб қўйди. Шунда қавм: «Ўзини ўлдириб қўйиб, бутун амали солиҳларини ҳабата қилди!» — деди. Мен бу гапни эшитиб Жаноб Расулуллоҳнинг қошларига бордим-да: «Ё Расулаллоҳ, ота-онам сизга фидо бўлсин, одамлар Омирнинг бутун қилган амали солиҳлари ҳабата бўлиб кетди, деб айтишмоқда?!» — дедим. Ул зот: «Бекор айтгайлар, Омирга икки савоб текгайдур, бири — сидқидилдан тоат-ибодат қилгани эвазига, иккинчиси — Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилгани бадалига, унинг учун бундан ортиқроқ ўлим бормидур!» — дедилар».

17-боб. Бир кишини тишлаб олса-ю, шунда икки тиши тушиб кетса...

Имрон ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Бир киши бир одамнинг қўлини тишлаб эрди, ул қўлини унинг оғзидан тортиб олганда икки тиши тушиб кетди. Кейин, иккаласи даъволашиб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига боришди. Ул зот: «Қайси бирингиз ўз биродарингизни айғир каби тишлаб олсангиз, бунинг учун товон йўқдур!» — дедилар».

Сафвин ибн Яъло оталаридан нақл қиладилар: «Ғазотга чиқиб эрдим, бир киши бир одамнинг қўлини тишлаб олиб, икки тиши тушиб кетди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг даъвосини бекор қилдилар».

18-боб. Туширилган тиш бадалига тиш туширилғай!

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Назарнинг қизи чўрини бир шапалоқ уриб тишини синдириб қўйиб эрди, уни Жаноб Расулуллоҳнинг қошларига олиб боришди. Шунда ул зот қасос олмоқни буюрдилар».

19-боб. Бармоқлар учун бериладиган товон

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўрсаткич бармоқлари бирлан жимжилоқларини кўрсатиб: «Бул ва бул иккиси тенгдур!» — дедилар.

20-боб. Бир кишига мусибат етган эрса, бутун қавмдан қасос олинадирми?

Мутарриф Шазбийдан нақл қиладилар: «Икки киши бир одамнинг ўғрилиқ қилганига гувоҳлик бериб эрди, Ҳазрат Али унинг қўлини кесдилар. Кейин, ўшал икки киши яна бир одамни тутиб келиб: «Биз хато қилган эрканмиз!» — деди. Шунда Ҳазрат Али уларнинг гувоҳлигини бекор қилиб, қўли қирқилган одамнинг товонини олиб бердилар-да: «Агар ёлгон гувоҳлик берганингизни илгарироқ билганимда эрди, ўзингизнинг қўлларингизни кесган бўлур эрдим!» — дедилар».

Нофий разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Бир бола эҳтиётсизлик оқибатида ўлдириб қўйилди. Шунда Ибн Умар: «Бу боланинг ўлимига Санъо шаҳрининг бутун аҳолиси сабабчи бўлганида ҳам ҳаммасини ўлдирган бўлур эрдим!» — дедилар».

Муғийра ибн Ҳаким оталаридан нақл қиладилар: «Тўрт киши бир болани ўлдириб қўйди. Ибн Умар ўшанда ҳам худди шундай деган эрдилар. Абу Бакр, Ибн аз-Зубайр, Али ва Сувайд ибн Муқрин бир шапалоқ учун, Ҳазрат Умар ноҳақ дарра урилгани учун, Ҳазрат Али уч қамчи урилгани учун, Шурайх эрсалар, қамчилагани ва тирнаб қонатгани учун қасос олмоқни амр қилган эрдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Биз, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бетоб ётганларида, оғизларининг бир чеккасидан қўярда-қўймай дори томиздик. Шунда ул зот: «Мени мажбур қилиб оғзимга дори томизмангизлар!» — дедилар. Биз: «Одатда касалнинг дорига тоқати бўлмаганидан шундай деяптилар-да!» — деб қўйдик. Кейин ўзларига келгач: «Шул уйдагилар орасида Аббосдан бўлак оғзига дори томизилмаган бирорта ҳам одам қолмагайдур, чунким ул сизларнинг бул қилмишингизда иштирок этгани йўқдур!» — дедилар». (яъни, дорини бир киши томизган

эрсада, қолганлар қаршилиқ қилмагани учун бунга бош қўшгандек бўлиб қолганлар ва натижада пайғамбаримиз уларнинг барчасидан хафа бўлиб, шундай дедилар).

21-боб. Қасам ҳақида

Ашъас ибн Қайс ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бировни айбдор қилмоқлик учун икки гувоҳ ёким қасам даркор бўлур!» — деб айтдилар. Умар ибн Абдулазиз ёғфурушларга мансуб уйлардан бирининг олди-дан топилган мурда ҳақида ўзи Басрага амир қилиб юборган Адий ибн Артотга ёза туриб: «Агар мурданинг эгалари гувоҳу далил топсалар (қотилни жазолағил), акс ҳолда одамларга зулм қилмағил, чунким гувоҳу далили топилмай қолган жиноят юзасидан қиёматда ҳукм чиқарилғайдур!» — деб амр қилди».

Бушайр ибн Ясор таъкидлайдиларки, Саҳл ибн Абу Ҳасма деган бир ансорийнинг айтганига қараганда, унинг қавмига мансуб бўлган бир неча киши Хайбарга бирга бориб, ҳар тарафга тарқалиб кетишибди. Кейин, одамлар (яхудийлар) уларнинг ҳамроҳларидан бирининг ўлигини топиб олишибди. Шунда улар ўликни топиб олганларга: «Буни сизлар ўлдиргандурсизлар!» — дейишибди. Ўликни топиб олганлар: «Уни биз ўлдирган эрмасмиз, қотилнинг ким эрканлигини ҳам билмағаймиз!» — деб айтишибди. Шул тариқа улар жанжаллашиб Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига боришибди-да: «Ё Расулаллоҳ, биз Хайбарга бирга келган эрдик, кейин билсак, ҳамроҳларимиздан бирини ўлдиришибди», — дейишибди. Шунда Жаноб Расулulloҳ: «Ҳиссиётга берилмай оқилона гапни гапирингизлар, унинг қотили хусусида гувоҳу далил келтира олғайсизларми?» — дебдилар. Улар: «Бизнинг гувоҳу далилимиз йўқдур», — дейишибди. Жаноб Расулulloҳ: «Бўлмасам, улар (яхудийлар) қасам ичсинлар!» — дебдилар. Улар: «Биз яҳудийларнинг қасамига кўниб қайтиб кета олмағаймиз!» — дейишибди. Жаноб Расулulloҳ ўлдирилган ансорийнинг хун ҳақини бекор қилгилари келмай закотга келтирилган туялардан юзтасини уларга бериб юборибдилар».

Абу Қилоба ривоят қиладилар: «Бир куни Умар ибн Абдулазиз девонга чиқиб тахтига ўлтиргач, одамларга изн бериб эрди, улар ичкарига киришди. Шунда ул одамларга: «Қасам ҳақида не дегайсизлар?» — деди. Улардан бири: «Бировни гуноҳкор деб қасам ичсалар, ундан қасос олмоқлик ҳақлиғдур, чунким халифалар қасамга биноан қасос олганлар!» — деди. Умар ибн Абдулазиз менга: «Эй Абу Қилоба, бул хусусда сенинг фикринг недур?» — деб мени ҳам

мунозарага жалб қилди. Мен: «Ё Амир ал-муъминийн, хузурингизда лашкарбошилар ва араб зодагонлари ҳозир-дурлар, айтингизчи, ана шулардан элликтаси Дамашқдаги бир покиза кишини, ўзлари кўрмай туриб, зино қилди деб гувоҳлик берсалар, уни ражм (тошбўрон) қилдирган бўлурми эрдингиз?» — дедим. Умар ибн Абдулазиз: «Йўқ», — дедилар. Мен: «Айтингизчи, улардан элликтаси Ҳумсдаги бир кишини, ўзлари кўрмай туриб, ўгрилик қилди деб гувоҳлик берсалар, унинг қўлини кестирган бўлурми эрдингиз?» — дедим. Умар ибн Абдулазиз: «Йўқ», — дедилар. Мен: «Оллоҳ таоло ҳақи, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бировни ноҳақ ўлдирган ёким уйлангандан кейин зино қилган ёхуд исломдан юз ўгириб Оллоҳ таоло ва унинг расулига қарши урушган уч тоифа кишиларнигина ўлимга маҳкум қилганлар, холос!» — дедим. Шунда одамлар: «Анас ибн Молик Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўғирлик қилганларнинг қўлларини кестириб, кўзларини ўйдириб, сўнг офтобга ташлатиб қўйганлари ҳақида айтиб берган эрмас-ми?!» — дейишди. Мен: «Анас ибн Молик менга айтиб берган ўшал ҳадисни сизларга ривоят қилайин, ул бундай деган эрди», — дедим: «Ўкл қабиласига мансуб бўлмиш саккиз киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келишиб, мусулмон бўлдик деб ул зотга байъат қилишди. Сўнг, Мадина ҳавоси илғаб бетоб бўлиб қолишгач, Жаноб Расулуллоҳга бул ҳақда нолишди. Шунда ул зот: «Бизнинг туябонимиз бирлан бирга чўлга чикиб, туя сути ва сийдигидан ичиб бир даволанмағаймисизлар?» — дедилар. Улар рози бўлиб чўлга чиқишди-да, туя сути ва сийдигидан тановул қилишиб сиҳат топишди. Кейин, Жаноб Расулуллоҳнинг туябонларини ўлдиришиб, туяларни ҳайдаб кетишди. Жаноб Расулуллоҳ бундан хабар топиб, уларнинг ортидан одам юбордилар. Уларни ушлаб келишгач, қўлу оёқларини кестириб, кўзларига мил торттириб, сўнг офтобга ташлатиб қўйиб эрдилар, ўлиб кетишди». Айтингизларчи, уларнинг исломдан қайтиб одам ўлдириб, ўғрилик қилганларидан ҳам оғирроқ гуноҳ бормидур?!» — дедим. Шунда Анбаса ибн Саъид: «Оллоҳ таоло ҳақи, бугунгидек гапни сира эшитмаган эрдим!» — деди. Мен унга: «Менинг гапимга эътироз билдиурмисен?» — дедим. Ул: «Йўқ, аксинча, рисоладаги гапни қилдингиз! Оллоҳ таоло ҳақи, бул лашкар, модомики унинг орасида бул шайх (мени, яъни Абу Қилобани назарда тутяпти) мавжуд эркан, хайриятга эришавергайдур!» — деди. Мен бундай дедим: «Қасам хусусида Жаноб Расулуллоҳдан қолган бир суннат мавжуддур: бир куни бир гуруҳ ансорлар Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига кириб, суҳбатлашиб ўлтириб эрди, улардан

бири ташқарига чиқиб кетди. Шунда уни кимдир ўлдирди. Бироздан кейин, қолган ансорлар ҳам унинг ортидан чиқиб, дўстларининг қонга беланиб ётганини кўришди. Улар Жаноб Расулуллоҳнинг қошларига қайтиб бориб: «Ё Расулаллоҳ, дўстимиз биз бирлан суҳбатлашиб ўлтириб, кейин кўз ўнгимизда ташқарига чиқиб кетган эрди. Ҳозир чиқиб қарасак, қонга беланиб ётибдур!» — деб айтишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Кимни унинг қотили деб гумон қилурсизлар?» — дедилар. Улар: «Биз уни яҳудийлар ўлдирган деб ҳисоблагаймиз!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ одам юбориб яҳудийларни чақириб келтирдилар-да, уларга: «Мана бул одамни сизлар ўлдирдингизларми?» — дедилар. Яҳудийлар: «Йўқ», — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ ансорларга: «Яҳудийлардан элликтаси дўстингизни ўлдирмаганмиз деб қасам ичса, рози бўлурмисизлар?» — дедилар. Ансорлар: «Бул яҳудийлар барчамизни ўлдириб, кейин тониб бемалол қасам ичавергайлар!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай эрса, ўзингиздан элликтангиз хун ҳақи тўлаймиз деб қасам ича олғаймисизлар?» — дедилар. Улар: «Биз қасам ича олмағаймиз!» — дейишди. Шундан сўнг, Жаноб Расулуллоҳ ўлдирилган ансорийнинг хун ҳақини ўзлари тўлаб юбордилар. Яна бир мисол: Жоҳилият даврида Ҳузайл қабиласи бир болани оқ қилиб эрди, ул бориб Батҳодаги бир яманлик оиланинг уйига ўғриликка тушди. Шунда оила аъзоларидан бири сезиб қолиб уни қилич бирлан чопиб ўлдирди. Кейин, Ҳузайл қабиласи одамлари келиб яманликни ҳаж қилиб турган Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига олиб боришди-да: «Бул одам бизнинг қабиладошимизни ўлдирди!», — дейишди. Яманлик: «Булар уни аллақачон оқ қилиб юборганлар!» — деди. Ҳазрат Умар: «Ундай эрса, Ҳузайл қабиласидан эллик киши унинг оқ қилинмаганлигига қасам ичсин!» — деб айтдилар. Улардан қирқ тўққиз киши шундай деб қасам ичди. Шул аснода Ҳузайл одамларидан бири Шомдан келиб қолган эрди, ундан қасам ичмоқни илтимос қилишди, аммо ул минг дирҳам бериб ёлғон қасам ичмоқдан бош тортди. Кейин, улар унинг ўрнига Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига бошқа бир одамни киритишди, ул пулни ўлдирилганнинг укасига бериб ўзаро тил бириктирди. Айтишларига қараганда, ўшал ёлғон қасам ичган эллик киши йўлда кетаётиб бир хурмозорга яқин борганда қаттиқ жала қуйиб берган ва улар ўшал ердаги бир ғорга қочиб кирганда ғор босиб қолиб, ўзаро-тил бириктирган икки кишидан бўлак барчаси ҳалок бўлган. Кейин, бир катта тош думалаб тушиб, улардан бири ўлган, ўлдирилган яманликнинг укасини эрса оёғи синиб, бир йилдан сўнг ул ҳам вафот қилган.

Яна бир мисол: Абдулмалик ибн Марвон қасамга биноан

бир кишидан қасос олиб, талай вақт бул ишидан пушаймон еб юрди. Кейин, ўшал қасам ичган эллик кишининг исми девондан ўчирилиб, ўзлари Шомга бадарға қилинди».

22-боб. Бировнинг уйига ўғринча мўралаган одамнинг кўзини ўйиб қўйишса, товон тўланмайди!

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Бир киши Жаноб Расулуллоҳнинг хужраларига ўғринча мўралаб эрди, ул зот қўлларидаги тиг бирлан унинг кўзини нишонга олдилар».

Ибн Шайбоба Саҳл ибн Саъд ас-Соъидий бундай деб хабар берган эрканлар: «Бир киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хужралари эшигидан ўғринча мўралади. Шунда ул зот: «Мени ўғринча қузатиб турганингни сезиб қолганимда эрди, мана шул тароқни кўзингга тикиб олган бўлур эрдим! Бировнинг хонадони ичкарисига кўз ташламоқдан олдин рухсат сўрамоқ даркор!»—дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Абулқосим саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Башарти, биров уйингга ўғринча мўралағайдур-у, тош отиб кўзини чиқарғайдурсан, бунинг учун гуноҳкор бўлмағайдурсан!»—дедилар».

23-боб. Қотилнинг хун ҳақи тўлайдирган қариндошлари ҳақида

Шайбий: «Абу Жухайфа менга бундай деганди»,— дейдилар: «Мен Ҳазрат Алидан: «Сизда Қуръонда айтилмаган нарсалар хусусида битилган бирор рисола мавжудмидур?»—деб сўрадим. Ҳазрат Али: «Дон-дунларни кўкартириб, инсонларни яратган зот ҳақи, бизда Қуръонда айтилган нарсалар хусусида битилган, яъни Оллоҳ таолонинг Китоби-ни тушунмоғимизга ёрдам бергувчи рисола бирлан мана бу варақлардаги матндан ўзгаси йўқдур!» — деб айтдилар. Мен: «Бул варақларда нелар ҳақида битилмишдур?» — дедим. Ҳазрат Али: «Хун ҳақи, асир озод қилмоқ ҳамда ўлдирилган кофир учун мусулмонни ўлдирмоқ мумкин эмаслиги хусусида»,— деб жавоб қилдилар».

24-боб. Аёлнинг ҳомиласи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Ҳузайл қабиласидан бўлмиш икки аёл бир-бирига тош отиб, бири иккинчисининг ҳомиласини тушириб қўйди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ тушиб қолган ҳомила товони учун битта қул ёким чўри ҳукм қилдилар».

Мусо ибн Исмоил Ҳишомдан нақл қиладилар: «Умар

разияллоҳу анҳу аёлнинг тушириб қўйилган ҳомиласи хусусида маслаҳат сўрадилар. Шунда Муғйра ибн Шуъба: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам товон учун битта қул ёким чўри ҳукм қилган эрдилар»,— деди. Ҳазрат Умар: «Бунга ўзингдан бўлак яна бир гувоҳ келтир!»— деб айтиб эрдилар, ул Муҳаммад ибн Масламани гувоҳ қилди. Муҳаммад ибн Маслама Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг шундай ҳукм чиқарганликларига гувоҳлик берди».

Убайдуллоҳ ибн Мусо Ҳишомдан нақл қиладилар: «Ҳазрат Умар: «Кимда-ким Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг тушириб қўйилган ҳомила хусусидаги ҳукмларини эшитган эрса, менга айтсин!»— деб одамларга мурожаат қилдилар. Шунда Муғйра: «Товон учун битта қул ёким чўри ҳукм қилганлар»,— деди. Ҳазрат Умар: «Бунга ўзингдан бўлак яна бир гувоҳ келтир!»— дедилар. Шунда Муҳаммад ибн Маслама: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг шундай ҳукм чиқарганликларига мен гувоҳман!»— деди».

Ҳишом ибн Урва оталари ҳақида ривоят қиладиларки, ул киши Муғйра ибн Шуъбанинг: «Ҳазрат Умар аёлнинг (бир-ров томонидан) тушириб қўйилган ҳомиласи ҳукми ҳақида одамлардан маслаҳат сўрадилар»,— деб айтганини эшитган эрканлар.

25-боб. Аёлнинг тушиб қолган ҳомиласи ҳамда аёл тўлолмай қолган товонни унинг боласи эрмас, балки қариндошлари тўламоғи лозимлиги ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Баний Лиҳйон қабиласидан бўлмиш бир аёлнинг тушириб қўйилган ҳомиласи товони учун бир қул ёким чўри ҳукм қилдилар. Дугонасининг ҳомиласини тушириб қўйган аёл вафот қилгач, унинг меросини боласи бирлан эрига таъйин қилиб, ул тўлолмай қолган товонни қариндошлари зиммасига юкладилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Ҳузайл қабиласига мансуб икки аёл уришиб қолди. Шунда улардан бири тош отиб иккинчисини ўлдириб қўйди, натижада унинг ҳомиласи ҳам нобуд бўлди. Кейин, иккала аёлнинг қариндошлари жанжаллашиб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига боришди. Ул зот ҳомиланинг товони бир қул ёким чўри деб ҳукм қилдилар, унинг онасининг хун ҳақини эрса, қотил аёлнинг қариндошлари зиммасига юкладилар».

26-боб. Қул ёким болани ёрдамга чорлаган киши хусусида

Нақл қилинишича, Умму Сулайм мактабдорга одам юбориб: «Менга жун титишда ёрдам қилмоқлари учун болалардан юборгил, аммо озод болаларни юбормагил!» — деб айтмоқни тайинлабди.

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ Мадинага келганларида Абу Талҳа мени кўлимдан етаклаб ҳузурларига олиб бордилар-да: «Ё Расулаллоҳ, Анас фаҳм-фаросатли бола, ул сизга дарстёрлик қилиб юрсин!» — дедилар. Мен ул зотнинг муқимликларида ҳам, сафарга чиққанларида ҳам хизматларини қилдим. Оллоҳ таоло ҳақи, бир ишни нотўғри қилсам, нега бундай қилдинг деб ёким бир ишни қилмаган бўлсам, нега қилмадинг деб бирор марта ҳам мени койимадилар!».

27-боб. Кон ҳамда қудуқ (эгаси, агар уларга биров тушиб кетиб майиб бўлса ёким ўлиб қолса), товондор бўлмағайдур!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тилсиз ҳайвон (етказган) жароҳат учун (унинг эгаси) товондор бўлмағайдур ҳамда қудуқ ва кон (эгаси ҳам уларга тушиб кетиб майиб бўлган ёким ўлган одам учун) товондор бўлмағайдур, аммо олтин кони (хазина)нинг бешдан бири закотга берилғайдур» — дедилар».

28-боб. Тилсиз ҳайвон (етказган жароҳат учун унинг эгаси) товондор бўлмағайдур!

Ибн Сирин: «Суворисиз улов тепиб олса, унинг эгасидан товон олинмаган, аммо юганни бўш қўйгани оқибатида улови бировни тепиб олган суворидан товон олинган», — дейдилар.

Ҳаммод: «Агар сувори қамчилаб ёким нуқиб тезлатмаган бўлса-ю, улови бировни тепиб олган эрса, ундан товон олинмағайдур», — дейдилар.

Шурайх: «Биров ҳайвонни урса-ю, ул уни тепиб олса, бунинг учун унинг эгасидан товон олинмағайдур», — дейдилар.

Ҳакам ва Ҳаммод: «Киракаш, аёл минган эшакни ҳайдаганда, аёл йиқилиб тушса, ундан товон олинмағайдур», — дейишади.

Шаъбий: «Уловни қаттиқ ҳайдаб чарчатиб хароб қилган (киракаш) унинг уволига қолғайдур, аммо уловнинг қадамига қараб ортидан ошиқмай келаётганда нобуд бўлиб қолса,

(жонига) зомин бўлмағайдур»,— дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тилсиз ҳайвон (етказган жароҳат учун унинг эгасидан) товон олинмағайдур, шунингдек қудуқ ва конга (тушиб майиб ёким нобуд бўлган одам учун ҳам уларнинг эгаси) товондор қилинмағайдур, аммо олтин кони (хазина)нинг бешдан бир қисми закотга берилғайдур»,— деб айтдилар».

29-боб. Айбсиз зиммийни ўлдирган кишининг гуноҳ-кор бўлмоғи ҳақида

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки аҳдош кишини (зиммийни) ўлдирғайдур, жаннат бўйини ҳидламағайдур, жаннат бўйи қирқ йиллик масофадан ҳам келиб турғайдур»,— дедилар».

30-боб. Кофирни ўлдириб қўйган мусулмоннинг ўлдирилмаслиги ҳақида

Абу Жуҳайфа ривоят қиладилар: «Мен Ҳазрат Алидан: «Сизда Қуръонда айтилмаган нарсалар ҳақида битилган бирор рисола бормидур?» — деб сўрадим. Ҳазрат Али: «Уруғларни ундиргувчи ва инсонларга жон ато этгувчи зот ҳақи, бизда Қуръон шарҳи билан мана бу саҳифалардан ўзгаси йўқдур» — дедилар. Мен: «Бул саҳифаларда нелар ҳақида битилгандур?» — дедим. Ҳазрат Али: «Товон тўламоқ, асир озод қилмоқ ҳамда кофирни ўлдириб қўйгани учун мусулмон ўлдирилмаслиги хусусида ёзилгандур»,— дедилар».

31-боб. Мусулмон одам жаҳли чиқиб яҳудийни шапалоқ урса...

Абу Саъид ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мени бошқа пайғамбарлардан афзал кўриб, уларнинг умматларини камситмангизлар!» — деб айтганлар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Бир яҳудий Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Ё Муҳаммад, сизнинг саҳобаларингиздан бўлмиш бир ансорий менинг юзимга шапалоқ урди!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўшал ансорийни чақириб келингизлар!» — деб амр қилдилар. Уни чақириб келишгач, ул зот: «Нега уни урдинг?» — дедилар. Ансорий: «Мен бир яҳудийнинг олдидан ўтиб

кетаётган эрдим, шунда унинг: «Мусони барча инсониятдан афзал қилиб яратган зот ҳақи!» — деганини эшитиб: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламдан ҳамми?» — дедимда, газабим келганидан уни бир шапалоқ урдим,— деди. Жаноб Расулulloҳ: «Мени бошқа пайғамбарлардан устун қўймангизлар! Дарҳақиқат, қиёмат куни одамлар (сур овозидан) беҳуш бўлиб йиқилгайдурлар, мен биринчи бўлиб, ўзимга келгайдурман. Шунда Мусо алайҳиссаломнинг Арш устунларидан бирини ушлаб турганларини кўргайдурман, аммо мендан илгари ўзаларига келганмилар ёким ул кишига сур овозидан беҳуш бўлмаслик ата қилинганми, буни билмағайман»,— дедилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

МУРТАДУ МУНОФИҚЛАРНИ ТАВБА ҚИЛДИРМОҚ ВА УЛАРГА ҚАРШИ КУРАШМОҚ ХУСУСИДА ҲАМДА ОЛЛОҲ ТАОЛОГА ШИРК КЕЛТИРГАНЛАРНИНГ ГУНОҲЛАРИ ВА УЛАРНИНГ БУЛ ДУНЁ БИРЛАН ОХИРАТДА ТОРТАДИРГАН АЗОБЛАРИ ҲАҚИДА КИТОБ

Оллоҳ таоло: «Ширк (келтирмоқ ўзига ўзи) катта зулм (қилмоқдур) ва агар ширк келтирсанг, барча солиҳ амалларинг ҳабата бўлиб, (охират савобидан) ажраганлар тоифасидан бўлурсен!» — дейди.

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Оллоҳ таолонинг «Иймон келтириб, иймонини зулм бирлан булғамаганлар...» деган ояти каримаси нозил бўлганда Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари: «Қайси биримиз иймонимизни зулм бирлан булғамаганмиз?!» — дея изтиробга тушишди. Шунда Жаноб Расулulloҳ: «Бу ерда гап ҳар қандай зулм тўғрисида эрмас, Луқмоннинг «Ширк — катта зулмдур!» деган сўзини эшитмаганмисизлар?» — дедилар».

Абдулраҳмон ибн Абу Бакра оталаридан нақл қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳга ширк келтирмоқ, ота-онага оққлик қилмоқ ва ёлгон гувоҳлик бермоқ — гуноҳи азимлардандур!» — деб такрор-такрор айтавердилар-ки, ҳатто биз: «Дам олсалар эрди!» — дедик».

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Бир бадавий Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, энг катта гуноҳ қайсидур?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Оллоҳга ширк келтирмоқдур!» — дедилар. Бадавий: «Яна қайсидур?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Ота-онага оққлик

қилмоқдур!» — дедилар. Бадавий: «Яна қайсидур?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Елғон қасамдур!» — дедилар. Шунда мен: «Елғон қасам недур?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Елғон гапириб мусулмон одамнинг молини тортиб олмоқдур!» — дедилар».

Ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Бир киши: «Ё Расулаллоҳ, жоҳилият давридаги қилмишларимиз учун ҳам жазоланамизми?» — деди. Ул зот: «Ислоом даврида яхшилик қилмоқни одат қилғонлар жоҳилият давридаги қилмишлари учун жазоланмағайлар, Ислоом даврида ёмонлик қилишда давом этган эрса олдинги ва кейинги гуноҳлари учун ҳам жазоланғайлар», — дедилар.

1-боб. Муртад эркагу аёлга нисбатан чиқарилган ҳукм ҳақида

Ибн Умар, Зухрий ва Иброҳим: «Муртад (диндан қайтган) эркагу аёл тавба қилдирилади, акс ҳолда ўлдирилади» — дейишади.

Оллоҳ таолонинг қавли («Оли Имрон» сураси): «Кайфа йаҳдийиллоҳу қавман кафаруу баъда иймониҳим ва шаҳидуу анна-р-расуула ҳаққун ва жоаҳумул-баййиноту валлоҳу ло йаҳдийил-қавмаз-золимийна, уулоика жазоухум анна алайҳим лаънаталлоҳи вал-малоикати ван-носи ажмаъийна, холидийна фийҳо ло йухаффафу анҳумул-азобу ва ло ҳум йунзарууна, иллаллазийна тобуу мин баъди золика ва аслаҳуу фа-инналлоҳа ғафуурун раҳиймун, инналлазийна кафаруу баъда иймониҳим суммаздодуу куфран лан туқбала тавбатухум ва уулоика ҳумуззолууна». **Оятнинг мазмуни:** «Иймон келтиргандан сўнг қайта кофир бўлган қавми Оллоҳ қандай ҳидоят қилсин?! Ахир улар расул барҳақ деб гувоҳлик берган эрдилар-ку, уларга равшан далиллар келтирилган эрди-ку? Оллоҳ золим қавми ҳидоят қилмағай! Бундайларнинг жазоси шулким, уларга Оллоҳнинг, фаришталарнинг ва жамики инсонларнинг лаънати бўлғайдур! Улар доимий лаънатга қолғайлар ва уларнинг азоби енгиллаштирилмағай ва бунга умидвор ҳам қилинмағайлар. Аммо, шундан сўнг тавба қилиб тўғри йўлга қайтганлар мустаснодурлар, чунким Оллоҳ кечирувчан ва раҳмдил зотдур! Иймон келтиргандан сўнг ўта кофир бўлиб кетганларнинг тавбаси қабул қилинмағай, улар тўғри йўлдан бутунлай озганлардур!».

Оллоҳ таолонинг қавли («Оли Имрон» сураси): «Ё аййухаллазийна омануу ин тутийъуу фарийқан миналлазийна уутуул-китоба йаруддуукум баъда иймоникум кофрийна». **Оятнинг мазмуни:** «Эй мўминлар, агар сизлар

китобийлардан қайси бир жамоатга итоат қилсангизлар, улар сизларни динингиздан қайтариб қайта кофир қилурлар!».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисо» сураси): «Инналлазийна омануу сумма кафаруу сумма омануу сумма кафаруу суммаздодуу куфран лам йақуниллоҳу ли-йағфира лаҳум ва ло ли-йаҳдийаҳум сабийлан». **Оятнинг мазмуни:** «Дарҳақиқат, иймон келтиргач, қайта кофир бўлган, кейин яна иймон келтиргандан сўнг қайта кофир бўлиб бутунлай куфр ботқоғига ботиб кетган бандаларнинг гуноҳларини Оллоҳ зинҳор мағфират қилмағай ҳамда уларни тўғри йўлга солиб қўймағайдур».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Моида» сураси): «... ман йартадда минкум ан дийниҳи фа-савфа йағтийиллоҳу би-қавмин йуҳиббуҳум ва йуҳиббуунаҳу азиллатин алал-муъминийна аъиззатин алал-кофирийна... ». **Оятнинг мазмуни:** «... сизлардан кимики ўз динидан қайтса, тез фурсатда Оллоҳ ўзига маҳбуб шундоғ бир қавмни пайдо қилурким, улар Оллоҳни ўзларига дўст тутиб мусулмонларга меҳрибонлик қилғайлар ва кофир (бўлгонлар) устидан ғолиб келғайлар... ».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Наҳл» сураси): «... валокин ман шараҳа бил-куфри садран фа-алайҳим ғазабун минналлоҳи ва лаҳум азобун азиймун, золика би-аннаҳумустаҳаббуул-ҳайотад-дунйо алал-охирати ва инналлоҳа ло йаҳдийил-қавмал-кофирийна, уулоикаллазийна табаъаллоҳу ало қулуубиҳим ва самъиҳим ва абсорихим ва уулоика ҳумул-ғофилууна, ло жарама аннаҳум фил-охирати ҳумул-хосирууна, сумма инна раббака лиллазийна ҳожаруу мин баъди мо футинуу сумма жоҳадуу ва сабаруу инна раббака мин баъдиҳи ла-ғафуурун раҳиймун». **Оятларнинг мазмуни:** «... ва лекин куфрдан дилхуш бўлган одамлар Оллоҳнинг ғазабига дучор бўлғайлар ҳамда улар қиёматда оғир азобга қолғайлар, чунким улар бу дунё ҳаётини охиратдан афзал кўргандурлар ва Оллоҳ кофирлар қавмига ҳидоят қилмағайдур. Оллоҳ ана шундайларнинг қалблари, қулоқлари ва кўзларига муҳр ургандур ва улар ғофил бандалардур, шубҳа йўқдурким, улар охиратда албатта зиён кўргайлар, (куфр) фитнасига алданиб юриб, сўнг ҳижрату жиҳод ҳамда сабру қаноат қилган одамларга раббингиз мағфиратли, раҳмдил бўлғайдур».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Бақара» сураси): «... ва ло йазолууна йуқотилуунакум ҳатто йаруддукум ан дийникум инистатоъуу ва ман йартадид минкум ан дийниҳи фа-йамут ва ҳува кофирун фа-уулоика ҳабитат аъмолуҳум фид-дунйо вал-охирати ва уулоика асҳобун-нори ҳум фийҳи холидуу-

на». **Оятнинг мазмуни:** «... ва улар (кофирлар) сизларни ўз динингиздан чиқармоқ учун қудратлари етганча бетиним жанг қилғайлар ва сизлардан кимки ўз динидан қайтса ва кофирлигича ўлса, унинг бу дунё бирлан охиратдаги барча амаллари ҳабата бўлиб кетгай ва бундайлар дўзахий бўлиб, унда абадий қолғайлар».

Икристи разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ҳазрат Алининг ҳузурларига бир гуруҳ зиндиқларни (худосизларни) олиб келишган эрди, уларни ёқиб юбордилар. Бундан хабар топган Ибн Аббос: «Мен уларни Жаноб Расулуллоҳ «Оллоҳ таолонинг азоби бирлан азоб бермангизлар!» деб айтганлари учунгина ёндирмас эрдим-у, лекин «Кимки динини ўзгартирса, уни ўлдиригизлар!» деб айтганлари учун ўлдирган бўлур эрдим» — дедилар».

Абу Бурда Абу Мусодан нақл қиладилар, ул киши бундай деган эрканлар: «Мен Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келдим, мен бирлан икки ашъарий ҳам бирга бўлиб, бири ўнг тарафимда, иккинчиси эрса, чап тарафимда турди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ мисвок бирлан тиш тозалаётган эрдилар, улар иккаласи ул зотга ўз илтимосини баён қилди. Жаноб Расулуллоҳ менга: «Эй Абу Мусо (ёким, эй Абдуллоҳ ибн Қайс), (булар не дейдилар)?!» — деб мурожаат қилдилар. Мен: «Сизни ҳақиқат ила юборган зот ҳақи, улар менга дилларидаги гапларини айтишмаган эрди ва мен уларнинг амал талаб қилиб келганларини сезмаган эрдим!» — дедим-да, лаблари бирлан қисиб олган мисвокларига тикилиб турдим. Жаноб Расулуллоҳ: «Биз амал истаб келган ҳар қандай одамни ҳам ўз ишимизга таъйин қилавермаймиз, аммо, эй Абу Мусо, сен Яманга жўнағил!» — деб айтдилар». «Кейин, унинг ортидан» — дейдилар Абу Бурда, — Маоз ибн Жабални ҳам Яманга жўнатдилар. Ул етиб келгач, Абу Мусо ёстиқ қўйиб ўлтирмоқни амр қилди. Маоз ўлтирмай атрофга аланглаб ёнгинасида кишанбанд бир одамнинг ётганини кўрди. Шунда ул: «Бу ким?» — деб сўраган эрди, Абу Мусо: «Бул яҳудий исломни қабул қилган эрди, сўнг яна қайта яҳудий бўлди», — деди-да, Маозга «ўлтир!» — деб амр қилди. Маоз: «Оллоҳ таоло ва унинг расули ҳукмига биноан қатл қилинмагунича ўлтирмасмен!» — деб уч бор айтди. Шунда Абу Мусо амр қилиб эрди, уни олиб чиқиб қатл қилдилар. Кейин, иккалалари бедорлик ҳақида сўзлашдилар. Улардан бири: «Аммо мен тунда бедор ҳам бўлурмен, ухлағаймен ҳам, уйқумда нени тилак қилсам, уйғоқлигимда ҳам шуни тилағаймен!» — деди».

2-боб. Фароизни қабул этмоқдан бош тортганларни ўлдирмоқ ҳамда диндан қайтганликка тенглаштирилган ҳатти-ҳаракатлар ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этиб, Абу Бакр халифа бўлгач, баъзи араб қавмлари диндан қайтди. Шунда Ҳазрат Умар: «Ё Абу Бакр, буларга қарши қандай жанг қилмоқ ниятдасиз? Жаноб Расулуллоҳ: «Одамлар «Ло илоҳа иллаллоҳу» демагунларича жанг қилмоқ менга амр қилинди, кимки «Ло илоҳа иллаллоҳу» деса, молу жони мендан омон қолғай, акс ҳолда уни ўлдириб, молини тортиб олмоқ ҳақлиғдур, унинг ухравий ҳисоб-китоби эрса, Оллоҳ таолога ҳавола!» — деб айтганлар» — дедилар. Абу Бакр: «Оллоҳ таоло ҳақи, намоз бирлан закотни фарқлаган кишига қарши жанг қилғаймен, чунким закот ислом йўлида қилинадирган хайру эҳсондур! Агар Жаноб Расулуллоҳга (камбағалларга инъом қилмоқлари учун) бериладиган битта эчки боласини олиб қолсалар ҳам, Оллоҳ таоло ҳақи, жанг қилғайдирмен!» — дедилар. Ҳазрат Умар: «Оллоҳ таоло ҳақи, Абу Бакрнинг қалбига Оллоҳ таолонинг ўзи шижоат ато этганини кўриб мен унинг ҳақ эканлигини тушундим!» — дейдилар».

3-боб. Зиммий ёким бошқа бир ғайридин Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламни киши билмас ҳақорат қилиб: «Ас-Сому алайка!» — деса...

Ҳишом ибн Зайд ибн Анас бундай деб ривоят қиладилар: «Анас ибн Моликдан эшитдимки, бир яҳудий Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларидан ўтиб кетаётиб: «Ас-Сому алайка!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ унга жавобан: «Ва алайка!» — дедилар-да, сўнг бизга: «Унинг нима деганини англадингизларми? Ул: «Сизга ўлим!» — деб айтди, — дедилар. Саҳобалар: Ё Расулаллоҳ, уни ўлдирайликми?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, агар сизларга китоб аҳли салом берса, «Ва алайкум!» («Сизга ҳам») деб алик олингизлар!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Бир гуруҳ яҳудийлар Жаноб Расулуллоҳдан ижозат сўраб ҳузурларига кирди-да, «Ас-Сому алайка!» — деди. Шунда мен: «Бал, алайкумус-сому вал-лаъна! («Ак-синча, ўзларингизга ўлим ва лаънат!») — дедим. Жаноб Расулуллоҳ менга: «Эй Оиша, Оллоҳ таоло мулойим бўлиб, барча ишларда мулойимликни хушлағайдур!» — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, уларнинг не деганларини эшитмадингизми?!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ва алайка, дедим-ку!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Динор ривоят қиладилар: «Мен Ибн Умардан эшитдимки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар яҳудийлар бирортангизга «Ас-Сому алайка!» деб салом берса, «Ва алайка!» деб жавоб қайтарингизлар!» — деб айтибдилар».

4-боб.

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг, қавми урганда юзидан оқаётган қонни арта туриб: «Ё парвардигорим, қавмимни мағфират қилгайсан, чунким улар (қилиб қўйган ишларини) тушуниб етмайдилар!» — деб айтган бир пайғамбар (Нух алайҳиссалом) ҳақида ҳикоя қилаётганларини кўз олдимга келтирғаймен».

5-боб. Диндан чиққан ва ҳақ йўлдан озиб нотўғри йўлга кадам қўйганларни, айблари далиллар бирлан исботлангач, қатл қилмоқ хусусида

Оллоҳ таоло: «Оллоҳнинг ўзи бирор қавмга ҳидоят қилиб нимадан тақво қилмоқлари лозимлигини баён қилган эркан, уларни сира ҳақ йўлдан оздирмағайдур!» — дейди.

Ибн Умар диндан чиққанларни Оллоҳ таолонинг энг ёмон махлуқлари деб ҳисоблаб: «Диндан чиққанлар кофирлар ҳақида нозил бўлган оятларга хуруж қилиб, уларни мусулмонларга тааллуқли деб даъво қиладилар», — дейдилар.

Сувайд ибн Ғафала ривоят қиладилар: «Ҳазрат Али разияллоҳу анҳу бундай дедилар: «Сизларга Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида ёлғон ҳадис айтганимдан кўра осмондан йиқилиб тушганим маъқулроқдур, аммо ўзаро суҳбатимизда муболаға-ю, киноя ишлатсам бўлавергайдур! Мен Жаноб Расулуллоҳнинг бундай деб айтганларини эшитганман: «Охир замонда ўзлари ёш-у орзулари аҳмоқона, сўзамол ҳамда иймонлари бўғизларидан чиқиб кетай деб турган бир қавм дунёга келгайким, улар камондан отилган ўқ янглиғ ўз динларини тарк этгайлар. Кўрган ерингизда уларни дарҳол ўлдирингизлар, чунким қиёмат куни уларни ўлдирган одамга ажру савоб ато этилгусидур!».

Муҳаммад ибн Иброҳим ривоят қиладилар: «Абу Салама бирлан Ато ибн Ясор иккалалари Абу Саъид ал-Худрийнинг ҳузурларига келиб: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳарурийлар ҳақида гапирганларини эшитганмисан?» — деб сўрашди. Шунда Абу Саъид: «Ҳарурийларнинг айнан

кимлар эканлигин билмағаймен, аммо Жаноб Расулуллохнинг бундай деганларини эшитганмен»,— деди: «Мана шул умматда бир қавм чиқғайким (шунда, «Мана шул умматдан» демадилар), сизлар улар бирлан намоз ўқимоқни ўзингизга ҳақорат деб билғайсизлар, улар Қуръонни бўғизларидан ичкарига ўтмайдирган қилиб ўқиғайлар, (яъни, тил учидан, юракдан эрмас), камондан отилган ўқ янглиғ диндан чиқғайлар. Улар отган ўқидан ҳаяжон бирла қон изини ахтараётган овчига ўхшайдирлар».

6-боб. Мурса қилмоқ ниятида ҳамда одамларни ўзидан бездириб қўймаслик учун диндан қайтган кишини ўлдирмаган шахс ҳақида

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Бир куни Жаноб Расулуллох ўлжаларни тақсимлаб ўлтирган эрдилар, Баний Тамим қабиласидан бўлмиш Зулхувайсира деган киши: «Ё Расулаллох, адолат қилингиз!» — деди. Жаноб Расулуллох: «Шўринг қурсин, мен адолат қилмасам, ким адолат қилғай?! — дедилар. Шунда Ҳазрат Умар: «Ижозат қилингиз, бўйнини чопиб ташлайин!» — дедилар. Жаноб Расулуллох: «Йўқ, асло, унинг шундай дўстлари борки, бирортангиз ҳам улар бирлан на намоз ўқимоқни ва на рўза тутмоқни ўзингизга раво кўрғайсиз! Улар, ов қилинадирган бирор жонзотнинг (ошқозонини) тешиб ўтган ўқ-ёй янглиғ, динга бирров кириб-чиқиб кетадирган одамлар бўлиб, ўқ-ёй пайконида тортиб то унинг патига қадар кўз ташлаб ошқозон ахлати-ю қон юқидан бўлак ҳеч нарса тополмаган сайёдга ўхшайдирлар. Уларнинг белгиси шулким, бир қўли аёл кўкраги ёким бир бўлак гўшт янглиғ титраб турғайдир. Бундайлар одамлар ўртасида ҳамжиҳатлик йўқолганда пайдо бўладилар»,— деб айтдилар. Мана шул гапларни Жаноб Расулуллохдан эшитдим деб гувоҳлик берғаймен ҳамда Ҳазрат Али уларга қарши жанг қилганларида мен ҳам бирга бўлиб, ўлдирилганлардан бири Жаноб Расулуллох айтганларидек белгиларга эга эркан деб ҳам гувоҳлик берғаймен! Шул ҳақда «... ва улар орасида сени садақа хусусида айбловчилар мавжуд...» деган оят нозил бўлган».

Башир ибн Амр ривоят қиладилар: «Мен Саҳл ибн Ҳунайфга: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг диндан чиққанлар (хаворижлар) ҳақида бирор гап айтганларини эшитганмисен?» — дедим. Саҳл: «Мен Жаноб Расулуллохнинг Ироқ тарафга қўллари бирлан ишора қилиб: «У ерда Қуръонни бўғзидан нарига ўтмайдирган қилиб ўқийдирган ва камондан отилган ўқдек исломдан чиқиб кетадирган қавм пайдо бўлғайдур» — деб айтганларини эшитганмен»,— деди».

7-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Даъвоси бир бўлган икки гуруҳ инсонлар ўзаро урушмагунларига қадар қиёмат бўлмағайдур!» деганлари ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Даъвоси бир (яъни, ўз даъвосини ҳақлиғ, шеригининг даъвосини эрса, ноҳақ деб ҳисобловчи) икки гуруҳ инсонлар ўзаро урушмагунларига қадар қиёмат қоим бўлмағайдур!» — дедилар».

8-боб. Мутааввиллар (Қуръонни етти усулда қироат қилувчилар) ҳақидаги ҳадислар

Мисвар ибн Махрама ва Абдулрахмон ибн Абдулқориз ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умар ибн ал-Хаттоб бундай деб айтган эрканлар: «Мен Ҳишом ибн Ҳакимнинг, Жаноб Расулуллоҳ ҳаётлик вақтларида, «Ал-Фурқон» сурасини қироат қилаётганини эшитиб қолдим. Тўхтаб кулоқ солсам, ул Жаноб Расулуллоҳ менга ўргатмаган бир бошқача усулда қироат қилаётган эрди, шунда ғазабланганимдан намоз ўқиб турган ерида устига ташланишимга сал қолди. Лекин ўзимни тутиб, намозни тугатиб салом бермоғини кутиб турдим. Кейин уни ридоим (ёким ўз ридоси) бирлан бўғиб туриб: «Бул суранинг қироатини сенга ким ўргатди?» — дедим. Ул: «Жаноб Расулуллоҳ ўргатдилар!» — деди. Мен: «Ёлғон сўзлаётирсан, Оллоҳ таоло ҳақи, Жаноб Расулуллоҳ ҳозир мен сендан эшитган сурани қандай қироат қилмоқни менга ўргатганлар!» — дедим-да, уни етаклаб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига олиб бордим. «Ё Расулаллоҳ,— дедим мен,— сиз менга «Фурқон сурасининг қироатини ўргатган эдингиз, манави эрса, уни бошқа бир усулда қироат қилди!». Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Умар, уни қўйиб юборғил, ё Ҳишом сен (ўшал сурани) яна қироат қилиб берғил-чи!» — дедилар. Шунда Ҳишом ўшал сурани аввал мен эшитгандек қилиб қироат қилиб берди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Шундай нозил қилингандур!» — дедилар-да, менга: «Ё Умар, сен ҳам қироат қилиб берғил-чи!» — деб айтдилар. Мен ҳам ўзим билган усулда қироат қилиб бердим. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ: «Бул сура шундай нозил қилингандур, дарҳақиқат, Қуръон етти усулда (ҳарфда) қироат қиладирган қилиб нозил қилингандур, улардан қайсиниси сизга осон бўлса, ўшаниси бирла қироат қилингизлар!» — дедилар».

Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Иймон келтиргач, ўз иймонини зулм бирлан булғамаганлар...» деган оят нозил

бўлганда Жаноб Расулуллоҳнинг саҳобалари: «Қайси биримиз ўз иймонимизни зулм билан булғамаганмиз?!» — деб қўп изтироб чекишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, бул сизлар ўйлаганча бўлмай, Луқмоннинг ўз ўғлига: «Эй болагинам, Оллоҳга ширк келтирмағил, дарҳақиқат, ширк — энг катта зулмдур!» — деб айтган гапига тааллуқлидур», — дедилар».

Маҳмуд ибн ар-Рабиъ ривоят қиладилар: «Утбон ибн Молик бундай деди: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эрта билан менинг ҳузуримга келдилар. Шунда қўшнилари ҳам кириб келишди. Улардан бири: «Молик ибн ад-Духшин қаерда?» — деди. Бошқаси эрса: «Ул мунофиқдур, Оллоҳ таоло билан унинг расулини яхши кўрмағай!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолонинг ризолиғини ўйлаб «Ло илоҳа иллаллоҳу» деган шахс хусусида бундай ҳаёлга бормангизлар!» — дедилар. Бояги одам: «Хўб!» — деди. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ яна: «Ло илоҳа иллаллоҳу»га вафо қилган бандага қиёмат куни Оллоҳ таоло дўзах ўтини ҳаром қилғайдур!» — деб айтдилар».

Ҳусайн: «Фалончи (яъни, Саъд ибн Убайда) бундай деб айтди», — дейдилар: «Абу Абдурраҳмон билан Ҳаббон ибн Атиййа тортишиб қолди. Абу Абдурраҳмон Ҳаббонга: «Дўстингни қон тўқмоққа ундаган нарсанинг нима эрканлигин билиб олдим!» — деди. Ҳаббон: «Эй бепадар, нима эркан ўшал ундаган нарса?!» — деди. Абу Абдурраҳмон: «Унинг (Алининг) шул ҳақда бир нарса деганини эшитдим», — деди. Ҳаббон: «Айтиб берғил-чи!» — деди. Абу Абдурраҳмон: «Али бундай деб айтган эрди», — деди: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам мени, Зубайр ибн Аввом ва Абу Марсадни жўнатдилар, барчамиз отлиқ эрдик. Жаноб Расулуллоҳ бизга: «Йўлга чиқингизлар, Ҳож деган боққа борингизлар. У ерда бир хотин бор, унинг қўлида Ҳотиб ибн Абу Балтаа мушрикларга йўллаган мактуб мавжуд, уни менга олиб келингизлар!» — дедилар. Биз хотинга Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам айтган жойда туясига миниб кетаётганда етиб олдик. (Ҳотиб ўз мактубида «Жаноб Расулуллоҳ сизларнинг устингизга қўшин тортиб борадилар» деб Макка аҳлини огоҳлантирган эрди). «Хат қани?» — дедик. Хотин: «Менда ҳеч қандай хат йўқ», — деди. Шундан сўнг, биз унинг туясини чўктириб, юкларини титиб кўрдик, аммо хатни тополмадик. Шерикларим: «Хатни ўзи билан олмаган кўринади», — дейишди. Мен хотинга: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ёлгон гапирмаганлари турган гап, биз буни яхши билғаймиз, Оллоҳ таоло ҳақи, ё хатни ўзинг топиб берғайсең ёким сени ечинтириб кўраман!» — дедим. Шунда ул менинг жиддий гапираётганимни кўриб,

қўлини лозимининг липпасига тикди-да, латтага ўроғлиқ хатни олиб берди. Сўнг, биз хатни Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига олиб бордик. Умар: «Ё Расулаллоҳ, Ҳотиб Оллоҳ таоло бирлан унинг расулига, барча мўминларга хиёнат қилди, ижозат берингиз, унинг бўйинини чопиб ташлайин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Ҳотиб, бундай қилмоғингга нима мажбур қилди?» — дедилар. Ҳотиб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ва унинг расулига иймонли бўлмоқдин ўзга ниятим йўқ. Аммо, мен ул қавм ичида болачақаларим ва молу дунёмни ҳимоя қилиб турғувчи ўз кишиларим бўлмоғини истадим, холос. Ахир, сизнинг саҳобаларингизнинг ҳам ул ерда болачақалари-ю мол-дунёсини ҳимоя қилиб турғувчи кишилари бор-ку!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Рост айтди, унга яхши гапиринглар!» — дедилар. Умар яна: «Ё Расулаллоҳ, бул одам Оллоҳ таоло ва унинг расулига, барча мўминларга хиёнат қилди, рухсат берингиз, бўйинини чопиб ташлайин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ул аҳли Бадрдан эрмасми?! Сен қаердан билгайсен, балким Оллоҳ таоло Бадр аҳлининг устидан ўз ҳукмини чиқариб қўйгандир, яна ўзингиз биласизлар, ахир сизлар жаннатисизлар-ку!» — дедилар. Шунда Умар кўзларига ёш олиб: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

МАЖБУР ҚИЛМОҚ ҲАҚИДА КИТОБ

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Наҳл» сураси): «... илло ман акриҳа ва қалбуҳу мутмаиннун бил-иймони ва локин ман шараҳа бил-куфри садран фа-алайҳим ғазабун миналлоҳи ва лаҳум азобун азиймун». **Оятнинг мазмуни:** «... куфр сўзларин айтмоққа мажбур қилинган, аммо дили иймонда барқарор қолиб, ёлгондин айтган куфр сўзидан кўнгли ғаш бўлган одам муртад деб ҳисобланмағай ва лекин куфр сўзини ўзи рози бўлиб чин дилдан айтганлардан Оллоҳ таоло ғазабланғай ва қиёматда уларга қаттиқ азоб берилгайдур!».

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисо» сураси): «Инналлазийна таваффоҳумул-малоикату золимий анфусиҳим қолуу фийма кунтум қолуу кунна мустазъафийна фил-арзи... ». **Оятнинг мазмуни:** «Дарҳақиқат, фаришталар ўз жонларига зулм қилганларнинг жонларини олаётиб: «Сизлар қай ҳолда эрдингизлар?» — деб сўрағайлар, шунда улар: «Бизлар бул мулкда ночор эрдик», — деб жавоб берғайлар...».

Оллоҳ таолонинг қавли: «Оллоҳ таоло ўз амрини ночор қолиб бажаролмаганларнинг узрини қабул қилди, чунким мажбур қилинган одам Оллоҳ таоло амрини бажаролмайдирган ночор аҳволга тушиб қолғайдур».

Ҳасан (ал-Басрий): «Чидам қиёматга қадар!» — дейдилар.

Ибн Аббос: «Кимники ўғрилар мажбур қилиб хотинини талоқ қилдирса, талоқ ўрнига ўтмағай» — дейдилар. **Ибн Умар, Ибн аз-Зубайр, Аш-Шайбӣ ва Ҳасан ал-Басрий** ҳам шундай деб таъкидлайдилар. **Жаноб Расулуллоҳ:** «Барча ишлар ниятга боғлиқдур!» — деб айтганлар.

Абу Салама ибн Абдурраҳмон Абу Ҳурайрадан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам «Қунут» дуосини ўқиганларида: «Ё парвардигоро, Йеш ибн Абу Рабиъа, Салама ибн Ҳишом ва Валид ибн ал-Валидга нажот бергайсен, ё парвардигоро, ночор мўминларга нажот бергайсен, ё парвардигоро, Музар қабиласига қаттиқ азоб бергайсен ва уларга Юсуф алайҳиссалом даврларидагидек қаҳатчилик юборгайсен!» — дер эрдилар».

1-боб. Кофир бўлмоқдан кўра калтакланмоғини, ўлдирилмоғини ва сазойи қилинмоғини афзал кўрган шахс хусусида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки куйидаги уч хислатга эга бўлса, иймон ҳаловатига эришгусидур: Оллоҳ таоло бирлан унинг расулини барчадан ҳам яхши кўрмоқлик, бировни яхши кўрса, фақат Оллоҳ таолони деб яхши кўрмоқлик ҳамда қайта кофир бўлмоқликдан ўтда куймоқдан қўрққандек ҳазар қилмоқлик», — дедилар».

Исмоил ибн Абу Хolid Саъид ибн Зайддан нақл қиладилар: «Ҳазрат Умарнинг мени исломга жалб қилганларини билурсизлар, ул киши: «Ҳазрат Усмонга нисбатан қилган ишларингиз учун устингизга Уҳуд тоғи қулаб тушгани мавқул эрди!» — деб айтган эрдилар».

Хаббоб ибн ал-Арат ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга арз қилиб борганимизда ул зот Каъбанинг соясида бурдаларига ястаниб ётган эрдилар. «Ё Расулаллоҳ, бизга Оллоҳ таолодан ғалаба тилаб дуо қилсангиз!» — дедик. **Жаноб Расулуллоҳ:** «Сизлардан илгариги замонда одамни типпа-тик ерга кўмиб, бошига арра солиб иккига бўлғай ва темир тароқ бирлан гўштини суягидан ажратғай эрдилар, шунда ҳам ул динидан қайтмас эрди. Оллоҳ таоло ҳақи, шундай кунлар келғайким, ислом кучайиб, Санъодан йўлга чиққан сувори Ҳазрамавтга Оллоҳ таолодан ўзга ҳеч кимдан кўрқмай бемалол боргусидур ва

унинг қўйларига бўридан бўлак хавф-хатар бўлмағайдур, сизлар эрсангиз, ошиқяпсизлар!» — деб айтдилар.

2-боб. (Яшаётган еридан кўчишга) мажбур қилинганларнинг (ўзларига тегишли нарсаларни) сотиб кетмоғи ҳамда бундай кишиларнинг шул хусусдаги ҳақ-ҳуқуқлари ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир куни биз масжидда ўтирган эрдик, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузуримизга кириб келдилар-да: «Яҳудийлар маҳалласига кетдик!» — дедилар. Биз ул зот бирлан биргалашиб йўлга тушиб Байт ул-мидрос (тавротхонлик қилинадирган бино)га етиб бордик. Жаноб Расулуллоҳ уларнинг тепасига келиб, «Эй яҳудийлар жамоаси, итоат қилиб исломга кирингизлар!» деб даъват қилдилар. Улар: «Ё Абулқосим (яъни, Жаноб Расулуллоҳ), буни бизга айтган эрдингиз!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Истагим шулдурким, исломни эътироф этингизлар!» — деб икки бор такрорладилар. Яҳудийлар: яна: «Ё Абулқосим, буни бизга айтган эрдингиз!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ бояги гапларини учинчи марта такрорладилар-да: «Билиб қўйингизлар, ер Оллоҳ таоло бирлан унинг расулиникидур, мен сизларни бул ердан кўчириб юбормоқни истағаймен. Ораларингизда кимники бирор мол-мулки бўлса, сотсин, илло, билиб қўйингизларким, ер Оллоҳ таоло бирлан унинг расулиникидур!» — дедилар».

3-боб. Мажбурлаб никоҳ қилмоқ ножоиздур!

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нур» сураси): «... ва ло тукрихуу фатайотикум алал-биғои ин арадна таҳассунан ли-табтағуу аразал-ҳайотид-дунйо ва ман йукриххунна фаинналлоҳа мин баъди икरोҳиҳинна ғафуурун раҳиймун». **Оятнинг мазмуни:** «... ва дунёвий айшу ишратни деб чўриларингизни, агар улар покликни истаса, зинога мажбур қилмангизлар ва кимки уларни мажбур қилса, мажбур қилинганлари сабабидан Оллоҳ таоло уларни мағфират қилиб раҳм қилғайдур».

Ансорий аёллардан бўлмиш Хансо бинти Хизомнинг ривоят қилишларича, ул муҳтарама турмуш кўрган эрканлар. Бир куни оталари мажбур қилиб эрга берибдилар. Шунда Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бориб шикоят қилган эрканлар, ул зот никоҳни бекор қилибдилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ё Расу-

лаллоҳ, аёллар никоҳ қилинмоқларига розилик билдирмоқлари лозимидур?» — деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа!» — дедилар. Мен: «Бокирадан бул ҳақда сўралса, ул ҳаё қилиб индамаслиги мумкин», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Сукут қилгани рози бўлганидур!» — дедилар.

4-боб. Қулни мажбуран инъом қилса ёким сотиб юборса, жоиз эрмас!

Абу Зарр ал-Ғифорий ва (ҳанафий мазҳабиға мансуб) айрим кишилар: «Қулни сотиб олган киши уни назр қилмоғи жоиз», — дейишади. Шунингдек, қулдор ўз қулини мудаббар қилмоғи («Вафот этганимдан сўнг озодсен» деб айтмоғи) ҳам жоиздур» — деб таъкидлашади.

Амр ибн Динор ривоят қиладилар: «Ансорийлардан бири ўз мамлукини (оқбадан қулини) «Вафот этсам, озодсен» деб мудаббар қилди. Аммо, унинг шул қулдан ўзга ҳеч қандай бисоти йўқ эрди. Бундан хабар топган Жаноб Расулуллоҳ: «Ўшал қулни мендан ким сотиб олғай?» — дедилар. Шунда уни Нуъайм ибн ан-Наҳҳом саккиз юз дирҳамга сотиб олди. Кейин, Жобирдан эшитдимки, ўшал қул қибтийлардан бўлиб, бурунги йил вафот этган эркан».

5-боб. Мажбур қилмоқ — жабр қилмоқдур!

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу бундай дейдилар: «Оллоҳ таоло: «Ё аййуҳаллазийна омануу ло йаҳиллу лакум ан тарисуун-нисоа карҳан!» («Ан-Нисо» сураси: «Эй мўминлар, хотинларни зўрлик ила ўзингизга мерос қилиб олмоқларингиз ҳалол эрмас!», — дейди. Жоҳилият даврида бева аёлга эғалик қилмоққа энг ҳақлиғ кишилар — марҳум эрнинг қариндошлари эрди. Улар бева аёлни, истасалар, ўзларидан бирига ёким ўзга бир одамга эрга берур эрдилар ёхуд эрга бермасликлари ҳам мумкин эрди. Улар бева аёлга эғалик қилмоққа унинг қариндошларидан кўра ҳақлиғроқ бўлганлар, юқоридаги оят шул хусусидадур».

6-боб. Зиноға мажбур қилинган аёлга ҳадд жазоси қўлланилмағай!

Бул ҳақда Оллоҳ таолонинг қуйидаги ояти каримаси мавжуд: «... ва ман йуқриҳҳунна фа-инналлоҳа мин баъди иқроҳиҳинна ғафуурун раҳиймун». Оятнинг музмуни: «... ва кимки уларни мажбур қилса, мажбур қилинганлари сабабли Оллоҳ уларни мағфират айлаб раҳм қилғайдур».

Нофиз ривоят қиладилар: «Халифаға тегишли қуллардан

бири имомга тегишли бир чўрини зўрлаб иффат пардасини йиртиб қўйди. Халифа Умар қулни дарра уриб, бадарга қилдилар. Шунда зўрлангани учун чўрига ҳадд урилмади.

Зухрий бундай дейдилар: «Агар озод (қул бўлмаган) эркак чўрининг иффат пардасини йиртиб қўйса, қози унга иффат пардаси бутун бўлган бир чўри бермоқни жарима қилиб, сўнг дарра урдирғай, аммо чўри жувон бўлса, имомлар фикрича, жарима солинмай, фақат дарра уриб қўя қолинғай».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Иброҳим алайҳиссалом Сора бирлан бирга сафарга чикиб, бир шаҳарга етиб бордилар. Ул шаҳарда бир золим подшоҳ ҳукмдор бўлиб, Иброҳим алайҳиссаломга «Сорани ҳузуримга жўнатғил!» деб одам юборди. Подшоҳ пешвоз чикиб Сорани кутиб олди (нияти ёмон эрди). Сора таҳорат қилиб намоз ўқишга киришдилар ва: «Ё парвардигоро, сенга ва расулингга келтирган иймоним ҳурмати, кофирнинг менга эгалик қилмоғига йўл бермағил!» — деб илтижо қилдилар. Шул онда подшоҳ бўғилиб, оёқлари типирчилаб қолди».

7-боб.

Мусулмон одам, диндош биродарининг бошига ўлим хавфи ёким бошқа бирор хатар тушса, «Ахир бул менинг диндош биродарим-ку, мен уни ҳимоя қилмоғим лозимдур!» — деб ўзига ўзи онт ичмоғи даркор. Шунингдек, ҳар қандай мажбур қилингувчи шахс қўрқув остида ўзини ўзи ҳимоя қилолмағайдур, шул боисдан уни диндош биродари золимдан ҳимоя қилиб жанг қилмоғи ва хавфу хатардан халос этмоғи лозимдур. Мазлумни ҳимоя қилиб золимни ўлдирган шахсдан товон ҳам қасос ҳам олинмағайдур! Агар «Ичкилик ичасен!» ёким «Ўлимтик ейсен!» ёхуд «Кулингни сотасен!» ё «Қарздормен деб айтасен!» ёким «Ҳадя берасен!» ёхуд «Аҳдингни бузасен!» деб таҳдид қилинса, (отаси ёким биродарининг ҳаётини сақлаб қолмоғи учун) бул шартларни адо этмоғи жоиздур. Чунким, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон мусулмонга биродардур!» — деб айтганлар. Баъзи одамлар (ҳанафий уламолар): «Агар «Ичкилик ичасен!» ёким «Ўлимтик ейсен!», акс ҳолда ўғлингни ёки отангни ё бирор яқин қариндошингни ўлдирғаймиз» деб таҳдид қилинса, бул шартларни бажармоқ жоиз эрмас, чунким бул мажбурий эрмасдур!» — дейишади. Лекин, айрим уламолар бу қавлни ботил санаб: «Агар «Отангни ёким ўғлингни ўлдирғаймиз!» ёхуд «Манави қулни сотгайсен!» ё «Қарздормен деб айтасен!» ёким «Бирор

нарсани ҳадя қиласен» деб таҳдид қилинса, итоат этмоқ лозим бўлғай»,— дейишади. Аммо, биз (аввалги қавлни) қувватлаб, бундай ҳолда қулни сотмоқ, ҳадя қилмоқ ва ҳар қандай аҳдни бузмоқ ботилдур деб айтамиз. Баъзилар бул хусусда на Қуръонга ва на суннатга амал қилмай, яқин қариндошлар бирлан бошқаларни фарқлайдирлар. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтганлар: «Иброҳим алайҳиссалом ўз хотинларини: «Бул менинг синглим», яъни «Оллоҳ таоло йўлидаги синглимдур!»,— дедилар. Ан-Нахъий: «Агар қасам ичирғувчи золим эрса, қасам ичувчининг нияти раво бўлғай, башарти қасам ичувчи золим эрса, унда қасам ичирғувчининг нияти рўёбга чиқғайдур»,— дейдилар.

Ибн Шихоб ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон мусулмонга биродар бўлиб, ўзаро зулм қилмағай, бир-бирининг тинчлигини бузмағай. Кимки биродарининг оғирини енгил қилғайдур, Оллоҳ таоло унинг мушкилини осон қилғайдур!»— дедилар».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Биродаринг золимми ё мазлумми, бундан қатъий назар, унга ёрдам қилгил!» — дедилар. Шунда бир одам: «Ё Расулаллоҳ, биродарим мазлум бўлса, ёрдам қилғаймен, аммо ул золим бўлса, нечун ёрдам қилғум?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Шундай қилсанг, уни зулмдан қайтарғайсен ва бу сенинг унга қилган ёрдамнинг бўлғайдур!» — дедилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

ҲИЙЛАЛАР ҲАҚИДА КИТОБ

1-боб. Ҳийла қилмаслик лозимлиги ҳамда ҳар бир одамнинг ният қилган нарсасига муяссар бўлмоғи ва бошқалар ҳақида

Алқама ибн Ваққос ривоят қиладилар: «Умар ибн ал-Хаттоб ваъз қилаётиб: «Мен Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бундай деганларини эшитганмен»,— дедилар: «Эй одамлар, дарҳақиқат, барча амаллар ниятга боғлиқ бўлиб, ҳар бир одам ўз ниятига ярашасини олғайдур. Кимки Оллоҳ таоло бирлан унинг расулини деб ҳижрат қилган эрса, Оллоҳ таоло бирлан унинг расули учун ҳижрат қилганлик савобини олғайдур, кимки бойлик орттирмоқ учун ҳижрат қилган эрса, бойликка эришғайдур га кимки хотинлик бўлиб

олмоқ учун ҳижрат қилган эрса, ҳижратидан кўзлаган нарсасига етишгайдур, (холос)! ».

2-боб. Намоз хусусида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Таҳоратингиз синган эрса, таҳорат қилмагунингизча Оллоҳ таоло биронтангизнинг намозингизни қабул қилмағай» — дедилар».

3-боб. Закот ҳақида ҳамда закот олинмоғидан чўчиб бир подани иккига бўлмоқ ва икки подани бирлаштирмоқ жоиз эрмаслиги хусусида

Анас (ибн Молик) нинг ривоят қилишларига қараганда, Абу Бакр разияллоҳу анҳу ул кишига Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам фарз қилган садақалар ҳақида бундай деб ёзиб юборган эрканлар: «Закот олинмоғидан кўрқиб икки кишига тегишли подани бирлаштирмоқ ва бир кишига тегишли подани иккига ажратмоқ жоиз эрмас!».

Абу Суҳайл оталаридан, оталари эрса Талҳа ибн Убайдуллоҳдан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бир бадавий кириб келди, сочлари тўзгиган. «Ё Расулаллоҳ,— деди ул,— Оллоҳ таоло менга қанча намоз ўқимоқни фарз қилди?». Жаноб Расулуллоҳ: «Беш вақт намоз ўқимоқни, бироқ бунга қўшимча тарзда хоҳлаганингча нафл ўқимоғинг мумкин»,— дедилар. Бадавий: «Хабар берингиз, Оллоҳ таоло менга қандай рўза тутмоқни фарз қилган?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Рамазон ойининг рўзасини тутмоқни, бироқ бунга қўшимча тарада бироз нафл рўза тутмоғинг мумкин»,— дедилар. Бадавий: «Хабар берингиз, Оллоҳ таоло менга нималар учун закот бермоқни фарз қилган?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ унга исломда закот бериладирган моллар қайсилар ва улар қайси миқдорга етганда қанчадан ва кимларга берилиши ҳақида хабар бердилар. Бадавий: «Сизни мукаррам қилган зот ҳақи, Оллоҳ таоло менга фарз қилган амалларни кўпайтирмасмен ҳам, камайтирмасмен ҳам!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ (ул кетгандан сўнг, саҳобаларга): «Агар бул одам қавлида мустаҳкам бўлса, нажот топғусидур (ёким жаннатга кирғусидур)!» — дедилар».

Айрим одамлар (ҳанафий уламолар): «Бир юз йигирмата туядан иккита уч яшар туя закотга берилғай. Агар уларни эгаси қасддан ҳалок қилса ёким бировга тортиқ қилиб юборса ёхуд закот бермоқдан бўйин товлаб, ҳийла қилса, унга жазо чораси кўрилмағай»,—деб ҳисоблашади.

Абу Хурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни (закоти берилмаган) бойлигини аз жарданга айланиб: «Мен сенинг мол-дунёнг эрдим-ку!» — деб тоқим уни тан олиб қўлингизни чўзмагунингизга қадар кува бергай ва қўлингизни узатишингиз заҳотиёқ ютиб юборгай», — дедилар. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Туялари бор одам уларнинг закотини бермаган эрса, қиёмат куни улардан бири эгасини йиқитиб туёқлари билан юзини тепкилағай», — деб ҳам айтганлар. Баъзи одамлар (ҳанафий уламолар): «Туялари бор одам закот вожиб бўлишидан чўчиганидан закот тўламоққа бир кун қолганда ҳийла қилиб уларни (закоти камроқ) туяларга ёким қўйларга ёинки қорамолга алмаштириб олса ёҳуд пулга сотиб юборса, бунинг зарари йўқдур. Киши туяларининг закотини йил тугамасидан бир ёким олти кун илгари адо этса, яхши бўлғай», — дейишадир».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Саъд ибн Убода ал-Ансорий Жаноб Расулуллоҳдан вафот этган онасининг бўйнида қарз бўлиб қолган назр ҳақида фатво сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Уни сен адо этгайсен!» — дедилар. Баъзи одамлар (ҳанафий уламолар): «Агар туялар сони йигирмага етса, уларнинг закоти учун тўртта қўй берилғай. Агар туяларнинг эгаси йил тугашидан аввалроқ закотдан қочиб уларни инъом қилиб ёким сотиб юборса, ҳечқиси йўқ. Шунингдек, уларни сўйиб, кейин ўзи вафот этиб қолса ҳам унинг молига закот солинмағай», — дейдилар».

4- боб. Никоҳда ишлатиладиган ҳийла ҳақида

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам шиғордан қайтардилар (жоҳилият даврида бир киши ўз қизи ёким синглисини иккинчи бир кишига хотинликка бериб, бунинг эвазига унинг қизи ёким синглисига уйланган ва бунда иккала томон ҳам маҳр бермаган, Жаноб Расулуллоҳ ана шул одатни исломда қўлламоқни манъ қиляптилар). Шунда мен Нофиъга: «Шиғор недур?» — дедим. Ул: «Шиғор — бир кишининг ўз қизи ёким синглисини иккинчи бир кишига маҳрсиз никоҳлаб бермоғи бўлиб, ул ҳам ўз навбатида унинг қизи ёким синглисига маҳрсиз уйланғайдур», — деб айтди. Баъзи одамлар (ҳанафий уламолар): «Шиғор одати бўйича ҳийла қилиб уйланган кишининг никоҳи жоиз, аммо унинг шарти ботилдур», — дейдилар. Уларнинг баъзилари эрса мутъа хусусида гапириб: «Бул ҳолда никоҳ фосид ва унинг шарти ботилдур», — дейишадир. Яна баъзилари: «Мутъа ва шиғор жоиз бўлиб, шарти ботилдур», — деб айтишадур».

Хасан ва Абдуллоҳ оталари бўлмиш Муҳаммад ибн Алидан нақл қилишади: «Ҳазрат Али разияллоҳу анҳуга: «Ибн Аббос аёл мутъасининг зарари йўқ деб ҳисоблайди»,— дейишди. Ҳазрат Али: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Хайбар жангги куни буни ҳамда эшак гўшти емоқни манъ қилганлар»,— деб айтдилар. Баъзи одамлар (ҳанафий уламолар): «Ҳийла қилиб мутъа қилган эрса, никоҳ фосиддур»,— дейишадир, айримлари эрса: «Никоҳ жоиз, лекин шарт ботилдур»,— деб ҳисоблағайлар».

5-боб. Савдо-сотикда ҳийлакорлик макруҳ эканлиги ҳақида: ҳашак танқис бўлсин деб сувни танқис қилмоқ ярамайдир!

Абу Ҳурайра: «Ҳашакни танқис қилмоқ учун сувни танқис қилмоқ макруҳ!» — деб айтганлар.

6-боб. Бозорни касод қилмоқ учун атайлаб нарх-навони оширмоқ макруҳдур!

Ибн Умар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бировнинг бозорини касад қилмоқ ниятида атайлаб нарх-навони оширмоқни манъ қилдилар»,— дейдилар.

7-боб. Савдо-сотикда аламчилик қилмоқнинг макруҳлиги ҳақида

Айюб (ас-Сахтиёнӣ) ривоят қиладилар: «Одамни аврагандек Оллоҳ таолони ҳам аврамоқчи бўладилар. Савдо аҳлида бул хусусият бўлмаганда эрди, мен бундай демаган бўлур эрдим!».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга савдо-сотикда алданиб қолажаги ҳақида гапирди. Жаноб Расулуллоҳ унга: «Савдолашаётганингда « Савдо-сотикда аврамоқ макруҳдур!» деб айтгил!» — дедилар».

8-боб. Киши ўз тарбиясига олган етимча қизни ёқтириб қолса, ҳийла ишлатиб никоҳига олмасин ҳамда унга тўлиқ маҳр бермаслик пайида бўлмасин!

Урва ибн аз-Зубайр Оиша разияллоҳу анҳодан «Агар етимча қизларга адолатсизлик қилиб қўймоқдин қўрқсангизлар, у ҳолда кўнглингиз тусаган бўлак аёлларга уйланингизлар!» деган ояти карима хусусида сўради. Оиша онамиз: «Бул шул хусусдаким, киши ўз тарбиясига олган

етимча қизни, катта бўлгач, мол-дунёси ва жамолига қизиқиб жуда кам маҳр бирлан ўз никоҳига олмоқчи бўладир. Шул боисдан адолатсизлик қилинғай деб уларга уйланмоқ манъ қилинган»,— дедилар. Кейин, одамлар шул ҳақда Жаноб Расулуллоҳдан фатво сўраб эрдилар, Оллоҳ таоло «Сендан одамлар аёллар ҳақида сўрағайлар» деган ояти кариймасини нозил қилди.

9-боб.

Бир киши ўзга бир кишининг чўрисини зўрлик бирлан тортиб олиб, кейин ул ўлиб қолди деб айтса, ўшал чўрининг қийматини тўлағайдир. Агар уни эгаси топиб олса, ўзиникидир, аммо илгари олган қийматни қайтариб берғай ва бул қиймат чўри тортиб олингани учун олиб қолинмағай. Баъзи одамлар (баъзи уламолар): «Бул чўри тортиб олган кишиники бўлиб қолғайдир, чунким ул унинг қийматини тўлагандир»,— дейишади. Бул хусусда айтмоқ керакким, ўзганинг сотмоқ нияти бўлмаган чўрисини ёқтириб қолиб зўрлик бирлан тортиб олган ва уни ўлиб қолди деб баҳона қилган киши ҳийлакорлик қилган ҳисобланур, чунким чўрининг эгаси ишониб унинг қийматини олғай ва бу бирлан ўзганинг чўрисини тортиб олмоққа имкон берилғайдур. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир-бирингизнинг молингизни тортиб олмоғингиз ҳаром бўлиб, қиёмат кунини ҳар бир хиёнаткорнинг тепасига унинг хоин эрканлигини англатғувчи туг ўрнатиб қўйилғайдур»,— деганлар.

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат кунини ҳар бир хиёнаткорнинг тепасига унинг хоинлигини англатғувчи туг ўрнатиб қўйилғайдур!»— дедилар».

10-боб.

Умму Салама ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дарҳақиқат, мен (сизлар каби) инсонмен (баъзан адашишим мумкин). Агар ўзаро хусуматлашиб қолсангиз, мен баъзан янглишиб ҳақлиг кишини қолиб ноҳақ кишининг фойдасига ҳукм чиқариб қўймоғим ҳам мумкин. Башарти, мен кимга биродарининг ҳақидан бирор нарсани нотўғри олиб берсам, зинҳор қабул қилмасин, чунким мен унга дўзах оташидан бир парча ушатиб берган бўлурмен!» — деб айтдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бокира қизни розилигини сўрамай, жувонни эрса, ўзи бирлан маслаҳатлашмай эрга берилмағай»,— дедилар. «Ё Расулаллоҳ, бокира қизнинг рози бўлғони қандай билинғай?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сукут қилса, ризо бўлғонидур!» — деб жавоб қилдилар».

Баъзи одамлар (баъзи уламолар): «Дейлик, бир бокира қиз бир кишига тегмоққа розилик бермади, шунда ул киши ҳйлакорлик қилиб иккита сохта гувоҳ топиб қизнинг розилигига биноан уйланганини билдирса-ю, қози ишониб ўртадаги никоҳни тасдиқласа, эр бўлмиш киши ўз гувоҳларининг ботил эрканин билса ҳам, жимоъ қилмоғи мумкин бўлиб, никоҳи раводур»,— дейишади.

Яҳё ибн Саъид ривоят қиладилар: «Жаъфарнинг илгари турмуш кўрган бир қизи қариндошларининг мажбуран эрга бериб юбормоқларидан хавотир олиб, ансорлардан бўлмиш Абдуррахмон ва Мужаммиъ исмли икки шайхга одам юборди. Улар: «Хавотирланмагил, ҳечқиси йўқ, Хансо бинти Ҳизомни ҳам отаси норозилигига қарамай эрга бериб юборган!» — деб айтиб юборишди. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эрсалар, буни рад қилдилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бокира қиздан (никоҳга) розилиг сўралғай»,— дедилар. Мен: «Бокира қиз ҳаё қилғай»,— дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Унинг розилиғи — сукут қилғонидур!» — дедилар».

Баъзи одамлар (баъзи уламолар): «Агар киши ҳйлакорлик бирлан иккита сохта гувоҳ топиб ўз химоясидаги (қарамоғидаги) жувонга уйланганлигини билдирса-ю, қози никоҳни тасдиқласа, ўшал киши унга ҳали уйланмаганлигини ўзи билса ҳам, никоҳи раво бўлаверғай ва ул аёл бирлан яшамоғи мумкиндур»,— дейишади.

Баъзи одамлар (баъзи уламолар): «Агар киши етим чўрини (ёким бокира қизни) ёқтириб қолиб, унга уйланмоқчи бўлса-ю, ул кўнмаса, ҳйлакорлик бирлан иккита сохта гувоҳ топиб унга уйланганлигини билдирганда қози ишониб никоҳни тасдиқласа, ўшал кишининг ўртадаги никоҳнинг ботил эрканин билғонига қарамай, қизни жимоъ қилмоғи мумкиндур»,— дейишади.

12-боб. Аёлнинг ўз кундошларига ҳасад қилиб эрига ҳйла ишлатмоғининг макруҳлиғи ҳамда Жаноб Расулуллоҳга шул хусусда нозил бўлган оят ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Жаноб

Расулуллоҳ ҳалво бирлан асални хуш кўрур эрдилар. Одатда ул зот асрдан сўнг барча хотинларининг ҳузурига бирма-бир кириб суҳбатлашиб чиқур эрдилар. Кейин, Ҳафсанинг ҳузурида кўпроқ қолиб кетадирган қилиқ чиқардилар, сабабини суриштирсам, бир аёл унга асал тортиқ қилгон эркан. Жаноб Расулуллоҳ кириб ўшал асалдан тановул қилар эрканлар. Мен ва (қундошларимдан бири) Савда иккимиз бир ҳийла ишлатмоққа тил бириктирдик, мен унга: «Агар Жаноб Расулуллоҳ ҳузурингга кирсалар: «Ё Расулаллоҳ, сиздан бир бадбўй нарсанинг ҳиди келаётир, не тановул қилгон эрдингиз?» — деб айтгайсен, чунким ул зот бадбўй хидни ёмон кўрғайлар. Шундай десанг, «Ҳафса менга асал ичиргон эрди», — деб айтгайлар. Шунда сен: «Демак, асаларилар асални урфут дарахти гулларида олгон эркан-да!» — дейсан. Мен ҳам сенинг гапингни тасдиқлагаймен», — дедим. Кейин: «Ё Сафиййа, сен ҳам шундай деил!» — деб тайинладим. Жаноб Расулуллоҳ Савданинг ҳузурига кирган эрдилар, ул мен тайинлагандек қилиб: «Оллоҳ таоло ҳақи, ё Расулаллоҳ, не тановул қилгон эрдингиз, сиздан ёмон ҳид келаётир!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳафса менга асал ичиргон эрди», — дедилар. Ул: «Урфут дарахтидан олингон асал эркан-да!» — деди. Кейин, менинг ҳузуримга кирган эрдилар, мен ҳам шундай дедим, Сафиййанинг ҳузурига кирганларида ул ҳам шул гапни айтди. Сўнг, Ҳафсанинг ҳузурига кирганларида, ул: «Ё Расулаллоҳ, асалдан ичириб кўяйми?» — деб эрди, Жаноб Расулуллоҳ: «Ичгим келмаётир», — дедилар. Савда менга: «Субҳоналлоҳ, (афсус) Жаноб Расулуллоҳни асал тановул қилмайдирган қилиб кўйдик-а!» — деб эрди, «Жим бўлғил!» — дедим».

13-боб. Вабо (ўлат) чиққан жойдан ҳийла қилиб қочиб қолмоқнинг макруҳлиги ҳақида

Абдуллоҳ ибн Омир ибн ар-Рабийъа ривоят қиладилар: «Умар ибн ал-Хаттоб Шомга сафар қилдилар. Сарғ деган манзилга келганларида Шомда вабо тарқалганлиги ҳақида хабар келди. Шунда Абдуррахмон ибн Авф: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Бирор жойда вабо тарқалганини эшитсангиз, ул ерга кирмангиз ва агар ўзингиз турган жойда вабо тарқалса, ул ердан қочиб бошқа ерга кетмангиз!» — деб айтганларини эшитган эрдим», — деди. Ҳазрат Умар буни эшитиб Сарғдан ортларига қайтдилар».

Усома ибн Зайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вабо хусусида гапираётиб бундай дедилар: «Вабо (Оллоҳ таоло гуноҳлар учун юборадирган) азоб бўлиб, баъзи умматлар у бирлан азоблангандурлар, сўнг

улардан омон қолганлари яшашда давом этгандур. Инсонлар ана шундай келиб-кетиб тургайлар. Кимки бирон ердан вабо чиққанлигин эшитса, ул ерга кирмасин ва кимки вабо тарқалган ерда эрса, ул ердан (ҳийлакорлик қилиб) қочиб қолмасин!».

14- боб. Ҳадя ва шуфъа ҳақида

Баъзи одамлар (баъзи уламолар): «Бир киши иккинчи бир кишига минг дирҳам ёким ундан кўпроқ пул ҳадя қилгон эрса-ю, кейин бир қанча йил ўтгач, ҳийлакорлик қилиб уни қайтариб олса, ҳар иккаласига ҳам (ўшал пул учун) закот вожиб бўлмағай»,— дейдилар. Бу бирлан улар Жаноб Расулуллоҳнинг ҳадя хусусида айтган ҳадисларига мухолифлик қилиб, бояги одамлар бўйнидан закотни соқит қиладилар.

Ибн Аббос ривоят қиладиларки, Жаноб Расулуллоҳ: «Ўз ҳадясини қайтариб олган одам ўз қусугини қайта еган ит англиғдур, бизлар учун бундан ортиқ тубанлик йўқдур!» — деган эрканлар.

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳар бир кўчмас мулкка шуфъа таъйин қилдилар (шуфъа — қўшнининг сотувга қўйилган мулкани (уй ва ерларини) бировга соттирмай, пулини тўлаб ўз мулкига қўшиб олмоқ имтиёзини бергувчи ҳуқуқ). Аммо, чегаралари белгиланган ерларга ва кўчаларга нисбатан шуфъа йўқдур».

Баъзи одамлар (баъзи уламолар) «Қўшнининг шуфъа ҳуқуқи мавжуд» деб, кейин қуйидаги гаплари бирлан уни ботил қиладилар: «Бир киши ҳовли сотиб олмоқчи эрса-ю, бўлажак қўшнисининг шуфъага биноан уни ўз ерига қўшиб олмоғидан чўчиб аввал юздан бир қисмини, сўнг қолганини сотиб олса ва ўшал дастлабки сотиб олган қисмида қўшнисининг шуфъаси бўлган бўлса, ул ҳолда қўшнисининг ҳовлининг қолган қисмида ҳақи бўлмай, уни қўлга киритмоқ учун ҳийла ишлатмоғи мумкиндур».

Амр ибн Шарид ривоят қиладилар: «Мисвар ибн Махрама келиб қўлини елкамга қўйди. Мен ул бирлан бирга Саъд (ибн Молик)нинг ҳузурига бордим. Жаноб Расулуллоҳнинг озод қилган қуллари Абу Рофиъ Мисварга: «Саъдга айтингиз, менинг ҳовлимдаги бир уйни сотиб олсин!» — деди. Саъд: «Унга тўрт юз мисқолдан ортиқ бермағаймен, шунда ҳам бўлиб-бўлиб ёким муайян муддатдан сўнг бергаймен»,— деди. Абу Рофиъ: «Унга беш юз мисқол нарх қўйгон эрдилар, агар Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам:

«Қўшни қўшнига бошқалардан кўра ҳақлироқдур!» — деб айтмаганларида эрди, сенга сотмас эрдим!» — деди».

Баъзи одамлар: «Шуфъани сотмоқчи бўлган киши ҳийлатдбир қилиб шуфъани бекор қилмоғи учун харидорга ҳовлисини инъом қилиб нарҳини айтадир, харидор эрса унга яширинча минг дирҳам берадир, шунда шуфъа ҳуқуқига эга бўлган қўшниси шуфъа ҳуқуқидан маҳрум бўлади», — дейишадир.

Амр ибн Шарид ривоят қиладилар: «Абу Рофиъ Саъд (ибн Молик) бирлан уйини тўрт юз мисқолга савдолашди-да: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Қўшни қўшнига ҳақлироқдур!» — деб айтганларини эшитмаганимда эрди, уйимни сенга сотмас эрдим!» — деди».

Баъзи одамлар: «Агар киши ҳовли сотиб олса-ю, ўша ердаги қўшнини шул ҳовлига бўлган шуфъа ҳуқуқидан маҳрум этмоқчи бўлса, уни кичик ўғлига ҳадя қиладир. Бу унга гуноҳ бўлмағай», — дейишадир.

15-боб. Закотчининг ҳийлакорлик қилиб закотга берилган нарсалардан ўзига олиб қолмоғи ҳақида

Абу Ҳумайд ас-Соъидий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Бану Сулайм қабиласидан закот йиғиш учун бир кишини закотчи қилиб тайинладилар, исми — Ибнуллубтийа эрди. Ўшал одам закот йиғиб келгач, Жаноб Расулуллоҳ ҳисоб-китоб қилдилар. Шунда ул: «Мана булар закотга берилди, мана булар эрса менга ҳадя қилинди», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар гапинг рост эрса (одамлар ҳадя қилмоғига арзигулик киши эрсанг), унда ота-онангинг уйида ўлтирсанг ҳам одамлар сенга ҳадя олиб келавермас эрдими?!» — дедилар. Кейин, Оллоҳ таолога ҳамду санолар айтдилар-да, «аммо баъд» дегач, бизга бундай деб хитоб қилдилар: «Мен ораларингиздан бир кишини Оллоҳ таоло менга буюрган закотни йиғиб келмоққа тайин қилсам, ул қайтиб келиб: «Мана булар сизга (закотга) берилди, мана булар эрса, менга ҳадя қилинди», — дейдир. Агар шундай эрса, ота-онасининг уйида ўлтириб ҳадя олавермайдими?! Оллоҳ таоло ҳақи, ўла-ўлгунингизча зигирдак бўлса ҳам ҳаққингиз бўлмаган нарсани олмангиз, илло қиёмат куни ноҳақ олган нарсангизни кўтарган ҳолда Оллоҳ таолога рўбарў бўлғайсиз. Шунда ҳеч қайсингиз бир-бирингизга қиё ҳам боқмағайсиз, ноҳақ олган туянгизни ўқирган ҳолда ёким ноҳақ олган сигирингизни бўқирган ҳолда ёхуд ноҳақ олган қўйингизни маъраган ҳолда кўтариб Оллоҳ таолонинг ҳузурига келғайсиз!». Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ икки қўлларини шул қадар баланд кўтариб фотиҳа

қилдиларким, ҳатто қўлтиқларининг оппоқлиги кўриниб кетди. «Ё парвардигоро,— дедилар Жаноб Расулуллоҳ,— сенинг амрингни (умматларимга) тушунтира олдиммикан?». Мен бунӣ ўз кўзим бирлан кўриб, қулоғим бирлан эшитганмен».

Амр ибн аш-Шарийд ривоят қиладилар: «Абу Рофиъ айтдики, Жаноб Расулуллоҳ: «Қўшни қўшнига ҳақлироқдур!» — деб айтган эрканлар».

Баъзи одамлар: «Агар шуфъа ҳуқуқи бўлмаган бир киши йигирма минг дирҳамга сотиладирган ҳовлини олмоқчи эрса, уни сотиб олмоғидан илгари хийла ишлатса бўлаверади. Ўшал одам тўққиз минг тўққиз юз тўқсон тўққиз дирҳам берадир, йигирма мингдан қолганини эрса динор ҳисобида тўлайдир. Агар шуфъа ҳуқуқига эга бўлган қўшни йигирма минг дирҳамга ўзи сотиб олмоғини айтиб, ҳовлини талаб қилиб туриб олса, ул ҳолда сотувчи ўзига тўланган тўққиз минг тўққиз юз тўқсон тўққиз дирҳам-у динорларни харидорга қайтариб берадир. Чунким, шуфъа ҳуқуқига эга бўлган қўшни ҳовлини талаб қилганда динор устидан келишилган савдо бузиладир. Агар шуфъа ҳуқуқига эга бўлган қўшни ҳовлини олгач, ундан айб топиб айниса, ул ҳолда унга йигирма минг дирҳам қайтариб бериладир»,— дейишадир.

Имом Бухорий: «Шундай деб улар юқоридаги хийла-корликни мусулмонларга раво қилиб қўядирлар. Ваҳоланки, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Савдода на иллат ва на хиёнат ва на ўғирлик бўлмаслиги лозим!» — деб айтганлар».

Амр ибн аш-Шарийд ривоят қиладилар: «Абу Рофиъ Саъд ибн Молик бирлан ўз уйини тўрт юз мисқолга савдо қилди-да: «Агар Жаноб Расулуллоҳ: «Қўшни қўшнига ҳақлироқдур!» — демаганларида эрди, сенга сотмас эрдим!» — деди».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

1-боб. Туш тазъири ҳамда Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга келган дастлабки ваҳийнинг яхши туш тарзида нозил бўлгани ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Дастлабки ваҳий Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга уйқуларидан чин туш тарзида нозил бўлган эрди. Ул зот тонг шафағи янглиғ нурафшон тушларнигина кўрар эрдилар. Пиравардида Ҳироъ ғорига бориб бир қанча тун тоат-ибодат бирлан

машгул бўладирган бўлиб қолдилар. Шунинг учун ўзлари бирлан еб-ичкулик олиб кетар, еб-ичкуликлари тугаса, Хадичанинг ҳузурига қайтар эрдилар. Хадича эрса ҳар сафар ул зотни еб-ичкулик бирлан таъминлар эрдилар. Ногаҳон, кўрган тушлари рўёбга чиқиб қолди: ул зот Хироъ ғорида эрканликларида бир фаришта (Ҳазрат Жаброил) келиб: «Икраъ!» («Ўқиғил!») — деди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: «Ўқишни билмағаймен», — дедилар. «Шунда, — дейдилар Жаноб Расулуллоҳ, — ул мени тепамдан босиб хириллатиб қўйди, ҳатто танамда мадорим қолмади. Кейин, қўйиб юборди-да, яна: «Ўқиғил!» — деди. Мен: «Ўқишни билмағаймен!» — дедим. Ул мени иккинчи бор тепамдан босиб хириллатиб қўйди, ҳатто танамда мадорим қолмади. Кейин, қўйиб юборди-да, яна: «Ўқиғил!» — деди. Мен: «Ўқишни билмағаймен», — дедим. Ул мени учинчи бор тепамдан босиб хириллатиб қўйди, ҳатто танамда мадорим қолмади. Кейин, қўйиб юборди-да: «Икраъ бисми раббикаллазий халақа...», — деди («Яратган раббингнинг исми бирлан ўқиғил...» («... билмаганини ўргатди» гача)). Шундан сўнг, Жаноб Расулуллоҳ қўрқувдан аззойи баданлари титраб-қақшаб Хадичанинг ҳузурига кириб келдилар-да: «Мени ўраб (яшириб) қўйинглар, мени ўраб қўйинглар!» — дедилар. Улар Жаноб Расулуллоҳни қўрқувлари тарқалгунича ўраб қўйишди. Сўнг, ул зот: «Ё Хадича, менга нима бўлганини билурмисен?» — деб бўлган воқеани айтиб бердилар-да: «Мен ўзимдан хавотир олдим», — дедилар. Хадича: «Асло ундай эрмас, аксинча, хурсанд бўлингиз, Оллоҳ таоло ҳақи, Оллоҳ таоло сизни ҳеч вақт шарманда қилмағай, сиз қариндошларингиз ўртасида меҳру оқибат ришталарини боғлағайсиз, уларни ҳақиқатдан хабардор этгайсиз, оғирини енгил қилгайсиз, меҳмоннавоз бўлгайсиз, ҳақиқат йўлидаги мушкilotларнинг бартараф бўлмоғига кушойиш бергайсиз!» — деди. Сўнг, Хадича Жаноб Расулуллоҳни ўзларининг амакиваччалари бўлмиш Варақа ибн Навфал ибн Асад ибн Абдулуззонинг ҳузурига олиб бордилар. Ул киши жоҳилият даврида насронийликни қабул қилган эрди. Арабча хат-саводи бўлиб, инжилдан Оллоҳ таоло насиб этганча араб ёзувида кўчириб олган эрди. Ўзи кекса, кўзи ожиз эрди. Хадича унга: «Эй амакимнинг ўғли, биродарингизнинг ўғлининг гапига қулоқ осингиз!» — деди. Варақа Жаноб Расулуллоҳга: «Эй биродаримнинг ўғли, нималарни кўрдингиз, айтингиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ нимаики кўрган бўлсалар, бирма-бир баён айладилар. Варақа: «Бул Номус (Жаброил) исмли фаришта бўлиб, уни Оллоҳ таоло Мусо алайҳиссаломга юборган эрди. Кошки, мен ёш бўлсам-у, сизнинг ислом динига даъват этмогингизда

иштирок этсам, сизни қавмингиз ўз орасидан қувиб чиқарган вақтда мен ҳаёт бўлсам!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ хайратомуз: «Мени қавмим ўз орасидан ҳайдағайми?» — дедилар. Варақа: «Ҳа, шундай. Сизга қадар кўп кишилар пайғамбарликни даъво қилиб келган, аммо уларнинг барчаси рад этилган. Сизга Оллоҳ таоло муяссар этгузи кунлар менга ҳам насиб этса, катта ёрдам кўрсатгаймен!» — деди. Лекин, кўп ўтмай Варақа вафот этди. Жаноб Расулуллоҳга бир мунча вақт ваҳий келмай қўйди. Ул зот бундан қаттиқ қайғура бошладилар, шул қадар изтироб чекар эрдиларки, ҳатто баъзан ўзларини тоғ чўққисидан ташлагудек ҳолга тушар эрдилар. Ҳар сафар шундай қилмоқчи бўлганларида Ҳазрат Жаброил ҳозир бўлиб: «Эй Муҳаммад, сиз дарҳақиқат Оллоҳ таолонинг расулисиз!» — дер эрдилар, шунда ул зот таскин топиб тоғдан қайтиб тушар эрдилар. Кейин, яна ваҳий келмай қўйса, тоғ тепасига чиқиб ўзларини ташламоқчи бўлар эрдилар, шунда яна Ҳазрат Жаброил пайдо бўлиб, ўшал гапларини такрорлар эрдилар».

Ибн Аббос: «Тонгларни оттиргувчи — кундузи қуёш нури, кечаси ой ёғдусидур!» — дейдилар.

2-боб. Солиҳ бандаларнинг тушлари ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Ал-Фатҳ» сураси): «Лақада садақаллоҳу расуулаҳур-руъёо бил-ҳаққи ла-тадхулуннал-масжидал-ҳарома ин шоаллоҳу оминийна муҳаллиқийна руъуусакум ва муқассирийна ло тахофууна фа-алима мо лам таъламуу фа-жаъала мин дууни золика фатҳан қарийбан». Оятнинг мазмуни: «Дарҳақиқат, Оллоҳ ўз расулига рост тушни кўрсатди. Агар Оллоҳ хоҳласа, бамайлихотир сочларингизни батамом олдириб ва қисқартириб ҳеч нарсадан қўрқмай Масжид ул-Ҳаромга киргайсизлар. Оллоҳ сизлар билмаган нарсани билгай, ул бундан аввал яқин кунларда бир фатҳни муяссар қилди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Солиҳ одамнинг кўрган битта яхши туши пайғамбарликнинг қирқ олти жузъидан бир жузъидур», — дедилар».

3-боб. Туш Оллоҳ таоло тарафидан кўрсатилгай!

Абу Қатода ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яхши туш — Оллоҳ таоло тарафидан, ёмон туш — шайтон тарафидан содир қилингайдур», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Хаббоб Абу Саъид ал-Худрийдан эшитиб

нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз ўзингизга ёқадирган туш кўрсангиз, ул Оллоҳ таоло тарафидан сизга марҳамат қилинган бўлиб, бунинг учун дарҳол раббингизга муносиб ҳамду санолар айтингиз ва кўрган тушингизни (яхши одамларга) сўйлангиз, башарти кўнглингиз хушламайдиган тушни кўрсангиз, демак ул шайтон тарафидан содир қилинган бўлиб, унинг ёмонлигидан Оллоҳ таолодан паноҳ тилангиз, шунда кўрган ёмон тушингиз сизга зарар келтира олмағайдур!».

4-боб. Яхши туш пайғамбарликнинг қирқ олти жузъидан бир жузъидур!

Абу Салама Абу Қатодадан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яхши туш Оллоҳ таоло тарафидан, ёмон туш эрса шайтон тарафидан содир қилинғайдур. Агар ёмон туш кўрсангиз, унинг ёмонлигидан Оллоҳ таолодан паноҳ тилаб, чап томонингизга тупуриб кўйингиз, шундай қилсангиз, кўрган ёмон тушингиз сизга зарар келтира олмағай»,— дедилар».

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўмин кишининг туши пайғамбарликнинг қирқ олти жузъидан бир жузъидур»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мўмин кишининг туши пайғамбарликнинг қирқ олти жузъидан бир жузъидур»,— дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яхши туш пайғамбарликнинг қирқ олти жузъидан бир жузъидур»,— дедилар».

5-боб. Мубашширот (яхши тушлар) ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Пайғамбарликдан мубашширотдан ўзга нарса қолмади»,— дедилар. «Ё Расулаллоҳ, мубашширот недур?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Яхши тушлардур»,— дедилар».

6-боб. Юсуф алайҳиссаломнинг тушлари ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Юсуф» сураси): «Из қола Юсуфу ли-абийҳи ё абати инний раъайту аҳада ашара кавқабан вaш-шaмса вaл-қaмaрa раъaйтухум лий сожидийнa, қола ё бунайяa лo тaқсус руъйoкa aлo ихвaтикa фaйaкийдуу лaкa кaйдaн иннaш-шaйтoнa лил-инсoни aдуввун

мубийнун, ва казолика йажтабийка раббука ва йуъаллимука мин таъвийлил-аҳодийси ва йутимму ниъматаҳ алайка ва ало оли Йаъкууба камо атаммаҳо ало абавайка мин қаблу Иброҳийма ва Исҳоқа инна раббака алиймун ҳакиймун».

Оллоҳ таолонинг қавли («Юсуф» сураси): «...ё абати ҳоза таъвийлу руъйойа мин қаблу қад жаъалаҳо раббий ҳаққан ва қад аҳсана бий из ахражаний минассижни ва жоа бикум минал-бадви мин баъди ан назағаш-шайтону байний ва байна ихватий инна раббий латийфун лимо йашоу иннаҳ ҳувал-алиймул-ҳакийму, рабби қад отайтаний минал-мулки ва алламтаний мин таъвийлил-аҳодийси фотирас-самовоти вал-арзи анта валийийй фид-дунёо вал-охирати таваффаний муслиман ва алҳиқний бис-солиҳийна».

Оятларнинг мазмуни: «Юсуф отасига: «Эй отажон, тушимда ўн битта юлдуз бирлан қуёш ва ойнинг менга сажда қилаётганларини кўрдим!» — деганида, отаси: «Эй ўғилгинам, тушингни биродарларинг қошида сўйлай кўрмағилки, улар сенга қарши бир тадбир кўрмоқ тараддудига тушгайлар, шайтоннинг эрса, инсонга душман эрканлиғи аниқдур, шул йўсинда (кўрган тушинг орқали) парвардигоринг сени ўз бандалари орасида мумтоз этганлигини билдирур ва сенга туш таъбир қилмоқ илмини ўргатур ҳамда икки бобонг бўлмиш Иброҳим ва Исҳоқга мўл инъом бергани каби сенга ва Яъқуб хонадонига ҳам ўз инъомини мўл-кўл қилгайдур, дарҳақиқат раббинг илмли ҳикматли зотдур». («Юсуф деди): «Эй отажон, бул — (акаларимнинг менга таъзим қилгонлари) илгари кўрган тушимнинг таъбири бўлиб, парвардигорим уни ҳақиқатга айлантирди ва шайтон мен бирла акаларим ўртасига ихтилоф солганда карам қилиб мени зиндондан халос қилди, сизларни эрса саҳродан (бу ерга) келтирди, албатта парвардигорим ўзи хоҳлаган нарсага лутф қилгайдур, ул илмли ҳикматли зотдур. Эй раббим, сен менга подшоҳлик (тахтини) ато этдинг ва менга туш таъбир қилмоқ илмини ўргатдинг, эй осмонларни ва ерни яратган зот, сен менинг бул дунёда ва охиратда ҳомийимсен, менга мусулмон ҳолда вафот этмоғимни насиб айлағил ва мени солиҳ бандаларинг қаторига қўшғил».

7-боб. Иброҳим алайҳиссаломнинг тушлари ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Вас-Соффоти» сураси): «Фаламмо балага маъахус-саъйа қола ё бунайя инний аро фил-маноми анний азбаҳука фанзур мозо таро қола ё абати-фъалмо туъмару сатажидуний ин шоаллоҳу минас-собирийна, фаламмо асламо ва таллаҳ лил-жабийни ва нодайноҳу ан ё Иброҳийму қад саддақтар-руъйо инно казолика нажзил-

муҳсинийна». Оятнинг мазмуни: «Исмоил Иброҳимнинг ёнида юриб дастёрлик қила оладирган бўлиб қолганда, ул: «Эй ўғилгинам, мен тушларимда сени қурбонлик қилаётганимни кўраётирмен, бунга сен не дерсен?» — деди. Исмоил: «Эй отажоним, сизга не амр қилинган эрса, ани адо этингиз, иншооллоҳ мен сабр қилгувчилар тоифасидан бўлғаймен!» — деди. Ҳар иккалалари Оллоҳнинг амрига бўйинсунганларидан сўнг, ота боласини пешонасини ерга қилиб ётқизди. Шунда биз унга нидо қилиб: «Эй Иброҳим, тушни чинга йўйдинг, биз эҳсон қилгувчиларга ана шундоғ ажру савоб бергаймиз!» — дедик» (яъни, «Биз солиҳ бандаларни ана шундоқ синаб кўриб, ажру савоблар ато этгаймиз!»).

8-боб. Турли кишилар кўрган тушларнинг ўзаро мувофиқ келиб қолмоғи ҳақида

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Тушлардан бирида саҳобаларнинг бир гуруҳи Лайлат ул-Қадрнинг рамазон ойининг охири етти кунлигида, яна бир гуруҳи эрса, унинг рамазон ойининг охири ўн кунлигида ўтмоғини тушларида кўрдилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Унинг ўтмоғини рамазон ойининг охири етти кунлигида кутингизлар!» — дедилар».

9-боб. Зиндон аҳлининг туши ҳамда фисқу фасод ва ширк ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Юсуф» сураси): «Ва Юсуф бирлан бирга икки йигит зиндонга ташланди. Улардан бири: «Тушимда кўрсам, мусаллас учун узум сиқиб турган эрмишмен» — деди. Иккинчиси эрса: «Мен тушимда бошимга нон кўтариб олган эрмишмен-у, ул нонни қушлар чўкилаётган эрмиш. Тушимизнинг таъбирини айтиб бергил, биз сени тушларни тўғри таъбир қилгувчи деб билурмиз!» — деди. Юсуф бундай деди: «Тушингизнинг таъбири шулким, сизларга ато этилажак ризқнинг ул ато этилмасидан бурун дарагини берурмен, бул илм менга раббим ўргатган илмлардан биридур ва мен Оллоҳ таолога иймон келтирмаган қавмнинг динини тарк этгандурмен, чунким улар охиратга ишонмагайлар. Мен боболарим бўлмиш Иброҳим, Исҳоқ ва Яъқубнинг динига итоат этурмен. Мазкур динга биноан Оллоҳ таолога заррача ширк келтирмаслигимиз лозим бўлиб, бул Оллоҳ таолонинг бизга ва инсонларга кўрсатган фаазлу карамидур. Аммо, кўпчилик одамлар бунга шуқр қилмайдурлар. Эй зиндондошларим, (ўзларингиз қўлла-

рингиз бирлан ясаб олган) турли-туман бутларга ибодат қилганингиз яхшими ёҳуд (бутун жаҳонни яратган ва уни танҳо ўзи идора қилиб турган) ҳаммадан ғолиб Оллоҳ таолога ибодат қилганингиз афзалми? Оллоҳ таолодан бўлак ибодат қилаётган нарсаларингизга ўзингиз ва аждодларингиз «тангри» деб ном қўйиб олгандурсизлар, ваҳоланки Оллоҳ таоло уларга ҳеч қандай куч-қудрат ато этган эрмас. Зеро, Оллоҳ таолонинг танҳо ўзи ҳукмдор бўлиб, ул ўзидан бўлакка ибодат қилмоқни манъ қилгандур. Шулардур тўғри йўл, аммо кўп одамлар буни билмаслар. Эй зиндондошларим, бирингиз (зиндондан халос бўлгонингиздан сўнг) ўз мамлакатингизнинг подшоҳига соқий қилиб тайинлангайсиз, иккинчингиз эрса, дорға осилгайсиз ва осилиб ётганингиз ҳолда бошингизни қушлар чўқиб егайдур. Сизлар тушингизда кўриб таъбирини сўраётган воқеалар Оллоҳ таоло тарафидан аллақачаноқ тақдир қилингандур». Кейин Юсуф, подшоҳга соқий қилиб тайинланиб нажот топгай, деб гумон қилган зиндондошига: «Подшоҳнинг қошида (зиндонда бир бегуноҳ мусофир ётибдир деб) менинг ҳақимда эслатғил!» — деди. Аммо, шайтон подшоҳнинг қошида айтмоғи лозим бўлган гапни унинг хаёлидан чиқарди, Юсуф яна бир неча йил зиндонда қолиб кетди. (Бир куни Миср) подшоҳи: «Мен тушимда еттита семиз сигирнинг еттита озғин сигирни еб турганини ҳамда еттита ҳўл ва еттита қуруқ бугдой бошоғини кўрдим. Эй аъёнлар, агар билсангиз, тушимнинг таъбирини айтингиз!» — деди. Улар: «Бул чалкаш тушдир, биз бундай тушларнинг таъбирини билмағаймиз», — дейишди. Шунда (зиндондан) халос бўлган мазкур киши (Юсуф алайҳиссалом) ёдига тушиб: «Мени (унинг) олдиға юборингизлар, бул тушнинг таъбирини билиб келиб сизларга айтгаймен!» — деди. Кейин ул Юсуфнинг олдиға бориб: «Эй Юсуф, эй ростгўй одам, тушда етти семиз сигирни етти озғин сигирнинг еб турғони ҳамда етти ҳўл ва етти қуруқ бугдой бошоғи на бўлгай, менга айтғил, токим мен бориб одамларга етказай, улар ҳам билсинлар!» — деди. Юсуф бундай деди: «Етти йил муттасил бугдой экингизлар, қанча ҳосил олсангизлар, ҳаммасини бошоқ ҳолида хирмон қилиб сақлаб қўйингизлар, емоқ учун бироз ажратиб қўйсангизлар, бўлур. Шундан сўнг етти йил муттасил қаҳатчилик келиб аввалги йилларда тўплаган ҳосилингизни тамом еб битирурсизлар, фақат уруғлиққа олиб қўйгон донингиз қолур. Кейин, бир йил шундай кўп ёғин бўлгайким, одамлар мевалардан ичимлик тайёрлағайлар». Подшоҳ: «Юсуфни менинг ҳузуримға олиб келингизлар!» — деди. Подшоҳнинг элчиси келгач, Юсуф унга: «Подшоҳнинг қошиға қайтғил...», — деди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар мен Юсуфчалик зиндонда узоқ қолиб кетсам-у, олдимга биров юринг деб чақириб келса, дарҳол кўнган бўлур эрдим»,— дедилар».

10-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламни тушида кўрганлар ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Мен Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Кимки мени тушида кўрса, ўнгида ҳам кўргайдур (яъни, Оллоҳ таоло Мадинага ҳижрат қилмоқни насиб этмаган бўлса-ю, мени тушида кўрган эрса, қиёматда қайта тирилгач, мени кўргайдур), чунким шайтон менинг қиёфамга киролмағайдур!»— деб айтганларини эшитганмен».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки мени тушида кўрган эрса, ўзимни кўрибдур, чунким шайтон менинг қиёфамга киролмағайдур ҳамда мўминнинг туши пайғамбарликнинг қирқ олти жузъидан бир жузъидур»,— дедилар».

Абу Қатода ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яхши туш Оллоҳ таоло тарафидан, ёмон туш эрса, шайтон тарафидан содир қилинғайдур. Кимки ёмон туш кўрса, чап тарафига уч бор тупириб қўйсин-да, шайтоннинг ёмонлигидан Оллоҳ таолодан паноҳ тиласин! Шунда шайтон унга зарар келтира олмағайдур. Дарҳақиқат, шайтон менинг қиёфамга киролмағай»,— дедилар».

Абу Қатода ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки мени тушида кўрган эрса, ҳақиқатан кўрибдур»,— дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки мени тушида кўрган эрса, ҳақиқатан кўрибдур, чунким шайтон менинг қиёфамга кира олмағайдур»,— дедилар».

11-боб. Тунги туш ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло менга сўзларнинг калитларини ато этди ва душманлар қалбига даҳшат солиб мени улар устидан музаффар қилди. Ўтган кеча уйқумда Оллоҳ таоло менга ер хазиналари очқичларини ҳам ато этиб эрди, мен уларни қўлимга олдим»,— дедилар».

Абу Ҳурайра: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этдилар, энди ул калитлар сиз (саҳобалар)нинг қўлингизга ўтғайдур»,— дедилар.

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Мен бул кеча Каъба ёнида ётиб туш кўрдим. Тушимда сен кўриб юрган бугдойранг кишилардан ҳам хушрўйроқ бир бугдойранг кишини кўрдим. Унинг икки чаккасидаги силлиқ таралган кокили ўзига ярашган бўлиб, улардан сув томиб турарди, сен бундай гўзал кокилни кўрмагансен! Уни икки киши қўлтиқлаб олиб Каъбани тавоф қилдирар эрди. Мен: «Бул кимдур?» — деб сўрасам: «Масиҳ ибн Марям (Исо алайҳиссалом)», — дейишди. Кейин, қарасам, яна бир киши юрибдир, сочи дагал, қўнғироқ-қўнғироқ, ўнг кўзи кўр, гўёким узум донаси янглиғ бўртиб турибдир. «Бул кимдур?» — десам, «Масиҳ Дажжолдур», — дейишди».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига бир киши келиб: «Мен бул кеча туш кўрдим», — деди ва кўрганларини баён қилди».

12-боб. Кундузги туш ҳақида

Ибн Авн ибн Сириндан нақл қилиб: «Кундузги туш тунги туш кабидур», — дейдилар.

Исҳоқ ибн Абдуллоҳ ибн Абу Талҳа ривоят қиладилар: «Анас ибн Молик айтдики, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (холалари бўлмиш) Умму Ҳаром бинти Милҳоннинг хузурига кириб турар эрдилар, ул Ибн ас-Сомитнинг хотини эрди. Бир куни одатдагидек унинг хузурига кирдилар, ул меҳмон қилди, кейин сочларини қарай бошлаган эрди, (роҳатланиб) ухлаб қолдилар. Бироздан сўнг уйғониб кулиб қўйдилар. Шунда холалари: «Ё Расулаллоҳ, нега кулдингиз?» — деб сўради. Жаноб Расулаллоҳ: «Бир гуруҳ умматим подшоҳлардек тахтга ўлтириб олишиб Оллоҳ таоло йўлида ғазот қилгани кемада денгиз бўйлаб сузиб кетишаётган эрмиш», — дедилар. Холалари: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолога илтижо қилингиз, мени ҳам ўшалар тоифасидан қилсин!» — деди. Жаноб Расулаллоҳ дуо қилдилар-да, бошларини қўйиб яна ухлаб қолдилар, сўнг кулиб уйғониб кетдилар. Холалари: «Ё Расулаллоҳ, (бул сафар) сизни кулдирган недур?» — деди. Жаноб Расулаллоҳ аввалгидек: «Бир гуруҳ умматим подшоҳлардек тахтга ўлтириб олишиб Оллоҳ таоло йўлида ғазот қилгани кемада денгиз бўйлаб сузиб кетишаётган эрмиш» — дедилар. Холалари: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таолога илтижо қилингиз, мени ҳам ўшалар тоифасидан қилсин!» — деди. Жаноб Расулаллоҳ: «Сиз биринчи бўлиб ғазот қилганлардансиз!» — дедилар. Қарангким, ўшал холалари Муовия ибн Абу Суфён замонида кемага чиқиб сафар қилиб эрди, уловига миниб кемадан тушаётганида йиқилиб вафот этди».

13-боб. Аёллар туши ҳақида

Хорижа (ибн Зайд ибн Собит)нинг ривоятларига кўра, (оналари) — Умму ал-Ало ансорийлардан биринчи бўлиб Жаноб Расулуллоҳга байъат қилган аёл эрканлар. Ўшал аёл бундай дебдилар: «Маккадан ҳижрат қилиб келганларни қуръа ташлаб ансорларнинг уйларига тақсимлашди. Усмон ибн Мазъун бизнинг чекимизга тушдилар. Ул кишини уйимизга олиб бориб жойлаштирдик. Кейин, касалланиб вафот этиб қолдилар. Мурдаларини ювиб, ўзларининг кийимларига кафанладик. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ ичкарига кириб эрдилар, мен маййитга қарата: «Ё Абу ас-Соиб, Оллоҳ таоло сизни раҳмат қилсин, кўриб турибменким, Оллоҳ таоло сизни ўз карамига олгандур!» — дедим. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Қаердан билурсен Оллоҳ таоло уни мукаррам қилғонин?» — дедилар. Мен: «Отам ҳақи, ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло шул кишини мукаррам қилмаса, кимни мукаррам қилгай?!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло ҳақи, уни ажал олиб кетгонидан афсусланурмен, унга менинг хайриятдан ўзга тилагим йўқдур, аммо мен ўзим пайғамбар бўлатуриб, охиратда Оллоҳ таоло менга қандай муомала қилгай, билмасмен!» — дедилар. Шундан сўнг, ўзимга ўзим: «Энди сира ҳам бундай демагаймен!» — деб қўйдим».

Муҳаммад ибн Муслим аз-Зухрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен ўзим пайғамбар бўла туриб, охиратда Оллоҳ таоло менга қандай муомала қилгай, билмасмен!» — деганларидан сўнг, Умму ал-Ало: «Бул гап мени қайғуга солиб қўйди, ўшал кеча тушимда Усмон ибн Мазъуннинг юм-юм йиғлаб турганин кўрдим. Жаноб Расулуллоҳга буни айтиб эрдим, ул зот: «Бул-унинг амалидур!» — дедилар (яъни, тушдаги кўз ёши хайриятдан нишона бўлиб, ҳаётлик чоғда қилинғон амали солиҳлар эвазига Оллоҳ таоло даргоҳида бетиним кўз ёшлари янглиғ туганмас ажру савобга муяссар бўлгонликни англатгайдур)».

14-боб. Ёмон туш (алғов-далғов туш) шайтон тарафидан содир қилингайдур!

Кимки ёмон туш кўрса, чап тарафига (уч бор) тупуриб, сўнг Оллоҳ азза ва жалладан паноҳ тиласин!

Абдулрахмон ибн Авф ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг машҳур ва жасур саҳобаларидан бири бўлмиш Абу Қатода: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яхши туш Оллоҳ таоло тарафидан, ёмон

туш эрса, шайтон тарафидан содир қилинғайдур. Кимки нохуш туш курса, чап тарафига тупурсин ва Оллоҳ таолодан ўзига паноҳ тиласин!» — деб айтганлар», — деди».

15-боб. Тушдаги сутнинг таъбири ҳақида

Ҳамза ибн Абдуллоҳ ибн Умар оталари Абдуллоҳ ибн Умардан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тушимда менга бир қадах сут узатишди, уни шул қадар қониб ичдимки, ҳатто тирноқларимдан чиқди. Кейин, қолганини Умарга узатдим», — дедилар. Саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, буни нимага йўйдингиз?» — дейишди. Ул зот: «Илмга йўйдим!» — деб жавоб қилдилар».

16-боб. Тушда қўл-оёқ ёким тирноқлардан сут оқса...

Ибн Шайхоб Ҳамза ибн Абдуллоҳ ибн Умардан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тушимда менга бир қадах сут узатишди, уни шул қадар қониб очдимки, ҳатто қўл-оёқларим учидан сут оқиб чиқаётганини кўрдим, кейин қолганини Умар ибн ал-Хаттобга узатдим», — дедилар. Атрофларида ўлтирган кишилар: «Буни нимага йўйдингиз, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Ул зот: «Илмга йўйдим!» — дедилар».

17-боб. Тушдаги кўйлакнинг таъбири ҳақида

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир пайт ухлаб ётган эрдим, тушимда бир гуруҳ одамлар кўринди. Улар кўйлак кийиб олган бўлиб, баъзилариникининг этаги кўкраклари баробарида, айримлариникининг этаги эрса, бундан хиёл узунроқ. Кейин, менга Умар ибн ал-Хаттоб намоён бўлди, унинг кўйлаги узун бўлиб, ерда судралиб кетаётир», — дедилар. Саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, буни нимага йўйдингиз?» — дейишди. Ул зот: «Динга йўйдим!» — дедилар».

18-боб. Тушда кўйлак этагини узунлигидан ерда судраб юрса, таъбири не бўлғай?

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бир пайт ухлаб ётган эрдим, тушимда бир гуруҳ одамлар намоён бўлди. Улар кўйлак кийиб олган бўлиб, баъзилариникининг этаги кўкраклари баробарида, айримлариникининг этаги эрса, бундай хиёл узунроқ. Кейин, менга Умар ибн ал-Хаттоб намоён бўлди,

унинг кўйлаги узун бўлиб, ерда судралиб кетаётир», — дедилар. Саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, буни нимага йўйдингиз?» — дейишди. Ул зот: «Динга йўйдим!» — дедилар».

19-боб. Тушда кўринган яшил нарса бирлан ям-яшил чорбоғнинг таъбири ҳақида

Қайс ибн Аббод ривоят қиладилар: «Мен, Саъд ибн Молик ва Ибн Умар ўзаро суҳбатлашиб ўлтирган эрдик. Ногаҳон, Абдуллоҳ ибн Салом ўтиб қолди. Шунда уни кўриб: «Бул киши жаннат аҳлидандур!» — дейишди. Мен унга: «Улар сени жаннати, дейишди», — дедим. Шунда ул бундай деб айтди: «Субҳоналлоҳ, улар ўзлари билмаган нарса хусусида сўзламасликлари лозим! Мен тушимда кўрганимни айтиб берайин: бир ям-яшил боғ ичра бир устун ўрнатилган эрмиш-у, унинг учига бир тугун осиб қўйилган эрмиш, устуннинг тагида эрса, бир хиаматкор ўлтирган эрмиш. Ушал хизматкор менга: «Устунга чиқгил!» — деди, мен чиқиб тугунга осилиб олдим. Кейин, мен бул тушимни Жаноб Расулуллоҳга айтиб бердим. Шунда ул зот: «Абдуллоҳ (ибн Салом) ислом динини қалбиға маҳкам туғиб, комил эътиқод ила жон таслим қилгайдур!» — дедилар».

20-боб. Тушда матога ўраб қўйилган аёлни очиб кўрса, таъбири не бўлгай?

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга бундай деб айтган эрдилар: «Мен (уйланмасимдан илгари) сени икки марта тушимда кўрганмен. Сени бир киши (Ҳазрат Жаброил) ипак матога ўраб кўтариб кетаётиб: «Бул сенинг хотининг!» — деб эрмиш. Очиб қарасам, бул сен эрмишсен. Шунда: «Агар бул (тушим) Оллоҳ таолодан содир бўлгон эрса, демак уни (сенга уйланмоғимни) албатта рўёбга чиқаргайдур!» — деб қўйдим».

21-боб. Тушда кўринган ипак мато таъбири ҳақида

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мен уйланмасимдан бурун сени икки марта тушимда кўрганмен, сени бир фаришта ипак матога ўраб кўтариб кетаётган эрмиш. Унга мен: «Матони очиб кўрсатгил!» — деган эрмишмен, ул очиб кўрсатган эрмиш. Қарасам, бул сен эрмишсен. Шунда мен: «Агар бул (тушим) Оллоҳ таолодан содир бўлгон эрса, демак уни (сенга уйланмоғимни) албатта рўёбга чиқаргайдур!» — деб қўйдим».

22-боб. Тушда қўлга тутқазилган калитлар ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен Жавомий ул-Калим (яъни, Қуръон) бирлан (пайғамбар қилиб) юборилдим ва (душманлар қалбига) даҳшат солиниб қолиб қилиндим. Тушимда менга ер хазиналари калитлари ато этилиб, уларни қўлимга олдим»,— дедилар».

23-боб. Тушда тугун ва сиртмоққа маҳкам осилиб олмоқлик ҳақида

Абдуллоҳ ибн Салом ривоят қиладилар: «Мен тушимда ўртасига устун ўрнатилган бир боғни кўрдим. Устуннинг учида тугун осиглиқ бўлиб, менга: «Устунга чиқгил!» — дейилди. Мен: «Чиқа олмағаймен»,— деб эрдим, бир хизматкор келиб, кийимимдан ушлаб кўтарди, шунда мен тугунни маҳкам қучоқлаб олдим. Кейин, уйғониб кетдим. Буни Жаноб Расулуллоҳга айтган эрдим, ул зот: «Ушал боғ — ислом боғи бўлиб, ундаги устун — ислом устунидур, тугун эрса, мустаҳкам ислом дўстлигидур. Сен исломни бағрингга маҳкам босганинг ҳолда дунёдан кўз юмғайсен!» — дедилар».

24-боб. Тушда чодир устунини ёстиқ остида кўрса...

Бу ерда мисолга ҳадис келтирилмаган бўлиб, уламоларнинг таъбирича, ёстиқ остидаги чодир устуни — ислом динидур.

25-боб. Тушда ипак мато кўрмоқ ва жаннатга кирмоқ ҳақида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Тушимда кўрсам, қўлимда бир ипак мато бор эрмиш-у, ўзим жаннатда эрмишман. Ипак матони жаннатнинг қаерига ташлаб кетмайин, кетимдан қолмай учиб келаётган эрмиш. Буни опам Ҳафсага айтган эрдим, ул бориб Жаноб Расулуллоҳга сўйлаб берибди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Абдуллоҳ (ибн Умар) солиҳ кишидур!» — деб айтибдилар».

26-боб. Тушдаги кишан ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат яқин бўлса, мўъминнинг кўрган туши ёлғон чиқмайди, мўъминнинг туши эрса,

пайғамбарликнинг қирқ олти жузъидан бир жузъидур ва нимаики пайғамбарликка хос эрса, ёлгон бўлмайди!» — дедилар. Ибн Сирин: «Мен ҳам шул гапни тасдиқлаймен. Айтишларича, тушда уч нарса содир бўлар эркан: одамнинг ўнгидаги воқеа-ҳодисалар, шайтоннинг васвасаси ва Оллоҳ таолонинг башорати. Кимки ёмон туш кўрса, бировга айтмай (икки рақъат) намоз ўқисин!» — деб айтди».

Ибн Сирин бундай дейдилар: «Абу Ҳурайра тушда бўйинга солинадирган кишанни кўрмоқни хушламай, оёққа солинадирган кишанни кўрмоқни афзал деб билар эрдилар, чунким тушда оёғи кишанланганлик — динда собитлик деб таъбир қилинадир».

27-боб. Тушда кўз ёши тўкмоқ ҳақида

Хорижа ибн Зайд ибн Собит Умму ал-Алодан нақл қиладилар. Ул Жаноб Расулуллоҳга биринчи бўлиб байъат қилган аёллардан бўлиб, бундай деган эркан: «Ансорлар муҳожирларни бўлиб олиб уйларига олиб кетмоқ учун қуръа ташлашганда Усмон ибн Мазъун бизнинг чекимизга тушдилар. Кейин, ул киши хасталаниб қолиб вафот этдилар. Биз мурдани ювиб, ўз кийимига кафанладик. Жаноб Расулуллоҳ видолашгани кирганларида, мен: «Эй Абу Соиб, сизни Оллоҳ таоло раҳмат қилсин, кўриб турибменким, Оллоҳ таоло сизни мукаррам қилгондур!» — дедим. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Сен буни қаердан билурсен?» — дедилар. Мен: «Худо ҳақи, билмасмен!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Афсуски, ул вафот этди, менинг унга нисбатан хайриятдан ўзга тилагим йўқдур! Аммо, мен ўзим пайғамбар бўла туриб, Оллоҳ таоло охиратда менга қандай муомала қилгай, билмасмен!» — дедилар. Шу-шу бўлди-ю, мен бундан буён ҳеч кимни (майитни) мактамайдирган бўлдим. Кейин, тушимда Усмон ибн Мазъунни кўрдим, дув-дув кўз ёши тўкиб турар эрди. Жаноб Расулуллоҳга бориб айтган эрдим: «Унинг кўз ёшлари — амали солиҳларига берилаётган ажру савоблардур!» — дедилар».

28-боб. Тушда қудуқдан сув тортиб одамларга ичирмоқнинг таъбири ҳақида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Тушимда кўрсам, қудуқ тепасида туриб ундан сув тортиб олаётган эрмишмен. Шу пайт Абу Бакр бирлан Умар келиб қолди. Абу Бакр қўлимдан челақни олиб бир-икки сув тортиб эрди, кам сув

чикди, Оллоҳ таоло уни мағфират қилсин! (яъни, Абу Бакрнинг халифалик муддатлари қисқалигидан кўп ғазот қилолмай қолганликларига ҳамда ул киши тарафидан мусулмон қилинган мушрикларнинг камлигига ишора қилин-
япти). Кейин, Умар ибн ал-Хаттоб Абу Бакрнинг қўлидан челақни олгани ҳаманоқ ул кенгайиб улкан челақка айланди, мен ўз ишига абжир бундайин одамни кўрмаганмен. Умар шунчалик кўп сув тортиб олдиким, ҳатто одамлар туяларига ҳам ичирмоқ учун қудуқ атрофига тарновлар қуришга мажбур бўлдилар!».

29-боб. Тушда қудуқдан бир-икки сув тортиб кам сув чиқарганлик ҳақида

Бу ерда юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

30-боб. Тушда дам олмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мен тушимда кўрсам, бир ҳовуз этагида турибмен-у, ундан челақда сув олиб одамларга ичираётирмен. Шул аснода Абу Бакр келиб қолди ва менга дам бермоқ учун қўлимдан челақни олди-да, бир-икки марта ҳовуздан сув тортди, аммо кам сув чиқди, Оллоҳ таоло уни мағфират қилсин! Кейин, Умар ибн ал-Хаттоб унинг қўлидан челақни олиб, ҳовуздан шул қадар кўп сув чиқардики, ҳатто одамлар сувга қониб қайтиб кетишди, ҳовуз суви эрса, камайиш ўрнига тобора кўпайиб борар эрди».

31-боб. Тушда кўринган қаср ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир куни Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларида ўлтирган эрдик, бизга қарата: «Тушимда жаннатни кўрдим, бир аёл қаср ёнида ўзига оро бериб турар эрди. Мен фаришталардан: «Бул қаср кимники-дур?» — деб сўрадим. Улар: «Умар ибн ал-Хаттобники-дур», — дейишди. Шунда мен Умарнинг рашкли арканлигин эслаб, қасрдан нари кетдим», — дедилар. Умар ибн ал-Хаттоб бунни эшитиб йиғлаб юборди-да: «Ё Расулalloҳ, ота-онам сизга фидо бўлсин, келиб-келиб сиздан рашк қилурмен-ми?!» — деди».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам: «Тушимда жаннатга кириб, ногоҳ бир олтин қаср олдидан чиқиб қолдим. «Бул кимники?» — деб эрдим, «Бир қурайший кишиникидур», — дейишди. Шунда мен, эй Умар ибн ал-Хаттоб, сенинг рашкли

эрканлигингни эслаб ул ерга кирмоқдан ўзимни тийдим!» — дедилар. Умар: «Ё Расулаллоҳ, сиздан рашк қилурменми?!» — деди».

32-боб. Тушда ўзга оро бермоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир куни Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларида ўлтирган эрдик, бизга қарата: «Тушимда жаннатни кўрдим, бир аёл қаср ёнида ўзига оро бериб турар эрди. Мен фаришталардан: «Бул қаср кимникидур?» — деб сўрадим. Улар: «Умар ибн ал-Хаттобникидур», — дейишди. Шунда мен Умарнинг рашкли эрканлигин эслаб, қасрдан нари кетдим», — дедилар. Умар буни эшитиб, йиғлаб юборди-да: «Ё Расулаллоҳ, ота-онам сизга фидо бўлсин, келиб-келиб сиздан рашк қилурменми?!» — деди».

33-боб. Тушда Каъбани тавоф қилмоқ ҳақида

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Тушимда кўрсам, Каъбани тавоф қилаётган эрмишмен. Ногоҳ, икки одам бир бугдой ранг, сочи силлиқ, бошидан сув томиб турган кишини етаклаб ўтиб қолди. Мен: «Бул ким?» — дедим. «Бул — Ибн Марям», — дейишди. Кейин, атрофга аланглаб яна бир кишини кўриб қолдим. Унинг афти-ангори кизғиш, сочлари жингалак ва узум донасидек бўртиб турган ўнг кўзи кўр эрди. «Бул ким?» — дедим. «Бул-Дажжол», — дейишди. Ул Ибн Қатанга ўхшаб кетадир. Ибн Қатан эрса, Хузоъадаги Бану Мусталақ қабиласидандур».

34-боб. Тушида ўзидан ортган сутни бировга берса...

Ибн Шайбоб Ҳамза ибн Абдуллоҳ ибн Умардан нақл қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тушимда менга бир қадах сут узатишди, уни шул қадар қониб ичдимки, ҳатто қўл-оёқларим учидан сут оқиб чиқаётганини кўрдим, кейин қолганини Умар ибн ал-Хаттобга узатдим», — дедилар. Атрофларида ўлтирган кишилар: «Буни нимага йўйдингиз, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Ул зот: «Илмга йўйдим!» — дедилар».

35-боб. Тушда фалокати ариб, тинч-хотиржам бўлганини кўрмоқ ҳақида

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари ул зотнинг

саодатли замонларида туш кўрсалар, дарҳол таъбирини сўрар эрдилар, Жаноб Расулulloҳ эрсалар Оллоҳ таоло иродасига мувофиқ таъбир қилиб берур эрдилар. Ушал вақтда мен бўйдоқ йигитча бўлиб, ётар жойим масжид эрди. Бир куни ўзимга ўзим: «Сенда бошқалардагидек яхши фазилатлар мавжуд бўлғонида эрди, улар каби яхши тушлар кўриб Оллоҳ таолонинг башоратидан баҳраманд бўлур эрдинг!» — дедим-да, уйкуга ётаётиб: «Ё Раббано, менда бирор яхши фазилат мавжуд эрса, тушимда аён айлағайсен!» — деб илтижо қилдим. Қарангким, шул кеча туш кўрдим, тушимда қўлида темир қамчи ушлаб олган икки фаришта мени жаҳаннамга ҳайдаб кетаётган эрмиш, мен эрсам: «Ё парвардигоро, мени қутқаргил!» — деб ёлбораётган эрмишмен. Шунда қўлида темир қамчи ушлаган яна бир фаришта келиб, менга: «Эй яхши одам, кўп намоз ўқиган эрсанг, сира қўрқмагил!» — деди. Кейин, бояги икки фаришта мени жаҳаннам ёқасига олиб келди. Жаҳаннам ҳам қудуқ янглиғ чуқур бўлиб, лабида қудуқники сингари икки устуни бор эркан, улардан ҳар бирининг ёнида қўлида темир қамчи ушлаган фаришталар турибдур. Ичига кўз ташлаб, занжир бирлан оёқларидан осиб қўйилган одамларни кўрдим, уларнинг орасида қурайш қабиласига мансуб кишилар ҳам мавжуд эрди. Сўнг, фаришталар мени жаҳаннамнинг ўнг ёнидан олиб ўтиб, қўйиб юборишди. Бул тушимни мўминлар онаси бўлмиш Ҳафсага айтиб эрдим, ул Жаноб Расулulloҳга ҳикоя қилиб берибдур. Шунда ул зот: «Абдуллоҳ солиҳ одамдур!» — деб айтибдирлар».

Нофиъ: «Шу-шу бўлди-ю, Абдуллоҳ кўп намоз ўқийдирган бўлиб қолди», — дейдилар.

36-боб. Тушда жаҳаннамнинг ўнг тарафидан ўтказиб қўйиб юборса...

Бу ерда юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

37-боб. Тушда қадаҳ (ёким пиёла сингари идиш) кўрса...

Бу ерда 34-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

38-боб. Тушда бирор нарсанинг учганини кўрса...

Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн Аббосдан Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг айтиб берган тушлари ҳақида сўрадим. Ул: «Жаноб Расулulloҳ: «Бир куни тушимда қўлимга иккита олтин

билагузук тақиб кўйиб эрдилар, буни такаббурлик деб ҳисоблаб таққим келмади. Шунда тақмасликка ижозат берилди, мен уларни пуфлаб учириб юбордим. Бул тушимни иккита сохта (пайғамбар) чиқади, деб таъбир қилдим» — деб айтган эрдилар», — деди. Улардан бири ал-Ансий бўлиб, уни Феруз Яманда ўлдирган, иккинчиси — Мусайлима эрди».

39-боб. Тушда сўйиладирган (яъни, семиз) сигир кўрса...

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Тушимда Маккадан бир хурмозорга бориб қолиб, Ямомага ёким Хажарга келиб қолдиммикан, деб хаёл қилдим. Кейин, аён бўлдики, Ясриб, яъни Мадинада турган эрканмен. Ул ерда бир (семиз) сигирни кўрдим. Оллоҳ таоло ҳақи, бул яхшилик аломатидур (чунким, тушдаги семиз сигир — фаровонликнинг, озгин сигир эрса, қаҳатчиликнинг нишонасидур)! Демак, бул тушим Оллоҳ таолонинг (бизга) марҳамат қилғонидан ҳамда Бадр жангидан сўнг мўминлар қалбида пайдо бўлгон ишонч учун ато этиладирган савобдан дарак бергайдур!»

40-боб. Тушда пуфламоқ ҳақида

Бу ерда 36-боб такроран келтирилган.

41-боб. Тушда бирор нарсанинг жойи ўзгартирилганини кўрса...

Солим ибн Абдуллоҳ оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Тушимда сочи тўзгиган бир қора хотинни кўрдим, ул Мадинадан чиқиб Маҳйаъага (Жухфага) борди. Мен буни Мадинадаги вабо Жухфага кўчди, деб таъбир қилдим».

42-боб. Тушда кўринган қора хотин ҳақида

Бу ерда юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

43-боб. Тушда кўринган сочи тўзик хотин ҳақида

Бу ерда ҳам юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

44-боб. Тушда қилич ўйнатса...

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ

саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Тушимда қилич ўйнатган эрдим, сопи синиб тушди. Мен бунимўминларнинг Уҳуд жангида шикаст топганига йўйдим. Кейин, тушимда яна қилич ўйнатиб эрдим, сопи синмай, қайта бақувватроқ бўлди. Мен бунимОллоҳ таоло бизга Маккани фатҳ этмоғимизни муяссар қилганига ҳамда мўминларнинг ҳамжихат бўлганига йўйдим».

45-боб. Ёлгон туш тўқийдирганлар ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Кимки ёлгон туш тўқиса, қиёматда унга иккита қилни бир-бирига боғламоқ амр қилинғай, аммо ул ҳарчанд уринмасин, эплай олмағайдур. Кимки ўзгаларнинг гапига ўғринча қулоқ солса-ю, ундан нафратланиб ўзларини олиб қочсалар, қиёматда бундай одамнинг қулогига кўрғошин эритиб қуйилғайдур. Кимки сурат чизса, азобга қолғайдур, қиёматда унга ўзи чизган суратга жон ато этмоқ буюрилғай, аммо ул бунга қодир эрмасдур!».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Энг ёлгон гап — икки кўз бирлан кўрмаган нарсани кўрдим, демоқдур!» — дедилар».

46-боб. Тушда нохуш нарсани кўрса, уни бировга айтмаслиги ва ҳоғирлаб юрмаслиги лозим!

Абдулраҳмон ибн Саъид: «Абу Саламадан бундай деб эшитган эрдим», — дейдилар: «Мен шундай (нохуш) тушлар кўрар эрдимки, ҳатто ундан таъсирланиб касал бўлиб қолар эрдим. Бир куни Абу Қатода: «Мен ҳам шундай тушлар кўрганимда хасталанғай эрдим, кейин Жаноб Расулуллоҳдан қуйидаги гапни эшитдим», — деди: «Яхши туш — Оллоҳ таолодандур, кимки яхши туш кўрса, уни фақат ўзи яхши кўрган одамларга айтсин, башарти ёмон туш кўрса, унинг ва шайтоннинг ёмонлиқларидан Оллоҳ таолодан паноҳ тилаб, уч бор (чап тарафига) тупуриб қўйсин ҳамда кўрган тушини ҳеч кимга айтмасин. Шундай қилса, туши зарар келтирмағайдур!».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қайси бирингиз яхши туш кўрсангиз, ул Оллоҳ таоло тарафидан сизга марҳамат қилингон бўлиб, дарҳол туриб раббингизга муносиб ҳамду санолар айтингиз ва тушингизни (ўзингиз севган кишига) сўйлангиз! Башарти ёмон туш кўрсангиз, билингким, ул шайтондан содир бўлгондур. Дарҳол туриб шайтоннинг

ёмонлигидан Оллоҳ таолодан паноҳ тилангиз ва уни бировга айтмангиз! Шундай қилсангиз, тушингиз зарар келтира олмағайдур!» — дедилар».

47-боб. Дастлабки таъбирчи нотўғри таъбир қилганда унинг хатосини айтмаган киши хусусида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Бир киши Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Мен бугун кечаси тушимда бир булутдан саригёғ бирлан асал томаётганини ва одамларнинг унга кафтларини тутиб турганларини кўрдим. Шунда баъзиларга кўпроқ, баъзиларга камроқ насиб этар эрди. Осмон бирлан ер оралиғида эрса, бир арқон осилиб турган эрди. Қарасам, сиз унга тирмашиб юқорига чиқиб кетдингиз, ортингиздан бир киши, яна бир киши ва яна бир киши юқорига кўтарилди. Кейин, яна бир киши чиқмоқчи эрди, арқон узилиб кетди, сўнг яна уланиб қолди», — деди. Шунда Абу Бакр: «Ё Расулаллоҳ, ота-онам сизга фидо бўлсин, менга ижозат берингиз, бул тушнинг таъбирини айттайин!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Майли, айтгил!» — дедилар. Абу Бакр: «Ўшал булут исломдур, ундан томиб турган саригёғ бирлан асал эрса, Қуръон бўлиб, унинг лаззатидан ҳар ким Оллоҳ таоло насиб этганча баҳраманд бўлмоқдадур, осмон бирлан ер оралиғида осилиб турган арқон хусусига келсак, ул сиз маҳкам тутган ҳақиқат йўли бўлиб, Оллоҳ таоло сизни унинг орқали юксакликка кўтармоқда. Кейин, бир киши шул йўлдан сизга эргашиб, юксакликка кўтарилғай, унинг кетидан яна бир киши, ундан сўнг яна бир киши шул йўлни тутиб юксакликка кўтарилғай. Булардан кейин эргашган кишининг йўли тўсилиб, яна равон бўлғач, йўлда давом этгай. Ё Расулаллоҳ, отам сизга фидо бўлсин, тўғри таъбир айтдимми, ё йўқми?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қисман тўғри, қисман хато айтдинг», — дедилар. Абу Бакр: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ҳақи, қаерда хато қилганимни айтиб берингиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қасам ичмагил!» — дедилар (Баъзи уламолар арқоннинг узилганини Ҳазрат Усмонга етадирган шикаст деб таъбир қилдилар ва Жаноб Расулуллоҳнинг Абу Бакрнинг хатосини айтмаганликларини келажакда содир бўладирган фитналар ҳақида олдиндан тафсилот бермоқни истамаганликларига боғлайдилар)».

48-боб. Тушнинг таъбирини бомдод намозидан сўнг айтмоқ ҳақида

Сумра ибн Жундуб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ

саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз саҳобаларидан: «Бирортангиз туш кўрдингизми?» — деб тез-тез сўраб турар эрдилар. Шунда хоҳлаган киши Оллоҳ таоло ирода қилганча ўз тушини сўйлаб берар эрди. Бир куни эрта бирлан Жаноб Расулulloҳ бундай дедилар: «Бул кеча ҳузуримга икки киши (икки фаришта) келиб мени уйғотди-да: «Юргил!» — деди, мен уларга эргашдим. Бир жойга борсак, бир киши чалқанча ётибдир, иккинчи бир киши унинг тепасида турибдир, қўлидаги муштдек тош бирлан чалқанча ётган кишининг бошига урмакдадир, тош сапчиб кетиб, нарига бориб тушмакдадир. Ул тошни олиб келгунча чалқанча ётган кишининг боши тузалиб қолаётир. Шул тариқа тик турган киши чалқанча ётган кишининг бошини қайта-қайта мажақлаб азоб бераётир. Мен: «Субҳоналлоҳ, бул кимдур?» — дедим. Ҳамроҳларим: «Юргил, кетдик!» — дейишди. Бир жойга борсак, яна бир киши чўзилиб ётибдир, унинг тепасида ҳам аввалгидек бир киши тик турибдир. Тик турган киши қўлидаги темир чангак бирлан чўзилиб ётган кишининг аввал бир лунжини бурнидан то кўзига қадар шилиб тесини ташқарига қилиб қўймоқдадур. Кейин, бул ёнига ётқизиб қўйиб, иккинчи лунжини ҳам шундай қилаётир. Бир лунжи шилиб бўлиб иккинчи лунжига ўтгунига қадар аввал шилинган лунжи тузалиб қолаётир. Тик турган киши чўзилиб ётган кишига шул тариқа қайта-қайта азоб бераётир. Мен: «Субҳоналлоҳ, бул нимаси?» — дедим. Ҳамроҳларим: «Юргил, кетдик!» — дейишди. Бул ердан чиқиб йўлда тандирга ўхшаш бир чуқурликка дуч келдик, унинг ичидан дод-вой овозлари қулоққа чалинар эрди. Пастга қараб ул ерда қип-яланғоч эркак ва аёллар борлигини, уларнинг остларидан эрса, аланга кўтарилиб келаётганини кўрдим. Билсам, улар ҳар сафар аланга кўтарилганда дод-фарёд қилишаётган эрканлар. Мен буни кўриб: «Булар кимдурлар?» — дедим. Ҳамроҳларим: «Юргил, кетдик!» — дейишди. Юра-юра суви қон ранги янглиғ бир дарё бўйидан чиқиб қолдик. Унинг ичида бир киши зўрға сузиб юрибдур, қирғоқда эрса, бошқа бир киши олдига тош тўплаб ўлтирибдур. Шунда дарёдаги киши зўр-базур қирғоққа сузиб келиб оғзини очиб эрди, қирғоқдаги киши тош солиб қўйди, кейин ул қайтиб сузиб кетди. Сўнг, яна қайтиб сузиб келиб оғзини очиб эрди, яна тош солиб қўйди. Шул тариқа ҳар гал сузиб келса, қирғоқдаги киши унинг оғзига тош солиб қўйиб қайтариб юбораётир. Мен ҳамроҳларимга: «Бул иккиси кимдур?» — дедим. Ҳамроҳларим: «Юргил, кетдик!» — дейишди. Сўнг биз афти-ангори-дан ҳатто кўзгу ҳам нафрат қилгудек бир баднамо одамнинг олдига бориб қолдик. Ул олдидаги оловни ҳар тарафидан

пуфлаб алангалантираётган эрди. Мен: «Бул нимаси?» — дедим. Ҳамроҳларим: «Юргил, кетдик!» — дейишди. Биз йўлда давом этиб баҳор нафаси уфуриб турган бир сўлим боғ олдидан чиқиб қолдик. Боғнинг ўртасида шул қадар новча одам турибдиким, унинг боши осмону фалакда бўлгонидан, юзини кўра олмадим. Унинг атрофида кўплаб болалар ўйнаб юришибдур. Мен: «Булар кимдур?» — дедим. Ҳамроҳларим: «Юргил, кетдик!» — дейишди. Кейин, юра-юра бошқа бир боғга етиб бордик, мен бунчалик улкан ва гўзал боғни (дарахтни) сира кўрмаганмен. Ҳамроҳларим менга: «Унга чиқгил!» — дейишди, биз чиқиб, кумуш ва олтин ғиштлардан бунёд этилган бир шаҳарга етдик. Сўнг, шаҳар дарвозасига келиб, очмоқларини сўрадик, очиб эрдилар, биз ичкарига кирдик. Шаҳар аҳли қиёфасининг ярми сен кўриб юрган хушнамо одамлардан ҳам гўзалроқ, ярми эрса сен кўриб юрган баднамо одамлардан ҳам хунукроқ эркан. Ҳамроҳларим уларга: «Борингизлар, анави дарёга тушиб чўмилиб чиқингизлар!» — дейишди, дарёнинг суви сут каби оппоқ эди. Улар дарёда чўмилиб чиққач, қиёфаларидаги баднамолик йўқолиб, жуда гўзал сурат касб этдилар. Ҳамроҳларим менга: «Бул — Адн жаннатидур, анави эрса, сенинг манзилингдур!» — дейишди. Мен нигоҳимни баландга қаратиб оппоқ булут янглиғ мухташам қасрни кўрдим. Ҳамроҳларим: «Ана ўшал қаср сеникидур!» — дейишди. Мен уларга: «Оллоҳ таоло сизларга баракот ато этсин, мени қўйиб юборингиз, ул ерга кирайин!» — дедим. Улар: «Аммо, сен ҳозир ул ерга кира олмагайсен!» — дейишди. Мен уларга: «Бул кеча давомида мен жуда ажиб нарсаларнинг гувоҳи бўлдим, кўрганларимни тушунтириб берингиз!» — дедим. Улар: «Биз сенга хабар бергаймиз» — дея тушунтира кетдилар: «Боя сен кўрган боши тош бирлан мажақланаётган киши авваллари Қуръон тиловат қилиб юриб, кейин тапплаб қўйган ҳамда фарз қилинган намозларни ўқимай гафлат босиб ухлаб ётган. Кейинги — лунжини бурнидан то кўзига қадар шилишаётган киши эрса, уйдан чиқиб ёлғон гапларни айтар эрди, унинг бўхтонлари ҳатто уфққа қадар тарқалгандур. Тандирга ўхшаш чуқурдаги ялангоч эркак ва аёллар — зинокорлар эрди. Дарёда сузиб юриб тош ютаётган одам хусусига келсак, ул судхўр (порахўр) бўлган. Қаттиқроқ ёнсин деб оловнинг чор тарафидан зўр бериб пуфлаётган, афти-ангоридан ҳатто кўзгу ҳам ҳазар қилгудек бадбашара одам эрса, жаҳаннам ўт ёқувчиларининг бошлиғидур. Боғдаги улкан одам — Иброҳим алайҳиссалом бўлиб, атрофларидаги болалар фитратда (яъни, табиатан мусулмон қилиб яратилган ҳолида) вафот этиб кетган (норасида) болалардур». Жаноб Расулulloҳ гапларини

тугатишлари бирланок, баъзи мусулмонлар: «Ё Расулаллоҳ, уларнинг орасида мушрикларнинг болалари ҳам бормидур?» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳа, мушрикларнинг болалари ҳам бордур! Аммо, ярми гўзал, ярми хунук одамлар хусусига келсак, улар яхши амалларини ёмон амаллари бирлан қориштириб юборганлардур, Оллоҳ таоло уларнинг гуноҳларини мағфират қилғай», — деб айтдилар.

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ФИТНАЛАР ҲАҚИДА КИТОБ

Оллоҳ таолонинг: «Ваттақуу фитнатан ло тусий-банналлазийна заламуу минкум хоссатан!» («Гуноҳ қилиб ўзига зулм қилганлар туфайли бошқаларга ҳам шикаст етказадирган фитналарнинг нозил қилинмоғидан қўрқингизлар!») — деган қавлига, шунингдек Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг фитналардан огоҳлантирганларига тааллуқли ҳадислар

Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен (қиёматда) Ҳавзи (Кавсар) лабида унинг сувидан қонгани келгувчиларни кутиб ўлтиргаймен, аммо уларни менинг олдимдан қайтариб олиб кетишгай. Мен: «Булар менинг умматларимдур!» — дегаймен. Оллоҳ таоло: «Ё Муҳаммад, сен уларнинг кейин диндан қайтиб залолатга юз тутганларидан беҳабарсен!» — дегай», — дедилар. Шунда Ибн Абу Мулайка: «Ё парвардигоро, бизни диндан қайтмоқдин ҳамда фитначи бўлмоқдин ўз паноҳингда асрағил!» — деб юборди».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мен Ҳавзи Кавсар бўйига сизлардан бурун бориб тургаймен. Сизлардан бир гуруҳингизнинг қошимга келаётганингизни кўриб мен сув узатганимда йўлингизни тўсиб чиқиб сизларни қайтариб олиб кетишгай. Шунда мен: «Ё парвардигорим, булар менинг саҳобаларимдур!» — дегаймен. Оллоҳ таоло: «Ўзингдан кейин буларнинг не қилгонларин билмассен!» — дегай».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен барчангиздан бурун Ҳавзи Кавсар бўйига бориб тургаймен. Кимки келиб ундан ичса, сира қайта ташна бўлмағай. (Қиёмат куни) унинг сувидан ичмоқ бўлиб қавмлар қошимга йўл олғайлар, мен уларни таниғаймен, улар ҳам мени таниғайлар. Аммо, йўлларини тўсиб чиқиб, уларни қайтариб олиб кетгайлар», — дедилар».

1-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Мен вафот қилганимдан кейин сизлар ўзингизни нафратлантирадирган ишларнинг гувоҳи бўлғайсизлар, Ҳавзи Кавсар бўйида учрашганимизга қадар сабрбардошли бўлингизлар!» деганлари ҳақида

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга қарата: «Мен вафот қилганимдан кейин асара (мол-дунё тўплаб манманлик қилмоқ)нинг ҳамда ўзларингиз нафратланадирган бошқа ишларнинг гувоҳи бўлғайсизлар»,— дедилар. Саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, бизга не деб амр қилғайсиз?» — дейишди. Ул зот: «Амирларингизнинг фармойишларига итоат этингизлар ва Оллоҳ таоло олдидаги бурчингизни бажо келтирингизлар!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ўз амирининг бирор ишидан нафратланса, сабр қилсин, чунким ҳокимият итоатидан заррача чиққан киши жоҳилият давридаги (итоатсиз кишилар каби) ўлим топғай!» — дедилар».

Абу Ражо ал-Аторудий Ибн Аббосдан нақл қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ўз амирининг бирор нотўғри иш қилганини кўрса, сабр қилсин, чунким ўз жамоатидан кечиб бир қарич ташқари чиққан киши жоҳилият давридаги (итоатсиз кишилар каби) ўлим топғайдур!» — дедилар».

Жанода ибн Абу Умаййа ривоят қиладилар: «Убода ибн ас-Сомит бетоб эрди, биз кўргани кириб, унга: «Оллоҳ таоло сенга шифо ато этсин!» — дедик. Шунда ул бизга ўзи Жаноб Расулуллоҳдан эшитган қуйидаги ҳадисни (Илоҳо, ушбу ҳадис ўзингга ҳам манфаат етказсин!) айтиб берди: «Жаноб Расулуллоҳ бизни ҳузурларига чақирдилар, биз байъат қилдик. Ул зот бизни амирни ёқтирамизми, йўқми ёким чорночор аҳволда бўламизми, йўқми ёхуд амир ўзига бойлик орттираётган бўладирми йўқми, бундан қатъий назар, унинг фармойишларига қаршилик қилмасликка байъат қилдирдилар. «Лекин, — дедилар Жаноб Расулуллоҳ, — унинг очикдан-очик куфр йўлига ўтганлигини кўрсангизлар, қўлингизда Оллоҳ таоло нозил қилган Қуръони Карийм мавжуд бўлиб, шунга биноан иш кўрингизлар!».

Усайд ибн Ҳузайр ривоят қиладилар: «Бир киши Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, фалончини амалга таъйин этдингиз, нечун мени таъйин этмайдурсиз?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мендан кейин сизлар бойликка ружуъ қилганларнинг шоҳиди бўлғайсиз—

лар, мен бирлан (Ҳавзи Кавсар бўйида) учрашгунча сабр қилингизлар!» — дедилар».

2-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Умматимнинг ҳалокати нодон ёшлар қўлидадур!» деганлари ҳақида

Амр ибн Яҳё боболаридан нақл қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг Мадинадаги масжидларида Абу Ҳурайра бирлан бирга ўлтирган эрдим, Марвон ибн ал-Ҳакам ҳам биз бирлан бирга эрди. Шунда Абу Ҳурайра: «Ростгўйлар ростгўйи бўлмиш Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Умматимнинг ҳалокати қурайш ёшлари қўлида бўлғайдур!» — дедилар», — деди. Марвон: «Ундай ёшларга Оллоҳ таолонинг лаънати бўлсин!» — деди. Абу Ҳурайра: «Агар Бану фалон ва Бану фалон деб уларнинг номларини айтмоғимни истасанг, айтайин!» — деди. Мен бобом бирлан бирга Марвон қабиласи ҳузурига, улар Шомни эгаллаган кезида борган эрдим, шунда бобом уларнинг нуқул ёш-яланглар эрканлигин кўриб: «Жаноб Расулуллоҳ бизга айтган ёшлар инулар бўлмаса эрди!» — дедилар. Биз: «Сиз биздан кўра яхшироқ билғайсиз!» — дедик».

3-боб. Жаноб Расулуллоҳнинг «Яқинда бўладирган фитналардан арабларнинг шўри қуриб қолғайдур!» деб айтганлари ҳақида

Зайнаб бинти Жаҳш ривоят қиладилар: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам юзлари қизариб уйғондилар-да, «Ло илоҳа илладлоҳу, яқинда фитналардан арабларнинг шўри қуриб қолғайдур! Бугун Яжуж-Ма-жужнинг олдидаги ғов мана шунча очилди», — дедилар (Суфён ибн Уйайна: «Тўқсон ёким юз фоиз, деган бўлсалар керак», — дейдилар). Саҳобалар: «Биз — солиҳ бандалар ҳам ҳалокатга учрағаймизми?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, агар ёмонлик кўпайиб кетса!» — деб жаноб қилдилар».

Усома ибн Зайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир баландликка чиқиб Мадинадаги уйларга кўз ташладилар-да: «Менга ҳозир нелар аён қилингонин билурмисиз?» — дедилар. Саҳобалар: «Йўқ», — дейишди. Ул зот: «Мана шул уйлариңиз аро ёмғир каби фитналар ёғилмоғини кўриб турибмен!» — дедилар».

4-боб. Фитналарнинг юзага келмоғи ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Умр тез ўтадирган

бўлиб қоладир, азгулик камайиб борадир, хасислик кучаядир, фитналар юзага келадир ва ҳарж кўпаядир», — дедилар. Саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, ҳарж недур?» — дейишди. Ул зот: «Қотилликдур, қотилликдур!» — дедилар».

Шаҳиқ ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ва Абу Мусо билан бирга ўлтирган эрдим, улар менга: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтганлар», — дейишди: «Қиёмат қоим бўлмоғи арафасида жаҳолат кучайиб, қотиллик кўпайғайдур».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат арафасида қотиллик авжга чиқиб, илм заволи топғай ва жаҳолат кенг ёйилғайдур», — дедилар. Кейин, яна: «Қиёмат қоим бўлгач, тирик қолганлар — энг ёмон одамлардур!» — дедилар (яъни, ҳузурбахш шамол эсиб мўъмин-мусулмонларнинг руҳлари (жонлари)ни олиб кетгач, тирик қолган кофиру мунофиқлар)».

5-боб. Замонлар тобора ёмонлашиб бораверғайдур!

Зубайр ибн Адий ривоят қиладилар: «Анас ибн Моликнинг ҳузурига бориб Ҳажжож дастидан бошимизга тушаётган кулфатлардан шикоят қилдик. Анас: «Мен Жаноб Расулulloҳнинг: «Ҳавзи Кавсар бўйида учрашганимизга қадар сабр қилингизлар!» — деганларини эшитганмен», — деди».

Ҳинд бинти ал-Ҳарас ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳнинг жуфти ҳалолларидан бири бўлмиш Умму Салама бундай деб айтган эрди: «Бир куни Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам чўчиб уйғондилар-да: «Субҳоналлоҳ, Оллоҳ таоло бул кеча қандай раҳмат хазиналари-ю, қандай фитналарни нозил қилди эркан?! Ҳужраларда гафлат босиб ётганларни намозга ким уйғотгай? (аёлларини назарда тутяптилар). Бул дунёда кийинганлар — охиратда яланғоч қолғайлар!» — дедилар».

6-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Кимки бизга қарши қурол кўтарса, ул биздан эрмасдур!» деганлари ҳақида

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ: «Кимки бизга қарши қурол кўтарса, ул биздан эрмасдур!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳеч ким ўз (мусулмон) биродарига қурол ўқталмасин, чунким шайтон васваса қилиб жаҳаннам

қаърига етаклаётганини билмай қолмоғи мумкин!» — дедилар».

Суфён ибн Уйайна ривоят қиладилар: «Мен Амр ибн Динорга: «Эй Абу Муҳаммад, сен Жобир ибн Абдуллоҳнинг: «Бир киши камон ўқи бирлан масжидга кириб эрди, Жаноб Расулуллоҳ унга: «Ўқингнинг учидан ушлаб юргил!» — деб айтдилар, деганини эшитганмисен?» — дедим. Ул: «Ҳа, эшитганмен!» — деди».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Бир киши қўлида камон ўқи ушлаган ҳолда масжид ҳовлисидан ўтиб кетаётган эрди, Жаноб Расулуллоҳ унга ўқининг тиғидан ушлаб юрмоқни амр қилдилар».

Абу Мусо (ал-Ашъарий) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бирортангиз масжидимиздан ёким бозоримиздан ўтаётган бўлсангиз-у, қўлингизда камон ўқи бўлса, унинг пайконидан ушлаб ўтингиз (бировга кириб кетмаслиги учун)!» — дедилар».

7-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Мен вафот этганимдан сўнг бир-бирингизнинг бўғзингизга тиғ урадирган кофир бўлиб кетмангиз!» деганлари ҳақида

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмонни сўқмоқ — фиск, ўлдирмоқ — куфрдур!» — дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен вафот этганимдан сўнг бир-бирларингизнинг бўғзингизга тиғ урадирган кофир бўлиб кетмангиз!» — дедилар».

Абу Бакра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одамларга ваъз айтаётиб: «Бу кун қандай кун, билурсизларми?» — дедилар. Биз: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедик, чунким бул кунни бошқа бир ном бирлан атасалар керак, деб ўйлаб эрдик. Жаноб Расулуллоҳ: «Наҳр куни (қурбонлик қиладирган кун) эрмасми?» — дедилар. Биз: «Ҳа, шундоқ, ё Расулаллоҳ!» — дедик. Ул зот: «Бул шаҳар қандай шаҳар, (муқаддас) шаҳар эрмасми?» — дедилар. Биз: «Ҳа, шундоқ, ё Расулаллоҳ!» — дедик. Ул зот: «Мана шул муқаддас ойдаги кунингиз ва мана шул муқаддас шахрингиз ҳаққи-хурмати, бир-бирингизнинг қонингизни тўқмоқ, мол-мулкингизни таламоқ, ор-номусингизни поймол этмоқ сизлар учун ҳаромдур! Мен сизларга Оллоҳ таолонинг амрини тушунтира олдимми?» — дедилар. Биз: «Ҳа, шундоқ!» — дедик. Ул зот: «Ё парвардигоро, сенинг гувоҳлигингда айтурменким, ме-

нинг бул гапларимни эшитганлар эшитмаганларга етказсин, чунким ўзи эшитган кишидан кўра, бировдан эшитган киши ёдида сақловчанроқ бўлғай ва шундай бўлган ҳам!» — дедилар. Кейин, яна: «Мен вафот қилганимдан кейин бир-бирингининг бўғзингизга тиғ урадирган кофир бўлиб кетмангизлар!» — деб васият қилдилар.

(Муовия тарафдори бўлмиш) Ибн ал-Ҳазрабий яширинган уйни (Ҳазрат Алининг тарафдори бўлмиш) Жория ибн Қудома ёқиб юборганда, Жория ўз аскарларига: «Абу Бакрани тутингизлар!» — деди. Улар: «Абу Бакра сени кўриб турибдур» — дейишди. Абдуррахмон ибн Абу Бакра: «Онам менга айтдиларки, отам Абу Бакра: «Улар мени тутмоқ бўлиб кирсалар ҳатто таёқ бирлан ҳам уриб қаршилиқ қилмас эрдим!» — деб айтибдилар», — деди.

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен вафот этганимдан сўнг бир-бирингининг бўғзингизга тиғ урадирган кофир бўлиб кетмангизлар!» — дедилар».

Амр ибн Жарир оталари Жарирдан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳажжат ул-Видоъда менга: «Одамларни жим қилгил!» — дедилар, сўнг: «Мен вафот этганимдан кейин бир-бирингининг бўғзингизга тиғ урадирган кофир бўлиб кетмангизлар!» — дедилар».

8-боб. Фитна содир бўлганда тик тургандан кўра ўлтирган яхшироқдур!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Фитналар содир бўлганда тик тургандан ўлтирган афзалдур, тик турган эрса, юриб кетаётгандан, юриб кетаётган эрса, югуриб кетаётгандан афзалдур, кимки фитнага аралашиб қолса, ҳалокатга учрағай ва кимки ундан паноҳ топса, дарҳол яширинсин!»

9-боб. Икки мусулмон бир-бирига қилич бирлан ҳамла қилса...

Ҳасан (ал-Басрий) ривоят қиладилар: «Фитна содир бўлган кеча қуролимни олиб йўлга тушдим, қаршимдан Абу Бакр чиқиб қолиб: «Йўл бўлсин?» — деди. Мен: «Жаноб Расулуллоҳнинг амакиларининг ўғлига ёрдам бермоқ учун», — дедим. Абу Бакр: «Жаноб Расулуллоҳ: «Агар икки мусулмон бир-бирига қилич бирлан ҳамла қилса, иккови ҳам дўзахи бўлғайдур!» — деганлар, шунда: «Ўлдирган-ку, тушунарли, аммо ўлдирилган нечун?» — дейишган. Ул зот:

«Чунким, ўлдирилган ҳам ўлдирмоқ қасдида бўлғондур!» — деб жавоб қилганлар», — деди».

10-боб. Халифа бўлмаган чоғда ихтилоф чиқиб қолса, мусулмонлар не қилмоқлари лозим?

Абу Идрис ал-Хавалоний Ҳузайфа ибн ал-Йамондан нақл қиладилар: «Одамлар Жаноб Расулуллоҳдан яхшилик ҳақида, мен эрсам, бошимга тушмоғидан хавотирланиб ёмонлик ҳақида сўрар эрдим. Шунда мен: «Ё Расулаллоҳ, биз илгари жаҳолатда (жоҳилиятда) эрдик, маълумки ул ёмонлиғ эрди, кейин Оллоҳ таоло бизга марҳамат қилиб ушбу яхшилиғни (исломни) ато этди, айтингизчи, шул яхшилиғдан сўнг ёмонлиғ келгайми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа!» — дедилар. Мен: «Ўшал ёмонлиғдан кейин яна яхшилиғ келгайми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, аммо унинг тутуни бўлғай!» — дедилар. Мен: «Унинг тутуни недур?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Одамлар менинг суннатимдан ўзга дастурга риоя қилғайлар, улардан яхшиликни ҳам, ёмонликни ҳам кутмоқ мумкин», — дедилар. Мен: «Ана шу яхшиликдан кейин ҳам ёмонлик келгайми?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, жаҳаннам дарвозасига даъват қилғувчилар пайдо бўлғай, кимки уларнинг даъватига жавоб қилса, уни жаҳаннам қаърига улоқтирғайлар!» — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, ўшал кишиларни бизга тавсифлаб берингиз!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Улар ўз уруғимиздан бўлиб, бизнинг тилимиздан сўйлағайлар», — дедилар. Мен: «Агар мен ўшал даврда ҳаёт бўлсам, не қилмоғимни буюрғайсиз?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Мусулмонлар жамоасидан айрилмагил, уларнинг имомларига эргашгил!» — дедилар. Мен: «Башарти, ўшал замонда на мусулмонлар жамоаси ва на имомлар бўлмаса-чи?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Гарчи дарахт томирини кемириб кун кўрмоғингга тўғри келса ҳам сени сабр қилмоққа даъват қилғувчи Оллоҳ таолони қалбингга маҳкам тугиб олғил-да, ўла-ўлгунингча ўшал замон фитначиларидан йироқ бўлғил!» — дедилар».

11-боб. Фитна ва зулм аҳлининг сони кўпаймасин, деган шахс хусусида

Абуласвад ривоят қиладилар: «(Маккага юриш қилиш учун) Мадина аҳлидан аскар тўпланди, мен унга ёзилдим. Кейин, Икримани учратиб қолиб, унга шул ҳақда айтдим. Икрима мени бундан қатъий қайтариб: «Ибн Аббоснинг айтганларига кўра, бир гуруҳ мусулмонлар Жаноб Расу-

дуллоҳга қарши юриш қилмоқчи бўлган мушрикларга қўшилиб уларнинг сонини зиёда қилиб турган эркан, қардандир ўқ келиб бирин-кетин қирила бошлабди. Шунда Оллоҳ таоло «Фаришталар ўлдирган кишилар ўзларига ўзлари зулм қилганлардур!» деган қавлини нозил қилган эркан»,— деди».

12-боб. Сарқит (разил) одамлар ичра қолса...

Ҳузайфа ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга икки ҳадис айтдилар, бирининг амалга ошганининг шоҳиди бўлдим, иккинчисининг бўлмаганини кутиб юрибдурмен. Ўшанда Жаноб Расулуллоҳ бизга виждон (иймон, ҳалоллик)нинг кишилар қалб томирларида нозил қилингани, сўнг кишилар Қуръон ва суннатни ўрганганликлари ҳамда виждоннинг йўқолиб кетмоғи ҳақида сўзлаб бундай деган эрдилар: «Киши бир ухлаб турганда қалбидаги виждони чиқиб кетиб, ўрнида бир рангсиз нарсадаги нуқтадек из қолғайдур, сўнг яна бир ухлаб тургач, қолгани ҳам чиқиб кетиб, чўғни яланг оёғинг бирлан тепиб юборганингда ҳосил бўладирган қабарикдек нуқта қолғайдур, кейин эрса, пуфакча пайдо бўлганини ёким ҳеч нарса қолмаганини кўргайдурсен. Кейин, одамлар ўзаро аҳдлашадирлар-у, аммо бирорталари бунга амал қилмайдирган бўлиб қоладирлар. Шунда, фалон қавмда ҳалолу пок киши бор эрмиш, ул қанчалар доно, хушнамо ва матонатли эрмиш, деб сўзлайдирган бўлишғайдир, аммо ҳақиқатда эрса, ул одамнинг қалбида жардал уруғичалик ҳам иймон бўлмағайдур». Ҳозир шундай замонда яшамоқдадурменким, барчангиз бирлан байъатлашавергаймен (аҳдлашавергаймен), байатлашғувчи исломга содиқ мусулмонми ёким ўз соъийсига (волийсига) вафодор насронийми, бунинг менинг учун аҳамияти йўқдур. Аммо, шундай эрсада, бугун мен фалон ва фалон кишилар бирлангина байъатлашган бўлур эрдим!»

13-боб. Фитнадан қочиб саҳройи араб бўлиб кетганлик ҳақида

Салама ибн ал-Акваъ ривоят қиладилар: «Ҳажжож ҳузуримга кириб келди-да: «Эй Ибн ал-Акваъ, яна саҳройи араб бўлиб кетибсен-ку!» — деди. Мен: «Йўқ, ундай эрмас, Жаноб Расулуллоҳ менга саҳрода яшамоғимга ижозат бердилар» — дедим».

Язид ибн Абу Убайд бундай дедилар: «Усмон ибн Аффон ўлдирилгач, Салама ибн ал-Акваъ Рабзага бориб, бир аёлга

уйланди, ундан бир неча фарзанд кўрди. Ўша ерда узок йиллар қолиб, фақат вафотидан бир неча кун илгари Мадинага келди».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «(Қиёмат) арафасида мусулмон киши динини фитналардан асрамоқ учун энг яхши мулки бўлмиш қўйларини ҳайдаб тоғу-тошларга бош олиб чиқиб кетгай»,— дедилар».

14-боб. Фитналардан паноҳ тиламоқ ҳақида

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Одамлар Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламни саволлар бирлан кўмиб ташлашди. Шунда ул зот минбарга чиқиб: «Мендан истаган нарсангиз хусусида сўрайверингизлар, жавоб бергаймен!» — дедилар. Мен ўнгу сўлимга қараб барча кишиларнинг кийим бирлан юзларини тўсиб йиғлаётганини кўрдим. Ниҳоят, бир киши (уни, биров бирлан жанжаллашиб қолса, «Отаси бетайин деб ҳақорат қилишар эрди): «Ё Расулаллоҳ, менинг отам кимдур?» — деди. Ул зот: «Сенинг отанг Ҳузофадур»,— дедилар. Кейин, Ҳазрат Умар: «Биз Оллоҳни парвардигоримиз деб, исломни динимиз деб, Муҳаммадни пайғамбаримиз деб тан олганмиз, Оллоҳдан илтижо қиламизким, бизни фитналар ёмонлигидан ўз паноҳида асрасин!» — деди. Ул зот: «Мен бугунгидек яхшилик бирлан ёмонликнинг шоҳиди бўлмаган эрдим, яъни менга жаннат бирлан дўзах намоён бўлди, ҳатто мен уларни анави девор олдида кўрдим»,— дедилар. Қатода ушбу ҳадисни ривоят қилганда қуйидаги оятнинг тафсирини ҳам келтирар эрди: «Эй мўминлар, ўзингизни қайғуга солиб қўядирган нарсалар ҳақида (Расулulloҳдан) сўрамангизлар!»

15-боб. Жаноб Расулulloҳнинг: «Фитна машриқ тарафдин чиқгайдур!» — деганлари ҳақида

Солим (ибн Абдуллоҳ ибн Умар) ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам минбар ёнида туриб: «Фитна анави тарафдан, шайтон шоҳи (ёким қуёш тожи) чиқадирган томондан содир бўлгай»,— дедилар».

Нофиз ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй парвардигоро, бизнинг Шомимизга баракот бергил, бизнинг Яманимизга баракот бергил ва Наждимизга баракот бергил!» — дедилар. Кейин, менимча ул зот: «Наждда зилзилалар, фитналар рўй бергай ва ул ердан шайтон чиқгай»,— дедилар ҳам шекилли».

Саъид ибн Жубайр ривоят қиладилар: «Ҳузуримизга

Абдуллоҳ ибн Умар чикиб эрди, биз ундан бирор яхши ҳадис эшитмоқ орзусида бўлдик. Ораминдан бир киши: «Эй Абу Абдурраҳмон фитнага қарши курашмоқ ҳақида сўйлангиз, чунким Оллоҳ таоло: «Фитна содир бўлмаслиги учун уларга (фитначиларга) қарши жанг қилинганлар!» — дейди», — деди. Ибн Умар: «Фитна ўзи недур, билурмисен, онанг сендан ажраб қолгур?! Жаноб Расулulloҳ мушрикларга қарши жанг қилганлар, мушриклар динида бўлмоқликнинг ўзи — фитнадур, ул зотнинг жанглари сизларнинг мол-мулк учун қилган жанглариингиз каби эрмасдур!» — деди».

16-боб. Денгиз мавжлангани каби мавж уриб келадирган фитна ҳақида

Ҳалаф ибн Ҳавшан ривоят қиладилар: «Саҳобалар фитна хусусида Имрулқайсининг қуйидаги байтларини мисол келтирмоқни хушлар эрдилар»:

«Уруш жонон каби дастлаб қилур одамни мафтун,
Зийнاتини кўрсатиб барча нодонни этур афсун.
Гуркираб ёнса, аланга олса кўкка бўй чўзиб,
Баднамо кампир каби кўнгулга теккайдур у кун.
Рангу рўйи ўзгариб ҳам сочи бўлур оқу қаро,
Энди бўлмас ҳидламоқ, ўпмоқ уни бадбўй учун.

Шақиқ разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ҳузайфа: «Бир куни биз Ҳазрат Умарнинг хузурларида ўлтирган эрдик, ул киши: «Қай бирингиз Жаноб Расулulloҳнинг фитна ҳақидаги ҳадисларини билурсиз?» — дедилар», — деди. Шунда Ҳузайфа: «Барча фитна кишининг ўз хотини, болалари ва қўшнисидан содир бўлғайдур, уни садақа бермоқ, намоз ўқимоқ ва амри маъруф қилмоқ бирлан даф этгайдурлар» — деб айтганлар», — дебди. Ҳазрат Умар: «Мен буни назарда тутганим йўқдур, мен денгиз янглиғ мавж урадирган фитна ҳақида сўраётирмен», — дебдилар. Ҳузайфа: «Эй Амир ал-мўъминийн, ундай фитнадан сиз хавотир олмасангиз ҳам бўлур, чунким сиз бирлан унинг ўртасидаги эшик ёпиқдур!» — дебди. Ҳазрат Умар: «Ўшал эшик синдирилғайми ёким очилғайми?» — дебдилар. Ҳузайфа: «Эҳтимол, синдирилғайдур», — дебди. Ҳазрат Умар: «Агар синдирилса, абадулабад қайта ёпилмас!» — дебдилар. Ҳузайфа: «Ҳа, шундоқ!» — дебди. Кейин, биз Ҳузайфага: «Ҳазрат Умар ўшал эшикнинг ким эрканлигин билурми эрдилар?» — деб сўрадик. Ҳузайфа: «Ҳа, албатта, мен эртанги кун келмоғидан аввал тун бўлмоғини билганимдек яхши билгайдурлар, чунким мен ул кишига Жаноб Расулulloҳнинг шул ҳақдаги ҳадисларини айтиб берганмен», — деди.

Сўнг, биз ўшал эшик ҳақида бошқа савол бермоққа тортиниб, Масруққа: «Сен сўрағилчи!» — дедик. Ул сўраган эрди, Ҳузайфа: «Ўшал эшик Ҳазрат Умарнинг ўзларидурлар», — деб жавоб берди».

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳожат талаб бўлиб Мадина боғларидан бири томон йўл олдилар, мен ортларидан эргашдим. Кейин, ул зот боғ ичкарасига кириб кетдилар, мен боғ дарвозаси олдида қолдим-да: «Кошки эрди, мен Жаноб Расулуллоҳнинг дарвозабонлари бўлсам!» — деб кўйдим, аммо менга бундай демадилар. Жаноб Расулуллоҳ қазои ҳожат қилиб бўлгач, изорларини шимариб қудуқ тахтасига ўлтирдилар-да, оёқларини унинг учига осилтириб олдилар. Шу пайт Абу Бакр келиб, боққа кирмоққа ижозат сўрадилар. Мен: «Шошмай турунгиз, рухсат сўраб келайин!» — дедим. Кейин, бориб Жаноб Расулуллоҳга: «Абу Бакр киришга ижозат сўраётирлар», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Рухсат бергил-да, жаннат бирлан уни хушнуд қилгил!» — дедилар. Абу Бакр ичкарига кириб изорларини шимардилар-да, Жаноб Расулуллоҳнинг ўнг тарафларига келиб ул зот каби оёқларини қудуққа осилтириб ўлтирдилар. Сўнг, Ҳазрат Умар келдилар. Мен: «Шошмай турунгиз, рухсат сўраб чиқайин!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Рухсат бергил-да, жаннат бирлан уни ҳам хушнуд қилгил!» — дедилар. Ҳазрат Умар ичкарига кириб изорларини шимардилар-да, Жаноб Расулуллоҳнинг чап тарафларига келиб оёқларини қудуққа осилтириб ўлтирдилар. Шунда қудуқ тахтасида ўлтиргани жой қолмади. Шул аснода Ҳазрат Усмон келиб ичкарига кирмоққа ижозат сўрадилар. Мен: «Шошмай турунгиз, рухсат сўраб чиқайин!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ижозат бергил-да, жаннат бирлан уни ҳам хушнуд қилгил ҳамда унга мусибат ҳам етажагини айтгил!» — дедилар. Ҳазрат Усмон қудуқ тахтасидан жой тополмай, айланиб ўтдилар-да, уларнинг рўпарасига келиб қудуқнинг четига ўлтирдилар, сўнг изорларини шимариб оёқларини унинг ичига осилтириб олдилар. Шунда мен биродарим (Абу Бурда) келиб қолармикан деб Оллоҳ таолога илтижо қилдим, келмади. Ибн Мусаййаб: «Мен бул ҳолни уччовлари (Жаноб Расулуллоҳ, Ҳазрат Абу Бакр ва Ҳазрат Умар)нинг қабрлари ёнма-ён эрканлигига, Ҳазрат Усмоннинг қабрлари эрса, улардан четда қолгонлигига йўйдим», — дейди».

Абу Воил ривоят қиладилар: «Қариндошларингизни катта мансабларга таъйинлаётганингиздан одамлар норози бўлишаётир деб Ҳазрат Усмонга айтмабми эрдинг?» — дейишди Усома. Усома бундай деди: «Фитна эшитгани

биринчи бўлиб очгувчи шахс бўлиб қолмайин деб, маслаҳат тарзида ётиги бирлан айтган эрдим. Мен кечагина ўз сўзига амал қилмай юрган одамга, бугун амир бўлиб қолса, «Сен яхшисен!» деб тилёғламалик қиладирганлардан эрмасмен. Чунким, Жаноб Расулуллоҳ: «Бир одамни олиб келишиб, дўзахга ташлашғай-да, эшак туёқлари бирлан (сомон) янчгандек янчишғай. Шунда унинг атрофига дўзах аҳли тўпланиб: «Эй фалончи, сен одамларга ислом амалларини адо этмокни ҳамда макруҳ ишлардан қочмокни буюрар эрдинг-ку?!» — дейишғай. Ул эрса: «Ҳа, тўғри, шундай қилур эрдим-у, аммо ўзим бунга амал қилмас эрдим» — дегайдур» — деб айтган эрдилар».

17-боб.

Абу Бакра ривоят қиладилар: «Оллоҳ таоло марҳамати ила «Туя жанги»дан (Бул воқеа ҳижрий 36 йили Ҳазрат Усмон ўлдирилганларида содир бўлган бўлиб, ўшанда Оиша онамиз бошлиқ мусулмонлар бирлан халифалик тахтини талаб қилиб чиққан Ҳазрат Али етакчилигидаги мусулмонлар ўртасида жанг бўлган) ўзимга фойдали хулоса чиқариб олганмен. Чунким, Жаноб Расулуллоҳга форсларнинг Хисрав қизини ўзларига подшоҳ қилиб кўтарганлари ҳақидаги хабарни айтишганда, ул зот: «Ўз ишларини аёл кишига топшириб кўйган қавм сира ҳам рўшнолик кўрмагайдур!» — деб айтганлар».

Абу Марям Абдуллоҳ ибн Зиёд ал-Асадий ривоят қиладилар: «Талҳа, Зубайр ва Оиша разияллоҳу анҳо Басрага йўл олганларидан сўнг Ҳазрат Али Аммор ибн Йосир ва Ҳасан ибн Алини Куфага жўнатдилар. Улар етиб келиб минбарга чиқишди, Ҳасан ибн Али минбарнинг юқори поғонасида, Аммор эрса, қуйи поғонасида турди. Биз минбар атрофига тўпландик. Шунда Аммор: «Оиша Басрага келаётир, Оллоҳ таолога қасам ичаменким, ул Жаноб Расулуллоҳнинг бу дунё ва охирадаги жуфти ҳалолларидур. Аммо, Оллоҳ таоло сизларни: «Менга итоат қиладирми ёким Оишагами?» деб синаб кўрмоқ ниятидадур», — деди».

18-боб.

Абу Воил ривоят қиладилар: «Аммор Куфада минбарга чиқиб Оиша разияллоҳу анҳонинг Басрага йўл олганларини айтди-да «Оиша Жаноб Расулуллоҳнинг бул дунё ва охирадаги жуфти ҳалолларидур, аммо Оллоҳ таоло сизларни «Менга итоат қиладурми ёким Оишагами?» деб синаб кўрмоқ ниятидадур», — деди».

Абу Воил ривоят қиладилар: «Абу Мусо ва Абу Масъуд Амморнинг ҳузурига киришди. Ҳазрат Али Амморни Куфа аҳолисини жангга сафарбар қилмоққа юборган эрди. Улар Амморга: «Исломга кирганингдан буён кўнгилсиз буйруқни бизга бунчалик зудлик билан етказганингни кўрмаган эрдик!» — дейишди. Аммор: «Мен ҳам сизларнинг исломга кирганингиздан буён буйруққа бунчалик сусткашлик қилганингизни кўрмаган эрдим!» — деди-да, иккаласига сарпо кийдирди, сўнг масжидга равона бўлишди».

Шақиқ ибн Салама ривоят қиладилар: «Абу Масъуд, Абу Мусо ал-Ашъарий ва Аммор бирлан бирга ўлтирган эрдик. Абу Масъуд Амморга: «Дўстларингнинг орасида бирорта ҳам арзигулик одам йўқки, сени қўйиб унга гапимни айтсам, Жаноб Расулуллоҳга саҳобалик қила бошлаганимдан бери сенинг нохуш буйруқни бунчалик зудлик билан етказмоққа ошиққанингни кўрмаган эрдим!» — деди. Аммор унга: «Мен ҳам сизнинг Жаноб Расулуллоҳга саҳобалик қилаётганингиздан буён буйруққа бунчалик сусткашлик қилганингизни кўрмаганмен!» — деди. Абу Масъуд бадавлат одам эрди, ўз ғуломига: «Эй ғулом, иккита сарпо келтиргил!» — деб амр қилди, сўнг бирини Абу Мусога, иккинчисини Амморга тухфа қилди-да: «Шуни кийиб жумъага бордингизлар!» — деди».

19-боб. Оллоҳ таоло бирор қавмга азоб юборса...

Ҳамза ибн Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло бирор қавмга азоб юборса, ораларида солиҳ кишилар мавжудлигидан қатъий назар, барчага баробар шикаст етгай, сўнг ҳар ким қилган амали солиҳларига яраша нажот топгайдур!» — дедилар».

20-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Ҳасан ибн Али ҳақида «Дарҳақиқат, бул ўғлим раҳнамодур! Шояд, Оллоҳ таоло унинг воситасила икки мусулмон тоифанинг орасини келиштириб қўйса!» деб айтганлари хусусида

Суфён ибн Уйайна ривоят қиладилар: «Исроил ибн Мусо, ул бирлан Куфада учрашганимда: «Ибн Шубрума ҳузуримга келиб: «Мени Исо ибн Мусо (Куфа амири) қошига олиб қиргил, мен унга бир насиҳат қилиб қўяйин!» — деб айтди», — деди. Шунда, афтидан Ибн Шубрума Исо ибн Мусодан ҳайикиб бундай қилмаган кўринади. Ҳасан ал-Басрий бизга айтдики, Ҳасан ибн Али Муовияга қарши

лашкар тортиб борганида Амр ибн ал-Ос Муовияга: «Бошқалар чекинса, чекингайдур, аммо бул лашкар чекинмагай»,— дебди. Муовия Амр ибн ал-Осга: «Мусулмонларни ўлдирсак, уларнинг болаларини ким боқади?» — дебди. Амр ибн ал-Ос: «Мен!» — дебди. Ўшанда Абдуллох ибн Омир ва Абдуррахмон ибн Сумра: «Муовияни топиб, унга сулҳ тузмокни таклиф қиламиз»,— дейишди. Ҳасан ал-Басрий: «Мен Абу Бакрдан эшитиб эрдимки, бир куни Жаноб Расулуллох ваъз айтиб турганларида Ҳасан ибн Али келиб қолибди. Шунда Жаноб Расулуллох «Бул ўғлим раҳнамодур! Шояд, Оллох таоло унинг воситасила икки мусулмон тоифа орасини келиштириб қўйса!» — деб айтибдирлар»,— деди».

Амр (ибн Динор) ривоят қиладилар: «Ҳармалани учратиб қолган эрдим, ул менга бундай деди: «Мени Усома Ҳазрат Алининг ҳузурларига юбораётиб: «Борганинга сендан «Не учун хўжайининг менга ёрдамга келмади?» деб сўрайдирлар, сен: «Агар шернинг оғзига тушиб қолсангиз ҳам сиз бирлан бирга бўлур эрдим-у, аммо бундай фитнаовар ишда иштирок этмокни ўзимга раво кўрмадим, деб айтиб юбордилар, дегил»,— деди. Кейин мен Ҳасан, Ҳусайн ҳамда Ибн Жаъфарнинг ҳузурига бориб эрдим, улар туям кўтарганча совға-салом бериб юборишди».

21-боб. Қавм ҳузурида бир гапни айтиб, ташқарига чиққач, бошқа бир гапни айтса...

Ноғиъ ривоят қиладилар: «Мадина аҳли Язид ибн Муовияни мансабдан туширгач, Ибн Умар ўз мулозимлари бирлан бола-чақаларини тўплаб: «Мен Жаноб Расулуллохдан эшитганменки, қиёмат куни ҳар бир хоин тепасига (унинг хоин эрканлигини англатувчи) байроқ тикиб қўйилгайдур. Биз Оллох таоло бирлан унинг расулига садоқатли бўлғаймиз деб бул кишига (Язид ибн Муовияга) онт ичган эрдик. Мен Оллох таоло бирлан унинг расулига садоқат билдириб бир кишига онт ичгач, онтидан қайтиб ўшал кишига қарши жанг қилмоқликни оқламагаймен. Бирортангизни уни мансабдан туширгансиз ва бул хусусда онт ичгансиз демаймен, акс ҳолда ўртамизга раҳна тушган бўлур эрди»,— деди».

Абулминҳол ривоят қиладилар: «Ибн Зиёд ва Марвон Шомда эрканлигида Ибн аз-Зубайр Маккада, хаворижлар Басрада бош кўтардилар. Мен отам бирлан бирга Абу Барза ал-Асламийнинг ҳузурига йўл олдим. Ҳовлисига етиб бориб ичкарига кирсак, қамишдан қилинган кулбасининг соясида ўлтирган эрқан, биз ҳам унинг ёнига бориб ўлтирдик. Кейин, отам уни суҳбатга чорлаб: «Эй Абу Барза, одамларнинг не

аҳволга тушиб қолганларини кўрмайсизми?! — дедилар. Кейин, шундай бир гапни айтдиларки, бундай гапни ул кишининг оғизларидан илгари сира эшитмаганимдан, Оллоҳ таолодан кўрқиб нафасим ичимга тушиб кетди. Ул киши бундай дедилар: «Мен Қурайш қабилаларидан дарғазабмен, сизлар илгари бечора ҳол, йўлдан адашган бир араб жамоаси эрдингизлар, Оллоҳ таоло Ислом ва Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламни юбориб сизларни бул аянчли ҳолдин қутқарди ва ўзингиз кўриб турган мавқега муяссар этди. Мол-дунё деб ораларингизни бузган шахс — бу Шомдаги кишидур (яъни, Марвон ибн ал-Ҳакам), Оллоҳ таоло ҳақи, ул мол-дунё деб жанг қилаётир, сизларнинг ораларингиздагилар ҳам Оллоҳ таоло ҳақи, мол-дунё учун жанг қилаётирлар, уларни кўзгаган шахс — Маккадаги кишидур (яъни, Абдуллоҳ ибн аз-Зубайр). Оллоҳ таоло ҳақи, ул ҳам мол-дунё учун жанг қилаётир!».

Шақиқ ибн Салама ривоят қиладилар: «Ҳузайфа ибн ал-Йамон: «Бугунги мунофиқлар Жаноб Расулуллоҳ замонларидаги мунофиқлардан ҳам ёмонроқдур, чунким ул вақтдагилари ўз кирдикорларини яширар эрдилар, ҳозиргилари эрса, яширмайдилар», — деди».

Ҳузайфа ибн ал-Йамон: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам замонларида мунофиқлар иймон келтириб му-сулмон бўлур эрдилар, аммо бугун эрса, иймон келтиргач, қайта кофир бўлаётирлар», — дейдилар.

22-боб. Тириклар қабрда ётганлар ўрнини орзу қиладирган бўлмагунча қиёмат бўлмағайдур!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қабр ёнидан ўтиб кетаётган киши «Қошки, шунинг ўрнида бўлсам!» деб орзу қиладирган бўлмагунча қиёмат қоим бўлмағайдур», — дедилар».

23-боб. Замонлар ўзгариб одамларнинг бутларга ибодат қиладирган бўлиб қолмоқлари ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Давс қабиласи аёллари Зулхулуса деб аталмиш бутга сиғинадирган бўлмагунларига қадар қиёмат бўлмағайдур, Зулхулуса эрса Давс қабиласи жоҳилият даврида ибодат қилган бутдур», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қаҳтон қабиласидан бир киши чиқиб одамларни таёғи бирлан (қўй ҳайдагандек) ҳайдамагунча қиёмат бўлмағайдур», — дедилар».

24-боб. Ўт (аланга) чиқмоғи ҳақида

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёматнинг дастлабки белгиларидан бири шулким, машриқдан ўт (аланга) чиқиб, мағрибга тарқалғайдур»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳижоз еридан ўт чиқиб Бусродаги туялар бўйинини ёритмагунча қиёмат бўлмағайдур»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яқинда Фирот дарёси ўз олтин хазиналарини юзага чиқарадур, кўрганлар ундан заррача олмасин!»— дедилар».

25-боб.

Ҳориса ибн Ваҳб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Садақа қилиб қолингизлар, чунким кейин шундай замонлар келгайким, киши кимга садақа қилмоғини билмай сарсон бўлғайдур!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Эътиқоди бир бўлган икки катта халқ ўзаро урушмагунча қиёмат қоим бўлмагайким, улар ўртасида улкан қиргин бўлиб ўтгай. Шунингдек, ўттиз чоғлик каззоб дажжоллар (ер юзига) юборилиб, уларнинг ҳар бири ўзини расулуллоҳ деб таъкидламагунча, илм барҳам топиб зилзилалар кўпаймагунча, умр тез ўтадирган бўлмагунча, фитналар авжга чиқиб қотиллик кенг тус олмагунча, мол-дунёнгиз ошиб-тошиб кетиб бировга садақа узатсангиз, ул: «Садақага зор эрмасмен!» — дейдирган кунлар келмагунча, одамлар кимўзарга иморат қурадирган бўлмагунча, киши қабр ёнидан ўтаётиб: «Қани энди, шунинг ўрнида бўлиб қолсам!» — деб орзу қиладирган бўлмагунча ва қуёш ўзи ботадирган томондан чиқмагунча қиёмат қоим бўлмағайдур! Қуёш тескари томондан чиқса, барча одамлар иймон келтирғайлар, аммо бул уларга фойда бермағай, чунким улар шул дамгача иймон келтирмай ёким иймонли бўлиб бирор кори хайр қилмай келганлар. Қиёмат шул қадар тез содир бўладирким, ўртага молини қўйиб баҳолашиб турган икки киши савдолашиб ҳам, молини ўраб ҳам улгурмайдир, қиёмат шул қадар тез содир бўладирким, туясини соғиб бўлган одам сутини ичиб улгурмайдир, қиёмат шул қадар тез содир бўладирким, ҳовуз кавлаб бўлган одам унга сув очиб улгурмайдир, қиёмат шул қадар тез содир бўладирким, бир луқма таомни оғзига олиб борган одам уни ютиб улгурмайдир!».

Муғира ибн Шуъба ривоят қиладилар: «Ҳеч кимса Дажжол ҳақида Жаноб Расулуллоҳдан менчалик кўп сўрамагандур. Бир куни Жаноб Расулуллоҳ менга: «Дажжолдан сенга не зарар етди?» — дедилар. Мен: «Одамлар айтадирларким, Дажжолнинг тоғдек нони-ю, дарёчалик суви бор эмиш», — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Бул айтганинг Оллоҳ таоло учун ҳеч гап эрмас!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дажжол Мадинанинг ташқарисига тушадир, кейин Мадина уч бор силкиниб, ўзидаги барча кофиру мунофиқларни унинг олдига итқитиб чиқариб ташлайдир», — дедилар».

Абу Бакра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Масиҳ Дажжол ваҳимаси Мадинага киролмағайдур, чунким ўшал вақтда Мадинанинг етти дарвозаси бўлғай ва уларнинг ҳар бирини иккитадан фаришта қўриқлаб турғайдур», — дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дажжолнинг ўнг кўзи кўр бўлиб, гўёким узум донасидек бўртиб чиққандур», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одамлар орасида тик туриб Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтдилар, сўнг Дажжол ҳақида гапираётди: «Мен сизларни огоҳ қилиб айтурменким, ундан ҳақиқат бўлингизлар, мендан илгариги барча пайғамбарлар ҳам ўз умматини шундай деб огоҳлантиргандур, аммо мен сизларга бурунги пайғамбарлар айтмаган бир гапни айтайин, унинг бир кўзи кўр бўлиб, Оллоҳ таоло кўр эрмасдур!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Бир куни ухлаб ётган эрдим, туш кўрдим. Тушимда Каъбани тавоф қилаётган эрмишмен. Ногоҳ, сочлари силлиқ, буғдой ранг бир кишига кўзим тушди. «Бул ким?» — деб сўраб эрдим, «Ибн Марям», — дейишди. Кейин, атрофга аланглаб гавдаси улкан, афти-ангори қизғиш, сочлари жингалак, бир кўзи кўр кишини кўриб қолдим. Унинг ўшал кўр кўзи гўёким узум донасидек бўртиб турур эрди. «Бул ким?» — десам, «Бул — Дажжолдур», — дейишди. Ул Хузоалик Қатанга кўпроқ ўхшаб кетур эрди».

Оиша разияллоҳу анҳо: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг намоз ўқиётди Дажжол фитнасида панох тилаётганларини эшитганмен», — дейдилар.

Хузайфа ибн ал-Йамон ривоят қиладилар: «Набий

саллаллоҳу алайҳи ва саллам Дажжол ҳақида гапираётиб: «Ул ўзи бирлан ўт (олов) ва сув олиб юргай, ўти совуқ сув бўлиб, суви эрса ўтдир»,— дедилар».

27-боб. Дажжол Мадинага кирмайди

Абу Саъид ривоят қиладилар: «Бир куни Жаноб Расулуллоҳ Дажжол ҳақида узоқ сўзладилар ва айтдиларки, Дажжол Мадинага киришдан маҳрум бўлганидан унинг ташқарисидаги ташландиқ бир ерга келиб тушгайдур. Шунда яхши одамлардан бири шаҳардан чиқиб унинг олдига келгай-да: «Бизга Жаноб Расулуллоҳ тасвишлаб берган ўшал Дажжол эрканлигинини кўриб турибмен»,— дегай. Дажжол одамларга: «Агар манави кишини ўлдириб, кейин тирилтирсам, менга шубҳа қилмайсизларми?» — дегай. Одамлар: «Йўқ, шубҳа қилмағаймиз»,— дейишгай. Дажжол бояги кишини ўлдириб, сўнг тирилтиргай. Мазкур киши қайта тирилгач: «Оллоҳ таоло ҳақи, мен бугун сени илгаригидан ҳам яхшироқ таниб олдим!» — дегай. Дажжол уни қайта ўлдирмоққа ҳарчанд уринмасин, энди сира кучи етмагай».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мадина йўлларини фаришталар қўриқлаб турадир, шул боисдан ул ерга Дажжол ҳам, вабо ҳам киролмагайдур»,— дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Дажжол келиб Мадинани фаришталар қўриқлаб турганини кўргач, ул ерга яқинлаша олмагай, иншооллоҳ, вабо ҳам киролмагай!» — дедилар».

28-боб. Яъжуж ва Маъжуж ҳақида

Зайнаб бинти Жаҳш ривоят қиладилар: «Бир куни Жаноб Расулуллоҳ «Ло илоҳа иллаллоҳу» дея ваҳима бирлан ҳузуримга кириб келдилар-да: «Арабларнинг шўри қуриб қолди, уларнинг бошига фалокат тушмоғига яқин қолди, бугун Яъжуж ва Маъжужнинг олдидаги ғов мана шунча очилди»,— деб бармоқлари бирлан кўрсатдилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, солиҳ банда бўла туриб биз ҳам ҳалокатга учрағаймизми?» — дедим. Ул зот: «Ҳа, агар ёмонлик кўпайиб кетса!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яъжуж ва Маъжужнинг олдидаги ғов мана шунча очилди»,— дедилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ҲУКМЛАР КИТОБИ

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисо» сураси): «... атийъуллоҳа ва атийъуур-расуула ва уулил-амри мин-кум...». **Оятнинг мазмуни:** «... Оллоҳга, расулга ва ўзларингиздин бўлган ҳокимларга итоат қилингизлар...».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки менга итоат қилса, Оллоҳ таолога итоат қилган бўлур, кимки менга осийлик қилса, Оллоҳ таолога осийлик қилган бўлур, кимки амиримга итоат қилса, менга итоат қилган бўлур ва кимки амиримга осийлик қилган бўлса, менга осийлик қилган бўлур»,— дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Ҳар бирингиз бошлиқ эрмасмисиз ва ҳар бирингиз ўз қўл остингиздагиларга масъул эрмасмисиз?! Одамларга раҳбарлик қилғувчи имом ҳам бошлиқ бўлиб, ўз қўл остидагиларга масъулдур, эр эрса ўз оила аъзоларига бошлиқ бўлиб, уларга масъулдур, хотин ҳам эрининг уйидагилар бирлан болаларига бошлиқ бўлиб, уларга масъулдур, қул эрса хўжайинининг мол-мулкига ҳомий бўлиб, унга масъулдур. Демак, ҳар бирингиз бошлиқ бўлиб, ўз қўл остингиздагиларга масъулдурсиз!».

1-боб. Амирлар Қурайш қабиласидан бўлмоғи лозимлиги ҳақида

Аз-Зуҳрий ривоят қиладилар: «Муҳаммад ибн Жубайр ибн Мутъим Муовия ҳузурдаги Қурайш қабиласидан келган меҳмонлар бирлан ўлтирганида Абдуллоҳ ибн Амр: «Амирлар Қаҳтон қабиласидан бўлмоғи керак!» — деб айтди. Буни эшитиб Муовиянинг ғазаби келди-да, халқ олдида чиқиб Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтгач, бундай деди: «Менга хабар қилдиларким, сизларнинг ораларингизда на Оллоҳ таолонинг Китобида ва на Жаноб Расулуллоҳнинг ҳадисларида зикр қилинмаган гапларни айтиб юрғувчи кишилар мавжуд эркан. Улар сизларнинг ораларингиздаги жоҳил (нодон) кишилардур. Ўз қўл остингиздагиларни йўлдан оздирадиган (қабих) ниятлардан ҳазар қилингиз! Мен Жаноб Расулуллоҳнинг : «Амирлик, агар динга қарши чиқмасалар, Қурайш аҳли қўлида бўлғай ва ҳеч кимса уларга қаршилиқ қила кўрмасинким, Оллоҳ таоло қаршилиқ қилганни юз тубан қулатғайдур!» — деб айтганларини эшитганмен».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу

алайҳи ва саллам: «Амирлик Қурайш аҳли қўлида бўлгайдур, гарчи улардан икки кишигина қолган бўлса ҳам!» — дедилар».

2-боб. Оқилона ҳукм чиқарган кишига тегадирган ажру савоб ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли: «Ва ман лам йаҳкум бимо анзалаллоҳу фа-уулоика ҳумул-фосикуун». **Оятнинг мазмуни:** «Оллоҳ таоло нозил қилган Китобга биноан ҳукм чиқармайдирганлар фосиқдурлар».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Икки нарсадан бўлак нарса хусусида бировга ҳасад (ҳавас) қилмаслик лозим: Оллоҳ таоло бир бандасига мол-дунё ато этган бўлса-ю, ул уни ҳақ йўлда сарфлаётган бўлса ва ёким Оллоҳ таоло бир бандасига ақлу идрок ато этган бўлса-ю, ул ўз ақлу идрокини ишлатиб оқилона ҳукмлар чиқараётган бўлса, (ҳавас қилса, арзигайдур!)» — дедилар».

3-боб. Агар имом гуноҳ ишни буюрмаган эрса, унга қулоқ солиб итоат этмоқ лозимдур!

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қулоқ солиб итоат этингизлар, гарчи мен сизларга боши майиз янглиғ қоп-қора бир қулни бошлиқ қилиб қўйсам ҳам!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ўз амирининг бирор ишини ёқтирмаса, сабр қилсин, чунким жамоатдан бир қарич четга чиққан киши жоҳилият (даври) ўлимини топгай (яъни, иймонсиз кетгай)!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мусулмон одам гуноҳ бўлмайдирган амру фармонга, ул ўзига ёқадирми ё йўқми, қулоқ осиб итоат қилмоғи лозимдур, агар гуноҳ ишга буюрилгон эрса, на қулоқ солмоқ ва на итоат этмоқ лозимдур», — дедилар».

Али (ибн Абу Толиб) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам қўшинга бир ансорийни қўмондон қилиб тайинладилар-да, аскарларга унга итоат этмоқни буюрдилар, кейин уларни бир ерга жўнатдилар. Йўлда қўмондон нимадандир дарғазаб бўлиб, аскарларга: «Жаноб Расулуллоҳ менга итоат қилмоқларингизни сизларга буюриб эрмабмидилар?!» — деди. Аскарлар: «Ҳа, шундоқ!» — дейишди. Қўмондон: «Мен қарор қилурменким,

ўтин йиғиб гулхан ёқингизлар, сўнг унга кирингизлар!» — деди. Аскарлар ўтин тўплаб гулхан ёқишди, гулханга киришга келганда, бир-бирларига қараб туриб қолишди. Шунда айримлари: «Бизлар ўтга (жаҳаннамга) кирмайлик деб Жаноб Расулуллоҳга эргашган эрдик-ку! Нечун энди ўтга киргаймиз?!» — деб турганларида тўсатдан олов ўчиб қолди. Қўмондон ҳам ғазабидан тушди. Шулар ҳақида Жаноб Расулуллоҳга айтиб эрдилар, ул зот: «Агар улар (қўмондоннинг амрига итоат қилиб гулханга кирганларида) абадулабад (жаҳаннам ўтидан) чиқолмас эрдилар, чунким бошлиққа хайрли ишлардагина итоат этмоқ лозимдур!» — дедилар».

4-боб. Илтимоссиз амир бўлган одамга Оллоҳ таоло мададқордур!

Абдуллаҳмон ибн Сумра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй Абдуллаҳмон, амирлик мансабини илтимос қилмагил, агар амирлик (мансабига) илтимос бирла эришсанг, унга суяниб қолгайсен, агар илтимоссиз эришсанг, унга мадад бергайсен! Башарти, илгари қасам ичган эрсанг-у, ўшал қасамнинг устига бирор бошқа қасам ичмоқни лозим топсанг, илгариги қасамнинг учун каффорат бериб, сўнг бошқа қасам ичгил!» — дедилар».

5-боб. Амирлик мансабига илтимос бирла эришган одам унга суяниб қолгай!

Бу ерда юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

6-боб. Амирлик мансабига ҳирс қўймоқнинг макруҳлиги ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизлар мен вафот этиб кетганимдан сўнг амирлик мансабига ҳирс қўйгайсизлар, қиёматда эрса бул қилмишларингиз учун надомат чеккайсизлар», — дедилар».

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Мен ва мен бирлан яна икки киши Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига кирдик. Ҳамроҳларимдан бири: «Ё Расулаллоҳ, бизни амир қилиб қўйингиз!» — деди, иккинчиси ҳам шулар гапни айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Биз амирлик мансабини илтимос қилиб келган ёким амирлик мансабига ҳирс қўйган одамни амир қилавермагаймиз!» — дедилар».

7-боб. Қўл остидагиларга насиҳат қилмаган бошлиқ ҳақида

Ҳасан (ал-Басрий) ривоят қиладилар: «Убайдуллоҳ ибн Зиёд хасталаниб ётган Маъқил ибн Ясорни кўргани борди. Шунда Маъқил унга: «Мен ўзим Жаноб Расулуллоҳдан эшитган бир ҳадисни сенга ҳикоя қилайин, ул зот бундай деб айтган эрдилар»,— деди: «Оллоҳ таоло бирор бандасини одамларга бошлиқ қилса-ю, ул ўз қўл остидагиларга насиҳат (амри маъруф) қилмаса, жаннатнинг ҳидини ҳам тополмагайдур!».

Ҳасан ал-Басрий ривоят қиладилар: «Биз бемор Маъқил ибн Ясорни кўргани бордик. Убайдуллоҳ ичкарига кирганда Маъқил унга Жаноб Расулуллоҳдан эшитган қуйидаги ҳадисни айтиб берибдур: «Мусулмонларга бошлиқ бўлган киши ўз қўл остидагиларни алдаса, Оллоҳ таоло уни жаннатдан маҳрум қилгайдур!».

8-боб. Қийнаганни Оллоҳ таоло қийнагай!

Тариф Абу Тамима ривоят қиладилар: «Мен Сафвон бирлан Жундубни ва унинг дўстларини кўрдим, Жундуб уларга насиҳат қилаётган эрди. Улар: «Сиз Жаноб Расулуллоҳдан бирор ҳадис эшитганмисиз?» — дейишди. Жундуб: «Мен Жаноб Расулуллоҳнинг: «Кимки бировни шармисор қилса, Оллоҳ таоло ҳам уни қиёмат куни шармисор қилгай, кимки ўзгаларни қийнаса, Оллоҳ таоло ҳам уни қиёмат куни қийнагай» — деб айтганларини эшитганмен»,— деди. Улар: «Бизга ўғит берингиз!» — дейишди. Шунда ул: «Инсон (ўлгач), дастлаб қорни ирийди. Фақат ҳалол топиб энглар, ўзингиз бирлан жаннат орасига ғов тушмасин десангиз, кафтингизни қон бирла булғаманглар»,— деди».

9-боб. Йўлда (кетаётиб) ҳукм ва фатво чиқармоқ ҳақида

Яҳё ибн Йаъмур йўлда (кетаётиб), Шаъбий эрсалар эшиклари остонасида туриб фатво берганлар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Мен ва Жаноб Расулуллоҳ масжиддан чиқиб келаётган эрдик, бир киши бизни масжид эшиги остонасида учратиб: «Ё Расулаллоҳ, қиёмат қачон содир бўлгай?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Қиёматга қандай ҳозирлик кўриб қўйгансен?» — дедилар. Шунда бояги одам жимиб қолди, сўнг: «Ё Расулаллоҳ, қиёматга етарли ҳозирлик кўра олмадим, на рўзани, на

намозни ва на садақани ёлчитдим, аммо мен Оллоҳ таоло бирлан унинг расулини яхши кўрғаймен!» — деди. Ул зот: «Сен ўзинг яхши кўрганлар бирласен!» — дедилар».

10-боб. Жаноб Расулуллоҳнинг эшикбонлари бўлмагани ҳақида

Собит ал-Буноний ривоят қиладилар: «Мен Анас ибн Моликнинг ўз оиласидаги аёллардан бирига: «Сен фалон аёлни танирмисен?» — деганини эшитдим. Аёл унга: «Ҳа, танирмен», — деб жавоб берди. Шунда Анас бундай деди: «Бир куни Жаноб Расулуллоҳ мазордан ўтиб кетаётиб ўшал аёлнинг бир қабр устида йиглаб ўлтирганини кўриб қолдилар-да, унга: «Оллоҳ таолодан кўрқил, сабр қилқил!» — дедилар. Аёл: «Нари турингиз, сиз менинг мусибатимдан беҳабарсиз!» — деди, Жаноб Расулуллоҳ индамай йўлда давом этдилар. Шул аснода бир киши келиб қолиб, аёлдан: «Жаноб Расулуллоҳ сенга не дедилар?» — деб сўради. Аёл: «Мен ул зотни танимабмен», — деди. Бояги одам: «Ул киши Жаноб Расулуллоҳ эрдилар», — деди. Шунда аёл (узр сўрамоқ бўлиб) Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига равона бўлди, етиб боргач, эшикбон йўқлигини кўриб ичкарига кирди-да: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ҳақи, мен сизни танимабмен!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бошга мусибат тушган дастлабки кунлардаги сабр — сабрдур!» — дедилар».

11-боб. Ҳоким ўзидан мансаби юқори бўлмиш имом мавжуд бўлмаса ҳам қатл жазосига лойиқ кишини ўлимга маҳкум қилавереди

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Қайс ибн Саъд Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларида амирга итоат қилгувчи миршаблар бошлиғи сифатида эрди».

Абу Мусо (ал-Ашъарий) ривоят қиладиларки, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уни (Яманга) жўнатгач, кетидан Маозни юборибдирлар.

Абу Бурда ривоят қиладилар: «Бир одам исломга кирди, сўнг ундан қайтиб яҳудий динига кирди. Маоз ибн Жабал ўшал одамни излаб келиб, Абу Мусонинг ҳузуридан топди. Унинг оёқ-қўли боғлиқ ҳолда ётганини кўриб, Абу Мусога: «Бул одамни нечун боғлаб қўйдинг?» — деди. Абу Мусо: «Ул исломга киргач, ундан қайтиб яҳудий динига кирди», — деди. Маоз: «Уни ўлдирмагунимча ўлтирмағаймен, чунки Оллоҳ таоло ва унинг расули саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳукмлари шулдур!» — деди».

**12-боб. Ҳоким ғазабнок ҳолида ҳукм чиқармоғи
ёким фатво бермоғи жоизми?**

Абдулмалик ибн Нумайр Абдурраҳмон ибн Абу Бакрадан нақл қиладилар: «Абу Бакра ўғли Сижистонда қозилик қилиб турган вақтда: «Ғазабнок ҳолингда икки киши устидан ҳукм чиқармағил, чунким мен Жаноб Расулуллоҳдан эшитганменким, ҳоким бўлмиш шахс икки киши устидан ҳукм чиқараётган чоғида ғазабнок ҳолда бўлмаслиги лозимдур!» — деб мактуб йўллади».

Абу Масъуд ривоят қиладилар: «Бир одам Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, мен фалончи (имом) сабабли бомдод намозига чиқмаймен, чунким ул узун сураларни ўкиб намозни чўзиб юборадир», — деди. Мен Жаноб Расулуллоҳнинг ўшал кун ваъз айтаётганларидагидек дарғазаб бўлганларини кўрмаганмен, ул зот: «Эй одамлар, ораларингизда қавмни намоздан бездирғувчи кишилар бор эркан, қайсинингиз имомлик қилсангиз, намозни қисқароқ ўқингиз!» — дедилар».

Солим (ибн Абдуллоҳ ибн Умар) ривоят қиладиларки, оталари Абдуллоҳ ибн Умар хотинларини ҳайз кўрган ҳолида талоқ қилибдирлар. Бул ҳақда Жаноб Расулуллоҳга айтишганда, ул зот дарғазаб бўлиб: «Уни қайта (никоҳлаб?) олсин ва ҳайздан поклангач, яна бир марта ҳайз кўриб поклангунча уйда сақлаб турсин, кейин талоқ шарт бўлса, талоқ қилаверсин!» — деб айтибдилар.

**13-боб. Гап-сўз ва тухматдан қўрқмайдирган қози
одамлар иши юзасидан ўзи билиб ҳукм чиқара-
вергай деб ҳисоблаган киши хусусида**

Чунончи, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (Абу Суфённинг хотини) Ҳиндга: «Инсофдан чиқмай ўзинг бирлан болаларингга етарлигини олғил!» — деб айтганлар, қози ана шундай хайрли ишлар юзасидангина ўзи билиб ҳукм чиқармоғи жоиздур.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ҳинд бинти Утба ибн Рабиъа келиб: «Ё Расулаллоҳ, Оллоҳ таоло ҳақи, мен илгари ер юзидаги чодирда яшовчиларнинг сизнинг чодирингиздагилардан хор-зорроқ бўлмоғини истамас эрдим, энди бугун эрса сизнинг чодирингиз аҳлининг ер юзидаги чодир аҳлидан азийроқ бўлмоғини истагайдурмен!» — деди. Кейин: «(Эрим) Абу Суфён хасис одам, агар унинг нарсаларидан болаларимга едирсам, менга гуноҳ бўлмағайми?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Инсоф

бирлан олиб едирсанг, сенга гуноҳ бўлмағайдур»,— дедилар».

14-боб. Муҳрланган хатнинг сохта эрмаслигига далил келтирмоқ ва бунинг кулай ва нокулай томонлари ҳамда ҳокимнинг ўз хизматчиларига, қозининг эрса қозига хат ёзмоғи ҳақида

Баъзи одамлар (уламолар): «Ҳоким ҳадд жазосига тааллуқли масала хусусида тегишли одамларига хат ёзмаслиги керак»,— деб туриб, кейин: «Лекин, биров бировни билмай ўлдириб қўйганда ҳоким тегишли одамларига кўрсатма бериб хат ёзмоғи жоиздур, чунким бул масала энди ҳадд жазосига алоқадор бўлмай, мол (хун учун олинадирган жарима) бирлан боғлиқдур»,— деб таъкидлайдилар. Аслида, билмай ўлдирганлик бирлан қасддан ўлдирганликнинг ҳукми бирдур.

Умар ибн ал-Хаттоб ўз хизматчисига ҳадд жазоси ҳақида хат ёзди. Умар ибн Абдулазиз эрса, синдирилган тиш учун тиш синдирмоқ кераклиги хусусида хат ёзди. Иброҳим: «Қози қозига хат ёзмоғи мумкиндур, агар улар бир-бирларининг ёзув ва муҳрларини танисалар»,— дейдилар. Шайбӣ: «Қозининг муҳрланган хатини очмасдан топшириш керак»,— дейдилар. Муовия ибн Абдулкарим ас-Сақафӣ: «Басра қозиси Абдулмалик ибн Йаъло, Ййос ибн Муовия, Ҳасан, Сумома ибн Абдуллоҳ ибн Анас, Вилол ибн Абу Бурда, Абдуллоҳ ибн Бурайда ал-Асламий, Омир ибн Убайда ва Аббод ибн Мансурнинг қозидан келган хатларни гувоҳ-далилсиз қабул қилиб олганларини шохиди бўлганмен. Агар хатни бировдан қабул қилиб олган масъул киши уни сохта деб айтса, текшириб аниқлағил, дейилғай. Қозидан келган хатга биринчи бўлиб исбот талаб қилган киши — Ибн Абу Лайло ва Сувор ибн Абдуллоҳдурлар. Абу Нуъайм: «Бизга Убайдуллоҳ ибн Муҳриз бундай деб айтган эрди»,— дейдилар: «Мен Мусо ибн Анаснинг хатини олиб Басра қозисининг ҳузурига келдим-да, фалончида менинг ундай ва бундай нарсаларим бор, ул эрса ўзи Куфададур, деб хатни далил қилиб кўрсатдим. Кейин, хатни олиб Қосим ибн Абдурахмоннинг ҳузурига бордим, ул хатнинг тўғрилигига ишониб, менинг ишимни ҳал қилиб берди». Аммо, Ҳасан ал-Басрий ва Абу Қилоба хатни очиб ўқимай туриб васиятга гувоҳлик беришни макруҳ деб ҳисоблашадир, чунким бировга жабр қилиб қўйиш мумкиндур. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Хайбар аҳлига: «Ёким соҳибларингизнинг хунини тўлайсизлар ёҳуд сизларга уруш зълон қилғаймиз!» — деб хат ёздилар. Зухрий парда ортида турган

аёлга гувоҳлик бермоқ ҳақида сўзлаб: «Уни танисанг, гувоҳлик бергил, акс ҳолда гувоҳлик бермагил!» — дейдилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Румга мактуб ёзмоқчи бўлганларида, саҳобалар: «Улар муҳрланган хатнигина ўқиғайлар», — дейишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ кумушдан муҳр кўзли узук ясашиб олдилар, мен унинг жилосини ва ундаги «Муҳаммад расулуллоҳ» деб ўйилган ёзувни ҳозир ҳам кўриб тургандекмен».

15-боб. Киши қачон қозиликка муносиб бўлгай?

Ҳасан ал-Басрий: «Оллоҳ таоло ҳокимларга нафсининг кули бўлмасликни, одамлардан чўчимасликни ва оятларни пулга сотмасликни амр қилди», — деди-да, қуйидаги оятни ўқиди («Сод» сураси): «Ё Довуду, инно жаъалнока халифатан фил-арзи фаҳкум байнан-носи билҳаққи ва ло таттабиъ-ил-ҳаво фа йузиллака ан сабийлиллоҳи, инналлазийна йазиллуна ан сабийлиллоҳи лаҳум азобун шадийдун би-мо насуу йавмал-ҳисоби» (**Оятнинг мазмуни:** «Эй Довуд, биз сени ер юзига халифа қилдик, энди сен одамлар ўртасида инсофу адолат ила ҳукмдорлик қилгил ва нафсинг хоҳишига бўйин эгмагилким, сени йўлдан оздирур, Оллоҳ йўлидан озганлар учун эрса, улар ўзлари унутиб қўйган ҳисоб-китоб кунда қаттиғ азоб мавжуддур»). Кейин, ал-Басрий мана бул оятни ўқиди («Ал-Моида» сураси): «Инно анзалнот-тавротат фийҳо ҳудан ва нурун йаҳкуму биҳон-набиййуналлазийна асламуу лиллазийна ҳодуу вар-раббониййуна вал-аҳбору бимостуҳфизуу мин китобиллоҳи ва конуу алайҳи шуҳадоа фало таҳшуун-носа ваҳшавни ва ло таштаруу би-ойотий саманан қалийлан ва ман лам йаҳкум бимо анзалаллоҳу фа-уулоика ҳумул-кофирууна» (**Оятнинг мазмуни:** «Биз ҳидоят ва нуровар тавротни нозил қилган эрдикким, Оллоҳ таолога бўйинсунган пайғамбарлар унинг ила яҳудийлар ўртасида ҳукм юргизур эрдилар, машойихлар ва уламолар ҳам Оллоҳ таолонинг Китобида ўзларини тиймоқлари хусусида айтилган кўрсатмаларга риоя қилган ҳолда ҳукм чиқорур эрдилар ва улар бунинг гувоҳи бўлганлар. Бас, сизлар ҳам одамлардан чўчимангизлар, (аксинча) мендан қўрқингизлар ва менинг оятларимни пулга сотмангизлар, Оллоҳ таолонинг нозил қилган ҳукмига мувофиқ ҳукм қилмаганлар кофирлардур»). Сўнг, Ҳасан ал-Басрий қуйидаги оятни ўқиди («Ал-Анбиё» сураси): «Ва Довуда ва Сулаймона из йаҳкумони фил-ҳарси из нафашат фийҳи ғанамул-қавми ва кунно ли-ҳукмиҳим шоҳидийна, фа-фаҳҳамноҳо Сулаймона ва куллан отайно ҳукман ва илман...» (**Оятнинг мазмуни:** «(Ва) Довуд

бирлан Сулаймонни эслангиз, бир қавмнинг қўйлари биронинг экиниси тунда еб қўйганда иккиси ўз ҳукмларини чиқарган эрдилар, биз улар ҳукм чиқараётганда ҳозир бўлиб, бул хусусда қандай ҳукм чиқармоқ лозимлигини Сулаймонга англатдик ҳамда иккаласига ҳам ҳукму илм ато этдик». Ҳасан ал-Басрий бундай дейдилар: «Оллоҳ таоло Сулаймонни мақтаб, Довудни изза қилмади. Агар Оллоҳ таоло улар иккаласининг қилган ишларини Қуръонда эслатмаганида (бугунги кунда) қозилар ҳалок бўлган бўлур эрдилар (яъни, хато ҳукм чиқариб, гуноҳга қолган бўлур эрдилар), чунким Оллоҳ таоло Сулаймонни билими учун мақтаб, Довудни идрокига яраша ҳукм чиқаргани учун кечирди».

Музоҳим ибн Зуфар: «Бизга Умар ибн Абдулазиз бундай деди»,— дейдилар: «Беш хислат мавжудким, қози улардан бирида хатоликка йўл қўйса, ўзига гуноҳ орттиргай. Булар — фаҳм-фаросатлилиқ, хушмуомалалиқ, ҳалоллик, матонатлилиқ ва илмга чанқоқликдур».

16-боб. Ҳоким ва унга хизмат қилгувчиларнинг ризқи (маоши) ҳақида

Қози Шурайх қозилиги учун маош олар эрди. Оиша онамиз: «Васий қилган ишига яраша маош олиб турган, Абу Бакр ва Умар ҳам худди шундай»,— дейдилар.

Хувайтиб ибн Абдулуззо ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн ас-Саъдий Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига халифалик қилиб турган вақтларида борган эркан, ул киши: «Бирор амалга сени таъйин қилайин, маош олиб турғил, десам, истамадинг»,— дебдилар. Абдуллоҳ: «Ҳа, шундоқ!» — дебди. Ҳазрат Умар: «Унда мендан не истагайсен?» — дебдилар. Абдуллоҳ: «Менинг кўплаб йилқим ва қулларим мавжуд, турмушим яхши, оладирган маошимни мусулмонларга садақа қилсам, деб эрдим!» — дебди. Ҳазрат Умар бундай дебдилар: «Бундай қилмағил, мен ҳам бир пайтлар сен каби фикр қилғон эрдим! Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга тортиқ бериб турур эрдилар, ҳар сафар мен ул зотга: «Буни мендан кўра камбағалроқ кишига берсангиз!» — дер эрдим. Бир куни одатдагидек мол (маош) бериб эрдилар, мен яна: «Буни мендан камбағалроқ кишига берингиз!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ шунда: «Аввал буни бисотингга қўшиб қўйғил, сўнг садақа қилавергайсен! Ўзингга бирор нарса тортиқ қилинганда, агар тамаъгирлик ҳам, тиламчилик ҳам қилмаган эрсанг, олғил, илло кўзингни оч қилмағил!» — дедилар».

17-боб. Масжидда муҳокама ва лиъон қилган киши ҳақида

Ҳазрат Умар Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг минбарлари олдида туриб лиъон қилдилар. Шурайх, Шаъбий ва Яҳё ибн Йаъмур (айбдорни) масжидда муҳокама қилдилар. Марвон ибн ал-Ҳакам (масжид) минбари олдида туриб Зайд ибн Собитга онт ичмоқни амр қилди. Ҳасан ал-Басрий ва Зурора ибн Авфо масжид ташқарисидаги майдонда қозилик қилишар эрди.

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Мен ўн беш ёшлигимда бир эру хотиннинг масжидда мулоъана қилганининг шоҳиди бўлганмен, ўшанда уларни ажратиб юборишган эрди».

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Бир ансорий Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузулларига келиб: «Киши ўз хотинини бегона эркак бирлан тутиб олса, уни ўлдирадирми?» — деб сўради, Кейин, ўшал эру хотинни масжидга олиб келишиб лиъон қилишганининг шоҳиди бўлдим».

18-боб. Масжидда ҳукм қилиб, ҳадд урмоққа келганда уни масжид ташқарисида ижро этмоқни амр қилган киши ҳақида

Ҳазрат Умар: «Уни масжид ташқарисига олиб чиқингизлар!» — деганлар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам масжидда ўлтириб эрдилар, бир киши хузулларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, мен зино қилиб қўйдим!» — деди. Жаноб Расулulloҳ юзларини ўгириб олдилар. Кейин, бояги одам тўрт бор шундай деб ўзига-ўзи гувоҳлик келтиргач, Жаноб Расулulloҳ: «Мабодо, жинни эрмасмисен?» — дедилар. Ул: «Йўқ, жинни эрмасмен», — деди. Шунда Жаноб Расулulloҳ: «Бунини олиб бориб, тошбўрон қилингизлар!» — деб амр қилдилар. Ибн Шихоб: «Мен уни мусаллода тошбўрон қилганлардан бири эрдим», — дейдилар».

19-боб. Имомнинг даъвогарларга панд-насиҳат қилмоғи ҳақида

Мўминлар онаси бўлмиш Умму Салама ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мен ҳам инсонмен, баъзан хусуматлашиб хузуримга келганингизда бирингизнинг далилингиз иккинчин-

гизникидан ишончлироқ кўриниб, нотўғри ҳукм чиқариб қўймоғим мумкиндур. Башарти, бирингизнинг ҳақингизни иккинчингизга ноҳақ олиб берсам, олмангиз, акс ҳолда мен сизга дўзах ўтидан бир парча олиб берган бўлурмен!»

20-боб. Ҳокимнинг ҳокимлик давридаги гувоҳлиги ҳукм чиқармоққа асос бўла оладир, ундан илгариги гувоҳлиги эрса, фақат даъво ўрнига ўтгайдур!

Қози Шурайҳ ўзларидан бир киши гувоҳлик сўраганда: «Амирнинг ҳузурига боргил, мен сенга гувоҳлик бергаймен!» — деб айтган эрканлар.

Ихрима ривоят қиладилар: «Умар ибн ал-Хаттоб Абдур-рахмон ибн Авфдан: «Агар амирлик вақтингда бир кишининг зино ёким ўғрилиқ қилаётганини кўриб қолсанг, якка ўзингнинг гувоҳлигинг бирла ҳукм чиқараверарми эрдинг?» — деб сўрадилар. Ул: «Амир бўлсанг ҳам гувоҳлигинг оддий бир мусулмоннинг гувоҳлигичадур», — деди. Ҳазрат Умар: «Рост айтдинг. Агар мен одамларнинг: «Умар Оллоҳ таолонинг Китобига ўзидан қўшимча киритди!» — деб таъна қилишларидан қўрқмаганимда эрди, унга Ражм оятини ўз қўлим билан яна бир бор ёзиб қўйган бўлур эрдим!» — дедилар. Моиз ўзи Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келиб зино қилганлигига тўрт марта иқрор бўлгач, ул зот уни ражм (тошбўрон) қилмоқни амр қилдилар. Лекин, шунда Жаноб Расулуллоҳнинг яна бир бошқа гувоҳ талаб қилганликлари хусусида эслатиб ўтилмайди. Ҳам-мод: «Агар ҳоким ҳузурида ўз айбига бир марта иқрор бўлса, кифоя, ражм қилинаверади», — дейдилар. Ҳакам эрсалар: «Тўрт марта ўз айбига иқрор бўлмоғи лозимдур», — дейдилар.

Абу Қатода ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Хунайн куни (ҳижрий 8-йилда Хунайн қишлоғида мушрикларга қарши жанг қилинган кун): «Мушрикни ўлдирганига гувоҳи бор кишигина, унинг нарсаларини олмоққа ҳақлигдур», — дедилар. Шунда мен ўзим ўлдирган мушрик учун гувоҳ излаб тополмадим-да, ўлтириб ўйга толдим, кейин буни Жаноб Расулуллоҳга айтдим. Ул зотнинг ҳузурларидагилардан бири: «Ўшал ўлдирилган мушрикнинг қуроллари мендадур», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уни рози қилгил!» — дедилар. Абу Бакр норози бўлиб: «Йўқ, асло, Қурайш чиябўриваччасига бериб, Оллоҳ таоло ва унинг расули йўлида жанг қилган шерни маҳрум қилмангиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ қулоқ солмай бояғи одамга буюрдилар, ул менга ўлдирилган мушрикнинг қуролларини қайтиб берди. Кейин мен уни

сотиб, пулига боғ олдим, бул менинг дастлабки бисотим эрди».

Ҳижоз аҳли: «Ҳоким ҳокимлик даврида ёким ундан илгари ўзи кўрган жиноят юзасидан ўз ихтиёрича ҳукм чиқармаслиги лозимдур»,— дейишадир. Гарчи ҳоким қозилар мажлисида ўзга бир кишининг жиноят қилғонига гувоҳлик бериб иқрор бўлса-да, баъзи уламоларнинг фикрича, то икки гувоҳ унинг даъвоси тўғри эрканлигини тасдиқламагунча, айбланувчига қарши ҳукм чиқарилмагайдур. Баъзи уламоларнинг таъкидлашига қараганда эрса, биргина ҳокимнинг гувоҳлиги бирлан айбдорга қарши ҳукм чиқарилавергай, чунким ҳоким ишончли шахс бўлиб, гувоҳ талаб қилмоқдан мақсад ҳақиқатни аниқламоқдур, ҳокимнинг ўзга бир шахсни айбдор деб иқрор бўлгани эрса, гувоҳликдан ортиқ эрмиш. Яна айрим уламолар: «Мол-мулк хусусида бўлса, шундай қилмоқ мумкин, бошқа масалада бундай қилиб бўлмайдур»,— дейишадир. Қосим (ибн Муҳаммад ибн Абу Бакр): «Ҳоким ўзгалар бирлан фикрлашмай, фақат ўз билганига таянган ҳолда ҳукм чиқармаслиги лозим, чунким шундай қилса, мусулмонлар олдида туҳматга қолиб, ўзига нисбатан уларда шубҳа туғдиргайдур. Жаноб Расулуллоҳ шубҳага йўл бермасликни таъкидлаб, шул хусусда хотинлари Сафийя бирлан масжиддан чиқиб келаётганларида содир бўлган бир воқеани айтиб берганлар».

Али ибн Ҳусайн (ибн Али ибн Абу Толиб) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (масжидда эътикофда эрканликларида) ҳузурларига Сафийя келди, қайтаётганида ул зот уни кузатиб чиқдилар. Шунда икки ансорий ўтиб қолиб эрди, Жаноб Расулуллоҳ уларни чақириб: «Бу (ўзимнинг хотиним) — Сафийядур!» — дедилар. Улар: «Субҳоноллоҳ!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «(Ажабланмангизлар), дарҳақиқат шайтон инсон қон томирларида қон бирла оқиб юрғайдур!» — дедилар».

21-боб. Волий (ҳукмдор) икки амирни бир ерга юборса, бир-бирига итоат қилиб, ўзаро қаршилик қилмасликни буюрғайдур!

Саъид ибн Абу Бурда ривоят қиладилар: «Мен отам Абу Бурданинг бундай деганларини эшитдим: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам отам бирлан Маоз ибн Жабални Яманга юбораётиб: «Қулайлик яратингизлар, қийинчилик туғдирмангизлар, хушнуд этингизлар, бездирмангизлар ва бир-бирингизга итоат этингизлар!» — дедилар. Отам Жаноб Расулуллоҳга: «Бизнинг Яманда асалдан шароб тайёрлайдирлар»,— дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳар бир маст қилғувчи нарса ҳаромдур!» — дедилар».

22-боб. Ҳокимнинг таклифни қабул қилмоғи ҳақида

Усмон ибн Аффон разияллоҳу анҳу Муғира ибн Шуъбанинг қули тўйга таклиф қилганда қабул қилганлар.

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Асирни озод қилингизлар, тўйга таклиф қилинсангиз, борингизлар!» — деб айтганлар».

23-боб. Закот йиғувчиларнинг (закотдан олган) «ҳадялари» ҳақида

Абу Ҳумайд ас-Соъидий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Бану Асад қабиласидан бўлмиш Ибн ал-Лутбийя исмли бир кишини закот йиғиб келмоққа юбордилар. Ул қайтиб келиб: «Мана булар сизга (яъни, Байтулмолга, хазинага), мана булар эрса, менга ҳадя қилинди»,— деди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ минбарга чиқиб Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтдилар-да, сўнг: «Биз закотчини закот йиғиб келмоққа юборганимизда нега ул қайтиб келиб: «Мана булар сизга, мана булар эрса, менга ҳадя қилинди»,— дейдир, агар истаги шул эрса, онасининг уйида ўлтириб «Ҳадя олиб келадиларми, йўқми?» деб пойлаб ўлтиравермайдими?! Оллоҳ таоло ҳақи, кимки закотдан уриб қолса, қиёмат куни ўшал нарсани елкасида кўтариб келгай, агар ул туя эрса, ўкириб, сигир эрса, бўкириб, қўй эрса, маъраб тургайдур!» — дедилар. Кейин, икки қўлларини баланд кўтариб «Тушунтира олдимми?» деб уч бор такрорладилар, шунда мен қўлтиқларининг оппоқлигини кўриб қолдим».

24-боб. Озод қилинган қуллардан қози ва амалдорлар таъйин қилмоқ ҳақида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Биринчи муҳожирлардан бўлмиш Абу Ҳузайфанинг озод қилинган қули ҳамда Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобалари, жумладан Абу Бакр, Умар, Абу Салама, Зайд ва Омир ибн Рабиъа Қубо масжидада (бирлари қозилик, бирлари амалдорлик қилур) эрдилар».

25-боб. Қабила оқсоқоллари ҳақида

Урва ибн аз-Зубайр ривоят қиладилар: «Марвон ибн ал-Ҳакам ва Мисвар ибн Махрама бундай деб айтдилар: «Одамлар мусулмонларнинг Ҳавазин қабиласига мансуб асирларни озод қилинмоғига розилик билдирганликларини

Жаноб Расулulloҳга айтишганда, ул зот: «Сизларнинг қайси бирингиз рози-ю, қайси бирингиз норози, буни билмағаймен, борингизлар, оқсоқолларингиздан суриштириб билиб келингизлар!» — дедилар. Улар бориб, оқсоқолларидан суриштириб билиб келгач, Жаноб Расулulloҳга: «Мусулмонлар ризолик билдириб, рухсат беришди», — деб хабар қилишди».

26-боб. Султонни ўз ҳузурида улуглаб, ташқарига чиққач, бошқа бир гапни айтмоқнинг макруҳлиги ҳақида

Осим ибн Муҳаммад оталаридан нақл қиладилар: «Бир гуруҳ кишилар Ҳазрат Умарга: «Биз султонимизнинг ҳузурига кирганимизда унга унинг ҳузуридан чиққанимизда айтадирган гапимизнинг аксини айтамиз», — дейишди. Ҳазрат Умар уларга: «Биз буни мунофиқлик деб атар эрдик», — дедилар».

Абу Ҳурайра айтадиларки, Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Одамларнинг энг ёмони икки юзламачи киши бўлиб, ул бировларга бир юзини, бошқа бировларга эрса, иккинчи юзини қаратгайдур», — деб айтганларини эшитган эрканлар.

27-боб. Ғоиб киши устидан ҳукм чиқармоқ ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ҳинд бинти Утба Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга: «(Эрим) Абу Суфён хасис одам, унинг молидан олиб ишлатмоққа муҳтожмен», — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Инсофан ўзинг бирлан болаларингга етарлича олғил!» — дедилар».

28-боб. Кимнинг фойдасига бир мусулмон биродарининг ҳақи нотўғри ҳукм қилиб берилса, зинҳор олмасин, чунким ҳоким (қози) ҳаромни ҳалол, ҳалолни ҳаром қилолмағайдур!

Умму Салама разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳужралари эшиги олдида кимлардир жанжаллашаётганини эшитиб, уларнинг олдида чиқдилар-да: «Мен ҳам (сизлар каби) инсонмен, ҳузуримга жанжаллашиб келганингизда бирингиз иккинчигиздан устамонроқ чиқиб қолиб, мени ўз далилларига ишонтириб қўйиши мумкин, шунда ҳақ қолиб, ноҳақ фойдасига ҳукм чиқариб қўйишим ҳеч гап эрмас. Мен янглишиб ноҳақ фойдасига ҳукм қилиб қўйган бир му-

сулмоннинг ҳақи дўзах оташининг бир парчасидур, ноҳақ киши уни истаса, олсин, истамаса, олмасин, бу унинг ўзига ҳаволадур!» — дедилар.

Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Утба ўз укаси Саъд ибн Ваққосга ўлар чоғида: «Замъа чўрисининг боласи мендан бўлгандур, уни сенга топширамен!» — деб васият қилди. (Макка) фатҳ қилинган йили Саъд болани ўз қарамоғига олиб: «Бул акамнинг боласи, қарамоғимга олмоғимни менга васият қилганлар!» — деди. Замъанинг ўғли Абд ибн Замъа ўрнидан туриб: «Бул менинг укам ҳамда отамнинг чўрисининг ўғли, ул отамнинг тўшагида вужудга келган!» — деди. Шундан сўнг, Саъд бирлан Абд ибн Замъа Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига боришди. Саъд: «Ё Расулаллоҳ, бул акамнинг ўғли бўлиб, уни ўз қарамоғимга (тарбиямга) олмоғимни васият қилганлар!» — деди. Абд ибн Замъа эрса: «Бул менинг укам ҳамда отамнинг чўрисининг ўғли, бул отамнинг тўшагида бунёд бўлган!» — деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Эй Абд ибн Замъа, бул сеники, зеро бола тўшакники бўлғайдур, фоҳиша эрса, ундан маҳрум этилғай!» — дедилар, сўнг Савда бинти Замъанинг Утбага ўхшашлигини кўриб: «Эй Савда, боладан қочғил!» — деб айтдилар. Бола Оллоҳ таоло даргоҳига равона бўлгунга қадар ҳам Савдани кўрмади».

29-боб. Қудуқ ва шу кабилар ҳукми ҳақида

Абу Воил ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн Масъуд: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки бир мусулмоннинг молини ўзлаштириб олмоқ мақсадида ёлғон қасам ичғайдур, Оллоҳ таоло унга охиратда ғазабнок ҳолда рўбарў бўлғайдур!» — деганлар, деди. Сулаймон: «Оллоҳ таоло бунинг тасдиқи учун «Оллоҳ таолонинг номини сотиб онт ичғувчилар...» деган оятни каримасини нозил қилган», — деди. Абдуллоҳ юқоридаги оят ҳақида одамларга сўзлаб турган эрди, Ашъас келиб: «Бул оят бир киши бирлан менинг тўғримда, қудуқ масаласида хусуматлашиб қолганимизда нозил бўлгандур. Ўшанда Жаноб Расулуллоҳ: «Далилинг бормидур?» — деб эрдилар. Мен: «Йўқ», — деб эрдим. Ул зот: «Бўлмаса, ул қасам ичсин!» — деб эрдилар. Мен: «Агар ул қасам ичса, «Оллоҳ таолога берган ваъдаларини бир пулга сотадирганлар...» деган оят нозил бўлганку!» — деб эрдим», — деди».

30-боб. Икки ўртада талашилаётган мулк кўп бўладирми ёким оз бўладирми, бундан қатъий назар, уларга нисбатан бир хил ҳукм чиқарилгайдур!

Шубрума: «Мулк кўпми, озми, бир хил ҳукм чиқарилгайдур,— дейдилар.

Зайнаб бинти Абу Салама оналари Умму Саламадан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳужралари эшиги олдида кимларнингдир жанжаллашаётганини эшитиб ташқарига чиқдилар-да: «Мен ҳам инсонмен, ҳузуримга жанжаллашиб келганингизда бирингиз иккинчигиздан устамонроқ чиқиб қолиб, мени ўз далилларига ишонтириб қўймоғи мумкин, шунда ҳақ қолиб, ноҳақ фойдасига ҳукм чиқариб қўймоғим ҳеч гап эрмас. Мен янглишиб ноҳақ фойдасига ҳукм қилиб қўйган бир мусулмоннинг ҳақи дўзах оташининг бир парчасидур, ноҳақ киши уни истаса, олсин, истамаса, олмасин, бу унинг ўзига ҳаволадур!» — дедилар».

31-боб. Имомнинг ўзгалар мол-мулкани одамларга сотмоғи ҳақида

Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эгаси томонидан «Мен вафот этсам, озодсен» деб мударбар қилинган бир қулни Нуъайм ибн ан-Наҳҳомга сотдилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Ансорийлардан бири ўз қулини мударбар қилди (яъни, «Вафот этсам, озодсен»,— деди). Аммо, унинг шу қулидан ўзга ҳеч вақоси йўқ эрди. Жаноб Расулуллоҳ бундан хабар топиб: «Ўшал қулни мендан ким сотиб олғай?» — дедилар. Шунда уни Нуъайм ибн ан-Наҳҳом саккиз юз дирҳамга сотиб олди. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ пулни қулни эгасига юбордилар».

32-боб. Бир киши хусусида айбдор қилгудек бирорта ҳам сўз билмаган одамларнинг таънасига парво қилмаган шахс ҳақида

Абдуллоҳ ибн Динор ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Усома ибн Зайдни лашкарбоши қилиб бир ерга қўшин юбориб эрдилар, унинг хусусида таъна қилишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Унинг лашкарбоши бўлганига хусумат қилиб таъна қилаётирсизлар, отаси лашкарбоши бўлганида худди шундай таъна қилган эрдингизлар. Оллоҳ таоло ҳақи, модомики ул лашкарбошиликка муносиб эркан ва менинг учун энг маҳбуб киши эркан,

бундан кейин ҳам худди шундай бўлиб қолгайдур!» — дедилар».

33-боб. Ашаддий хусуматчи мудом хусумат қилмоғини қўймагайдур!

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолони энг нафратлантирадирган киши — бу ашаддий (тузалмас) хусуматчидур!» — дедилар».

34-боб. Ҳоким шафқатсизлик қилмоқни ёким илм аҳлига хилоф иш тутмоқликни буюрса, рад қилингайдур!

Солим оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Холид ибн Валидни аскарларга бошлиқ қилиб Бану Жузайма қабиласига юбордилар. Улар: «Исломни қабул қилдик!» — дейиш ўрнига, билмай: «Диндан қайтдик!» — деб юборишди (яъни, «Аввалги динимиздан қайтиб исломга кирдик!» — деб айтмоқчи эрдилар). Шунда Холид ибн Валид уларга қарши аскарларни жангга ташлади, натижада кўпчилиги ўлдирилиб, қолганлари асир олинди. Кейин, ҳар биримизга ўзимиз қўлга туширган асиримизни ўлдирмоқни амр қилди. Мен ўлдирмоқдин бош тортдим, шерикларим ҳам шундай қилишди. Қайтиб боргач, бул ҳақда Жаноб Расулуллоҳга айтиб эрдик, ул зот: «Эй парвардигоро, Холид ибн Валиднинг қилмишида менинг қўлим йўқдур!» — дедилар (яъни, Холид ибн Валиднинг суриштирмай-нетмай уларни ўлдирганини назарда тутяптилар).

35-боб. Бир қавм ичида низо чиқса, имом бориб ораларини келиштириб қўймоғи лозим!

Саҳл ибн Саъд ас-Соъидий ривоят қиладилар: «Бану Амр қабиласида низо чиқиб жанг бўлди. Жаноб Расулуллоҳ бундан хабар топгач, пешин намозини ўқидилар-да, уларнинг ҳузурига бориб, ўзаро келиштириб қўйдилар. Намози аср вақти бўлиб (Жаноб Расулуллоҳдан дарак бўлмагач), Билол Абу Бакрга келиб: «Такбир айтайинми?» — деди. Абу Бакр: «Майли», — дедилар. Кейин, Абу Бакр жамоатга имомлик қилиб турганларида Жаноб Расулуллоҳ келиб қолдилар-да, одамларнинг орасидан ўтиб биринчи сафга бориб турдилар. Одамлар Абу Бакрни огоҳлантирмоқ учун чапак чалиб эрдилар, ул киши пайқамадилар. Одамлар яна ҳам қаттиқроқ чапак чала бошладилар, шундагина Абу Бакр

Жаноб Расулуллоҳнинг келганларини кўрдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўрнингиздан қимирламангиз!» — деб ишора қилдилар. Абу Бакр ул зотнинг ишончларига хурсанд бўлиб, Оллоҳ таолога ҳамду санолар айтдилар-да, орқаларига тисарилиб жой бўшатдилар, Жаноб Расулуллоҳ олдинга ўтиб намозни давом эттирдилар. Намоздан сўнг, Абу Бакрга: «Буюрганимдан кейин жойингизда тураверсангиз бўлмасми эрди?!» — дедилар. Абу Бакр: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга имомлик қилмоққа менинг ҳаддим сигмағайдур!» — дедилар. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ қавмга қараб: «Сизларга не бўлди, чапак чалдингизлар? Намозда бирор нарсани пайқасангизлар, тасбиҳ айтингизлар, чапак чалмоқ — хотинларнинг ишидур!» — дедилар».

36-боб. (Қуръон) қотиби ишончли (ҳалол) ва оқил киши бўлмоғи лозим!

Зайд ибн Собит ривоят қиладилар: «Ямома аҳли қилган қотиллик сабабидан Абу Бакр менга одам юборганларида ҳузурларида Умар ўлтирган эрдилар. Абу Бакр айтадилар: «Умар ҳузуримга келиб: «Ямома қотиллиги содир бўлган куни Қуръон қориларининг бир қанчаси ўлдирилди, агар қорилар шул тариқа қирилиб кетаверса, Қуръоннинг кўп қисми унутилиб кетмаса эрди, деб кўрқурмен. Шул боисдан Қуръон (сураларини) жамлаб китоб қилдирсангиз!» — деди. Мен: «Жаноб Расулуллоҳ қилмаган ишни мен қандай қилгум?» — дедим. Умар: «Оллоҳ таоло ҳақи бу хайрли ишдур!» — деб мендан қайта-қайта илтимос қилавердики, ҳатто Оллоҳ таоло Умарнинг қалбини мойил қилган ишга менинг қалбимни ҳам мойил қилиб қўйди ва мен Умарнинг фикрига қўшилдим». Абу Бакр менга (яъни, Зайдга): «Сен ақлли йигитсен, шул вақтга қадар бирор айб қилганингни билмасмиз, сен Жаноб Расулуллоҳга келган ваҳийларни ёзиб олур эрдинг, энди Қуръон (сураларини қорилардан) суриштириб топиб жамлагил!» — дедилар. Мен: «Оллоҳ таоло ҳақи, менга Қуръонни жамламоқдин кўра бирор тоғни бошқа ерга кўчириб қўймоқни юкласангиз, осонроқ бўлур эрди, ахир Жаноб Расулуллоҳ қилмаган ишни сизлар қандай урдасидан чиқа олурсизлар?!» — дедим. Абу Бакр: «Оллоҳ таоло ҳақи, бу хайрли ишдур!» — дея илтимос қилмоқларини қўймадилар, ҳатто Оллоҳ таоло Абу Бакр бирлан Умарнинг қалбларини мойил қилган ишга менинг ҳам қалбимни мойил қилиб қўйди ва мен Умарнинг фикрига қўшилиб хурмо япроқларига, тери бўлақларига, сопол ва ясси тошларга битилган ҳамда қорилар зеҳнида сақланган Қуръон (оят ва сураларини) суриштириб топиб жамлашга

киришдим. «Тавба» сурасининг охирина («Лақад жоакум расуулун мин анфусикум» дан охиригача) Хузаймадан топиб қўшиб қўйдим. Баъзи саҳифаларни Абу Бакр, Умар ва Ҳафсанинг ўзларидан олдим».

37-боб. Ҳокимнинг ўз амалдорларига, қозининг эрса, ўз аминларига хат ёзмоғи ҳақида

Абу Лайло ибн Абдуллоҳ ибн Абдурраҳмон ибн Саҳл Саҳл ибн Абу Ҳасмадан нақл қиладилар: «Саҳл ибн Абу Ҳасма ва унинг қавмига мансуб оқсоқоллар хабар қилдиларки, Абдуллоҳ ибн Саҳл ва Муҳаййиса бир зарурат бирлан Хайбарга борганларида Абдуллоҳнинг ўлдирилиб чуқурга ёким қудуққа ташланганини маълум қилибдилар. Шунда Муҳаййиса яҳудийларнинг ҳузурига бориб: «Оллоҳ таоло ҳақи, уни сизлар ўлдиргандурсизлар!» — дебди. Яҳудийлар: «Оллоҳ таоло ҳақи, уни биз ўлдирган эрмасмиз!» — дейишибди. Кейин, Муҳаййиса ўз қавми ҳузурига қайтиб, уларни бор гапдан хабардор қилибди. Сўнг, Муҳаййиса ва унинг акаси Ҳуваййиса ҳамда Абдурраҳмон ибн Саҳл (ул ҳам Хайбарда бўлган эрди) биргалашиб Жаноб Расулуллоҳга бул ҳақда айтиш учун йўлга чиқибдилар. Абдурраҳмон ибн Саҳл Муҳаййисага: «Аввал ичимизда каттароғимиз сўз бошласин!» — дебди. Етиб боришгач, ўзлари келишгандек, аввал Ҳуваййиса, сўнг Муҳаййиса гапирибди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё дўстингизнинг хунини тўлайдилар, ёким уларга уруш эълон қилинади!» — деб айтибдилар-да, яҳудийларга шул ҳақда мактуб йўллабдилар. Яҳудийлар: «Уни биз ўлдирган эрмасмиз», — деб жавоб ёзибди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ Ҳуваййиса, Муҳаййиса ва Абдурраҳмонга: «Яҳудийлар ўлдирган деб қасам ичиб дўстингизнинг хунини олмоққа ҳақлиғ бўла оласизларми?» — дебдилар. Улар: «Йўқ», — дейишибди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ундай эрса, яҳудийлар дўстингизни ўлдирмаганмиз деб қасам ичсинларми?» — дебдилар. Улар: «Улар мусулмон эрмас-ку!» — дейишибди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ ўзларига қарашли туялардан юзтасини уларга бериб юборибдилар. Саҳл: «Ушал туялардан бири мени тепиб олган эрди», — деб эслайди».

38-боб. Ҳоким тафтиш учун ёлғиз бир кишини юборса жоизмидур?

Абу Ҳурайра ва Зайд ибн Халид ал-Жуҳаний ривоят қиладилар: «Бир бадавий келиб: «Ё Расулаллоҳ, бизнинг можаромизни Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ҳал қилиб

берингиз!» — деди. Унинг рақиби ҳам урнидан туриб: «Ул рост айтур, бизнинг можаромизни Оллоҳ таолонинг Китоби-га мувофиқ ҳал қилиб берсангиз!» — деди. Бадавий: «Менинг ўғлим манави одамнинг хизмати қилиб юрур эрди, (бир куни) унинг хотини бирлан ўйнашиб қўйди. Шунда одамлар менга: «Ўғлинг тошбўрон қилинғай»,— дейишди. Мен юзта қўй ва бир чўри бериб ўғлимни қутқариб қолдим. Кейин, уламолардан суриштириб билсам, ўғлим юз дарра урилиб, бир йилга бадарға қилинмоғи лозим эркан»,— деди. Жаноб Расулulloҳ: «Сизларнинг можаронгизни Оллоҳ таолонинг Китоби-га мувофиқ ҳал қилғум: сенинг юзта қўйнинг бирлан чўринг ўзингга қайтариб берилғай, ўғлинг эрса, юз дарра урилиб, бир йилга бадарға қилинғусидур. Ё Унайс, сен бориб бунинг хотинини тошбўрон қилдирғил!» — дедилар. Унайс бориб ўшал хотинни тошбўрон қилдирди».

39-боб. Ҳокимларга таржима қилиб турмоқ. Уларга бир таржимон жоизми?

Хорижа ибн Зайд ибн Собит оталари Зайд ибн Собитдан наҳд қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга яҳудийча ёзувни ўрганиб олмоқни амр қилдилар. Мен Жаноб Расулulloҳнинг яҳудийларга йўллайдирган мактубларини яҳудийча қилиб битадирган ва уларнинг Жаноб Расулulloҳ-га йўллаган мактубларини ўқиб (таржима) қилиб берадирган бўлиб қолдим. Бир куни Ҳазрат Умар, ҳузурларида Али, Абдурраҳмон ва Усмон ўлтирганларида, шикоят қилиб келган бир аёлни гапини тушунмай: «Бул аёл не дейдир?» — деб сўрабдилар. Шунда Абдурраҳмон ибн Ҳотиб: «Анави иккаласининг соҳиби уларга не қилгонлиғи ҳақида сўзлаётир» — деб таржима қилиб берган эркан. Абу Жамра ҳам: «Ибн Аббос бирлан одамлар ўртасида тилмочлик қилур эрдим»,— деб айтган эрди. Баъзи уламолар: «Ҳокимга таржимон зарур»,— дейишадир».

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиладилар: «Менга Абу Суфён ибн Ҳарб айтиб ардики, ул Қурайш қарвони бирлан (Шомга) борганида Ҳирақл одам юбориб ҳузурига чақиртирган эркан. Шунда Ҳирақл ўз таржимонига: «Уларга айтғил, мен пайғамбар ҳақида сўрамоқчимен, агар менга ёлгон сўйласалар, ўз пайғамбарлари ҳақида ёлгон сўйлаган бўлурлар!» — деди. (Бу ерда ушбу ҳадис қисқартириб келтирилган). Кейин, Ҳирақл таржимонига: «Агар айтганларинг рост бўлса, ул келиб мана шул икки оёқларим бирлан босиб турган ерни эгаллағайдур, деб Абу Суфёнга айтғил!» — деди».

40-боб. Имомнинг ўз амалдорларининг ишини ҳисоб-китоб қилиб турмоғи ҳақида

Абу Хумайд ас-Сотидий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ибн ал-Лутбиййани Бану Салим қабиласидан закот йиғиб келмоққа юбордилар. Ул қайтиб келгач, Жаноб Расулуллоҳ унинг ишини ҳисоб-китоб қилдилар. Шунда ул: «Мана булар сизга, мана булар эрса, менга ҳадя қилинди»,— деб айтди. Жаноб Расулуллоҳ: «Гапинг рост эрса, ота-онангнинг уйида ҳадя олиб келмоқларини кутиб ўлтиравермайсанми?!» — дедилар. Кейин, Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар айтгач, одамларга хитоб қилиб: «Оллоҳ таоло зиммамга юклаган ишларни сизлардан бирингизга бажариб келмоқни букурсам-у, ул қайтиб келиб: «Мана булар сизга, мана булар эрса, менга ҳадя қилинди деса, жоизмидур?! Агар гапи рост эрса ота-онасининг уйида ҳадя олиб келмоқларини пойлаб ўлтиравермайдирми?! Оллоҳ таоло ҳақи, башарти бирортангиз закотга берилган бирор нарсани уриб қолсангиз, қиёмат куни ўшал нарсани елкангизда кўтариб келиб Оллоҳ таолога рўбарў бўлғайсиз, агар ул туя эрса, бўкириб, сигир эрса, ўкириб, қўй эрса, маъраб турғайдур!» — дедилар. Кейин, икки қўлларини баланд кўтариб: «Сизларга тушунтира олдимми?» — деб айтдилар. Қўлларини баланд кўтарганларида мен қўлтиқларининг оппоқ эрканлигига кўзим тушиди».

41-боб. Имом (ҳукмдор)нинг аъёнлари ва маслаҳатчилари ҳақида

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло юборган ҳар бир пайғамбар ва (ул) қолдирган халифанинг икки тоифа аъёнлари бўлғай, бири — хайрли ишлар қилмоқни маслаҳат бериб, эзгуликка ундаса, иккинчиси — ёмон ишлар қилмоқни маслаҳат бериб, қабоҳатга чорлағайдур. Оллоҳ таолонинг ўзи гуноҳдан асраган кишигина бегуноҳдур!» — дедилар».

42-боб. Имомга одамлар қандай байъат қилғай?

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Биз «(Имом, ҳоким ёким амирларимизнинг фармонлари бизга) ёқадирми, йўқми, қулоқ осиб итоат этгаймиз, уларга қарши курашмағаймиз, қаерда бўлмайлик, доимо ҳақ иш қилиб, ҳақ гапни айтгаймиз, Оллоҳ таоло йўлида маломатчининг маломатидан қўрқмағаймиз!» деб Жаноб Расулуллоҳга байъат қилдик».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам эрталаб барвақт ташқарига чиқдилар. Шунда муҳожирлар бирлан ансорлар хандақ қазиётган эрдилар, (уларнинг тиришиб ишлаётганларини кўриб): «Эй парвардигоро, ҳақиқий хайрият — охиратнинг бахайр бўлмоғидур, ансор ва муҳожирларни ўзинг мағфират қилгайсен!» — дедилар. Улар (буни эшитиб): «Биз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламга байъат қилган кишилардурмиз!» — деб жавоб қилишди».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Агар биз Жаноб Расулulloҳга қобилу итоаткор бўлмоққа байъат қилсак, ул зот бизга: «Иложингиз (имконингиз) борича!» — дер эрдилар».

Абдуллоҳ ибн Динор ривоят қиладилар: «Мен ибн Умарни Абдулмаликка байъат қилмоқ учун тўпланган одамлар орасида кўрдим. Ул ўз байъатномасида: «Мен Оллоҳ таолонинг буйруқлари бирлан унинг расули суннатига мувофиқ мўминлар амири бўлмиш Абдулмаликка имконим қадар қулоқ осиб итоат этмоққа сўз берурмен, ўғилларим ҳам шунга сўз берурлар!» — деб ёзди».

Жарир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Мен Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга қулоқ осиб итоат қилмоққа байъат қилдим. Шунда менга: «Имконинг борича қобилу итоаткор бўлгил ва ҳар бир мусулмонга насиҳат қилгил!» — деб васият қилдилар».

Язид (ибн Абу Убайд) ривоят қиладилар: «Мен Салама (ибн ал-Акваъ)га: «Худайбия куни сизлар Жаноб Расулulloҳга не деб байъат қилдингизлар?» — дедим. Ул: «Ўлимга (рози бўлғаймиз) деб байъат қилдик», — деди».

Мисвар ибн ал-Махрама ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умардан (ўзларидан кейин янги халифа таъйинлангунча) давлатни идора қилиб турмоқ ҳуқуқини олган кишилар гуруҳи (янги халифа номзодини келишиб олмоқ учун) маслаҳатга тўпланишди. Шунда Абдурраҳмон уларга: «Мен бул хусусда сизлар бирлан тортишадиганлардан эрмасмен, аммо агар истасангизлар, ораларингиздан халифаликка муносиб бир кишини тавсия қилмоғим мумкин», — деди. Улар (рози бўлиб) бул ишни Абдурраҳмонга топширдилар. Шундан сўнг, барча одамлар Абдурраҳмон томонига оғиб кетди, ҳатто қарасам, бояги гуруҳ тарафини оладирган бирорта ҳам одам қолмабди. Одамлар Абдурраҳмонга шул қадар оғиб кетишдики, ҳатто ўшал кечалар тонготар унга маслаҳат бериб чиқишди. Пиравардида бир куни тонг оттириб биз Усмонга байъат қилдик».

Мисвар ибн ал-Махрама бундай дейдилар: «Бир куни Абдурраҳмон тун қоронғусида келиб эшигимни тақиллатди,

мен уйғониб ҳузурига чикдим. Ул менга: «Ухлаб ётган эркансан-да, Оллоҳ таоло ҳақи, мен бул кеча ухлай олмадим, борғил, Зубайр бирлан Саъдни чақириб келғил!» — деди. Мен бориб уларни чақириб келдим. Абдурраҳмон улар бирлан маслаҳатлашиб олгач, мени ёнига чақирди-да: «Борғил, Алини чақириб келғил!» — деди. Мен уни чақириб келдим, иккалалари тун оқаргунга қадар маслаҳатлашишди. Сўнг, Али унинг ҳузуридан чехраси ёришиб чиқиб келди. Абдурраҳмон негадир Алидан чўчир эрди. Кейин, Абдурраҳмон менга: «Борғил, Усмонни чақириб келғил!» — деди. Мен чақириб келдим. Улар иккалалари муаззин бомдодга азон айтгунига қадар маслаҳатлашишди. Одамлар бомдодни ўқиб бўлгач, Ҳазрат Умар таъйин қилган бояги гуруҳ минбар ёнига келиб тўпланишди. Абдурраҳмон намозга келган муҳожирлар, ансорлар ҳамда Ҳазрат Умар бирлан шу йилги ҳажда бирга бўлган лашкарбошиларни ёнига чорлади. Улар тўплангач, Абдурраҳмон калимаи шаҳодат айтди. Кейин, «Аммо, андин сўнг» дегач: «Эй Али, мен кўпчиликнинг фикрига қараб иш тутаётирмен, ўйлайменки, улар Усмоннинг халифа бўлмоғига эътироз билдирмағайлар, сен эрсанг бул мансабга томон ўзингга йўл очмоққа интилмағил!» — деди. Сўнг, Усмонга: «Мен Оллоҳ таолонинг амрига ва унинг расули суннатига ҳамда ул зотдан кейинги икки халифага билдирган садоқатимга мувофиқ сизга байъат қилурмен!» — деди. Унинг ортидан муҳожирлар, ансорлар, лашкарбошилар ва барча мусулмонлар ҳам Усмонга байъат қилишди».

43-боб. Икки бор байъат қилган киши ҳақида

Салама ибн ал-Акваъ ривоят қиладилар: «Биз Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга бир дарахт тагида турганимизда байъат қилган эрдик. Ул зот менга: «Эй Салама, байъат қилмайсенми?» — дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, бир сафар байъат қилганмен-ку?!» — дедим. Ул зот: «Иккинчи сафар-чи?! — дедилар».

44-боб. Бадавийлар байъати ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Бир бадавий келиб исломга садоқат билдириб Жаноб Расулulloҳга байъат қилди. Кейин, ул хасталаниб қолиб: «Байъатимни бекор қилингиз!» — деди, ул зот кўнмадилар, сўнг яна келиб: «Байъатимни бекор қилингиз!» — деди, ул зот яна кўнмадилар. Бадавий ноилож (Мадинадан бош олиб) чиқиб кетди. Шунда Жаноб Расулulloҳ: «Мадина темирчининг босқони

маъдан куйиндисини пуфлаб чиқариб ташлагани янглиг одамларнинг ифлосини чиқариб ташлаб, покизасини олиб қолгайдур!» — дедилар».

45-боб. Болаларнинг байъати ҳақида

Абдуллоҳ ибн Ҳишом Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламни кўрган бўлиб, онаси Зайнаб бинти Ҳумайд уни болалигида ул зотнинг ҳузурларига етаклаб борган эрди. Онаси ўшанда Жаноб Расулуллоҳга: «Ё Расулаллоҳ, бул сизга байъат қилсин!» — деб айтган эрди. Шунда Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бул (ҳали) ёшдур!» — деб бошини силаб дуо қилган эрдилар. Абдуллоҳ ибн Ҳишом (катта бўлганида) барча оила аъзолари номидан пайғамбаримизнинг руҳи покларини ёдлаб (тез-тез) қўй қурбонлик қилиб турар эрди.

46-боб. Байъат қилиб, байъатидан қайтган киши ҳақида

Бу ерда 44-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

47-боб. Мол-дунё учун бир кишига байъат қилган шахс ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло қиёмат куни уч тоифа бандаси ила сўзлашмағай ҳам, мағфират қилмағай ҳам, улар қаттиқ азобда қолғайлар. Улардан бири ўзининг йўл бўйидаги лиммо-лим ариғи, ҳовузи ёким қудуғидан йўловчиларга сув бермаган кишидур, иккинчиси — бир одамга мол-дунё орттирмоқ ниятидагина байъат қилиб, ул айтганини бериб турсагина байъатига вафо қиладирган кишидур, учинчиси — асрдан кейин, «Оллоҳ таоло ҳақи, молингга бунча ва мана бунча берурмен!» — деб бировни ишонтириб, унинг молини алдаб қўлга киритиб олиб, сўнг пулини бермайдирган кишидур» (Бу ерда асрдан кейинги вақтни алоҳида таъкидлашдан мақсад унинг бошқа вақтлардан улуғроқ эрканлигидадур, чунким бу паллада фаришталар йиғилиб одамларнинг кун бўйи қилган ишларини Оллоҳ таолога арз қиладирлар).

48-боб. Аёлларнинг байъати ҳақида

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Биз (эркагу аёллар) бир йиғинда ўлтирган эрдик, Расулуллоҳ саллаллоҳу

алайҳи ва саллам бизга: «Оллоҳ таолога ҳеч нарсани ширк келтирмасликка, ўғрилиқ ва зино қилмасликка, болаларингизни ўлдирмасликка, кўра-била туриб бировга тухмат қилмасликка ва ислом буйруғларига зид иш қилиб гуноҳкор бўлмасликка менга байъат қилингизлар! Қайси бирингиз айтганларимга вафо қилсангиз, Оллоҳ таолодин ажру савоб олгайсиз, қайси бирингиз айтганларимдан бирортасига амал қилмасангиз-у, шул дунёда жазолансангиз, бул сиз учун каффорат бўлгайдур (яъни, гуноҳингиз шул дунёда ювилгайдур) ва қайси бирингиз айтганларимдан бирортасига амал қилмасангиз-у, Оллоҳ таоло бул дунёда жазоламай гуноҳингизни яширган эрса, бул унинг ишидур, хоҳласа, жазолағай, хоҳласа, мағфират қилгай!» — дедилар. Биз шундай деб ул зотга байъат қилдик».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таолонинг «... Оллоҳга ҳеч нарсани ширк келтирмангизлар...» — деган ояти каримасига амал қилиб аёллар байъатини оғзаки (қўл олмай) қабул қилур эрдилар. Жаноб Расулуллоҳнинг муборак қўллари ўз аёлларидан бўлак бирорта бегона аёлнинг қўлига тегмагандур!».

Умму Атиййа Ҳафсага бундай деган эрканлар: «Биз (аёллар) Жаноб Расулуллоҳга байъат қилдик. Шунда ул зот бизга «...Оллоҳга ҳеч нарсани ширк келтирмангизлар...» деган ояти каримани ўқиб бердилар-да, бизни маййитга уввос солиб йиғламоқдин қайтардилар. Мен (буни эшитиб) орамиздаги бир аёлнинг қўлидан тутдим-да: «Бул менинг маййитимга йиғлаб берган эрди, энди мен бул азадор бўлганида йиғлаб бермоғим керак-ку?! — дедим. Жаноб Расулуллоҳ ҳеч нарса демадилар. Кейин, ўшал аёл чиқиб кетгач, мен ҳам уйимга қайтдим». Ҳафса: «Умму Сулайм, Уммулало, Абу Сабранинг қизи ва Маознинг хотинидан бўлак аёллар ўз байъатига вафо қилмади», — дейдилар.

49- боб. Байъатини бузганлар ҳақида

Оллоҳ таоло: «Сенга (яъни, пайгамбаримизга) байъат қилганлар Оллоҳга байъат қилган баробарида бўлурлар, Оллоҳнинг қўли уларнинг қўлидан баланддур, кимки байъатини бузгайдур, ўзига ўзи хиёнат қилгайдур ва кимки аҳд қилгон нарсасига вафо қилгайдур, Оллоҳ таоло унга ажру савобини мўл қилгайдур», — дейди.

Бу ерда ҳам 44-бобдаги ҳадис такроран келтирилган.

50- боб. Ўз ўрнига халифа (ўринбосар) таъйин қилиб қолдирмоқ ҳақида

Қосим ибн Муҳаммад ривоят қиладилар: «Бир куни Оиша разияллоҳу анҳо: «Вой бошим!» — деб эрдилар, Жаноб Расулуллоҳ: «Агар сен ўлиб, мен тирик қолсам, Оллоҳ таолодан сенга мағфират тилаб дуо қилгаймен!» — дедилар. Оиша онамиз: «Ё тавба, менинг ўлимимни бунчалар орзу қилишингизни билмас эрдим! Худо кўрсатмасин, агар ўлиб-нетиб қолсам, баъзи хотинларингиз бирлан сўнгги кунингизга қадар айшу фароғатда яшар эркансиз-да!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ эътироз билдириб: «Агар шундай дейдирган бўлсанг, унда мен ўзим «Вой бошим!» — деб қўя қолгаймен!» — дедилар-да, қуйидаги гапни айтдилар: «Мен Абу Бакр бирлан унинг ўғлини ҳузуримга чорлаб уни ўзимга халифа қилиб қолдирмоғимдан аввал баъзи одамларнинг шул хусусда эътирозу истакларини билмоқчи эрдим, аммо, кейин: «Оллоҳ таоло хоҳламаган кишини мўминлар халифа бўлмоғини истаса-чи ёким мўминлар хоҳламаган кишини Оллоҳ таоло халифа бўлмоғини истаса-чи?» — деб ўйлаб бундай қилмадим».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умарга: «Ўзингиздан кейин халифа таъйин қилмайсизми?» — дейишди. Ҳазрат Умар: «Агар халифа таъйинланадирган бўлганда эрди, мендан кўра яхшироқ Абу Бакр таъйинланган бўлур эрди. Ўзимдан кейин халифа таъйинламаётганимнинг боиси шулки, Жаноб Расулуллоҳ ҳатто мендан яхшироқ кишини ҳам ўзларидан кейин халифа қилиб қолдирмагандурлар!» — дедилар. Одамлар Ҳазрат Умарга таҳсинлар айтдилар. Ҳазрат Умар: «Дилимда умид ҳам кўрқинч мавжуд бўлиб, ўзимга на фойда ва на зарар келтирмаган ҳолда халифаликдан қутулиб олсам, дейман, чунким унинг юкини тириклигимда ҳам ўлганимда ҳам кўтара олмагаймен!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Мен Ҳазрат Умарнинг минбарда ўлтириб айтаётган хутбаларининг охирини эшитиб қолдим. Ўшал кун Жаноб Расулуллоҳ вафот этган кунларининг эртаси эрди. Ҳазрат Умар калимаи шаҳодат айтдилар, Абу Бакр сукут сақлаб кулоқ солиб турдилар. Кейин, Ҳазрат Умар: «Мен Жаноб Расулуллоҳнинг яшамоқларини, ҳатто биздан ҳам узоқроқ умр кўрмоқларини орзу қилур эрдим! Ул зот вафот этган эрканлар, Оллоҳ таоло сизларга Қуръони Каримни нур қилиб юборди, унинг ила тўғри йўлдан озмагайсизлар. Оллоҳ таоло Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳидоят қилган, Абу Бакр эрсалар, ул зотнинг дўстлари ҳамда биринчи бўлиб

мусулмон бўлган икки кишининг иккинчисидурлар. Шунингдек, бул киши мусулмонларга раҳбарлик қилмоққа энг ҳақлиғдурлар. Турингизлар, бул кишига байъат қилингизлар!» — дедилар. Мусулмонлардан бир қисми Бану Соъида айвонида бунга қадар байъат қилган эрди, қолгани шу ерда, минбар ёнида байъат қилди».

Зудрий Анас ибн Моликдан нақл қиладилар: «Ўшал куни Ҳазрат Умарнинг Абу Бакрга: «Минбарга чиқингиз!» — деганларини эшитдим. Шунда ул киши биров тўхтаб туриб, сўнг минбарга чиқдилар. Одамлар ялписига ул кишига байъат қилдилар».

Муҳаммад ибн Жубайр ибн Мутъим оталаридан нақл қиладилар: «Бир аёл Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб нима ҳақдадир сўраб эрди, ул зот кейинги сафар келмоғини айтдилар. Шунда аёл: «Ё Расулаллоҳ, кейинги сафар келсам-у, сиз бўлмасангиз-чи?» — деди (яъни, «Ўлиб қолган бўлсангиз-чи?» — демоқчи). Жаноб Расулуллоҳ: «Агар мени тополмасанг, Абу Бакрга учрагил!» — дедилар».

Ториқ ибн Шихоб ривоят қиладилар: «Саҳобалар Бузоҳа қабиласидан келган вакилларга: «Сизлар чўлда ҳеч нарсани ўйламай туяларингиз ортидан эргашиб юраверасизлар. Оллоҳ бул чоғда ўз расули саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг халифасига ҳамда муҳожирларга шундай бир ишларни кўрсатгайким, улар бунда иштирокингиз йўқлигини сизларга маъзур тутгайлар», — деб айтишди».

51-боб.

Жобир ибн Сумра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ўн икки киши амир (халифа) бўлғай» деганларини эшитдим. Кейин, яна бир гап айтиб эрдилар, эшитолмай қолдим. Отам: «Уларнинг барчаси Қурайшликлардан бўлғай, деб айтдилар», — дедилар».

52-боб. Ислом таъқиқларига бўйин эгмовчи ҳамда исломга шубҳа туғдирувчиларни аниқлаб уйлардан қувиб чиқармоқ лозимлиги ҳақида

Ҳазрат Умар Абу Бакрнинг синглисини маййитга дод солиб йиғлаганда уйдан қувиб чиқардилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бундай деб айтганларини эшитдим: «Оллоҳ таоло ҳақи, одамларга «Ўтин йигингиз!» деб буюрсам-у, бир киши азон айтса, иккинчиси имомлик қилса, сўнгра намозга келмаганларнинг уйларига бориб ўт қўйсам! Оллоҳ таолога қасамёд қилиб айтурменким,

жамоат бирлан намоз ўқимоққа келмаган ўшал одамларнинг бирортаси (масжидда текинга) пиширилган ёғли гўшт ёким калла-поча улашилаётганини билиб қолса, хуфтонга албатта келган бўлур эрди!».

53-боб. Имом жиноятчи ва гуноҳкорларнинг ўзи бирлан гаплашмоқларини ёким зиёрат қилмоқларини ва шу кабиларни манъ қила оладирми?

Абдулраҳмон ибн Абдуллоҳ ибн Каъб ибн Молик ривоят қиладилар: «Каъб ибн Молик Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга Табук ғазотига бормай (уйларида) қолганларида ул зот биз мусулмонларга унинг бирлан гаплашмоғимизни манъ қилдилар. Шунда бизни эллик кун гаплаштирмадилар (ўзлари ҳам гапирмадилар). Кейин, бизга унинг тавбасини Оллоҳ таоло қабул қилганини эълон қилдилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

ТАМАННО (ОРЗУ-ИСТАК) КИТОБИ

1- боб. Таманно ҳақидаги ҳадислар ва шаҳид бўлмоқни таманно қилган киши ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Мўминлар орасида ғазотга мен бирла бора олмасликларидан хижолат чеккувчи бечораҳоллар бўлмаганида, ваҳоланки ғазотга миниб боришлари учун уларга улов топиб бера олмасман, Оллоҳ таоло йўлида ғазотга отланган қўшиндан қолмас эрдим. Жоним қўлида бўлмиш зот ҳақи, мен: «Оллоҳ таоло йўлида ўлдирилиб, тирилсам, яна ўлдирилиб, тирилсам, яна ўлдирилиб, тирилсам, кейин яна ўлдирилсам!» — деб таманно қилурман», — дедилар».

Ал-Аъраж Абу Ҳурайрадан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, Оллоҳ таоло йўлида жанг қилиб ўлсам-у, яна тирилсам, сўнг (яна жанг қилиб) ўлсам-у, яна тирилсам, сўнг (яна жанг қилиб) ўлсам, деб истағаймен!» — дедилар».

2-боб. Эзгуликни орзу қилмоқ ҳамда Жаноб Расулуллоҳнинг «Агар менинг Уҳуд тоғича олтиним бўлганда...» деб айтганлари хусусида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар менинг Уҳуд тоғидек олтиним

бўлганда ҳатто унинг бир динорини ҳам қарз қилиб олиб қолмай, уч кун ўтмасдан барчасини бева-бечораларга сарф қилиб юборган бўлур эрдим!» — дедилар».

3-боб. Жаноб Расулуллоҳнинг «Келажакда не вазиятга тушмоғимни олдиндан билганимда эрди, қароримни ўзгартирмаган бўлур эрдим!» деб айтганлари ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Келажакда не вазиятга тушмоғимни олдиндан билганимда эрди, қароримни ўзгартирмаган бўлур эрдим, Маккага қурбонлик ҳайдаб келмай, одамлар бирлан бирга эҳромдан чиқур эрдим!» — дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Биз Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга эрдик, ҳажга талбия айтдик. Маккага Зулҳижжа ойининг тўртинчи куни етиб келдик. Жаноб Расулуллоҳ бизга Каъба бирлан Сафо ва Марвани тавоф этмоғимизни, ҳаж ўрнига умра қилмоғимизни ва ўзи бирлан қурбонлик олиб келганлардан бўлак барчамизнинг эҳромдан чиқмоғимизни амр қилдилар. Қарасак, Жаноб Расулуллоҳ ва Талҳадан бошқа бирортамиз ҳам қурбонлик олиб келмаган эрканмиз. Шул пайт Ҳазрат Али ўзлари бирлан Ямандан қурбонлик ҳайдаб келиб қолдиларда: «Жаноб Расулуллоҳ нимага таҳлил айтган бўлсалар, мен ҳам ўшанга таҳлил айтдим!» — дедилар. Шунда одамлар: «Минога борамизми, ахир ҳар биримизнинг закаримиздан маний томиб турибдир-ку?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Келажакда не вазиятга тушмоғимни олдиндан билганимда эрди, қароримни ўзгартирмаган ва Маккага қурбонлик ҳайдаб келмаган бўлур эрдим, қурбонлик олиб келмаганимда эрди, мен ҳам сизлар бирлан эҳромдан чиқур эрдим!» — дедилар. Кейин, Суроқа ибн Молик Жамрат ул-Ақабада шайтонга тош отаётиб Жаноб Расулуллоҳни кўриб қолди-да: «Ё Расулаллоҳ, бул тош отмоқ удуми фақат бизларга хосмидур?» — деб сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Йўқ, аксинча, абадийдур!» — дедилар. Оиша разияллоҳу анҳо Маккага ҳайз кўрган ҳолда келган эрди, Жаноб Расулуллоҳ унга: «Ҳаж маросимларини бажаравергил, аммо ҳайздан поклангунинга қадар Каъбани тавоф қилмагил, намоз ҳам ўқимагил!» — деб буюрдилар. Кейин, Оиша Батҳога келгач, Жаноб Расулуллоҳга: «Ё Расулаллоҳ, сизлар бир варакайига ҳаж ҳам умра ҳам қилдингизлар, мен эрсам, ҳаж қилдим, холос!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ Абдуррахмон ибн Абу Бакр ас-Сиддиққа (опаси) Оиша бирлан Танъимга бориб умра

қилиб келмоқни амр қилдилар, Оиша ҳаж кунлари ўтгач, Зулҳижжа ойда умрани адо этди».

4-боб. Жаноб Расулуллоҳнинг «Кошки, шундоқ ва шундоқ бўлса!» — деганлари ҳақида

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Тунлардан бирида Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам уйқулари қочиб уйғондилар-да: «Кошки, солиҳ саҳобаларимдан бири келиб бул кеча мени қўриқласа!» — деб эрдилар, зум ўтмай ташқаридан қурол-яроғ овозини эшитдик. Жаноб Расулуллоҳ: «Бул кимдур?» — дедилар. Ташқаридан: «Саъдмен, ё Расулаллоҳ, сизни қўриқлагани келдим!» — деб жавоб қилинди. Жаноб Расулуллоҳ тун бўйи ором олиб ухладилар, хатто биз хуррак отганларини эшитдик».

Абу Абдуллоҳ (ал-Бухорий) Оиша онамиздан нақл қиладилар: «Ҳазрат Билол бундай деб таманно қилган эрдилар:

«Тақдирим не эрур, билмасман, э воҳ,
Бошимга ажалдин келурму сипоҳ?
Бир кеча бўлса ҳам, она водийим,
Қўйнида ётсайдим, меҳрибон Оллоҳ!
Қониб ичсам эрди, шаффоф сувларин,
Қанийди, ташласам, унга бир нигоҳ!»

5- боб. Қуръон ва илмни таманно қилмоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Икки ҳолдан ўзга ҳолларда бировга ҳасад (ҳавас) қилмангизлар! Бири — агар Оллоҳ таоло бир кишига Қуръон қироат этмоқни насиб этган эрса-ю, ул туну кун уни тиловат қилмоқ бирлан машғул эрса, ё Оллоҳ, шул одамга насиб этганингни менга ҳам насиб этсанг, мен ҳам шундай қилур эрдим, деб ҳавас қилса бўлур. Иккинчиси — агар Оллоҳ таоло бир кишига ҳалол мол-дунё ато этган эрса-ю, ул уни ўз раббининг йўлида сарфлаётган эрса, ё Оллоҳ, шул одамга ато этганингни менга ҳам ато этсанг, мен ҳам шундай қилур эрдим, деб ҳавас қилса бўлур».

6-боб. Таманнонинг макруҳ жиҳатлари ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли («Ан-Нисо» сураси): «Ва ло татаманнуу мо фаззалаллоҳу биҳи баъзакум ало баъзин, лир-рижולי насийбун миммактасабуу ва лин-нисои насийбун миммактасабна, васъалууллоҳа мин фазлиҳи, инналлоҳа

кона би-кулли шайъин ʔалийман!». Оятнинг мазмуни: «Оллоҳ таоло бирингизни иккинчингиздан ортиқ кўриб ато этган нарсага ҳасад қилмангизлар, эркакларга ҳам, хотинларга ҳам ўз аъмолларига яраша насиба теккайдур. Оллоҳ таолонинг ўзидан караму саховат қилмоқни илтижо қилингизлар, албатта Оллоҳ таоло ҳар нарсани билиб тургувчи зотдур!».

«Агар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ўлимни орзу қилмангизлар!» — деб айтмаганларида эрди, ўлимни орзу қилган бўлур эрдим!» — деган эрдилар Анас ибн Молик.

Қайс (ибн Абу Ҳозим) ривоят қиладилар: «Хаббоб ибн ал-Аратни беморлигида кўргани бордик. (Оғриқдан қорнига) етти тамға қиздириб босган эркан. Ул менга: «Агар Жаноб Расулуллоҳ ўлимни орзу қилмоқни манъ қилмаганларида эрди, ўзимга ўлим тилаган бўлур эрдим!» — деди».

Зуҳрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳеч қайсинингиз ўлимни орзу қилмангиз, агар бундан кейинги ҳаётингизнинг бирор манфаати бўлса, эҳтимол, Оллоҳ таоло умрингизни узайтирар, башарти беҳуда бўлса, балким, қисқартирар!» — дедилар».

7-боб. Бир кишининг «Оллоҳ таолонинг ўзи ҳидоят қилмаганда ҳидоят топмас эрдик!» деб айтгани хусусида

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Хандақ жанги куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг биз бирлан бирга туфроқ ташиётиб қуйидаги шеърни айтганларини эшитдим:

«Худо ҳаққи, худовандим қилмағонда ҳидоятлар,
Адо этмас эдик бизлар рўза бирла ибодатлар.
Эсонликни ато этгил, мудом бизга худовандим,
Рўбарў келганда душман бизга бахш эт матонатлар.
Тажовузла чиқиб бизга уруш қилди неча мушрик,
Агар фитна тилар, урдик етказиб биз жароҳатлар».

8-боб. Душман бирлан тўқнашмоқни орзу қилмоқнинг макруҳлиги ҳақида

Мусо ибн Уқба ривоят қиладилар: «Солим Умар ибн Абдулазизнинг котиби эрди. Бир куни Абдуллоҳ ибн Абу Авфо Умарга хат йўллади, Солим уни ўқиб берди. Хатда: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Душман бирлан тўқнашмоқни орзу қилмангизлар, Оллоҳ таолодан

офият тилангизлар!» — деб айтганлар» деб ёзилган эркан».

9-боб. Лав (агар) боғловчисининг қўлланмоғи жоиз бўлган жиҳатлари ҳақида

Оллоҳ таоло: «(Лут алайҳиссалом ўз қавмига): «Агар сизларга кучим етганда эрди...» — деб айтган», — дейди.

Қосим ибн Муҳаммад ривоят қиладилар: «Ибн Аббос бир-бирини зино хусусида лаънатлаган бир эру хотин ҳақида эслаб гапирган эрди, Абдуллоҳ ибн Шаддод унга: «Жаноб Расулуллоҳ: «Агар бирор хотинни далил-исботсиз ражм (тошбўрон) қиладирган бўлсам, шул хотинни ражм қилган бўлур эрдим!» — деб ўшал хотин ҳақида айтган эрдиларми?» — деди. Ибн Аббос: «Йўқ, ул хотин тўғрисида эрмас, исломга ошкора ёмонлиқ қилган бошқа бир хотин ҳақида айтганлар», — деди».

Ато ибн Абу Рабоҳ ривоят қиладилар: «Бир куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам хуфтон намозига ҳадеганда чиқавермадилар. Ҳазрат Умар: «Ё Расулаллоҳ, намоз вақти бўлди, болалар бирлан аёллар ухлаб қолишди!» — деб овоз қилдилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ бошларидан сув томиб турган ҳолда ташқарига чиқиб келдилар-да: «Агар умматимга қийин бўлмоғини истаганимда хуфтонни айнан шул вақтда ўқимоқни жорий қилган бўлур эрдим!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Бир кеча Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам хуфтон намозига кечикдилар. Ҳазрат Умар: «Ё Расулаллоҳ, аёллару болалар ухлаб қолишди!» — деб овоз қилдилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ баданларидаги ғусл сувини артаётган ҳолда чиқиб келдилар-да: «Ҳозир хуфтоннинг айни вақти, агар умматимга қийин бўлмасин демаганимда худди шул вақтда хуфтон ўқитган бўлур эрдим!» — дедилар».

Абдурраҳмон (ибн Ҳурмуз ал-Аъраж) ривоят қиладилар: «Абу Ҳурайрадан эшитдимки, Жаноб Расулуллоҳ: «Агар умматимга қийин бўлмасин демаганимда (ҳар таҳоратда) мисвок ишлатмоқни жорий қилган бўлур эрдим!» — деб айтибдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Рамазоннинг сўнгги кунларида оғиз очмай сурункасига рўза тутдилар, баъзилар ҳам шундай қилишди. Жаноб Расулуллоҳ бундан хабар топиб: «Агар Рамазон ойи бундан узунроқ бўлган-да, мен шул тариқа рўза тутаверар эрдим, шунда баъзи мутаассиблар (бардош беролмай) ўз ниятларидан воз кечган бўлур эрдилар. Мени

ўзингизга тенг кўрмангизлар, мени раббим доимо едириб-ичириб тургайдур!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизни оғиз очмай сурункасига рўза тутмоқдин қайтардилар. Шунда саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, сиз ўзингиз шул тариқа рўза тутадирсизку?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сизларнинг қайси бирингиз мен кабидурсизлар? Ахир, тунда раббим менга (жаннат неъматларидан) едириб-ичириб тургайдур!» — дедилар. Саҳобалар сурункасига рўза тутмасликка кўнавермагач, Жаноб Расулуллоҳ бир-икки кун шул тариқа рўза тутмоқда давом этдилар. Кейин, янги ой чиққанини кўриб: «Агар ой кечикиброқ чиққанда эрди, яна сурункасига рўза тутиб, бир адабингизни бериб қўйган бўлур эрдим!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Мен Жаноб Расулуллоҳдан: «Ал-Жадр (Қаъбанинг ташқарида қолган қадимий пойдевори) Қаъбаники бўлганми эрди?» — деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа», — дедилар. Мен: «Нечун уни Қаъба ташқарисида қолдиришган?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Қавмингга нафақа камлик қилган-да!» — дедилар. Мен: «Нечун эшиги баланд қилиб қурилган?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Қавминг ўзлари истаган кишиларни киритиб, истамаганларини қўймаслик учун шундоқ қилишган. Агар қавминг жоҳилиятдан чиқиб, эндигина исломга кирган бўлмаганида ва менинг қилмоқчи бўлган ишимдан фетълари айниб қолиб исломдан қайтмоқларидан чўчимаганимда Ал-Жадрни (қадимий пойдеворни) Қаъбага қўшиб юборган, эшигини эрса, ерга ёпиштириб (остонасини паст қилиб) қурган бўлур эрдим», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Зайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар ҳижрат бўлмаганда мен ансорлардан бири бўлган бўлур эрдим, агар одамлар водий орқали йўл олсалар-у, ансорлар ҳам водий орқали йўлга тушсалар ёким тоғ сўқмоқлари орқали кетмоқни ихтиёр қилсалар, мен ансорлар танлаган ўша водий йўли ёким тоғ сўқмоқлари бўйлаб юрган бўлур эрдим!» — дедилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

1-боб. Биргина ростғўй кишининг азон, намоз, рўза, фароиз ва аҳком хусусида берган хабарига ишонмоқнинг жоизлиги ҳақида

Оллоҳ таоланинг қавли («Ат-Тавба» сураси): «... фа-лав ло нафара мин кулли фирқатин минҳум тоифатун ли-

йатафаққахуу фид-дийни ва ли-йунзируу қавмахум изо ражаъуу илайҳим лаъаллахум йаҳзарууна». Оятнинг мазмуни: «Мусулмонларнинг ҳар фирқасидан бир тоифа (киши жиҳодга бормаи, пайғамбарнинг ҳузурида) динни теран ўрганиб олса, ўз қавми жиҳоддан қайтиб келган кезларда уларга тўғри йўлни кўрсатиб залолатдан қайтариб турган бўлур эрди».

Оллоҳ таоло: «Икки мўмин ўзаро жанг қилиб бир-бирини ўлдириб қўйса, жаҳаннамга тушгайдур!» — дейди.

Оллоҳ таоло: «Агар фосиқ сизга қандайдир далил келтирса, уни албатта текшириб кўрингиз!» — дейди.

Нечун Жаноб Расулulloҳ бир амирларининг кетидан иккинчи амирларини юборганлар, чунким бири хато қилса, иккинчиси уни қонун йўлига солиб қўйган.

Молик ибн ал-Хувайрис ривоят қиладилар: «Биз — бир неча тенкур йигитлар Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига бориб йигирма кун туриб қолдик. Ул зот бизга лутфу карам кўрсатдилар. Кейин, бизнинг ўз аҳлу аёлимизни соғинганимизни сезиб уйда қолган оила аъзоларимиз ҳақида суриштирдилар, биз айтдик. Шунда бизга: «Оилангизга қайтингизлар, бориб уларга исломни ўргатингизлар ва мен қандай намоз ўқисам, шундай намоз ўқингизлар. Намоз вақти бўлганда биттангиз азон айтингиз, ёши каттароғингиз эрса, имомлик қилингиз!» — дедилар».

Абу Масъуд ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Билол азон айтганда саҳарлик қилмоқдин тўхтамангизлар, чунким ул бедорни саҳарлик қилмоққа ва уйқудагини уйғонмоққа даъват қилгайдур. Бул эрса, ҳали тонг отганини англамагайдур, мана бундоқ бўлса, тонг отган бўлур», — деб бармоқларини уфқ бўйлаб юргиздилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Билол кечаси (яъни, барвақт) азон айтгай, то Ибн Мактум азон айтгунча еб-ичаверингизлар (саҳарлик қилаверингизлар)!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Бир куни Жаноб Расулulloҳ бизга имомлик қилиб пешинни беш ракъат ўқидилар. Одамлар: «Намознинг ракъати кўпайтирилдими?» — деб сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Не бўлди?» — дедилар. Улар: «Беш ракъат ўқидингиз!» — дейишди. Шунда ул зот икки елкага салом бергандан сўнг яна икки бор саждаи саҳв қилдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ (пешин ёким аср намозининг) иккинчи ракъатида салом бердилар. Зулядайн деган киши: «Ё Расулаллоҳ, намоз қисқардими?» — деди. Ул зот: «Зулядайн тўғри айтаё-

тирми?» — дедилар. Саҳобалар: «Ҳа», — дейишди. Шунда пайғамбаримиз алайҳиссалом қолган икки рақъатни ўқиб, сўнг салом бердилар, кейин такбир айтиб одатдагидек ёким ундан узокроқ сажда қилдилар, сўнг бошларини кўтариб яна такбир айтдилар-да, аввалгидек сажда қилдилар, кейин бошларини кўтардилар».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Биз Қубо масжидида бомдод ўқиётган эрдик. Бир киши келиб: «Жаноб Расулуллоҳга бул кеча оят нозил бўлиб, Каъбага қараб намоз ўқимоқ буюрилди», — деди. Шунда барча намозхонлар юзларини Каъбага қаратди».

Ал-Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Байт ул-Муқаддасга қараб 16 ёким 17 ой намоз ўқиган эрдилар. Аслида, ул зот Каъбага қараб намоз ўқимоқни яхши кўрар эрдилар. Оллоҳ таоло Жаноб Расулуллоҳга «Юзингни бир Каъбага, бир осмонга қаратаётганингни кўриб турибмиз» деган ояти каримасини нозил қилиб: «Одамларнинг энг ақлсизи яҳудийлардур. Уларни илгариги қиблани ўзгартирмокқа не мажбур қилгон? Сен айтғилки, мағрибу машриқ ҳам Оллоҳ таолоникидур, ул ўзи хоҳлаган бандасига тўғри йўл кўрсатгусидур!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга бир киши намоз ўқиди, кейин ул аср намозини Байт ул-Муқаддасга қараб ўқиётган бир ансорий қавм олдига бориб ўзининг пайғамбар алайҳиссалом бирлан бирга Каъбага қараб намоз ўқиганини айтди. Шунда ўшал қавмнинг барчаси Каъбага ўгирилди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Мен Абу Талҳа, Абу Убайда ал-Жарроҳ ва Убай ибн Каъба хурмодан тайёрланган шаробдан навбатма-навбат тутиб соқийлик қилиб ўлтирган эрдим. Шунда бир киши келиб: «Ичкилик ҳаром қилинди», — деди. Абу Талҳа буни эшитиб: «Эй Анас, ўрнингдан турғил, кўзаларни синдириб ташлагил!» — деди. Мен туриб ҳовончанинг сопини олдим-да, ул бирлан уриб кўзаларни майдалаб ташладим».

Ҳузайфа ибн ал-Йамон ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ Нажрон аҳлига: «Мен сизларга энг ишончли бир кишини юборгаймен», — дедилар. Шунда ул зотнинг саҳобалари «Мени юборсалар эрди!» деб умид қилишди. Аммо, Жаноб Расулуллоҳ Абу Убайда ал-Жарроҳни жўнатдилар».

Анас разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳар бир умматнинг ишончли кишиси бўлғай, бул умматнинг ишончли кишиси эрса, Абу Убайдадур!» — дедилар».

Ибн Аббос Умар (ибн ал-Хаттоб)дан нақл қиладилар: «Бир ансорий киши бўлиб, ул Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларида бўлмаган эрса-ю, мен бўлган эрсам, кўрган-

эшитганларимни унга айтиб берур эрдим. Агар мен бўлмаган эрсам-у, ул бўлган эрса, менга айтиб берур эрди».

Али ибн Абу Толиб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир ерга қўшин юбормоқчи бўлиб, унга бир кишини амир қилиб тайинладилар. Амир (аскарларни синамоқ ниятида) гулхан ёқтириб, ичига кирмоқларини буюрди. Шунда баъзи аскарлар гулханга кирмоқчи бўлди, қолгани эрса: «Биз (оловдан қочиб Жаноб Расулуллоҳга эргашидик), энди нечун унга киргаймиз?»! — деди. Шул аснода олов ўчиб қолди, амирнинг ғазаби ҳам босилди. Бул воқеани Жаноб Расулуллоҳга айтишган эрди, ул зот: «Агар оловга кирганларида ундан қиёматгача чиқолмас эрдилар. Гуноҳкор қилгувчи фармонга итоат қилинмагай, эзгулик йўлида берилган фармонгагина итоат этмоқ лозимдур!» — дедилар».

2-боб. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Зубайрнинг якка ўзини илғор ўрнида юборганлари ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Хандақ жанги куни Жаноб Расулуллоҳ одамларни ҳузурларига чақириб эрдилар, фақат Зубайрнинг ўзигина югуриб келди, (бироздан кейин) яна чақириб эрдилар, Зубайрдан бошқа ҳеч ким келмади. Шунда ул зот: «Ҳар бир пайғамбарнинг ўз зафар келтирғувчи кишиси бўлғай, менинг зафар келтирғувчи кишим — Зубайрдур!» — дедилар».

3-боб.

Оллоҳ таоло: «Пайғамбарнинг уйларига рухсат берилсагина кирингизлар!» — дейди.

Абу Мусо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (ҳожат талаб бўлиб) бир боғга кирдилар, менга эрса, боғ дарвозаси олдида қўриқлаб турмоғимни буюрдилар. Шу пайт бир киши келиб ичкарига кирмоққа изн сўради. Жаноб Расулуллоҳ: «Рухсат берғил ва жаннатдан хушхабар айтиб уни хурсанд қилғил!» — дедилар. Дарвозани очиб қарасам, Ҳазрат Абу Бакр эрканлар. Кейин, Ҳазрат Умар келдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Рухсат берғил ва жаннатдан хушхабар айтиб уни (ҳам) хурсанд қилғил!» — дедилар. Сўнг, Ҳазрат Усмон келдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Рухсат берғил ва уни (ҳам) жаннатдан хушхабар айтиб хурсанд қилғил!» — дедилар».

Ибн Аббос Умар разияллоҳу анҳудан нақл қиладилар: «Мен Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бориб эрдим, ул

зот ўз болохоналарида эрканлар, болохона зинасининг юқорисида эрса қора ғуломлари турган эркан. Мен унга: «Умар келди деб айтғил, кирмоғимга рухсат берсинлар!» — дедим».

4-боб. Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва салламнинг бир амир ёким элчи кетидан иккинчисини юбормаганликлари хусусида

Ибн Аббос: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам Диҳя ал-Калбийга ўз мактубларини топшириб, уни Бусро ҳокимига олиб бориб бермоқни буюрдилар-да: «Бусро ҳокими ушбу мактубимни подшоҳга етказсин!» — деб таъинладилар», — дейдилар.

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам бир хат ёзиб, уни Баҳрайн ҳокими орқали Форс подшоҳи Хисравга етказмоқни буюрдилар, Хисрав хатни ўқиб кўриб, йиртиб ташлади. Ибн ал-Мусайяб: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам уларнинг (ўзлари йиртган хат янглиғ) пора-пора қилинмоғини Оллоҳ таолодан илтижо қилдилар», — дейдилар».

Салама ибн ал-Акваъ ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам Аслам қабиласига мансуб бир кишига: «Ошуро куни (Муҳаррам ойининг ўнинчи куни) қавминга зълон қилғилки, кимки бугун бирор нарса еган эрса, бошқа ҳеч нарса емасин, аммо бирор нарса емаган эрса, куннинг қолган қисмида ҳам емай, рўза тутсин!» — дедилар».

5-боб. Набий саллалллоҳу алайҳи ва салламнинг бир араб қабиласи вакилларига: «Буни ортингиздагиларга ҳам етказингизлар!» — деб васият қилганлари ҳақида

Абу Жамра ривоят қиладилар: «Ибн Аббос мени ўз ўриндиғига ўтқазиб қўйди-да, бундай деди: «Абдулкайс вакиллари Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келганда, ул зот: «Келган вакиллар кимдурлар?» — дедилар. «Рабийъа қабиласидан», — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Хуш келибсизлар, эй вакиллар, сира тортинмай келаверингизлар!» — дедилар. Улар: «Ё Расулаллоҳ, сиз бирлан бизнинг ўртамизда Музар қабиласи кофирлари тўғаноқ бўлиб туришибдур, бизга шундай бир иш буюрингизким, уни адо этиб жаннатга кирайлик, уни ортимиздагиларга ҳам (бола-чақаларимизга ҳам) ўргатайлик!» — дейишди. Сўнг, улар пайғамбаримиз алайҳиссаломдан ичимликлар ҳақида сўрашди. Жаноб Расулulloҳ

уларга тўрт нарсани буюриб, тўрт нарсани манъ қилдилар. Оллоҳ таолога иймон келтирмоқни амр қилиб: «Оллоҳ таолога иймон келтирмоқ недур, билурсизларми?» — дедилар. Улар: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дейишди. Шунда ул зот: «Ашҳаду ан ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу ло шарийка лаҳу ва анна Муҳаммадан расулуллоҳи» деб калимаи шаҳодат келтиргайсизлар», — дедилар. Сўнг, беш вақт намоз ўқимоқни, закот бермоқни ҳамда, менимча, рамазон рўзасини тутмоқни, ўлжанинг бешдан бир қисмини эҳсон қилмоқни ҳам буюрдилар. Кейин, уларга дуббо, ҳантам, нақийр ва зафт (ичимлик тайёрланадирган идишлар номи ёким ичимликларнинг ўзи)ни манъ қилдилар. Ниҳоят, Жаноб Расулуллоҳ: «Менинг айтганларимни хотирингизга жо қилиб олингизлар ва ортларингиздагиларга ҳам етказингизлар!» — деб васият қилдилар».

6-боб. Бир аёлнинг берган хабари ҳақида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бир гуруҳ саҳобалари орасида Саъд ҳам ўлтирган эрди. Улар олдиларидаги гўштдан ея бошлашган эрди, Жаноб Расулуллоҳнинг жуфти ҳалолларидан бири: «Емангизлар, ул калтакесак (эчкемар?) гўштидур!» — деди. Улар емоқдин тўхташди. Жаноб Расулуллоҳ уларга: «Еяверингизлар, чунким ул ҳалолдур!» — дедилар» (Шу ерда ровий иккиланиб: «Еяверингизлар, ҳеч нарса қилмайди, фақат ул мен ейдирган таом эрмас!» деб айтган бўлишлари ҳам мумкин», — дейди).

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

КИТОБ (ҚУРЪОН) ВА СУННАТГА ҚАТЪИЙ РИОЯ ҚИЛИБ ЎЗНИ ГУНОҲЛАРДАН ПОК TUTMOҚ ҲАҚИДА КИТОБ

Ториқ ибн Шайб ривоят қиладилар: «Бир яҳудий Ҳазрат Умарга: «Эй Амир ал-муъминин, Оллоҳ таолонинг «Бугун мен сизларга динингизни мукаммал, неъматларимни эрса, бекаму кўст қилиб бердим ҳамда сизларга исломни дин қилиб бермоғимни ихтиёр айладим!» деган ояти каримаси бизга нозил бўлганда эрди, ушбу кунни байрам қилиб олган бўлур эрдик!» — деди. Ҳазрат Умар: «Мен мазкур оятнинг қайси кун нозил бўлганидан беҳабармен», — дедилар.

Яхудий: «Ҳайит арафасида жумъа куни нозил бўлгандур!» — деди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умар разияллоҳу анҳу пайғамбаримиз алайҳиссалом вафот этган куннинг эртасига, мусулмонлар Ҳазрат Абу Бакрга байъат қилган куни Жаноб Расулуллоҳнинг минбарларига ўлтириб, Ҳазрат Абу Бакрга юзланиб туриб калимаи шаҳодат айтди, сўнг «Андин сўнг эрса» дегач: «Оллоҳ таоло ўз расули саллаллоҳу алайҳи ва салламни сизларнинг ҳузурингиздан ўз ҳузурига чақириб олмоқни ихтиёр қилди, Оллоҳ таоло пайғамбарингизга мана бул Китоб (Қуръон) воситасида ҳидоят кўрсатган эрди, энди сизлар ҳам шул Китобга қатъий риоя қилиб, ҳидоят топингизлар, чунки Оллоҳ таоло унинг ила ўз расулига ҳидоят қилгандур!» — деди».

Ибн Аббос: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам мени бағрларига босиб туриб: «Ё парвардигоро, буни Китоб (Қуръон) олими қилгайсен!» — дедилар», — дейдилар.

Абу Барза: «Оллоҳ таоло сизларга ислом бирлан Муҳаммад алайҳиссаломни мададкор қилсин!» — деган эрканлар.

Абдуллоҳ ибн Динор ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн Умар Абдулмалик ибн Марвонга ўзининг унга байъат қилгани хусусида мактуб йўллаб, Оллоҳ таолонинг буйруқлари ҳамда унинг расули суннатига мувофиқ имкон қадар қулоқ осиб итоат этажагини маълум қилди».

1-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Мен Қуръон бирлан юборилдим» — деганлари ҳақида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен Қуръон бирлан юборилиб, душманларимга чақмоқ янглиғ даҳшатим бирлан ғолиб қилиндим! Бир маҳал тушимда менга ер ҳазиналари калитлари кўрсатилиб, қўлимга тутқазилди», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ўзига мўъжиза юборилмаган бирорта ҳам пайғамбар бўлмай, инсонлар шунга асосан уларга иймон келтирганлар. Аммо, менинг мўъжизам Оллоҳ таолонинг ўзи менга ваҳий қилган Қаломи раббул оламиин бўлиб, унга баробар келадирган ҳеч қандай мўъжиза йўқдур, шунинг учун ҳам мен ўзимдан илгариги пайғамбарлардан ҳам кўра кўпроқ қиёматда Оллоҳ таолонинг марҳаматидан умидвормен!» — дедилар».

2-боб. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг суннатларига эргашиш (риоя қилмоқ) ҳақида

Оллоҳ таолонинг қавли: «Бизни тақводорларга имом қилғил!» (яъни, «Бизни ўзимиздан олдингиларга эргашадирган имом қилғил, биздан кейингилар эрса, бизга эргашгайлар»).

Ибн Авн: «Уч нарсанинг ўзим учун ҳам, биродарларим учун ҳам маҳбуб бўлмоғини истагаймен, булар: суннатни муфассал ўрганиб олиб, уни ўзгалардан талаб қилмоқ, Қуръонни теран тушуниб олиб, уни ўзгалардан талаб қилмоқ ҳамда одамларни фақат яхшиликка даъват қилмоқдур!» — дедилар.

Абу Воил ривоят қиладилар: «Мана шул масжидда Шайбанинг ёнига бориб ўлтирдим. Шунда ул менга: «Ҳазрат Умар сен ўлтирган мана шул ерда ўлтириб: «Ундаги (Каъбадаги) олтин-кумушларни бирорта ҳам қолдирмай, мусулмонларга тақсимлаб бермоқчимен», — дедилар. Мен: «Бундай қилолмағайсиз!» — дедим. Ул киши: «Нечун?» — дедилар. Мен: «Икки дўстингиз (Жаноб Расулуллоҳ ва Абу Бакр) ҳам бундай қилишмаган», — дедим. Ул киши: «Уларга эргашишим лозим!» — дедилар».

Ҳузайфа ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга: «Асли, ҳалоллик одамларнинг қалб томирларига жо қилиниб осмондан нозил қилингандур, кейин эрса, Қуръони Карим нозил бўлиб, уни Қуръондан ўқиб билдилар, суннатдан ўргандилар», — дедилар».

Мурра ал-Ҳамадоний ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ (ибн Масъуд): «Энг яхши сўз — Оллоҳ таолонинг Китобидур, энг яхши ҳидоят — Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳидоятларидур, айтилган нарсалар, албатта бўлғайдур, уларга монечлик қила олмассизлар!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ва Зайд ибн Хolid ривоят қиладилар: «Биз Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларида ўлтирган эрдик. Хусуматлашиб келган икки кишига: «Мен сизларнинг можароларингизни Оллоҳ таолонинг Китобига мувофиқ ҳал қилиб бергаймен!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Иймонига ҳилоф иш қилган умматларимдан ташқари барча умматларим жаннатга киргайдур!» — дедилар. «Ё Расулаллоҳ, иймонига ҳилоф иш қилганлар кимдурлар?» — дейишди. Ул зот: «Менга итоат қилганлар жаннатга киргайдур, менга осийлик қилганлар эрса, иймонига ҳилоф иш қилганлардур!» — дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Бир гуруҳ фаришталар Жаноб Расулуллоҳ ухлаб ётганларида тепала-

рига келишди. Улардан баъзилари: «Ул ухлаб ётибдур»,— дейишса, баъзилари: «Унинг кўзи уйқуда, дили эрса, уйғоқдур»,— дейишди. Шунда «Ул ухлаб ётибдур» деган фаришталар: «Агар сизлар айтгандек эрса унда буни мисол бирлан тушунтириб берингизлар!» — дейишди. «Бул шунга ўхшайдирким,— дейишди улар,— бир киши уй қуриб меҳмондорчиликка одамларни таклиф қилмоқ учун хабарчи юборғай, таклифни қабул қилган унинг уйига кириб дастурхондаги неъматлардан тановул қилғай, таклифни қабул қилмаган эрса, унинг уйига кирмағай ҳам, дастурхондаги неъматлардан тановул қилмағай ҳам». «Ул ухлаб ётибдур» деган фаришталар: «Буни қандай тушунмоқ мумкин, айтингизлар!»— дейишди. Улар: «Мазкур уй — жаннатдур, хабарчи эрса, Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламдур. Кимки Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламга итоат этса, Оллоҳ таолога итоат этгайдур, кимки Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламга осийлик қилса, Оллоҳ таолога осийлик қилгайдур. Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва саллам (исломга қилган даъвати бирлан) одамларнинг қай бири кофир-у, қай бири мусулмон эрканлигини фарқлаб қўйди»,— дейишди.

Ҳузайфа ибн ал-Йамон: «Эй қорилар жамоаси, тўғри йўлдан тоймангизлар, жуда четлаб кетдингизлар, ўнгу сўлга бир қадам қўйдингизми, бас, залолат ботқоғига тобора ботиб кетаверғайсизлар!» — деб айтибдирлар.

Абу Мусо ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мени ва мен бирлан Оллоҳ таоло юборган ҳидоятни қуйидагича ташбиҳ этмоқ мумкиндур: бир киши бир қавмнинг ҳузурига келиб: «Эй қавм, мен ҳозиргина бул томонга қўшин келаётганини ўз кўзим бирлан кўриб, сизларни хатардан огоҳлантиргали келдим!» — дейдир, шунда ўшал қавмнинг бир қисми итоат этиб, нажот топадир, ишонмай ўз жойида қолган қисмини эрса, қўшин келиб қириб ташлайдир. Булар — мен ҳидоят олиб келганимда итоат этиб менга эргашган ҳамда мен олиб келган ҳидоятга ишонмай менга осийлик қилган кишилар янглиғдурлар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафот этиб, Абу Бакр халифа бўлганларида айрим араб қавмлари исломдан қайтиб қайта кофир бўлишди. Шунда Ҳазрат Умар Абу Бакрга: «Қофирларга қарши қандай жанг қилмоқчисиз? Ахир, Жаноб Расулulloҳ: «Одамлар «Ло илоҳа иллаллоҳу» деб айтмагунларига қадар жанг қилмоқ менга буюрилгандур, кимки «Ло илоҳа иллаллоҳу» деса, молу жонини мендан омон сақлағай, акс ҳолда ўлдирилиб, мол-дунёси тортиб олинмоғи

ҳақлиғдур. Охират ҳисоб-китоби эрса, Оллоҳ таолонинг ўзига ҳаволадир»,— деб айтганлар-ку!» — дедилар. Абу Бакр: «Оллоҳ таолога қасам ичурменким, намоз бирлан закотни фарқлаган кишига қарши жанг қилғаймен, чунким закот ортиқча мол-дунёни ҳалоллаш учун бериладирган ҳақдур. Оллоҳ таоло ҳақи, ҳаттоки Жаноб Расулуллоҳ ҳаётлик чоғларида Байт ул-молга тўлашадирган йиллик закотни олиб келмай қўйишса ҳам уларга қарши жанг қилғаймен!» — дедилар. Ҳазрат Умар буни эшитиб: «Оллоҳ таоло ҳақи, раббимизнинг Абу Бакр қалбини қанчалар жангга шижоатлантирганини энди билдим!» — деб қўйдилар».

Абдуллоҳ ибн Аббос ривоят қиладилар: «Уйайна ибн Хусайн ибн Ҳузайфа ибн Бадр укасининг ўғли ал-Ҳарр ибн Қайс ибн Ҳусннинг уйига келиб тушди. Ул Ҳазрат Умарга яқин кишилардан эрди. Уйайна укасининг ўғлига: «Эй жияним, ул амирнинг олдида обрў-эътиборинг бормидур, менга ҳузурига кирмоққа ижозат сўраб берсанг, деб эрдим!» — деди. Жияни: «Майли, ижозат сўраб берғаймен»,— деди. Кейин, ул ижозат сўраб чиққач, Уйайна ичкарига кириб: «Эй Ибн Ал-Хаттоб, Оллоҳ таоло ҳақи, сен бизга кўп ҳақ бермайсен ва бизнинг ишимиз юзасидан адолатли ҳукм чиқармайсен!» — деди. Шунда Ҳазрат Умар дарғазаб бўлиб, ҳатто уни жазоламоқчи ҳам бўлди. Ал-Ҳарр орага тушиб: «Ё Амир ал-муъминин, Оллоҳ таоло ўз расулига: «Кечиримли бўлғил, яхшилик қилғил, жоҳиллардан юз ўгирғил!» — деб айтган, бул эрса, ўшал тоифа жоҳиллардан-дур!» — деди. Ҳазрат Умар мазкур оятни эшитиб ғазабидан тушди ва Оллоҳ таоло ҳукмига итоат этиб, уни жазоламади».

Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «Қуёш тутилган куни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хотинлари — Оиша синглимникига бордим. Қарасам, одамлар намоз ўқишаётган эркан. Оиша қиёмда турган вақтида: «Одамларга не бўлди?» — деб сўрадим. Оиша қўли бирлан осмонга ишора қилиб: «Субҳоналлоҳ!» — деди. Мен: «(Қиёмат) аломатими?» — дедим. Оиша «Ҳа» деган маънода бош ирғаб қўйди. Жаноб Расулуллоҳ намоз ўқиб бўлгач, Оллоҳ таолога ҳамду санолар айтдилар-да, бундай дедилар: «Мен кўрмаган нарса қолмади, ҳатто шул ерда туриб жаннатни ҳам, дўзахни ҳам кўрдим. Менга «Сизлар қабрда ётганингизда Дажжол фитнаси янглиғ бир синовдан ўтгайсизлар» деб ваҳий қилинди»,— дедилар. Шунда: «Дажжол фитнаси янглиғ»,— дедиларми ёким: «Дажжол фитнасига яқин»,— дедиларми, аниқ ёдимда йўқ. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ бундай деб давом этдилар: «Ҳар бирингиз қабрда ётганингизда бир фаришта келиб: «Бул киши (Расулуллоҳ)ни танийдурсен-

ми?» — деб сўрайдир. Агар қабрда ётган банда мўмин (ёким «мусулмон», — дедилар шекилли) эрса, «Бул киши Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламдурлар, бизга мўъжизалар (далиллар) олиб келганлар, биз ишониб қабул қилганмиз, эргашганмиз», — дейдир. Унга: «Биз сенинг мўмин эканлигингни билур эрдик, ором олиб ётавергил!» — дейишгай. Аммо, мунофиқ (ёким, «иккиланувчи», — дедилар шекилли) эрса, «Билмадим, одамлар бул киши хусусида нималардир дейишар эрди, мен ҳам ўшалар айтганини айтар эрдим», — дейдир».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Сизларни тарк этиб кетган муддатим давомида (яъни, қиёматда учрашганимизга қадар) менинг васиятларимга амал қилингизлар, чунким сизлардан илгаригилар ўз пайгамбарларига осийлик қилиб ҳалокатга учраганлар! Мен сизларни недин қайтарган эрсам, қилмангизлар ва нени амр қилган эрсам, имконингиз қадар адо этингизлар!»».

3-боб. Кўп савол бермоқнинг макруҳлиги ҳамда ўзи учун муҳим бўлмаган вазифани зиммасига олган шахс хусусида

Оллоҳ таоло: «Сўрасангиз, ўзингизни ёмон аҳволга солиб кўядирган нарсалар ҳақида савол бермангизлар!» — дейди.

Омир ибн Саъд ибн Абу Ваққос оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Энг гуноҳи катта мусулмон — таъқиқланмаган нарсани сўраб унинг таъқиқланмоғига сабабчи бўлган мусулмондур!» — дедилар».

Зайд ибн Собит ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам масжид ҳовлисида атрофларини бўйра бирлан тўсиб олиб бир неча кеча намоз ўқидилар. Буни кўриб одамлар ҳам бўйра ортида тўпланиб намоз ўқий бошлашди. Бир кеча Жаноб Расулуллоҳнинг овозлари эшитилмай қолди, шунда одамлар ул зот ухлаётган бўлсалар керак, деб ўйлашди. Айрим кишилар Жаноб Расулуллоҳни чиқсинлар деб овоз қила бошлади. Ул зот чиқиб одамларга: «Қарасам, бул қилмишингизни тўхтатиш ниятингиз йўқ, шул боисдан ҳам мен унинг (тунда ўқиладирган қўшимча намознинг) сизларга фарз бўлиб қолмоғидан қўрқдим, агар фарз бўлиб қолса, тоқатингиз етмагай. Эй одамлар, бул намозни уйлارينгизда ўқингизлар, фарз намозлардан ўзгасини уйда ўқимоқ афзалдур!» — дедилар».

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Одамлар Жаноб Расулуллоҳга ёқмайдирган нарсалар ҳақида саволлар

бера бошлашди, бундай саволлар кўпайиб кетгач, ул зот дарғазаб бўлиб: «Мендан сўраб қолингизлар, (тагин кўнглингизда қолиб кетмасин)!» — дедилар. Шунда бир киши туриб: «Ё Расулаллоҳ, менинг отам кимдур?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Отанг Ҳузофадур», — дедилар. Кейин, бошқа бир киши туриб: «Ё Расулаллоҳ, менинг отам-чи?» — деди. Ул зот: «Сенинг отанг Шайбанинг мавлоси (озод қилинган қули) Солимдур», — дедилар. Ҳазрат Умар Жаноб Расулulloҳнинг юзларидаги ғазаб аломатини кўриб: «Биз Оллоҳ таолога тавба-тазарруъ қилурмиз!» — дедилар».

Варрод ривоят қиладилар: «Муовия Муғийрага: «Жаноб Расулulloҳдан не эшитган эрсанг, барчасини менга ёзиб юборгил!» — деб хат ёзди. Ул бундай деб жавоб йўллади: «Жаноб Расулulloҳ ҳар намоздан сўнг, «Ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу, ло шарийка лаҳу, лаҳу-л-мулку ва лаҳу-л-хамду ва ҳува ало кулли шайъин қадийрун. Оллоҳумма ло мониъа лимо аътайта ва ло муътийа лимо манаъта ва ло йанфаъу зо-л-жадди минка-л-жадду» дер эрдилар, одамларни миш-миш тарқатмоқ, кўп савол бермоқ, мол-дунёни исроф қилмоқ, ота-онага оққлик қилмоқ, чақалоқ қизларни тириклайин кўймоқ ва очкўзлик қилмоқдан қайтарар эрдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Биз Ҳазрат Умарнинг ҳузурларида ўлтирган эрдик, ул киши: «Бизлар ўз зиммамизга ортиқча иш (вазифа) олмоқдин қайтарилдик», — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ кун қиёмдан оққач, масжидга чиқиб пешин ўкидилар. Сўнг, салом бердилар-да, минбарга чиқиб қиёмат ва ундан олдин бўладирган катта ҳодисалар хусусида сўзладилар. Кейин, бундай дедилар: «Модомики мен тирик эрканман, кўнглингизга тугилган саволларингизни сўраб қолингизлар, Оллоҳ таоло ҳақи, не ҳақда сўрамангиз, барисига жавоб бергаймен!» — дедилар. Шунда одамлар ҳўнграб йиглаб юборишди, Жаноб Расулulloҳ эрсалар, ҳадеб: «Сўраб қолингизлар, сўраб қолингизлар!» — дер эрдилар. Ниҳоят, бир киши ўрнидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, менинг борар жойим қайсидур?» — деди. Ул зот: «Сенинг борар жойинг дўзахдур» — дедилар. Кейин, Абдуллоҳ ибн Ҳузофа ўрнидан туриб: «Ё Расулаллоҳ, менинг отам кимдур?» — деди. Ул зот: «Сенинг отанг Ҳузофадур», — дедилар. Жаноб Расулulloҳ: «Сўрайверингизлар, сўрайверингизлар!» — деб қайта-қайта айтаверганларидан сўнг, Ҳазрат Умар тиз чўкиб: «Бизлар Оллоҳ таолони раббимиз деб, исломни динимиз деб ва Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламни пайғамбаримиз деб тан олдик!» — дедилар. Жаноб Расу-

луллоҳ Ҳазрат Умарнинг бул сўзини эшитиб бироз сукут қилдилар-да, сўнг: «Биринчилардан бўлиб тан олгансизлар! Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, боя намоз ўқиб турганимда анави девор томонда менга жаннат бирлан дўзах намён қилинди, бугунгидек яхшилиқ бирлан ёмонликни илгари кўрмаган эрдим!» — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Бир киши: «Ё Набиййаллоҳ, менинг отам кимдур?» — деб сўради. Пайғамбаримиз: «Отанг фалончидур», — дедилар. Шул аснода Оллоҳ таоло «Эй мўминлар, сўрасангизлар, ўзингизни ёмон аҳволга солиб қўядирган саволларни бермангизлар!» деган ояти кариймасини нозил қилди».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Одамлар «Оллоҳ таоло барча нарсаларнинг яратғувчисидур, Оллоҳ таолонинг ўзини яратган кимдур?» деб сўрашларини қўймағайлар», — дедилар».

Ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Мен ва Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадина далаларидан бирида кетиб борар эрдик, ул зотнинг қўлларида ҳурмо ёғочидан қилинган ҳассалари бор эрди. Шунда, бир гуруҳ яҳудийлар ёнидан ўтиб кетаётганимизда, улардан айримлари: «Ундан руҳ ҳақида сўрангизлар!» — дейишса, айримлари: «Сўрамангизлар, сизлар инкор қилган (ишонмаган) нарса хусусида айтмағай!» — дейишди. Лекин, улар шерикларига қулоқ солмай, Жаноб Расулуллоҳдан: «Ё Абулқосим, бизга руҳ ҳақида сўзлаб берингиз!» — деб айтишди. Жаноб Расулуллоҳ бир қанча вақт бир нуқтага тикилганча туриб қолдилар, мен ул зотга ваҳий келаётганини фаҳмладим-да, ваҳий тугагунча четга чиқиб турдим. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ «Сендан руҳ ҳақида сўраганларида руҳ раббимнинг ишидур, дегил!» деган ваҳийни айтдилар».

4-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қилган аъмолларига эргашмоқ хусусида

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тилладан узук (муҳр-узук) ясатиб олдилар. Буни кўриб одамлар ҳам олтиндан узук ясатиб олишди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Мен (муҳр сифатида керак бўлгани учун) тилладан узук ясатиб олган эрдим!» — дедилар-да, бармоқларидан чиқариб: «Энди буни сира ҳам тақмағаймен!» — деб айтдилар, одамлар ҳам узукларини ечиб, тақмай қўйишди».

5-боб. Илм хусусида Оллоҳ таоло белгиланган чегарадан чиқмоқлик ва баҳслашмоқлик ҳамда динга ҳам, бидъатга ҳам ўта берилмоқлик макруҳдур!

Оллоҳ таоло: «Эй китоб аҳли, динингизга ўта берилмангизлар ва Оллоҳ таоло шаънига тухмат қилмай, фақат ҳақ гапни айтингизлар!» — дейди.

Абу Ҳурайра ривоят қилади: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сурункасига (оғиз очмай) рўза тутмангизлар!» — дедилар. Шунда саҳобалар: «Сиз ўзингиз шундай рўза тутасиз-ку?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мен сиз каби эрмасмен, Оллоҳ таоло мени тунлари едириб-ичириб турғайдур», — дедилар. Аммо, саҳобалар кўнмай, сурункасига рўза тутишда давом этдилар. Жаноб Расулуллоҳ ҳам бир-икки кун ёким ундан зиёдроқ улар бирлан биргаликда оғиз очмай рўза тутдилар. Кейин, янги ой чиқиб қолгач, Жаноб Расулуллоҳ: «Агар ой бир неча кун кечиқиб чиққанда эрди, сурункасига рўза тутмоқни давом эттириб, бир таъзирингизни бериб куюр эрдим!» — дедилар».

Иброҳим ат-Таймий оталаридан нақл қилади: «Ҳазрат Али белларидаги қилич дастасига қандайдир қоғоз саҳифаси осиглиқ ҳолда пишиқ гиштдан қилинган минбар устига чиқдилар-да, бизга: «Оллоҳ таоло ҳақи, бизнинг ихтиёримизда Оллоҳ таолонинг Китоби бирлан ушбу саҳифадан бўлак ўқиғулик бирор нарса йўқдур!» — дедилар. Сўнг, бояғи саҳифани очдилар, билсак унда хун ҳукми, асирни озод қилмоқ, Мадинанинг муқаддас жойлари, мусулмонларнинг зиммийларга нисбатан ўз устларига олган масъулиятлари ва бошқалар ҳақида битилган эркан».

Масруқ ривоят қилади: «Оиша разияллоҳу анҳо бундай дедилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам енгилгина ифторлик тайёрлаб, барчани унга чорладилар. Шунда баъзилар рўзада бундай дабдаба ортиқча деб ҳисоблаб бормоқдан бош тортишди. Жаноб Расулуллоҳ буни эшитиб: «Одамларга не бўлган ўзи, мен азза-базза ифторлик ушширсам-у, улар келмоқдан бош тортсалар?! Оллоҳ таоло ҳақи, мен Оллоҳ таолони улардан кўра яхшироқ билурмен ва ундан улардан кўра кўпроқ қўрқурмен!» — дедилар».

Ибн Абу Мулайка ривоят қилади: «Икки энг яхши одам — Абу Бакр бирлан Умар ҳалок бўлаёздилар. Бул (ҳодиса) Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига Бану Тамим қабиласидан меҳмонлар келганида рўй берган эрди. Улардан бири Ал-Акраъ ибн Ҳобис ат-Тамимий ал-Ҳанзалийни, иккинчиси эрса, бошқа бир кишини мансабга тайинламоқни таклиф қилди. Шунда Абу Бакр Умарга: «Сен менга атайлаб қарши чиқаётирсен!» — деди. Умар: «Сенга атайлаб қарши

чиқмаётирмен!» — деди. Натижада иккалалари овозларини баланд қилиб тортиша бошладилар. Шул аснода Жаноб Расулуллоҳга «Эй мўминлар, овозларингизни пайғамбар овозидан баланд кўтармангизлар...» деган ояти карима нозил бўлди. Шу-шу бўлди-ю, Абу Бакр бирлан Умар Жаноб Расулуллоҳга икки сирдош ўзаро пичирлашгандек оҳиста сўзлайдирган бўлиб қолдилар, ҳатто ул зот баъзан уларнинг гапини тушунмай қолиб, қайтариб сўрардилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам вафотлари арафасидаги касаллик чоғларида: «Абу Бакрга буюрингиз, жамоатга имомлик қилсин!» — дедилар. Мен: «Абу Бакр сизнинг ўрнингизга турсалар, йиғиларидан одамлар қироатларини эшита олмағайдурлар, жамоатга имомлик қилмоқни Умарга буюра қолингиз!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Абу Бакрга буюрингиз, жамоатга имомлик қилсин!» — деб қайтариб айтдилар. Шунда мен Ҳафсага: «Абу Бакр сизнинг ўрнингизга имомлик қилсалар, одамлар йиғиларидан қироатларини эшитолмағайдурлар, имомлик қилмоқни Умарга буюра қолингиз, деб Жаноб Расулуллоҳга айтгил!» — дедим. Ҳафса айтганимни қилиб эрди, ул зот: «Тек тургил, сиз аёллар Юсуф алайҳиссалом қиссасидаги хотинлар каби-сизлар, дилингиздагининг аксини айтгайсизлар, Абу Бакрга буюрингиз, жамоатга имомлик қилсин!» — дедилар. Шунда Ҳафса менга: «Сендан ҳеч яхшилиғ кўрмадим!» — деди хафа бўлиб».

Саҳл ибн Саъд ас-Созидий ривоят қиладилар: «Уваймир ал-Ажломий Осим ибн Адий ҳузурига келиб, унга: «Бир одам бир бегона кишини ўз хотини бирлан ўйнашаётганда тутиб олса, уни ўлдирадирми? Илтимос, шул ҳақда Жаноб Расулуллоҳдан сўраб бергил!» — деди. Осим сўраб эрди, Жаноб Расулуллоҳ унинг бул саволини ёқтирмай, айб қилдилар. Кейин, ул қайтиб келиб, Жаноб Расулуллоҳнинг бул саволни хушламаганларини Уваймирга айтди. Уваймир: «Оллоҳ таоло ҳақи, мен ўзим Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бориб бул ҳақда сўрағаймен!» — деди. Осим кетгач, ул боргунга қадар Жаноб Расулуллоҳга мазкур масала ҳусусида оят нозил бўлган эрди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сизлар сўраган масалага доир оят нозил бўлди», — дедилар. (Уваймир фатво сўраган мазкур масала бир бегона киши бирлан ўзининг хотини ҳусусида эрди). Жаноб Расулуллоҳ Уваймир бирлан хотинини чақиртириб лион қилдилар. Кейин, Уваймир: «Ё Расулаллоҳ, бун бундан буён хотин қилсам, унда унга туҳмат қилган бўлурмен!» — деди-да, хотинини талоқ қилди. Лекин, Жаноб Расулуллоҳ унга бундай қилмоқни амр қилганлари йўқ эрди. Шундан

этиборан, зинокорларни мулоама (лион) қилмоқ суннат бўлиб қолди. Кейин, Жаноб Расулуллоҳ: «Ўшал хотинни кузатиб юрингизлар, агар ул қизгиш, пакана ва қурт янглиғ бола туғса, Уваймир ёлгон айтган бўладир, агар ул қорамтир, кўзлари катта ва яғрини кенг бола туғса, унда рост айтган бўлур!» — дедилар.

Мудаммад ибн Жубайр ибн Мутъим ривоят қиладилар: «Мен Молик (ибн Авс) ҳузурига кириб мерос ҳақида сўраб эрдим, ул менга бундай деди: «Мен Ҳазрат Умарнинг ҳузурларида эрдим, ул кишининг ҳожиби Йарфаъ келиб: «Усмон, Абдуррахмон, Зубайр ва Саъдда ишингиз бормидур, улар ҳузурингизга кирмоққа рухсат сўрамоқдалар?» — деди. Ҳазрат Умар: «Ҳа», — дедилар. Улар ичкарига кириб ўлтирдилар. Кейин, ҳожиб яна келиб: «Али ва Аббосда ҳам ишингиз бормидур, улар ҳам рухсат сўрамоқдалар?» — деди. Ҳазрат Умар рухсат бердилар, улар иккаласи ичкарига кирди. Аббос: «Ё Амир ал-муъминин, мен бирлан мана бул киши (яъни, Ҳазрат Али) иккимизнинг ишимизни ҳал қилиб берсангиз!» — деди. Ҳазрат Умар: «Еру осмонларнинг мавжудлиги изнига боғлиқ бўлган Оллоҳ таолонинг номи бирлан сизлардан ўтиниб сўрайдурмен, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Биз мерос қолдирмағаймиз, биз қолдирган нарса — садақадур!» деганларини билурмисизлар? Жаноб Расулуллоҳ бу бирлан ўзларини назарда тутганлар», — дедилар. Ҳузурларидагилар: «Ҳа, шундай деб айтганлар», — дейишди. Ҳазрат Умар Али бирлан Аббосга юзланиб: «Жаноб Расулуллоҳнинг шундай деганларини сизлар ҳам билурмисизлар?» — дедилар. Улар: «Ҳа, шундай деганлар», — дейишди. Ҳазрат Умар бундай дедилар: «Мен сизларга шул ҳақда сўзлаб берайин, Оллоҳ таоло ўз расули саллаллоҳу алайҳи ва салламга урушсиз махсус мол ато этган эрдиким, бундай неъматни илгари ўзгаларга инъом қилмагандур. Парвардигор азза ва жалла: «Оллоҳ таоло ўз расулига улардан (кофирлардан) уруш қилдирмай олиб берган мол (ер-сув) учун сизлар на от ва на туя чоптириб (меҳнатингиз синган эрмас), лекин Оллоҳ таоло ўзи истаган бандаларига пайғамбарларини ҳукмдор қилғайдур. Оллоҳ таоло ҳар нарсага қодирдур!» — дейди. Оллоҳ таоло бу молни, унга сизлар эга бўлиб олмоқларингиз учун эрмас, балки Жаноб Расулуллоҳнинг ўзларига махсус ато этгандур. Жаноб Расулуллоҳ уни холисона сизларга бўлиб бердилар, мана энди ундан ана шул молгина қолди. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам йил бўйи ўшал мол орқали оилаларини боқар ва ортиқчасини Оллоҳ таоло йўлида сарф этар эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ умр бўйи шундай қилиб яшаганлар. Оллоҳ таоло номи бирлан сизлардан ўтиниб сўраймен, шул

айтганларимни билурмисиалар?». Барча: «Ҳа»,— деди. Сўнг, Ҳазрат Умар Али бирлан Аббосга: «Оллоҳ таоло номи бирлан сизлардан ўтиниб сўраймен, шул айтганларимни сизлар ҳам билурмисизлар?» — дедилар. Улар: «Ҳа»,— дейишди. Ҳазрат Умар бундай дедилар: «Оллоҳ таоло ўз расулини даргоҳига чақириб олгач, Абу Бакр: «Мен Жаноб Расулуллоҳнинг ворисларидурмен!» — деб Оллоҳ таоло пайғамбаримизга махсус ато этган молни ўз қўлларига олдилар ва уни Жаноб Расулуллоҳ қандай тасарруф қилган эрсалар, шундай тасарруф қилдилар. Сўнг, Оллоҳ таоло Абу Бакрни ҳам ўз даргоҳига чақириб олди. Шунда мен: «Жаноб Расулуллоҳнинг ворисларининг вориси мендурмен!» — деб ўшал молни (ер-сувни) ўз қўлимга олдим. Мана икки йилдурким, уни Жаноб Расулуллоҳ ва Абу Бакр сингари тасарруф қилмоқдамен. Сиз иккингиизнинг эрса, тилингиз бир, мақсадингиз ҳам бирдур. Сен эрсанг (яъни, Аббос), акангнинг ўғлидан қолган молдан улуш бермоғимни талаб қилиб олдимга келдинг. Мана бул (яъни, Али) эрса, хотини учун отасидан қолган молдан улуш бермоғимни талаб қилиб келган. Менинг қатъий сўзим шулдур: агар истасангиз, Жаноб Расулуллоҳ сингари тасарруф қилмоқ шарти бирлан улушларингизни бергаймен, аммо, кейинчалик, бошқача ҳукм чиқариб бермоғимни талаб қилсангизлар, еру осмонларнинг мавжудлиги изнига боғлиқ бўлган зот ҳақи, қиёматга қадар ҳам бунга юрмагаймен! Башарти, шартимни эрлай олмасангизлар, уларни (ер-сувларни) менга қайтариб бергайсизлар, мен эрсам, сизларни бу мушқилотдан халос қилгаймен».

6-боб. Жиноятчини ўз паноҳига олган шахснинг гуноҳи ҳақида

Осим ривоят қиладилар: «Мен Анасга: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинани муқаддас деб эълон қилдиларми?» — дедим. Ул бундай деди: «Ҳа, шундай, унинг фалон еригача бўлган ерларни муқаддас деб эълон қилиб, ҳатто ул ерларнинг дарахтларини синдирмоқни манъ қилдилар ва: «Кимки ул ерларда жиноят содир этса, унга Оллоҳ таоло, малоикалар ва бутун инсонларнинг лаънати бўлсин!» — дедилар. Сўнг: «Жиноятчини ўз паноҳига олганга ҳам!» — деб қўшиб қўйдилар».

7-боб. Ўз билгича фикр юритмоқ ва хулоса чиқармоқ хусусида, ўзинг билмаган нарса ҳақида хулоса чиқарма!

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ

саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло бандаларига илм берган эркан, уни бевосита ўзини тортиб олмай, аммо уни уламоларни маҳв этмоқ йўли бирлан тортиб олгайдур. Шунда ер юзида фақат жоҳилу нодонлар қолиб, улардан фатво сўраганларида ўз билгиларича жавоб бергайлар-да, ўзлари ҳам адашгайлар, ўзгаларни ҳам адаштиргайлар»,— дедилар».

Абу Воил разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Саҳл Сиффин воқеасидан қайтиб келганда кўргани бордик. Шунда у: «(Дийнингиз хусусида) нотўғри фикр юритмангизлар. Мен Абу Жандал кун шундай ҳолга тушган эдимки, қўлимдан келса, Жаноб Расулуллоҳнинг амрларини ҳам рад қилардим. Биз (ўшанда) қиличимизни ўзимизни бадном қиладирган иш учун эмас, балки фитнанинг олдини олгувчи сулҳ учун бўйнимизга осиб чиққан эдик. Бир фитнани бартараф қилдик дегунимизча иккинчиси содир бўларди, ҳатто не қилмоғимизни билмай қолган эдик»,— деди».

8-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламдан ҳали ўзларига ваҳий қилиб юборилмаган нарсасида сўрашса, «билмайман» дер эрдилар ёким ваҳий келмагунча жавоб бермас, ўз билгиларича фикр юритиб хулоса чиқармас эрдилар

Оллоҳ таоло: «Оллоҳ ўргатган нарсанигина айтгил!» — дейди.

Ибн Масъуд: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламдан руҳ ҳақида сўрашганда (ўз билгиларича жавоб қилмай), сукут қилган эрдилар. Шунда Оллоҳ таоло руҳ ҳақида оят нозил қилган эрди»,— дейдилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Мен касал бўлганимда Жаноб Расулуллоҳ бирлан Абу Бакр кўргани келишди, шунда мен хушсиз ётган эрдим. Жаноб Расулуллоҳ таҳорат олиб, таҳорат сувини устимдан қуйдилар, мен ҳушимга келдим. «Е Расулуллоҳ,— дедим мен,— мол-мулкимни не қилсам эркан?». Жаноб Расулуллоҳ ҳеч нарсаси демадилар, бироздан кейин ул зотга мерос ҳақида оят нозил бўлди».

9-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таоло ўзларига ўргатган нарсаларни эркак ва аёл умматларига ўргатишда ўзбилармонлик қилмаганлар

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Бир аёл Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Е Расулуллоҳ, бугун эркаклар сизнинг хутбангизни тинглаб уйларига қайтиб

кетишди, энди бизга ҳам ҳафтанинг муайян кунида Оллоҳ таоло ўзингизга ўргатган нарсалардан таълим берсангиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Фалон куни фалон жойда тўпланингизлар!» — дедилар. Аёллар айтганларидек қилишди, Жаноб Расулуллоҳ келиб уларга Оллоҳ таоло ўзларига ўргатган нарсалар хусусида таълим бердилар, сўнг: «Ораларингиздан қайси бирингиз уч (норасида) фарзандингиздан жудо бўлсангиз, улар қиёматда сизни дўзах оташидан парда бўлиб тўсиб тургайдурлар», — дедилар. Шунда аёллардан бири: «Ё Расулаллоҳ, агар икки фарзандидан жудо бўлган эрса-чи?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Иккита бўлса ҳам, иккита бўлса ҳам, иккита бўлса ҳам!» — дедилар».

10-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Умматимдан бир тоифаси ҳақ йўлида курашда давом этаверадирлар, улар дин олимларидур!» деганлари ҳақида

Муғйра ибн Шуъба ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Умматимдан бир тоифаси ҳақ йўлида курашда давом этаверадирлар, ҳатто Оллоҳ таолонинг амри келганда ҳам (қиёмат бошланганда ҳам) улар курашаётган бўладирлар», — дедилар».

Ҳумайд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло қайси бир бандасига яхшиликни раво кўрса, уни фақиҳ (дин билимдони) қилгайдур. Мен бунда тақсимловчимен, Оллоҳ таоло эрса, ато этгувчидур. Бул умматнинг иши қиёмат қоим бўлгунга қадар ҳам мустақим (тўғри) бўлгайдур», — дедилар».

11-боб. Оллоҳ таолонинг «... ёким сизларни турли гуруҳларга ажратиб чалкаштириб қўйиб...» деган қавли хусусида

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Оллоҳ таоло Жаноб Расулуллоҳга: «Айтгил, Оллоҳ сизларнинг тепангиздан азоб-уқубатлар юбормоққа қодирдур!» — деганида ҳам, «... ёким оёқларингиз остидан» — деганида ҳам, ул зот: «Илоҳим, ўз паноҳингда асрағайсен!» — дедилар. Оллоҳ таоло «... ёким сизларни гуруҳларга ажратиб чалкаштириб қўйиб, бир-бирингизнинг дастингиздан кулфатлар торттирмоққа ҳам қодирдур!» деб оят нозил қилганда эрса, «Булар енгилроқ ва осонроқдур», — дедилар».

12-боб. Асли аниқланиши лозим нарсани асли аниқ нарсага боғлаган киши хусусида. Оллоҳ таоло сўровчига тушунарли бўлсин учун ҳар иккиси ҳақида ўз ҳукмини баён қилгандур!

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир бадавий Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, хотиним қоп-қора бола туғди, мен уни тан олмадим!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ унга: «Сенинг туяларинг бормидур?» — дедилар. Ул: «Ҳа», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уларнинг ранги қандай?» — дедилар. Ул: «Қизғиш», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Уларнинг орасида олачипори бормидур?» — дедилар. Ул: «Ҳа, бор», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Не дейсан, олачипор туя уларнинг орасида қандайин пайдо бўлиб қолди эркан?» — дедилар. Бадавий: «Ул асли зотиға тортган бўлса керак», — деди. Бу бирлан Жаноб Расулуллоҳ унинг гумонини тарқатиб, ўз боласидан тонмоғига йўл кўймадилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Бир аёл Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Онам ҳаж қилмоқни ният қилган эрдилар, афсуски вафот этиб қолдилар. Мен онамнинг номларидан ҳаж қилсам, бўлурму?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳа, ҳаж қилсанг бўлғай! Айтгил-чи, онамнинг қарзи бўлганда тўларми эрдинг?» — дедилар. Ул: «Албатта!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Онамнинг Оллоҳ таоло олдидаги қарзини узгил, чунким Оллоҳ таоло қарзга вафо қилинмоғига ҳақлироқдур!» — дедилар».

13-боб. Қозиларнинг Оллоҳ таоло нозил қилган йўл-йўриқлардан четга чиқмасликлари лозимлиги ҳақида

Оллоҳ таоло: «Оллоҳ таоло нозил қилган йўл-йўриқларга мувофиқ ҳукм қилмайдирганлар — золимдурлар!» — дейди.

Жаноб Расулуллоҳ тақаллуф қилмай илму ҳикмат бирлан ҳукм қиладирган ва бошқаларни ҳам шунга ўргатадирган одамни мақтадилар. Халифалар илм аҳлига маслаҳат солмоқлари, улардан биямаганларини сўрамоқлари лозим бўлади.

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Икки нарса хусусидагина ҳавас қилса бўлғайдур: агар Оллоҳ таоло бир одамга ҳалол мол-дунё берган эрса-ю, ул уни ҳақ йўлида сарфлаётган бўлса ва Оллоҳ таоло бир одамга илму ҳикмат берган эрса-ю, ул илму ҳикмат ила ҳукм қилиб, ўзгаларга ҳам шундай қилмоқни ўргатаётган бўлса».

Муғийра ибн Шуъба ривоят қиладилар: «Ҳазрат Умар

ибн ал-Хаттобдан аёлнинг қорнига уриб ҳомиласини тушириб қўйган одамга нисбатан қандай ҳукм чиқарилмоғи ҳақида сўрашди. Ҳазрат Умар: «Қайси бирингиз Жаноб Расулуллоҳдан шул ҳақда бирор ҳадис эшитгансиз?» — дедилар. «Мен эшитганман», — дедим. Ҳазрат Умар: «Қани, айтгилчи!» — дедилар. «Жаноб Расулуллоҳдан эшитдимки, бирор аёл ҳомиласини тушириб қўйган одамга бир қул ёким чўри товон солинар эркан», — дедим. Ҳазрат Умар: «Айтганларингга гувоҳ топиб келмагунингга қадар уйингга кетмагил!» — дедилар. Мен бориб Муҳаммад ибн Масламани топдим-да, Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига олиб келдим. Ул менинг айтганларимни Жаноб Расулуллоҳдан эшитганлигига гувоҳлик берди».

14-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Ўзингиздан илгариги қавмларнинг тариқатига эргашасизлар» деганлари ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Умматим ўзидан илгаригиларнинг тариқатини қаричма-қарич, қадам-бақадам ўзлаштирмагунга қадар киёмат қоим бўлмағайдур!» — дедилар. «Ё Расулаллоҳ, форс ва румликлар сингари қавмларнинг тариқатини-ми?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Улардан ўзгаларнинг ҳам!» — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ўзларингиздан илгаригиларнинг тариқатларига қаричма-қарич, қадам-бақадам эргашғайсизлар, агар улар калтакесакнинг инига кирган эрсалар, сизлар ҳам кетларидан кирғайсизлар!» — дедилар. Биз: «Ё Расулаллоҳ, яҳудий ва насороларнинг ҳамми?» — дедик. Ул зот: «Уларга бўлмай, кимга?!» — дедилар».

15-боб. Залолатга даъват қилган ва қабоҳатга йўл очиб берган кишининг гуноҳи ҳамда Оллоҳ таолонинг «Нодонлик бирлан одамларни тўғри йўлдан адаштирғувчиларнинг гуноҳларидан...» деган қавли хусусида

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Одам алайҳиссаломнинг (инсоният тарихида биринчи бўлиб одам ўлдирган) тўнғич ўғли зулм бирлан одам ўлдирган ҳар бир инсоннинг гуноҳига шерик бўлғайдур!» — дедилар.

16-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг илм аҳлини ва икки ҳарам — Макка ва Мадина аҳолисини тотувликка даъват қилганлари хусусида ҳамда Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам, муҳожирлар ва ансорларнинг Макка ва Мадинадаги қадам жойлари ва Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг намозгоҳ, минбар ва қабрлари ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ ас-Саламий ривоят қиладилар: «Бир бадавий исломга садоқат билдириб Жаноб Расулуллоҳ-га байъат қилди. Кейин, ул хасталаниб қолиб, Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келди-да: «Ё Расулаллоҳ, байъатимни бекор қилингиз!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ кўнмадилар. Ул яна келиб талаб қилди. Жаноб Расулуллоҳ яна кўнмадилар. Сўнг, яна келиб талаб қилиб эрди, яна кўнмадилар. Кейин, бадавий Мадинадан бош олиб чиқиб кетди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Мадина темирчининг босқони янглиғ одамларнинг ифлосини пуфлаб чиқариб ташлаб, покизасига янада сайқал бергайдур!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Мен Абдурраҳмон ибн Авфга Қуръон тиловат қилмоқни ўргатар эрдим. Ул Ҳазрат Умар сўнгги бор ҳаж қилганларида бирга бўлган бўлиб, менга бундай деди: «Бугун Амир ал-Мўмининнинг ҳузурларига келган кишини бир кўрганингда эрди! Ўшал одам: «Ё Амир ал-Мўминин, сиз фалончига нима ёмонлиқ қилган эрдингиз, ул сизнинг ҳақингизда: «Агар Умар ўлса, мен фалончига байъат қилган бўлур эрдим!» — деди. Ҳазрат Умар дарғазаб бўлиб: «Иншооллоҳ, мен бугун кечқурун кимлар игво қилиб одамларни чалғитишга уринаётганини барчага ошкор қилгаймен!» — дедилар. Шунда мен: «Ё Амир ал-Мўминин, бундай қила кўрмангиз, чунким ҳозир ҳаж мавсуми бўлиб, кўплаб жоҳил ва игвога тез учадирган одамлар тўплангандур, одамларга сиз злаётган вақтингизда ўшал тоифадаги кишилар сизни қуршаб олишиб, енгиб қўйишмаса эрди! Мен қўрқаменким, бирор ножўя сўз оғзингиздан чиқса, улар илиб олишиб, дарҳол чор атрофга тарқатгайлар ва одамлар бунга ўйламай-нетмай ишониб қўй қолгайлар. Сира ошиқмангиз, аввал Мадинага эсон-омон қайтиб борингиз, чунким бул шаҳар ҳижрат ва суннат қароргоҳи бўлиб, ул ерда сиз фақиҳу ашрофлар бирлан ҳолис суҳбат қуриб, ўзингиз айтмоқчи бўлган гапларни айтгайсиз, улар эрса, гапингизни ақл тарозусига солиб кўриб, ноқис ерларини тузатгайлар!» — дедим. Ҳазрат Умар: «Гапинг маъқул, Оллоҳ таоло ҳақи, Мадинага боришим бирланок дастлаб шул ишни қилгаймен!» — дедилар. Биз Мадинага қайтдик. Ҳазрат Умар одамларга: «Оллоҳ таоло

Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳақ динни юзага чиқармоқ учун юборгандур, ул зотга Китоб нозил қилгандур. Нозил қилган қавли каримларидан бири — «Ражм» оятидур!» — дедилар».

Муҳаммад ибн Сирин ривоят қиладилар: «Биз Абу Ҳурайра ҳузурларида ўлтирган эрдик, ул киши устларидаги каноудан тўқилган қизил кўйлақ-иштондан мамнун бўлиб: «Войбўй, жуда яхши-ку!» дедилар-да, «Биласизларми, бир вақтлар мен Жаноб Расулуллоҳнинг минбарлари бирлан (қизим) Оишанинг ҳужраси оралиғида ҳушимдан кетиб йикилиб қолган эрдим. Шунда бир одам тепамга келиб, мени жинни деб гумон қилиб оёғи бирлан бўйнимни босган эрди, ваҳоланки мен жинни эрмас, оч эрдим!» — деб айтдилар».

Абдулраҳмон ибн Обис ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга ҳайит намозини ўқиганмисиз?» — деб Ибн Аббосдан сўрашди. Шунда ул бундай деди: «Ҳа, ўқиганмен. Агар Жаноб Расулуллоҳнинг менга меҳр-муҳаббатлари тушиб қолмаганда эрди, мен ёш бола бўлатуриб ул зот бирлан бирга намоз ўқимоққа муяссар бўлмаган бўлур эрдим. Ўшанда ул зот Кусайр ибн ас-Салт уйи олдидаги туғ (байроқ) тагига келиб одамлар бирлан намоз ўқиб бўлгач, хутба айтдилар. Шунда азон ва иқомат хусусида ҳеч нарса демадилар. Кейин, садақа қилмоққа амр қилиб эрдилар, аёллар зирак ва билагузукларини еча бошладилар. Билол аёллар олдига бориб садақа йиғди-да, Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига қайтди».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ Қубо масжидига бир гал пиёда ва бир гал уловда келар эрдилар».

Ҳишом оталари Урва ибн аз-Зубайрдан нақл қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо Абдуллоҳ ибн аз-Зубайрга: «Мени дугоналарим ёнига дафн қилғил, Жаноб Расулуллоҳнинг ёнларига дафн қилмағил, чунким мени мақташларини ёқтирмағаймен!» — дедилар.

Ҳишом оталари Урвадан нақл қиладилар: «Умар ибн ал-Хаттоб Оиша онамизнинг ҳузурларига одам юбориб: «Менга рухсат этсангиз, Жаноб Расулуллоҳ бирлан Ҳазрат Абу Бакрнинг ёнларига дафн қилинсам!» — деб илтимос қилдилар. Оиша онамиз: «Мен розиман!» — деб айтиб юбордилар. Лекин, Оиша онамиз бошқа саҳобалар шундай деб илтимос қилганда, рад қилиб: «Мен ҳеч кимни уларга муносиб кўрмағаймен!» — дер эрдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам аср намозини ўқиб бўлиб, ал-Аволига келганларида қуёш ҳали баландда бўлар эрди».

Жуғайд: «Соиб ибн Язиддан эшитдимки, Жаноб Расулуллоҳ замонларидаги 1 соъ (ўлчов бирлиги) бугунги

1,3 мудингизга тенг эркан», — дейдилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй парвардигоро, Мадина аҳлининг тошу тарозусига барака ато этгайсен!» — деб дуо қилдилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Бир зинокор эркак бирлан аёлни тутиб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига олиб келишди. Ул зот уларни масжиднинг жаноза ўқиладирган ерида ражм (тошбўрон) қилдирдилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Йўлда кетиб бораётган Жаноб Расулуллоҳнинг рўпараларида Уҳуд тоғи кўринди. Ул зот: «Бул тоғ бизни, биз эрсак, уни яхши кўрғаймиз! Эй парвардигоро, Иброҳим алайҳиссалом Маккаи муқаддас қилдилар, мен эрсам, Мадинанинг икки тошлоқ ери оралиғини муқаддас қилдим!» — дедилар».

Саҳл (ибн Саъд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам масжидларининг қибла томонидаги девор бирлан минбар оралиғида бир қўй ўтгудек жой бор эрди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Менинг уйим (қабрим) бирлан минбарим оралиғида жаннат боғларидан бири жойлашгандур, минбарим эрса Ҳавзи Кавсарим лабидадур», — дедилар».

Абу Бурда ривоят қиладилар: «Мадинага келганимда Абдуллоҳ ибн Салом мени кутиб олиб: «Бизнинг уйимизга марҳамат қилгил, Жаноб Расулуллоҳнинг лаблари теккан қадахда сенга шарбат бергаймен, кейин Жаноб Расулуллоҳ намоз ўқиган масжидда намоз ҳам ўқигайсен!» — деди. Мен Абдуллоҳ бирлан бирга кетдим, ул менга савиқ (шарбат) қуйиб берди, хурмо бирлан меҳмон қилди ва кейин уларнинг масжидида намоз ўқидим».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Бул кеча Ақиқдалик вақтимда парвардигорим даргоҳидан ҳузуримга келиб турадирган фаришта келиб: «Шул муборак водийда намоз ўқигил, сўнг ҳаж ва умра қилдим, дегил!» — деб айтди».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Қарни Нажд аҳли учун, Жухфани Шом аҳли учун, Зулҳулайфани Мадина аҳли учун мийқот қилиб бердилар. Мен буни Жаноб Расулуллоҳнинг ўзларидан эшитдим. Аммо, Яламламнинг Яман аҳли учун мийқот қилиб берганликларини бошқалардан эшитдим. Ироқ аҳли эрса, ўшал вақтда ҳали исломни қабул қилмаган эрди».

Солим ибн Абдуллоҳ оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Зулҳулайфадаги дам олиб ўтадирган жойларида кечанинг охирида туш

кўрдилар, унда: «Сиз муборак Батҳода (водий) турибдурсиз!» деб башорат бўлди».

17-боб. Оллоҳ таолонинг «Уларнинг бирортасини ҳам сен яратмагансен!» деган қавли хусусида

Умар ибн ал-Хаттоб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бомдод намозининг сўнги ракъатида бошларини кўтариб: «Ё парвардигорим, сенга шукрлар бўлсин! Фалончи ва фалончини лаънатлағайсен!» — дедилар. Шунда Оллоҳ таоло «Уларнинг бирортасини ҳам сен яратмагансен, хоҳласам, уларни кечирғаймен, хоҳласам, азоблағаймен, дарҳақиқат улар зolimлардур!» деган ояти каримасини нозил қилди».

18-боб. Оллоҳ таолонинг «Инсон энг урушқоқ махлуқдур!» ва «Китоб аҳлига қарши курашда энг мақбул йўлни қўллангиз!» деган қавли хусусида

Али ибн Абу Толиб ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ тунда эшигимизни тақиллатиб: «Намоз ўқимайсизларми?» — дедилар. Мен: «Бизнинг жонимиз Оллоҳ таолонинг қўлидадур, истаса, ўзи уйғотгайдур!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ индамай қайтиб кетаётиб қўллари бирлан сонларига урдилар-да: «Инсон энг урушқоқ махлуқдур!» деган ояти каримани айтдилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Биз масжидда ўлтирган эрдик, Жаноб Расулуллоҳ ҳузуримизга чиқиб: «Яҳудийлар яшайдирган тарафга кетдик!» — дедилар. Биз биргалашиб йўл олдик-да, яҳудийлар тавротхонлик қиладирган уйга етиб бордик. Жаноб Расулуллоҳ яҳудийларга: «Эй яҳудийлар жамоаси, исломни қабул қилингизлар, молу жонингиз омон бўлғай!» — дедилар. Улар: «Ё Абулқосим, бизга айтган эрдингиз!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Менинг истогим шулким, исломга киригизлар, молу жонингиз омон бўлғай!» — дедилар. Улар яна: «Ё Абулқосим, бизга айтган эрдингиз!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ яна бояги гапларини такрорладилар-да, сўнг: «Билиб қўйингизларким, ер Оллоҳ таоло ва унинг расулиникидур! Мен сизларни бул ердан кўчирмоқ ниятидамен, кимнинг (олиб кетолмайдирган) мол-мулки бўлса, сотсин, акс ҳолда, билиб қўйингизларким, ер Оллоҳ таоло ва унинг расулиникидур!» — дедилар».

19-боб. Оллоҳ таолонинг «ва шул тариқа биз сизларни бир воситачи уммат қилиб қўйдик!» деган қавли хусусида ҳамда Жаноб Расулуллоҳнинг бунга жавобан илм аҳлига қандай зарурий кўрсатмалар берганлари ҳақида

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Қиёмат куни Нух алайҳиссаломни Оллоҳ таолонинг ҳузурига олиб келгайлар, Оллоҳ таоло ул кишидан: «Сен менинг амримни умматинга етказганми эрдинг?» — деб сўрагай. Нух алайҳиссалом: «Ҳа, эй раббим, етказган эрдим!» — деб жавоб бергайлар. Кейин, Оллоҳ таоло Нух алайҳиссаломнинг умматларидан: «Ул менинг амримни сизларга етказганми эрди?» — деб сўрагай. Улар: «Бизларга ҳеч бир огоҳ қилгувчи киши келган эрмас!» — дейишгай. Оллоҳ таоло Нух алайҳиссаломга: «Гувоҳинг бормидур?» — дегай. Нух алайҳиссалом: «Менинг гувоҳларим Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан ул зотнинг умматларидур!» — дегайлар. Шунда сизларни олиб келишгай, сизлар гувоҳлик бергайсизлар. Оллоҳ таоло: «Ва шул тариқа биз сизларни воситачи (гувоҳ) қилиб қўйдик!» — дейди. Сизлар одамларга, пайғамбар эрса, сизларга одил гувоҳ бўлгайдур!».

20-боб. Агар закотчи ёким ҳоким ғайрат қиламан деб билмай хато қилиб пайғамбарга хилоф қарор қабул қилиб қўйса, қарори бекордур!

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки биз буюрмаган ишни қилса, ул бекордур!» — деганлар.

Саъид ибн ал-Мусайяб ривоят қиладилар: «Абу Саъид ал-Худрий ва Абу Ҳурайра менга айтдиларким, Жаноб Расулуллоҳ Бану Адий ал-Ансорийнинг акасини Хайбардан закот йиғиб келмоқ учун юбордилар. Ул одамларнинг энг яхши хурмоларини закотга олиб келди. Шунда ул зот: «Хайбардаги хурмоларнинг бариси шундай сифатли эрканми?» — дедилар. Закотчи: «Худо ҳақи, ундай эрмас, ё Расулаллоҳ, биз одамлардан икки соъ сифатсиз хурмо ўрнига бир соъ сифатли хурмо оламиз», — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Бундай қилмангизлар, аралаш олингизлар!» — дедилар».

21-боб. Одилона ҳукм чиқараман деб жон-жаҳди бирлан интилиб тўғри ёким хато ҳукм чиқариб қўйган ҳокимга тегадирган савоб ҳақида

Амр ибн ал-Ос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Одилона ҳукм

чиқарайин деб жон-жаҳди бирлан интилиб тўғри ҳукм чиқарган ҳокимга (астойдил интилгани ва тўғри ҳукм чиқаргани учун) икки савоб, одилона ҳукм чиқарайин деб жон-жаҳди бирлан интилиб хато ҳукм чиқариб қўйган ҳокимга эрса, (астойдил интилгани учунгина) бир савоб теккайдур».

22-боб. «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг аҳкомлари ошкора эрди» деб айтгувчиларга ҳужжат. Баъзи саҳобалар доимо Жаноб Расулуллоҳнинг кўз олдидарида ва исломга тааллуқли ишларда ҳозир эрдилар

Убайд ибн Умайр ривоят қиладилар: «Абу Мусо Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига кирмоққа изн сўраб эрди, ул кишининг бир юмуш бирлан банд эрканликларини кўриб ортига қайтди. Ҳазрат Умар: «Абу Мусонинг овози қулоғимга чалингандек бўлди-ми? Унга рухсат берингизлар, ичкарига кирсин!» — дедилар. Уни чақириб келишди. Ҳазрат Умар унга: «Нечун ортингга қайтдинг?» — дедилар. Абу Мусо: «Жаноб Расулуллоҳ бизга шундай таълим берганлар!» — деди. Ҳазрат Умар: «Бул гапингга ҳужжат келтир, акс ҳолда таъзинингни берғумдур!» — дедилар. Абу Мусо гувоҳ излаб ансорийлар ҳузурига борди, улар: «Сенинг мазкур гапингга ёш болаларгина гувоҳликка ўтмоғи мумкин-дур!» — дейишди. Шунда уларнинг ораларидан Абу Саъид ал-Худрий чиқиб Абу Мусо бирлан биргаликда Ҳазрат Умарнинг ҳузурларига борди-да: «Жаноб Расулуллоҳ бизга шундай деб амр қилганлар», — деди. Ҳазрат Умар: «Бундан мен беҳабар эрканман, демак мен ўшанда бозор шовқин-суронидан эшитмай қолган эрканман-да!» — дедилар».

Ал-Аъраж ривоят қиладилар: «Абу Ҳурайра бундай деган эрди: «Сизлар «Абу Ҳурайра Жаноб Расулуллоҳ ҳақларида жуда кўп ҳадислар айтади» деб таъкидлайсизлар. Оллоҳ таоло ҳақи, мен бир вақтлар Жаноб Расулуллоҳнинг хизматларини қилиб қорнимни тўйғазиб юргувчи бир мискин киши эрдим, муҳожирлар ўшал вақтда бозорларда савдо-сотик бирлан, ансорлар эрса ўз мол-қоллари бирлан овора эрдилар. Бир куни мен Жаноб Расулуллоҳнинг марҳаматларига муяссар бўлдим. Ул зот: «Кимки ўз ридосини (кийимини) ерга ёзиб қўйса, мен унинг устида туриб сўзлагаймен, кейин ул ридосини йиғиштириб олғай-да, менинг айтганларимни сира ҳам унутмайдирган бўлиб қолғай», — дедилар. Шунда мен дарҳол ўз бурдамни (кийим) ерга ёздим. Ул зотни ҳақ пайғамбар қилиб юборган Оллоҳ таоло ҳақи, шу-шу бўлди-ю, мен ул зотдан нимаики эшитсам, сира ҳам унутмайдирган бўлдим!».

23-боб. «Бундай қилмагил!» дейилганда ўзга кишини эрмас, Жаноб Расулulloҳни далил қилиб кўрсатган шахс ҳақида

Муҳаммад ибн ал-Мункадир ривоят қиладилар: «Жобир ибн Абдуллоҳ Оллоҳ таолонинг номи бирлан қасам ичиб: «Ибн ас-Соид (Ибн Сайёд) — Дажжолдур!» — деди. Мен унга: «Оллоҳ таолонинг номи бирлан қасам ичмоққа қандай журъат қилдинг!» — дедим. Ул менга: «Мен Ҳазрат Умарнинг Жаноб Расулulloҳ қошларида шундай деб қасам ичганларини эшитганмен, шунда ул зот унга монеълик қилмаган эрдилар»,— деди».

24-боб. Далиллар асосида тан олинадирган ҳукмлар. Далил ўзи нима ва уни қандай тушунтирмоқ керак?

Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам от ва шу каби ҳайвонларнинг ҳаром ёким ҳалоллиги хусусида ўз ҳукмларини баён қилдилар. Кейин, одамлар эшаклар хусусида савол беришиб эрди, ул зот Оллоҳ таолонинг «Кимки заррача бўлса ҳам хайрли иш қилғайдур, ажру савоб олғайдур...» деган қавлини далил қилиб келтирдилар. Сўнг, Жаноб Расулulloҳдан калтакесак (эчкиэмар) хусусида сўрашди, шунда ул зот: «Мен унинг гўштини емайман ҳам, ҳаром деб айтмайман ҳам!» — дедилар. Ибн Аббос Жаноб Расулulloҳнинг дастурхонга қўйилган калтакесак гўштини «Мен емайман, сизлар еяверингизлар!» деб айтганлари учун калтакесак гўшти ҳалол эркан деб ўзича хулоса чиқарди.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Отнинг уч хислати мавжуд бўлиб, бир кишига савоб келтирғай, иккинчи бир кишининг айбини ёпғай, учинчи кишига эрса, гуноҳ орттирғайдур. Отидан савоб топадирган киши хусусига келсак, ул ўз отини Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилмоқ бўлиб бирор яйлов ёким боққа боғлаб қўйган киши бўлиб, отининг ўшал яйлов ёким боғдаги ўт-ўланлардан тановул қилиб ҳордиқ чиқармоғига имкон бергани учун савоб олғайдур, ҳаттоки оти ечилиб кетиб уёқдан буёққа яйраб шаталоқ отса ҳам унинг қолдирган излари ва тезаклари яхшилиғ келтирғайдур. Агар ўшал от бир чашма ёнидан ўтаётиб ундан ичаётганда эгаси монеълик қилмаса ҳам савоб бўлғайдур. Оти туфайли айби (гуноҳи) ёпиладирган киши шулким, ул ўз отини тирикчилик учун эгарлаб, топаётган ризқи рўзидан Оллоҳ таоло йўлида эҳсон қилмоқни унутмайди ва бу бирлан баъзи бир гуноҳларини ёпади. Киши мақтаниш ёким риё

юзасидан от сақлаётган эрса, бу унга гуноҳ бўлиб ёзилгай-дур». Кейин, Жаноб Расулulloҳдан эшак хусусида сўрашди, шунда ул зот: «Оллоҳ таоло бул ҳақда менга «Кимки заррача бўлса ҳам яхшилиқ қилса, ажру савоб олгай ва кимки заррача бўлса ҳам ёмонлик қилса, азобга қолгай» деган ояти каримасидан бўлак ҳеч нарса нозил қилмагандур»,— дедилар».

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Бир аёл Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига келиб ҳайздан қандай тозаланмоқ дозимлиги хусусида сўради. Жаноб Расулulloҳ унга қандай ғусл қилмоқни айтиб, сўнг: «Атирланган латта бирлан тозалангил!» — дедилар. Аёл: «Латта бирлан қандай тозаланаман?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Субҳоналлоҳ, тозалангил!» — дедилар. Шунда мен аёлни ёнимга тортидим-да: «Қоннинг ҳидини кетказмоқ учун атирланган латтани ўшал жойингга қўйгил!» — дедим».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Умму Ҳафид бинти ал-Ҳарс ибн Хазн сариёғ, пишлоқ ва қалтакесак (эчкизмар) гўшти олиб Жаноб Расулulloҳни кўргани борди. Шунда Жаноб Расулulloҳ аёлларни дастурхонга таклиф қилдилар, улар еб-ичишди, аммо ўзлари ҳазар қилгандек туриб нари кетдилар. Агар эчкизмар ҳаром бўлганда аёллар Жаноб Расулulloҳга келтирилган дастурхондан тановул қилмаган бўлур эрдилар, бунинг устига ул зот уни енглар деб ҳам айтмадилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки саримсоқ ёким пиёз еган эрса, биздан ҳам масжидимиздан ҳам нарироқ юрсин, яхшиси уйида ўлтирсин!» — дедилар. Бир куни Бадр Жаноб Расулulloҳга кўкатлардан тайёрланган қандайдир таом келтириб эрди, ул зот ундан ёқимсиз ҳид келаётганини сезиб, ўзлари емай, саҳобаларга инъом қилдилар-да: «Мен сизлар муножот қилмайдирганлар (фаришталар) бирлан муножот қилгаймен!» — дедилар».

Муҳаммад ибн Жубайр оталари Жубайр ибн Мутъимдан нақл қиладилар: «Бир ансория аёл Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига келиб бир нарса ҳақида сўраб эрди, ул зот ҳам унга нимадир дедилар. Шунда аёл: «Агар сизни тополмасамчи?» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Агар мени тополмасанг, Абу Бакрга мурожаат қилгил!» — дедилар. Иброҳим ибн Саъд: «Ушал аёл: «Келганимда вафот этган бўлсангизчи?» — демоқчи эрди»,— дейдилар».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ

1-боб. Жаноб Расулуллоҳнинг «Китоб аҳлларида» (яҳудийлардан шариатга тааллуқли) бирор нарса ҳақида сўрамангизлар!» деганлари ҳақида

Ҳумайд ибн Абдурраҳмон ривоят қиладилар: «Муовия Мадинада бир гуруҳ қурайшликларга гапираётиб Каъб ул-Аҳборни эслади-да: «Ул китоб аҳллари ҳақида ривоят қилғувчилар ичида энг ростгўй одам бўлишига қарамасдан, барибир биз унинг қанчалик тўғри-нотўғри гапираётганини синаб кўрар эрдик»,— деди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Аҳли китоблар (яҳудийлар) тавротни иброний тилда ўқиб, сўнг унинг мазмунини аҳли исломга араб тилида тушунтирур эрдилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Аҳли китобларга ишонмангизлар ҳам, уларни ёлғончи демангизлар ҳам, яхшиси «Оллоҳ таолога ҳамда бизга ва сизларга нозил қилган китобларга иймон келтирганмиз» деб айтингизлар!» — дедилар».

Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Ибн Аббос бундай деди: «Нечун сизлар аҳли китоблардан (яҳудийлардан) шариат хусусида сўрагайсизлар? Ахир, Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга нозил қилинган Китобингиз Оллоҳ таолонинг энг кейинги Китоби-ку! Унга бошқа китоблар матни аралаштирилмаган, бунинг устига Жаноб Расулуллоҳ аҳли китобларнинг Оллоҳ таолонинг китобини (тавротни) ўзгартириб ўз қўллари бирлан ёзганликларини ҳамда уни Оллоҳ таоло нозил қилган деб даъво қилишларини айтганлар-ку! Бу бирлан улар сизларни ўзингизга йўлланган ҳақиқий илмдан осонгина чалғитиб, ўз тарафларига оғдириб олмоқчидурлар. Оллоҳ таоло ҳақи, биз ҳали улардан бирор кишининг сизларга нозил қилинган нарса хусусида сўраганини кўрган эрмасмиз!».

2-боб. Қуръон аҳкомлари хусусида тортишувга йўл қўйиб бўлмаслиги ҳақида

Жундуб ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қуръонни дилларингиз дўстона кайфиятда бўлғонида тиловат қилингизлар, ба-шарти (унинг аҳкомлари хусусида) ўртангизда ихтилоф пайдо бўлса, дарҳол тиловат қилмоқдан тўхтангизлар!» — дедилар».

Бу ерда юқоридаги ҳадис такроран келтирилган.

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу

алайҳи ва саллам Оллоҳ таолонинг даргоҳига қайтмоққа ҳозирлик кўраётган кезларида уйда бир қанча кишилар бўлиб, уларнинг ораларида Умар ибн ал-Хаттоб ҳам бор эрдилар. Шунда Жаноб Расулуллоҳ уларга: «Менга қоғоз-қалам келтирингизлар, сизларга васиятимни битиб бергаймен, кейин сира йўлдан адашмагайсизлар!» — дедилар. Ҳазрат Умар: «Жаноб Расулуллоҳни дард енгиб қўйган кўринадир, ахир қўлларингизда Қуръони Карим бор-ку, бизга Оллоҳ таолонинг шул Китоби кифоя қилғайдур!» — дедилар. Буни эшитиб уйда мавжуд кишилар ўзаро тортишиб қолдилар. Баъзилар: «Қоғоз-қаламни тепаларига яқинроқ олиб борингизлар, сизларга васиятларини битиб бергайлар, кейин йўлдан адашмагайсизлар!» — деса, баъзилар Ҳазрат Умарнинг гапларини қувватлади. Шул тариқа ихтилоф чиқиб шовқин-сурон кучайгач, Жаноб Расулуллоҳ: «Ҳузуримдан чиқиб кетингизлар!» — дедилар». Убайдуллоҳ айтадиларки, Ибн Аббос (ташқарига чиққач) нукул: «Уларнинг ўзаро ихтилофу шовқин-суронларининг Жаноб Расулуллоҳга ўз васиятларини ёзиб қолдирмоқларига монёълик қилгани мусибатлар мусибати бўлди!» — дер эрди».

3-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам шароитга қараб рухсат берса бўладирган нарсадан одамларни бутунлай маҳрум қилмасликни уқдирганлар!

Чунончи, ҳаж вақтида Жаноб Расулуллоҳ одамлар эҳромларини ечгач: «Хотинларингиздан ўз насибангизни олингизлар!» — деб амр қилишлари бирлан шароитга қараб рухсат берса бўладирган нарсадан одамларни бутунлай маҳрум қилмаслик лозимлигини уқдирганлар. Жобир разияллоҳу анҳу: «Шунда Жаноб Расулуллоҳ уларга хотинлардан насиба олмоқни шарт қилиб қўйганлари йўқ, балки буни ҳалол қилдилар холос»,— дейдилар. Умму Атия: «Биз (аёллар) жанозага эргашмоқдан қайтарилдик, аммо бу бизга шарт қилиб қўйилмади»,— дейдилар.

Ато (ибн Абу Рабоҳ) ривоят қиладилар: «Жобир ибн Абдуллоҳдан бундай деб эшитдим: «Биз — Жаноб Расулуллоҳнинг саҳобалари Умра қилмай, фақат ҳаж қилғаймиз деб таҳлил айтган эрдик. Аммо, Жаноб Расулуллоҳ Зулҳижжа ойининг тўртинчи куни эрта бирлан Маккага келганларида эҳромларимизни ечиб, хотинларимиздан насиба олмоғимизга рухсат бердилар. Шунда буни бизга шарт қилиб қўймадилар, фақат хотинларимиз бирлан қўшилмоғимизни ҳалол қилдилар, холос. Чунким, Жаноб Расулуллоҳга бизнинг «Закарларимиздан мазий томиб турган ҳолда Арафотга борғайимизми?» деган гапимизни етказишган

эркан. Жаноб Расулуллоҳ бизга: «Билурсизларки, мен Оллоҳ таолодан ҳаммангиздан кўра кўпроқ қўрқурмен ва унга садоқатлироқ ҳамда итоаткорроқмен. Эҳромларингизни ечингизлар! Бугун не қилмоғимни илгарироқ билганимда қурбонлик олиб келмаган ва сизлар бирлан бирга эҳромимни ечган бўлур эрдим»,— дедилар. Биз Жаноб Расулуллоҳга қулоқ осиб эҳромимизни ечдик».

Абдуллоҳ ибн ал-Мазиний ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Шомдан илгари намоз ўқингизлар!» — дедилар. Учинчи бор шундай деб қайтарганларида одамларга бу суннат бўлиб қолмасин деган ўй бирлан: «Хоҳлаганлар»,— деб қўшиб қўйдилар».

4-боб.

Оллоҳ таоло: «Уларнинг ишлари ўзаро маслаҳат бирлан ҳал бўлғайдур. Сен улар бирлан маслаҳатлашгил, чунким бирор ишга азму қарор қилмоқдан аввал маслаҳатлашиб олмоқ лозимдур!» — дейди. Оллоҳ таоло яна: «Бирор ишга азму қарор қилсанг, Оллоҳ таолога таваккал қилгил!» — дейди. Жаноб Расулуллоҳ бирор ишга азму қарор қилдиларми, бўлди, уни албатта адо этур эрдилар, бул борада кимса йўқким, Оллоҳ таоло бирлан унинг расулидан ўтиб тушса! Чунончи, Жаноб Расулуллоҳ Уҳуд жангги кунни жанг бошлаш ёким бошламаслик хусусида саҳобалари бирлан маслаҳатлашдилар, шунда улар жангга киришганимиз маъқул деб маслаҳат беришди. Жаноб Расулуллоҳ умматларига уруш анжомларини кийдириб, жанг бошламоққа азм қилганларида, улар: «Тўхтангиз!» — дейишди. Аммо, ул зот бир ишга азм қилганларидан сўнг қайтмас эрдилар, шул боисдан ҳам энди уларнинг гапига эътибор бермадилар-да: «Пайғамбар ўз умматига жанг анжомларини кийдиргач, то Оллоҳ таолонинг фармони бўлмагунча, ечдирмаслиги лозимдур!» — дедилар.

Тухматчилар Оиша онамизга бўхтон қилганларида Жаноб Расулуллоҳ Ҳазрат Али ва Усома бирлан маслаҳатлашдилар, уларнинг гапига қулоқ солдилар. Кейин, шул хусусда Қуръони Карим ояти нозил бўлгач, тухматчиларга дарра урдирдилар, уларнинг гап-сўзларига эътибор бермай, фақат Оллоҳ таолонинг амрига итоат этдилар. Жаноб Расулуллоҳ вафот этганларидан кейин, имомлар қилинмоғи жоиз деб топилган ишлар хусусида энг ишончли уламолар бирлан маслаҳатлашиб, осонроқ йўлни танлар эрдилар. Агар ҳал қилинмоғи лозим бўлган масала Қуръонда ёким суннатда мавжуд бўлса, булардан четга чиқмас эрдилар. Чунончи, Абу Бакр закот тўламоқдан бош тортганларга қарши уруш

қилмоқ лозим деб ҳисоблаганларида, Ҳазрат Ҳмар: «Уларга қарши қандай уруш қилгайсиз? Ахир, Жаноб Расулуллоҳ: «Одамлар «Ло илоҳа иллаллоҳу» деб айтмагунларига қадар уруш қилмоғим менга амр қилинди, агар шундай десалар, жону моллари мендан омон қолур!» — деганлар-ку!» — деди. Абу Бакр: «Оллоҳ таоло ҳақи, Жаноб Расулуллоҳ иккиси ҳам тенг деб билган намоз бирлан закотни фарқлаган кишиларга қарши жанг қилғумдур!» — дедилар. «Абу Бакр сира маслаҳатга юрмади,— дейдилар Ҳазрат Умар,— чунким унинг илгида Жаноб Расулуллоҳнинг намоз бирлан закотни фарқлаган ҳамда дин ва унинг ҳукмларини ўзгартиришга интилганларга нисбатан чиқарган ҳукмлари мавжуд бўлиб, ул зот: «Кимки дилини ўзгартирса, уни ўлдирингизлар!» — деган эрдилар». Барча қорилар, улар хоҳ кекса ва хоҳ ёш бўлсин, Ҳазрат Умарнинг маслаҳатгўйлари эрдилар. Ҳазрат Умар Оллоҳ таоло Китобини қаттиқ туриб ҳимоя қилур эрдилар.

Убайдуллоҳ ривоят қиладилар: «Бўхтончилар Оиша разияллоҳу анҳога тухмат қилганда Жаноб Расулуллоҳ Али ибн Абу Толиб бирлан Усома ибн Зайдни ҳузурларига чақириб, улардан Оиша онамизнинг йўқолиб қолганлари хусусида суриштириб, маслаҳатлашдилар. Усома Оиша онамизнинг покдомон эрканликлари ҳақида ўзи билганча сўзлади. Ҳазрат Али эрсалар: «Оллоҳ таоло ҳеч қачон сизни ранжитмагайдир, хотинингиздан бўлак аёллар кўп-ку, чўридан сўраб кўрингиз, ул тасдиқлагай!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ чўридан: «Шубҳали бирор нарса кўрдингми?» — дедилар. Чўри: «Менинг фикримча, Оиша жуда ёш, болалик қилиб бирор жойда ухлаб қолган бўлиши керак, ул шул қадаб бўшангки, қўй келиб еб қўйган хамирга ўхшайдир», — деди. Шундан сўнг, Жаноб Расулуллоҳ минбарга чиқиб: «Эй мусулмонлар жамоаси, аёлим хусусида тухмат қилиб менга озор берган одамнинг ёмонлигига ёмонлиғ бирлан жавоб бермаганим учун мени маъзур тутгайсизлар, Оллоҳ таоло ҳақи, мен аёлимга хайриятдан ўзга нарсани истамагаймен!» — дедилар-да, Оиша онамизнинг покдомон эрканликларини зикр қилдилар».

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одамларга ваъз айтдилар, сўнг Оллоҳ таолога муносиб ҳамду санолар ўқигач: «Нечун қавм орасидан баъзилар менга тегизиб оиламни ҳақорат қилурлар, мен уларнинг бирор ёмонлиги борлигини билмагаймен?!» — дедилар».

Урва бундай дейдилар: «Тухматчилар не деганларини Оишанинг ўзига айтишганда, ул: «Ё Расулаллоҳ, ижозат берингиз, ота-онам ҳузурларига бориб келсам!» — деди.

Жаноб Расулуллоҳ унга рухсат бериб, бир ёш болани ҳамроҳ қилиб юбордилар. Шунда ансорлардан бири: «Субҳоналлоҳ, биз бундай демаслигимиз керак эрди, субҳоналлоҳ, биз бундай демаслигимиз керак эрди, бул ғирт бўҳтондур!» — деди».

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМИ ТАВҲИД КИТОБИ

1-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўз умматларини Оллоҳ таборақ ва таолони яккаю ягона деб эътиқод қилмоққа даъват қилганлари ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Маозни Яманга юбораётиб бундай дедилар: «Сен аҳли китоб бўлмиш бир қавм ҳузурига кетаётирсен, дастлабки қиладирган ишинг шулким, уларни Оллоҳ таолони яккаю ягона деб эътиқод қилмоққа даъват қилгил! Агар сўзингга кирсалар, уларга Оллоҳ таоло бир кечакундузда беш вақт намоз ўқимоқни фарз қилганини айтгил! Бунга ҳам кўнсалар, айтгилки, Оллоҳ таоло уларнинг молларидан закот олмоқни ҳам фарз қилган бўлиб, бунда бойлардан олиб камбағалларга қайтарилгайдур. Агар шул айтганларингга иқрор бўлсалар, улардан закот олгил, аммо энг яхши молларини олмагил!».

Маоз ибн Жабал ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам менга: «Ё Маоз, билурмисен, Оллоҳ таолонинг ўз бандаларидаги ҳақи недур?» — дедилар. Мен: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолога ибодат қилиб, унга ҳеч нарсани ширк келтирмасликларидур» — дедилар. Сўнг: «Ё Маоз, билурмисен, бандаларнинг Оллоҳ таолодаги ҳақлари недур?» — дедилар. Мен: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «(Агар бандалар Оллоҳ таолонинг ҳақини адо этсалар), уларни азобламаслигидур», — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Тунда бир одам иккинчи бир одамнинг «Кул ҳуваллоҳу аҳад»ни ўқиб такрорлаётганини эшитди. Тонг отгач, ул Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига борди-да, шул ҳақда гапириб уни камситди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Жоним қўлида бўлган зот ҳақи, ул сура Қуръони Каримнинг нақ учдан бирига тенгдур!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ бир кишини Сарияга бошлиқ қилиб юбордилар. Ул ўз шерикларига имомлик қилиб ўқиган намозини нуқул «Қул хуваллоҳу аҳад» бирлан тамомлар эрди. Улар Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига қайтиб келишгач, шул ҳақда айтишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Сўрангизлар-чи, нечун ул бундай қилур эркан?» — дедилар. Улар сўрашган эрди, ул: «Чунким «Сураи ихлос» Раҳмоннинг сифатидур, шул боисдан мен уни ўқимоқни яхши кўрурмен!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Унга айтингизлар, Оллоҳ таоло ҳам уни яхши кўрғайдур!» — дедилар».

2-боб. Оллоҳ таборак ва таолонинг «Оллоҳ деб даъват қилурмисен ёким ар-Раҳмон деб даъват қилурмисен, фарқи йўқдур, унинг барча исмлари гўзалдур, деб айтгил» деган ояти каримаси ҳақида

Жарир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу улайҳи ва саллам: «Одамларга раҳм қилмайдирган кишига Оллоҳ таоло ҳам раҳм қилмағайдур!» — дедилар».

Усома ибн Зайд ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг қизлари (Зайнаб): «Ўғлим жон таслим қилай деяпти, ота тезроқ келингиз!» — деб одам юборди. Ул зот бунга жавобан салом айтиб: «Фарзанд берадирган ҳам Оллоҳ, уни қайтариб оладирган ҳам Оллоҳ, уларнинг умри унинг даргоҳида аниқ белгилаб қўйилгандур. Оллоҳ таолодан ўзига сабру қаноат тилаб, унинг иродасига бўйинсунсин!» — деб айтиб юбордилар. Қизлари: «Отам албатта келсинлар!» — деб яна одам юборди. Бул гапни эшитиб Жаноб Расулуллоҳ ўринларидан турдилар, ул зот бирлан бирга Саъд ибн Убода, Маоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб, Зайд ибн Собит ва бир қанча кишилар ҳам туриб йўлга тушдилар. Етиб боришгач, Жаноб Расулуллоҳга болани узатишди, бола суви йўқ мешдек қуриган-у, жон танасидан чиқиб кетайин деб тургандек эрди. Буни кўриб Жаноб Расулуллоҳнинг муборак икки кўзларидан дувуллаб ёш оқди. Шунда Саъд: «Ё Расулаллоҳ, бул не қилганингиздур?!» — деди. Ул зот: «Кўз ёши — Оллоҳ таолонинг ўз бандалари қалбига солган раҳмати бўлиб, ул раҳмдил бандаларига раҳм қилғайдур!» — дедилар».

3-боб. Оллоҳ таолонинг «Мен қудратли раззоқмен!» деган қавли хусусида

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолодан кўра

сабрлироқ зот йўқдурким, ул ҳатто «Оллоҳнинг боласи бор» деб даъво қилиб азият етказувчиларга ҳам омонлик бериб ризқ улашгайдур!» — дедилар».

4-боб. Оллоҳ таолонинг «Ғайбни билгувчи ўз ғайбини ҳеч кимга ошкор қилмағай», «Дарҳақиқат, қиёматнинг қачон бўлмоғини Оллоҳ таолонинг ўзи билгай», «Уни (Қуръонни) ўз илмила нозил қилган», «Ҳар бир аёл унинг илмила ҳомиладор бўлгай ва туггай», «Қиёматнинг қачон бўлмоғини билмоқлик унга тааллуқлидур» деган қавллари хусусида

Яҳё ибн Зиёд: «Ҳар бир нарсанинг зоҳирлиги ҳам, ботинлиги ҳам Оллоҳ таолонинг илмига боғлиқдур», — дейдилар.

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Ғайб (Оллоҳ таолонинг ўзигагина маълум нарсалар)нинг бешта калити мавжуд бўлиб, уларни Оллоҳ таолонинг ўзигагина билгайдур: 1) Баҷадондаги ҳомиланинг ўғил ёким қизлигини Оллоҳ таолодан ўзга ҳеч ким билмагайдур. 2) Эртага не бўлмоғи Оллоҳ таолонинг ўзигагина аёнду, 3) Қачон ёмғир (ёким қор) ёғмоғини Оллоҳ таолодан бошқа ҳеч ким билмагайдур. 4) Ким қаерда ўлмоғини Оллоҳ таолонинг ўзигагина билгайдур. 5) Қиёматнинг қачон бўлмоғини Оллоҳ таолодан ўзга ҳеч ким билмагайдур».

Масруқ разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Оиша онамиз бундай дедилар: «Кимки сенга: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таолони кўрганлар» — деган бўлса, ёлғон айтибдур, чунким Оллоҳ таоло ўзини (фоний) кўз бирлан кўриб бўлмаслигини (Қуръонда) айтгандур. Кимки сенга: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва саллам ғайбни (инсон билолмайдирган нарсаларни) билурлар», — деган бўлса, ёлғон айтибдур, чунким Оллоҳ таоло ўзидан бўлак ҳеч кимса ғайбни билолмаслигини (Қуръонда) айтгандур».

5-боб. Оллоҳ таоло ўзини «Ас-Салом ул-муъмину» («Ўз пайғамбарларига мўъжиза яратмоқ қудратини ато этиб, уларнинг ҳақ пайғамбарлар эрканликларини тасдиқ қилган Ас-Салом») дегани хусусида

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламга иқтидо қилиб намоз ўқиётган эрдик, ташаҳҳудда «Ас-Салому алаллоҳи» деб айтиб эрдик, Жаноб Расулуллоҳ бизга: «Бундай демангизлар, чунким «Ас-Салом» Оллоҳ таолонинг исмларидандур.

«Ат-Таҳиййоту лиллоҳи вас-салавоту ват-таййиботу, ас-салому алайка аййухан-набиййу ва раҳматуллоҳи ва баракотуху, ас-салому алайно ва ало ибодиллоҳис-солиҳийн, ашҳаду ан ло илоҳа иллаллоҳу ваҳшадунна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳу» деб айтингизлар»,—дедилар».

6-боб. Оллоҳ таоло ўзини «Малик ун-носи» («Инсонларнинг подшоҳи») дегани хусусида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Оллоҳ таоло қиёмат куни ерни эзиб, ўнг қўли бирлан (ўз қудрати бирлан) осмонларни (думалоқ қилиб) ўраб ташлайдир-да, сўнг: «Мен подшоҳдурмен, ернинг подшоҳлари қани?» — дейдир».

7-боб. Оллоҳ таолонинг «... ва ҳувал-азийзул-ҳакийму, субҳона раббика раббил-иззати амма йасифуун ва лиллоҳи «л-иззату ва ли-расуулиҳи» (ва ул азийу ҳақимдур, барча тавсифу таъриф қилғувчи иззат соҳиби бўлмиш раббингга шон-шарафлар бўлсинким, иззат Оллоҳ ва унинг расулига мансубдур) деган қавли хусусида ҳамда Оллоҳ таолонинг иззати ва сифатларини тилга олиб онт ичганлар ҳақида

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаҳаннам (қиёмат куни дўзахийларга тўлиб кетгач), «Иzzатинг ҳақи, бўлди-бўлди!» деб айтадир»,—дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Қиёмат куни жаннат бирлан дўзах оралиғида бир киши қолгайдур, ул жаннатга энг кейин киргувчи бандадур. Шунда ул: «Эй парвардигоро, юзимни дўзахдан ўгириб қўйгил, иззатинг ҳақи, бундан бўлак нарсани илтимос қилмагаймен!» — дейдир. Шунда Оллоҳ таоло (иноят қилиб): «Мана бул ҳам, бундан ўн баробар кўп мана булар ҳам сенга бўла қолсин!» — дейдир. Бояги банда: «Иzzатинг ҳақи, баракотингга доим мухтож эрурман!» — дейдир».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Яккаю ягона Оллоҳ эрканлигинг ҳамда жину инсонлар ўлиб сен ҳамиша барҳаёт қолмоқлигинг ҳаққи-ҳурмати, барча ёмонлиқлардан мени ўзинг асрагай-сен!» — дер эрдилар».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Гуноҳ-корларни дўзахга олиб келиб ташлайвергайлар, дўзах эрса,

Раббулолабийн унга ўз қадамини қўймагунча «Яна бормидур?» деб сўрайвергай, кейин юмилиб олгай-да: «Иззату караминг ҳақи, бўлди, бўлди!» — дегай. Жаннат эрса, солих бандаларга тўлиб-тошиб кетса ҳам қабул қилавергай, ҳатто Оллоҳ таоло қўшимча яна бир жаннат яратиб, сигмай қолган солих бандаларни ўшанга жойлаштиргайдур».

8-боб. Оллоҳ таолонинг «Осмонлар бирлан ерни «кун!» («вужудга келгил!») деган биргина сўзи бирлан яратган (Оллоҳнинг) ўзидур!» деган қавли хусусида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тунда таҳажжуд қилиб қуйидаги дуони ўқир эрдилар: «Ё парвардигоро, жамики мақтовлар сенга хосдур! Еру осмонлар ва ундаги борлиқнинг ёруғлиги сендандур, жамики мақтовлар сенга хосдур! Сен еру осмонларнинг ва ундаги борлиқнинг яратувчиси ва бошқариб тургувчисидурсен, жамики мақтовлар сенга хосдур! Сен ҳақдурсен, ваъданг ҳам ҳақдур, сўзинг ҳам ҳақдур, охиратда сени кўрмоқ ҳам ҳақдур, жаннат ҳам ҳақдур, дўзах ҳам ҳақдур, қиёмат ҳам ҳақдур, жамики пайғамбарлар ҳам ҳақдур, Мухаммад ҳам ҳақдур! Ё парвардигоро, сенга бўйинсундим ва сенга таваккал қилдим, сенга иймон келтирдим ва дилдан сенга тавба қилдим, сени деб (душманларинг бирлан) курашдим, уларга ўзинг жазо бергайсен, ўтган ва келгуси гуноҳларимни, хуфёна ва ошкора хатоларимни ўзинг кечиргил, сен яккаю ягонадурсен, сендан бўлак илоҳ йўқдур!».

Суфён (ас-Саврий): «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам «Сен ҳақсен, сўзинг ҳам ҳақдур!» деб дуо ўқидилар», — дейдилар».

9-боб. Оллоҳ таолонинг «Оллоҳ доимо эшитиб, кўриб тургайдур!» деган қавли ҳақида

Урва ривоят қиладилар: «(Оиша разияллоҳу анҳо Байтуллоҳ ёнида туриб Жаноб Расулуллоҳ бирлан айтишиб қолдилар. Буни эшитиб, кўриб турган Оллоҳ таоло пайғамбаримиз алайҳиссаломга оят нозил қилди). Шунда Оиша разияллоҳу анҳо: «Қулоқларига овозларни етказган Оллоҳ таолога шукрлар бўлсин!» — дедилар. Ўшанда Оллоҳ таоло қуйидаги ояти каримасини нозил қилган эрди: «Оллоҳ хотинингнинг сен бирлан айтишиб айтган сўзини эшитди!».

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирлан бирга сафарда

эрдик. Шунда ҳар гал тепаликка кўтарилганимизда бор овозимиз билан «Оллоҳу акбар!» дер эрдик. Жаноб Расулуллоҳ буни эшитиб: «Ўзларингизни авайлангизлар, чунким сизлар қулоғи қар ёким ғоибий бир кимсага эрмас, балким доимо ёнгинангизда эшитиб ва кўриб тургувчи Оллоҳ таолога дуо айтаётирсизлар!» — дедилар. Сўнг, ул зот, мен ичимда «Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ!» деб турганимда, ёнимга келдилар-да: «Эй Абдуллоҳ ибн Қайс, «Ло ҳавла ва ло қуввата илло биллоҳ!» деб айтгил, чунким бул жаннат казиналаридан биридур!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Амр ривоят қиладилар: «Абу Бакр Сиддиқ Жаноб Расулуллоҳга: «Ё Расулаллоҳ, менга намозда ўқийдирган бир дуо ўргатсангиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Қуйидаги дуони айтгил!» — дедилар: «Ё парвардигоро, дарҳақиқат мен (гуноҳ ишлар қилиб) ўзимга кўп зулм қилдим, гуноҳларни эрса, сендан бўлак кечгувчи зот йўқдур, мени кечиргил, мағфиратингдан бенасиб қилмагил, менга раҳм қилгил, мағфиратли раҳмдил зот ўзинг эрурсан!».

Урва ибн аз-Зубайр Оиша онамиздан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Жаброил алайҳиссалом менга «Оллоҳ таоло қавмингнинг сенинг сўзингни рад қилиб не деб жавоб берганини эшитди!» деб нидо қилдилар», — дедилар».

10-боб. Оллоҳ таолонинг «Ул қодирдур, деб айтгил!» деган қавли ҳақида

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга Куръони Карийм сураларини ўргатганларидек ҳар бир ишда истихора айтмоқни (ўзинг билган нарсадан мени огоҳ қилгайсен, деб илтижо қилмоқни) ҳам ўргатур эрдилар. Ул зот бизга: «Агар бир ишга бел боғласангиз, аввал икки рақъат фаръсиз намоз ўқингиз, сўнг мана бул дуони айтингиз!» — дедилар: «Илоҳи, мени илмингдан (ўзинг билган нарсадан) огоҳ қилгил, қудратинг ила бардам қилгил, чексиз фазлу карамингдан баҳраманд этгил! Сен қодирдурсан, мен ожиздурман, сен донодурсан, мен нодондурман ва сен барча ғайбдан воқифдурсан! Илоҳи, мен бел боғлаган иш динимга, ҳаётимга ҳамда касбу коримга яхшилиғ келтирадирми, йўқми, ўзинг билгайдурсан. Агар яхшилиғ келтирадирган бўлса, уни менга насиб айлаб, осон қилгил ва унга баракот ато этгил! Илоҳи, мен бел боғлаган иш динимга, ҳаётимга ва касбу коримга ёмонлиғ келтирадирми, йўқми, ўзинг билгайдурсан. Агар ёмонлиғ келтирадирган бўлса, уни мендан, мени ундан йироқ қилгил, менга яхшилиғ келтирадирган ишни раво кўриб, рози қилгил!».

11-боб. Қалбларни ўзгартирувчи зот ҳақида

Оллоҳ таоло: «Биз уларнинг қалблари бирлан кўзларини (фаҳму фаросатларини) ўзгартирурмиз!» — дейди.

Абдуллоҳ (ибн Умар) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам кўпинча: «Қалбларни ўзгартирувчи зот ҳақи, (бундай қилмагаймен ёким бундай демагаймен!)» — деб қасамёд қилур эрдилар».

12-боб. Оллоҳ таолонинг бир кам юзта исми борлиги ҳақида

Ибн Аббос: «Зул-Жалол — Буюклик соҳиби, ал-Барр — Латиф демакдир», — дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таолонинг тўқсон тўққизта, яъни бир кам юзта исми бордур. Кимки уни ёддан билса, жаннатга киргай», — дедилар».

13-боб. Оллоҳ таолонинг исмларини айтиб илтижо қилмоқ ва паноҳ тиламоқ ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Агар ўрингизга кириб ётмоқчи бўлсангиз, дастлаб кўрпа-тўшагингизни либосингиз этаги бирлан уч бор қоқиб ташлангиз, сўнг «Ё парвардигоро, сенинг исмингни айтиб ёнбошладим ва сенинг исмингни айтиб тургайман! Агар (уйқумда) жонимни олсанг, уни мағфират қилгил, башарти тирик қолдирсанг, уни солиҳ бандаларинг жонини қандай асрасанг, шундай асрагил!» деб дуо ўқингиз».

Ҳузайфа ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам, агар ўринларига кириб ётсалар: «Ё парвардигоро, сенинг исмингни айтиб тирилгаймен ва сенинг исмингни айтиб ўлгаймен!» — дер эрдилар. Агар уйғонсалар: «Бизни ўлдиргандан сўнг тирилтирган ва инсонлар қайта тирилиб даргоҳига борадирган Оллоҳ таолога шукр!» — деб айтур эрдилар».

Абу Зарр ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тунда ўринларига кириб ётсалар: «Ё парвардигоро, сенинг исмингни айтиб ўлгаймиз ва сенинг исмингни айтиб тирилгаймиз!» — дер эрдилар. Уйғонсалар: «Бизни ўлдиргандан сўнг тирилтирган ва ўзимиз қайта тирилиб даргоҳига борадирган Оллоҳ таолога шукр!» — деб айтур эрдилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу

алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Биронтангиз аёлингиз бирлан жимоъ қилмоқчи бўлсангиз, «Бисмиллоҳи, ё парвардигоро! Бизни шайтондан, шайтонни эрса бизга ато этажагинг фарзандимиздан йироқ қилгил!» деб дуо айтингиз. Агар шунда Оллоҳ таоло сизга фарзанд ато этса, шайтон унга асло зарар етказа олмагайдур».

Адий ибн Ҳотим ривоят қиладилар: «Мен Жаноб Расулуллоҳдан: «Овга ўргатилган итимни қўйиб юборсам-у, ул ўлжа тутиб келса, менга ул ҳалол бўлгайми?» — деб сўрадим. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар овчи итингни қўйиб юбораётганингда Оллоҳ таолонинг исмини тилга олган эрсанг, тутиб келган ўлжасини еябергил, ўзинг найза отиб ўлжани йиқитсанг ҳам еябергил!» — дедилар».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Одамлар Жаноб Расулуллоҳга: «Ё Расулаллоҳ, шул атрофда яқиндагина мушрикликдан ҳалос бўлиб исломга кирган қавмлар бор, улар бизга гўшт келтириб турадирлар. Улар ўз ҳайвонларини сўяётиб Оллоҳ таолонинг исмини айтадирларми, йўқми, бундан беҳабармиз», — дейишди. Шунда ул зот: «Ўзларингиз Оллоҳ таолонинг исмини айтингизда, еяберингизлар!» — дедилар».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам икки қўчқорни қурбонлик қилдилар. Шунда ҳар бири учун алоҳида: «Бисмиллоҳи, Оллоҳу акбар!» — дедилар».

Жундуб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Қурбон ҳайити куни ҳайит намозини ўқиб бўлгач, хутба айтдилар, сўнг: «Кимки ҳайит намозидан илгари қурбонлик қилиб қўйган эрса, ўрнига бошқасини сўйсин ва кимки ҳали сўймаган эрса, «Бисмиллоҳи, Оллоҳу акбар!» деб сўйсин!» — дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оталарингиз номи бирлан қасам ичмангизлар, кимки қасам ичмоқчи эрса, Оллоҳ таолонинг исмини айтиб қасам ичсин!» — дедилар».

14-боб. Оллоҳ таолонинг ўзи танҳо илоҳ эрканлиги, унинг сифатлари ва исмлари ҳақида

Амр ибн Абу Суфён ривоят қиладилар: «Абу Ҳурайрининг менга айтганига қараганда, Жаноб Расулуллоҳ (исломни ўргатмоқ учун қорилар юборилмоғини сўраб, кейин макр ила уларни ўлдирган) бир қавмга ўн кишини жўнатибдилар, уларнинг ораларида Хубайб ал-Ансорий ҳам бор эркан. Кейин, Убайдуллоҳ ибн Йёз менга хабар бердики, ал-Ҳараснинг қизи унга қуйидагини айтиб берган эркан: «Ўшал қавм

қатл қилмоққа тўпланганда Хубайб ал-Ансорий Оллоҳ таолонинг даргоҳига покиза бўлиб бормоқ учун ундан устара сўрабди. Кейин, уни ўлдирмоққа олиб чиқишибди. Шунда ул қуйидаги шеърни ўқибди:

«Мусулмон ҳолда ўлсам, зарра парвойимга келмас,
Қайси ён бирла йиқилмоғимни Оллоҳ фарқлама!
Саховат соҳиби бўлмиш ўзи танҳо илоҳимга,
Қийма-қийма жисмима бермоқ савоб ҳеч гап эмас!»

Кейин, уни Ибн ал-Харас қатл қилибди. Жаноб Расулуллоҳ улар шаҳид бўлган куни саҳобаларини бундан хабардор қилдилар.

15-боб. Оллоҳ таолонинг «Оллоҳ сизларни ўзидан тақво қилмоққа чорлайди» ва «(Эй парвардигоро) сен менинг кўнглимдагини билурсан, мен эрсам, сенинг кўнглингдагини билмасмен» деган қавълари ҳақида

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолодан кўра рашклироқ зот йўқдур, шул боисдан ҳам ул фаҳш ишларни манъ қилди. Шунингдек, Оллоҳ таолодан кўра мақтовни ёқтирадирганроқ зот ҳам йўқдур»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло яратмоқ ишидан халос бўлгач, (фариштага ёким қаламга амр қилиб) ўз даргоҳидаги Арш устига қўйилган Китобига ўзининг хусусида «Менинг раҳматим газабимни мағлуб этгайдур!» деб ёздирди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло бундай дейди»,— дедилар: «Менинг бандамга муносабатим унинг менинг ҳақимдаги фикру ўйига боғлиқ бўлиб, агар мени ёд этса, ҳамиша унга ёрмен! Агар ул мени кўнглида ёд этса, мен ҳам уни кўнглимда ёд этгаймен, агар ул мени кўпчилик орасида ёд этса, мен ҳам уни ундан афзалроқ кўпчилик ичида ёд этгаймен. Агар ул менга бир қарич яқинлашса, мен унга бир тирсак яқинлашгаймен, агар ул менга бир тирсак яқинлашса, мен унга бир қулоч яқинлашгаймен, агар ул мен томон юриб келса, мен ул томон чопиб боргаймен!».

16-боб. Оллоҳ таолонинг «Унинг ўзидан бўлак ҳамма нарса ҳалок бўлғувчидур» деган қавли хусусида

Жобир ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Қуйидаги «Ул сизларнинг тепангиздан азоб юбормоққа қодирдур, деб

айтгил!» деган ояти карима нозил бўлганда, Жаноб Расулуллоҳ: «Ўз паноҳингда асрагил!» — дедилар, Оллоҳ таоло: «...ёким оёқларингиз остидан (азоб юбормоққа қодирдур)» — деганда ҳам «Ўз паноҳингда асрагил!» — дедилар. Оллоҳ таоло: «...ёким сизларни турли гуруҳларга бўлиб ташлашга (қодирдур)» — деганда эрса, «Бул енгилроқдур», — дедилар».

17-боб. Оллоҳ таолонинг «Ул / чақалоқ Мусо / кўзларим олдида униб ўсади» ва «/ Нух кемаси / бизнинг назоратимиз туфайли сузади» деган қавллари хусусида

Абдуллоҳ (ибн Умар) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида Дажжол ҳақида гап кетди. Шунда Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло сизларга ўзининг кўр эрмаслигини ошкора айтадир», — дедилар-да, қўллари бирлан кўзларига ишора қилдилар. Сўнг, давом этиб: «Масих Дажжолнинг эрса, ўнг кўзи кўр бўлиб, сув бетида қалқиб турган узум донасига ўхшайдур», — деб айтдилар».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло юборган ҳар бир пайғамбар ўз қавмини бир кўзи кўр каззоб Дажжолдан эҳтиёт бўлмоқни айтиб огоҳлантирган, сизларнинг парвардигорингиз эрса, кўр эрмасдур. Дажжолнинг икки кўзи ўртасига кофир деб ёзиб қўйилган».

18-боб. Оллоҳ таолонинг «Ул яратгувчи, йўқдан бор қилгувчи, қиёфа (шакл) бергувчидур» деган қавли ҳақида

Абу Саъид ал-Худрий Бану Мусталаҳ ғазоти хусусида бундай дедилар: «Мусулмонлар кўп асир олдилар. Сўнг, асираларни жимоъ қилмоқчи бўлдилар-у, лекин уларнинг ҳоқиладор бўлиб қолмоқларидан чўчиб, Жаноб Расулуллоҳдан ҳомиладор қилиб қўймаслик йўлини сўрадилар. Шунда ул зот: «Бул сизнинг ихтиёрингизда эрмас, Оллоҳ таоло қиёматга қадар яратадирганларини тақдир қилиб битиб қўйгандур», — дедилар».

Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло яратмаган бирорта ҳам яратилган жон йўқдур», — деб айтган эрканлар. Буни, Мужоҳиднинг айтишига қараганда, Қазъа Абу Саъиддан эшитган эркан.

19-боб. Оллоҳ таолонинг «Ўз қўлим (қудратим) бирлан яратган Одамга нечун сажда қилмайсен?» деган қавли хусусида

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллalloҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло қиёмат куни бизнинг мана шул йиғинимиз каби мўминларни маҳшарга тўплагайдур. Шунда улар: «Бизни бул турган еримиздан халос қилиб, ўзга яхшироқ жой ато этмоғи учун раббимиздан шафоат тилайлик!» — дейишгайдур. Сўнг, улар Одам алайҳиссаломнинг қошларига келиб: «Эй Одам алайҳиссалом! Одамларнинг ҳолидан хабар олмагайсизми? Оллоҳ таоло сизни ўз қўли (қудрати) бирлан яратиб, сизга фаришталарни сажда қилдирган ва ҳар бир нарсанинг исмини ўргатган, раббимиздан бизга шафоат тилаб берингиз, бизни бул ердан халос қилсин!» — дейишгайдур. Одам алайҳиссалом уларга «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» деб қилган гуноҳларини эслаб гапиргайлар-да: «Нухнинг ҳузурларига борингизлар, ул киши Оллоҳ таоло юборган биринчи пайғамбар бўладирлар!» — дегайлар. Улар Нух алайҳиссаломнинг қошларига боргайлар. Ул киши ҳам «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» деб қилган гуноҳларини эслагайлар-да: «Иброҳимнинг қошларига борингизлар, Оллоҳ таоло ул кишини «халилим» (дўстим) деб атаган!» — дегайлар. Улар Иброҳим алайҳиссаломнинг ҳузурларига боргайлар. Ул киши ҳам «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен» деб қилган гуноҳларини эслагайлар, сўнг: «Мусонинг қошларига борингизлар, Оллоҳ таоло ул кишига тавротни нозил қилган ва ул киши бирлан сўзлашган!» — дегайлар. Улар Мусо алайҳиссаломнинг ҳузурларига боришгай. Ул киши ҳам «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен, Исонинг қошига борингизлар!» — деб айтгайлар. Шунда улар Исо алайҳиссаломнинг ҳузурларига боргайдирлар. Ул киши ҳам «Мен сизлар ўйлаганчалик ҳуқуқга эга эрмасмен, Муҳаммад саллalloҳу алайҳи ва салламнинг қошларига борингизлар, чунким Оллоҳ таоло ул зотнинг собиқ ҳамда келгуси гуноҳларини мағфират қилгандур!» — дегайлар. Шундан сўнг, улар менинг ҳузуримга келгайдурлар. Мен раббимдан изн сўрагайдурман, ул менга изн бергайдур. Сўнг, раббимни кўргач, унга сажда қилгайдурман. Раббим мени ўзи хоҳлаганча саждада қолдиргайдур. Сўнг, менга: «Эй Муҳаммад, бошингни кўтаргил, сўрагил, сўраганинг берилгайдур, сўзлагил, сўзингга қулоқ солингайдур, шафоат тилагил, шафоат қилингайдур», — деб айтгай. Шунда мен бошимни кўтариб, раббимни ўзи менга ўргатган ҳамду саноларни айтиб олқишлагай-

дурмен. Шундан кейин, шафоат тилагайдурмен, Оллоҳ таоло менга муайян қавмларга шафоат қилмоқ ҳуқуқини бергайдур. Сўнг, уларни жаннатга олиб киргаймен. Кейин, Оллоҳ таолонинг даргоҳига қайтиб боргайман-да, раббимни кўргач, сажда қилгайман. Раббим мени ўзи хоҳлаганча саждада қолдиргайдур. Сўнг, менга: «Эй Муҳаммад, бошингни кўтаргил, сўзлагил, сўзингга қулоқ солингайдур, сўрагил, сўраганинг ато этилгайдур, шафоат тилагил, шафоат қилингайдур!» — дегай. Мен бошимни кўтариб раббим ўзи ўргатган ҳамду саноларни айтгайман-да, ундан шафоат тилагаймен. Раббим менга муайян қавмларга шафоат қилмоқ ҳуқуқини бергай. Мен уларни жаннатга олиб киргаймен. Кейин, яна раббимнинг ҳузурига қайтиб келгаймен. Уни кўргач, сажда қилгаймен. Раббим мени ўзи хоҳлаганча саждада қолдиргай. Сўнг, менга: «Эй Муҳаммад, бошингни кўтаргил, сўзлагил, сўзингга қулоқ солингай, сўрагил, сўраганинг берилгай, шафоат тилагил, шафоат қилингай», — дегай. Мен бошимни кўтариб раббим ўзи ўргатган ҳамду саноларни айтгаймен-да, ундан шафоат тилагаймен. Раббим менга муайян қавмларга шафоат қилмоқ ҳуқуқини бергай, мен уларни жаннатга олиб киргаймен. Кейин, яна раббимнинг ҳузурига қайтиб бориб: «Ё раббим, Қуръон ҳукми ила ҳибсга олинганлардан ва абадий дўзахийлардан бошқа бирорта ҳам одам жаҳаннамда қолмади!» — деб айтгаймен». Жаноб Расулуллоҳ сўзларида давом этиб: «Ло илоҳа иллаллоҳ» деган ва қалбида арпа доничалик эзгулиги бўлган инсонлар дўзахдан чиқарилгай, улардан кейин «Ло илоҳа иллаллоҳ» деган ва қалбида буғдой доничалик эзгулиги бўлганлар, улардан сўнг эрса, «Ло илоҳа иллаллоҳ» деган ва қалбида заррадек эзгулиги бўлганлар дўзахдан чиқарилгайдур», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таолонинг қўли (бандаларига берадирган анвои неъмат ва ажру савобларга) лиқ тўладир, кечаю кундуз сарф қилгани бирлан сира камаймагайдур. Кўрдингизларми, еру осмонларни яратганидан буён қанча сарфласа ҳам унинг қўлидаги нарсалар озаймагайдур!». Жаноб Расулуллоҳ: «Унинг Арши суви устида бўлиб, бир қўлидаги тарозунинг паллаларини дам кўтариб, дам тушириб турган», — деб ҳам айтганлар», — дейишадир».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло қиёмат куни ерни ушлаб эзади ва осмонларни ўнг қўли бирлан (қудрати бирлан) юмалоқ қилиб ўраб ташлайди-да: «Мен подшоҳмен!» — дейди», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Бир яҳудий Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Ё Муҳаммад, Оллоҳ таоло бир бармоғи бирлан осмонларни, бир бармоғи бирлан ерларни, бир бармоғи бирлан тоғларни, бир бармоғи бирлан дарахтларни ва бир бармоғи бирлан халоиқни ушлаб туриб: «Мен подшоҳмен!» — дейди», — деди. Жаноб Расулуллоҳ бунни эшитиб шундай кулдиларки, ҳатто озик тишлари кўриниб кетди, сўнг «Оллоҳ таолони ўзига муносиб қадрламадилар!» деган ояти каримани ўқидилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд: «Жаноб Расулуллоҳ яҳудийнинг бу гапидан таажжуб ва тасдиқ қилиб кулдилар», — дейдилар.

20-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Оллоҳ таолодан кўра рашклироқ зот йўқдур!» деганлари ҳақида

Муғййра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Саъд ибн Убода: «Агар мен хотинимни бошқа эркак бирлан ётганини кўриб қолсам, уни (эркакни) қиличимни бети бирлан урмай, шартта чопиб қўя қолур эрдим!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ унинг бул гапини эшитиб: «Сизлар Саъднинг рашкидан таажжуб қияпсизларми? Оллоҳ таоло ҳақи, мен ундан рашклироқмен, Оллоҳ таоло эрса, мендан ҳам рашклироқдур! Оллоҳ таоло камоли рашкли эрканлигидан барча ошкора ва хуфий фаҳш ишларни ҳаром (манъ) қилди. Оллоҳ таоло ҳар ишда далилу ҳужжатни яхши кўрғувчи бўлиб, шул боисдан ҳам ўз бандаларига башоратчи ва огоҳлантирувчи қилиб пайғамбар юборди. Оллоҳ таолодан кўра мактовни хушлагувчи зот йўқдур, шунинг учун ҳам ул жаннатни ваъда қилгандур», — дедилар».

21-боб.

Оллоҳ таоло «Айтгил, қайси нарса кўпроқ шоҳиддур (гувоҳдур)?» деган қавлида камтарлик қилиб ўзини «наrsa» деб атагандур. Жаноб Расулуллоҳ Қуръони Каримни «наrsa» деб атадилар, «наrsa» эрса, Оллоҳ таолонинг сифатларидан биридур. Оллоҳ таоло: «Унинг ўзидан бўлак ҳамма наrsa ҳалок бўлғувчидур!» — деб айтган.

Саҳл ибн Саъд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишига: «Сен Қуръондан бирор наrsa (сура) билурмисан?» — дедилар: Ул: «Ҳа, фалон ва фалон сураларни билурман», — деб ёд олган сураларни тиловат қилди».

22-боб. «Оллоҳнинг Арши сув устида эрди ва ул Буюк Арш соҳибидур!»

Имрон ибн Ҳусайн ривоят қиладилар: «Мен Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларида эрдим, Бану Тамим қавми кириб келди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Бану Тамим қавми, ўзларингизнинг жаннатга кирмоғингиз ҳақидаги башоратни қабул қилингизлар!» — дедилар. Улар: «Бизга башорат қилдингиз, энди нақдини берингиз!» — дейишди. Кейин, бир гуруҳ яманликлар киришди. Жаноб Расулуллоҳ уларга: «Ё Яман яҳли, башоратни қабул қилингизлар, чунким уни Бану Тамим қабул қилмади!» — дедилар. Улар: «Қабул қилдик, ё Расулаллоҳ! Биз ҳузурингизга динни ўргатсангиз деб келдик ва шул ҳақдагина сиздан сўрамағаймиз» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Оллоҳ таоло азалдан мавжуд ва ундан илгари ҳеч нарса бўлмаган, унинг Арши сув устида бўлган, кейин ул осмонлар бирлан ерни яратди ва Лавҳга барчасини ёзиб қўйди», — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таолонинг ўнг қўли доим неъматларга тўладур, сарф қилган бирлан сира озаймағай, кечаю кундуз мўллигидан тўкилиб турадир. Кўрдингизларми, осмонлар бирлан ерни яратгандан буён қанча сарф қилган бўлса ҳам сира камаймаган! Унинг Арши сув устида бўлиб, бир қўлида файзу барокот мавжуд».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Ҳижоб ҳақидаги оят Зайнаб бинти Жаҳш ҳақида нозил бўлган. Ул Жаноб Расулуллоҳнинг бошқа хотинларига фахрланиб: «Оллоҳ таоло мени (Жаноб Расулуллоҳга) осмонда никоҳлаб қўйган!» — дер эрди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло бутун махлуқотни яратиб бўлгач, «Менинг раҳматим газабимни мағлуб этадир!» деб Лавҳга ёзиб қўйди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки Оллоҳ таолога ва унинг расулига иймон келтирса, намоз ўқиса ва рўза тутса, Оллоҳ таоло йўлида ҳижрат қилмаганлиги ва туғилган еридан ҳеч ёққа чиқмаганлигига қарамай, Оллоҳ таоло унга жаннатга кирмоқ ҳуқуқини ато этгайдур», — дедилар. Саҳобалар: «Ё Расулаллоҳ, бул ҳушхабарни одамларга айтايликми?» — дейишди. Ул зот: «Жаннатда юзта даража мавжуд бўлиб, Оллоҳ таоло уларни ўз йўлида жиҳод қилганлар учун тайёрлаб қўйгандур. Ҳар бир даражанинг оралиғи ер бирлан осмон ўртасидаги масофачалик келади. Оллоҳ таолодан тиласангиз, Фирдавсни тилангиз, чунким, ул жаннатнинг энг

ўртаси ёким энг аълосидур. Унинг тепасида Раҳмоннинг Арши жойлашган бўлиб, ундан жаннатнинг дарёлари оқиб чиқгайдур»,— дедилар».

Абу Зарр ривоят қиладилар: «Мен масжидга кирсам, Жаноб Расулуллоҳ ўлтирган эрканлар. Қуёш ботгач, менга: «Эй Абу Зарр! Бул (қуёш) қаёққа кетаётганини билурми-сан?» — дедилар. Мен: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедим. Ул зот: «Қуёш Оллоҳ таолога сажда қилмоқ учун рухсат сўргали кетаётир, унга рухсат берилгай ва гўёким «Келган ерингдан (бул ерга яна) қайтиб келгил!» деб қўйилгандек, ботган еридан қўзғолиб (эртасига) яна қайтиб чиқгайдур»,— дедилар-да, «Бул унга азалдан тақдир қилингандур» деган ояти каримани тиловат қилдилар».

Зайд ибн Собит ривоят қиладилар: «Абу Бакр менга амр қилиб эрдилар, Қуръони Карим оятларини йиға бошладим. «Сураи Тавба»нинг охирини Абу Ҳузайма ал-Ансорийдан топдим, уни бошқалардан тополмаган эрдим. «Лақада жоакум расуулун мин анфусикум» дан то «Бароат сураси»нинг охиригача».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бирор нарсадан таъсирини чексалар: «Ҳамма нарсадан бохабар, кўнгилчан Оллоҳдан бўлак тангри йўқдур, Буюк Арш соҳиби бўлмиш Оллоҳдан бўлак тангри йўқдур, еру осмонлар ҳамда саховатли Арш соҳиби бўлмиш Оллоҳдан бўлак тангри йўқдур!» — дер эрдилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни сизлар яшин ургандек беҳуш бўлиб йиқилгайсизлар, шунда қарасам, Мусо алайҳиссалом Арш устунларидан бирини ушлаб турган бўладирлар»,— дедилар».

Абу Салама Абу Ҳурайрадан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни мен биринчи бўлиб тирилтирилгаймен, шунда Мусо алайҳиссалом Аршни ушлаб турган бўладилар»,— дедилар».

23-боб. Оллоҳ таолонинг «Фаришталар ва Рух (Ҳазрат Жаброил) унга (Аршга) кўтарилади» ва «Унга (Аршга) яхши сўз олиб чиқилади» деган қавли ҳақида

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Абу Заррни Жаноб Расулуллоҳга ваҳий келаётганидан хабардор қилишганда, ул укасига: «Осмондан ўзига хабар келаётганини даъво қиладиган ўшал одам ҳақида менга сўзлаб бергил!» — деди».

Мужоҳид бундай дейдилар: «Кишининг амали солиҳлари унинг ҳақида Аршга яхши сўз олиб чиқилмоғига сабаб

бўладир, яхши сўзни эрса, Оллоҳ таолога фаришталар етказгайлар. Вундай сўз меърожга муносиб сўз дейиладир».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Кечаси бир гуруҳ фаришталар ва кундузи бир гуруҳ фаришталар навбатма-навбат ораларингизда бўладирлар. Аср ва бомдод намозларида ҳар икки гуруҳ тўпланади. Сўнг, ўз навбатини ўтаб бўлган фаришталар Аршга кўтариладилар. Оллоҳ таоло ўзи улардан яхшироқ билса ҳам: «Бандаларимни қай аҳволда тарк этдингизлар?» — деб сўрайдир. Улар: «Қайтиб келаётганимизда ҳам, борганимизда ҳам намоз ўқишаётган эрдилар», — дегайлар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ҳалол топган молидан бир дона хурмочалик садақа (эҳсон) қилгайдур, Оллоҳ таолога унинг фақат яхшилиги ҳақида хабар олиб чиқилгайдур! Оллоҳ таоло унинг эҳсонини ўнг қўли бирлан қабул қилиб олиб, тойчоқни боқиб катта қилганингиз сингари тоғдек қилиб ўзига қайтаргайдур» — дедилар».

Абу Саъид ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳга бироз тилла юборишиб эрди, уни тўрт кишига бўлиб бердилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Ҳазрат Али Ямандалик кезларида Жаноб Расулуллоҳга қуму турпоқдан тозаланмаган тилла юбордилар, уни ал-Ақраъ ибн Ҳобис ал-Ҳанзалий, Бану Мужошиъ қабиласидан бир киши, Уяйна ибн Бадр ал-Физорий, Алқама ибн Улоа ал-Омирий, Бану Килоб қабиласидан бир киши, Зайд ал-Хайл ат-Тоий ва Бану Набҳон қабиласидан бир киши ўртасида тақсимлаб бердилар. Бундан Қурайш қабиласи ва ансорлар ғазабланишиб: «Нечун Нажд зодагонларига бердилар-у, бизга бермадилар?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Мен уларни ўз томонимизга оғдирмоқчимен», — дедилар. Шунда кўзлари ичига чўккан, дўнг пешона, серсоқол, ёноқлари бўртиб чиққан ва сочи тап-тақир олинган бир киши келиб: «Эй Муҳаммад! Оллоҳдан қўқгил!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар мен пайғамбар бўлатуриб Оллоҳга осийлик қилдирган бўлсам, унда ким ҳам Оллоҳга итоат этарди! Оллоҳ таоло ишониб мени бутун ер юзи халқларига пайғамбар қилиб қўйган бўлса-ю, сизлар менга ишонмасангизлар?!» — дедилар. Қавм орасидан бир киши (менимча Холид ибн Валид) чиқиб бояги одамни ўлдирмоқни талаб қилди. Жаноб Расулуллоҳ рухсат бермадилар. Ул одам кетгач, Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Мана шул одамнинг пуштидан бўлган бир қавм чиқади, улар Қуръонни бўғизларидан ичкарига ўтказмай (яъни, тил учида) ўқийдирлар, камондан

отилган ўқдек исломдан чиқадириллар, ислом аҳлини ўлдирадирлар ва одамларни бутпарастликка даъват қиладириллар. Мен ўшал даврда бўлсам, уларни Од қавми ўлдирилгани сингари ўлдирган бўлур эрдим!».

Абу Зарр ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан «Қуёш ўз қароргоҳи томон оқади (ҳаракат қилади)» деган ояти карима хусусида сўрадим. Ул зот: «Унинг қароргоҳи Арш остидадур»,— дедилар».

24-боб. Оллоҳ таолонинг «Ўшал куни мўминларнинг чеҳралари парвардигорларига кулиб қараб тургайдур» деган қавли хусусида

Жарир ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида ўлтирган эрдик, тўлин ой кечасидаги ойга термулиб қарадилар-да, бизга: «Сизлар қиёмат куни бир-бирингизга ҳалал бермай раббингизнинг юзини мана шул ойни кўриб турганингиздек кўргайсизлар. Қуёш чиқишидан илгариги ва қуёш ботишидан илгариги намозларни шайтонга бой бермангизлар!» — дедилар».

Жарир ривоят қиладилар: «Жаноб Расулulloҳ: «Сизлар парвардигорингизни ўз кўвингиз бирлан кўргайсизлар»,— дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Одамлар: «Ё Расулаллоҳ! Қиёмат куни парвардигоримизни кўргаймизми?» — деб сўрашди. Жаноб Расулulloҳ: «Тўлин ой кечасидаги ойга қараб зарар кўргаймисизлар?» — дедилар. Улар: «Йўқ, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ: «Мусаффо осмондаги қуёшга қараб зарар кўргаймисизлар?» — дедилар. Улар: «Йўқ, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Шунда Жаноб Расулulloҳ бундай дедилар: «Сизлар уни (Оллоҳ таолони) ҳам шул каби кўргайсизлар. Оллоҳ таоло қиёмат куни бандаларини тўплаб, уларга: «Ким ул дунёда қандай нарсага сиғинган эрса, ўшанга эргашсин!» — дегай. Қуёшга сиғинганлар қуёшга, ойга сиғинганлар ойга, шайтонга сиғинганлар шайтонга эргашгайлар. Маҳшарда танҳо шул (мусулмон) умматнинг ўзигина қолгай. Уларнинг ораларида Оллоҳ таолодан шафоат тилаб бермоғимни сўровчилар (ёким мунофиқлар) ҳам бўлгайдур. Оллоҳ таоло умматимнинг қошига келиб: «Мен раббингизман!» — дейдир. Улар (Оллоҳ таолони кўрмай турганлари учун янглишиб қолмайлик деб): «Раббимиз келгунча кутиб турадирган жойимиз шул ерми? Биз раббимиз келса, уни танигаймиз!» — дегайлар. Кейин, Оллоҳ таоло улар танийдирган қиёфада келиб: «Мен раббингизман!» — дейдир. Шунда улар: «Ҳа, сен бизнинг раббимиздурсан!» — деб унинг ортидан эргашгайлар. Сўнг,

жаҳаннам устига Сирот кўприги ўрнатилгай-да, биринчи бўлиб мен ўз умматим бирлан ундан ўтгайман. Ўшал куни пайғамбарлардан бўлак ҳеч кимса сўзламагай. Ўшал куни пайғамбарлар нуқул: «Ё парвардигоро, саломат сақлагил, саломат сақлагил!» — деб дуо айтиб тургайлар. Жаҳаннамда қиёқ тиканлари янглиг тиканлар бўлгай».

Жаноб Расулulloҳ қиёмат ҳақидаги башоратларини шул ерида тўхтатиб, одамларга: «Сизлар қиёқни кўрганмисизлар?» — дедилар. Улар: «Ҳа, ё Расулаллоҳ!» — дейишди. Жаноб Расулulloҳ башоратларини бундай деб давом эттирдилар: «Ўшал тиканлар қиёқ тиканига ўхшаш бўлгани бирлан, унинг катталигини Оллоҳ таолодан ўзга ҳеч ким билмагайдур. Одамлар қилган қабих амалларига мувофиқ илиниб қолгайлар, биров ҳалокатга учрагай, биров тилка-пора бўлгай, хуллас ҳар бир одам гуноҳига яраша турли даражада жароҳатлангай. Оллоҳ таоло ўз бандалари устидан ҳукм чиқариб бўлгач, дўзах аҳлидан кимларни ўз раҳматига муяссар этмоқни истаган эрса, ўшаларни дўзахдан чиқармоқни ирода қилгай ва фаришталарга буюриб, «Ашҳаду ан ло илоҳа иллаллоҳ» деб Оллоҳ таолога ширк келтирмаганларни дўзахдан чиқармоқни амр қилгай. Бундай бандаларни ўтда куймай қолган сажда изларидан таниб олгайлар, чунким Оллоҳ таоло Одам боласининг саждада иштирок қилган аъзоларидан бўлак ҳамма ёғини куйдирмоқни амр қилгайдур. Улар дўзахдан куйиб кўмир бўлган ҳолда чиқгайлар, устларидан ҳаёт суви қуйилгач, селдан кейин қолган лойқадан униб чиққан майсадек ёшариб қолгайлар. Сўнг, Оллоҳ таоло бул юмушлардан ҳам халос бўлгач, бир киши юзи дўзах томонга қаратилган ҳолда қолдирилгай, ул дўзахийлардан бўлиб, жаннатга энг охири киргай. Ул илтижо қилиб: «Ё парвардигоро, юзимни дўзахдан бўлак тарафга ўгириб қўйгил, унинг тутуни бўғиб, оташи куйдирмоқда!» — дегай. Оллоҳ таоло: «Агар айтганингни бажо келтирсам, бошқа нарса сўрамагайсани?» — дегай. Ул: «Иzzатинг ҳақи, сўрамагаймен!» — деб ваъда бергай. Оллоҳ таоло унинг юзини ўгириб қўйгач, жаннатга кўзи тушиб Оллоҳ таоло истаганча муддат жимиб қолгай. Кейин, яна: «Ё парвардигоро, мени жаннат дарвозасига яқинроқ олиб бориб қўйгил!» — дегай. Оллоҳ таоло унга: «Сени қара-ю, ахир айтганингни қилдим-ку! Ваъданга вафо қилганинг қани, бундан бўлак нарса сўрамайман деб эрдинг-ку?!» — дегай, ул эрса, илтижо қилавергай. Ниҳоят, уни жаннат дарвозаси остонасига элтиб қўйишгай. Ул жаннат олдида туриб унинг боғ-роғлари-ю, анвои неъматларини, жаннатиларнинг шоду хуррамликларини кўриб, Оллоҳ таоло истаганча муддат сукут қилгай. Кейин, яна илтижо қилиб:

«Ё парвардигоро, мени бул жаннатга киргизгил!» — дегай. Оллоҳ таоло: «Эй Одам боласи, бундан бошқа нарса сўрамасликка ваъда бериб эрдинг-ку! Нечун сўзингда турмагайсен?» — дегай. Ул эрса: «Ё парвардигоро, энг бахтсиз банданг бўлиб қолмайин!» — дегай-да, такрор ва такрор илтижо қилавергай. Шунда Оллоҳ таоло кулиб: «Уни жаннатга олиб кирингизлар!» — деб амр қилгай. Ул жаннатга киргач, Оллоҳ таоло: «Тила тилагингни!» — дегай, ул тилагини айтгай. Оллоҳ таоло унинг барча сўраганларини бажо келтиргай. Бояги банда яна не тиламоғини билмай қолгач, Оллоҳ таоло унга: «Мана буларни ҳам, анавиларни ҳам, ҳаммасини сенга бердим!» — дегай».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Ё Расулаллоҳ! Қиёмат куни биз раббимизни кўргаймизми?» — деб сўрадик. Ул зот: «Мусаффо осмон узра порлаб турган қуёш ёким ойга боқиб зарар кўргаймисизлар?» — дедилар. Биз: «Йўқ, ё Расулаллоҳ!» — дедик. Ул зот бундай дедилар: «Қуёш ва ойга боқиб зарар кўрмаганингиз каби раббингизга боқиб ҳам зарар кўрмагайсизлар! Ўшал куни жарчи (фаришта) келиб, ким нимага сиғинган эрса, ўшанинг ортидан эргашиш, деб овоза қилгай. Хоч (бут)га сиғинганлар хоч ортидан, санам (маъбуда)ларга сиғинганлар санамлар ортидан, хуллас, ким Оллоҳ таолодан бўлак нарсаларга сиғинган эрса, ўшанинг ортидан эргашгай. Маъшарда Оллоҳ таолога сиғинган солиҳ ва гуноҳкор мусулмон бандалар ҳамда китоб аҳлининг бир қисмигина қолгай. Сўнг, жаҳаннам юзаки бир тарзда уларнинг кўз олдиларидан ўтказилгай. Кейин, яҳудийлардан: «Ул дунёда нимага ибодат қилган эрдингизлар?» — деб сўралгай. Улар: «Оллоҳнинг ўғли Узайрга ибодат қилган эрдик», — дейишгай. «Ёлғон айтурсизлар, Оллоҳнинг хотини ҳам, ўғли ҳам бўлмагандур! Истагингиз недур?» — дейилгай. Улар: «Бизга сув ичирсанг!» — дейишгай. Шунда: «Ичингизлар!» — дейилгай. Сув ичишгач, улар жаҳаннамга қулаб тушгайлар. Кейин, насороларга қарата: «Нимага ибодат қилган эрдингизлар?» — дейилгай. Улар: «Оллоҳнинг ўғли Исога ибодат қилган эрдик», — дейишгай. «Ёлғон айтурсизлар, Оллоҳнинг хотини ҳам, боласи ҳам бўлмагандур! Не истагайсизлар?» — дейилгай. Улар: «Бизга сув ичирсанг!» — дейишгай. «Ичингизлар!» — дейилгай. Сув ичишгач, улар ҳам жаҳаннамга қулаб тушгайлар. Ниҳоят, Оллоҳ таолога сиғинган солиҳ ва гуноҳкор мусулмон бандаларнинг танҳо ўзи қолгай. Уларга: «Барча одамлар кетиб бўлди, нечун сизлар бунда ушланиб қолдингизлар?» — дейилгай. Шунда улар: «Бизлар, душманларинг бўлмиш аҳли китоблардан (Яҳудий ва насоролардан), гарчи тирикчилигимиз уларга боғлиқ бўлган эрса-да, сени деб юз ўгирган эрдик, энди нечун

уларга эргашайлик? Ахир, бизлар жарчи фариштанинг «Ҳар ким ўзи ибодат қилган нарсаси ортидан эргашсин!» деган овозасини эшитдик-ку?! Шул боисдан ҳам бизлар бул ерда қолиб, раббимизни кутмоқдамиз»,— дейишгай. Шунда, Оллоҳ таоло улар кўриб таниб ололмаган дастлабки қиёфасини ўзгартириб, ўзининг асл кўринишида келгай-да: «Мен раббингиздурмен!» — дегай. Улар: «Сенинг бирлан фақат пайғамбарларгина сўзлаша оладирган ўшал раббимиздурсен!» — дейишгай. Оллоҳ таоло: «Парвардигорингизни қайси аломатидан таниб олурсизлар?» — дегай. Улар: «Жамолининг ўта нурафшонлигидан»,— дегайлар. Оллоҳ таоло ўз жамолини кўрсатгач, барча мўминлар унга сажда қилгайлар. Аммо, Оллоҳ таолога риёкорлик ва шуҳратпарастлик юзасидангина сажда қилиб юрганлар энди ҳарчанд уринмасинлар, сажда қила олмагайлар. Кейин, сирот кўприги олиб келиниб, жаҳаннам устига ўрнатилгай». Биз (Жаноб Расулуллоҳнинг гапларини бўлиб): «Ё Расулаллоҳ! Сирот кўприги недур?» — дедик. Ул зот бундай деб гапларида давом этдилар: «Ул шундай бир йўлким, усти тийғончик, илмоқли ва тиканлидур, тиканлари Наждда ўсадирган Саъдон бутасининг тиканларига ўхшайдур. Мўмин одам ул кўприкдан бир лаҳзада, ёким яшин тезлигида ёхуд шамолдек ёинки чопқир оддек ё тезюрар туядек ўтиб кетгай. Бировлар соғ-саломат, бировлар аъзойи бадани тилка-пора бўлган ҳолда ўтиб олгай, бировлар эрса, жаҳаннамга юз тубан қулагай. Сирот кўпригидан энг охири ўтадирган одам ўрбазур судралиб ўтгай. Кейин, ўзларингиз билган мўминларнинг ҳоли не кечганини кўриб, Оллоҳ таолога: «Ё парвардигоримиз! Улар биз бирлан бирга намоз ўқиган, рўза тутган ва амали солиҳлар қилган биродарларимиз эрдилар»,— деб ёлборгайсизлар. Шунда Оллоҳ таоло: «Борингизлар, агар қалбида бир динорчалик иймони бор кишини топсангизлар, дўзахдан чиқарингизлар!» — дегай-да, «Улар кирганларида куйдирмагил!» — деб дўзахга тайинлагай. Мўъминлар бориб қарасалар, бировлар тўпиғигача, бировлар тиззасигача оловга ботиб кетган бўлур, шунда (оловда куймай қолган сажда изларидан) таниб ўз биродарларини дўзахдан чиқариб олгайлар. Кейин, қайтиб келгайлар. Оллоҳ таоло яна: «Борингизлар, қалбида ярим динорчалик иймони борларни топсангизлар, дўзахдан чиқарингизлар!» — дегай. Улар бориб, ўзлари таниган кишиларни дўзахдан чиқариб қайтиб келгайлар. Оллоҳ таоло яна: «Борингизлар, қалбида заррача иймони борларни топсангизлар, дўзахдан чиқарингизлар!» — дегай. Улар бориб ўзлари таниганларни дўзахдан чиқариб олгайлар».

Абу Саъид бундай дейдилар: «Агар ишонмасангизлар,

«Оллоҳ таоло заррача зулм қилмагай!» деган ояти каримани ўқингизлар. Оллоҳ таоло, агар бандаси яхшилиғ қилган эрса, унга баракот ато этиб, ўзига қайтаргай. Пайғамбарлар, фаришталар ва мўминлар ўзгаларга Оллоҳ таолодан шафоат тилагайлар. Оллоҳ таоло: «Энди ўзим шафоат қилмоғим қолди холос!» — деб (қалбида заррача иймони бор) бандаларини кўмирдек қорайиб кетган ҳолда дўзахдан чиқаргай. Сўнг, уларни жаннат олдидаги ҳаёт дарёсига ташлагайлар. Шунда улар сел лойқасидан униб чиққан дон сингари ўшал дарё кирғоқларидан униб чиқгайлар. Сизлар дарахт ёким харсангтош ёнида унган дон майсаларини кўргансизлар. Октобрўялари кўм-кўк, соядагилари эрса, оқиш бўлгай. Улар ҳам шул сингари марвариддек товланиб тургайлар. Кейин, улар бўйинларига ҳалқа кийгизилиб жаннатга киритилгайлар. Жаннат аҳли уларни кўриб: «Буларни Раҳмон озод қилиб, бирор хайрли иш қилмаган бўлсалар ҳам жаннатга киритди»,— дегайлар. Улар жаннатга киргач, «Кўриб турганларингизнинг барчаси ва бошқа шунга ўхшаш кўпгина нарсалар сизларгадур»,— дейилгай».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам одам юбориб ансорларни чақиртириб келтирдилар-да, уларни қубба остига йиғиб бундай дедилар: «(Қиёматда) Оллоҳ таоло ва унинг расули бирлан учрашмагунингизга қадар сабр қилингизлар, мен эрсам, Ҳавзи Кавсар лабида бўлгаймен!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тунда таҳажжуд қилсалар, қуйидаги дуони ўқир эрдилар: «Ё парвардигоро, жамики мақтовлар сенга хосдир! Еру осмонлар ва ундаги борлиқнинг ёруғлиги сендандур, жамики мақтовлар сенга хосдир! Сен еру осмонларнинг ва ундаги борлиқнинг яратгувчиси ва бошқариб тургувчисен, жамики мақтовлар сенга хосдир! Сен ҳақдирсен, ваъданг ҳам ҳақдир, сўзинг ҳам ҳақдир, охиратда сени кўрмоқ ҳам ҳақдир, жаннат ҳам ҳақдир, дўзах ҳам ҳақдир, қиёмат ҳам ҳақдир, жамики пайғамбарлар ҳам ҳақдир, Муҳаммад ҳам ҳақдир! Ё парвардигоро, сенга бўйинсундим ва сенга таваккал қилдим, сенга иймон келтирдим ва дилдан сенга тавба қилдим, сени деб (душманларинг бирлан) курашдим, уларга ўзинг жазо бергайсен, ўтган ва келгуси гуноҳларимни, хуфёна ва ошкора хатоларимни ўзинг кечиргил, сен яккаю ягонадирсен, сендан бўлак илоҳ йўқдир!».

Адий ибн Ҳотим ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло ҳар бирингиз бирлан таржимонсиз сўзлашгай, шунда ўртада ҳижоб (парда) ҳам бўлмагайдур»,— дедилар».

Абу Бакр ибн Абдуллоҳ ибн Қайс оталаридан нақл қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Икки жаннатнинг идишлари ва ул ердаги жамики нарсалар кумушдандур ва яна икки жаннатнинг идишлари ва ул ердаги жамики нарсалар олтиндандур. Жаннат аҳлининг ўз парвардигорлари жамолига кўз ташламоқларига унинг улутвор салобатидан ўзга нарса Адн жаннатида монезлик қилмагайдур!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кимки ёлгон қасам ичиб бир мусулмоннинг молини тортиб олса, Оллоҳ таоло қиёматда уни дарғазаб ҳолда қарши олгайдур!» — дедилар, сўнг бунинг тасдиқи учун Оллоҳ таолонинг Китобидан қуйидаги ояти каримани тиловат қилдилар: «Арзимас матоҳни деб Оллоҳ таолога берган ваъдалари бирлан қасамларини бузгайлар, бундайлар охиратдан бенасиб бўлиб, Оллоҳ таоло улар бирлан сўзлашмагайдур».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Қиёмат куни Оллоҳ таоло уч тоифа бандаси бирлан сўзлашмагай ҳам, уларга қиё боқмагай ҳам: агар киши бировнинг молини сотиб олгач, унга тўлаган пулидан кўра кўпроқ пул тўладим, деб ёлгон қасам ичса, агар киши бир мусулмоннинг молини тортиб олмоқ учун ёлгон қасам ичса, агар киши ортиқча суви бўла туриб, ўзгаларга бермаса. Оллоҳ таоло бундай одамга қиёмат куни: «Ўз қўлинг бирлан яратмаган нарсадан бошқаларни махрум қилганинг учун бугун мен сени ўз фазлу карамимдан махрум этгаймен!» — дегайдур».

Абу Бакра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Замон (вақт, йил ҳисоби) Оллоҳ таоло осмонлар бирлан ерни яратган кундаги ўз жойига яна қайтиб келди. Йил ўн икки ойдан иборат бўлиб, улардан тўрттаси муқаддасдур (яъни, қон тўкиш ман қилинади). Тўрттадан учтаси — Зулқаъда, Зулҳижжа, Муҳаррам кетма-кет келадир, тўртинчиси эрса, Ражаб (Музар) ойи бўлиб, Жумодассоний бирлан Шаббон ойлари оралиғидадур. Ҳозир қайси ой?» — дедилар. Биз: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедик. Ул зот бироз сукут қилдилар, биз ўзлари номини сўраётган ойни бошқа ном бирлан атасалар керак, деб хаёл қилдик. «Бул ой Зулҳижжа ойи эрмасми?» — дедилар. Биз: «Ҳа», — дедик. «Бул шаҳар қайси шаҳар?» — дедилар. Биз: «Оллоҳ таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ бироз сукут қилдилар, биз шаҳарнинг бошқа бир номини айтсалар керак, деб ўйладик. «Бу Макка эмасми?» — дедилар. Биз: «Ҳа», — дедик. «Бугун қандай кун?» — дедилар. Биз: «Оллоҳ

таоло ва унинг расули яхшироқ билгайдур!» — дедик. Ул зот бу гал ҳам сукут қилдилар, биз бул куннинг ўзга бир номини айтсалар керак, деб ўйладик. «Бул кун нахр (қурбонлик) кун и эрмасми?» — дедилар. Биз: «Ҳа», — дедик. Ул зот бундай дедилар: «Қонингиз, мол-дунёнгиз, обрўйингиз мана шул шахрингиздаги кунингиз ва ойингиз ҳурмати янглиғ бир-бирингизга муқаддасдур! Охиратда парвардигорингизга рўбарў бўлганингизда сизлардан қилган амалларингиз ҳақида сўрагайдур. Мендан кейин бир-бирингизнинг бўғзингизга тиғ урадирган гумроҳ бўлиб кетмангизлар! Гапимни эшитганлар эшитмаганларга етказсин! Чунким, баъзи бир бировдан эшитганлар ўз қулоғи бирлан эшитганлардан кўра онглироқ бўладир. Мен сизларга тушунтира олдимми?».

25-боб. Оллоҳ таолонинг «Дарҳақиқат, Оллоҳнинг раҳмати амали солиҳ қилгувчиларга яқиндур!» деган қавли ҳақида

Усома ибн Зайд ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг қизларидан бири «Ўғлим жон таслим қилай деяпти, ота тезроқ келингиз!» деб одам юборди. Ул зот «Фарзанд берадирган ҳам, уни қайтиб оладирган ҳам Оллоҳ таолонинг ўзидур, ҳар бир нарсанинг умри белгилаб қўйилган. Оллоҳ таолодан савоб умид қилиб, сабр қилсин!» деб айтиб юбордилар. Аммо, қизлари яна одам юбориб, тезда етиб келмоқларини сўради. Шунда Жаноб Расулуллоҳ мен, Маоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб, Убода ибн ас-Сомит бирлан биргаликда йўлга тушдилар. Етиб борганимизда болани ул зотнинг қўлларига тутқаздилар, бола ўхтин-ўхтин нафас олар, гўёким суви йўқ бир мешга ўхшаб қолган эрди. Буни кўриб Жаноб Расулуллоҳнинг муборак икки кўзлари жиққа ёшга тўлди. Шунда Саъд ибн Убода: «Йиғлаётирсизми?!» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло раҳмдил бандаларига раҳм қилгайдур!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Жаннат бирлан дўзах бир-бирлари бирлан хусуматлашиб ўз парвардигорларига арз қилдилар. Жаннат: «Ё парвардигоро, нечун унга (дўзахга) иродасиз ва тубан (сарқит) бандаларингдан ўзгаси кирмагай?» — деди. Дўзах: «Мен Оллоҳ таолонинг ҳукмларига такаббурлик қилиб бўйин эзмаганларни азобламоққа таъйин қилингандурмен!» — деди. Оллоҳ таоло жаннатга: «Сен менинг раҳматимдурсен!» — деди, дўзахга эрса: «Сен менинг азобимдурсен, мен сенинг воситанг ила ўзим истаган бандамга азоб бергаймен. Ҳар бирингизни ўзингизга муносиб бандаларим бирлан тўлдиргаймен», — деди. «Жан-

нат хусусига келсак,— дедилар Жаноб Расулуллоҳ,— Оллоҳ таоло бирорта ҳам бандасига зулм қилмагайдур. Ул ўзи истаган бандасини дўзахбоп қилиб қўйгай-да, кейин уларни дўзах оташига ташлагайлар. Шунда дўзах: «Яна борми, яна борми?» — деб уч бор сўрагай, ҳаттоки Оллоҳ таоло ўзи қадам ранжида қилиб бориб кўргай. Кейин, дўзах тўлиб-тошиб кетгач: «Бўлди, бўлди, бўлди!» — деб ёлборгай».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Қавмлар ўзларининг қилган гуноҳларига яраша дўзах оташида куйиб азоб чекканларидан сўнг Оллоҳ таоло раҳм қилиб уларни жаннатга киритгай, жаннатда уларни «Жаҳаннабийлар» деб аташгай».

26-боб. Оллоҳ таолонинг «Оллоҳ осмонлар бирлан ерни тушиб кетмоқдан сақлаб ушлаб турадир» деган қавли хусусида

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Яҳудий уламоларидан бири келиб: «Эй Мухаммад! Оллоҳ таоло бир бармоғига осмонни, бир бармоғига ерни, бир бармоғига тоғларни, бир бармоғига дов-дарахтлар бирлан дарёларни ва яна бир бармоғига бўлак махлуқотларини қўйиб туриб: «Мен подшоҳмен!» — дегай»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ кулиб: «Оллоҳ таолонинг қудратини муносиб қадрламадилар!» — дедилар».

27- боб. Осмонлар бирлан ернинг ва бундан бошқа борлиқнинг яратилиши ҳақида. Бу — Оллоҳ таборак ва таолонинг феъли ва амридур. Оллоҳнинг сифатлари, феъли ва амри мавжуд бўлиб, ул яратгувчидур, яратилган эрмасдур, балки ўзи бор қилгувчидур, барча нарсалар унинг феъли, амри, яратиши ва бор қилиши бирлангина вужудга келгандур!

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Мен Маймуна холамнинг уйларида тунаб қолдим. Жаноб Расулуллоҳ ҳам шул ерда эрдилар. Ўшал куни мен ул зотнинг қандай намоз ўқишларини кузатдим: дастлаб, холам бирлан бир соатча сўзлашиб ўлтирдилар, кейин ўринларига ётдилар. Туннинг охиригича учдан бири ёким бир қисми қолгач, туриб ўтирдилар ва осмонга тикилиб туриб «Осмонлар бирлан ернинг яратилиши ақллиларга бир ибратдур» деган ояти каримани тиловат қилдилар. Сўнг, ўринларидан туриб таҳорат олдилар, мисвок бирлан тиш тозаладилар. Кейин, ўн бир рақъат намоз ўқидилар. Сўнг, Билол азон айтиб эрди, икки рақъат намоз

ўқидилар. Кейин, масжидга чиқиб одамлар бирлан бомдод (фарзини) ўқидилар».

28- боб. Оллоҳ таолонинг «Сўзимиз пайғамбар қилиб юборилган бандаларимизга илгари айтилган эрди» деган қавли хусусида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло яратмоқ ишидан халос бўлгач, ўз даргоҳидаги Арши тепасига «Раҳматим газабимдан устундур!» деб ёзиб қўйди»,— дедилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло бирор бандасини яратмоқни ирода қилса, аввал уни онасининг қорнида қирқ куну қирқ кеча жамлайдир, сўнг шунча муддат давомида уни алақ (лахта қон) ҳолига келтирадир, кейин шунча муддат давомида уни бир парча эт ҳолига келтирадир, сўнг она қорнига бир фариштани юбориб, унга тўрт сўзни — ризқини, умрини (ажалини), касбини ва бахтсиз ёким бахтли бўлмоғини пешонасига ёзиб қўймоққа изн берадир. Оллоҳ таоло ҳақи, бирортангиз дўзах аҳлига мансуб иш қилаётган эрсангиз-у, аммо жаннатга кирмоғингиз тақдир қилинган эрса, сиз бирлан жаҳаннам оралиғида бир газ ёким бир неча газ масофа қолди дегунча пешонангизга битилган тақдири азал пешвоз чиқиб, сизга жаннат аҳлига муносиб ишни насиб этгайдир ва сиз жаннатга киргайдирсиз. Ёким, аксинча, жаннат аҳлига мансуб иш қилаётган эрсангиз-у, аммо дўзахга кирмоғингиз тақдир қилинган эрса, сиз бирлан жаннат оралиғида бир газ ёким бир неча газ қолди дегунча пешонангизга битилган тақдири азал пешвоз чиқиб, сизга дўзах аҳлига муносиб ишни насиб этгайдир ва сиз дўзахга киргайдирсиз».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳазрат Жаброил алайҳиссаломга: «Ё Жаброил! Бизнинг ҳузуримизга бундан кўра кўпроқ келиб-кетиб турмоғингизга не монелик қилгай?» — дедилар. Шунда: «Раббингнинг амрисиз бирор нарса қилмагаймиз, неки қилдик ва қилажакмиз, барчаси Оллоҳнинг амри ила бўлгайдур» деган ояти карима нозил қилинди. Бу — Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламга Ҳазрат Жаброилнинг жавоблари ўрнида бўлди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло йўлида ва унинг сўзларини тасдиқ этмоқ ниятида жиҳодга чиққан кишини жаннатга киритмоққа ёким уни ўз масканига қўлга киритган ажр ва ўлжалар бирлан қайтармоққа Оллоҳ таолонинг ўзи кафолат берадир».

Абу Мусо ал-Ашъарий ривоят қиладилар: «Бир одам Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Ё Расулаллоҳ, бир киши ор-номус учун, бир киши шижоат кўрсатиш учун ва яна бир киши риёкорлик қилиб жанг қиладир, буларнинг қайсиниси Оллоҳ таоло йўлида жанг қилган бўлур?» — деди. Ул зот: «Кимки Оллоҳ таолонинг сўзи энг устун сўз бўлсин деб жанг қилса, ўшал жанг Оллоҳ таолонинг йўлида қилинган жангдур!» — дедилар».

29-боб. Оллоҳ таолонинг «Дарҳақиқат, Биз бирор нарсани ирода қилсак, «бўлғил!» деган сўзимиз кифоя, ул бор бўлгайдур» деган қавли ҳақида

Муғира ибн Шуъба ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Умматимга мансуб бир қавм ўзларига Оллоҳ таолонинг амри келгунига қадар ҳам (қиёмат бўлгунига қадар ҳам) одамлар (кофирлар) устидан ғалаба қилмоқда давом этаверадилар», — дедилар».

Муовия ибн Абу Суфён ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Умматим бўлмиш бир миллат (халқ) ўзларини ёлғончига чиқариб душманлик қилгувчиларнинг тажовузига қарши қиёматга қадар чидам бирлан курашаверадилар, қиёмат содир бўлганда ҳам улар ҳануз ана шундай курашаётган бўладилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам (пайгамбарлик даъвоси бирлан чиққан) Мусайлиманинг олдига келиб тўхтадилар-да, унга: «Агар сен (қўлимдаги мана шул) хурмо новдасини сўрасанг ҳам, бермасдим! Ниятим амалга ошгай, деб умид қилмагилки, даъвоингдан қайтмасанг, Оллоҳ таоло сени ҳалок қилгай!» — дедилар».

30- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли: «Айтгил! Агар раббимнинг сўзларини ёзмоқ учун денгиз сиёҳ бўлса ҳам, раббимнинг сўзлари тугамоғидан аввал денгиз тугаб қолгайдур ва башарти бизлар шул каби бошқа денгизларни ҳам мададга чақирсанг-у, ер юзидаги барча дарахтларни қалам қилсак ҳам, етти денгиздан мадад олиб турган денгиз Оллоҳ таолонинг сўзларини битмоққа етмагайдур. Раббингиз бўлмиш Оллоҳ таоло олти кунда осмонлар бирлан ерни яратиб, сўнг Аршга ўлтирди. Тун кунни тезда қувиб етиб камраб олгайдур ва қуёш, ой ва юлдузлар Оллоҳ таолонинг амрига итоат этиб ҳаракат қилгайлар, зеро яратмоқ ва амр қилмоқ унинг ўзигагина хосдур!..»

Абу Хурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло йўлида ва унинг сўзларини тасдиқ этмоқ ниятида жиҳодга чиққан кишини жаннатга киритмоққа ёким уни ўз масканига қўлга киритган ажр ва ўлжалар бирлан қайтармоққа Оллоҳ таолонинг ўзи кафолат берадир».

31- боб. Хоҳиш ва ирода (истак) ҳақида. Сизлар хоҳламагайсизлар, балки Оллоҳ таоло хоҳлагайдур!

Оллоҳ таолонинг қавли: «Кимга истасанг, ўшанга мол-мулк бергайсен (дегил!)», «Эртага бирор нарса қилгаймен, деб айтмагил, Оллоҳ таоло хоҳласа, қилгаймен, деб айтгил!», «Сен ўзинг истаган одамга ҳидоят қилолмагайсен, балки Оллоҳ таоло ўзи истаган бандасига ҳидоят қилгайдур!».

Саъд ибн ал-Мусайяб оталаридан нақл қилдиларки, Оллоҳ таолонинг «Оллоҳ сизларга осон бўлмоғини истагайдур, қийин бўлмоғини истамагайдур» деган қавли Абу Толиб хусусида нозил бўлган эркан.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таолога дуо ўқиб илтижо қиладирган бўлсангизлар, қатъият бирлан дуо ўқиб илтижо қилаверингизлар! Бирортангиз: «Агар хоҳласанг, бергил!» — деб айтмангизки, Оллоҳ таоло бандаларининг дуосини инкор қилгувчи эмасдур!» — дедилар».

Али ибн Абу Толиб ривоят қиладилар: «Тунлардан бирида завжам Фотима бирлан ухлаб ётган эрдим, Жаноб Расулуллоҳ келиб эшигимизни тақиллатдилар-да: «Намозга турмайсизларми?» — дедилар. Шунда мен: «Ё Расулаллоҳ, бизнинг жонимиз Оллоҳ таолонинг қўлидадур, агар истаса, бизни ўзи уйғотгай!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ менинг бул сўзимга жавоб қилмадилар, аммо кетатуриб сонларига қўллари бирлан урдилар-да: «Инсон ўзи азалдан жанжал-кашроқ (айтишқоқроқ) эрди», — дедилар».

Абу Хурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Мўмин одам бало-қазоларга тоқат этмоқликда сабза гиёҳга ўхшайдир. Чунким, мўмин ҳар тарафдан шамол эсганда эгилиб, сўнг яна қаддини тиклаб олгувчи сабза гиёҳ янглиғ, бало-қазоларга чидаб, енгилмагайдир. Кофир одам эрса, мўрт арз (кедр) дарахти кайдур, Оллоҳ таоло уни, истаса, бирданига синдира олур!».

Абдуллоҳ ибн Умар ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг минбарда туриб бундай деб айтганларини эшитдим: «Агар ўзингиздан илгари ўтган умматларнинг (Оллоҳ таолога ибодат қилган) даврини, гўёким сахардан то кун ярмигача давом этган деб ҳисоблай-

дирган бўлсак, ул ҳолда сизларнинг (мусулмонларнинг Оллоҳ таолога ибодат қилган) даврингиз асрдан шомгача бўлган вақтга тўғри келгайдур. Маълумки, Оллоҳ таоло таврот аҳлига тавротни ато этди. Улар (юқоридаги қиёсимизга кўра) саҳардан то кун ярмигача тавротга амал қилиб Оллоҳ таолога ибодат қилдилар ва бунинг учун қийрот-қийрот ажру савоб олдилар, сўнг бундай ибодатга чидамай қолдилар. Кейин, Оллоҳ таоло инжил аҳлига инжилни ато этиб эрди, улар (юқоридаги қиёсимизга кўра) кун ярмидан асргача инжилга амал қилиб Оллоҳ таолога ибодат қилдилар ва бунинг учун қийрот-қийрот ажру савоб олдилар, сўнг улар ҳам бундай ибодатга чидамай қолдилар. Мана энди Оллоҳ таоло сизларга Қуръони Кариймни ато этди. Сизларнинг (қиёматга қадар) унга амал қилиб Оллоҳ таолога ибодат қилажак даврингиз (юқоридаги қиёсимизга кўра), гўёким асрдан шомгача бўлган вақтга тўғри келиб, бунинг учун охиратда икки баробар кўп қийрот-қийрот ажру савоб олгайсизлар. Шунда таврот аҳли: «Ё парвардигоро, нечун анавилар (мусулмонлар) бизга нисбатан кам тоат-ибодат қилиб, кўп ажру савоб олдилар?» — дегайлар. Оллоҳ таоло уларга: «Сизларга ажру савоб беришда заррача зулм қилдимми?» — дегай. Улар: «Йўқ, асло! — деб жавоб қилгайлар. Оллоҳ таоло: «Ана шул менинг фазлу марҳаматим бўлиб, уни ўзим истаган бандаларимга раво кўргаймен!» — дегай».

Убода ибн ас-Сомит ривоят қиладилар: «Биз бир йиғинда ўлтирган эрдик. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга: «Оллоҳ таолога ҳеч нарсани ширк келтирмасликка, ўғрилиқ ва зино қилмасликка, болаларингизни ўлдирмасликка, кўра-била туриб бировга туҳмат қилмасликка ва ислом буйруғларига зид иш қилиб гуноҳкор бўлмасликка менга байъат қилингизлар! Қайси бирингиз айтганларимга вафо қилсангиз, Оллоҳ таолодан ажру савоб олгайсиз, қайси бирингиз айтганларимдан бирортасига амал қилмасангиз-у, шул дунёда жазолансангиз, бул сиз учун каффорат бўлгайдур (яъни, гуноҳингиз шул дунёда ювилгайдур) ва қайси бирингиз айтганларимдан бирортасига амал қилмасангиз-у, Оллоҳ таоло бул дунёда жазоламай, гуноҳингизни яширган эрса, бул унинг ишидур, хоҳласа, жазолагай, хоҳласа, мағфират қилгай», — дедилар».

Абү Ҳурайра ривоят қиладилар: «Пайғамбар Сулаймон алайҳиссалот вас-саломнинг олтмишта хотинлари бор эрди. Қунлардан бир куни: «Мен бугун тунда барча хотинларимни жимоъ қилгаймен ва улар ҳомиладор бўлиб, ҳар бири Оллоҳ таоло йўлида жанг қиладирган биттадан чавандоз туғиб бергайдур!» — дедилар. Ўшал кеча ҳамма хотинларини

айланиб чиқдилар, аммо улардан биттасигина ҳомиладор бўлди, ул ҳам бўлса, чала туғиб қўйди. Жаноб Расулulloҳ: «Агар Сулаймон алайҳиссалом: «Худо хоҳласа!» — деганларида эрди, барча хотинлари ҳомиладор бўлиб, Оллоҳ таоло йўлида жанг қиладирган чавандозлар туғиб берган бўлур эрди!» — дедилар».

Ибн Аббос *разияллоҳу анҳу* ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам бир бемор бадавийни кўргани кириб: «Иншооллоҳ, бул дардинг туфайли гуноҳларинг ювилса, ажаб эрмас!» — дедилар. Бадавий: «Аксинча, иситмам авжга чиқиб, мендек бир кексани қабрга етаклаётир!» — деди. Жаноб Расулulloҳ: «Ҳа, албатта, агар Оллоҳ таоло шуни ирода қилган эрса!» — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Абу Қатода оталаридан нақл қиладилар: «Биз ухлаб қолиб бомдод намозига туролмаганимизда Жаноб Расулulloҳ: «Оллоҳ таоло ўзи истаган вақтда жонингизни олиб, истаган вақтда яна қайта тирилтиргай. Шундай эркан, қуёш чиқиб кун ёришиб кетмасидан бурун турингизлар-да, жонингизнинг ғамини еб таҳорат олингизлар!» — дедилар, сўнг ўринларидан туриб намоз ўқидилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Бир мусулмон (Абу Бакр) бирлан бир яҳудий уришиб қолди. Мусулмон: «Муҳаммадни бутун оламга пайғамбар қилиб танлаган зот ҳақи!» — деб қасам ичди. Яҳудий эрса: «Мусони бутун оламга пайғамбар қилиб танлаган зот ҳақи!» — деб қасам ичди. Шунда мусулмон яҳудийнинг юзига шاپалоқ тортиб юборди. Яҳудий Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига бориб ораларида бўлган воқеани айтиб берди. Жаноб Расулulloҳ: «Мени Мусодан афзал кўрмангизлар! Қиёмат кuni одамлар яшин ургандек беҳуш бўлиб йиқилгайлар, мен биринчи бўлиб ўзимга келганимда Мусо Аршга суяниб турган бўлурлар. Ул киши барча баробар беҳуш бўлиб йиқилиб, мендан илгари ўзларига келганмилар ёким Оллоҳ таоло истисно тариқасида ул кишига муруват қилиб беҳуш қилмаганим, бuni мен билмагаймен», — дедилар».

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам: «Дажжол Мадина остонасига келиб уни фаришталар қўриқлаб турганини кўрадир. Иншооллоҳ, Мадинага на Дажжол ва на вабо киролмайдир!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳар бир пайғамбарнинг ўз дуоси бордур. Мен ўз дуомни, иншооллоҳ, қиёматда умматларимни шафоат қилмоқ учун олиб қўйдим!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулulloҳ саллалллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Тушимда бир қудуқ

лабида турган эрмишман. Ундан Оллоҳ таоло истаганча сув тортиб олдим. Кейин, Ибн Абу Қаҳхофа қўлимдан челақни олиб бир-икки сув тортиб эрди, жуда оз сув чиқди, Оллоҳ таоло уни мағфират қилсин! Сўнг, челақни Умар қўлига олиб эрди, ул шундай бир улкан идишга айландики, мен бунчалик ажойибот кўрсатган кишини кўрмаган эрдим, ҳатто унинг кўп сув чиқарганидан одамлар қудуқ атрофига мол-ҳоллар ичмоғи учун тарновлар қуришга мажбур бўлдилар».

Абу Мусо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига гадо ёким бирор ҳожатманд киши кириб келса, дарҳол: «Раҳм-шафқат қилингизлар, ажру савоб топгайсизлар!» — дер эрдилар. Шунда Оллоҳ таоло ўз расулининг тилига амр қилиб, ўзи хоҳлаган нарсасини бермоқликни айттирар эрди».

Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ибн Утба ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Ибн Аббос ва Ҳарр ибн Қайс иккиси Мусо алайҳиссалом бирлан учрашган киши Хизр эрдиларми, йўқми деб тортишиб қолишди. Шунда улар Убай ибн Каъбдан: «Сен Жаноб Расулуллоҳнинг шул ҳақда бирор нарса деганларини билурмисен?» — деб сўрашди. Убай: «Ҳа, мен Жаноб Расулуллоҳнинг мана бундай деганларини эшитганмен», — деди-да, қуйидагича ривоят қила кетди: «Бир куни Мусо алайҳиссалом бир қанча яҳудийлар орасида турган эрдилар, бир киши келиб: «Сиз ўзингиздан олимроқ бирор кишининг борлигини билурмисиз?» — деди. Мусо алайҳиссалом: «Йўқ», — дедилар. Шунда Оллоҳ таоло ул кишига: «Ҳа, бизнинг Хизр (деган шундай бандамиз) бордур!» — деб ваҳий юборди. Мусо алайҳиссалом Хизр алайҳиссалом бирлан учрашмоқ йўлини сўраб эрдилар, ҳут (катта балиқ) учрашув белгиси бўлажаги билдирилиб: «Хутни йўқотгач, ортингга қайтсанг, Хизрга йўлиқгайсан!», — дейилди. Мусо алайҳиссалом ҳут ортидан денгиз бўйлаб кетавердилар. Ногаҳон, Мусо алайҳиссаломнинг гуломлари: «Кўрдингизми? Қоя ортига ўтганимизда ҳутни кўздан йўқотиб қўйдим, бул шайтоннинг ишидур, ўшал мени адаштирди!» — деди. Мусо алайҳиссалом: «Бизнинг кўзлаганимиз ҳам шул эрди!» — дедилар. Сўнг, иккалалари ортларига қайтиб Хизр алайҳиссаломни учратишди. Кейин, Оллоҳ таоло Қуръони Кариймда айтган воқеалар содир бўлди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Иншооллоҳ, эртага Бану Кинона кофирликка садоқат билдириб қасам ичган Хайф (Мухассаб)га боргаймиз!» — дедилар».

32- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли: «(Оллоҳ таоло осмондин содир

қилган овознинг) қўрқинчи уларнинг (шафоат қилгувчилар бирлан шафоат қилингувчиларнинг) дилларидан бартараф қилинмагунга қадар Оллоҳнинг ўзи изн берганлардан ўзгаларнинг унинг қошида шафоат қилмоқларидан нафъ йўқдур. (Фаришталар, дилларидан қўрқинч йўқолиб, таскин топганларидан сўнг, бир-бирларига): «Раббингиз не деди?» — дерлар. (Шунда): «Ҳақиқатни (айтди) ва ул энг буюк улуг зотдур!» — дерлар». Имом Бухорий: «Оллоҳ таоло: «Раббингиз не яратди?» — демади, «Раббингиз не деди?» — деди», — дейдилар.

Оллоҳ таолонинг қавли: «Оллоҳнинг қошида унинг изнисиз ким шафоат қила олур?!».

Масруқ Ибн Масъуддан нақл қиладилар: «Оллоҳ таоло ваҳий бирлан сўзлаганда осмонлар аҳли бир нарсани (овозни) эшитиб қўрқинчга тушгайлар ва қалбларидан қўрқинч бартараф қилиниб, овоз тингач, бу Ҳақ таоло эрканлигини билгайлар. Кейин, бир-бирларига: «Раббингиз не деди?» — деб нидо қилгайлар. Шунда: «Ҳақиқатни айтди» — деб жавоб қилгайлар».

Абдуллоҳ ибн Анис ривоят қиладилар: «Мен Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бундай деганларини эшитдим: «Оллоҳ таоло барча бандаларини маҳшарга тўплагач, узоғу яқиндагилар бирдек эшита оладирган овоз бирлан уларга нидо қилиб: «Подшоҳ — мендурман! Даййон-мендурмен!» — дегай». (Даййон — ажру-савоб бергувчи, қаҳр қилгувчи, қазо ва ҳукм қилгувчи, ҳисоб-китоб қилгувчи).

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло осмонда бир ишни буюрса, фаришталар дарҳол итоаткорона қанотларини қоқгайлар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло неларни рухсат этган эрса, Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам учун рухсат этган бўлиб, уларни Қуръони Кариймда баён қилгандур», — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: ««Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Эй Одам!» — дейди. Одам: «Лаббай, амринга ҳозир унозирман!» — дейди. Оллоҳ таоло овоз бирлан нидо қилиб: «Оллоҳ сенга ўз зурриётингдан дўзахийларни ажратмоғингни буюрур!» — дегай».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ҳадичага жилва қилган бахт ҳеч бир аёлга жилва қилмаган! Оллоҳ таоло жаннатда Ҳадича учун мухташам уй ҳозирлаб қўйгани ҳақида Жаноб Расулуллоҳга башорат қилмоқни амр қилгандур».

33- боб. Парвардигорнинг Жаброил билан суҳбати ва Оллоҳнинг малоикаларга нидоси ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таборак ва таоло бирор бандасини севиб қолса: «Оллоҳ фалончини севиб қолди, ул ҳам уни севиб қолган!» — деб нидо қилгай. Шунда Жаброил ҳам Оллоҳ севиб қолган бандани севиб қолгай-да, осмон аҳлига: «Оллоҳ таоло фалончини севиб қолди, ул ҳам уни севиб қолган!» — деб нидо қилгай. Осмон аҳли ҳам ўшал бандани севиб қолгай. Шундан сўнг, ул банда ер аҳли учун маҳбуб бўлгайдур».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Сизларни фаришта-лар тунда ҳам, кундузи ҳам навбатма-навбат кузатиб тургайлар. Кейин, аср ва бомдод намозларида тўпланишиб, ўрин алмашишгай-да, навбатини ўтаб бўлганлари Арши Аълога кўтарилгайлар. Оллоҳ таоло ўзи яхшироқ билса-да, улардан: «Бандаларимни қай ҳолда тарк этдингизлар?» — деб сўрагай. Улар: «Қайтиб келаётганимизда ҳам, борганимизда ҳам намоз ўқишаётган эрдилар», — деб жавоб бергайлар».

Муҳаммад ибн Ясор ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Жаброил алайҳиссалом ҳузуримга келиб, Оллоҳ таолога ҳеч нарсани ширк келтирмай жон таслим қилган киши жаннатга киражаги ҳақида Оллоҳ таолодан башорат келтирдилар. Шунда мен: «Ўғрилиқ қилса ҳамми, зино қилса ҳамми?» — дедим. Ҳазрат Жаброил: «Ўғрилиқ қилса ҳам, зино қилса ҳам!» — дедилар». (Бундан ўғрилиқ ва зино қилса, бўлаверади, деган маъно чиқармаслик лозим. Бу ерда Оллоҳ таолога ширк келтирмоқнинг нечоғлик кечириб бўлмас гуноҳ эрканлиги назарда тутилгандур).

34- боб. Оллоҳ таолонинг «Уни ўз илми ила нозил қилди» ва «Малоикалар (сенинг пайгамбарлигингга) шаҳодат келтирадилар» деган қавли хусусида

Барро ибн Озиб ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Эй фалончи, агар ўрнингга ётсанг, «Илоҳи, ўзимни ҳам, кори-боримни ҳам ўзингга топширдим. Савобингдан умид қилиб ва азобингдан қўрқиб сенга юзимни қаратдим, сенга суяндим, сенинг нажотингдан ўзга нажот йўқдур, сенинг паноҳингдан ўзга паноҳ йўқдур! Илоҳи, нозил қилган Китобингга ишондим ва юборган пайгамбарингга иймон келтирдим!» дегил! Агар ўшал кеча ўлиб қолсанг, комил

иймон бирлан ўлган бўлурсен, агар ўлмай уйғонсанг, ажру савоб олиб уйғонгайсен», — дедилар».

Абдуллоҳ ибн Абу Авфо ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ Аҳзоб куни: «Эй Китоб нозил қилгувчи, кўз очиб юмгунча ҳисоб-китоб қилгувчи парвардигорим! Аҳзобларни (исломга қарши чиққан гуруҳларни) ўзинг мағлуб қилгайсан ва уларга зилзила юборгайсан!» — деб дуо ўқидилар».

Ибн Аббос разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Маккада (кофирлардан) яшириниб юрган чоғларида овоз чиқариб тиловат қилсалар, мушриклар эшитиб қолиб Қуръони Кариймни ҳам, уни нозил қилган Оллоҳ таолони ҳам, уни Оллоҳ таолодан ҳидоят қилиб келтирган пайғамбаримизнинг ўзларини ҳам сўкиб ҳақорат қилур эрдилар. Шунда Оллоҳ таоло: «Намозингни баланд овоз бирлан ҳам, ичингда ҳам ўқимагил! Намозингни мушриклар эшитиб қоладирган даражада баланд овоз бирлан ҳам, асҳобларингга эшиттиролмай қоладирган даражада паст овоз бирлан ҳам ўқимагил, шундай бир ўртача усулни танлагилким, асҳобларингга эшиттира олгил ва мушриклар ўзингни Қуръондан маҳрум қиладирган даражада баланд овоз бирлан ўқимагил!» — деган ояти каримасини нозил қилди».

35- боб. Оллоҳ таолонинг «Оллоҳнинг сўзини ўзгартирмоқчи бўладилар» ва «Ҳақдан воз кечмоқ ҳазил, ўйин эрмас» деган қавли хусусида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Одам боласи даҳрни (замонни) сўкиб, менга азият етказур, ваҳоланки, даҳр — мен ўзимдурмен, туну кунни ўзгартирмоқ иши менинг қўлимдадур!» — дейди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Бандаларимнинг одамлар кўзи тушгулик барча амаллари (намоз, хайр-эҳсон, закот ва бошқалар) ўзлари учундур, тутадирган рўзалари эрса, мен учундур, бинобарин, унинг мукофотини ўзим бергайдурмен, рўзадор мени деб еб-ичмас ва мени деб рўза тутар. Рўза — жаннат демакдур!» — дейди. Рўзадор икки бор хурсанд бўлур, бири — оғиз очганда (ифтор қилганда), иккинчиси — рўза тутиб, охиратда Оллоҳ таолога ёруғ юз бирлан рўбарў бўлганда. Рўзадорнинг оғзидан келадирган бўй Оллоҳ таолонинг наздида мушкдан ҳам хушбўйроқдур!».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллал-

лоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Бир пайт Айюб алайҳиссалом яланғоч бўлиб олиб чўмилаётган эрдилар, устларига бир тўда тилла чигирткалар қўнди. Ул киши чигирткаларни кийимларига қоқиб тушира бошладилар. Шунда Оллоҳ таоло: «Эй Айюб, сени кўриб турганингга муҳтожсиз қилмабми эрдим?!» — деди. Айюб алайҳиссалом: «Ҳа, шундоқ, ё парвардигорим! Менинг учун сенинг баракотингдан кўра ортиқроқ бойлик йўқдур!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Парвардигоримиз таборак ва таоло туннинг охиригича учдан бир қисми қолганда (ерга нисбатан) энг яқин осмонга фариштани тушириб: «Кимки дуо ўқиб менга илтижо қилса, дуосини мустажоб қилгайман ва кимки мендан сўраса, сўраганини ато этгайман ва кимки менга истиғфор айтса, мағфират қилгайман!» — дегайдур».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Бизлар бул дунёда охиргилармиз, охиратда эрса, биринчилармиз!» — дедилар».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Мен солиҳ бандаларим учун кўз кўриб, қулоқ эшитмаган, бирор инсоннинг кўнглига келмаган неъматларни тайёрлаб қўйдим!» — дейди».

Абдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш Оиша онамизга туҳмат аҳли туҳмат қилганда Оллоҳ таолонинг ўзи оқлаб оят нозил қилган эрди. Шунда Оиша онамиз бундай деган эрдилар: «Аммо, Оллоҳ таоло ҳақи, парвардигорим менинг покдомон эрканлигим ҳақида оят нозил қилгай деб ўйламаган эрдим! Мени ҳаё нечоғлик қамраб олдики, Оллоҳ таолонинг ўзи уят масала хусусида мени оқлаб гапирганидан кўра шайъимга каттароқ доғ йўқдур! Лекин, мен Оллоҳ таолонинг Жаноб Расулуллоҳга тушларида менинг покдомон эрканлигимни аён қилмоғини истар эрдим!». Шундан сўнг, Оллоҳ таоло Жаноб Расулуллоҳга шул хусусда ўз ояти карималарини нозил қилди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Агар бандам бирор ёмон иш қилмоқни ният қилган эрса, қилгунича унинг бўйнига гуноҳ қилиб ёзмай турингизлар, қилди дегунча бир гуноҳ ёзингизлар. Башарти, мени деб ёмон ниятидан қайтса ёким бир савоб иш қилмоқни ният қилиб, уни амалга оширолмай қолса, бир савоб ёзиб қўйингизлар. Агар ўшал яхши ниятини рўёбга чиқарса, ул ҳолда ўндан то еттиюзгача савоб ёзиб қўйингизлар!» — дейди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллал-

лоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло одамни яратиб бўлгач, раҳм (бачадон) унга: «Қон-қариндошлик алоқаларининг узулмоғидан асрамоғингни тилайдирганнинг жойи ҳали шу бўлдими?!» — деди. Оллоҳ таоло: «Ҳа, шундай! Аммо, агар мен қон-қариндошлик алоқаларини мустаҳкамлаганларни ярлақасам-у, уни узганлардан эрса, раҳматимни дариг тутсам, рози бўлгаймисен?» — деди. Раҳм: «Ҳа, ё раббий, розидурмен!» — деди. Оллоҳ таоло: «Сенинг учун шундай қилгумдур!» — деди.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Ўмрида бирор хайрли иш қилмаган бир одамнинг ул ўлгач, Оллоҳ таоло охиратда азоб беролмасин деб жасадини куйдириб, кулининг ярмини куруқликка, ярмини денгизга сочишди. Оллоҳ таоло ҳақи, агар парвардигор унга азоб бермоқни истаса, ҳеч бир оламда бирор бандасига бермаган азоб бирлан уни азоблай олур! Кейин, Оллоҳ таоло денгизга буюриб эрди, ул ўзига сочиб юборилган кулни жамлаб берди, сўнг куруқликка буюриб кулнинг қолган қисмини ҳам жамлаттирди-да: «Нечун бундай қилдинг?» — деди. Ул: «Сендан қўрққан-нимдан, бунга ўзинг яхши билурсан!» — деди. Шунда Оллоҳ таоло уни мағфират қилди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Бир банда гуноҳ қилиб қўйиб: «Ё парвардигоро, мен гуноҳ қилиб қўйдим, кечиргил!» — деди. Парвардигор: «Бандам гуноҳларини кечиргувчи ва гуноҳлари учун жазоловчи парвардигори бор эрканлигини билдирди, бандамнинг гуноҳидан ўтдим!» — деди. Кейин, ўшал банда Оллоҳ таоло истаганча муддат яшагач, яна гуноҳ қилиб қўйиб: «Ё парвардигоро, яна гуноҳ қилиб қўйдим, кечиргил!» — деди. Оллоҳ таоло: «Бандам гуноҳларини кечиргувчи ва гуноҳлари учун жазоловчи парвардигори бор эрканлигини билдирди, бандамнинг гуноҳидан ўтдим!» — деди. Банда Оллоҳ таоло истаганча муддат яшагач, яна гуноҳ қилиб: «Ё парвардигоро, яна гуноҳ қилиб қўйдим, кечиргил!» — деди. Оллоҳ таоло: «Бандам гуноҳларини кечиргувчи ва гуноҳлари учун жазоловчи парвардигори бор эрканлигини билдирди, бандамини учинчи марта ҳам кечирдим!» — деди. Кейин, банда гуноҳи учун Оллоҳ таолодан астойдил тавба қилиб кечирим сўрайди».

Абу Саъид ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Бир кишига Оллоҳ таоло мол-дунё ва фарзандлар ато этган эрди. Ўлар чоғи келганда ўғилларига: «Мен сизларга қандай оталик қилдим?» — деди. Ўғиллари: «Яхши оталик қилдингиз», — дейишди. Ул: «Мен охиратим бахайр бўлмоғи учун бирор яхши иш қилмадим,

Оллоҳ таоло мени азобга дучор қилмоғи турган гап. Агар ўлсам, жасадимни куйдиригизлар, кўмирга айлангач, эзиб кукун қилингизлар-да, қаттиқ шамол бўлган куни сочиб юборингизлар!» — деди. Ўғиллари айтганидек қилишди. Кейин, Оллоҳ таоло: «Кун (бор бўлгил!)» — деб эрди, бояги одам қайта бор бўлди. Оллоҳ таоло унга: «Эй бандам, бундай қилмоғингга сени не мажбур қилди?» — деди. Ул: «Сендан қўрққанимдан», — деди. Оллоҳ таоло уни дарҳол мағфират этди».

36- боб. Оллоҳ таолонинг қиёмат куни пайгамбарлар ва бошқалар бирлан сўзлашмоғи ҳақида

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қиёмат куни бўлса, мен шафоат қилиб: «Ё раббим, қалбида хардал уругичалик иймони бор умматларимни ҳам жаннатга киргизгил!» — дейман. Улар жаннатга кирадирлар, Сўнг, яна: «Ё раббим, қалбида (энг кичик) заррадек иймони бор умматларимни ҳам жаннатга киргизгил!» — дейман», — дедилар».

Ибн Ҳотим ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Ораларингизда Оллоҳ таоло сўзлашмаган бирорта ҳам одам қолмагайдур, шунда ўртада таржимон бўлмагайдур. Киши ўнг тарафига қараб ҳам, чап тарафига қараб ҳам илгари қилган амалларидан ўзга нарсани кўрмагай, рўпарасига қараб эрса, юзини ялаётган дўзах алангасидан бўлак нарсага кўзи тушмагайдур. Шундай эркан, яримта хурмо эҳсон қилиб бўлса ҳам, дўзах оташидан ўзингизни асрангиз!»

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Яҳудий уламолардан бири келиб: «Қиёмат куни бўлса, Оллоҳ таоло осмонларни бир бармоғига, ерларни иккинчи бир бармоғига, сув ва туфроқни бошқа бир бармоғига, одамларни эрса, яна бир бармоғига олиб, сўнг: «Подшоҳ — мендурмен, подшоҳ — мендурмен!» — деб айтадир», — деди. Жаноб Расулуллоҳ унинг гапига таажжуб ва тасдиқ қилиб шул қадар кулдиларки, ҳатто мен озик тишларини кўрдим. Сўнг, ул зот «Оллоҳ таолонинг қудратини муносиб баҳоламадилар...» деган ояти каримани ўқидилар».

Сафвон ибн Муҳриз ривоят қиладилар: «Бир киши Ибн Умардан: «Оллоҳ таоло бирлан банда ўртасида бўладирган ўзаро (юзма-юз) суҳбат ҳақида Жаноб Расулуллоҳнинг не деганларини билурмисан?» — деб сўради. Ибн Умар бундай дедилар: «Қайси бирингиз бўлмангиз, раббингизга шул қадар яқин боргайдурсизким, ҳатто ул орага пардасини ташлаб олгай-да, сизга: «Бундай ва бундай ишларни

қилганми эрдинг?» — дегай. Сиз: «Ҳа, шундоқ!» — деб айтгайсиз. Оллоҳ таоло яна: «Бундай ва бундай ишларни ҳам қилганми эрдинг?» — дегай. Сиз: «Ҳа, шундоқ!» — дегайсиз. Оллоҳ таоло қилган айбларингизни ўзингизга тасдиқлатиб олгач: «Мен сени ул дунёдаги гуноҳларингни яширган эрдим, энди бугун уларни мағфират қилдим!» — дегай».

37- боб. Оллоҳ таолонинг «Оллоҳ Мусога гапирди» деган қавли ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай деб айтдилар: «Одам алайҳиссалом бирлан Мусо алайҳиссалом иккалалари ўзаро тортишиб қолишди. Шунда Мусо алайҳиссалом: «Сен ўз зурриётини жаннатдан маҳрум қилган ўшал Одамсан!» — дедилар. Одам алайҳиссалом: «Сен Оллоҳ таоло ишонч билдириб вазифа юклаган ва ўзига суҳбатдош қилиб танлаган ўшал Мусосан, энди эрса, Оллоҳ таоло яратмоқдан илгари менга тақдир қилган ишни рўкач қилиб мени маломат қилурсан!» — дедилар. Одам алайҳиссалом бул далиллари бирлан Мусо алайҳиссаломни мот қилдилар».

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Қиёмат куни мўминлар маҳналарда тўпланишиб: «Раббимиздан шафоат тилайлик, шояд келиб бизни бул турган еримиздан бошқа жойга кўчирса!» — дегайлар-да, Одам алайҳиссаломнинг ҳузурларига бориб: «Сиз инсонлар отасисиз, Оллоҳ таоло сизни ўз қудрат қўли бирлан яратган, сизга фаришталарни сажда қилдирган ва сизга барча нарсаларнинг исмини ўргатган, раббимиздан бизга шафоат тилаб берингиз, бизни бошқа жойга кўчирсин!» — деб айтгайлар. Одам алайҳиссалом уларга: «Мен сизларга ёрдам бера олмагайман», — деб ўзлари қилган хатоларни уларга эслатгайлар».

Ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ал-Масжид ул-Ҳаромда ухлаб ётганларида (Ҳамза ибн Абдулмутталиб ва Жаъфар ибн Абу Толиб ҳам ҳузурларида эрди) ваҳий келмасидан бурун олдиларига уч фаришта кириб келди. Уларнинг олдиндагиси: «Булардан қайси бири Оллоҳнинг расули?» — деди. Ўртадагиси: «Энг яхшиси», — деди. Кейиндагиси: «Ўшал яхшисини кўтариб олингизлар!» — деди. Икки фаришта индамай ул зотни кўтариб Замзам кудуғи олдиға олиб бориб қўйишди. Уч фариштадан бири Жаброил алайҳиссалом бўлиб, ул киши Жаноб Расулуллоҳнинг тепаларига келиб кўкракларини томоқларининг пастига қадар ёрдилар-да, ичидати аъзоларни ташқарига чиқариб, (кўкрак) ичини замзам суви бирлан ювиб

топ-тоза қилдилар. Сўнг, иймону ҳикматга лиммо-лим бир олтин жомни олиб келдилар-да, Жаноб Расулуллоҳнинг кўкраклари бирлан томирларини (иймону ҳикматга) тўлдирдилар. Кейин, кўкракларини ёпиб, ул зотни энг яқин осмонга олиб чиқдилар-да, осмон дарвозаларидан бирини тақиллатдилар. Осмон аҳли Ҳазрат Жаброилга: «Бул ким?» — деб нидо қилди. Ҳазрат Жаброил: «Менман»,— дедилар. Осмон аҳли: «Ёнингдаги ким?» — деди. Ҳазрат Жаброил: «Ёнимдаги Муҳаммаддур»,— дедилар. Осмон аҳли: «Оллоҳ таолонинг ҳузурига бормоқларига рухсат борми?» — деди. Ҳазрат Жаброил: «Ҳа»,— дедилар. Осмон аҳли: «Марҳабо, хуш келибсиз!» — деб ул зотнинг келганларидан хурсанд бўлди, аммо Оллоҳ таолонинг ул зотни ердан қандай юмуш бирлан ўз даргоҳига чорлаганини айтмади. Жаноб Расулуллоҳ уларнинг олдига чиқиб энг яқин осмонда Одам алайҳиссаломни учратдилар. Ҳазрат Жаброил пайғамбаримизга: «Бул киши отангиз бўладилар»,— дедилар-да, салом бердилар. Пайғамбаримиз ҳам салом бериб эрдилар, ул киши алик олиб: «Марҳабо, хуш келибсиз, эй ўғлим! Сиз энг яхши ўғилсиз!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ ўшал ерда турганларида мавж уриб оқаётган икки дарёга қўзлари тушиб: «Ё Жаброил, бул иккиси қандай дарё?» — деб сўрадилар. Ҳазрат Жаброил: «Булар Нил ва Фирот дарёларининг бошидур» — дедилар. Кейин, Ҳазрат Жаброил бирлан осмонда кетаётиб бошқа бир дарёни кўрдилар, унинг устида маржону забаржаддан қурилган бир муҳташам қаср турар эрди. Жаноб Расулуллоҳ дарёга қўлларини тикиб эрдилар, мушк бўлиб чиқди. «Бул недур, ё Ҳазрат Жаброил?» — дедилар. Ҳазрат Жаброил: «Бул — парвардигорингиз сизга атаб қўйган Ҳавзи Кавсардур!» — дедилар. Кейин, улар иккинчи осмонга кўтарилдилар. Фаришталар Ҳазрат Жаброилга: «Бул ким?» — деб илгаригидек савол бердилар. Ҳазрат Жаброил: «Бул — менман» — дедилар. Улар: «Ёнингдаги ким?» — дедилар. Ҳазрат Жаброил: «Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва салламдур»,— дедилар. Улар: «Оллоҳ таолонинг ҳузурига бормоқларига рухсат текканми?» — дедилар. Ҳазрат Жаброил: «Ҳа»,— дедилар. Улар: «Марҳабо, хуш келибсиз!» — дедилар. Сўнг, Ҳазрат Жаброил Жаноб Расулуллоҳ бирлан учинчи осмонга кўтарилдилар. Фаришталар биринчи ва иккинчи осмондагидек савол берганларидан сўнг, тўртинчи осмонга кўтарилдилар. Кейин, яна одатдагидек савол-жавоб қилинганч, Жаноб Расулуллоҳ бирлан бешинчи осмонга кўтарилдилар. Бул ерда ҳам ўшал савол-жавоб қайтарилди. Кейин, олтинчи осмонга кўтарилдилар. Сўнг, одатдагидек савол-жавоб қилинганч, еттинчи осмонга кўтарилдилар. Бул ерда ҳам ўшал савол-жавоб такрорланди.

Жаноб Расулуллоҳ ҳар бир осмонда бир пайғамбарни учратдилар, мен улардан баъзиларининг исмларини эслаб қолганман: иккинчи осмонда Идрис алайҳиссаломни, тўртинчи осмонда Ҳарун алайҳиссаломни, бешинчи осмонда-гиси эсимда йўқ, олтинчи осмонда Иброҳим алайҳиссаломни, еттинчи осмонда Оллоҳ таоло бирлан суҳбатлашмоқ хуқуқига муяссар бўлган Мусо алайҳиссаломни кўрдилар. Мусо алайҳиссалом: «Ё раббий, мен ҳузуримга ердан бирор киши чиқади деб ўйламаган эрдим!» — дедилар-да, Жаноб Расулуллоҳ бирлан бирга Оллоҳ таолодан ўзга киши исмини билмайдирган бундан ҳам баландроқ осмонга кўтарилиб, Сидрат ул-Мунтаҳо деган жойга етиб бордилар. Шунда иззат соҳиби бўлмиш Оллоҳ таоло Жаноб Расулуллоҳга жуда ҳам яқин келиб: «Бир кеча-кундузда эллик вақт намоз ўқимоқни умматингга фарз қилдим», — деб ваҳий қилди. Жаноб Расулуллоҳ ул ердан қайтиб Мусо алайҳиссаломнинг олдиларига бордилар. Ул киши Жаноб Расулуллоҳни тўхтатиб: «Ё Муҳаммад, раббингиз сизга қандай вазифа юклади?» — деб сўрадилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Бир кеча-кундузда эллик вақт намоз ўқимоқни буюрди», — дедилар. Мусо алайҳиссалом: «Умматингиз бунга чидамайди, қайтингиз, раббингиз сиз бирлан умматингизга юклаган бул вазифани камайтирсин!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ «Шул гап маъқулми?» деган маънода Ҳазрат Жаброилга ўгирилиб қарадилар. Ҳазрат Жаброил «Агар истасангиз, шул талаб бирлан раббингизнинг ҳузурига чиқсангиз бўлгай», — деб маъқулладилар. Жаноб Расулуллоҳ аввалги жойга қайтиб бориб: «Ё раббий, бизга юклаган вазифангни етгиллаштиргил, умматим бунга чидамайди!» — дедилар. Оллоҳ таоло ўн вақт намозга камайтирди. Жаноб Расулуллоҳ Мусо алайҳиссаломнинг олдиларига қайтиб бордилар. Мусо алайҳиссалом беш вақт намоз қолгунга қадар ул зотни тўхтатиб ортларига қайтаравердилар. Кейин, беш вақт намоз қолгач: «Ё Муҳаммад! Оллоҳ таоло ҳақи, умматим бўлмиш Баний Исроил бундан ҳам кам бўлмоғини талаб қилиб, кейин шунга ҳам чидамай намозни тарк этган эрди. Сизнинг умматингиз эрса жасад, қалб, бадан, кўз ва қулоқ жиҳатидан анча заифроқдур, раббингиз ҳузурига қайтингиз, яна камайтирсин!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ «Маъқулми?» дегандек Жаброил алайҳиссаломга қараб эрдилар, ул киши рад қилмадилар. Шунда пайғамбаримиз алайҳиссалом вассалот ортларига қайтиб: «Ё раббий, менинг умматимнинг жасади, қалби, қулоғи ва бадани заифроқдур, бизга юклаган вазифангни енгиллаштиргил!» — дедилар. Оллоҳ таоло: «Ё Муҳаммад!» — деди. Ул зот: «Лаббай, хизматингга ҳозирман!» — дедилар. Оллоҳ таоло: «Менинг даргоҳимдаги

сўз ўзгартирилмагайдур! Умм ул-Китобда (Лавҳ ул-Маҳфузда) сенга неча вақт намозни фарз қилиб битиб қўйган эрсам, ўшандайлигича қолгайдур!» — деди. Сўнг, яна: «Ҳар бир амали солиҳ учун ўн баробар кўп ажру савоб бергаймен, Умм ул-Китобда эрса бул амали солиҳлар элликта бўлиб, сенинг учун бештаси фарздур!» — деб айтди. Шундан сўнг, Жаноб Расулуллоҳ Мусо алайҳиссаломнинг олдиларига қайтдилар. Мусо алайҳиссалом: «Не қилдингиз?» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Бизга фарз қилган беш вақт намозни яна ҳам камайтирмоғини сўраб эрдим, беш вақт намознинг ҳар бири учун бизга ўн баробар кўп ажру савоб ато этди», — дедилар. Мусо алайҳиссалом: «Оллоҳ таоло ҳақи, Баний Исроил бундан ҳам камроқ намозга чидамай уни тарк қилган эрди. Раббингизнинг ҳузурига қайтингиз, сизларга яна ҳам енгил қилсин!» — дедилар. Жаноб Расулуллоҳ: «Ё Мусо, Оллоҳ таоло ҳақи, мен бундан ҳам кўпроқ камайтирмоқни талаб қилмоққа раббимдан уялдим!» — дедилар. Сўнг, Жаноб Расулуллоҳ Оллоҳ таолонинг исмини айтганча ерга туширилдилар. Уйғониб қарасалар, Ал-Масжид ул-Ҳаромда эрканлар».

38- боб. Оллоҳ таолонинг жаннат аҳли билан сўзлашмоғи ҳақида

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло жаннат аҳлига: «Эй жаннат аҳли!» — дегай. Улар: «Лаббай, ё раббимиз, хизматингга тайёрмиз, хайрият сенинг қўлингдасур!» — деб жавоб бергайлар. Оллоҳ таоло: «Розимисизлар (мамнунмисизлар)!» — дегай. Улар: «Бўлмасамчи, албатта розимиз, ё раббимиз! Ахир, сен бирорта ҳам махлуқингга бермаган нарсаларни бизга ато этдинг-ку!» — дегайлар. Оллоҳ таоло: «Сизларга бундан ҳам афзалроқ нарсаларни ато этайинми?» — дегай. Улар: «Ё рабб, бундан афзалроқ нарса недур?» — дегайлар. Оллоҳ таоло: «Сизлардан ризо бўлиб, кейин сира ҳам сизларга ғазаб қилмаслигимдур!» — дегай».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир куни суҳбатлашиб ўлтириб бундай дедилар (шунда ҳузурларида бир бадавий ҳам бор эрди): «Жаннатдаги бир киши Оллоҳ таолодан экин экмoққа рухсат сўради. Оллоҳ таоло унга: «Бул ердаги неъматларимдан қоникмаётирсенми?» — деди. Бояги одам: «Истаганим мухайёдур, аммо мен экин экмoқни яхши кўрурман», — деди. Кейин, тезда, уруғ сочиб, ҳосили етилгач, тоғдек-тоғдек қилиб хирмон уйди. Шунда Оллоҳ таоло: «Эй Одам боласи!

Хали қараб тур, шу ҳам сенга етмаса керак!» — деди». Суҳбатда ўлтирган бадавий Жаноб Расулуллоҳнинг бул гапларини эшитиб: «Ё Расулаллоҳ, бизлар ўшал одамни қурайший ёким ансорий бўлиши керак деб ҳисоблаймиз, чунким ана ўшалар деҳқончилик қиладилар. Биз — бадавийлар эрсак экин эзмагаймиз», — деди. Жаноб Расулуллоҳ хандон отиб кулиб юбордилар».

39- боб. Оллоҳнинг зикри — ҳукм бирлан ва бандаларнинг зикри — дуо, тазарруъ, пайғом келтирмоқ ва ўзгаларга (ҳам) етказмоқ бирландур!

Оллоҳ таоло: «Мени ёдингизда тутингизлар, мен ҳам сизларни ёдимда тутгаймен!» — дейди.

Оллоҳ таолонинг қавли: «(Нух) ўз қавмига: «Эй қавмим! Агар менинг сизларга Оллоҳ таолонинг оятларига мувофиқ панд-насиҳат қилиб турганим оғир келган бўлса, ул ҳолда мен Оллоҳ таолога таваккал қилдим. Энди, сизлар шерикларингиз бирлан бир бўлиб менга қарши ўз тадбир-чораларингизни кўрингизлар, токим кўзлаган ишингиз қилинмай қолиб, дилингизда армон бўлиб қолмасин! Менга чиқарган ҳукмингизни, пайсалга солмай, дарҳол ижро этингизлар! Агар юз ўғирсангизлар, билингизларким, мен қилган меҳнатимга сизлардан ҳақ талаб қилмадим, менинг ажрим Оллоҳ таолонинг зиммасидадур! Ва менга фармонбардорлардан бўлмоқлик амр қилингандур!» — деб айтганда содир бўлган Нух воқеасини уларга эшиттирингизлар».

Мужоҳид бундай дейдилар: «Агар бирор мушрик сендан ёрдам сўраса, шул шарт бирлан ёрдам бергилки, токим ул бир инсон сифатида Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига бориб сўзларига қулоқ солсин ва Оллоҳ таоло ўзи хусусида қандай ҳукмлар нозил қилганини эшитиб, амин бўлсин ҳамда Қуръонда айтилган «Буюк хабар» (Нух воқеаси)нинг ҳақ эканлигини онгига жо қилиб, Оллоҳ таолонинг ҳукмларига амал қилсин!».

40- боб.

Оллоҳ таоло: «Оллоҳга (ҳеч кимни) шерик қилмангизлар!», «... Оллоҳга шерик қилмоққа ботина олурмисизлар? Ул эрса оламлар парвардигоридур!» — дейди.

Оллоҳ таоло: «Оллоҳ бирлан бирга бошқа тангрига ибодат қилмайдирганлар...», «Дарҳақиқат, сизга ва сиздан илгариларга ваҳий туширилди. Эй инсон! Агар сен мушрик бўлсанг, албатта қилган амалинг ҳабата бўлур ва сен йўқотиш қилганлар (охирати куйганлар) тоифасидан бўлур-

сан, балки ёлғиз Оллоҳгагина ибодат қил ва шукр қилгувчилардан бўл!» — дейди.

Икристима бундай дедилар: «Уларнинг кўплари Оллоҳ таолога иймон келтирганлари бирлан барибир мушрикдурлар, чунки агар улардан «Сизларни ва осмонлар бирлан ерни ким яратган?» деб сўрасангизлар, «Оллоҳ» деб айтадирлар-у, аммо ундан ўзга нарсани тангри қилиб олиб, ана ўшанга ибодат қиладилар. Бандаларнинг бул дунёда қиладирган амаллари ва ризқи рўзлари азалдан яратиб қўйилганлиги ҳақида Оллоҳ таоло: «(Оллоҳ) ҳар бир нарсани яратиб, унга ўзига яраша тақдир белгилаб қўйди» — дейди».

Амр ибн Шарҳабийл ривоят қиладилар: «Мен Жаноб Расулulloҳдан: «Қандай гуноҳ Оллоҳ таолонинг даргоҳида энг катта гуноҳ ҳисобланур?» — деб сўрадим. Ул зот: «Ўзингни яратган Оллоҳга ширк келтирмоғингдур!» — дедилар. «Ҳа, бу — энг катта гуноҳдур!» — дедим. «Ундан сўнг, қайси?» — деб сўрадим. Ул зот: «Овқатимга шерик бўлмасин деб ўз болангни ўлдирмоғингдур!» — дедилар. «Ундан кейинчи?» — дедим. Ул зот: «Қўшнингнинг жуфти ҳалоли бирлан зино қилмоғингдур!» — дедилар».

41- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли: «Қулоқларингиз, кўзларингиз ва териларингизнинг гувоҳлигидан беркина олмас эрдингизлар, лекин сизлар, Оллоҳ қилаётган ишимизнинг кўпини билмайди, деб ўйладингизлар».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Икки сақафий бирлан бир қурайший (балким, икки қурайший) Байтуллоҳ ёнида учрашиб қолди. Сақафийлар — қоринлари ёғга бой, қалблари эрса фикҳга қашшоқ эрдилар. Улардан бири: «Нима дейсизлар, Оллоҳ нима деяётганимизни эшитармикан?» — деди. Иккинчиси: «Қаттиқ гапирсак, эшитадир, аммо пичирлашсак, эшитмайдир», — деди. Биринчи бўлиб сўзлагани: «Қаттиқ гапирсак, эшитадирган бўлса, унда пичирлашсак ҳам эшитгайдир», — деди. Шунда Оллоҳ таоло: «Қулоқларингиз, кўзларингиз ва териларингизнинг гувоҳлигидан беркина олмас эрдингизлар, лекин сизлар, Оллоҳ қилаётган ишимизнинг кўпини билмайди, деб ўйладингизлар!» деган ояти каримасини нозил қилди».

42- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли: «Оллоҳ ҳар куни (ҳар лаҳза) бирор иш бирлан машғулдур» ва «Парвардигорларидан қачон бир янги насиҳат келса...»

Оллоҳ таолонинг қавли: «Шояд, Оллоҳ бундан сўнг (талоқдан сўнг) бирор ишни содир қилса!».

Ибн Аббос: «Қўлингизда Оллоҳ таолонинг ўзларингиз ўқийдирган янги ва матни бузилмаган Китоби бўла туриб, қандай қилиб китоб аҳлидан уларнинг китоблари ҳақида сўрагайсизлар!» — дедилар.

Абдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ривоят қиладилар: «Абдуллоҳ ибн Аббос: «Эй мусулмонлар жамоаси! Қандай қилиб китоб аҳлидан шариатингиз хусусида сўрагайсизлар, ахир Оллоҳ таоло пайғамбарингиз саллаллоҳу алайҳи ва салламга нозил қилган Китобингиз Оллоҳ таолонинг энг янги ва соф хабарлари-ку! Оллоҳ таоло сизларга: «Китоб аҳли Оллоҳ китобини ўзгартириб, ўз қўллари бирлан қайта ёздилар ва уни Оллоҳ нозил қилган дедилар ва бу бирлан Оллоҳнинг каломини арзимас матоҳга алмаштирадилар», — деб айтган-ку! Ёки, уларнинг бирор масалани сўраб олдингизга келмагани ҳам сизларни бу йўлдан қайтармайдими? Оллоҳ таоло ҳақи, улардан бирор кишининг сизларга нозил қилинган нарса хусусида сўраб келганини ҳали кўрма-гандирмиз!» — дедилар».

43- боб. Оллоҳ таолонинг «(Эй ҳабибим!) Қуръонни тезроқ ёд олмоқ учун тилингни ҳаракат қилдириб ўлтирмагил!...» деган қавли ва Жаноб Расулуллоҳнинг ваҳий нозил бўлгандаги хатти-ҳаракатлари ҳақида

Абу Ҳурайра бундай дейдилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло: «Мени ёд этиб тилга олган бандамга ҳамиша ҳар ерда ёрман!» — дейди», — дедилар».

Ибн Аббос Оллоҳ таолонинг «Қуръон оятларини тез ёд олайин деб лабларингни қимирлатиб ўлтирмагил!» деб айтган қавли хусусида: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам (Ҳазрат Жаброил) келтирган оятларни тезда ёд олмоқ бўлиб лабларини қимирлатар эрдилар», — дедилар-да, «Мен лабларимни, Жаноб Расулуллоҳ лабларини қандай қимирлатган бўлсалар, шундай қимирлатиб кўрсатаяпман», — деб айтдилар. Саъид: «Мен ўз лабларимни Ҳазрат Аббос лабларини қимирлатгандек қимирлатиб кўрсатаяпман», — дедилар. Оллоҳ таоло «(Жаброил) Қуръон ўқиганда сен шошиб такрор қилма! Қуръонни қалбингга ва хотирангга жо қилмоқ, истаган вақтингда уни ўқишга сени қодир этмоқ Бизнинг бўйнимиздадур» ва «Агар Биз уни (Жаброил кироати орқали) ўқисак, сен унга қулоқ сол!» деган оят нозил қилди. Шундан сўнг, Жаноб Расулуллоҳ, агар Жаброил алайҳиссалом ваҳий келтирсалар, аввал тинглаб, кетганларидан кейингина ул киши ўқиганларидек такрорлаб ўқир эрдилар.

44- боб. Оллоҳ таолонинг «Сўзларингизни хоҳ ичин-гизда, хоҳ ошкора айтингизлар, ул диллардагини билгувчи зотдур! Ахир, ўзи яратгани ўзи билмайдими?! Ул сирларни билгувчи ҳар нарсадан хабардор зотдур!» деган қавли ҳақида

Ибн Аббос Оллоҳ таолонинг «Намозингни баланд овоз бирлан ҳам, пичирлаб ҳам ўқимагил!» деган қавли хусусида бундай дейдилар: «Бул ояти карима Жаноб Расулуллоҳ Маккада мушриклардан яшириниб юрган вақтларида нозил бўлган эрди. Ул зот ўз саҳобалари бирлан намоз ўқиганларида овозларини чиқарсалар, мушриклар эшитиб Қуръони Кариймни ҳам, уни нозил қилган парвардигорни ҳам, пайғамбаримизни ҳам ҳақорат қилур эрдилар. Шунда Оллоҳ таоло ўз расулига: «Намозингни баланд овоз бирлан ўқимагил, мушриклар эшитиб Қуръонни ҳақорат қилгайлар, уни пичирлаб ҳам ўқимагил, саҳобаларингга эшиттира олмай қолгайсан, ўртача бир йўлни танлагил!» — деди».

Оиша разияллоҳу анҳо: «Оллоҳ таолонинг «Намозингни баланд овоз бирлан ҳам, пичирлаб ҳам ўқимагил!» деган ояти каримаси дуо хусусида нозил бўлгандур», — дейдилар.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ: «Кимки Қуръонни тажвид бирлан ўқимаса, биздан эрмас!» — дедилар».

45- боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Оллоҳ таоло бир кишига Қуръонни (тажвид бирлан тиловат қилмоқ ва уни теран тушунмоқ бахтини) ато этган эрса-ю, ул кечаю кундуз шул иш бирлан машғул бўлса, бошқа бир киши унга ҳавас қилиб: «Оллоҳ таоло менга ҳам (шундай бахт) ато этганда эрди, мен ҳам шундай қилган бўлур эрдим!» — деса...» деб айтганлари ҳақида

Оллоҳ таоло: «Осмонлар бирлан ернинг яратилиши ва тилларингиз-у рангларингизнинг турли-туманлиги унинг қўдрати далиллариридандур!» — деб бандасини Қуръон илмидан баҳраманд қиладирган ҳам ўзи эрканлигини баён қилади.

Оллоҳ таоло: «Амали солиҳлар қилаверингизлар, шояд мақсадга етсангизлар!» — дейди.

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Икки нарса хусусидагина ҳасад (ҳавас) қилса, бўлур: Оллоҳ таоло бир бандасига Қуръон ато этган бўлса-ю, ул кечаю кундуз уни тиловат қилаётган эрса ва Оллоҳ таоло бир бандасига ҳалол мол-дунё ато этган бўлса-ю, ул уни кечаю кундуз эҳсон қилаётган эрса», — дедилар».

46- боб. Оллоҳ таолонинг «Эй Расул! Ўзингизга парвардигорингиз тарафидан неки нозил қилинган бўлса, барчасини (умматларингизга) етказингиз ва агар шундай қилмасангиз, унинг бирор пайғомини адо этмаган бўлурсиз!» деган қавли хусусида

Зухрий бундай дейдилар: «Оллоҳ таолонинг иши — пайғом юбормоқ, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ишлари — уни ўз умматларига етказмоқ ва бизнинг ишимиз — уни қабул қилиб итоат этмоқдур. Оллоҳ таоло пайғамбарларнинг ўз парвардигорлари пайғомларини умматларига етказганликларини билдириш учун: «(Нух) парвардигоримнинг пайғомларини сизларга етказаётирман деб (ўз умматига) айтган», — дейди».

Қазб ибн Молик Жаноб Расулуллоҳ даъват қилган Табук ғазотига кечикиб қолганда: «Оллоҳ ва унинг расули амалларингизни кўрур» деган оятни ўқиди.

Оиша разияллоҳу анҳо: «Агар сенга бирор кишининг яхши амали ёқиб қолса, унга «Ишларингизни қилаверингизлар, Оллоҳ ва унинг расули ҳамда мўминлар амалларингизни кўрур» деган ояти каримани айтгил, бунинг учун сени ҳеч ким койимагай», — дедилар.

Анас ибн Молик ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам тоғалари Ҳаром (ибн Милҳан)ни ўз қавми бўлмиш Бани Омирга жўнатдилар. Ул киши бориб: «Мен сизларга Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг рисола (топширик, пайғом)ларини етказмоқ ниятидадурмен, менга омонлик бергаймисизлар?» — деди-да, уларга бул ҳақда сўзлай кетди».

Муғира ибн Шуғба ривоят қиладилар: «Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга парвардигоримизнинг рисоласи (пайғоми) ҳақида хабар қилдиларки, бизлардан кимки (ғазотда) ўлдирилса, жаннатга кирар эркан».

Масруқ ривоят қиладилар: «Оиша разияллоҳу анҳо бундай дедилар: «Кимки сенга: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таоло нозил қилган ваҳийлардан бирортасини яшириб айтмади», — деса, ишонмагил! Чунким, Оллоҳ таоло: «Эй расулим, раббингиздан ўзингизга нимаики нозил қилинган бўлса, барчасини умматингизга етказингиз, гар шундай қилмассиз, унинг рисоласини (пайғомини) бутунлай етказмаган бўлурсиз!» — дейди».

Абдуллоҳ (ибн Масъуд) ривоят қиладилар: «Бир киши келиб: «Ё Расулаллоҳ, қайси гуноҳ Оллоҳ таолонинг даргоҳида энг катта гуноҳ ҳисоблангай?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўзингни яратган Оллоҳ таолога ширк келтирмоғингдур!» — дедилар. Ул: «Кейин-чи?» — деди. Жаноб

Расулуллоҳ: «Овқатимга шерик бўлмасин деб ўз болангни ўлдирмоғингдур!» — дедилар. Ул: «Кейин-чи?» — деди. Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Қўшнингнинг жуфти ҳалоли бирлан зино қилмоғингдур! Оллоҳ таоло бунинг тасдиқи учун «Оллоҳдан бўлак тангрига сиғинмайдирганлар ва Оллоҳ ўлдирмоқни манъ қилган шахсни ноҳақ ўлдирмайдирганлар ҳамда зино қилмайдирганлар ва кимки буни қилса, катта ғуноҳга қолғайки, қиёмат кунда унинг азоби икки баробар кўп бўлур!» деган ояти карима нозил қилгандур».

47- боб. Оллоҳ таолонинг «... Тавротни келтиринглар ва уни тиловат қилинглар, дегил...» деган қавли ҳамда Жаноб Расулуллоҳнинг «Аҳли тавротга таврот берилиб, улар унга амал қилдилар, сўнг аҳли инжилга инжил берилиб, улар унга амал қилдилар, кейин сизларга Қуръон берилиб, сизлар унга амал қилдингизлар» деб айтганлари ҳақида

Абу Разийн бундай дейдилар: «Оллоҳ таолонинг «Уни тиловат қиладилар» дегани — «Унга эргашадилар ва талаб даражасида амал қиладилар» деганидир. «Тиловат қилади» дегани — «Қироат қилади», «Хусни тиловат» дегани — «Қуръонни чиройли қилиб қироат қилмоқ» деганидир. «Ушламайди» дегани эрса, «Қуръонга иймон келтирганлардан ўзгалар ундан завқ ҳам, нафъ ҳам тополмайди, бунга чин иймонли кишигина эриша олади» деганидир. Чунким, Оллоҳ таоло: «Ўзларига таврот юклангач, кўтара олмаган одамлар — устига бир қанча китоблар ортиб олган эшакка ўхшайдирлар, Оллоҳнинг оятларини ёлғон деган қавмнинг ҳоли вой бўлғай ва Оллоҳ золим қавмни ҳидоят қилмағай», — дейдир. Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам ислом бирлан иймонни «амал» деб атадилар.

Абу Ҳурайра бундай дедилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳазрат Билолга: «Исломда қилган энг умидбахш амалинг қайсидур?» — дедилар. Ҳазрат Билол: «Исломда қилган энг умидбахш амалим шулдурким, мен таҳорат олдим-ми, албатта икки ракъат намоз ўқигаймен», — дедилар. Кейин, Жаноб Расулуллоҳдан қайси бир амал афзал эрканлиги ҳақида сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ таоло бирлан унинг расулига иймон келтирмоқ, сўнг жиҳод қилмоқ, кейин ҳалол ҳаж қилмоқдур», — дедилар».

Ибн Умар разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Агар ўзингиздан илгари ўтган умматларнинг (Оллоҳ таолога ибодат қилган) даврини, гўёким сахардан то кун

ярмигача давом этган деб ҳисоблайдирган бўлсак, ул ҳолда сизларнинг (мусулмонларнинг Оллоҳ таолога ибодат қилган) даврингиз асрдан шомгача бўлган вақтга тўғри келгайдур. Маълумки, Оллоҳ таоло таврот аҳлига тавротни ато этди. Улар (юқоридаги қиёсимизга кўра) саҳардан то кун ярмигача тавротга амал қилиб Оллоҳ таолога ибодат қилдилар ва бунинг учун қийрот-қийрот ажру савоб олдилар, сўнг бундай ибодатга чидамай қолдилар. Кейин, Оллоҳ таоло инжил аҳлига инжилни ато этиб эрди, улар (юқоридаги қиёсимизга кўра) кун ярмидан асргача инжилга амал қилиб Оллоҳ таолога ибодат қилдилар ва бунинг учун қийрот-қийрот ажру савоб олдилар, сўнг улар ҳам бундай ибодатга чидамай қолдилар. Мана энди, Оллоҳ таоло сизларга Қуръони Кариймни ато этди. Сизларнинг (қиёматга қадар) унга амал қилиб Оллоҳ таолога ибодат қилажак даврингиз (юқоридаги қиёсимизга кўра), гўёким асрдан шомгача бўлган вақтга тўғри келиб, бунинг учун охиратда икки баробар кўп қийрот-қийрот ажру савоб олгайсизлар. Шунда таврот аҳли: «Ё парвардигоро, нечун анавилар (мусулмонлар) бизга нисбатан кам тоат-ибодат қилиб, кўп ажру савоб олдилар?» — дегайлар. Оллоҳ таоло уларга: «Сизларга ажру савоб беришда заррача зулм қилдим-ми?» — дегай. Улар: «Йўқ, асло!» — деб жавоб қилгайлар. Оллоҳ таоло: «Менинг фазлу марҳаматим ана шундай, уни истаган бандамга ато этгайман!» — дегай».

48-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг намозни «иймон» деб атаганлари ҳамда «Кимки «Сураи Фотиҳани» ўқимаса, намози мақбул эрмас!» деганлари ҳақида

Ибн Масъуд ривоят қиладилар: «Бир одам Жаноб Расулуллоҳдан: «Қайси амал афзалдур?» — деб сўради. Ул зот: «Ўз вақтида ўқилган намоз ва ота-онага яхшилик қилмоқдур, сўнг Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилмоқ», — дедилар».

49-боб. Оллоҳ таолонинг «Дарҳақиқат, инсон кам-ҳиммат қилиб яратилган бўлиб, бошига кулфат тушганда (Оллоҳга илтижо қилиб) дод-фарёд қилгай, мол-дунё орттирганда эрса, (хайр-эҳсонни унутиб) бахил бўлиб олгайдур» деган қавли ҳақида

Амр ибн Тағлиб ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига ўлжа моллар келтирилди. Шунда ундан баъзиларга бердилар, баъзиларга

бермадилар. Кейин, ўлжа молдан олмаганларнинг норози бўлганликлари ҳақида айтишди. Жаноб Расулуллоҳ буни эшитиб: «Бир кишига ўлжа бериб, иккинчисига бермаганининг боиси шулдурким, ўшал мен ўлжа бермаган шахс ўлжа олган шахсдан кўра менга маҳбуброқдур. Чунким, мен ўлжани қалбларида қаноатсизлик ва камҳимматлилик ҳукмрон бўлган кишиларга бергаймен, қалблари ҳиммату қаноатга бой бўлганларга эрса, яна ҳам ҳимматли ва қаноатли бўлсинлар деб ҳеч нарса бермагаймен, шундай кишилардан бири — Амр ибн Тағлибдур!» — дедилар. Худо ҳақи, Жаноб Расулуллоҳнинг бу гаплари менинг учун ҳар қандай мол-дунёдан ортиқдур!».

50-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўз парвардигорларини ёд этиб, унинг ҳақида ривоят қилганлари

Анас (ибн Молик) ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз парвардигорлари ҳақида бундай деб айтдилар: «Оллоҳ таоло: «Агар бандам менга бир қарич яқин келса, мен унга бир газ яқин боргайман, агар ул менга бир газ яқин келса, мен унга бир қулоч яқин боргайман. Агар ул мен томон юриб келса, мен ул томон чопиб боргайман!» — дейди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам Оллоҳ таолони ёд этиб бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Агар бандам мен томон бир қарич яқин келса, мен ул томон бир газ яқин боргайман, агар ул мен томон бир газ яқин келса, мен ул томон бир қулоч яқин боргайман», — дейди».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам парвардигор ҳақида ривоят қила туриб, «Ул бундай дейди», — дедилар: «Ҳар бир амалнинг (гуноҳ ишнинг) каффорати бор. Рўза эрса менинг учун бўлиб, бунинг эвазига ажру савоб ато этгайман. Рўзадор оғзидан келадирган бўй Оллоҳ таоло наздида мушк ҳидидан ҳам хушбўйроқдур!»

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам парвардигор ҳақида ривоят қила туриб, «Ул бундай дейди», — дедилар: «Банда ўзини Юнус ибн Маттодан афзалман деб уни камситмаслиги керак».

Шуғба ривоят қиладилар: Абдуллоҳ ибн ал-Муғаффал ал-Музаний бир вақтлар: «Мен Жаноб Расулуллоҳни Макка фатҳ қилинган куни кўрдим, туяга миниб олиб чўзиқ овоз бирлан «Сураи Фатҳ»ни ўқиб кетаётган эрдилар», — деган эрди. Сўнг, Муовия ибн Муғаффалнинг қироатига тақлид

қилиб ўқиди-да: «Агар мен атрофингизда одам тўпланиб кетмоғидан истиҳола қилмаганимда эрди, Ибн Муғаффалнинг Жаноб Расулуллоҳнинг қироатларига тақлид қилиб ўқиганидек ўқиб берар эрдим»,— деди. Шунда мен унга: «Ибн Муғаффал қандай чўзиб ўқиган эрди?» — дедим. Ул: «О-о-о» деб уч бор қайтарди».

51- боб. Оллоҳ таоло нозил қилган таврот ва шул каби китобларни араб ва бошқа тилларда тафсир қилмоқ хусусида

Оллоҳ таолонинг қавли: «(Эй Ҳабибим), агар рост (сўзлаётган) бўлсангизлар, тавротни олиб келиб тиловат қилингизлар, деб айтгил!».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Абу Суфён ибн Ҳарб менга хабар бердики, Рум қайсари Ҳирақл ўз таржимонини чақирибди, сўнг Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг мактубларини олиб келмоқни буюрибди. Кейин, уни ўқиттириб кўрса, унда «Бисмиллоҳир раҳмонир раҳийми, Оллоҳ таолонинг расули бўлмиш Муҳаммад ибн Абдуллоҳдан Ҳирақлга. Эй китоб аҳли! Сизлару бизлар ўртамизда баробар бўлган сўага келинглар!»деб ёзилган эркан».

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Китоб аҳли тавротни ибронийча ўқиб, уни ислом аҳлига араб тилида тафсир қилур эрди. Жаноб Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Китоб аҳлига ишонмангизлар ҳам, уларни ёлғончига чиқармангизлар ҳам! «Оллоҳ таолога ва ул нозил қилган барча нарсаларга иймон келтирганмиз» деб айтингизлар!» — дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Ўзаро зино қилган бир яҳудий эркак бирлан аёлни Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб келишди. Жаноб Расулуллоҳ яҳудийларга: «Бул иккисига қандай жазо берурсизлар?» — дедилар. Яҳудийлар: «Бундай ҳолда бизлар юзларига қора суртиб сазойи қилгаймиз» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Агар гапингиз рост бўлса, тавротни олиб келиб, ундан (шул жазо хусусидаги оятни топиб) ўқингизлар!» — дедилар. Улар тавротни олиб келишиб, ўзлари ишонган бир яҳудийга беришди-да: «Эй Аъвар, ўқигил!» — дейишди. Ул тавротни очиб ўқий бошлади, кейин бир жойига келганда ўқишдан тўхтаб, ўшал жойни қўли бирлан беркитди. Ибн Салом: «Қўлингни ол!» — деди. Ул қўлини олиб эрди, беркитган жойида ражм ояти (яъни, зинокорларни тошбўрон қилмоқ кераклиги ҳақида оят) ёзилган эркан. Шунда яҳудий: «Эй Муҳаммад! Бизлар уларни ражм қилмоғимиз керак бўлса ҳам буни бир-

биримиздан яширамиз»,— деди. Жаноб Расулуллоҳ зино-корларни ражм қилмоққа амр қилиб эрдилар, улар ражм қилинди. Шунда яхудий эркак ўз маъшуқасини отилаётган тошлардан пана қилишга ҳаракат қилар эрди».

52-боб. Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг «Қуръон моҳири олиҳиммат, олижаноблар бирлан бирга бўлгай!» ва «Ўз овозларингиз бирлан Қуръонга зийнат берингизлар!» деганлари ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Оллоҳ таоло пайғамбарнинг Қуръон тиловат қилаётгандаги ёқимли овозига қулоқ солганчалик ҳеч нарсага қулоқ солмагандур!» — дейдилар.

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Тухматчилар менга тухмат қилиб оғзига келганини айтгач, ўзимнинг покдомон эрканлигимни билсам-да, Оллоҳ таоло албатта мени ўзи оқлаб олгай, деган ўй бирлан ҳаёл суриб ўрнимда ўлтириб қолдим. Лекин, Оллоҳ таоло ҳақи, парвардигорим менинг хусусимда оят нозил қилгай деб сира ўйламаган эрдим! Мени шул қадар ҳаё қамраб олдимки, Оллоҳ таолонинг ўзи менинг шайғимга тегишли иш борасида сўзлаганидан уялиб кетдим! Ўшанда Оллоҳ таоло азза ва жалла «Тухмат қилиб келганлар ўзларингиздан чиққан бир гуруҳ кишилардур...» деган ояти каримасини нозил қилган эрди».

Барро (ибн Озиб) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хуфтонда «Ват-тийн ваз-зайтун» сурасини қироат қилганларини эшитдим. Мен бирор кишининг бул қадар яхши (чиroyли) овоз бирлан қироат қилганини эшитмаган эрдим!».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам Маккада мушриклардан яшириниб юрган кезларида овоз чиқариб қироат қилсалар, мушриклар эшитиб қолиб Қуръонни ҳам, уни (Оллоҳ таолодан) келтирганни ҳам ҳақорат қилур эрдилар. Шунда Оллоҳ таоло ўз расули саллаллоҳу алайҳи ва салламга «Намозингни баланд овоз бирлан ҳам, пичирлаб ҳам ўқимагил...» деган ояти каримасини нозил қилди».

Абу Саъсаъа нақл қиладиларки, Абу Саъид ал-Худрий ул кишининг оталарига: «Кўрдимки, сен қўй бирлан дала-тузни хушлар эркансан. Агар қўйларингни боқишга чиқсанг, ёқим дала-тузда бўлсанг, намозга баланд овоз бирлан азон айтгил! Чунким, муаззиннинг овози қанчалик узоққа кетса, шунча кўп инсу жинлар ва бошқа нарсалар эшитгай-да, қиёматда унга гувоҳлик бергай»,— деб айтибдилар».

Оиша онамиз ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу

алайҳи ва саллам ҳайз ҳолимда бошларини бағримга қўйиб Қуръон тиловат қилур эрдилар».

53- боб. Оллоҳ таолонинг «Қуръондан (ўзингизга) осон бўлганларини ўқингизлар...» деган қавли хусусида

Умар ибн ал-Хаттоб бундай деб айтдилар: «Мен Жаноб Расулуллоҳ ҳаётлик вақтларида Хишом ибн Ҳакимнинг «Сураи Фурқон»ни ўқиётганини эшитиб қулоқ солдим, ул пайғамбаримиз менга ўргатганларидан кўра бошқачароқ (кўп ҳарфларда) қироат қилур эрди. Ғазабимдан устига ташлангим келди-ю, бироқ намозини тугатиб икки елкасига салом бергунича ўзимни босиб турдим. Сўнг, ридосидан маҳкам ушлаб: «Бул суранинг қироатини сенга ким ўргатган?» — дедим. Ул: «Жаноб Расулуллоҳ ўргатганлар», — деди. Мен: «Ёлгон айтурсан, ҳозир сен Жаноб Расулуллоҳ менга ўргатганларидан кўра бошқачароқ қилиб ўқидинг!» — дедим-да, уни етаклиб Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига олиб бордим. Кейин, Жаноб Расулуллоҳга: «Ё Расулаллоҳ, бул одам «Сураи Фурқон»ни сиз менга ўргатганингиздек қилиб ўқимаётир!» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ менга: «Уни қўйиб юбор!» — дедилар. Сўнг, Хишомга қараб: «Эй Хишом, қани ўқигил-чи!» — деб айтдилар. Хишом боя мен эшитганимдек қилиб ўқиди. Жаноб Расулуллоҳ: «(Бул сура) шундай нозил қилинган», — дедилар. Кейин, менга: «Эй Умар, сен ҳам ўқигил-чи!» — деб айтдилар. Мен ул зотнинг ўзалари ўргатганларидек қилиб ўқиб бердим. Жаноб Расулуллоҳ яна: «(Бул сура) шундай нозил қилинган», — дедилар-да, сўнг: «Бул Қуръон етти ҳарфда нозил бўлгандур, улардан қайси бири ўзингизга осон бўлса ўшанисини танлаб ўқийверингизлар!» — деб тайинладилар».

54- боб. Оллоҳ таолонинг «Биз Қуръонни насихат учун осон қилдик, борми насихат олгувчи?» деган қавли ҳақида

Имрон ибн Ҳусайн разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Ё Расулаллоҳ! (Ислом ҳукмларига) амал қилгувчилар нимага эришмоқ учун амал қиладилар?» — дедим. Жаноб Расулуллоҳ: «Банда ўзи учун яратилган (тақдир қилинган) нарсаларгагина муяссар бўлғай», — дедилар».

Али ибн Абу Толиб ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бир кишининг жанозасида эрдилар. Шунда қўлларига чўп олиб уни ерга урдилар-да:

«Ораларингизда жаннатдаги ёким дўзахдаги ўрни азалдан ёзиб қўйилмаган бирорта ҳам одам йўқдур!» — дедилар. Саҳобалар: «Шундай эркан, таваккал қилиб яшайвермай-мизми?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Амал қилаверингизлар, барчаси муяссар бўлгай!» — деб «Кимда-ким хайр-эхсон қилиб, Оллоҳ таолодан тақво қилса...» деган оятни ўқидилар».

55- боб. Оллоҳ таолонинг «Балки ул Лавҳи Маҳфузда ёзилган Қуръони Мажиддур», «ват-тур ва китоб мастур» деган қавли ҳақида

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло Одамни яратишга киришмоғидан бурун «Менинг раҳматим газабимдан устундур!» деб Лавҳи Маҳфузга ёзиб қўйди, ул эрса, Арши тепасидадур», — дедилар».

56- боб.

Оллоҳ таолонинг қавли: «Оллоҳ таоло сизларни яратди, аммо сизлар амал қилмаётирсизлар», «Дарҳақиқат, биз ҳар бир нарсани келиб-кетмоқ муддатини белгилаб яратдик», «Сурат чизувчиларга: «Ўзларингиз яратган нарсага жон ато этингизлар», — дейилади», «Дарҳақиқат, парвардигорингиз бўлмиш Оллоҳ осмонлар бирлан ерни олти кунда яратгандур, сўнг Аршга чиққандур, кеча ва кундузни бир-бири ила беркитур, бири иккинчисининг орқасидан тезда етиб келур, офтоб бирла ойни ва юлдузларни ўз ҳукмига тобиъ қилиб яратгандур, огоҳ бўлингизларки, яратмоқ ва ҳукм қилмоқ унгагина хосдур, ул буюк баракот соҳиби ва оламлар парвардигоридур!»

Абу Ҳурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Амалларнинг қайсиниси афзалдур?» — деб сўрашди. Ул зот: «Оллоҳ таолога иймон келтирмоқ ва Оллоҳ таоло йўлида жиҳод қилмоқ», — дедилар-да, «Қилган амалларига (яраша) ажр оладилар» деган оятни ўқидилар. Абдулқайс қабиласидан келган вакиллар: «Ё Расулаллоҳ! Бизга бир қатор амалларни буюрингизким, уларни бажариб жаннатга кирайлик!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ уларга иймон келтирмоқ, калимаи шаҳодат айтмоқ, намоз ўқимоқ ва закот бермоқни амр қилдилар ва бу бирлан юқоридагиларнинг ҳаммасини амал деб атадилар».

Заҳдам ривоят қиладилар: «Жарм қабиласидан бўлган мана шул маҳалла аҳли бирлан ашъарийлар ўртасида

дўстлик-биродарлик муносабатлари мавжуд эрди. Биз Абу Мусо ал-Ашъарий ҳузурида эрканлигимизда товук гўшти солинган таом келтирилди. Баний Таймуллоҳ қабиласига мансуб бир киши ҳам шул ерда бўлиб, чамаси озод қилинган қуллардан эрди. Абу Мусо уни таомга таклиф қилди. Шунда бояги одамнинг таом ейишини кўриб, таъбим тирриқ бўлди, ундан жирканганимдан: «Таом емагаймен!» — деб онт ичдим. Абу Мусо менга: «Тургил, бери келгил, мен сенга (қасам ичмоқ хусусидаги) бир ҳадисни ривоят қилиб берайин!» — деди-да, қуйидаги ҳадисни айта кетди: «Бир куни мен ва бир гуруҳ ашъарийлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига бориб, улов сўрадик. Жаноб Расулуллоҳ: «Оллоҳ ҳақи, менда сизлар учун яроқли улов йўқдур!» — дедилар. Шу аснода ул зотнинг ҳузурларига ўлжа олинган туяларни етаклаб келиб қолишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ашъарийлар қаердадур?» — дедилар. Сўнг, бешта оқ ўрқачли туяни бизга бермоқни амр қилдилар. Биз йўлга тушганимиздан кейин: «Бу нима қилганимиз?! Ахир, Жаноб Расулуллоҳ аввал бизга улов йўқлигини айтиб қасам ичиб, сўнг бизни туяларга миндириб юбордилар-ку? Бизни деб Жаноб Расулуллоҳ қасам ичганларини унутиб қўйдилар, энди сира ҳам омадимиз юришмагай!» — дедик-да, ортимизга қайтдик. Жаноб Расулуллоҳга: «Биз сиздан улов сўраб эрдик, улов йўқлигини айтиб қасам ичдингиз, (энди не бўлгайдур?)» — дедик. Жаноб Расулуллоҳ: «Уловни сизга мен берганим йўқ, Оллоҳ таоло ато этди. Оллоҳ таоло ҳақи, мен токим аввалги қасамимни каффоратини бериб ҳалоллаб олмагунимча, бирор бошқа қасамни афзал кўрсам, қасам устига қасам ичмагаймен!» — дедилар».

Ибн Аббос ривоят қиладилар: «Жаноб Расулуллоҳнинг ҳузурларига Абдулқайс қабиласидан вакиллар келиб: «Биз бирлан сизнинг орангизда Музар қабиласига мансуб мушриклар ғов бўлиб туришибди, шул боисдан ҳам уруш манъ қилинган ойлардагина ҳузурингизга кела олурмиз. Бизга шундай амалларни буюрингизким, уларни адо этиб жаннатга кирайлик ва уйимизда қолган бола-чақаларимизни ҳам шунга даъват қилайлик!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ бундай дедилар: «Сизларга тўрт нарсани буюриб, тўрт нарсани манъ қилурман: иймон келтирингизлар! Иймон не эрканлигин билурмисизлар? Бу — Ло илоҳа иллаллоҳу деб гувоҳлик бермоқдур. Намоз ўқингизлар, закот берингизлар ва ўлжанинг бешдан бирини эҳсон қилингизлар! Дуббоъ, нақийр, заруф, музаффата ва хантамада ичимлик (тайёрлаб) ичмангизлар!».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бул суратларнинг (расм ва

хайкалларнинг) эгаларига қиёмат куни азоб берилиб, уларга: «Ўзларингиз яратган нарсани тирилтирингизлар!» — дейилгай», — дедилар».

Ибн Умар ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бул сураатларнинг эгаларига қиёмат куни азоб берилиб, уларга: «Ўзларингиз яратган нарсани тирилтирингизлар!» — дейилгай», — дедилар».

Абу Хурайра ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Оллоҳ таоло: «Мен яратганим каби яратмоққа интилганлардан кўра (ўзига) зулм қилгувчи одам бормикан?! Бир заррани ёким бир донна донни яратиб кўрсинлар-чи!» — деди».

57- боб. Фожир у мунофиқларнинг қироати, овозу тиловатлари бўғизларидан нарига ўтмайди!

Абу Мусо (ал-Ашъарий) ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Қуръон ўқийдирган мўмин утружжа (лимон) янглиғ хуштаъм ва хушбўйдур, Қуръон ўқимайдирган мўмин эрса, хурмо каби таъми яхши бўлгани бирлан хушбўй эрмас. Қуръон ўқийдирган фожир (нопок одам) хусусига келсак, ул райҳон каби хушбўй бўлса-да, таъми аччиқдур. Қуръон ўқимайдирган фожир эрса, ханзала (аччиқ тарвуз) каби аччиқ бўлиб, ҳидсиадур».

Оиша разияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Бир гуруҳ одамлар Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламдан коҳинлар ҳақида сўрашди. Жаноб Расулуллоҳ: «Улар ҳеч қандай ғайри табиий қудратга эга эрмаслар», — дедилар. Одамлар: «Ё Расулаллоҳ! Баъзан уларнинг айтгани тўғри чиқиб қолгай-ку?!» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Ўшал тўғри чиқиб қолган хабарни жинлар (осмонда малоикалардан) ўгринча эшитиб олишгай-да, унга юздан ортиқ ёлгонни қўшиб, ўзларини мусаххар қилиб олган коҳиннинг қулоғига товуқ қақағлагандек қилиб етказишгай», — дедилар».

Абу Саъид ал-Худрий ривоят қиладилар: «Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам бундай дедилар: «Машрик томонда Қуръонни бўғиздан нари ўтказмай (яъни, тил учида, юракдан эрмас) ўқийдирган бир қавм пайдо бўлгай. Улар камондан отилган ўқ янглиғ тез диндан чиқгайлар. Кейин, қиёматга қадар ҳам динга қайтмагайлар», — дедилар. «Уларнинг қандай белгилари бор?» — дейишди. Жаноб Расулуллоҳ: «Улар сочларини тақир олдириб (ёким кирдириб) юргайлар», — дедилар».

58- боб. Оллоҳ таолонинг «Қиёмат куни адолат тарозуларини ўрнатурмиз» деган қавли хусусида

Абу Ҳурайра разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Раҳмонга суюкли, тилга (айтиш) осон ва тарозуда оғир келадирган икки сўз мавжуд бўлиб, улар — «Субҳоналлоҳ ва биҳамдиҳи» ҳамда «Субҳоналлоҳил-азим»,— дедилар».

ИЗОҲЛАР

- Аббос ибн Абдулмутталиб**—Расулulloх саллаллоху алайҳи ва салламнинг амакилари, Аббосий халифаларнинг бобокалони. Ҳижратдан илгари исломга кириб, Маккани фатҳ қилишда иштирок этганлар. Жаноб пайгамбаримиздан 35 та ҳадис ривоят қилганлар. 32-ҳижрий (653) йили Мадинада вафот этганлар.
- Абдуллоҳ ибн Абу Бакр** — саҳоба. Жасорат ва ўткир зеҳн соҳиби бўлганлар. Расулulloх саллаллоху алайҳи ва саллам билан Абу Бакр горда мушриклардан беркиниб ётганларида еб-ичгулик билан таъминлаб турганлар. Кўп ғазотларда қатнашганлар. 11-ҳижрий (632) йили Тоифни фатҳ қилишда яраланиб вафот этганлар.
- Абдуллоҳ ибн Буср** — саҳоба. Тўлиқ номлари — Абдуллоҳ ибн Буср ал-Мозиний, лақаблари — Абу Сафвон. Жаноб пайгамбаримиздан 50 та ҳадис ривоят қилганлар. 88-ҳижрий (707) йили 95 ёшда вафот этганлар.
- Абдуллоҳ ибн Бухайна** — ровий. Бухайна бинти ал-Ҳорис ибн ал-Мутталиб ибн Абдуманофнинг ўғиллари. Асл исмлари — Абдуллоҳ ибн ал-Қашаб ал-Молик ал-Аздий. Ўта тақводор ва фозил киши бўлиб, муттасил рўза тутганлар. 60-ҳижрий (680) йили вафот этганлар.
- Абдуллоҳ ибн Ваҳб** — шоир. Тўлиқ исмлари — Абдуллоҳ ибн Ваҳб ибн Замъа ибн ал-Асвад ал-Асадий ал-Қураший. Макка фатҳи вақтида исломга кирганлар. Мадина қамали вақтида (ҳижрий 35-йил, милодий 656-йил) шаҳид бўлганлар.
- Абдуллоҳ ибн Жаҳш** — саҳоба. Бадр ғазоти иштирокчиларидан. Мўминлар онаси бўлмиш Зайнаб бинти Жаҳшнинг акалари. Милодий 624-йили Ухуд ғазотида шаҳид бўлганлар. Амир Ҳамза билан бир қабрга дафн қилинганлар.
- Абдуллоҳ ибн Жубайр** — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абдуллоҳ ибн Жубайр ибн Нуъмон ал-Ансорий. Ақаба воқеаси ва Бадр ғазоти иштирокчиларидан. Ухуд ғазотида қамончиларга қўмондонлик қилганлар ва шу жангда шаҳид бўлганлар (624).
- Абдуллоҳ ибн Зайд** — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абдуллоҳ ибн Зайд ибн Саълаба ибн Абдраббих ал-Ансорий ал-Хазражий. Азон калималарини тушларида эшитганлар, Жаноб Расулulloх уни ҳақ деб Ҳазрат Билолга айтмоқни амр қилганлар. Бадр ғазотида иштирок қилганлар (623).
- Абдуллоҳ ибн Зайд** — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абдуллоҳ ибн Зайд ибн Осим ибн Катъ ан-Нажжорий ал-Ансорий. Ҳижратдан 7 йил бурун туғилганлар. Бадр ғазотида иштирок этганлар. 48 та ҳадис ривоят қилганлар. Ҳарра ғазотида шаҳид бўлганлар.
- Абдуллоҳ ибн Катъ** — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абдуллоҳ ибн Катъ ибн Амр ан-Нажжорий. Бадр ва бошқа ғазотларда иштирок этганлар. 650-милодий йили вафот этганлар.
- Абдуллоҳ ибн Мазъун** — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абдуллоҳ ибн Мазъун ал-Жамҳий. Бадр ғазотида иштирок этганлар.
- Абдуллоҳ ибн Муғаффал** — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абдуллоҳ ибн Муғаффал ал-Музаний. 677-милодий йили вафот этганлар.
- Абдуррахмон ибн Абзо** — саҳоба, қори. Тўлиқ исмлари — Абдуррахмон ибн Абзо ал-Хузозий. Хуросон амири бўлганлар. Кўплаб ҳадис ривоят қилганлар.
- Абдуррахмон ибн Сумра** — саҳоба, лашкарбоши. Тўлиқ исмлари — Абу Саъид Абдуррахмон ибн Сумра ибн Ҳабиб ибн Абд Шамс ал-Қураший. Кўпгина ғазотларда, Сижистон, Кобул ва Хуросонни фатҳ қилишда иштирок этганлар. 14 та ҳадис ривоят қилганлар. 670-милодий йили вафот этганлар.

Абу Масъуд ал-Ансорий — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абу Масъуд Уқба ибн Амр ибн Саълаба ал-Ансорий ал-Бадрий ал-Хазражий. Ақаба воқеаси, Бадр, Уҳуд ва бошқа газотларда иштирок этганлар. Ҳазрат Алининг яқин дўстларидан бири. 102 та ҳадис ривоят қилганлар. 660-милодий йили Куфада вафот этганлар.

Абу Қатода — саҳоба. Тўлиқ исмлари — Абу Қатода ал-Ҳорис ибн Рабъий ал-Ансорий ас-Суламий. Бадр ғазоти иштирокчиси. 674-милодий йили вафот этганлар.

Алқама ибн Мужаззир — саҳоба, лашкарбоши. Тўлиқ исмлари — Алқама ибн Мужаззир ибн ал-Аъвар ал-Киноний ал-Мудлажий. Ярмак газотида, Фаластиндаги жангларда қатнашганлар. 641-милодий йили ҳалок бўлганлар.

Амр аз-Замрий — саҳоба. Кўплаб газотлар иштирокчиси. 20 та ҳадис ривоят қилганлар. 55-ҳижрий (675-милодий) йили Мадинаи Мунавварада вафот этганлар.

Амр ибн Ҳазм — саҳоба, амалдор. Тўлиқ исмлари — Амр ибн Ҳазм ибн Зайд ибн Лавзон ал-Ансорий. Кунялари — Абу Заҳҳок. Хандақ жанги ва бошқа бир қанча газотларда қатнашганлар. 53-ҳижрий (673-милодий) йили вафот этганлар.

Арқам — саҳоба. Тўлиқ исмлари Абу Абдуллоҳ ал-Арқам ибн Абдуманоф ибн Абуларқам ал-Махзумий. Исломига олтинчи бўлиб кирганлар. Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ансорларга Макканинг Сафо тепалигидаги ўша уйларини бўшатиб берганлар. Пайғамбаримиз бошлиқ мусулмонлар ўша уйда йигинлар ўтказишиб, одамларни исломга даъват қилишган. Бу уй «Байт ул-Арқам», «Байт ул-Исломи», «Байт ул-Хайзурон» номлари билан машҳур бўлиб, ҳозирга қадар сақланиб қолган. Ҳожилар уни зиёрат қилишади. 55-ҳижрий (674-милодий) йили вафот этганлар.

Бурайда ибн ал-Ҳасийб — саҳоба, Аслам ибн Ақсо қабиласи шайхи. Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга барча газотларда қатнашганлар. Тахминан 671-милодий йили Марада вафот этганлар.

Жобир ибн Абдуллоҳ — саҳоба, мударрис. Тўлиқ исмлари Жобир ибн Абдуллоҳ ибн Амр ибн Ҳаром ал-Хазражий ал-Ансорий ас-Суламий. Оталари ва ўзлари Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг дастёрлари бўлганлар. 19 та газотда қатнашганлар, сўнг Масжид ун-Набийда мударрислик қилганлар. Имом Бухорий ва Муслим ибн Ҳажжож шу киши ривоят қилган 1540 ҳадисни ўша тўпламларига киритишган.

Жубайр ибн Мутъим — саҳоба, уламо, Қурайш қабиласининг нуфузли кишиларидан. Тўлиқ исмлари Абу Адий Жубайр ибн Мутъим ибн Адий ибн Нафғал ибн Абдуманоф ал-Қурайший. 60 та ҳадис ривоят қилганлар. 59-ҳижрий (679-милодий) йили Мадинаи Мунавварада вафот қилганлар.

Жундуб ибн Абдуллоҳ — саҳоба. Тўлиқ исмлари Жундуб ибн Абдуллоҳ ибн Суфён ал-Бажалий ал-Алакий. Бир қанча ҳадис ривоят қилганлар.

Зубайр ибн ал-Аввоми — саҳоба, ислом йўлида биринчи бўлиб қилич яланғочлаган зот, жаннати эканликлари башорат қилинган ўн саҳобадан бири, Жаноб Расулulloҳнинг аммаларининг ўғли. Тўлиқ исмлари Абу Абдуллоҳ ибн ал-Аввоми ибн Хувайлид ал-Асадий ал-Қурайший. 12 ёшларида исломга кирганлар, Бадр, Уҳуд, Ярмак, ал-Жобия, Жамал ва бошқа кўпгина газотларда қатнашганлар. Оллоҳ таоло йўлидаги жангларда кўп жароҳатланганларидан кўжраклари ўйдим-чуқур бўлиб кетган эди. Бўйлари баландлигидан от минсалар, оёқлари ерга тегиб қолар эди. 38 та ҳадис ривоят қилганлар. 34-ҳижрий (656-милодий) йили шаҳид бўлганлар.

- Икрима ибн Абу Жаҳл** — саҳоба. Тўлиқ исмлари Икрима ибн Абу Жаҳл ал-Махзумий ал-Кураший. Кўп ғазотларда қатнашганлар, 13-ҳижрий (634-милодий) йили Ярмук жангида шаҳид бўлганлар.
- Имрон ибн ал-Ҳусайн** — саҳоба, уламо, Басра қозиси. Тўлиқ исмлари Абу Нажид Имрон ибн Ҳусайн ибн Убайд ал-Хузозий. 130 та ҳадис ривоят қилганлар. 52-ҳижрий (672-милодий) йили вафот этганлар.
- Каъб ибн Адий** — саҳоба. Тўлиқ исмлари Каъб ибн Адий ибн Саълаба ал-Ибодий ат-Танухий. Мисрнинг фатҳ этилишида иштирок қилганлар. 25-ҳижрий (645-милодий) йили Мисрда вафот этганлар.
- Каъб ибн Ужра** — саҳоба. Тўлиқ исмлари Каъб ибн Ужра ибн Умаййа Адий ал-Балвий. Куялари — Абу Муҳаммад. 47 та ҳадис ривоят қилганлар. 51-ҳижрий (671-милодий) йили Мадинада вафот этганлар.
- Матар ибн Укомис** — саҳоба. Тўлиқ исмлари Матар ибн Укомис ас-Сулабий. Бир неча ҳадис ривоят қилганлар.
- Нуъмон ибн Башир** — саҳоба, амир. Тўлиқ исмлари Ан-Нуъмон ибн Башир ибн Саълаба ибн Саъд ал-Ансорий ал-Хазражий. Оналари — Абдуллоҳ ибн Рувоҳанинг синглиси бўлмиш Амра бинти Рувоҳа. Кўплаб ҳадислар ривоят қилганлар. 64-ҳижрий (682-милодий) йили ўлдирилганлар.
- Саъид ибн Жубайр** — фақиҳ, муҳаддис. Тўлиқ исмлари Абу Абдуллоҳ Саъид ибн Жубайр ибн Ҳишом ал-Асадий. Асли Ҳабашистонлик. 45-ҳижрий (665-милодий) йили дунёга келиб, 95-ҳижрий (714-милодий) йили шаҳид бўлганлар.
- Сафвон ал-Жумаҳий** — саҳоба. Тўлиқ исмлари Абу Ваҳб Сафвон ибн Умаййа. 13 та ҳадис ривоят қилганлар. Ярмук ғазотида шаҳид бўлганлар.
- Сумома ибн Адий** — саҳоба, амир. Бадр жангида қатнашганлар. 40-ҳижрий (660-милодий) йили вафот этганлар.
- Суроқа ибн Жаъсам** — саҳоба. 19 та ҳадис ривоят қилганлар. 24-ҳижрий (645-милодий) йили вафот этганлар.
- Убода ибн ас-Сомит** — саҳоба, қози. Тўлиқ исмлари Убода ибн ас-Сомит ибн Қайс ал-Ансорий ал-Хазражий. Куялари — Абулвалид. Бадр жанги ва бошқа ғазотларда қатнашганлар. 181 та ҳадис ривоят қилганлар. 38-ҳижрий (654-милодий) йили вафот этганлар.
- Умму Ҳаром** — саҳоба (аёл). Тўлиқ исмлари Умму Ҳаром бинти Милҳон ибн Холид ибн Зайд ан-Нажжориййа ал-Ансориййа. Эраклар билан бирга кўп ғазотларда иштирок этиб, жанг қилганлар. Кипр оролини фатҳ этишда қатнашганлар, 27-ҳижрий (647-милодий) йили вафот этиб, ўша ерга дафн қилинганлар.
- Умму Ҳонийъ** — Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амакилари бўлмиш Абу Толиб Абдуманофнинг қизлари. 46 та ҳадис ривоят қилганлар. 40-ҳижрий (661-милодий) йили вафот этганлар.
- Уқба ибн Омир** — саҳоба, Миср волийси, амирулбаҳр (адмирал), Куръони Кариймни жамлашда жонбозлик кўрсатган зотлардан бири. Мисрни фатҳ қилишда қатнашганлар. 55 та ҳадис ёзиб қолдирганлар. 58-ҳижрий (678-милодий) йили вафот этиб, Қоҳирадаги Уқба ибн Омир масжиди ёнига дафн қилинганлар.
- Қайс ибн Абййа** — саҳоба, ғозий. Бадр жангида, Шомни фатҳ қилишда иштирок этганлар. 45-ҳижрий (665-милодий) йили вафот қилганлар.
- Қайс ибн Саъд** — саҳоба, аламбардор, Миср волийси. Кўп ғазотларда иштирок этганлар. 16 та ҳадис ривоят қилганлар.
- Ҳаким ибн Ҳизом** — саҳоба. Мўминлар онаси бўлмиш Ҳадича разияллоҳу анҳонинг акаларининг ўгли, Жаноб Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг дўстларидан бири. 40 та ҳадис ривоят қилганлар.

ИЛОВА

(Афзалий разияллоҳу анҳунинг «Мажмаъ ул-масоил»
асаридан)

Барчадан аввал қиёматда сўрор,
Ул намозу рўза-ю ҳаждин кибор.

Ҳар киши берса жавоб анда ўғул,
Бас, гунаҳ гардин этакдин қоқти ул.

Бас, бажон қилғил рукуъу ҳам сужуд,
Тонгла қўлинг орқага бўлса, не суд.

Ман масоил назм қилдим, эй ҳабиб,
Ёд олиб дийнинг иморат қил, табиб.

Банда бўлсанг, сидқ ила тоатда бўл,
Токи қилғай тоатингни Ҳақ қабул.

Бас, дедим исноди ушбу шоҳвор,
«Мажмаъ ул-масоил» отин ихтиёр.

Ҳар киши кўрса бу назми пургуҳар,
Ул мани қилғай дуо шому саҳар.

Не тамаъ туттумки, ҳар ким эътимод,
Тутса, ўқуса, мани ул қилса ёд.

То кўрубман барча матни ҳам шуруҳ,
Мубтадий, назмимдин ол жавҳар футуҳ.

Афзалий, нодон юруб ҳам чўллара,
Назм этиб боқғил ҳама толиблара.

Айласа тавфиқ бизга ул Жалил,
Илми пурмаъно ба алфози қалил.

Ман араб лафзи била кўрдум масал,
Назм этиб туркий тила тўктум асал.

Токи осон бўлғай ул толиблара,
Ўқубон қилғил амал, соҳиб қара.

Кимки турк бўлса, сўзум фаҳм айлар ул,
Форсий туркий сўзумни найлар ул.

Форсий айтмоқ шукрдур, эй писар,
Туркий назм айтмоқдур оламда ҳунар.

Ёзий-ёбон, боғу бўстон, барчасин,
Кездиму дур ипга тиздим, эй амин.

Ўзгалардек оламунчоқ сарбасар,
Тизмадим, тиздим дур, эй хўбгуҳар.

Ҳар киши бўлса фақиҳи номдор,
Ўқуб ул назмимни қилгай эътибор.

Афзалийга раҳмат айла, эй худо,
Дар дами охирда қил иймон ато.

Ман таламмуз айладим, бил, мухтасар,
Саккиз устод хизматида муътабар.

Ҳомиду аҳмад яна маҳмуд эрур,
Яна саъд ул саъид соъид эрур.

Дар шарийъат ҳар бири Нуъмон билинг.
Фил-масал чун баҳри бепоён билинг.

Раҳмати Раҳмон аларға сарбасар,
Хуша чин-у хон эҳсон, эй писар.

Бил алар деҳқону менман хушачин,
Толиб эрсанг, хушачин бўл, хушачин.

Тош тешиб бир кон чиқордим, эй азииз,
Айлабон инсоф қил, яхши тамиз.

Кимки ул инсоф қилмас, эй ўгул,
Дини йўқтур, ул кишидин сан тугул.

Манга йўқ қадри мажол, эй хушлиқо.
Бори ўз фаҳмимча айдим, эй ағо.

Ҳар хатои манда бўлса, эй фасиҳ,
Сан қалам учи била қилгил саҳиҳ.

Йил минг-гу юз ўн бир, эй соҳиблубоб,
Ким битилди баъда ҳижрат бу китоб.

Афзалий нодон бақадри саъйи ҳол,
Назм этибдур, қилма шаква, зий-мажол.

Шайтон васваса қилмоқни баёни

Васваса, бил, ҳар намозда бўлмаса,
Ул намоз мақбул эрмас, эй каса.

Васваса бўлғай аломоти қабул,
Ўқубон фаҳм айлагил, бўлма малул.

Бас, назир айтай санга, эй хушлиқо,
Кирмағай ўғри бамасжид, эй ахо.

Чунки йўқтур масжида рахту қумош,
Онинг учун кирмағай ўғри, қудош.

Лек, ўғри дохил ўлғай, ул магар,
Ҳар уйики, рахт бўлса, мухтасар.

Бас, билинг, шайтон кўнгулға кирмағай,
Бўлмаса иймони они, эй тағой.

Бўлса ҳар кўнгулда иймон, эй ҳаким
Дохил ўлғай анга шайтонур ражийм.

Бил, жуҳуд, тарсо намозинда яқийн,
Васваса бўлмасдур анда, эй амин.

Ман шарийъат шаҳрини шому саҳар,
Кездим-у бердим санга ушбу хабар.

Бу ривоят дар «Сирожи Зоҳидий»,
Назм этибдур Афзалий аз Зоҳидий.

Мункар (ва) Накирни баёни

Ҳар киши ер остида манзил қилур,
Мункару Накир анга бешак келур.

Бас, ажойиб арзақ ўлғай кўзлари,
Уни қаттиғ, ҳам қародур юзлари.

Қўлларида гурзилар бўлғой чунон,
Етти минг ботмон боамри мустаъон.

Бас, алар дегай худойинг ким, дийнинг,
Ким эрур бизга де бу ерда набинг?

Гар худо ёр ўлса, берса ул жавоб,
Қилмағай онлар азобу ҳам ниқоб.

Бас, худо ёр ўлғай анга ул замон,
Ҳам алардин ул замон қолғай омон.

Ул худо очғай гўрина, эй писар,
Равзага қилғай ҳамиша ул назар.

Яъни, жаннатдин келур нозу наъим,
Ҳуру Ғилмон ҳизматида эй салим.

Доимо жаннат аро сайр айлағай,
Дўзах ўтин юзига Ҳақ боғлағай.

Хурраму хушвақт бўлуб шому саҳар,
Бўлғай анда, ҳеч нима қилмас зарар.

Гар жавобин бермаса, эй муқтадо,
Гурзи бирла урғай они, эй гадо.

Вақти гурз урмоқда овозин бори,
Эшитур илло башар бирла пари.

Одабий бирла пари эшитсалар,
Емоку ичмоқни қўйғайлар алар.

Они учун ул одамға амр эмас,
Муни билғон эр бўлур, ул маъни рас.

Гўрини қилғай чунон танг, эй фалон,
Сўнгогин бир-бирга киргузғай ҳамон.

Равзани дўзахни очғай гўрина,
То қиёмат шуъла урғай тўрина.

То қиёмат бешак ул кўрғай азоб,
Бўлмағай анга савоб илло иқоб.

Афзалий назм айлади, эй муқтадо,
Ул ақойид назмидин шоҳу гадо.

Мавлавийни назми бил ширу шакар,
Афзалийни назми оламда ҳунар.

Ман шарийъат гулларидин, эй писар,
Бир гул уздим, хуш, ажойиб, тоза, тар.

Афзалийга ушбу ишни, э Карийм,
Айла осон, чунки отингдур Раҳим.

Афзалийни журми кўпдир, эй худо,
Айла журмин маҳв, қил иймон ато.

Арвоҳлар келмагини баёни

Ҳар шаби жумъа келур арвоҳлар,
Эшигингда ўлтуриб маддоҳлар.

Яъни, айтур ул ҳазин овоз ила,
Ё отам дер ё онам дер ноз ила.

Яъни, ҳар бир қавмини ул ёд этар,
Хайр ила ёд айла деб фарёд этар.

Зикр этинг, бизни худо зикр айласун,
Раҳм этинг дер ҳолимаким, англасун.

Они учун бир қаронгу гўр аро,
Бас, узун ғамдамиз-у ҳам мубтало.

Ҳам ёмон ҳасратдамиз, раҳм айлангиз.
Бас, дуодин бизни маҳрум этмангиз.

Бас, дуо қилмоқга танглик қилма сан,
Бенавоман, ожизи дармондаман.

Ҳар киши қилса дуо, бас шод эрур,
Қилмаса, ғамгин бўлуб юз қайтарур.

Яъни, қайтиб манзилига, эй киром,
Бенаво, ғамгин бўлуб турғай мудом.

Ман кезиб гулзори шаръи Мустафо,
Бир гул уздум хуш, ажойиб, босафо.

Назм этиб Афзал ҳадиси ул Расул,
Фаҳм этиб қилғил дуо, бўлғай қабул.

Саволи ажойиб ул-ғаройиб

Мен ажойиб ҳам ғаройибда савол,
Айладим, бергил жавобин басавол.

Ул недурким, еса бўлмас ҳеч кам,
Ман жавоб айтай санга, эй муҳтарам.

Бас, эрур ул ғам, эшит, шоҳи жаҳон,
Неча есанг, кам эмас ушбу замон.

Бас, икинчи — берса бўлмас кам мудом,
Ман дедим инсоф, эшит, эй хушкалом.

Бас, учинчи — ул недур соҳибкарам,
Тўкса, бўлмас зойеъ ул дам, муҳтарам.

Ул эрур кўз ёши билсанг, эй ўғул,
Афзалий назмида айди, қил қабул.

Тўртиси — недурки, синдурсанг они,
Қиймати бўлғай зиёда, эй сани.

Ман дедим санга кўнгулдур иттиҳоб,
Афзалий назм айлади, эй шайху шоб.

Неча синдурсанг кўнгулни, мухтасар,
Қиймати бўлғай зиёда, муътабар.

Кўрди мавлоно Муъийн тафсирина,
Афзалий назм айлабон айди яна.

Тешукға бавл қилмоқни баёни

Бавлу гоит ҳар тешукға қилма сан,
Ман дедим санга, эшит важҳи ҳасан.

Нақл эрурким, бир киши қилди бу иш,
Ул замон беҳуш бўлубтур беравиш.

Ақраболар, барча кўрдилар они,
Йўқ мажоли сўзламакка, эй сани.

Келдилар Ҳазрат Сулаймонга алар,
Айдиларким, эй Расули муътабар.

Ақрабомиздин бири суроҳа бавл,
Қилди эрса, бўлди беҳуш, ушбу ҳавл.

Таҳқиқ этди ул Сулаймон, эй писар,
Барча жинлар келтуруб, айди алар.

Сўрдиларким, сиз нечун шундоғ равиш,
Қилдингиз бу одама, беҳуш эмиш.

Айдиларким, эй Расули зул-жалол,
Биз ибодат қилмиш эрдик бемалол.

Ногаҳон солди нажосат бизлара,
Чопқилаб чиқтук, юзи бўлди қора.

Бу гуноҳ биздин эмасдур, эй Расул,
Бас, ибодат айлар эрдук, бизга ул.

Бавлу ғоит қилди эрса, Ҳақ они,
Мубтало қилди балоға, йўқ мани.

Бас, адабдин эрмас, эй соҳибкамол,
Бу равиш айлаб, балоға бўлма лол.

Ҳар тешукка бавлу ғоит қилмангиз.
Афзалийни назмини ёд айлангиз!

МУНДАРИЖА

Беморлар ва тиб ҳақида китоб	3
Беморнинг ҳолини сўраш хусусида;	
Беморнинг ўзига ўлим тиламоғининг таъқиқланганлиги ҳақида.	
Тиб китоби	14
Асал билан даволаш ҳақида;	
Туя сути билан даволаш ҳақида;	
Туя сийдиги бидан даволаш ҳақида;	
Седана ҳақида;	
Қасаллик чоғида қон олдирмоқ ҳақида;	
Жузом (мохов) ҳақида;	
Зотилжам давоси ҳақида;	
Тоун (вабо, ўлат)га доир ҳадислар хусусида;	
Қуръон ва муаввизотни ўқиб дам солиш ҳақида;	
Ирим-сирим ҳақида;	
Фол ҳақида;	
Сехр ҳақида;	
Либос ҳақида китоб	38
Яшил кийим ҳақида;	
Оқ кийим ҳақида;	
Қизил кийим ҳақида;	
Тилла узуклар хусусида;	
Кумуш узук ҳақида;	
Мўйлабни қисқартирмоқ ҳақида;	
Тирноқ олмоқ ҳақида;	
Фарқ ҳақида;	
Қокиллар хусусида;	
Қандай хушбўйликлардан фойдаланмоқ афзал;	
Улама соч хусусида;	
Қош териш ҳақида;	
Баданга игна бирлан аломатлар қизувчи аёллар ҳақида;	
Суратлар ҳақида.	
Адаб китоби	77
Ота-онага оққлик қилмоқ гуноҳи азимлардандур;	
Қариндошларга беқибат кишининг гуноҳи ҳақида;	
Оллоҳга ва охиратга ишонган инсон қўшнисига озор бермайди;	
Ғийбатчилик ҳақида;	
Кибр ҳақида;	
Табассум ва кулги ҳақида;	
Ҳаё ҳақида;	
Даҳрни сўкмангиз;	
Оллоҳ азза ва жаллага энг маҳбуб бўлган исмлар ҳақида;	
Аксирган одам Оллоҳ таолога ҳамд айтмоғи лозим.	

Ижозат сўрамоқ китоби	141
Салом бермоқ қандай бошланганлиги ҳақида;	
Аёлнинг асалдонидан бўлак аъзоларига зино қилмоқ ҳақида;	
Қўл бериб сўрашмоқ ҳақида;	
Сир сақламоқ ҳақида;	
Иморат қурмоқ ҳақидаги ҳадислар ҳақида.	
Дуолар китоби	163
Тавба ҳақида;	
Фитналардан ўзига паноҳ тиламоқ ҳақида;	
Қабр азобидан паноҳ тиламоқ ҳақида;	
Таҳорат қилаётганда ўқиладиган дуо ҳақида;	
Аёлига қўшилмоқчи бўлганда нима демоқ лозим;	
«Омин!» деб айтмоқ ҳақида;	
Таҳлил айтмоқнинг фазилати ҳақида;	
Тасбиҳ айтмоқнинг фазилати ҳақида.	
Латиф сўзлар китоби	194
Дунёнинг охиратдаги қадр-қиймати ҳақида;	
Кимки олтимиш ёшга кирган бўлса, демак Оллоҳ таоло уни шунча вақт кечириб келган;	
Бадавлат кишилар айни ҳолда қашшоқ кишилардур;	
Ҳақиқий бой-нафси тўқ одамдур;	
Камбағалликнинг фазилати ҳақида;	
Миш-мишнинг макруҳлиги ҳақида;	
Ўзидан улугроққа эрмас, ўзидан тубанроққа назар солсин;	
Ёмонлик қилмоқдин кўра, тарки дунё қилмоқ жонга роҳатдур;	
Риё ва шуҳратпарастлик ҳақида;	
Тавозеъ ҳақида;	
Ўлим талвасаси ҳақида;	
Қиёмат куни олинадирган қасос ҳақида;	
Етмиш минг одам жаннатга бесўроқ киргайдир;	
Жаннат ва жаҳаннам тавсифи ҳақида;	
Сирот-жаҳаннам кўприги ҳақида;	
Ҳавзи Кавсар ҳақида	
Тақдир китоби	239
Амал хотимага боғлиқдур;	
Оллоҳ таолонинг ўзи гуноҳдан асраган бандасигина гуноҳкор бўлмагайдур;	
Оллоҳ таоло ато этмоқни истаган нарсага ҳеч ким монечлик қила олмагайдур.	
Қасамлар ва назрлар китоби	246
Набий саллаллоҳу алайҳи ва саллам қандай қасамёд қилур ардилар;	
Оталарингиз номини ўртага қўйиб қасам ичмангиз;	
Исломдан ўзга динни атаб қасам ичмоқ ҳақида;	
Оллоҳ таолога оит ичмоқ ҳақида;	

Билмай қасамни бузиб қўйса;	
Ёлгон қасам ҳақида;	
Назрга вафо қилмоқ ҳақида;	
Қасамлар каффоратлари боби.	
Фароиз (мерос) китоби	274
Ўғил боланинг ота-онасидан қолган мероси ҳақида;	
Қиз болаларнинг мероси ҳақида;	
Опа-сингиллар ва ака-укалар мероси ҳақида;	
Қариндошлар (мероси) ҳақида;	
Мусулмон кофирдан ва кофир мусулмондан мерос олмагайдур.	
Ҳадд урмоқ ва ҳадд урилмоғидан асровчи феълу атвор	
ҳақида китоб	290
Маст қилгувчи ичимликлар ичмаслик лозимлиги ҳақида;	
Ичимлик ичгувчини калтаклаб жазоламоқ ҳақида;	
Ўғри ўғрилиқ қилаётганида;	
Ҳадд-каффоратдур;	
Оллоҳ таолонинг «Ўғрилиқ қилган эркакнинг ҳам, аёлнинг ҳам қўлини кесингизлар!» деган қавли хусусида;	
Ўғрининг тавбаси ҳақида.	
Мусулмонларга қарши уруш олиб борувчи кофирлар ва диндан қайтганлар ҳақида китоб	296
Зинокорларнинг гуноҳи ҳақида;	
Хотини бирлан бирга бегона эркакни кўрганда уни ўлдирмоқ ҳақида;	
Покдосон аёлларга туҳмат қилувчилар ҳақида.	
Товонлар китоби	315
Айбсиз зиммийни ўлдирган кишининг гуноҳкор бўлмоғи ҳақида;	
Кофирни ўлдириб қўйган мусулмоннинг ўлдирилмаслиги ҳақида;	
Мусулмон одам жаҳли чиқиб яҳудийни шапалоқ урса.	
Муртаду мунофиқларни тавба қилдирмоқ ва уларга қарши курашмоқ хусусида ҳамда Оллоҳ таолога ширк келтирганларнинг гуноҳлари ва уларнинг бул дунё бирлан охирагда тортадирган азоблари ҳақида китоб	331
Муртад эркак аёлга нисбатан чиқарилган ҳукм ҳақида;	
Фароизни қабул этмоқдан бош тортганларни ўлдирмоқ ҳамда диндан қайтганликка тенглаштирилган хатти-ҳаракатлар ҳақида;	
Мутааввиллар ҳақидаги ҳадислар.	
Мажбур қилмоқ ҳақида китоб	340
Мажбурлаб ниқоҳ қилмоқ ножоиздур;	
Мажбур қилмоқ-жабр қилмоқдур.	
Ҳийлалар ҳақида китоб	345
Никоҳда ишлатиладиган ҳийла ҳақида;	
Бозорни касод қилмоқ учун атайлаб нарх-навони оширмоқ макруҳдур;	

Савдо-сотикда алдамчилик қилмоқнинг макруҳлиги ҳақида;	
Солиҳ бандаларнинг тушлари ҳақида;	
Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламни тушида кўрганлар ҳақида;	
Аёллар туши ҳақида;	
Ёлғон туш тўқийдирганлар ҳақида.	
Фитналар ҳақида китоб	376
Набий саллаллоҳу алайҳи ва салламнинг	
«Умматимнинг ҳалокати нодон ёшлар кўли- дадир!» деганлари ҳақида;	
Замонлар тобора ёмонлашиб боравергайдур;	
Жаноб Расулуллоҳнинг «Фитна машриқ тарафдин чиқгайдур!» деганлари ҳақида;	
Дажжол ҳақида;	
Яъжуж ва Маъжуж ҳақида.	
Ҳукмлар китоби	394
Қийнаганни Оллоҳ таоло қийнагай.	
Таманно (орау-истак) китоби	421
Қуръон ва илмни таманно қилмоқ ҳақида.	
Китоб (Қуръон) ва суннатга қатъий риоя қилиб ўзни гуноҳлардан пок тутмоқ ҳақида китоб	431
Тавҳид китоби	459
Изоҳлар	514
Илова	517

ҲАДИС

Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий

Теришга берилди 15.01.1997 й. Босишга рухсат этилди 20.02.1997 й. Қогоз бичими 60×90¹/₁₆. Офсет усулида босилди. Шартли босма табоқ 35,0. Нашриёт ҳисоб табағи 33,0. Тиражи 25 000. Букюртма № 7784. Баҳоси шартнома асосида.

Қомуслар Бош таҳририяти, 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитаси, Ижарадаги Тошкент матбаа корхонаси, 700129, Тошкент Навоий кўчаси, 30.